

Journal of MCU PEACE STUDIES

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

ISSN : 2985-1556 (Online)

Vol. 13 No. 1 (January-February 2025)
ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2568)

หลักสูตรสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2568)

Vol. 13 No. 1 (January – February 2025)

ISSN: 2985-1556 (Online)

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September – October and 6th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- บรรณาธิการบริหาร

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- กองบรรณาธิการ

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นายสุชนา ศิริธัญญกร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.นิตานาจ โสภภาพล

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา

สถาบันพระปกเกล้า

- Executive Editor

Prof.Dr. Phra Medhivajarapundit

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- Editorial Board

Dr.Phra Pramote Vadakovid

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrakrupalad Adisak Vajirapañño

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Mr.Suchaya Siritanyaporn

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom

Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew

Suan Dusit University

Dr.Sanya Kenaphoom

Rajabhat mahasarakham University

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana

Mahidol University

Dr.Chalat Pratheuagrattana

King Prajadhipok's Institute

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ดร.สุรัชย์ พุดชู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Dr.Surachai Phutchu

Mahamakut Buddhist University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว),

มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725

อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th

ดร.ประติสิษฐ์ ประคองสาย,

มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456

อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th

Coordination and Management

Phra Somporn Pasanno (Langkeaw),

Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725

Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

Dr. Pradisist Prakongsai,

Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456

Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน์ (โสมมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanno (Langkaew)

ดร.ประติสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บวรปริทัศน์

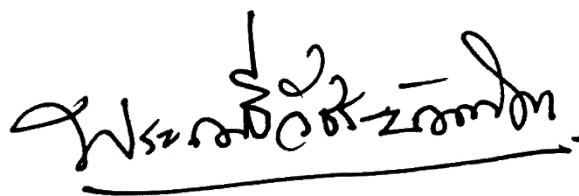
วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นคว้าและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง และหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ขุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการ

เชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2568) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารยยิ่งขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขออภัยไว้ด้วยความยินดี

(พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร โดยพุทธสันติวิธี: The Process of Building a Peaceful Family under the Bowon Power by Buddhist Peaceful Means.....	1-13
ณัฐกิตติมา จิตรานุเคราะห์ และ อุทัย สติมัน:	
<i>Natthakitima Chitranukroh and Uthai Satiman</i>	
รูปแบบการจัดการเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย: Management Models of Residences for the Care and Rehabilitation of Elderly Monks in Thai Society.....	14-26
ณัฐชยา กำแพงแก้ว และ ปริญญญา ตรีธัญญา:	
<i>Nutchaya Kampangkeaw and Parinya Treethanya</i>	
การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการให้บริการบริหารนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ : ศึกษากรณีสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: An Application of Mindfulness for Effective Student Services: A Case Study of Peace Studies Program's Mahachulalongkornrajavidyalaya University.....	27-41
พระเจตนิพิฐ พุทธญาโณ กาวิละ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ:	
<i>Phra Jetnipit Buddhāṇo Kawila</i>	
<i>and Phrakhrupalad Adisak Wachirapanṇo</i>	
กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี: The Process of Efficiency Development in Mediating Disputes before Filing a Suit in a “Defamation Case” of Phra Khanong Criminal Court by Buddhist Peaceful Means.....	42-55
พิมพ์ภาวี สารินวงศ์ และ อุทัย สติมัน:	
<i>Pimpawee Sarinwong and Uthai Satiman</i>	

เรื่อง	หน้า
การจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาทิ โดยพุทธสันติวิธี: The Management of the Devatābālī Ritual through Buddhist Peaceful Means.....	56-69
ณัฐปุระเชษฐ์ สุขสมบัติวัฒนา และ อุทัย สติมัน:	
<i>Nadpurached Suksombatwattana and Uthai Satiman</i>	
กระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร โดยพุทธสันติวิธี: The Development Process of Communication Skills among Personnel of the Bangbuth Sub-District Administrative Organization by Buddhist Peaceful Means.....	70-81
จตุรงค์ วงศ์สุวรรณ:	
<i>Jaturong Wongsuwan</i>	
ยันต์ล้านนา : ประวัติศาสตร์ คุณค่า และกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา: Lanna Yantra: Its History, Value and Process of Art Creation in Lanna.....	82-96
สุบิน ปวงดอกแดง:	
<i>Subin Puangdokdaeng</i>	
การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุ ปุณฺณากเพื่อการดูแลอภิบาลชราภาพแบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย: The Development of the Potential of Nursing Monks for Participatory Care of Elderly Monks.....	97-108
กฤติกา ชนะกุล และ พระครูธรรมธร ปุณฺณพัฒน์ แสงวงศ์ดี:	
<i>Kridtika Chanakun and Phrakhruthammathorn Punyaphat Sangwongdee</i>	
การจัดการความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ: Scientific Knowledge Management Based on the Buddhist Wisdom Ecosystems.....	109-121
พระปลัดพุดผิงษ์ พุทธิวิโส กล้าทวี:	
<i>Phrapalad Phutti Phong Buddhivamsa Klamthawi</i>	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุค เปลี่ยนผ่าน: Change Management Model for Addressing the Digital Divide in Private Educational Institutions during the Transition Era.....	122-135
ปิยวัน เครือนาค, วิรัตน์ มณีพฤกษ์ และ ภูมิภควัธจ์ ภูมิพงศ์คชศร: <i>Piyawan Kruanak, Wirat Maneephrukand and Phumphakhawat Phumpongkhochasorn</i>	
ของเล่นพื้นบ้าน : ประวัติ คุณค่า และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา: Folk Toys: History, Value and Creativity.....	136-150
ฉัตรชัย อุประแสน: <i>Chatchai Uprasan</i>	
การพัฒนาแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร ในจังหวัด สมุทรปราการ: The Development of a Comprehensive Model for Pollution and Marine Environmental Management in Samut Prakan Province.....	151-166
สาลิณี สมบูรณ์ไพศาล: <i>Salinee Somboonphaisan</i>	
กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี: The Process of Developing Elderly Peoples as Mediators in Disputes through Buddhist Peaceful Means.....	167-179
บุญญาพร ธนัชชวลัย: <i>Buyabon Thanatchawalai</i>	
อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบ ทางการแข่งขันผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ: Influences of Transformational Leadership and Strategic Management on Achieving Competitive Advantage through the Innovative Capabilities of a Gold Trading Business.....	180-193
จินดา มหาพัฒน์ภรณ์, ณัฐพร ฉายประเสริฐ และ อนุสรณ์ คุณานุสรณ์: <i>Chinda Mahapannaporn, Natthaphorn Chaiprasert and Anusorn Kunanusorn</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3: The Development of an Enrichment Curriculum in Thai Language to Enhance Analytical Thinking Skills for the Third-Year Secondary Schools Students.....	194-209
รัตนาพร แก้วมณี, กชกร อิปัตดี และ สาวิตรี เถาว์โท: <i>Rattanaorn Kaewmanee, Goachagorn Thipatdee and Savitree Thaoto</i>	
กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์ โดยพุทธสันติวิธี: The Process of Developing Mediators for Civil Disputes in Surin Province through Buddhist Peaceful Means.....	210-221
ธัญญธร หุทัยถาวร: <i>Tanyatorn Haruethaithavorn</i>	
การพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยพุทธศาสตร์ นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: The Organizational Commitment Development by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of the International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyal- ya University.....	222-233
สาโรจน์ พึ่งไทย: <i>Saroj Pungthai</i>	
พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์: Buddhism Intergrated with Social Work Practice.....	234-248
ณัฐหทัย นีรัตติชัย และ พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ คงบุญวาสน์: <i>Nathatai Nirattisai</i> <i>and Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri Congboonwasana</i>	
กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี: The Process of Developing Model Mediators for Dispute Resolution through Buddhist Peaceful Means.....	249-260
กชพร สอดส่อง: <i>Kotchaporn Sodsong</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี: The Development of Health Promotion Model through New Normal Tourism Practices for the Elderly People in Pattaya City, Chonburi Province.....	261-273
นางนุช ปานทুবวร, สุพัฒน์ อีร์เวชเจริญชัย และ พนิท เข้มทอง: <i>Nongnooch Pantuboworn, Supat Teravechcharoenchai and Panit Khemtong</i>	
การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้ กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน: The Development of Learning Activities Package on Innovative Thinking Based on STEM Education Using the Engineering Design Process for Third-Year Secondary School Students under the Office of the Private Education Commission.....	274-289
นุสรา แสงชาติ และ สุภัทรา คงเรือง: <i>Nusara Seangchart and Supatthara Kongruang</i>	
การพัฒนาหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวน และพีชคณิตวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1: The Development of an Enrichment Curriculum Based on Problem-Based Learning for Numbers and Algebra, Mathematics for First-Year Secondary School Students.....	290-303
ธนพร งามเถื่อน, กชกร ธิปัตดี และ จำลอง วงษ์ประเสริฐ: <i>Thanabhorn Ngamthuan, Kochchakorn Thipatdee and Jumlong Wongprasert</i>	
สันตินวัตกรรมพัฒนาพีเลียงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม: Peace Innovation Development of Community Mentoring for Crime Prevention.....	304-315
เกรียงไกร บุตรมาลา และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Keangkai Boodmala and Khantong Wattanapradith</i>	

เรื่อง	หน้า
สันตินวัตกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ: Peace Innovation for Creative Public Communication by Lawyers.....	316-327
ขวัญยุภา หุ่นงาม และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Kwanyupa Hunngam and Khantong Wattanapradith</i>	
สันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่: Peace Innovation in Growth Mindset for the Development of a New Breed of Salaryman.....	328-340
ยุติธรรม สินธุ และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Yutitham Sinthu and Khantong Wattanapradith</i>	
การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนา เพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา: Development of a Management Model for Teaching Centers for Additional Courses Developed by Educational Institutions according to the Needs of Business Establishments in the Higher Vocational Certificate Program, Dual System, under the Office of the Vocational Education Commission.....	341-355
ธราเชษฐ์ สุขนธ์, พิลิฐ เมธาภัทร และ ไพโรจน์ สติรยากร: <i>Tharachet Sukhon, Pisit Methapatar and Pairote Stirayakorn</i>	
การปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต :The Practice of Meditation Based on Saṅgīyatana Discourse according to the Four Foundation of Mindfulness for the Liberation of the Mind.....	356-374
สมบุญ ตาสนธิ, พระครูพิลาธธรรมากร ญัฐพล ประชุมหะ, พระมหาธนัชพงศ์ สุพรหมปญโญ และ บัวสวรรค์ จันทร์พินดาว <i>Somboon Tasonthi, Phrakhrupiladdhammakorn Natthaphon Prachunha,</i> <i>Phramaha Thanatchapong Subrahmapanno, and Buaswan Junpundao</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายচিতไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมหาหงษ์: The Development of Multimedia Teaching Materials on “Thai Patterned Bamboo Woven Fans” in the Subject of Home Economics for Upper Primary School Students at Wat Mahawong School.....	375-388
นุสบา บุญโนนแต้, ชญาภัทร์ กี่อาริโย และ เปรมระพี อูยามาวีรหิรัญ: <i>Nutsaba Boonnonta, Chayapat Kee-ariyo and Premraphi Ooaymaweerahirun</i>	
กระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธี: The Process of Developing Coaches Towards Professionalism through Buddhist Peaceful Means.....	389-401
พจนารถ ซีบังเกิด: <i>Potchanart Seebungkerd</i>	
บทความวิชาการ : Articles	
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน ศึกษากรณีวัดปากน้ำอเมริกา: Propagation of Buddhism Abroad: A Case Study of Wat Paknam America.....	402-414
พระวิเทศวิสุทธิคุณ สมัคร์ สมคโค: <i>Phra Videsvissuddhikhun Samak Samaggo</i>	
กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยพุทธสันติวิธี: Mediation Process before Prosecution by Buddhist Peaceful Means.....	415-424
กัญจน์ที่ รัตนศิลป์กัลชาญ: <i>Kannathee Ratanasilpkalcharn</i>	
แนวทางการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา: Approaches to Developing the Criminal Mediation Process.....	425-434
สุนทร ทิมจ้อย: <i>Soontorn Timchoi</i>	

เรื่อง	หน้า
ผู้นำพันธุ์ใหม่สร้างสุขในองค์กร: New Breed Leaders for Creating Happiness in Organization.....	435-446
สุภากิจ บุญเลี้ยง และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์:	
<i>Supakit Bunleang and Khantong Wattanapradith</i>	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร โดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Building a Peaceful Family under the Bowon Power by Buddhist Peaceful Means

¹ณัฐกิตติมา จิตรานุเคราะห์ และ อุทัย สติมัน

¹Natthakitima Chitranukroh and Uthai Satiman

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: 123456@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการ จำเป็นด้านครอบครัวสันติสุขในเขตพื้นที่แขวงบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เอื้อต่อ กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี 3) เพื่อนำเสนอกระบวนการ เสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในรูปแบบอริยสัจโมเดล มีขั้นตอนวิจัยตามแนวทางบันได 9 ขั้น การสัมภาษณ์เชิงลึก 3 กลุ่ม 1. กลุ่มประชากรในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) 22 คน 2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 16 รูป/คน 3. สันทนากลุ่มย่อย 6 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาการดำเนินชีวิตร่วมกันของครอบครัวในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) มีปัญหา จากสถานะทางเศรษฐกิจ การขาดศีลธรรม ขาดความซื่อสัตย์และขาดความตระหนักในหน้าที่ ส่งผลกระทบ ทางด้านจิตใจและร่างกาย นำมาซึ่งครอบครัวแตกแยก 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการ เสริมสร้างครอบครัวสันติสุข คือ หลักอริยสัจธรรม 4 ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เพื่อให้การดำเนิน ชีวิตร่วมกันในครอบครัวระหว่างคู่สมรสได้รู้จักความซื่อสัตย์ อดทนก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรค ให้อภัยฝึกตน ช่มใจ รู้จักเสียสละ ใส่ใจในบริบทรอบ ๆ ตัวของทั้งสองฝ่าย 3) กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข ผ่านกิจกรรมเรียนรู้ 5 กิจกรรม เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ ครอบครัว สุขุขรรษา โมเดล โดยการพัฒนาที่เป็น ประโยชน์ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) รู้จักใส่ใจ ยอมเสียสละ มีความรู้สึกเชิงบวก เห็นใจระหว่างกัน 2) รู้จักเปิด ใจ มีความมั่นคงทางจิตใจ พูดจริงทำจริง มีความรักความอบอุ่น การดูแลด้านจิตใจกัน 3) รู้จักเข้าใจ รู้จัก อดทนต่อสิ่งเย้ายวนใจ เข้าใจในตัวตนหาทางออกของปัญหาชีวิตได้ 4) รู้จักวางใจ เกิดสัมพันธภาพที่ดียิ่งขึ้น มีความเห็นอก เห็นใจกัน 5) กิจกรรมเรียนรู้สุขุขรรษา เกิดพันธะสัญญาช่วยสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล ในการดำเนินชีวิตครอบครัว ให้เกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข; พลังบวร; พุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the context, problems, causes, and needs for a peaceful family in the Bang Khun Non district, as well as the theories related to the process of building a peaceful family under Bowon power using Buddhist peaceful means; 2) to explore the Buddhadhamma that supports the process of building a peaceful family under Bowon power using Buddhist peaceful means; and 3) to present the process of building a peaceful family under Bowon power using Buddhist peaceful means. The study employed an action research method based on the *Ariyasacca* (Four Noble Truths) model with a 9-ladder approach to research methods. Data were collected through in-depth interviews with three groups: 1) 22 participants from the Wat Mai (Yai Paen) community; 2) 16 experts; and 3) a focus group discussion with 6 participants.

From the study, the following results were found: 1) Problems of coexistence among families in the Wat Mai (Yai Paen) community are caused by economic status, lack of morality, honesty, and awareness of one's roles, leading to mental and physical effects, and ultimately resulting in family separation. 2) The Buddhist peaceful means that support the process of building a peaceful family include *Gharāvāsadhamma* (four virtues for a good household life), namely *sacca* (truth and honesty), *tama* (self-development), *khanti* (tolerance), and *cāga* (generosity). These virtues enable spouses in families to overcome problems and obstacles, learn to forgive, and train themselves to control their minds while being aware of each one's surroundings. 3) The process of building a peaceful family is achieved through five activities, leading to a new body of knowledge titled the 'Happy Family Model.' The model consists of five aspects: (1) being attentive, sacrificing, maintaining a positive mindset, and being considerate of one another; (2) being open, having a stable mentality, walking the talk, being affectionate, and taking care of one's feelings; (3) understanding, being tolerant of temptation, and finding solutions to life's problems; (4) fostering positive relationships and being considerate of one another; and (5) engaging in happy learning activities, which can lead to a covenant for building a strong family, helping one another throughout family life, and resulting in sustainable peace and happiness.

Keywords: Process for Building a Peaceful Family; Bowon Power; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุขและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีอาชีพสุจริตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีตลอดช่วงชีวิต นอกจากนี้ได้กำหนดและขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2560-2564 ออกมาใช้เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อสถาบัน

ครอบครัวโดยเฉพาะค่านิยมความเป็นปัจเจกบุคคล นำไปสู่สัมพันธภาพภายในครอบครัวเกิดประเด็นครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมที่มีการดำเนินชีวิตแบบอบอุ่นและมั่นคงสู่สังคมเทคโนโลยีที่มีลักษณะเป็นวัตถุนิยม (Office of the National Economic and Social Development Board, 2023) และบริโคนิยมความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเป็นเครื่องมือเปลี่ยนการปฏิสัมพันธ์แบบเดิมให้มีช่องว่างเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกส่งผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน และเป็นสาเหตุหลักนำไปสู่การหย่าร้างที่มีจำนวนสูงขึ้นทุกปี ประเทศไทยโดยสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครองพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ. 2559 การจดทะเบียนสมรสลดน้อยลงทุกปี แต่มีการจดทะเบียนหย่าร้างสวนทางกันทุกปี อัตราการหย่าร้างในปี พ.ศ. 2559 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 ถึง 33% (Themomentum, 2017) ในช่วงปี พ.ศ. 2560 ถึง 2564 การจดทะเบียนสมรสลดน้อยลง แต่ปี พ.ศ. 2562 มีการจดทะเบียนสมรสสูงสุดในรอบ 5 ปี อย่างไรก็ตาม ในปีเดียวกันการจดทะเบียนหย่ามีตัวเลขสูงที่สุดเช่นกัน อัตราการหย่าร้างในปี พ.ศ. 2564 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2560 ถึง 46 % ทั้งนี้ประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การหย่าร้างส่วนใหญ่มาจากเรื่องความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งรุนแรง เรื่องสถานะเศรษฐกิจในครอบครัว เป็นต้น (The Bureau of Registration Administration, 2023) นอกจากนี้ในช่วง 3 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2566 มีสถิติหย่าร้างแล้วจำนวน 24,901 คู่ โดยกรุงเทพมหานครมากที่สุด 2955 คู่ (The Momentum, 2017) ปรากฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวในสังคมไทยที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก และเลือกที่จะหย่าร้างมากกว่าการแก้ไข ปรับปรุง ด้วยเหตุนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบปัญหา อันเนื่องจากสภาพปัจจุบันเพื่อให้ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาด้านการหย่าร้าง

จากการลงพื้นที่เพื่อหาสาเหตุ และปัญหาของครอบครัวในพื้นที่แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสส่งผลต่อสันติสุขภายในครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ขาดสภาพคล่องเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ มีหนี้สินนอกระบบชนิดดอกเบี้ยสูง สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างไม่มีความสุข (Sirisit, 2023) สอดคล้องกับคมสันต์ วัฒนาพานิช ที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจขาดสภาพคล่องส่วนตัว มีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย (Watthanaphanit, 2023) นอกจากนี้ถาวร ปราบไกรสิทธิ์ ได้กล่าวว่าขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากสามีให้ความสำคัญกับงานและเพื่อนมากกว่าคู่ชีวิต นิยมใช้ความรุนแรงกับสมาชิกในครอบครัวทั้งคำพูดและการทำร้ายร่างกาย อีกทั้งทัศนคติไม่ตรงกันเช่นเรื่องการเมืองที่มีความคิดต่างกัน และไม่ยอมรับฟังเหตุผล (Prapkraisi, 2023) สุพิศรา เกาโคตรศรี ขาดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากสามีพูดไม่ค่อยคิดว่าสิ่งที่พูดออกไปผู้อื่นฟังแล้วเกิดความรู้สึกเช่นไรบางครั้งพูดซ้ำซากทำให้เกิดความเบื่อหน่าย มีความชอบที่แตกต่างกัน มีช่องว่างระหว่างวัย (Thaokotsri, 2023) สอดคล้องกับสิริกานต์ ดั่งเขียว ที่มีการทะเลาะวิวาท ขาดศรัทธาซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ตนมีภาวะซึมเศร้า (Duangkhieo, 2023) ปัญหาเหล่านี้ อาจบานปลายกระทบต่อความสัมพันธ์ สันติวิธีจึงเป็นวิธีหนึ่งการหนึ่งที่สามารถยับยั้งชั่งใจสมาชิกภายในครอบครัวได้ อย่างไรก็ตามคู่สมรสมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกันสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้มีความสุข มีแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีงามเพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายแห่งครอบครัวสันติสุข กล่าวได้ว่า ปัญหาของครอบครัวในพื้นที่เป้าหมายประกอบด้วย 3 กลุ่ม cluster ใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านสถานะทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) 2) ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม ขาดความซื่อสัตย์ที่ไม่ยินดีพอใจในคู่สมรส 3) ปัญหา ด้านการขาดความตระหนักในหน้าที่

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับครอบครัวสันติสุข และการสร้างครอบครัวสันติสุข ในการวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี โดยมีแนวคิดในการเสริมสร้างชีวิต

ครอบครัวให้มีสันติสุขเกิดขึ้นเพื่อสร้างกระบวนการให้เป็นเครื่องมือที่เป็นหลักการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และ“หลักสันติวิธี” อาจหมายถึง “พุทธเสวนาซึ่งเป็นวิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดกระบวนการอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ (Chimvilaisup, 2016) การใช้พุทธสันติวิธีในการพูดคุยมีเหตุผลสำคัญที่ใช้หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้มาเป็นหลักในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ในการสร้างสันติสุขให้เป็นหนึ่งเดียว จึงเป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์อีกวิธีหนึ่ง อนึ่งสันติวิธีสามารถนำมาสร้างความสัมพันธ์ โดยการนำหลักพุทธธรรม คือ ขรวาสาธรรม ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ธรรมที่เป็นที่พึ่งแห่งความระลึกถึง นับเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างสันติสุข ที่ชนใดได้ประพาสจะเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อันจะส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีอย่างยั่งยืน เพื่อให้ครอบครัวมีความร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โจมตีปัญหาไม่โจมตีที่ตัวบุคคล ไม่มุ่งเอาชนะกันแต่สร้างความร่วมมือ มองสมาชิกทุกคนอย่างมีคุณค่า เน้นทั้งเหตุและผล สร้างครอบครัวให้สมบูรณ์และอบอุ่น สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขด้วยสันติวิธี (Phramaha Hansa Dhammaso, 2011) จากการศึกษาพบว่า แนวคิดที่นำมาเป็นกรอบในกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขนั้น ได้แก่ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับด้านความสัมพันธ์ แนวคิดการเสริมสร้างสมรรถนะ กล่าวคือ ด้านศักยภาพ Competency คือความรู้ Knowledge ทักษะ Skill และ คุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Characteristic of Attributes) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม Behavior ที่จำเป็นและมีผลให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ดี (Rasamithammachote, 2005)

จากสถานการณ์ปัจจุบัน สัมพันธภาพภายในครอบครัว ได้ถ่ายทอดความรู้สึกความผูกพันลดน้อยลง ผลเสียก็ตกอยู่กับสมาชิกในครอบครัว และชุมชนอ่อนแอหรือล่มสลาย ไม่สามารถเป็นเครื่องกำกับควบคุมทางศีลธรรมได้ ศีลธรรมก็เสื่อมลง (Yoomonthien, 1994) ครอบครัวในสมัยก่อนมีความเป็นปึกแผ่น และสามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงามได้ แต่ในปัจจุบันครอบครัวขาดความเป็นปึกแผ่น เพราะการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวน้อยกว่าด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจจึงเข้ามามีผลกระทบต่อครอบครัวต้องแยกจากกันเพื่อไปทำงานอยู่ที่ห่างไกลกัน ครอบครัวจึงห่างเหิน และกลายเป็นปัญหาสำคัญของสังคม เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นโครงสร้างทางศีลธรรมของสังคม (Wasi, 1996) ปัญหาในครอบครัวประการหนึ่งเกิดเพราะระบบของวัฒนธรรมทางสังคมเปลี่ยนไป พ่อแม่เคยเข้าวัด และชักชวนให้ลูกหลานไปวัดในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันนี้พ่อแม่ไม่ได้ชวนลูกเข้าวัด จึงไม่ได้รับเอาชีวิตแบบชาวพุทธมาถ่ายทอดให้ลูกหลาน การกล่อมเกลาลูกและเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมควรผ่านสถาบันครอบครัว และชุมชน มากกว่าที่จะผ่านการกล่อมเกลาลูกจากพระภิกษุในวัดโดยตรง (Eoseewong, 2002) กล่าวโดยสรุป แม้หลาย ๆ หน่วยงานได้แสดงออกถึงความสำคัญและให้ความสนใจปัญหาครอบครัว แต่ความสนใจดังกล่าวยังขาดการเสริมสร้างอย่างเป็นระบบ และยังขาดการที่จะนำความรู้ลงสู่การปฏิบัติ และส่งผลอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติให้ตรงตามจิตของบุคคลแต่ละคนในครอบครัวได้อย่างแท้จริง

การวิจัยเรื่องกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร โดยพุทธสันติมุ่งนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อการเสริมสร้างครอบครัวให้เกิดสันติสุขได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ส่งผลให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความประพฤติปฏิบัติดี มีความซื่อสัตย์ มีความอดทน ให้อภัย สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในครอบครัว และจะส่งผลดีต่อสังคมต่อและประเทศ เนื่องจากครอบครัวเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการจำเป็นด้านครอบครัวสันติสุข ในเขตพื้นที่แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร โดยพุทธสันติวิธี
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบโมเดล (Action Research) ภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน ทำการวิจัยในพื้นที่ชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยใช้เครื่องมือต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับหลักพุทธสันติวิธี ในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืน และยังได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความต้องการจำเป็นด้านครอบครัวสันติสุข ตลอดจนศึกษาแนวคิดครอบครัวในสังคมไทย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการให้คำปรึกษาครอบครัว จากนักวิชาการทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก รวมถึงศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 36 เรื่องจากนั้นนำข้อมูลที่ได้ศึกษาเบื้องต้นมาบูรณาการเข้าด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในการวิจัย จากนั้นสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) 22 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธี 4 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัว 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างครอบครัวจำนวน 2 ท่าน นักพัฒนาสังคมที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวกระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ 3 ท่าน และนักจิตวิทยาครอบครัว 1 ท่าน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 ท่าน ด้วยวิธี Snowball

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบโมเดล (Action Research) โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการใช้เครื่องบันทึกเสียง การอัดวิดีโอ กล้องถ่ายภาพ สมุดบันทึก ปากกา มือถือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรม Zoom meeting โปรแกรม Line เพื่อบันทึกข้อมูลสำหรับการวิจัยแล้วทำการวิเคราะห์และบูรณาการหลักพุทธธรรมและแนวทางการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้ 1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้วิธีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก

หนังสือตำราวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและตำราอื่น ๆ รวมถึงเอกสารงานวิจัยและบทความวิชาการ จากตรวจสอบเนื้อหาและข้อมูลของเอกสารแล้วจำแนกประเภทของข้อมูล ตามประเด็น ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัย จำแนกข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ตามความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเป็น การเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบคำถามสัมภาษณ์ที่ละประเด็นด้วยตนเอง ในลักษณะการสนทนาโต้ตอบ โดยมีอุปกรณ์บันทึกเสียง และการจดบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อเป็นการจัดเก็บข้อมูล ในการให้สัมภาษณ์ 3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการกระบวนกรวิพากษ์ (Seminars) เป็นกระบวนกรระดมสมอง (Brain Storm) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญชำนาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามา มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ เสนอแนะ เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบกระบวนกร เสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธีให้มีความน่าเชื่อถือและเหมาะสม 4. การศึกษา จากภาคสนาม (Field Studies) และการลงสู่ปฏิบัติจริง (Implementation) ที่ได้ผ่านกระบวนกรวิพากษ์ จากผู้ทรงและการออกแบบมาแล้ว ซึ่งเป็นข้อสรุปจากการศึกษาค้นคว้าแล้วนำไปทดลองใช้ปฏิบัติในพื้นที่จริง นำผลที่ได้จากการทดลองใช้ในพื้นที่จริงมาประเมินผล เพื่อตรวจสอบและสรุปผลของการดำเนินงาน 5. การจัดทำข้อมูล มีขั้นตอนคือ 1) จัดทำข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม การบันทึกวิธีโอ เครื่องบันทึกเสียง ทำการบันทึกข้อมูลการสนทนา 2) นำข้อมูลที่บันทึกได้ มาสรุปในแต่ละหัวข้อประเด็น ทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาข้อมูลคำตอบ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามเนื้อหาของกรวิจัย 3) การตรวจสอบข้อมูล ระหว่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะมีตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) และความเที่ยงตรง (Validity) ของคำถามและข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ที่จัดเก็บบันทึกข้อมูล ด้วยการดูข้อมูลคำถาม ได้มีวัตถุประสงค์ ความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำและมีความเชื่อถือได้มากที่สุดจากการ แจกแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วจึงนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่และนำเสนอกระบวนกรเสริมสร้าง ครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการตามแบบอริยสัจจโมเดล (Action Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วแยกออกประเด็น ๆ ตามจุดประสงค์ในการวิจัยและนำข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จึงต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งที่มาของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่มและข้อมูลที่ได้จากกระบวนกรวิพากษ์ (Seminars) มาวิเคราะห์ เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภท หาข้อสรุป จากนั้นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ แนวทาง ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการพัฒนากะบวนกรเสริมสร้างครอบครัว สันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษารวบรวม และ การนำเสนอผลการศึกษารวบรวม เป็นการสรุปผลการวิจัย ตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนรูปแบบการสัมภาษณ์ และ 3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นมาข้อมูลที่ได้รวบรวมแล้วทำการสรุปเป็นข้อมูลเพื่อสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ ห้ทั้งจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีหรือการสัมภาษณ์ ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แล้วจึงนำเสนอ กระบวนกรเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี มีผลการวิจัยมีดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า บริบท สภาพปัญหา ของกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขของครอบครัวของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นชุมชนแออัด (Slum Area) การสร้างบ้านเรือนต่ำกว่ามาตรฐานของกรมโยธาผังเมือง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีหลากหลายอาชีพ อาทิ ลูกจ้างรายวัน พนักงานบริษัท อาชีพอิสระ และบุคคลที่ว่างงาน เป็นต้น ปัญหาใหญ่ ๆ ของครอบครัวของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) พบว่า 1) ปัญหาจากเศรษฐกิจและสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตกับสังคมด้วยรูปแบบต่าง ๆ นำมาซึ่งปัญหาครอบครัว เกี่ยวกับด้านการดำเนินชีวิตมีปัญหาวิกฤติอยู่กับขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน 2) ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม มีสาเหตุมาจาก แรงกดดันทั้งภายในและภายนอกครอบครัว เช่น ความตึงเครียดจากการทำงานและเกิดความรู้สึกว่าไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งคนอื่น รวมถึงการ เสื่อมศีลธรรม 3) ปัญหาด้านขาดความตระหนักในหน้าที่ มีสาเหตุมาจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิมของสังคม กมลสันดานจากการเลี้ยงดู และอัตตาธิปไตย จากสภาพปัญหาดังกล่าวของครอบครัว สุดท้ายหากไม่มีการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้มีการดำเนินชีวิตครอบครัวได้เหมือนที่เคยเป็น เมื่อมีปัญหาที่ไม่คิดหาทางแก้ไขเลือกที่จะตัดสินใจหย่าร้าง อย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิตร่วมกันของครอบครัวของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) จำเป็นต้องมีหลักธรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติสำหรับคู่สมรส เพื่อนำไปสู่ครอบครัวที่มีสติ มีขันติ มีสันติ และจะเกิดครอบครัวสันติสุข แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร ที่นำมาใช้ในการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุข ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งปัจจุบันได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งประเทศฝั่งตะวันตกและตะวันออก คือทฤษฎีในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข ที่เน้นด้านสัมพันธภาพของเวอร์จิเนีย ซาเทีย (Virginia Satir) และแนวคิดทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ คือ การพัฒนาศักยภาพ Competency ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรม Behavior ที่จำเป็นตามแนวคิดของ David C. McClelland ซึ่งศักยภาพถูกนำมาเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (McClelland, 1970)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี คือหลักฆราวาสธรรม 4 โดยมีสติเป็นแกนกลางมาผลักดันให้เกิดเป็นกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน การมีสังคมารอบ ๆ เกื้อกูลสนับสนุนให้มีชีวิตคู่สมรสที่ดีที่เป็นพลังเชื่อมโยงสายใจแห่งความรักสร้างสัมพันธภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และมีสันติสุขตลอดไป ได้แก่ 1) ความมีจาคะ การดำเนินชีวิตร่วมกันต้องรู้จักยอมเสีย สละ คือมีความเสียสละให้กันและกัน ยอมเสียเปรียบเพื่อให้ชีวิตครอบครัวไปต่อ ไม่คิดเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว เสียสละเพื่อครอบครัวของทั้งสองฝ่ายที่เป็นตัวแปรสำคัญของชีวิตสมรส 2) ความมีสัจจะ คือมีความซื่อตรง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การดำเนินชีวิตร่วมกันระหว่างคนสองคนนั้นต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ผลที่ตามมาคือจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นระหว่างกันไม่มีความหวาดระแวง มีความสบายใจ 3) ความมีทมะ คือเมื่อมีปัญหา จะนำพาให้มีการฝึกตนมีความข่มใจไว้อ่อนเพื่อให้สัมพันธภาพยังคงเดิม 4) ความมีขันติ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันจะต้องเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคหลากหลายประการ ต้องรู้จักอดทน มองเห็นความเป็นจริง จับมือร่วมกันหาทางแก้ไขและอดทนก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคไปด้วยกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัย จากการทำกิจกรรมเรียนรู้ Module ที่ 1 จ ใส่ใจ EMPATHY กิจกรรมใส่ใจห่วงใยกันและกันสู่สายสัมพันธ์แห่งความรักความอบอุ่น หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน

เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าเป็นเชิงบวก ครอบครัวมีการใส่ใจ มีศรัทธา มีความสบายใจ มีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคู่สมรส และสายสัมพันธ์กับทั้งสองตระกูล

ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ Module ที่ 2 จ เปิดใจ กิจกรรม เปิดใจ ความจริงสรสร้างสันติสุข ผลลัพธ์หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าครอบครัวมีความมั่นคงทางจิตใจ มั่นใจในการอยู่ร่วมกัน เป็นเพื่อนคู่คิด มีการให้เกียรติ เคารพ เกรงใจกัน มีการเปิดใจพูดคุยกันด้วยเหตุและผล รับฟังกันได้กับทุกสภาพของปัญหาของชีวิต และหาทางแก้ไขปัญหาปรับปรุงตน เปิดใจแล้วดีไม่มีปัญหาเกิดขึ้น หรือมีแต่น้อย ท้ายที่สุดจะเข้าใจกัน แล้วส่งผลให้ชีวิตมีความสุข มีความอบอุ่น รักกันมากขึ้น อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ Module ที่ 3 กิจกรรม จ เข้าใจ กระทั่งประสานสุขทุกเวลา หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าครอบครัวมีมุมมองที่มีกำลังใจยอมรับกันได้มากขึ้น มีความอดทนต่อความกดดัน เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น มองทุกสิ่งเป็นเรื่องดี เข้าใจต่อสิ่งที่ยาวนานใจ เช่น อยากได้แต่ไม่ได้ เข้าใจต่อปัญหาความอยากลำบาก เข้าใจเพราะความรัก ยึดให้กัน มีความอบอุ่นประคับประคองชีวิตการครองเรือน มีความรู้สึกที่ดี ยิ่งรู้ยิ่งเข้าใจ (Self-Awareness) มีการสื่อสารด้วยวาจาสุภาพ (Self-Awareness) ต่างมองข้อผิดพลาดของตนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีประสิทธิภาพอยู่ในครอบครัวในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ Module ที่ 4 จ วางใจให้อภัยต่อกัน กิจกรรม วางใจ ชวนกันดูหนัง หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าจากกิจกรรมดูหนังสั้นร่วมกัน ส่งผลให้คู่สมรสมี ระดับศีลธรรมอยู่ในใจคิดได้ตัดสินใจด้วยเหตุและผล ระลึกถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้จักทางสายกลาง รู้จักการไว้ วางใจ ไม่แสดงท่าทีออกเมื่อไม่พอใจข่มใจไว้ข้างใน มีการนำสติมาใช้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจมากกว่าความรู้สึก

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการจำเป็นด้านครอบครัวสันติสุขในพื้นที่ชุมชน วัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ ครอบครัว สุขहरา โมเดล ซึ่งสามารถอธิบายโดยละเอียดได้ดังนี้

Figure 1: Happy Family Model

กระบวนการที่ 1 รู้จักใส่ใจ หมายถึง ใส่ใจที่จะดูแลซึ่งกันและกัน ให้ครอบครัวเกิดความชุ่มชื่นร่มเย็น เพราะการใส่ใจกันนั้นยังจะมีแต่ความรักกันเรียกว่าผู้ใส่ใจย่อมเป็นที่รักไม่ใช่เฉพาะแค่คู่สมรส แต่ต้องไปเกี่ยวข้องกับการใส่ใจของทั้งสองตระกูลที่เข้ามาสัมพันธ์กันที่เป็นตัวแปรต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม ทั้งนี้การใส่ใจครอบครัว ๆ ก็ย่อมเป็นที่รักของกันและกันใส่ใจกันและกันจึงเป็นที่รักกันและกัน ฉะนั้นการใส่ใจเริ่มต้นจากครอบครัวจึงเป็นเรื่องถูกที่พึงาม

กระบวนการที่ 2 รู้จักเปิดใจ การเปิดใจ พูดความจริงหรือพูดสิ่งไหนทำตามคำที่พูด จะได้รับความเชื่อใจกันและกัน เป็นการประสานกันไว้ด้วยน้ำแห่งสัจจะที่มีต่อกัน ทำให้ทั้งสองประสานความเชื่อใจกันได้ การเปิดใจจึงเป็นความมั่นคงทางจิตใจ มีความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างกัน ทั้งนี้การดำเนินชีวิตสมรสต้องมีการเปิดใจกัน ผลที่ตามจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นกันและกัน

กระบวนการที่ 3 รู้จักเข้าใจ การรู้จักเข้าใจเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตสมรส การรู้จักศึกษาเรียนรู้กันให้ดีพอ ก่อนการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน สร้างความเข้าใจระหว่างกัน เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จนกว่าจะผ่านพ้นไปได้ เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงระหว่างการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน เข้าใจในสิ่งที่ตนปรารถนาอยากได้อะไรก็มี แต่เมื่อไม่ได้ก็ต้องเข้าใจว่ายังไม่พร้อม ก็จะสามารถเข้าใจและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

กระบวนการที่ 4 รู้จักวางใจ การรู้จักวางใจเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันระหว่างคู่สมรส ในสถานการณ์ปัจจุบันที่อาจจะมีเรื่องราว ไม่ดีมากระทบจิตใจ เกิดเป็นปัญหาที่เลวร้าย กลายเป็นสิ่งทำลายสัมพันธ์ภาพ การรู้จักขอโทษจะส่งผลให้เรื่องราวนั้น ๆ จบลงได้ ทั้งนี้ การขอโทษต้องออกจากใจจริง จะให้ใครบังคับไม่ได้ ฉันทิ ครอบครัวจะมีสันติสุขได้ย่อมเกิดจากการกระทำของตัวเอง จะให้ใครบังคับให้เปลี่ยนแปลงตนเองไม่ได้ถ้าใจไม่ต้องการ

สติ หมายถึง เครื่องมือที่สามารถควบคุมมนุษย์ให้ตระหนักถึงสถานะของตนตลอดเวลา สติแน้นจะมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนแต่ต้องฝึกฝนเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และนอกจากนี้สติจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางความคิดและจิตใจ สติ ช่วยสร้างความเป็นระเบียบวินัย หากครอบครัวดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างยาวนาน ทำให้เกิดความมั่นคงส่งผลให้เกิดครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนตลอดไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการศึกษาบริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการจำเป็น ด้านครอบครัวสันติสุข พบว่า สภาพทั่วไปของปัญหามีความแออัด ที่อยู่อาศัยและระบบสุขอนามัยต่ำกว่ามาตรฐานของกรมโยธาและผังเมือง ปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านจิตใจและด้านสุขภาพ ปัญหาดังกล่าวเชื่อมโยงกับปัญหาด้านอื่น ๆ อีกจำนวนมาก อาทิ ปัญหาจากสถานะเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย ส่งผลให้มีการกู้เงินทั้งในและนอกระบบ ด้วยปัญหาใหญ่ด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อจิตใจและสัมพันธภาพภายในครอบครัวระหว่างคู่สมรส มีความวิตกกังวล มีความเครียด ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาครอบครัวที่ไม่สามารถหาทางออกให้ชีวิตได้ และสุดท้ายเลือกที่จะหย่าร้างมากกว่าการแก้ปัญหา ความมุ่งมั่นของผู้วิจัย ที่ต้องการให้ครอบครัวผูกพันต่อกัน จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างให้การดำเนินชีวิตร่วมกันระหว่างคู่สมรสมีความสุข สอดคล้องกับ Siriwanbut (1997) ที่ได้ศึกษาจิตวิทยาครอบครัว โดยได้ให้ความหมายของการอยู่ร่วมกันของบุคคลสองคน สร้างแบบ (Structure) หรือ โครงสร้าง (Patten) ในทางจิตวิทยา เป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรก ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันทางสังคมภายนอก ที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติกับสมาชิก รุ่นใหม่ที่อุบัติขึ้นในครอบครัว สามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องสำหรับการครองเรือนให้ประสบความสำเร็จบรรลุจุดหมายของชีวิตได้ ด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 ตามที่ Kanlayapatthanakul et al. (2021) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “หลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา” ว่าหลักพุทธธรรมสามารถเสริมสร้างความมั่นคง ในครอบครัว ตั้งแต่การเลือกคู่ครอง การดูแลเอาใจใส่กัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสงบสุขระหว่าง คู่สมรส

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี พบว่า หลักฆราวาสธรรม 4 เป็นธรรมสำหรับการครองเรือน และหลักสติ เป็นแกนกลาง ที่เป็นประธานให้ ฆราวาสธรรมเกิดกระบวนการรู้จักใส่ใจ รู้จักเปิดใจ รู้จักเข้าใจ และรู้จักวางใจ เกิดการลงมือปฏิบัติและปรับปรุงแก้ไขข้อปัญหาได้ด้วยตัวเอง ทั้งด้านการซื่อสัตย์สุจริต การฝึกตนข่มใจ การอดทน และการเสียสละ ที่มีความเชื่อมโยงต่อกันแยกออกจากกันไม่ได้เปรียบเทียบเหมือนต้นไม้ที่ต้องยึดดินเพื่อไม่ให้ล้ม เช่นเดียวกับครอบครัวที่ต้องประคองกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา การอยู่ร่วมกันด้วยการให้เกียรติ ให้โอกาส ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมกันแก้ไขข้อปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Raksaphakdee (2001) เรื่องจริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา การสร้างเสริมครอบครัว คู่สมรสควรมีหลักฆราวาสธรรม คือธรรมสำหรับการครองเรือน หมายถึง ธรรมอันนำความสุขมาสู่ผู้ครองเรือน การดำเนิน ชีวิตครอบครัวจะมีความสุขความมั่นคงคู่สมรสมีความอบอุ่นได้ กล่าวคือหลักฆราวาสธรรมสามารถแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูปัญหาภายในครอบครัวได้โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แก้ไขที่ตัวบุคคล ที่พึงปฏิบัติต่อกันระหว่างคู่สมรส

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากผลการวิจัยการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขโดยวิธีการนำ ศาสตร์สมัยใหม่มาบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธี พบว่า กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขของครอบครัวของชุมชน ที่พัฒนาขึ้น เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมลงมือปฏิบัติ ที่หลากหลาย แต่ละกิจกรรม

เว้นระยะห่าง 1 เดือน เพื่อให้เกิดการซึมซับ และทดลองปฏิบัติความรู้จากกิจกรรม เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน กิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการอย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวเป็นอย่างดี เกิดการพัฒนาการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน กิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 1 จ ใส่ใจห่วงใยกันและกันสู่สายสัมพันธ์แห่งความรักความอบอุ่น พบว่า ครอบครัว ใส่ใจกัน ใส่ใจตนเอง มีความรู้สึกเชิงบวกกับทั้งสองตระกูล กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 2 จ เปิดใจความจริงสร้างสันติสุข พบว่าครอบครัวรู้จักเข้าใจ รับฟังกัน รักกันยิ่งขึ้น เห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น ชีวิตมีความสุข มีความอบอุ่นรัก กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 3 จ เข้าใจ กระทั่งประสานสุขทุกเวลา พบว่า ผลของกิจกรรมสร้างความเข้าใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เข้าใจกันมากขึ้น เข้าใจตนเอง เข้าใจกันแล้วดี ชีวิตมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใส หัวใจเบิกบาน กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 4 กิจกรรม จ วางใจชวนกันดูหนัง พบว่า สร้างบรรยากาศที่มีความคิดเชิงบวก นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีสติเป็นประธาน และกิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 5 พบว่า เกิดการสร้างพันธะสัญญาร่วมกันว่าจะรักเอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม มีความจริงใจกัน ร่วมมือกันเสริมสร้างครอบครัวให้เป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ รู้จักใส่ใจในบริบทของเขาและเธอ ใส่ใจแล้วดี เมื่อมีสิ่งใด ๆ มาปะทะให้มีอารมณ์ดีหรือไม่ดี ก็ฝึกตน ช่มไว้ไม่นำมาทำลายสัมพันธ์ภาพให้เลวร้ายลง รู้จักเข้าใจเพราะความเคารพรัก เข้าใจแล้วดีควบคุมอารมณ์ได้ส่งผลดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ในครอบครัวอย่างสันติสุข ตามแนวทางหลักพราวาสธรรม 4 สอดคล้องกับ Chuimanee (2017) ได้กล่าวไว้ใน วิจัยเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพราวาสธรรม 4 สำหรับชีวิตการครองเรือนของคู่สมรส” สามีภรรยาต้องปฏิบัติตามหลักพราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำความสุข ความเจริญ และความสามัคคี ในการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา คือ สัจจะ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทมะ รู้จักข่มใจตนเอง ไม่ประพฤติดไปตามกิเลส ขันติ มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบตนเอง และจาคะ รู้จักเสียสละแบ่งปันสิ่งของของตนให้คนอื่น การปฏิบัติตามหลักพราวาสธรรม 4 ก็จะทำให้การครองเรือน มีความรักความสามัคคีในครอบครัว ไม่เกิดการหย่าร้างกัน เกิดความมั่นคง ทำให้ครอบครัวมีความสุข ดังจะเห็นได้ว่าหลักพราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนที่จะต้องนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคู่สมรส ส่วนกระบวนการติดตาม รักษา เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริงว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมในงานวิจัยได้นำหลักพราวาสธรรม 4 ไปปฏิบัติต่อกัน อย่างจริงจัง โดยมีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวของตนเองดังที่ Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammcitto) (2019) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “ศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (SDGs) ว่า การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนาเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางที่รวมองค์ประกอบของการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตเข้าด้วยกันแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วน โดยถือเอามนุษย์เป็นตัวตั้งในการพัฒนา ดังคำกล่าวที่ว่า “พัฒนาชาติให้เริ่มที่ประชาชน พัฒนาคนให้เริ่มที่ใจ จะพัฒนาอะไรให้เริ่มที่ตัวเราเองก่อน”

สรุป

ชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด (Slum Area) การสร้างบ้านเรือนต่ำกว่ามาตรฐาน ของกรมโยธาผังเมือง ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนมีหลากหลายอาชีพ อาทิ ลูกจ้างรายวัน พนักงานบริษัท อาชีพอิสระ และบุคคลที่ว่างงาน เป็นต้น ปัญหาที่พบระหว่างคู่สมรสในปัจจุบันคือ 1) ปัญหาจากเศรษฐกิจและสังคม 2) ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม 3) ปัญหาด้านขาดความตระหนักในหน้าที่หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี คือหลักพราวาสธรรม 4 โดยมีสติเป็นแกนกลางมาผลักดันให้พราวาสธรรม 4 ปฏิบัติงาน มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีเป็นพลังเชื่อมโยงสายใจแห่งความรักสร้างสัมพันธ์ภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืน 1) มีจาคะ เสียสละให้กันและกัน

2) มีสัจจะ คือมีความซื่อตรง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) ความมีทมะ ฝึกตนให้มีความข่มใจไว้ก่อน 4) มีขันติ ต้องรู้จักอดทนในปัญหา มองเห็นความเป็นจริง จับมือร่วมกันหาทางแก้ไขและอดทนก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรค ๕) ครอบครัวยุคใหม่ เกิดพันธะสัญญาร่วมกันระหว่างคู่สมรสว่าจะรักและดูแลกันตลอดไป มีความจริงใจ แก้ไขปรับปรุงตน ให้เป็นคนดีของกันและกัน ใส่ใจในหน้าที่ ร่วมมือกันเสริมสร้างครอบครัวให้เป็นทุนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขนั้น เป็นการเสริมสร้างสถาบันที่มีเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เจริญก้าวหน้าด้วยพุทธสันติวิธีอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำองค์ความรู้จากงานวิจัย กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขไปต่อยอด ตามแนวทางของสันติสุขโมเดล สู่ระดับของครอบครัวในพื้นที่อื่น ๆ สู่การเสริมสร้างครอบครัวให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคู่สมรสได้อย่างสันติสุขตลอดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว และคู่สมรสทั่ว ๆ ไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 รูปแบบการสร้างเครือข่ายระบบพี่เลี้ยงครอบครัวเพื่อแก้ปัญหาคู่สมรสโดยพุทธสันติวิธี
- 2.2 บุคลากรพุทธสันติวิธีในการแก้ปัญหาครอบครัวที่นำไปสู่การหย่าร้าง
- 2.3 ขั้นตอนกระบวนการพัฒนาพ่อแม่เพื่อเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเพื่อความสำเร็จของเด็กและเยาวชนภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

References

- Chimvilaisup, A. (2016). *The Sustainable Development of Thai Community: Ban Doi Chang Case Study*. Rangsit University. Pathum Thani.
- Chuimanee, S. (2017). *A Study of Application of Four Garavasadhammas for the Householder of Spouse*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Duangkhieo, T. (2023). Wat Mai Community Secretary (Yai Paen). *Interview*. April, 29.
- Eoseewong, N. (2002). *Before the Sri Ariya Era: Regarding Religion Beliefs and Morals*. Bangkok: Matichon.
- Kanlayapatthanakul, W. et al. (2021). Buddhist Principles and Principles to Strengthen Family Security in Accordance with Buddhism. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(1), 84-94.
- Lucknowanich, S. (2011). *Personal Relationship, Living Behaviors, and Academic Achievement of University Students in the Private Residence, Rangsit Area, Pathumthani*. Bangkok: Bangkok University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- McClelland, D. C. (1970). Test for Competence Rather than Intelligence. *American Psychologists*, 1(3), 57-83.

- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammicitto). (2019). *Sustainable Development Goals (SDGs)*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.
- Phra Phromkhunaporn (P.A. Payutto). (2000). *Family Happiness Is the Peace of Society*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasapa.
- Phramaha Hansa Dhammhaso. (2011). *Buddhist Peaceful Means*. Bangkok: 21st Century Co., Ltd.
- Prabkrais, T. (2023). Kham Government Teacher Level 7. *Interview*. April, 25.
- Raksa p.hakdee, J. (2001). *A Study of Married Couple's Morality according to the Buddhist Ethics*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Rasamithammachote, S. (2005). *Guidelines for Developing Human Potential by Competency Based Learning*. (2nd ed.). Bangkok: Sirivatana Interprint Public Company Limited.
- Rawangnan, S. (2010). *Causal Relationships of Big Five Personality Factors on Relationship Satisfaction of Dating Couples with Components of Love as Mediators*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Sirisit, K. (2023). Private Company Employee. *Interview*. April, 24.
- Siriwanbut, P. (1997). *Family Psychology*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Srithongsuk, K. (2016). *The Moderating Effect of Internal Locus of Control on the Relationships among Perceived Organizational Support Peer Relationship and Happiness at Work*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Thaokotsri, S. (2023). Private Company Employee. *Interview*. April, 26.
- The Bureau of Registration Administration. (2015). *Divorce*. Retrieved July 5, 2023, from <https://www.bora.dopa.go.th/CallCenter1548/index.php/menu-general/12-service-hand%20book%20/general/28-general-status-divorce>
- Themomentum. (2017). *Divorce Doesn't Mean Failure Changing Perspectives on Divorce in Thai Society*. Retrieved July 5, 2017, from <https://themomentum.co/momentum-feature-divorce-not-fail/>
- Wasi, P. (1996). *Buddhism and the Spirit of Thai Society, Research Issues on Religion and Culture*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wattanaphanit, K. (2023). Private Company Employee. *Interview*. April, 25.
- Yoomonthien, P. (1994). *When Dharma Protects the World of Buddhadasa Bhikkhu, Abbreviated Version*. Bangkok: Sukkhapabjai.

รูปแบบการจัดการเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพ ในสังคมไทย*

Management Models of Residences for the Care and Rehabilitation of Elderly Monks in Thai Society

¹ณัฐชา กำแพงแก้ว และ ปริญญ์ ตรีธัญญา

¹Nutchaya Kampangkeaw and Parinya Treethanya

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

¹Corresponding's Author: Email: sisi.nutchaya@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเสนาสนะ การหาแบบการจัดการเสนาสนะ และเสนอรูปแบบการจัดการเสนาสนะของภิกษุชราภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดเขตจังหวัดนครปฐม จำนวน 40 รูป/คน เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยแบบสอบถาม 2 ชุด ซึ่งในแบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามสำหรับภิกษุชราภาพและภิกษุผู้ดูแลภิกษุชราภาพ ส่วนแบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ภิกษุชราภาพ ผู้ดูแลภิกษุชราภาพ และเชีวชาญด้านการจัดการเสนาสนะให้กับภิกษุชราภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพเสนาสนะของภิกษุชราภาพมีผลการประเมินตนเองด้านการจัดการเสนาสนะภายในกุฏิ พบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสองชั้น ลักษณะของโครงสร้างของห้องน้ำเป็นห้องน้ำอยู่ห้องเดียวกัน ส่วนการจัดการเสนาสนะภายนอกกุฏิ พบว่าลักษณะทางเดินที่เป็นคอนกรีต ไม่มีสิ่งกีดขวางบริเวณทางเดิน 2) การจัดการเสนาสนะภายในกุฏิและภายนอกกุฏิต้องมีความสะอาด มีระเบียบ มีอากาศถ่ายเทสะดวก และมีความสว่าง 3) แนวทางการพัฒนาการจัดการเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ ประกอบด้วย 1. สนับสนุนให้มีการปรับปรุงและพัฒนาเสนาสนะให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดูแลภิกษุชราภาพมีออกแบบเสนาสนะให้มีความเหมาะสมกับภิกษุชราภาพ 2. ส่งเสริมให้มีหน่วยงานเฉพาะที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลภิกษุชราภาพอย่างครบวงจร และ 3. สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายในการดูแลภิกษุชราภาพในวัดด้วยการอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนการดูแลภิกษุชราภาพ

คำสำคัญ: ภิกษุชราภาพ; เสนาสนะ; รูปแบบการจัดการเสนาสนะ; การเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพ

Abstract

The study entitled “Management Models of Monastic Residences for the Rehabilitation and Health Restoration of Elderly Monks in Thai Society” is a mixed-method research aimed at exploring monastic residence management, identifying management models, and

*Received October 9, 2024; Revised January 6, 2025; Accepted January 30, 2025

developing a model for the management of monastic residences to facilitate the rehabilitation and health restoration of elderly monks in Thai society. The population for this study consists of 40 monks residing in temples within Nakhon Pathom Province. The research tools used in the study include two sets of questionnaires. The first set is designed for monks, while the second set is used for interviews with elderly monks, their caregivers, and experts in managing monastic residences for elderly monks.

Research findings revealed that: 1) The condition of monastic residences for the rehabilitation and health restoration of elderly monks was assessed in two aspects. For the interior of the monks' quarters, it was found that most were two-story structures. The bathrooms were attached. For the exterior of the quarters, the walkways were concrete and free of obstructions or ramps. 2) The key elements of interior management include and exterior maintaining cleanliness, organization, good ventilation, and adequate lighting to make the quarters suitable for living. 3) The development of suitable monastic residences for elderly monks could be divided into three main areas: 1) Support the improvement and development of monastic residences to meet the needs of elderly monks or design new models specifically for them. 2) Promote the establishment of dedicated units responsible for the comprehensive care of elderly monks. 3) Encourage collaboration among related organizations to create a network for caring for elderly monks in temples.

Keywords: Elderly Monks; Monastic Residences; Management Models of Monastic Residences; Rehabilitation and Health Restoration

บทนำ

ปัจจุบันประชากรโลกได้เปลี่ยนผ่านสู่ประชากรสูงวัย (Aged society) หรือสังคมสูงอายุ โดยในปี 2562 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ประมาณ 11.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17.4 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าภายในปี 2573 จะมีผู้สูงอายุ 17.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 25.73 ซึ่งจะเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completed aged society) สอดคล้องกับรายงานการคาดการณ์ว่าประเทศไทย ได้เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ตั้งแต่ปี 2557 โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 15 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และคาดว่าในปี 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด” เนื่องจากมีสัดส่วนของผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 28 ของจำนวนประชากรทั้งหมด จากรายงานสถานการณ์ประจำปี 2565 ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (Foundation of the Thai Elderly Research and Development Institute (SLF), 2023) ในปี 2565 พบว่า ประเทศไทยมีประชากรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย มี 66 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 13 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด หากพิจารณาเรื่องสถานการณ์สุขภาพและความเจ็บป่วยของผู้สูงอายุแล้วนั้นจะพบว่าผู้สูงอายุมีภาวะคุกคามสุขภาพและความเสี่ยงสูงกว่าในวัยอื่นๆ มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลทั้งจากตนเอง ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการชีวิตความเป็นอยู่และความเจ็บป่วยของผู้สูงอายุแต่ละบุคคล เช่นเดียวกันกับพระสงฆ์ที่ฆราวาสที่จำพรรษาตามวัด ก็มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแล สนับสนุนด้านสุขภาพ สุขภาวะ และหากเจ็บป่วยก็จำเป็นต้องได้รับการรักษา ดูแล และฟื้นฟูสุขภาพ

แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากวัดเป็นสำคัญ เช่น เจ้าอาวาส อุปัชฌาย์ ตลอดจนลูกศิษย์ที่ดูแลในการ ประคับประคองอาการเจ็บป่วย การดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับพระสงฆ์ได้ เป็นอย่างดี ซึ่งหากพิจารณาเรื่องความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ ตามรายงานภาวะวิกฤติเกี่ยวกับสุขภาพ ของพระสงฆ์ไทย ประจำปี 2560 จะพบว่าพระสงฆ์สามเณรอาพาธมารับการรักษาที่โรงพยาบาลสงฆ์มากที่สุด 5 อันดับแรก คือ โรคไขมันในเลือดสูง 9,609 ราย โรคความดันโลหิตสูง 8,520 ราย โรคเบาหวาน 6,320 ราย โรคไตวายเรื้อรัง 4,320 ราย และโรคข้อเข่าเสื่อม 2,600 ราย โดยสาเหตุของการเกิด โรคส่วนใหญ่มาจาก ปัญหาการบริโภคไม่ถูกหลักโภชนาการ อีกทั้งพระสงฆ์ไม่สามารถเลือกฉันอาหาร เองได้ ต้องฉันอาหารตามที่ พุทธาวาสตักบาตร หรือนำอาหารมาถวาย ประกอบกับสถานภาพของ พระภิกษุ ไม่เอื้อต่อการออกกำลังกาย ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรค จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนให้ พระสงฆ์และวัดมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ เป็นศูนย์กลางสุขภาพชุมชน และจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ (Department of Medical Services, Ministry of Public Health, 2016) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสถานการณ์การเจ็บป่วยของ ผู้สูงอายุที่เป็นอยู่ทั้งที่เกิดขึ้นกับคฤหัสถ์หรือบรรพชิตล้วนแล้วแต่เป็นภาวะคุกคามที่ส่งผลโดยตรงต่อการ ดำเนินชีวิตประจำวัน การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุทั้งที่เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตจึงมีความสำคัญเป็น อย่างมาก โดยจำเป็นต้องจัดการดูแลครอบคลุมทั้ง 3 องค์ประกอบคือ สุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ และสุขภาพ ทางสังคมควบคู่กันไป นอกจากนี้การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพก็ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่จะอำนวยความสะดวกและส่งเสริมสุขภาพที่ดี คุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตามช่วงวัย

สิ่งแวดล้อมด้านอยู่อาศัยของผู้สูงอายุเองมีความแตกต่างจากช่วงวัยอื่น เนื่องจากผู้สูงอายุมีการ เปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่อ่อนแอลงประสิทธิภาพในการทำงานลดลง มีจิตใจหดหู่ เหงา ว้าเหว เป็นต้น และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมด้วย เช่น การมีบทบาทในสังคมน้อยลง การที่ผู้คนมองผู้สูงอายุว่าไม่มีคุณค่าหรือไร้ประโยชน์ การต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบที่อยู่ อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับการใช้ ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบทของภิกษุชราภาพในสังคมไทยในปัจจุบันที่มีแนวโน้มการเพิ่ม จำนวนสูงมากขึ้น และจำเป็นต้องได้รับการดูแล และคุ้มครองเช่นเดียวกับผู้สูงอายุกลุ่มอื่นในสังคมไทย เพราะที่ผ่านมามีมาตรการดูแล เยียวยา และฟื้นฟูภิกษุชราภาพมักถูกละเลย และถูกมองว่าเป็นภาระหน้าที่ โดยตรงของวัดและลูกศิษย์เป็นผู้ดูแลเป็นสำคัญ การสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมผ่านการจัดการ รูปแบบการจัดเสนาสนะสำหรับภิกษุชราภาพจะช่วยส่งผลให้คุณภาพชีวิตของภิกษุชราภาพดีขึ้น อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัด ตลอดจนการดูแลภิกษุชราภาพในวัดของตนให้มีสุข ภาวะที่ดีด้วยเช่นกัน(Phrakhruwichitkitjapiwat (Chanthachoto), 2017) ซึ่งหากพิจารณาเสนาสนะสำหรับ ภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น ยังไม่มีการสร้างเสนาสนะและอาคารสถานที่ เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้ พระภิกษุมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์สินทางโลก อันจะมีผลกระทบต่อก ุศลจิตของการบวชที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่ง ชีวิต ตามแนวทางวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา เสนาสนะที่จะใช้อยู่อาศัยนั้น ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็น ที่อยู่อาศัยพื้นฐานชุด คือ “รุกขมุตเสนาสนะ” อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จากไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อมิ ให้จิตมีสิ่งผูกพัน ในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนาวัดมีมากขึ้นทุกปีตามวิวัฒนาการของโลก อย่างไรก็ตามเจ้า อาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัด ตลอดจนการดูแลภิกษุชราภาพในวัดของตนให้มีสุขภาวะที่ ดีด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการให้ทันสมัยเข้ากับโลกสมัยใหม่ ทั้งด้านตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชา คือ พระภิกษุ สามเณรในวัดต้องมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับ คุณภาพการบริหาร จัดการ วัดใน นวสมัย ด้วยการวางแผนแบบแปลน แผนผังวัด เสนาสนะ การจัดภูมิทัศน์ให้มีความเป็นระเบียบ

เรียบง่าย สวยงาม สะอาดตา สะอาดใจแก่ผู้พบเห็น จนกระทั่งดูแลบุคลากรภายในวัด ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการจัดรูปแบบที่อยู่อาศัยหรือเสนาสนะที่เหมาะสม จึงมีส่วนช่วยในเรื่องความสะดวกสบายในการทำงานและความปลอดภัย เพราะรูปแบบที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมอาจเป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุในภิกษุชราภาพและนำไปสู่ภาวะทุพพลภาพในที่สุดได้ (National Statistical Office, 2008) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการหารูปแบบการจัดการเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพภิกษุชราภาพในสังคมไทย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์ความรู้ทางวิชาการด้านการจัดการเสนาสนะในการดูแล เยียวยา และฟื้นฟูสุขภาพให้แก่ภิกษุชราภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเชิงนโยบายด้านสุขภาวะที่ดีแก่ภิกษุชราภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย
3. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากภิกษุชราภาพ ผู้ดูแลภิกษุชราภาพ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ

ขั้นตอนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เป็นพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดเขตจังหวัดนครปฐม จำนวน 40 รูป/คน ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาเลือกวัดประกอบด้วย 1) เป็นวัดในจังหวัดนครปฐม และ 2) ต้องมีภิกษุชราภาพจำพรรษาในวัด โดยต้องมีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป โดยมี 3 ลักษณะดังนี้ 1. ภิกษุที่มีสุขภาพที่แข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ 2. ภิกษุที่มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว สามารถดูแลตนเองได้ และ 3. ภิกษุที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว และไม่สามารถดูแลตนเองได้

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 เครื่องมือเชิงปริมาณ

1) ค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อสร้างแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารทางราชการ ตำรา บทความทางวิชาการ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์การวิจัย

2) กำหนดขอบข่ายตัวแปรที่ต้องการศึกษา สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะวิจัย เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้อง พร้อมปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์

3) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุมและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาพัฒนาแบบสอบถามให้ถูกต้องสมบูรณ์มากขึ้น โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามนั้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผลการตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พบว่า ผลการ

วิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของข้อคำถามคำนวณค่าความเที่ยงตรงถือว่าใช้ได้แสดงว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) กับภิกษุในจังหวัดราชบุรี จำนวน 10 รูป แล้วนำมาหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)

5) นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้และพัฒนาแก้ไขเสร็จสมบูรณ์นำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลตามประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้

3.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ

1) ศึกษาเอกสารทางวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

2) กำหนดขอบข่ายและประเด็นคำถามที่ต้องการให้มีความครอบคลุมกับขอบเขตการศึกษาวัตถุประสงค์ รวมถึงความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีนำมาใช้ในการวิเคราะห์

3) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุมและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาพัฒนาแบบสอบถามให้ถูกต้องสมบูรณ์มากขึ้น โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามนั้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดลองใช้และพัฒนาแก้ไขเสร็จสมบูรณ์นำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลตามประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับเจ้าอาวาสวัดในเขตจำหัดนครปฐม เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล โดยขอความร่วมมือจากเจ้าอาวาสนำแบบสอบถามไปให้ภิกษุตัวแทนแต่ละวัดกรอกข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมีการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม พร้อมสอบถามปัญหาที่เกิดขึ้นในการเก็บข้อมูล

4.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานภิกษุชราภาพ ผู้ดูแลภิกษุชราภาพ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดเสนาสนะในการดูแลและฟื้นฟูสุขภาพภิกษุชราภาพ เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลเชิงลึก การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ภิกษุชราภาพ 3 รูป ผู้ดูแลภิกษุชราภาพ 3 รูป/คน และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดเสนาสนะในการดูแลและฟื้นฟูสุขภาพภิกษุชราภาพ 3 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 9 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package to the Sciences หรือ SPSS) โดยใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อหาความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ซึ่งใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของภิกษุชราภาพ แบบประเมินตนเอง/ความเห็นต่อการจัดเสนาสนะภายในและภายนอกของกุฏิของภิกษุชราภาพ

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการต่างๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญมาดำเนินการจัดระบบ ระเบียบและหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปผล

งานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ วจ.365/2566

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากภิกษุชราภาพ ผู้ดูแลภิกษุชราภาพ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ ซึ่งผลการวิจัยข้อมูลดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การประเมินตนเองด้านการจัดเสนาสนะ แบ่งผลการประเมินออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพ และ 2) การจัดเสนาสนะภายนอกกุฏิของภิกษุชราภาพ สามารถสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

1) การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพ ประกอบด้วย บริเวณกุฏิ บริเวณห้องนอน และบริเวณห้องน้ำ ผลการประเมินพบว่า (1) บริเวณกุฏิ การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพ พบว่าลักษณะของกุฏิส่วนใหญ่ร้อยละ 55.00 มีลักษณะเป็นสองชั้น ภายในกุฏิส่วนใหญ่ร้อยละ 57.50 มีพรมเช็ดเท้าภายในกุฏิ ในด้านการมีธรณีประตูพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 42.50 ไม่มีธรณีประตูภายในกุฏิ ร้อยละ 47.50 ที่เป็นพื้นต่างระดับ ส่วนใหญ่ร้อยละ 55.00 ไม่มีเครื่องมือขอความช่วยเหลือ และร้อยละ 50.00 ไม่มีการวางสิ่งของเกะกะทางเดิน (2) บริเวณห้องนอน การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพ บริเวณห้องนอนส่วนใหญ่ร้อยละ 62.50 มีลักษณะของบริเวณห้องนอนอยู่ชั้นหนึ่ง โดยร้อยละ 82.50 ไม่เปิดหน้าต่างเพื่อระบายอากาศ ภายในห้องนอนมีปลั๊กไฟและสวิตช์ไฟทุกหลังร้อยละ 100.00 และ (3) บริเวณห้องน้ำ การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพ บริเวณห้องน้ำ พบว่าลักษณะของโครงสร้างของห้องน้ำส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 เป็นห้องน้ำอยู่ที่อยู่ห้องนอน ที่ตั้งของห้องน้ำร้อยละ 50.00 มีสถานที่ตั้งอยู่ภายนอกกุฏิ ภายในห้องน้ำร้อยละ 45.00 ไม่มีการวางของเกะกะบนพื้น ร้อยละ 37.50 มีพรมเช็ดเท้า/ผ้าเช็ดตัวในห้องน้ำ ร้อยละ 47.50 ใช้โถสุขภัณฑ์แบบชักโครก ไม่มีราวจับร้อยละ 45.00 มีภาชนะ/อุปกรณ์ในการรองน้ำที่เป็นถังพลาสติกในห้องน้ำ ร้อยละ 47.50 ใช้ภาชนะตักอาบ ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 มีปลั๊กไฟภายในห้องน้ำ ร้อยละ 85.00 มีการเดินสายไฟภายในห้องน้ำที่ไม่เกะกะทางเดิน และส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 มีสวิตช์ไฟภายในห้องน้ำ

2) การจัดเสนาสนะภายนอกกุฏิของภิกษุชราภาพ

การจัดเสนาสนะภายนอกกุฏิของภิกษุชราภาพ พบว่าร้อยละ 47.50 มีลักษณะทางเดินที่เป็นคอนกรีตส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่าสภาพของพื้นทางเดินรอบบริเวณกุฏิมีลักษณะที่ดีอยู่แล้ว และส่วนใหญ่ร้อยละ 55.00 ไม่มีสิ่งกีดขวางบริเวณทางเดิน ในด้านการสะสมสิ่งของพบว่าร้อยละ 50.00 มีบ้างที่มีการสะสมสิ่งของรอบบริเวณกุฏิ อย่างไรก็ตามทางเดินลาดชันพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 67.50 ไม่มีบริเวณกุฏิที่มีทางเดินลาดชัน และส่วนใหญ่ร้อยละ 57.50 มีบ้างที่มีต้นไม้บริเวณกุฏิ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลจากการศึกษารูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพโดยการสัมภาษณ์สามารถสรุปประเด็นได้ 2 ด้านประกอบด้วย 1) การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพที่เหมาะสม 2) การจัดเสนาสนะภายนอกกุฏิของภิกษุชราภาพที่เหมาะสม

1) การจัดเสนาสนะภายในกุฏิของภิกษุชราภาพที่เหมาะสม พบว่า กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มล้วนมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 2 ประเด็นที่ว่าสิ่งสำคัญที่จะช่วยจัดเสนาสนะภายในกุฏิที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ คือการดูแลเสนาสนะภายในกุฏิให้มีความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีอากาศถ่ายเทสะดวก และมีความสว่าง เพื่อให้เหมาะสมกับการพักอาศัยของภิกษุชราภาพ และการส่งเสริมให้มีสิ่งสนับสนุนการดูแลภิกษุชราภาพ เพื่ออำนวยความสะดวก ลดการเกิดอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับภิกษุชราภาพ

2) การจัดเสนาสนะภายนอกกุฏิของภิกษุชราภาพที่เหมาะสม พบว่ากลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 3 ประเด็นว่าสิ่งสำคัญที่จะช่วยจัดเสนาสนะภายนอกกุฏิที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ คือ การจัดพื้นที่รอบนอกเสนาสนะให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เป็นพื้นลาด มีไฟสว่าง เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุกับภิกษุชราภาพ การสร้างภูมิทัศน์โดยรอบนอกเสนาสนะให้มีความร่มรื่น เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีเหมาะแก่การพักอาศัย และการจัดพื้นที่รอบนอกเสนาสนะให้มีความพร้อมในการอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการดูแลภิกษุชราภาพที่เจ็บป่วยหรือมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลพิเศษ

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ พบว่ากลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันต่อแนวทางการพัฒนาการจัดเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพ แบ่งออกเป็นประเด็น 3 ประเด็น ดังนี้ (1) สนับสนุนให้มีการปรับปรุงและพัฒนาเสนาสนะให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดูแลภิกษุชราภาพ หรือมีการสร้างแบบหรือออกแบบเสนาสนะให้มีความเหมาะสม (2) ส่งเสริมให้มีหน่วยงานเฉพาะที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลภิกษุชราภาพอย่างครบวงจร (3) สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายในการดูแลภิกษุชราภาพในวัด ด้วยการอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนการดูแลภิกษุชราภาพ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาได้มีการเสนอแนวทางในการเสนอรูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ซึ่งถือเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ภิกษุชราภาพที่ต้องการได้รับการดูแลและฟื้นฟูอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนสวัสดิการด้านการจัดเสนาสนะที่มีความเหมาะสมกับภิกษุชราภาพสอดคล้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

รูปแบบการจัดเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพ

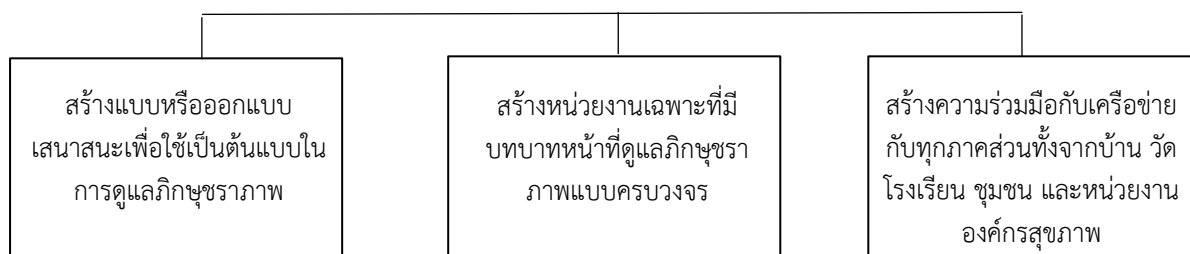

Figure 1: Appropriate Seating Arrangements for Elderly Monks for Healing and Health Rehabilitation

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การประเมินสุขภาพตนเองเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 มีสุขภาพที่แข็งแรง การประเมินตนเองเกี่ยวกับการมีผู้ดูแลภิกษุส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ไม่มีผู้ดูแล การประเมินตนเองเกี่ยวกับการมีประสบการณ์การได้รับอุบัติเหตุในการจำวัดส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.00 ไม่มีประสบการณ์ได้รับอุบัติเหตุในการจำวัด การประเมินตนเองเกี่ยวกับลักษณะของอุบัติเหตุส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 มีลักษณะของอุบัติเหตุที่เกิดจากสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เช่น ฝนตกพื้นลื่น ทาง

ต่างระดับ รังน้ำ แสงสว่างไม่พอ อุปกรณ์ชำรุด ไม่มีอุปกรณ์ป้องกัน และการประเมินตนเองเกี่ยวกับบริเวณที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยที่สุดร้อยละ 85.00 เห็นว่าบริเวณภายนอกภูมิสามารถเกิดอุบัติเหตุได้บ่อยที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Intraratsamee et al. (2017) ที่ได้ศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับผู้ดูแลในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกบ้านของผู้สูงอายุจังหวัดพื้นที่รับผิดชอบศูนย์อนามัยที่ 6 พบว่าบ้านผู้สูงอายุที่เข้าทำการสำรวจ 725 หลังคาเรือน พบว่าการเกิดอุบัติเหตุมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) โดยการเกิดอุบัติเหตุของผู้สูงอายุของผู้สูงอายุเกิดอุบัติเหตุภายในบ้านร้อยละ 44.5 ภายนอกบ้านร้อยละ 55.5 ในห้องนอนร้อยละ 30.9 ห้องน้ำ ร้อยละ 14.5 สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุเกิดคือ พื้นลื่น ความประมาท และพื้นทางเดินต่าง จะเห็นได้ว่าผู้ดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะดูแลผู้สูงอายุในเรื่องของอาหารและสุขภาพ แต่ด้านสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยได้ดูแลมากนัก ดังนั้นจำเป็นต้องดูแลปรับปรุงสภาพแวดล้อมในบ้านเพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่มีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยประจำปี 2565 (Foundation of the Thai Elderly Research and Development Institute (SLF), 2023) จะพบว่าสัดส่วนผู้สูงอายุที่อาศัยตามลำพังคนเดียวมีแนวโน้มสูงขึ้นและสัดส่วนของครัวเรือนที่ต้องการดูแลผู้สูงอายุมีจำนวนลดลงร้อยละ 11 ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับการส่งเสริมการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุให้ชัดเจนมากขึ้น ความเหมาะสมของที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีความปลอดภัยเหมาะสมกับสภาพร่างกายจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะกิจกรรมหลักในบ้าน ได้แก่ การนอน และการเข้าห้องน้ำ ซึ่งมีความเสี่ยงสำหรับผู้สูงอายุ คือ การหกล้มหรือพลัดตกบันได ดังนั้นสถานที่ตั้งของห้องนอนจึงเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความเหมาะสม และ อีกที่หนึ่งที่มีความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุสำหรับผู้สูงอายุคือห้องน้ำ ลักษณะของส้วมที่เหมาะสมกับสรีระของผู้สูงอายุคือแบบนั่งห้อยขา ในอดีตส้วมในประเทศไทยโดยเฉพาะในต่างจังหวัดเป็นส้วมแบบนั่งยองเป็น ส่วนใหญ่ซึ่งไม่เหมาะกับผู้สูงอายุเนื่องจากมีความลำบากในการลุกนั่ง แม้ว่าปัจจุบันจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นแต่ก็ยังผู้สูงอายุเกือบครึ่งที่ยังใช้ส้วมแบบนั่งยอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การจัดเสนาสนะภายในภูมิของภูมิสุขภาพที่เหมาะสม ผลการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มล้วนมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 2 ประเด็นที่ว่าสิ่งสำคัญที่จะช่วยจัดเสนาสนะภายในภูมิที่เหมาะสมกับภูมิสุขภาพ คือการดูแลเสนาสนะภายในภูมิให้มีความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีอากาศถ่ายเทสะดวก และมีความสว่าง เพื่อให้เหมาะสมกับการพักอาศัยของภูมิสุขภาพ และการส่งเสริมให้มีสิ่งสนับสนุนการดูแลภูมิสุขภาพ เพื่ออำนวยความสะดวก ลดการเกิดอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับภูมิสุขภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kraonual et al. (2020) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยบูรณาการการมีส่วนร่วมในชุมชนภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม เทศบาลตำบลโย อำเภอมือง จังหวัดยะลา ผลการศึกษาพบว่า พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวร้อยละ 61.2 ทำให้ต้องรับประทานยาอย่างต่อเนื่องประจำ ร้อยละ 50 ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้ดูแล ในการด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ ด้านจิตวิญญาณ การได้รับการดูแลในระดับมากด้านร่างกายของผู้สูงอายุ คือการอยู่ในที่พักอาศัยที่ปลอดภัยและเหมาะสม ได้รับการดูแลความสะอาดร่างกาย ได้รับการมีเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มของใช้ส่วนตัว เป็นพื้นฐานความจำเป็นของปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต บริเวณที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อมดี สะอาด อากาศดี ปลอดภัยต่อชีวิต มีความต้องการได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ต้องการได้รับการรักษาพยาบาลที่สะดวก รวดเร็ว ต้องการได้รับคำแนะนำในการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง

สิ่งสำคัญที่จะช่วยจัดเสนาสนะภายนอกภูมิที่เหมาะสมกับภูมิสุขภาพ คือการจัดพื้นที่รอบนอกเสนาสนะให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เป็นพื้นลาด มีไฟสว่าง เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุกับภูมิสุขภาพ การสร้างภูมิทัศน์โดยรอบนอกเสนาสนะให้มีความร่มรื่น เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีเหมาะแก่การพักอาศัย

และการจัดพื้นที่รอบนอกเสนาสนะให้มีความพร้อมในการอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการดูแลรักษาสุขภาพที่เจ็บป่วยหรือมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลพิเศษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dan-klang, Subgranon, Kangchai, and Sumngern (2014) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสภาพแวดล้อมในวัดที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพพระสงฆ์สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์สูงอายุมีปัญหาการมองเห็นมากที่สุดรองลงมาคือ ปัญหาการเคลื่อนไหวนั้น จึงได้ดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัด บริเวณห้องน้ำทั้งวัดแก้วน้อยและวัดราชบุรุษศรัทธา ซึ่งได้คำนึงถึงพื้นที่ที่พระสงฆ์ใช้ในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและความเสี่ยงที่เกิดอุบัติเหตุมากที่สุด รวมถึงมีการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุพบว่า ความรู้ต่อการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุของพระสงฆ์วัดแก้วน้อย และวัดราชบุรุษศรัทธา หลังเข้าร่วมการอบรมมีคะแนนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมการอบรมทุกข้อ ดังนั้นการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมในวัดที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพพระสงฆ์สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญ และการออกแบบ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพจำเป็นต้องปรับปรุงให้เหมาะสมสำหรับภิกษุผู้สูงอายุและภิกษุผู้พิการที่จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสภาพของภิกษุชราภาพมี 3 รูปแบบประกอบด้วย

(1) การเสนอรูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย ด้วยการสนับสนุนให้มีการปรับปรุงและพัฒนาเสนาสนะให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดูแลรักษาสุขภาพ ถือได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดเสนาสนะให้มีความสอดคล้องกับการพักอาศัยของภิกษุชราภาพ โดยจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเสนาสนะทั้งภายในและภายนอกกุฏิให้มีความพร้อมในการรองรับภิกษุชราภาพ และภิกษุที่อาพาธสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Rajendra Khemasapho (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาแนวทางการอุปฐากภิกษุไข้ในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาผู้วิจัยได้จำแนกแนวทางออกเป็น 2 ส่วน คือ 1.แนวทางการอุปฐากภิกษุไข้ทางด้านร่างกาย และ 2. แนวทางการอุปฐากภิกษุไข้ทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นการจัดเตรียมสถานที่หรือเสนาสนะให้มีความพร้อมมีส่วนในการสนับสนุนการดูแลและช่วยเหลือภิกษุที่ไข้ในทางพระพุทธศาสนาได้อีกทั้งยังสามารถรองรับกับการดูแลรักษาสุขภาพได้ด้วยเช่นกัน และยังมีผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ Intraratsamee et al. (2017) ที่ได้ศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับผู้ดูแลในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกบ้านของผู้สูงอายุจังหวัดพื้นที่รับผิดชอบศูนย์อนามัยที่ 6 พบว่าการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกบ้านของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ดูแล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา วางแผนเพื่อแก้ปัญหา การจัดอบรมให้ความรู้ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ การจัดทำสัญญาใจของผู้ดูแลและจัดเวทีแลกเปลี่ยนรู้ผลการศึกษาพบว่าการนำความรู้ไปดำเนินการปรับปรุงบ้านผู้สูงอายุ เช่น การจัดซื้อพรมเช็ดเท้าใหม่ เปลี่ยนโถสุขภัณฑ์เป็นนั่งราบ การจัดเก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบ อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการจัดทำโครงการปรับสภาพสิ่งแวดล้อมบ้านผู้สูงอายุจะช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุ สอดคล้องกับสำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (Department of Health, Ministry of Public Health, 2017) ที่ได้จัดทำคู่มือการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในวัด จากการศึกษาพบว่าการจัดสภาพแวดล้อมในวัดให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่เริ่มเสื่อมลงตามอายุ ซึ่งการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในวัดให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมภายในวัดร่วมกับชุมชนของผู้สูงอายุ จึงเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ผู้สูงอายุ และการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในวัด จึงเป็นการส่งเสริมสุขภาพอนามัยสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยให้แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป โดยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพื้นที่วัดให้มีความเหมาะสม ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ มีการสนับสนุน

องค์ความรู้แนวทางการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในวัดอย่างถูกต้องและเหมาะสม ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณรและประชาชน เพื่อนำไปพัฒนาวัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีต่อไป

(2) การเสนอรูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย ด้วยการส่งเสริมให้มีหน่วยงานเฉพาะที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลภิกษุชราภาพอย่างครบวงจร และมีการสร้างแบบหรือออกแบบเสนาสนะให้มีความเหมาะสมกับภิกษุชราภาพ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาเสนาสนะที่มีความเหมาะสมกับการพักอาศัยของภิกษุ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวข้างต้นถือเป็นการสนับสนุนการดูแลภิกษุชราภาพที่มีปัญหาด้านสุขภาพโดยตรงทั้งที่เป็นภิกษุชราภาพที่มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว สามารถดูแลตนเองได้ และภิกษุชราภาพที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว และไม่สามารถดูแลตนเองได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการดูแลที่เหมาะสมให้สามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพและการดูแลจากที่มีความรู้ความสามารถทาง การแพทย์ สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของภิกษุชราภาพที่ว่า “สนับสนุนให้มีองค์กรที่มีความรู้ความสามารถ เฉพาะในการดูแลภิกษุ เพราะต้องเข้าใจหลักพระธรรมวินัยร่วมกับการดูแล เพื่อดูแลอย่างเหมาะสม ด้วย อาตมาได้รับการดูแลจากโรงเรียนมูลนิธิธนพิการ จังหวัดชลบุรี ตั้งแต่เด็ก ทำให้มีความรู้อักษรเบล มีการ ส่งเสริมอาชีพนวดแผนโบราณการผลิตหัตถกรรม ซึ่งการจัดการเรียนจะสอดคล้องกับความพิการแต่ละ ประเภท หากสามารถนำแนวคิดนี้มาใช้ในการช่วยเหลือและดูแลภิกษุชราภาพได้ก็จะช่วยให้ภิกษุชราภาพ ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมตามวัย ตามโรค และตามความต้องการที่แท้จริง” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ Virameteekul (2016) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต ศึกษา เฉพาะกรณีที่อยู่อาศัยแบบสร้างสรรค์ของภาคธุรกิจเอกชน ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการพัฒนาที่ อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ในอนาคตของภาคธุรกิจ เอกชนในรูปแบบที่อยู่อาศัยแบบสร้างสรรค์ มี หลากหลายรูปแบบและหลายระดับราคา ได้แก่ โครงการที่มีโมเดลธุรกิจเป็นการขายสิทธิในการเข้าอยู่อาศัย ตลอดชีวิต และโครงการอสังหาริมทรัพย์เพื่อขายโดยเน้นให้ออกแบบให้บ้านมีลักษณะเฉพาะเพื่อผู้สูงอายุ ซึ่ง จากการวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่อยู่อาศัยในอนาคตให้ความสำคัญกับทางด้านกาย จิต และ สังคมเข้าด้วยกัน และ หากพิจารณาความสัมพันธ์กับจัดเสนาสนะให้เหมาะสมการดูแลภิกษุชราภาพก็ จำเป็นต้องใส่ใจและให้ความสำคัญในการจัดการดูแลแบบองค์รวมด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่อง “วัดส่งเสริมสุขภาพ” (Bureau of Environmental Health, Department of Health, Ministry of Public Health, 2019) มีจุดมุ่งหมายเพื่อ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ บุคลากรในวัด ตลอดจน ผู้สูงอายุและครอบครัว ที่มาร่วมทำกิจกรรมในวัด อีกทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำนุ บำรุงพัฒนาวัดเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการการส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อม ร่วมกับศิลปวัฒนธรรมในความเป็นวัด โดยมีคุณสมบัติการดำเนินงาน 5 ร. คือ สะอาดร่มรื่น สงบร่มเย็น สุขภาพร่วมสร้าง ศิลปะร่วมจิต (วิญญาน) และชาวประชาร่วมพัฒนา กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในวัด ถือเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของสุขภาพร่วมสร้าง เพื่อเป็นการดูแลการดูแลสุขภาพบุคลากรในวัด การดูแล พฤติกรรมการบริโภคอาหาร การดูแลสุขภาพช่องปาก การออกกำลังกาย และระบบดูแลและส่งต่อเมื่อ เจ็บป่วย เพื่อให้การดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้งประเด็นส่งเสริมสุขภาพ ฝ้า ระวัง ป้องกันควบคุมโรค และ ภัยสุขภาพ รวมทั้งการอนามัยสิ่งแวดล้อม

(3) การเสนอรูปแบบการจัดเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพของภิกษุชราภาพในสังคมไทย ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายในการดูแลภิกษุชราภาพในวัด ด้วยการอาศัยความ ร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนการดูแลภิกษุชราภาพในการขับเคลื่อนการให้ความช่วยเหลือภิกษุ ชราภาพในสังคม การแสวงหาความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงาน/ องค์กรทางสุขภาพ ในการสนับสนุนดูแลสุขภาพภิกษุที่ชราภาพในวัด ซึ่งรูปแบบในลักษณะดังกล่าวสามารถ

ปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนใน 3 ลักษณะ คือ วิถีชีวิตชุมชนที่มีสุขภาพที่แข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ วิถีชีวิตชุมชนที่มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว สามารถดูแลตนเองได้ และ วิถีชีวิตชุมชนที่มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว และไม่สามารถดูแลตนเองได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดูแลและฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนเป็นทักษะในเชิงการบูรณาการ (Integrated Perspective) ซึ่งมองว่าวิถีชีวิตที่จะทำให้วิถีชีวิตชุมชนได้รับการดูแลด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับตนเอง สามารถดำรงวิถีปฏิบัติของวิถีชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ โดยรูปแบบดังกล่าวข้างต้นมุ่งเน้นความร่วมมือเป็นสำคัญในการสนับสนุนและดูแลวิถีชีวิตชุมชนครอบคลุมทุกมิติ ทั้งเรื่องของการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม การปรับพื้นที่ที่สอดคล้องกับวิถี/การดำเนินชีวิตประจำวันของวิถีชีวิตชุมชน การสนับสนุนในด้านที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมตามช่วงวัย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางสุขภาพจากความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงาน/องค์กรทางสุขภาพ และการสร้างบุคคลที่จะสามารถดูแลวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของวิถีชีวิตชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thinbangtiao et al. (2017) ได้ศึกษาในประเด็นการถอดบทเรียนโครงการนวัตกรรมต้นแบบสุขภาพของผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีการถอดบทเรียนโครงการ นวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาพของผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ (Excellent Happy Home Ward) ตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เป็นโครงการที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าด้านองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมประจำปี 2559 ซึ่งมี “นวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาพ” สร้างระบบการดูแลสุขภาพระยะยาวที่บ้าน (Long Term Care) ยกระดับเป็นบ้านต้นแบบ สร้างเครือข่ายการดูแลผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง (Excellent Happy Home Ward) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดการบริหารจัดการที่สำคัญจะมุ่งเน้นไปที่การให้บริการ การประยุกต์ใช้การบริหารงานโครงการบ้านต้นแบบสุขภาพให้มีมาตรฐานการบริการ ได้แก่ การมีบุคคลที่ชำนาญงาน มีฐานข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลผู้ป่วยในพื้นที่ มีมาตรฐานในลักษณะเดียวกัน และวัฒนธรรมการให้บริการที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้ป่วยและยินดีที่จะทำงานในทุกรูปแบบกรณี นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดการจัดบริการที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based) กล่าวคือ การให้ชุมชนรู้สึกถึงการมีบทบาทในชุมชน มีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหา ให้ครอบครัวมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุและพึ่งพิงตนเองให้มากที่สุด เพื่อลดปัญหาความหนาแน่นของโรงพยาบาล และการทอดทิ้งผู้สูงอายุให้รู้สึกโดดเดี่ยว หมดหวัง นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phonsiripong, Sasiwongsaroj, and Burasith (2014) ที่ศึกษาเกี่ยวกับวัดในพุทธศาสนากับความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า การสร้างเครือข่ายในระดับชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) โรงเรียน และชุมชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับวัด จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

สรุป

รูปแบบการจัดการเสนาสนะเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูสุขภาพวิถีชีวิตชุมชนมีส่วนช่วยในเรื่องคุณภาพชีวิต ความสะดวกสบายในการใช้งาน และความปลอดภัยที่ต้องคำนึงถึง ซึ่งจากการวิจัยทำให้เห็นถึงรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของวิถีชีวิตชุมชนมี 3 รูปแบบประกอบด้วย 1) สนับสนุนให้มีการปรับปรุงและพัฒนาเสนาสนะให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดูแลสุขภาพวิถีชีวิตชุมชนการสร้างแบบหรือออกแบบเสนาสนะให้มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน 2) ส่งเสริมให้มีหน่วยงานเฉพาะที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพวิถีชีวิตชุมชนอย่างครบวงจร และ 3) สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายในการดูแลสุขภาพวิถีชีวิตชุมชนในวัด ด้วยการอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนการดูแลสุขภาพ

ชราภาพ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวถือเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพเสนาสนะให้ภิกษุชราภาพที่ต้องการได้รับการดูแลและฟื้นฟูอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนสวัสดิการด้านการจัดเสนาสนะที่มีความเหมาะสมกับภิกษุชราภาพสอดคล้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องเข้ามาจัดสวัสดิการด้านการจัดเสนาสนะที่เหมาะสมกับการดูแลภิกษุชราภาพ และส่งเสริมให้เกิดนโยบายเรื่องการพัฒนาเสนาสนะที่เหมาะสมกับภิกษุชราภาพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

1.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรส่งเสริมให้มีหน่วยงานเฉพาะที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลภิกษุชราภาพอย่างอย่างครบวงจร และมีการสร้างแบบหรือออกแบบเสนาสนะที่มีความเหมาะสมกับภิกษุชราภาพ

1.3 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการดูแลภิกษุชราภาพในวัด ด้วยการอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ในการขับเคลื่อนการดูแลภิกษุชราภาพในการขับเคลื่อนการให้ความช่วยเหลือภิกษุชราภาพ

1.4 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรส่งเสริมการหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลภิกษุชราภาพ และสร้างเครือข่ายอาสาสมัครในการผู้ดูแลภิกษุชรา เพื่อสร้างมาตรฐานการให้ความช่วยเหลือภิกษุชราภาพ

1.5 ภาครัฐควรผลักดันให้เกิดความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงาน/องค์กรทางสุขภาพ ในการสนับสนุนดูแลสุขภาพภิกษุที่ชราภาพในวัด โดยใช้หลักแนวคิดการจัดบริการที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ควรศึกษาในมิติของการสร้างแบบแปลนที่เหมาะสมกับการสร้างเสนาสนะที่เป็นต้นแบบในการดูแลภิกษุชราภาพ

References

- Bureau of Environmental Health, Department of Health, Ministry of Public Health. (2019). *Manual for Environmental Health Management in Temples*. Bangkok: Sam Charoen Phanit Printing Company Limited.
- Dan-klang, P., Subgranon, R., Kangchai, W., & Sumngern, Ch. (2014). *Development of Environment in Temple for the Elder Monks*. (Report Research). Chonburi: Burapha University.
- Department of Health, Ministry of Public Health. (2017). *Crisis Report on the Health of Thai Monks*. Bangkok: Department of Health, Ministry of Public Health.
- Department of Medical Services, Ministry of Public Health. (2016). *Report on the Health of the Elderly in Thailand*. Retrieved March 3, 2023, from <http://www.dms.go.th>

- Foundation of the Thai Elderly Research and Development Institute (SLF). (2023). *Report on the Situation of the Thai Elderly 2022*. Retrieved April 20, 2023, from <http://www.thaitgri.org.ac.th>
- Intraratsamee, J. et al. (2017). *Cooperative Learning between Elderly People and Care Giver to Develop Inside and Outside Environment of the Elderly People's Home within Provinces under Responsibility Regional Health Promotion Center 6*. Khon Kaen: Department of Health, Ministry of Public Health.
- Kraonual, S. et al. (2020). *Model Elderly Care by Integration in the Community under Multicultural Society in Yupo Sub-District Municipality Organization, Muang District, Yala Province*. Yala: Yala Rajabhat University.
- National Statistical Office. (2008). *Social and Cultural Conditions 2008*. Retrieved March 3, 2023, from <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/servstat.html>
- Phonsiripong, S. P., Sasiwongsaroj, K., & Burasith, Y. (2014). Preparedness of Buddhist Temples for an Aging Society. *Journal of Language and Culture*, 33(1), 99-125.
- Phramaha Rajendra Khemasapho. (2018). *Study of Guidelines for Laying Down Monks with Illnesses in Buddhism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Phrakhruwichitkitjapiwat (Chanthachoto). (2017). *Brahmavihara: A Guiding Principle for Resolving Conflicts in Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Thinbangtiao, O. et al. (2017). *Lessons Learned from the Innovative Health Model Project for Chronically Ill Patients and the Elderly: Case Study of Khao Phra Ngam Sub-District Municipality, Mueang District, Lopburi Province*. (Research Report). Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Virameteekul, Ch. (2016). *Guidelines for Future Housing Development for the Elderly: A Case Study on Creative Housing by the Private Sector*. Bangkok: National Defense College.

การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการบริหารนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ : ศึกษากรณี สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

An Application of Mindfulness for Effective Student Services: A Case Study of Peace Studies Program's Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹พระเจตนิพิฐ พุทธภาโณ กาวิละ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Phra Jetnipit Buddhañāno Kawila and Phrakhrupalad Adisak Wachirapanño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: jetnipit.kaw@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักสติตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อเสนอการประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการบริหารนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (แบบภาคสนาม) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้รับบริการ จำนวน 13 รูป/คน กลุ่มผู้ให้บริการ จำนวน 6 รูป/คน กลุ่มผู้สำเร็จการศึกษา จำนวน 5 รูป/คน รวม จำนวน 24 รูป/คน วิเคราะห์ผลด้วยอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทสภาพปัญหาความต้องการและแนวคิดทฤษฎีการบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบัน เจ้าหน้าที่การดูแลบริการนิสิตจำนวนมากทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทำให้การดูแลบริการไม่ทั่วถึงได้ การให้บริการนิสิตต้องการให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด เจ้าหน้าที่ควรมีสติเป็นอย่างมาก มีสติตั้งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ การสื่อสาร การประสานงาน รวมถึงการเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิสิต ต้องการให้มีการบริการผ่านทางการสื่อสารกลุ่มไลน์ใช้เทคโนโลยี ด้วยมีสติมุ่งมั่นเพื่อให้บริการประทับใจ 2) สติ หมายถึง ความระลึกได้ การมีสตินั้นคอยกำกับไม่ให้หลงลืม ระลึกรู้ไม่เลือนลหาย สติเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นใหญ่ในธรรมทั้งปวงและเป็นธรรมเครื่องเตือนอยู่ สติเป็นเกราะกันภัยไม่ให้เกิดปัญหา มีศรัทธาในการบริการ ไม่ทำความเบียดเบียนพยาบาท มีความ پاکเพียรในการทำงานและเป็นผู้มีปัญญา และ 3) การประยุกต์หลักสติให้เอื้อต่อการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา นั้นสามารถสรุปได้ 8 ประการ ได้แก่ (1) มีสติคอยกำกับไม่ให้หลงลืมไม่ให้เลือนลหายในงานบริการนิสิตด้วยความรับผิดชอบ (2) มีสติยึดเหนี่ยวจิตใจศรัทธาแน่วแน่ในงานบริการนิสิตด้วยหัวใจ ไม่มีความคับแค้นใจบริการนิสิตด้วยใจที่เป็นสุข (3) มีสติตื่นตัวกับการบริการนิสิตด้วยความกระตือรือร้นเพื่อความอำนวยความสะดวกรวดเร็ว (4) มีสติการสื่อสารในการบริการนิสิตด้วยทักษะการสื่อสารเพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้ดี ไม่กระทบกระทั่ง ไม่เห็นแก่อาภิสันจ้าง (5) มีสติตั้งมั่นทำงานบริการนิสิตตามหน้าที่รับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น (6) มีสติในการแสดงออกในการให้บริการนิสิตด้วยความสำรวมยิ้มแย้มแจ่มใส (7) มีสติตั้งจิตแน่วแน่ในความดี มีศีล

มีความเพียรเพื่อการบริการนิสิตด้วยความโปร่งใส และ (8) มีสติอยู่เป็นสุขเพื่อการบริการนิสิตในปัจจุบัน ด้วยความเป็นผู้มีปัญญา

คำสำคัญ: หลักสติ; การบริการนิสิต; ประสิทธิภาพ

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to investigate the context, problems, needs, and theories of providing services to students based on modern science; 2) to examine the principle of mindfulness based on Theravada Buddhism; and 3) to propose an application of mindfulness to provide effective student services in the Peace Studies program. A qualitative research method was used in the study, in the form of a field study, which involved in-depth interviews with 24 key informants, including 13 service recipients, 6 service providers and 5 graduates. The study findings were analyzed using the inductive method.

The following findings were found: 1) According to the study, officers at the Peace Studies program nowadays provide services to a large number of students, both monks and lay people, making it difficult to provide thorough service. As few mistakes as possible must be made in the provision of services to students. Officers must be mindful and determined in the performance of their duties, communication, coordination, and preparation of documents pertaining to students. Services also include the use of technology for communication, such as the Line app, which must be handled mindfully in order to satisfy students. 2) Sati refers to mindfulness and carelessness. Mindfulness stimulates and controls behaviors, reminds individuals to be prepared, not to be reckless, and to focus their minds on their current responsibilities. Additionally, it also monitors individuals not to be forgetful or absentminded. Mindfulness serves as a spiritual anchor, guiding individuals in cultivating other Dhamma principles in order to be awakened. It serves as a shield against problems forgetfulness, and restlessness, allowing individuals to be one-pointed and happy in the present moment. Officers in the Peace Studies program will thus be less greedy in their services, less exploitative, less vengeful, and more diligent in their duties, resulting in wisdom. 3) The application of mindfulness helps to provide more effective services to students in the Peace Studies program, which can be summarized in the following 8 components: (1) Using mindfulness to prevent forgetfulness or absent-mindedness, but instead taking responsibility in providing services to students; (2) Using mindfulness as a spiritual anchor, so that officers have a strong faith in providing services to students, and not having any resentment against students; (3) Using mindfulness to be awakened so that officers can provide services to students with enthusiasm and facilitate them quickly; (4) Using mindfulness in communication to maintain positive relationships and avoid bribes; (5) Using mindfulness to be awakened so that officers can provide services to students without considering the potential benefits or advantages; (6) Using mindfulness in expression with a smile and joyful attitude when providing services to

students; (7) Using mindfulness to resolutely perform good deeds, cultivate morality, and make an effort to provide transparent services to students; and (8) Using mindfulness to be content in providing services to students in the present moment.

Keywords: Mindfulness; Student Services; Effective

บทนำ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคที่เกิดขึ้นทั่วทุกภูมิภาคของโลก ซึ่งทำให้ประชาชนทั่วโลกต่างตระหนักถึงการป้องกันโรคที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหลาย ๆ อย่างที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวันเกือบแทบจะทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน การติดต่อสื่อสาร รวมไปถึงพฤติกรรมในด้านการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ในรูปแบบออนไลน์ (online) จัดทำฐานข้อมูลแบบเปิด (open access database) (Chanlun, 2020) ให้ผู้สนใจได้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลของหลักสูตรที่เปิดสอนผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีต่าง ๆ เน้นการมีข้อมูลและการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายที่สามารถทำให้บุคคลเข้าถึงได้สะดวกต่อการค้นคว้าหาข้อมูล

ปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี วิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ถูกพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว โลกของเราได้ก้าวหน้าเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Economy) การใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน ในสังคม ได้สัมผัสกับการทำธุรกรรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-Business) ยุคที่มีการแข่งขันสูง ซึ่งกระบวนการทำงานด้านบริการยังคงเดิม และมีความคุ้นเคยกับการใช้ระบบสื่อสารข้อมูล คอมพิวเตอร์ และระบบสารสนเทศ (IT) (Kaewsawatana, and Phramaha Hansa Dhammaso, 2021) ต่าง ๆ ซึ่งเข้ามาอำนวยความสะดวก ในชีวิตประจำวันมากขึ้น โลกดิจิทัลวันนี้จึงมีความสำคัญมากต่อมนุษย์ในยุคนี้มากขึ้น เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์อย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทำให้เทคโนโลยีและมนุษย์ในสังคมปัจจุบันไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ปัจจัยหลักอีกอย่างที่สำคัญที่ต้องปรับเปลี่ยนในยุคปัจจุบัน ที่สามารถนำมาประยุกต์ทำให้องค์กรเป็นที่ยอมรับและสามารถเจริญเติบโตกว่าองค์กรอื่นที่ทำธุรกิจหรือกิจการแบบเดียวกัน นั่นก็คือ “การให้บริการ” ความสำคัญของการให้บริการนั้นมีมากมายหลายสิ่งหลายประการที่ทำให้ทุกคนนั้นสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้รวดเร็ว สะดวกสบายได้ทุกที่และทุกเวลา จึงต้องประยุกต์งานการให้บริการให้คนมาสนใจเพิ่มขึ้น เช่น การใช้ Facebook, Line หรือ Application ต่าง ๆ เพื่อรองรับผู้มาติดต่อสอบถาม ข้อมูลสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ การประสบความสำเร็จของงานบริการนั้นก็คือการที่คนมาติดต่อใช้บริการจะกลับมาใช้บริการอีกครั้ง (Charoensiri, Wongsuwan, Suwanlert, and Siri Wong, 2018) ยุคปัจจุบันนั้นมีการแข่งขันที่มากมายและสูงมากพอสมควร เพราะการให้บริการก็เป็นความสำคัญหลักต้น ๆ ก็ว่าได้ ถือได้ว่ายุคนี้เป็นยุคของเทคโนโลยีอย่างแท้จริง ที่ทุกคนจะต้องได้พบเจอ

บริการกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะพฤติกรรมบนโลก Online หรือ Social Media จึงต้องทำให้องค์กรหรือหน่วยงานต้องของตนเองปรับวิธีการให้บริการหรือขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อประยุกต์และลักษณะการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันทั้งด้านปริมาณของการเข้าของผู้มาใช้บริการ พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการเข้าถึงลักษณะพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายรายบุคคล รวมทั้งขีดความสามารถในการโต้ตอบกับกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่มารับบริการกับเราได้แบบ Real-Time ภายในองค์กรหรือหน่วยงานต้องคำนึงถึงการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน ทักษะของเจ้าหน้าที่ ที่ต้องทำหน้าที่แตกต่างออกไปจากเดิมในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ที่เหมาะสม

ทั้งด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสมรับข้อมูลข่าวสารในรูปแบบที่เปลี่ยนไปพร้อมให้ผู้คนเหล่านั้นสามารถเข้าใช้งานได้ทั่วถึงมากที่สุด (Charoensiri, Wongsuwan, Suwanlert, and Siri Wong, 2018)

คำสอนทางพุทธศาสนารวมถึงการพัฒนาศติเป็นหนึ่งใน การลดความเครียด (Phra Supakit Supanno, Iamsupasit, and Udomtamanupab, 2020) จากมุมมองทางจิตวิทยาตะวันตก เมื่อบุคคลฝึกฝนสติในแบบของตัวเองในระหว่างการทำสมาธิอย่างเป็นทางการและระหว่างที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือมีการสวดมนต์เจริญสติก่อนเข้ารับการศึกษารองแต่ละวัน หลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคี (Phra Apichai Abhivaddhano, 2016) กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด การใช้เทคโนโลยี ส่วนหลักธรรมที่ใช้ในหลักสูตรมี 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักธรรมแห่งความสำเร็จ หรือ อิทธิบาท 4 และ หลักธรรมชุด 3 เพื่อคลายความขัดแย้ง คือ สติ ขันติ และสันติ หลักธรรมเหล่านี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรฯ เพื่อการพัฒนาชีวิต และสังคม (Horsaengchai, 2018) ซึ่งป้องกัน ปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่างๆ เพราะเป็นหลักธรรมที่ให้ความเคารพต่อกันและกันในการทำงาน และยังช่วยลด ความขัดแย้ง ของงานบริการนิสิตได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงเป็นธรรมที่เสริมสร้างสันติสุข และเป็นทางออก ของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และในด้านคุณภาพชีวิตของผู้ที่มาใช้บริการ ตลอดจนโทษในด้านสังคม เช่น ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท การแข่งขันในด้านต่าง ๆ และการประทุษร้ายต่อกัน เป็นต้น

ดังนั้นการให้บริการของ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้แก่นิสิตผู้มาใช้บริการ เป็นงานที่ทุกคนยอมรับได้และนำมาประยุกต์โดยใช้หลักสติ ปัจจุบันนี้ทุกคนได้รับรู้กับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นอย่างมาก และต้องพยายามปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับสังคมในปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธเราเติบโต และคุ้นเคยกับคำว่าสมาธิ (Meditation) ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการฝึกหรือเจริญสติ เพราะคำว่า “สติ” เป็น องค์ธรรมหลัก แต่ให้ความสำคัญแก่องค์ธรรมอื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก ความระลึกรู้ในปัจจุบัน และสามารถทำให้หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา และตัวผู้ให้บริการเอง สามารถขับเคลื่อนทำงานทุกอย่าง แบบ Automation สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานการให้บริการให้เกิดความประทับใจ พอใจ คุณภาพการให้บริการ ความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และกลับอยากมาใช้บริการอีก ผู้ให้บริการ ย่อมต้องเอาใจใส่ การดูแล การให้ความสำคัญ ของเจ้าหน้าที่เอง หรือเจ้าขององค์กรนั้น ๆ บุคลากรจะได้ ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าให้ดีที่สุด คือ แนวคิดที่เกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนามาใช้ คำสอนทางพุทธศาสนา รวมถึงการพัฒนาศติ การดำเนินชีวิต หรือการประพฤติปฏิบัติโดยมีสติกำกับอยู่เสมอ จะช่วยให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล เพื่อนำไปพัฒนาการให้บริการ ของหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา ได้เจริญก้าวหน้าต่อไป

จากแนวคิดและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำงานวิจัยภายใต้หัวข้อเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ: ศึกษาเฉพาะกรณี หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อพัฒนาการให้บริการนิสิตให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักสติตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อเสนอการประยุกต์ใช้หลักสิทธิเพื่อการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎีจากตำรา หนังสือ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการบริการที่มีประสิทธิภาพ รวมไปถึงหลักการจากพระไตรปิฎก เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างประสิทธิภาพการบริการนิสิต

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ผู้วิจัยเลือกเจาะจงบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้รับบริการ (นิสิต) จำนวน 13 รูป/คน กลุ่มผู้ให้บริการ (เจ้าหน้าที่) จำนวน 6 รูป/คน และ กลุ่มผู้สำเร็จการศึกษา (บัณฑิต) จำนวน 5 รูป/คน รวม จำนวน 24 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ และเครื่องมือ SOAR Analysis ในการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก จากผู้ให้ข้อมูลหลัก การบันทึก MP3 บันทึกวิดีโอ และการจดบันทึกภาคสนาม (Field Note)

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล และพรรณนาความตามประเด็นที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 7 สรุป ผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า

1.1 บริบทการบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบัน

บริบทการบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบัน การบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบันโดยเจ้าหน้าที่แต่ละคนได้ให้บริการถือว่ามีความพร้อมระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ดีถึงที่สุด เพราะการดูแลบริการนิสิตจำนวนมาก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เจ้าหน้าที่ก็อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะดูแลให้ทั่วถึงได้ การบริการนิสิตที่มาติดต่องานบริการน้ำดื่ม ในขณะที่มานั่งติดต่อสื่อสาร การบริการของเจ้าหน้าที่ในหลักสูตรค่อนข้างจะไม่ดีพอแต่ก็ไม่ถึงกับมีปัญหาหนัก ไม่ค่อยชัดเจน ในการแบ่งบทบาทหน้าที่ซึ่งยังเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ใหม่อยู่ และสำนักงานก็ยังไม่มียุติว่าเพียงพอรองรับให้เจ้าหน้าที่นั่งประจำการประสานงานหรือว่าพบปะคณาจารย์เจ้าหน้าที่นั้นมีโอกาสได้พบปะน้อย เมื่อมาแล้วไม่เจอ ไม่ค่อยได้มาหา คณาจารย์หรือว่าเจ้าหน้าที่เอง สร้างความสัมพันธ์กับทางหลักสูตรหรือทางเจ้าหน้าที่ทางคณาจารย์เจ้าหน้าที่ต้องพัฒนาในจุดนี้ สะดวกในการให้บริการนิสิตและก็ในเรื่องการบริการไม่ค่อยจะเห็นเอกสาร หรือว่าการ

ทำงานของเจ้าหน้าที่ ในเรื่องของการให้บริการนิสิตของเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรสันติศึกษา ในบริบทปัจจุบันที่เป็นอยู่ ตัวผู้ให้บริการก็คือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับบริการกับนิสิต ก็ได้ใช้ความมุ่งมั่น ในการที่จะทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ให้บริการเองเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร ก็มีความมุ่งมั่น ที่จะทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรสันติศึกษาที่ให้บริการกับนิสิต มีสติเป็นอย่างมาก มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมเอกสารที่จะให้นิสิตลงทะเบียน ไม่ว่าจะเป็นเตรียมข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้นิสิตเกิดความเข้าใจในเรื่องของเนื้อหาหลักสูตร ในขั้นตอนต่าง ๆ

1.2 สภาพปัญหาการบริการนิสิตของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบัน

ปัญหาส่วนใหญ่คือเกิดจากการสื่อสารทั้งตัวเจ้าหน้าที่กับนิสิต ทักษะการสื่อสารที่ไม่ค่อยเข้าใจกันเท่าไรแล้วต้องจึงทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในบางประเด็นบางเรื่องครึ่งจึงเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ต้องพยายามสื่อสารกับนิสิตให้เข้าใจตรงกันเพื่อที่จะได้รับข้อมูลได้ครบถ้วน เรื่องเอกสารบางส่วนยังไม่ชัดเจน เช่น การส่งตัวไป grunnฐานและ เอกสารการเซ็นชื่อ ควรมีความรวดเร็วเวลาไป grunnฐานเสร็จและส่งเอกสารกับหานิสิต นิสิตบางท่านไม่สะดวกมารับเอง

สภาพปัญหาของการบริการนิสิตของเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร มองว่ามีปัญหาค่อนข้างน้อย ที่นิสิตจะมีความไม่เข้าใจ เพราะว่าในส่วนของการชี้แจงของครูบาอาจารย์ก็ดี ในส่วนของเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ดูแล กำกับในรายวิชาหรือดูแลนิสิตในการบริการหน้าห้อง ในการลงทะเบียน ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการ แล้วแต่การให้ความรู้ ตั้งแต่การสมัครเรียนการชำระค่าเทอมหรือแม้แต่การลงทะเบียน ณ ห้องเรียน การเรียนการสอนตรงนี้ก็มีการชี้แจงอย่างละเอียดและชัดเจน คงบอกว่าผู้ให้บริการ ได้มีความมุ่งมั่นก็คือมีสติอย่างชัดเจน อาจจะมีเบลอ หลง ลืม ในบางกรณีที่นิสิตเองจะต้อง ทวงถาม ในบางเรื่อง

จึงกล่าวได้ว่า ในเรื่องของความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการการบริการที่มันเข้าถึงยาก ปัญหาส่วนใหญ่คือเกิดจากการสื่อสารทั้งตัวเจ้าหน้าที่กับนิสิต ทักษะการสื่อสารที่ไม่ค่อยเข้าใจกันเท่าไรแล้วต้องจึงทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในบางประเด็นบางเรื่อง เจ้าหน้าที่อาจจะไม่ได้มีเวลาในเรื่องของการพักผ่อนก็ดี หรือว่าในเรื่องเวลาของการ เลิกงานไม่ตรงเวลา

จะอย่างไรก็ตามถือว่ายังมีปัญหาค่อนข้างน้อยที่นิสิตจะมีความไม่เข้าใจ เพราะว่าในส่วนของการชี้แจงของครูบาอาจารย์ก็ดี ในส่วนของเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ดูแล กำกับในรายวิชาหรือดูแลนิสิตในการบริการหน้าห้อง ในการลงทะเบียน ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการ แล้วแต่การให้ความรู้ ตั้งแต่การสมัครเรียนการชำระค่าเทอมหรือแม้แต่การลงทะเบียน ณ ห้องเรียน การเรียนการสอนตรงนี้ก็มีการชี้แจงอย่างละเอียดและชัดเจน

1.3 ความต้องการจำเป็นในการบริการนิสิตอย่างมีสติของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษา

ประเภทของการบริการ การบริการผ่านทางการสื่อสารผ่านในเรื่องของกลุ่มไลน์ ในเทคโนโลยี พฤติกรรมของการทำงานที่อึดหย้าศัย มุ่งมั่นให้บริการ ทั้งสิ่งแวดล้อมปรับปรุงให้ห้องกว้างขวางขึ้นมีที่นั่งมีที่รับรองให้มันผ่อนคลายเจ้าหน้าที่บริการที่มันแบบประทับใจเข้าใจสื่อสารอย่างเข้าใจ สื่อสารอย่างนุ่มนวล สื่อสารอย่างเป็นพี่เป็นน้องแล้วก็ให้เขาได้ความเสถียรที่เขาต้องการ

สติมีความจำเป็นสำหรับหลักสูตรสันติศึกษา การโต้ตอบกับนิสิตที่มาติดต่อและการโทรไปหานิสิตต้องแนะนำตนเองก่อนว่ามาจากไหน สติมีความจำเป็นสำหรับหลักสูตรสันติศึกษา ว่ามีความจำเป็นอย่างไร เพราะเนื่องในคำปณิธานของหลักสูตรสันติศึกษาเราก็ตั้งต้นด้วยคำว่า สติ ขันติ สันติ ให้บริการด้วยการใช้สติ สติในการ กำหนดหรือว่ามีสติในการให้บริการนิสิต สติในการสื่อสารทั้งบุคลากรเจ้าหน้าที่ในหลักสูตรและคณาจารย์ รวมถึงนิสิตที่มาติดต่อประสานงาน สติในเรื่องของการเจรจาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเพราะสิ่งหนึ่งที่เรา อาจจะมองไม่เห็น เรื่องของการสนทนาหรือว่าสัมมาวาจา คำที่ดี มีสติอยู่กับปัจจุบัน บริการนิสิตอาจจะเป็นเรื่องของการล่าช้าบ้างเล็กน้อย เพราะว่าถ้าหากว่าขาดสติ เร็วแรงโดยเฉพาะหลักสูตรที่ให้บริการ ถือว่าเต็ม

ร้อยเปอร์เซ็นต์ ความต้องการของกลุ่มลูกค้าหรือว่ากลุ่มนิสิตต้องรวดเร็ว หลักธรรมในเรื่องของสติ กำหนดไว้เราก็อาจจะปล่อยให้อารมณ์เร็วและก็เร่งความต้องการของนิสิตจะทำให้เราเกิดความผิดพลาดเกิดขึ้นได้

จึงกล่าวได้ว่า ต้องการให้มีการบริการผ่านทาง การสื่อสารกลุ่มไลน์ ใช้เทคโนโลยี ด้วยความมุ่งมั่น เพื่อให้บริการ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ห้องกว้างขวางขึ้นมีที่นั่งมีที่รับรองให้มันผ่อนคลายเจ้าหน้าที่บริการที่มันแบบประทับใจเข้าใจสื่อสารอย่างเข้าใจ สื่อสารอย่างนุ่มนวล สื่อสารอย่างเป็นที่เป็นน้อมแล้วก็ให้เขาได้ความเสถียรที่เขาต้องการ เพราะสติมีความจำเป็นสำหรับหลักสูตรสันติศึกษา การได้ตอบกับนิสิตที่มาติดต่อ และการโทรไปหานิสิต ต้องแนะนำตนเองก่อนว่ามาจากไหนเพราะเนื่องในคำปณิธานของหลักสูตรสันติศึกษาเราก็เริ่มต้นด้วยคำว่า สติ ชันติ สันติ

1.4 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่

หลักการให้บริการที่ดีจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลส่วนใหญ่ เช่น ความเสมอภาคในการให้บริการ ความสม่ำเสมอในการบริการ การให้บริการที่ตรงต่อเวลา การให้บริการอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง และต้องมีการพัฒนาระบบการให้บริการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การให้การบริการแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) การบริการเชิงธุรกิจ และ 2) การบริการสาธารณะ คุณภาพของการให้บริการถึงแม้ว่าบริการนั้นจะเป็นบริการประเภทใดก็ตาม ผู้บริโภคจะมีเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของบริการที่คล้าย ๆ กัน ความเชื่อถือ การตอบสนอง ความสามารถ การเข้าถึงบริการ อธิปไตยไม่ตรี การสื่อสาร ความซื่อสัตย์ ความมั่นคง ความเข้าใจ สิ่งสัมผัสได้

การบริการให้ที่ดีมีคุณภาพ เป็นที่พึงพอใจของผู้ใช้บริการนั้นต้องยิ้มแย้มและเอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจต่อความลำบากยากของผู้มารับบริการ ตอบสนองต่อความประสงค์จากผู้มารับบริการอย่างรวดเร็ว ทันใจโดยไม่ต้องเอ่ยปากเรียกร้อง แสดงออกถึงความนับถือให้เกียรติผู้มารับบริการ ให้บริการที่ทำอย่างสมัครใจเต็มใจทำ ไม่ใช่ทำงานอย่างเสียไม่ได้ รักษาภาพลักษณ์ของผู้ให้บริการและเสริมภาพลักษณ์ ขององค์การ กริยาอาการสุภาพ อ่อนน้อม อ่อนโยน มีมรรยาทดี กระฉับกระเฉง กระตือรือร้นขณะให้บริการและให้บริการมากกว่าที่ผู้รับบริการคาดหวังเอาไว้การรับใช้ช่วยเหลือเกื้อกูลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ เพื่อให้เกิดความพอใจรักใคร่และศรัทธาต่อการให้บริการ ความรอบรู้ในงานที่รับผิดชอบ มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร กริยามารยาทที่สุภาพอ่อนน้อมยิ้มแย้มแจ่มใส มีจิตวิญญาณของการให้บริการ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีอัธยาศัยไมตรี มีความกระตือรือร้นในการต้อนรับขับสู้ บุคลิกภาพดี ให้บริการด้วยความเสมอภาค ไม่เรียกร้องสิ่งใด ๆ จากผู้ที่มาใช้บริการ

จากการวิเคราะห์ SOAR ดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถอธิบาย บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

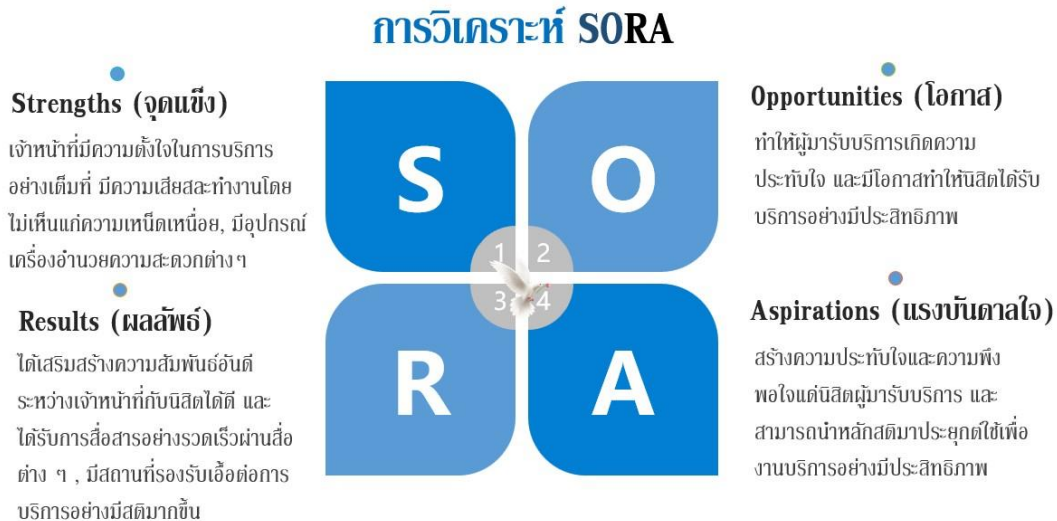

Figure 1: Analysis of Tools “SOAR”

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์หลักสถิติที่เอื้อต่อการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า สถิติหมายถึง ความระลึกได้ ความไม่ประมาท เป็นเครื่องเร่งรัดและควบคุมการดำเนินการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องขนส่งความรู้ความจำและปัญญานำมาใช้ให้ทันเวลาที่ต้องการเพื่อให้บริการนิสิต เป็นความนึกได้เพื่อให้บริการนิสิต สำนึกพร้อมอยู่เพื่อให้บริการนิสิต การกำหนดเพื่อให้บริการนิสิต จดจำบทบาทหน้าที่เพื่อให้บริการนิสิต ความไม่เพลา การคุมใจไว้กับกิจหน้าที่เพื่อให้บริการนิสิตในปัจจุบันเป็นบาทฐานเครื่องสนับสนุนการทำงานหรือหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อให้บริการนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การมีสถิตินั้นคอยกำกับไม่ให้หลงลืมเพื่อให้บริการนิสิต มีบทบาทหน้าที่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความระลึกรู้ความไม่เลือนลหาย สถิติเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นใหญ่ในธรรมทั้งปวงและเป็นธรรมเครื่องตั้งอยู่ในการบริการนิสิต สถิติเป็นเกราะกันภัยไม่ให้เกิดปัญหา เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่บริการนิสิตด้วยความมีสติตั้งมั่นไม่หลงลืม มีที่อ่อนน้อม ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่มั่นคงในการให้บริการทั้งหลาย ทำให้การทำหน้าที่สำเร็จเกิดความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เป็นผู้ไม่มักมากเห็นแก่เงินทอง มีศรัทธามั่นในศักยภาพในการบริการไม่ทำความเบียดเบียนพยาบาทนิสิต มีความพากเพียรในการทำงานเพื่อให้บริการนิสิต เป็นผู้ที่มีปัญญาการบริการนิสิตด้วยความเป็นผู้มีสติเพื่อป้องกันความเครียด โรคจิต โรคประสาท การตัดสินใจที่ล่าช้า ก่อให้เกิดความทุกข์

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประยุกต์ใช้หลักสถิติเพื่อให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา พบว่า การประยุกต์หลักสถิติให้เอื้อต่อการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษาเพื่อเป็นสถิติเชิงเชิงรุกก็คือการเคลื่อนไหวการสื่อสารแล้วก็โดยเฉพาะความเป็นระบบระเบียบของขั้นตอนว่ามันควรมีขั้นตอนอะไรบ้างตอนนี้ถ้ามันไม่มีขั้นตอนที่มันชัดเจนโดยเฉพาะเพราะหลักสูตรควรทำให้เป็นขั้นตอนเลยว่าต้องไปติดต่อใครบ้าง เขาอยู่ชั้นไหนเรารู้เลยประเมินได้ว่าตอนนี้เขาอยู่ชั้นไหน ระบบที่ดีที่วางไว้จะช่วยให้เขามีสติเจ้าหน้าที่เองก็ไม่เหนื่อยเพราะระบบที่ดีทำให้คนเลวทำดีโดยไม่รู้ตัว ระบบที่ดีทำให้คนเลวทำดีโดยไม่รู้ตัวเพราะระบบมันดี

สถิติจึงสำคัญก็คือระลึกตลอดเวลาสถิติเขาอยู่กับปัจจุบันสมาธิ บางคนก็มาก บางคนก็เยอะ บางคนมีทุกรูปแบบ เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเข้าใจว่าคนที่มาเราควรจะคุยระบบเขาอย่างไร การเอื้อต่อการบริการนิสิตหลักสูตรสันติศึกษาควรเป็นอย่างไร ใช้หลักทักษะการสื่อสารโดยใช้พุทธสันติวิธี ให้มีสติ ไม่ใจร้อน พยายาม

เอาใจเขามาใส่ใจ เื่อการบริการของเขาคือเอื้ออำนวยความสะดวก แก่นิสิตเวลามาติดต่อสอบถาม ให้คำแนะนำเวลานิสิตเข้ามาติดต่อสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ใช้หลักสติเพื่อการให้บริการนิสิตยังไม่มีผิดอ้างไปตั้ง ต้องนิยามคำว่า service ตรงนี้ออกมาเป็นเป็นรายละเอียดว่าบริการนิสิตมันแปลว่าบริการในในขอบเขตหรือ มิติแบบไหน

การบริการ มีสติมีความจำเป็นอย่างไรสำหรับเราสูตรมีความจำเป็นมาก ผู้ให้บริการต้องสติกับคนที่มา รับบริการด้วย สื่อสารกับผู้มาใช้บริการรักษาความสัมพันธ์ให้ดี เรียกว่ารักษาความสัมพันธ์ของคนที่มาถามเขา อะไรได้ อะไรไม่ได้ ไม่ได้เพราะอะไร ไม่ได้เพราะอะไรแล้วก็ทำอะไรไม่ได้ จะช่วยเค้าแก้ปัญหาอย่างไร ฉะนั้น ตัวสติมีทั้ง 2 อย่าง สติเชิงรับและสติเชิงรุก คนที่ให้บริการเองก็ต้องเคลียร์ตัวเองให้ดี ต้องให้บริการเรียกว่า สติเชิงรับเป็นต้องนั่งสมาธิสวดมนต์ ทำสมาธิกลุ่ยเต็มที่ สติเชิงรุกคือการเคลื่อนไหวต้องติดต่อเอกสารต่าง ๆ

หลักสติที่เอื้อต่อการบริการนิสิตหลักสูตรศึกษาควรรอบคอบ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการชี้แจง ให้ข้อมูลครบทุกด้านแก่นิสิต ทั้งเรื่องเอกสาร ทั้งเรื่องตารางเรียน ทั้งเรื่องข้อมูลครอบคลุม ทั้งหลักสูตร มีประเด็นใดที่สงสัย เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรจะต้องสามารถตอบ ข้อสงสัยให้กับนิสิตนั้นได้ ถ้าหากตอบไม่ได้ ก็ต้องหาคำตอบจากครูบาอาจารย์ ที่ทำการสอนในรายวิชานั้นๆ หรือเป็นผู้อำนวยการประจำหลักสูตร ดังนั้น มาชี้แจงให้กับนิสิตได้เข้าใจ มองว่ามันเป็นประเด็นสำคัญมาก ที่จะต้องใช้หลักสติในการมาให้นิสิตหลักสูตร ศึกษาเพื่อเอื้อต่อการบริการ

การมีสติในเรื่องของงานที่ตัวเองต้องทำไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของหัวหน้างานที่รับผิดชอบขั้นตอน การปฏิบัติเทคนิคการให้บริการมีสติในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองเราให้บริการก็ต้องควบคุมพฤติกรรม ของตัวเองให้ดี เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งกัน ซึ่งการส่งมอบบริการที่ไม่ ดีหรือว่าขาดสติ มันจะสร้าง ข้อรังเกียจหรือว่าสร้างความไม่ประทับใจให้กับผู้รับบริการได้ง่ายมาก แล้วจะบอก ต่อไปยังหน่วยงานอื่น ๆ กระจ่ายแพร่ข่าวได้อย่างรวดเร็ว การมีสติกับการให้บริการ มี 2 ส่วน 1) เราต้องมีสติ กับงาน และ 2) ก็คือต้อง มีสติกับพฤติกรรม บริการให้สุดซอ

สิ่งหนึ่งที่สำคัญในการให้บริการ ก็คือ ในเรื่องของการสื่อสาร การสื่อสารสำคัญตรงที่ว่าผู้ส่งสาร มีความถูกต้อง ชัดเจนมาถึงผู้รับสาร คือถ้าสื่อสารไม่ถูกต้อง อาจจะเพี้ยนในช่วงหลังได้ ในส่วนของคำถาม ในเรื่องของการ ให้บริการที่ดี มีเซอร์วิสมายด์ เพราะว่าเท่าที่สัมผัสของเจ้าหน้าที่ มจร ที่ดูแลนิสิตสันติศึกษา ทุกท่านยังไม่เคย เห็นใครที่ไม่ประทับใจ ที่ให้บริการที่ไม่ดีส่วนใหญ่ก็อำนวยความสะดวกของนิสิตได้ดี ประสานงานได้ดีการเจรจา การพูดคุยกันสร้างบรรยากาศหรือเพื่อนนิสิตมีปัญหาที่เป็นที่ปรึกษาให้ได้เป็นผู้ ประสานงานที่ดีและก็ส่วนใหญ่ก็จะอ่อนน้อมถ่อมตน ก็คือเวลาถามอะไรก็ได้คำตอบ ในบางครั้ง เพาเวอร์ พอยท์ ของอาจารย์ บางทีเซฟไม่ทันเพราะเรามาตามบางทีก็อยู่ในโน้ตบุ๊กหน้าจอบัง อยากจะให้ทีมเจ้าหน้าที่ ดูแลอาจจะรวมเป็นไฟล์หรือเป็นลิ้งค์ส่งให้ทุกคนสามารถย้อนไปดูได้ในส่วนของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษา ในเรื่อง ของภาคโปรงใสอะไรต่างๆ มอง ว่าดีอยู่แล้ว ในเรื่องของการโปรงใสต่างๆ นักศึกษาทุกคนอาจจะมา ในหลายรูปแบบหลายอารมณ์แล้วแต่ เหตุการณ์แต่เจ้าหน้าที่ถ้าเผื่อมีสติแล้วก็รับฟัง เป็นผู้ฟังที่ดี ให้บริการ ได้มูลค่า มูลค่าก็คือมูลค่าทางด้านความรู้สึก ของผู้รับบริการ มีความรู้สึกดีประทับใจแล้วบอกต่อรุ่นต่อรุ่นไป ข้อเสนอแนะอื่นๆ สติไม่สำคัญเหมือนที่ป๊อ ด สติเป็นมารดาผู้ให้กำเนิดสิ่งดีงามทั้งหลาย การให้บริการมันต้อง รวดเร็วและถูกต้อง เพื่อให้บริการทันเวลา แบบฟอร์มถูกต้องไหม กฎระเบียบ กฎหมายถูกต้องไหม ก็ อยากจะให้รวดเร็วถูกต้อง การให้บริการโดยภาพรวมทั้งหมดตั้งแต่เรียนมาถึงปัจจุบันต้องบอกว่าดี ประทับใจ

Figure 2: The Application of Mindfulness Principles to Enhance the Efficiency of Student Services in Peace Studies Programs

จึงกล่าวได้ว่า การประยุกต์หลักสติให้เอื้อต่อการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา นั้นสามารถสรุปได้ 8 ประการ ได้แก่

- 1) มีสติคอยกำกับไม่ให้หลงลืมไม่ให้เลื่อนลอยในการทำงานบริการด้วยความรับผิดชอบ
- 2) มีสติยึดเหนี่ยวจิตใจศรัทธาแน่วแน่ในงานบริการด้วยหัวใจ ไม่มีความคับแค้นใจบริการด้วยใจที่เป็นสุข
- 3) มีสติเริ่มต้นตัวกับการบริการด้วยความกระตือรือร้นเพื่อความสะดวกรวดเร็ว
- 4) มีสติการสื่อสารในการบริการด้วยทักษะการสื่อสารเพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้ดี ไม่กระทบกระทั่ง ไม่เห็นแก่อาภิสันจ้าง
- 5) มีสติตั้งมั่นทำงานตามหน้าที่รับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น
- 6) มีสติในการแสดงออกในการให้บริการด้วยความสำรวมยิ้มแย้มแจ่มใส
- 7) มีสติเพื่อกิจแน่วแน่ในความดี มีศีล มีความเพียรเพื่อการบริหารบริการด้วยความโปร่งใส
- 8) มีสติอยู่เป็นสุขเพื่อการบริหารในปัจจุบันด้วยความเป็นผู้มีปัญญา

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักสติให้เอื้อต่อการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยได้เป็นแผนภาพ ดังนี้

Figure 3: The New Body of Knowledge

จากแผนภาพข้างต้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) มิสติบริการดี เจ้าหน้าที่ทุกคนมีสติในการบริการสามารถบริการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในสำนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยความมีสติ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ไม่ก้าวร้าวหน้าที่กันเอง เพื่อบริการอย่างมีสติ รู้ว่าควรทำอะไรเมื่อไรอย่างไร เพื่อการบริการนิสิตให้นิสิตได้รับการบริการด้วยดี บริการอย่างมีสติเพื่อให้บรรลุความต้องการของนิสิต ดังนั้น การมีสติในการอำนวยความสะดวกให้ดีขึ้นเป็นสิ่งสำคัญที่เจ้าหน้าที่พึงตระหนักสำนึกอยู่ในบทบาทหน้าที่ในการให้บริการอย่างมีสติ

2) มิสติใช้วิธีอ่อนหวาน เจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษามีสติในการพูดจา รู้ว่าอะไรควรพูด อะไรไม่ควรพูด ควรพูดด้วยวาจาสุภาพอ่อนหวาน ไม่พูดเท็จ พูดเพื่อเจ้า พูดคำหยาบ พูดหลอกลวงให้เกิด ความทะเลาะขัดแย้ง การพูดด้วยวาจาอ่อนหวานสำหรับการสื่อสารของเจ้าหน้าที่จึงต้องประกอบด้วยสติเสมอ แม้จะถูกกระทบตำหนิด่าทอก็สามารถยับยั้งชั่งใจมีสติในการชี้แจงด้วยความพูดที่เหมาะสมไม่ก้าวร้าวหยาบคาย

3) มิสติช่วยเหลือการงาน เจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษามีจิตอาสาชวนช่วยช่วยเหลือการงานอย่างมีสติทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งในเวลางานและนอกเวลางาน มีความพร้อมช่วยเหลือนิสิตในด้านต่าง ๆ ที่ไม่ผิดจริยธรรม เจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาประพฤติตนเอื้อเพื่อไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่รับสินบน ทำหน้าที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่นิสิตด้วยความโปร่งใสสามารถติดตามและตรวจสอบได้

4) มิสติประสานจริงใจ เจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษา มีศักยภาพในการประสานงานด้านต่าง ๆ ได้ อย่างมีสติ มีประสิทธิภาพ สามารถประสานงานได้ด้วยความจริงใจ ใส่ใจในการประสานงานอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่มีการประสานความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ ประสานความสัมพันธ์สนิสนมจริงใจ ทั้งต่อคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตและบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรสันติศึกษาด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า บริบทการบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบัน การบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบันโดยเจ้าหน้าที่แต่ละคนได้ให้บริการถือว่ามีความพร้อมระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ดีถึงที่สุด เพราะการดูแลบริการนิสิตจำนวนมาก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เจ้าหน้าที่ที่อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะดูแลให้ทั่วถึงได้ การบริการนิสิตที่มาติดต้อมีการบริการน้ำดื่ม ในขณะที่มานั่งติดต่อสื่อสาร การบริการของเจ้าหน้าที่ในหลักสูตรค่อนข้างจะไม่ดีพอแต่ก็ไม่ถึงกับมีปัญหาหนัก ไม่ค่อยชัดเจน ในการแบ่งบทบาทหน้าที่ซึ่งยังเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ใหม่อยู่ และสำนักงานก็ยังไม่มีการให้เพียงพอรองรับให้เจ้าหน้าที่นั่งประจำ การประสานงานหรือว่าพบปะคณาจารย์เจ้าหน้าที่นั้นมีโอกาสได้พบปะน้อย เมื่อมาแล้วไม่เจอ ไม่ค่อยได้มาหาคณาจารย์หรือว่าเจ้าหน้าที่เอง สร้างความสัมพันธ์กับทางหลักสูตรหรือทางเจ้าหน้าที่ทางคณาจารย์เจ้าหน้าที่ ต้องพัฒนาในจุดนี้ สะดวกในการให้บริการนิสิตและก็นในเรื่องการบริการไม่ค่อยจะเห็นเอกสาร หรือว่าการทำงานของเจ้าหน้าที่ ในเรื่องของการให้บริการนิสิตของเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรสันติศึกษา ในบริบทปัจจุบันที่ เป็นอยู่ ตั้งแต่ที่ได้ข้อที่เป็นคำถามและลักษณะสถิติตัวผู้ให้บริการก็คือเจ้าหน้าที่ได้ผู้รับบริการกับนิสิต เราก็ได้ใช้ความมุ่งมั่น ในการที่จะทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ให้บริการเองเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร ก็มี ความมุ่งมั่น ที่จะทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรสันติศึกษาที่ ให้บริการกับนิสิต มีสติเป็นอย่างมาก มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมเอกสาร ที่จะให้ นิสิตลงทะเบียน ไม่ว่าจะเป็นเตรียมข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้นิสิตเกิดความเข้าใจในเรื่องของเนื้อหาหลักสูตร ในขั้นตอนต่างๆ ทั้งนี้ การบริการนิสิตจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนที่เอื้อต่อการบริการที่พร้อม มีทรัพยากร อุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การบริการที่เพียงพอ มีการบริหารจัดการ สอดคล้องกับ Kaewchaithen (2018) ได้ศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการการบริการ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่รอบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของเยาวชน พบว่า แนวทางในการจัดแหล่งเรียนรู้ เพื่อการบริการประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ เนื้อหากิจกรรม ทรัพยากรการเรียนรู้ สถานที่ การบริหารจัดการ และส่งเสริมการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องการให้มีการบริการผ่านทางการสื่อสารกลุ่มไลน์ ใช้เทคโนโลยี ด้วยความมุ่งมั่นเพื่อให้บริการ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ห้องกว้างขวางขึ้น มีที่นั่งที่รับรองให้มันผ่อนคลายเจ้าหน้าที่บริการที่มันแบบประทับใจเข้าใจสื่อสารอย่างเข้าใจ สื่อสารอย่างนุ่มนวล สื่อสารอย่างเป็นที่เป็นน้อมแล้วก็ให้เขาได้ความเสถียรที่เขาต้องการ เพราะสติมีความจำเป็นสำหรับหลักสูตรสันติศึกษา การโต้ตอบกับนิสิตที่มาติดต่อและการโทรไปหานิสิต ต้องแนะนำตนเองก่อนว่ามาจากไหนเพราะเนื่องในคำปณิธานของหลักสูตรสันติศึกษาเราก็เริ่มต้นด้วยคำว่า สติ ชนติ สันติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สติ หมายถึง ความระลึกได้ ความไม่ประมาท เป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุมการดำเนินการให้การบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องขนส่งความรู้ความจำและปัญญานำมาใช้ให้ทันเวลาที่ต้องการเพื่อการบริการนิสิต เป็นความนึกได้เพื่อการบริการนิสิต สำนึกพร้อมอยู่เพื่อการบริการนิสิต การกำหนดเพื่อการบริการนิสิต จดจำบทบาทหน้าที่เพื่อการบริการนิสิต ความไม่เผอเรอการคุมใจไว้กับกิจหน้าที่เพื่อการบริการนิสิตในปัจจุบัน เป็นบาทฐานเครื่องสนับสนุนการทำงานหรือหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อการบริการนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การจะต้องครอบคลุมการให้ข้อมูลเนื้อหา การจัดการเรียนการสอน กิจกรรม สื่อ ทะเบียน ที่จะทำให้นิสิตได้รับความสะดวกในการเข้าถึงเป็นการพัฒนาหลักสูตรที่บริการได้อย่างประทับใจเพราะการบริการครอบคลุมในทุกมิติเป็นแนวโน้มการพัฒนาของหลักสูตรด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Horsaengchai (2018) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรรมสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษากรณีหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตร เป็นไปในทิศทางที่ดี ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า

หากหลักสูตรได้รับการพัฒนาโดยใช้แนวคิดทฤษฎีวิทยาการสมัยใหม่ควบคู่ไปกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำเสนอในงานวิจัย ทั้งนี้ เพื่อการดำรงอยู่ในศตวรรษที่ 21 อันเป็นสิ่งจำเป็นต่อความต้องการของสังคม

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประยุกต์หลักสติให้เอื้อต่อการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา นั้นสามารถสรุปได้ 8 ประการ ได้แก่ 1) มีสติคอยกำกับไม่ให้หลงลืมไม่ให้เลือนลอยในการทำงานบริการนิสิตด้วยความรับผิดชอบ 2) มีสติยึดเหนี่ยวจิตใจศรัทธาแน่วแนในงานบริการนิสิตด้วยหัวใจ ไม่มีความคับแค้นใจบริการนิสิตด้วยใจที่เป็นสุข 3) มีสติตื่นตัวกับการบริการนิสิตด้วยความกระตือรือร้นเพื่อความอำนายสะดวกรวดเร็ว 4) มีสติการสื่อสารในการบริการนิสิตด้วยทักษะการสื่อสารเพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้ดี ไม่กระทบกระทั่ง ไม่เห็นแก่อาภิสินจ้าง 5) มีสติตั้งมั่นทำงานบริการนิสิตตามหน้าที่รับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น 6) มีสติในการแสดงออกในการให้บริการนิสิตด้วยความสำรวมยิ้มแย้มแจ่มใส 7) มีสติตั้งจิตแน่วแนในความดี มีศีล มีความเพียรเพื่อการบริการนิสิตด้วยความโปร่งใส และ 8) มีสติอยู่เป็นสุขเพื่อการบริการนิสิตในปัจจุบันด้วยความเป็นผู้มีปัญญา ทั้งนี้ เมื่อสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมยุคดิจิทัล มีความเร็ว ความแรง ความไว ในการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้คนขาดสติในการอยู่ร่วมกันก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง การบริการอย่างมีสติจึงนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mugsudachaisiri (2019) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษามหาบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผลการศึกษาวิจัยพบว่า สังคมในปัจจุบันทั้งตะวันตกและตะวันออกเป็นสังคมยุคดิจิทัล มีความเร็ว ความแรง ความไว ในการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้คนขาดสติในการอยู่ร่วมกันก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร สังคม และโลก จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาขึ้น เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลง สังคมมีปัญหา และเป็นนโยบายสำคัญของสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา จะต้องเข้ามาพัฒนานคนในสังคมเกิดสันติสุข ปัจจุบันจึงมีการปรับปรุงหลักสูตรการสอนพระพุทธศาสนาที่มีสติและสมาธิเป็นฐาน เพื่อจัดการเรียนการสอนให้เยาวชนทั่วประเทศไทย จึงมีความจำเป็นที่วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ จะต้องเปิดหลักสูตรสันติศึกษามหาบัณฑิตเพื่อจูงใจบุคคลทุกช่วงวัยตามนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการให้บริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ: ศึกษากรณีสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะเห็นได้ว่า การบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบันโดยเจ้าหน้าที่แต่ละคนได้ให้บริการถือว่ามีความพร้อมระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ดีถึงที่สุด เพราะการดูแลบริการนิสิตจำนวนมาก จึงทำให้ต้องมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารประสานงาน ผ่านทางการสื่อสารกลุ่มไลน์ ใช้เทคโนโลยี ด้วยความมุ่งมั่นเพื่อให้บริการ โดยมีสติเป็นฐานตามหลักการของหลักสูตรสันติศึกษา ซึ่งการมีสตินั้นคอยกำกับไม่ให้หลงลืมเพื่อการบริการนิสิต มีบทบาทหน้าที่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความระลึกถึงความไม่เลือนลอย สติเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นใหญ่ในธรรมทั้งปวงและเป็นธรรมโดยการนำหลักสติมาประยุกต์ใช้ให้เอื้อต่อการบริการนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษาสามารถสรุปได้ 8 ประการ ได้แก่ 1) มีสติคอยกำกับไม่ให้หลงลืมไม่เลือนลอยในการทำงานบริการนิสิตด้วยความรับผิดชอบ 2) มีสติยึดเหนี่ยวจิตใจศรัทธาแน่วแนในงานบริการนิสิตด้วยหัวใจ ไม่มีความคับแค้นใจบริการด้วยใจที่เป็นสุข 3) มีสติตื่นตัวกับการบริการนิสิตด้วยความกระตือรือร้นเพื่อความอำนายสะดวกรวดเร็ว 4) มีสติ

การสื่อสารในการบริการนิติตด้วยทักษะการสื่อสารเพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้ดี ไม่กระทบกระทั่ง ไม่เห็นแก่
 อามิสสินจ้าง 5) มีสติตั้งมั่นทำงานบริการนิติตตามหน้าที่รับผิดชอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น 6) มีสติ
 ในการแสดงออกในการให้บริการด้วยความสำรวมยิ้มแย้มแจ่มใส 7) มีสติตั้งจิตแน่วแนในความดี มีศีล มีความ
 เพียรเพื่อการบริการนิติตด้วยความโปร่งใส และ 8) มีสติอยู่เป็นสุขเพื่อการบริการนิติตในปัจจุบันด้วยความเป็นผู้มีปัญญา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการจากวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริการของเจ้าหน้าที่หลักสูตรสันติศึกษาในปัจจุบัน
 โดยเจ้าหน้าที่แต่ละคนได้ให้บริการถือว่ามีความพร้อมระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ดีถึงที่สุด เพราะการดูแลบริการ
 นิติตจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ก็อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะดูแลให้ทั่วถึงได้ รวมไปถึงการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจ
 อย่างถูกต้องแม่นยำยังมีน้อย ดังนั้น หลักสูตรฯ จึงควรมีการปรับจำนวนบุคลากรให้มีความสอดคล้องกับ
 จำนวนนิติต และสร้างขั้นตอนการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่สร้างความคลาดเคลื่อนในการสื่อสาร
 ซึ่งจะสามารถทำให้การบริการนิติตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้

ผลการจากวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักสูตรฯ จะเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุมการดำเนินการ
 ให้การบริการนิติตอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการกระทบกระทั่งและปัญหาที่สร้างความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันได้
 เป็นมาตรฐานเครื่องสนับสนุนการทำงานหรือหน้าที่ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น หลักสูตรฯ ควรให้ความสำคัญ
 กับการเจริญสติ จัดให้มีโครงการเกี่ยวกับการเจริญสติให้มีมากขึ้นร่วมกันระหว่างนิติต เจ้าหน้าที่ และ
 คณาจารย์

ผลการจากวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประยุกต์หลักสูตรให้เอื้อต่อการบริการนิติต
 อย่างมีประสิทธิภาพของหลักสูตรสันติศึกษา นั้นสามารถสรุปได้ 8 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้น
 หลักสูตรฯ จึงควรนำเอารูปแบบการประยุกต์หลักสูตรให้เอื้อต่อการบริการนิติตอย่างมีประสิทธิภาพนั้น
 มาประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นิติต เจ้าหน้าที่ และคณาจารย์ ของหลักสูตรฯ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากที่ผู้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักสูตรให้เอื้อต่อการบริการนิติตอย่างมีประสิทธิภาพของ
 หลักสูตรสันติศึกษา ทำให้ผู้วิจัยเห็นประเด็นในการศึกษาเพื่อพัฒนาหรือต่อยอดงานวิจัยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่
 ต่อไป ได้แก่

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสันติศึกษาเพื่อการบริการนิติต
 อย่างมีประสิทธิภาพโดยพุทธสันติวิธีของหลักสูตรสันติศึกษา

2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการบริการนิติตอย่างมีสติเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ
 โดยพุทธสันติวิธีของเจ้าหน้าที่หลักสูตร

2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริการนิติตอย่างมีสติเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ
 โดยพุทธสันติวิธีของเจ้าหน้าที่หลักสูตร

References

- Chanlun, J. (2020). Information Behavior during COVID-19 Pandemic Era. *TLA Bulletin*, 64(2), 36-49.
- Charoensiri, S., Wongsuwan, Ch., Suwanlert, Ch., & Siriwong, W. (2018). The Model to Retrieve Electronic Information via the Digital 4.0 “Cloudbrarian” Service. *Pulinet Journal*, 5(1), 223-231.
- Horsaengchai, B. (2018). *A Trend for Developing Peace Engineers Curriculum in Integrated Buddhist Perspective: A Case Study of the Doctor of Philosophy Program in Peace Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Kaewchaithen, P. (2018). *Guidelines for Arranging Lifelong Learning Resources in Neighborhood Area of Chulalongkorn University to Promote the Youths to Be Lifelong Learners*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Kaewsawatana, N., & Phramaha Hansa Dhammahaso. (2021). The Developmental Process of Mindfulness-Based Learning: A Case Study Upper Primary School at Ban Tha Khoi Nang School Sisaket Provice. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(3), 1015-1027.
- Mugsudachaisiri, N. (2019). *A Development of Master of Arts Program in Mindfulness Studies (International Program) of International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Apichai Abhivaddhano. (2016). An Application of Garavasadhamma for Enhancing Peaceful Families. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 174-187.
- Phra Supakit Supanno, Iamsupasit, S., & Udomtamanupab, M. (2020). Effect of Mindfulness and Solving Problem Process to Stress and Learning Achievement of Students in Secondary School: Mueang District, Kanchanaburi Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(2), 585-595.

การปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต*

The Practice of Meditation Based on Salayatana Discourse according to the
Principles of Four Foundation of Mindfulness to Liberation of Mind

¹สมบุญ ตาสนธิ, พระครูพิลาธธรรมากร ญัฐพล ประชุมหะ,
พระมหาธนัชพงศ์ สุพรหมปัญโญ และ บั้วสวรรค์ จันทร์พินดา

¹Somboon Tasonthi, Phrakhru Piladdhammakorn Natthaphon Prachunha,
Phramaha Thanatchapong Subrahmapanno, and Buaswan Junpundao

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sdtasonthi@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่การวิจัย คือ สอนทัมมอโรและวัดบ้านหนองปรือญาณสังวราราม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 ราย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินองค์ความรู้ และวัดระดับความพึงพอใจจากแบบประเมินตนเอง แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สหายตนวรรค เล่มที่ 18 จัดองค์ความรู้ได้ 2 หมวด คือ 1) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในภพภูมิ เรียกว่า สมุทวาระ 2) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และภพภูมิ เรียกว่า นิโรธวาระ 2. องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติไปกำกับอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ถูกอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ มากระทบแล้ว มีสติรู้ปัจจุบันขณะใน 4 ฐาน คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งความเข้าใจเรื่องอายตนะภายในกับภายนอกของผู้ให้ข้อมูล มีผลไม่แตกต่างกันมากนัก 3. การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต ประกอบด้วยสัทธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นแนวทางการฝึกปฏิบัติ ซึ่งไม่มีคำบริกรรมในอารมณ์กัมมัฏฐาน บูรณาการร่วมกับปาริสุทธิศีล 4 ได้แก่ 1) ปาติโมกขสังวรศีล การมีศรัทธารักษาศีล 2) อินทริยสังวรศีล การมีสติรักษายายตนะภายใน 6 3) อาชีวปรีสุทธิตีล การมีความเพียรในสัมมาชีพ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การมีปัญญาเสพบริโศคปัจจัยภายนอก

คำสำคัญ: กัมมัฏฐาน; คัมภีร์สหายตนะ; สติปัฏฐาน 4; อิสระแห่งจิต

Abstract

This research aims to: (1) analyze and synthesize the Salayatana scriptures based on the Four Foundations of Mindfulness, (2) integrate the knowledge from the Salayatana scriptures into practical applications aligned with the Four Foundations of Mindfulness, and (3) develop a meditation practice model derived from the Salayatana scriptures to cultivate mental liberation. This is a qualitative research study conducted at Thamma Isaro Garden and Wat Pa Nandaburiyan Sangwararam, with 24 key informants. Data were analyzed descriptively using in-depth interviews, knowledge assessment forms, self-assessment satisfaction surveys, and semi-structured focus group interviews.

The findings indicate that: 1. The analysis and synthesis of the salayatana scriptures in the samyutta nikaya, salayatanavagga, volume 18, classify the knowledge into two categories: (1) salayatana leading to suffering and rebirth, known as samudaya-vara, and (2) salayatana leading to the cessation of suffering and rebirth, known as nirodhavarā. 2. The integration of salayatana knowledge into the Four Foundations of Mindfulness practice involves mindfulness of the six internal sense bases: eye, ear, nose, tongue, body, and mind, when encountering external sense objects: forms, sounds, smells, tastes, tactile sensations, and mental objects. Awareness in the present moment is cultivated across the four domains: body, feelings, mind, and mental phenomena. The study found no significant differences in the understanding of internal and external sense bases among the informants. 3. The development of a meditation practice model based on the salayatana scriptures and the four foundations of mindfulness for mental liberation incorporates the threefold training named pariyatti, patipatti, and pativedha. This approach to practice does not involve verbal recitation of meditation objects but integrates with the four aspects of purification morality to parisuddhi sila, including: (1) patimokkha samvara sila: faith-based adherence to precepts, (2) Indriya samvara sila: mindfulness in guarding the six internal sense bases, (3) ajiva parisuddhi sila: right effort in livelihood, and (4) paccaya sannissita silla: wisdom in utilizing external requisites appropriately.

Keywords: Meditation Practice; Salayatana Discourse; Satipatthana; Liberation of Mind

บทนำ

การสำรวจสถานการณ์โรคซึมเศร้าพบว่าคนไทยร้อยละ 3 มีอาการป่วยโดยเกิดในช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี จำนวนไม่น้อยกว่า 800,000 คนมีอาการเกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ และอีกประมาณ 300,000 คนป่วยแบบเรื้อรังโรคซึมเศร้ามีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ครอบครัว การทำงาน ชุมชนและสังคม มีอัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น (Thongsuk, 2023) สภาพสังคมปัจจุบันมีความผันผวนปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว วิธีการดำเนินชีวิตมีความเป็นส่วนตัวหรือตัวใครตัวมันมากขึ้น มีไลฟ์สไตล์ (Lifestyle) ที่สะท้อนพฤติกรรมและค่านิยมตามสภาพแวดล้อม ธุรกิจ เทคโนโลยี และกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ขาดความเชื่อมโยงอย่างสมดุลกับมิติด้านอื่น สังคมขาดความเป็นปึกแผ่น ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ปัญหาความยากจนและอาชญากรรมทวีความรุนแรงมากขึ้น สะท้อนการเสื่อมสลายของสังคมในยุคปัจจุบัน ปัญหา

ส่วนใหญ่ของมนุษย์คือภาวะความเครียด ยารักษาโรคที่ขายดีที่สุดในโลก 3 อย่าง ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเครียดทั้งสิ้น คือ ยาแก้ปวดประสาท ยารักษาโรคความดันโลหิตสูง และยารักษาแผลในกระเพาะอาหาร มนุษย์ถูกเร่งให้เร็วขึ้น ๆ เหมือนหนูที่วิ่งอยู่บนสายพานที่หมุนเร็วขึ้นเรื่อย ๆ (Wasi, 2002)

สภาพปัญหาสังคมเช่นนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสว่า “สพเพ สงขารา ทุกขา” (Pali Tripitaka: 25/227/110) แปลว่า สังขาร คือ กายและใจนั้น ล้วนแล้วแต่มีทุกข์ การเกิดปัญหาทางด้านจิตใจหรือทุกข์นั้นเกิดขึ้นในทุกสังคม ชนชั้น วรรณะ ทั้งยากดีมีจน เช่นในสมัยพุทธกาลท่านยสกุลบุตร ผู้เป็นบุตรของมหาเศรษฐี แม้มีของบริโภคมามากมายแต่ก็ยังตกอยู่ในสภาพของความเป็นทุกข์ จึงได้เปล่งอุทานว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ” (Thai Tripitaka: 4/25/31) โลกปัจจุบันอยู่ในยุคของการเปลี่ยนผ่านจากยุคการครอบงำแบบพึ่งพาสู่ การครอบงำแบบไร้พรหมแดนได้ ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างสูงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Sriariya, 2007) สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและวัฒนธรรมบริโภคมีสถานะครอบงำ ความวิกฤติในวิถีชีวิตและสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน คุณค่าจากมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมก็อาจจะรักษาและสืบทอดไว้ได้ สิ่งใหม่ที่รับเข้ามาตามกระแสนิยมก็เป็นตัวเร่งภัยพิบัติ เพราะไม่สามารถจะเข้าถึงคุณค่าอันมีในชาติตนและคุณค่าทางสากล ความไม่พอใจ ความคับข้องใจต่อชีวิตและการงาน ทำให้เกิดความเครียด ซักนำไปสู่ปัญหาหยาเสพติด และการใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา จึงเป็นสังคมมากปัญหา มีความขัดแย้งดำรงอยู่ในหลายลักษณะ มีความ ฉ้อฉล ละเมิดศีลธรรม จรรยาบรรณระดับต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มชน กลุ่มวิชาชีพ โดยแผ้วถางจนน่าปริวิตก (Thammakiat, 2007) การดำเนินชีวิตที่ยุ่งเกี่ยววุ่นอยู่กับวัตถุมาก ถ้าสติน้อย เพลินไป คิดถึงแต่ตัวเองว่าจะได้อะไร หรือมัวหมกมุ่นอยู่กับการกินเสพบริโภค เป็นเหตุให้มีการแย่งชิงเบียดเบียนกันมาก และขาดแคลนความสุขภายใน ไม่มีความสุขที่เป็นอิสระ (Phra Buddhaghosa Mahāthera, 2024)

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้อยู่กับปัจจุบันอย่างมีความสุข จึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากคัมภีร์ในพระไตรปิฎกและส่งเสริมการปฏิบัติกัมมัฏฐาน โดยคัมภีร์ที่มุ่งศึกษาทางออกจากทุกข์ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 18 หมวดคัมภีร์สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค จัดเป็นเล่มที่ 4 หมวดสังยุตตนิกาย ว่าด้วยอายตนะภายใน 6 คือ จักขุ โสตะ ชานะ ชิวหา กาย และมโน อายตนะภายนอก 6 คือ รูป รส กลิ่น เสียง ธรรมารมณ์ (Thai Tripitaka: 18/3-4/3-4) คณะผู้แปลพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯได้กล่าวไว้ในบทนำ ว่า “พระสังคีตการจารย์จึงตั้งชื่อว่า “สฬายตนวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอายตนะ 6 มีพระสูตร 420 สูตรสาระสำคัญของเนื้อหาในคัมภีร์สฬายตนะ คือ การศึกษาการจำแนกการทำงานของอายตนะภายใน 6 ประการ ที่เชื่อมต่อกับอายตนะภายนอก 6 ประการ” (Thai Tripitaka: 18/7) เมื่อทั้ง 2 สิ่งนี้มากระทบกันจึงเกิดความรู้สึกรู้สีกหรือวิญญาณ (Tasonthi, 2022) แล้วมีสติกำกับดูแลในอายตนะเพื่อไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสอายตนะ 6 ประการนี้ ที่บุคคลไม่ฝึกฝน ไม่คุ้มครองไม่รักษา ไม่สำรวมระวังแล้ว ย่อมนำทุกข์หนักมาให้ ที่บุคคลฝึกฝนดี คุ้มครองดีรักษาดี สำรวมระวังดีแล้ว ย่อมนำสุขมากมาให้” และตรัสแนวทางการใช้อายตนะเหล่านั้น สามารถจะนำไปใช้ร่วมกับสติปัฏฐาน 4 เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ คือ วิมุตติอิสระ หรือพระนิพพานว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม (อริยมรรค) เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน (นิพพานสส สจฉิกิริยา) ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” (Thai Tripitaka: 10/405/338) คัมภีร์สฬายตนวรรคจึงเป็นคัมภีร์ที่มุ่งตรงในการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ถูกต้อง เพื่อความพ้นทุกข์ในปัจจุบันและในพ้นจากสงสารวัฏ เพราะพระพุทธศาสนามุ่งเน้นพัฒนา 2 ประการ คือ 1) พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง 2) พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกตนเองการพึ่งตนเองและการมุ่งอิสรภาพแก่ตนเอง (Phra Thepewethi (P.A. Payutto), 1989) ยิ่งสังคมปัจจุบันมีลัทธิ

คำสอน ทฤษฎีต่างๆ เกิดขึ้น การเข้าไปยึดมั่นในทฤษฎีหรือทฤษฎี หรือหลักวิชาการบางอย่าง ทำให้ติดอยู่อย่างนั้น แทะไม่ออก ขาดอิสรภาพที่จะรู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง (Wasi, 2002) โดยความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ทุกคนไม่ชอบความทุกข์ ย่อมต้องการแสวงหาเพื่ออิสรภาพที่แท้จริงของชีวิต (Phramaha Sutip Apakaro (Oboon), 2005)

ดังนั้น เมื่อมนุษย์มีอายตนะและใช้อายตนะเป็นวิถีชีวิตอยู่แล้ว และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสรู้มุงสอนเรื่องอายตนะเหล่านี้ หากไม่ศึกษา ไม่ธรรมวิชัย ไม่ปฏิบัติเรื่องนี้จะทำให้พลาดจากแก่นของพระพุทธศาสนาอย่างน่าเสียดาย คณะผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง การปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต เป็นกระบวนการศึกษาสติปัฏฐานที่ทำงานร่วมกันกับสหายตนะ ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ในคัมภีร์สหายตนะวรรค เล่มที่ 18 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่การวิจัยคือ 1) สวนหัตถมอสิโร บ้านเดื่องก อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ 2) วัดบ้านนันทบุรีญาณสังวราราม ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 24 ราย เครื่องมือวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง แบบประเมินองค์ความรู้ แบบประเมินตนเอง

บทความวิจัยนี้นำเสนอพุทธวิปัสสนาวัตกรรม คือ การนำเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกนำเสนอรูปแบบงานวิจัย หนังสือ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อันจะเป็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่วิชาการและสังคมอย่างกว้างขวาง เพื่อความงอกงามแห่งพุทธปัญญาและการพัฒนาจิตใจสังคม ชาวพุทธเกิดความเข้าใจในหลักการวิปัสสนาในพระไตรปิฎก และสามารถนำหลักการไปปฏิบัติขัดเกลาคใจด้วยสมณะกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้ง 2 วิธี ด้วยการนำเครื่องมือทางกระบวนการวิจัยมาช่วยส่งเสริมให้สอดคล้องกับคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท อันจะนำพาชีวิตไปสู่หนทางแห่งสันติสุขอิสรภาพได้ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของชาติ (2018-2037) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแผนที่ 13 ว่า “มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2023)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

วิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากแหล่งข้อมูลดังนี้

- 1.1 ข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2500 พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

1.2 ข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ภาษาบาลีและภาษาไทย เช่น คัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์สัททวาวิเสสทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2553 เปฏโกปเทศปกรณ์ เนตติปกรณ์ วิสุทธิมรรค วิมุตติมรรค อภิธัมมัตถสังคหะ ปรมัตถทีปนี เป็นต้น พจนานุกรมคัมภีร์บาลี เช่น อภิธานปฎิปปิกาสุจิ เป็นต้น พจนานุกรมฉบับภาษาไทย และตำราวิชาการด้านพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งหนังสือ บทความ เอกสารงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

นำองค์ความรู้ที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาสู่ภาคปฏิบัติกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เคยผ่านการปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 มาก่อน จำนวน 24 ราย การวิจัยนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในพื้นที่วิจัย จำนวน 2 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะสมตามหลักสัปปายะ เอื้ออำนวยต่อการฝึกปฏิบัติ คือ

1. สวนทัมมอสิโร บ้านเตื่องก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ จัดกิจกรรมในระหว่างวันที่ 25-28 มกราคม 2567 สวนทัมมอสิโร บ้านเตื่องก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในโครงการปฏิบัติธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ร่วมกับศูนย์กลางศึกษาพระไตรปิฎกแห่งล้านนา ซึ่งตั้งอยู่ในวัดโสมนาราม อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ในองค์กรคณะสงฆ์เชียงใหม่

2. วัดป่านันทบุรีญาณสังวราราม ตำบลผาสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดน่าน จัดกิจกรรมในระหว่างวันที่ 21-23 มีนาคม 2567 วัดป่านันทบุรีญาณสังวราราม เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดน่านแห่งที่ 1 (ธรรมยุต) ตั้งอยู่ที่บ้านผาตูป หมู่ที่ 7 ตำบลผาสิงห์ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2555 เป็นวัดในพระสังฆราชูปถัมภ์วัดสุดท้ายของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ พระองค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่านเพื่อเป็นการสืบสานอายุพระพุทธศาสนา สนับสนุนให้เยาวชน ประชาชน องค์กรต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ได้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ จำนวน 9 ราย และ 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ จำนวน 24 ราย คือ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐาน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติกัมมัฏฐาน/พระวิปัสณาจารย์ 3 ราย 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการและบริหารสำนักวิปัสณาภาวนา 2 ราย 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พระไตรปิฎก 2 ราย และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ 2 ราย รวมจำนวน 9 ราย

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสณาภาวนาและหลักสูตรประกาศนียบัตรพระไตรปิฎกศึกษา รุ่นที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 12 ราย จากจำนวนผู้เรียนทั้งหมด 65 ราย โดยการประกาศรับสมัครผู้ที่มีความสนใจในการฝึกกัมมัฏฐาน เพื่อนำไปต่อยอดการเป็นวิปัสณาจารย์เมื่อจบหลักสูตร และมีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติธรรมตามสถานปฏิบัติธรรมมากกว่า 2 ครั้ง และ 2) ประชาชนทั่วไปที่สนใจการปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จำนวน 12 ราย แต่ยังคงขาดความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสหายตนะที่ถูกต้อง รวมมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ จำนวน 24 ราย

2. ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐาน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติกัมมัฏฐาน/พระวิปัสณาจารย์ 3 ราย 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการและบริหารสำนักวิปัสณา

ภาวนา 2 ราย 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พระไตรปิฎก 2 ราย และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ 2 ราย รวมจำนวน 9 ราย

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบประเมินตนเอง 3) แบบประเมินองค์ความรู้ และ 4) แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจรับรองจริยธรรมวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ว.05/2567

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 วัดอุปสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ราย เพื่อร่วมวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติ นำไปพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4

ระยะที่ 2 วัดอุปสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 ราย ณ สวนท่มมอิสโร บ้านเดื่องก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 25-28 มกราคม 2567 ดังนี้

1. นำรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะมาสู่การปฏิบัติการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ตามกรอบในพระไตรปิฎกและแนวคิดทฤษฎีในบทที่ 2

2. จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการประเมินองค์ความรู้ ก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรม

ระยะที่ 3 วัดอุปสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต โดยขอข้อมูลสำคัญกับประชากรจำนวน 24 ราย ซึ่งเคยปฏิบัติภารกิจครั้งแรกผ่านมาแล้ว เป็นครั้งที่ 2 ณ วัดบ้านนันทบุรีญาณสังวราราม ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ระหว่างวันที่ 21-23 มีนาคม 2567 ดังนี้

1. นำสาระแนวทางการปฏิบัติที่บกพร่องที่จัดทำครั้งที่ 1 มาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป จนได้ถอดรูปแบบมาจากคัมภีร์สหายตนะมาพัฒนาเป็นปฏิปทาสหายตนะโมเดล

2. จัดกิจกรรมการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการประเมินตนเองทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) จนได้รูปแบบปฏิปทาสหายตนะโมเดล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ราย ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นเพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย นำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนา

2. แบบประเมินองค์ความรู้ ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมของอาสาสมัครการวิจัย ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นเพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถเสนอข้อมูลถูกต้องตามคัมภีร์พระไตรปิฎกและพระพุทธศาสนาเถรวาท และใช้ประกอบการเสนอผลการวิจัย วิเคราะห์อภิปราย นำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนา

3. แบบประเมินตนเอง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของอาสาสมัครการวิจัย การใช้แบบประเมินตนเองนี้เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจจากการอบรมภาคทฤษฎีประกอบกับภาคปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) 5 ระดับ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวัดระดับ (Ordinal

Scales) ได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) กับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทำการแปรผลแล้วนำมาเป็นข้อมูลเสริมสรุปผลการวิจัย

4. แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นเพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถเสนอเป็นข้อมูล และใช้ประกอบการวิเคราะห์หรืออภิปราย นำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ผลการวิจัยพบว่า คำว่า สฬายตนะ ภาษาบาลี เขียนเป็น “สฬายตน” (Pali Tripitaka: 4/1/1) แปลว่า อายุตนะ 6 เป็น ศัพท์สนธิ (ต่อคำ) ประกอบด้วย ส + พ + อายุตนะ มีที่มาของแต่ละคำ ดังนี้

ส แปลว่า 6 เดิมมาจาก คำว่า ฉ เปลี่ยน ฉ เป็น ส ด้วยสูตรว่า “ส ฉสส วา” (Phra Buddhappiya Mahāthera, 1983)

พ เป็นพยัญชนะ อาคม (Phra Kaccāyana Mahāthera, 1997) ลงมาไม่มีความหมาย แต่มีประโยชน์ คือ ใส่มาแล้วเพื่อออกเสียง ต่อจาก ส ไปหา อายุตนะ อ่านออกเสียงได้คล่องและง่ายขึ้น (หากเขียนว่า สฬายตนะ ทำให้ออกเสียงยาก)

อายุตนะ ประกอบด้วย

- อา อายุตนิบาต ประเภทอุปสรรค (บทหน้า) ลงมาเพื่อขยายธาตุ
- ยต ธาตุ แปลว่า ความพยายาม (ให้ผลเกิดขึ้น) หรือ สถานที่ประชุม หรือ บ่อเกิด หรือ ยติ ธาตุ แปลว่า พยายาม ถ้ามี อา เป็นบทหน้า ให้ใช้ในความหมายว่า ที่ตั้ง หรือ ที่ดำรง (Phra Visuddhācārya Mahāthera, 2020)

- ยุ ปัจจัย แปลง ยุ เป็น อน ลงมาเพื่อทำหน้าที่เป็นนามนปุงสกลิงค์ ได้แก่ อนํ ตามสูตรบาลีไวยากรณ์ว่า

อนกา ยุณฺวณํ (Kaccāyana Mahāthera, 1997) แปลว่า แปลง ยุ ปัจจัย เป็น อะนะ และ แปลง ยุ ปัจจัย เป็น อะกะ สำเร็จรูป ต่อ (สนธิ) เป็น สฬายตน แปลว่า อายุตนะ 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือ สถานที่ ได้แก่ กายและใจพยายามทำให้ผลคือความเจริญของชีวิตในวัฏฏทุกข์ หมายความว่า จักขุประสาท เป็นต้นเป็นที่เกิดของผล คือ จักขุวิญญาณและเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลและอกุศล (Phra Supūti Thera, 1992)

คณะผู้วิจัยได้จัดองค์ความรู้ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่มที่ 18 แบ่งออกเป็น 2 หมวด คือ

- 1) สมุทวาระ สฬายตนะเหตุให้เกิดทุกขในวัฏฏสงสาร เพราะเป็นแหล่งทำให้เกิดโทษ เรียกว่า อาทีนวโต
- 2) นิโรธวาระ การใช้สฬายตนะเพื่อกิเลสกองทุกข์ เพราะเป็นแหล่งทำให้ออกจากทุกข์ได้ เรียกว่า นิสสรณโต (Phra Bhaddanta Carita Dhammapāla Thera, 1993) ดังนี้

1. สฬายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดทุกขในภพภูมิ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในฉปัปภาณโกปม-สูตรว่า การมีอายุตนะภายใน ได้แก่ ตา มีธรรมชาติชอบดูในสิ่งที่เร้นลับ อุปมาดังงู มีธรรมชาติชอบไชไปในที่ลับมักเข้าไปสู่จอมปลวกเป็นต้น หูมีธรรมชาติชอบฟังที่ไพเราะ อุปมาดังจระเข้ชอบอยู่ในที่เย็นมักลงไปใต้น้ำ จมูกมีธรรมชาติชอบกลิ่นหอม อุปมาดังนกมักบินไปบนอากาศที่สดชื่น ลิ้นมีธรรมชาติรับรสชาติที่ดี อุปมาดังสุนัขบ้านที่รอคอยแต่การกินอาหารในบ้าน กายชอบสัมผัสที่นุ่ม เหมือนสุนัขจิ้งจอกที่ชอบกินเนื้อสดที่นุ่ม ใจคิดไปต่าง ๆ นานา ไม่คิดหยุดนิ่ง อุปมาดังลิงกระโดดไปมาในป่าใหญ่ (Thai Tripitaka: 18/247/263) อายุตนะ

ภายในเป็นปัจจัยภายในเพื่อการเสพอายตนะภายนอก ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์หรือปัจจัยภายนอก แล้วเกิดผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพด้วยการไม่มีสติสำรวมเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลธรรม ได้แก่

การเพิลิตเพลิน (โลภะ) ผลักไส (โทสะ) และหลงไม่รู้จริงกับการเสพ (โมหะ) กระแสแห่งการเสพด้วยความเพิลิตเพลิน ไม่รู้เหล่านี้ การไม่มีสติคุ้มครองอายตนะภายในย่อมเป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดทุกข์ในชีวิตและวัฏสงสาร ก่อให้เกิดโทษของชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม เรียกว่า สมุทยวาระ

ตารางที่ 1 แสดงสังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรคเป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในชีวิตและสังสารวัฏ

สังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรคเป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในชีวิตและสังสารวัฏ							
อนิจจัง	ปริญญากิจ เพื่อเรียนรู้					ปหานกิจ เพื่อละ รากคิ โทสคิ โมหคิ	อิตตา
	รูปารมณ	ตา	งู	จักขุวิญญาณ	จักขุสัมผัส		
ปโลกธัมมัง เสื่อมสลาย	สัทธารมณ	หู	จระเข้	โสตวิญญาณ	โสตสัมผัส	ตัณหา	
	คันธารมณ	จมูก	นก	ฆานวิญญาณ	ฆานสัมผัส	ตัณหา	
	รสารมณ	ลิ้น	สุนัขบ้าน	ชีวหาวิญญาณ	ชีวหาสัมผัส	ตัณหา	
อวิชชา/สังขารอดีตเหตุ	โณภูฏัพพารมณ	กาย	สุนัขจิ้งจอก	กายวิญญาณ	กายสัมผัส	ตัณหา	
	ธัมมารมณ	หัวใจ	ลิง	มโนวิญญาณ	มโนสัมผัส	ตัณหา	
	ฉัปปาณโกปมสูตร /อุปมาอายตนะภายใน 6					อาทิตตะ(ร้อน)	
	วิปาก (ผล)วัฏฏ์/ปัจจุบัน					กิเลสวัฏฏ์/ปัจจุบัน	
สมุทยสังจะ	ทุกขสังจะ					สมุทยสังจะ	
	เกิด - ดับ / มีคุณ - โทษ						
	ปฏิจสมุปบาท : จุดกลางเริ่มต้นแห่งทุกข์ (มัชฌเมกัลยาณัง)						เพื่อการเกิด
	โลกสมุทยสูตร เพราะอาศัยสหายตนะ จึงเกิดภพชาติทุกข์						

2) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และภพภูมิ การมีอายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นปัจจัยภายในเพื่อการเสพอายตนะภายนอก ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ หรือปัจจัยภายนอก แล้วเกิดผัสสะ เวทนาแล้วมีสติ สมาธิ ปัญญา (โดยเกิดร่วมกับมรรคมืองค์ 8) ขจัดอกุศลธรรมให้น้อยลงและดับไปในที่สุด เรียกว่า นิโรธวาระ มีปรากฏชัดเจนในอสังขตสังยุตต์ (Thai Tripitaka: 18/366/448) พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการใช้อายตนะเพื่อเป็นการสร้างสรรค์ชีวิตที่สุดคือทำลายอกุศลธรรมให้น้อยลงและสิ้นไปในที่สุด ด้วยการมีสติรักษาอายตนะภายในทั้ง 6

ตารางที่ 2 แสดงสังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรค/อสังขตสังยุตต์

สังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรค/อสังขตสังยุตต์						
ปฏิจจสมุปบาท : จุดกลางเริ่มต้นแห่งทุกข์ (มัชฌิมาสูตร)						
อิสระในสหายตนะ/นิพพาน						
	ปริณายกกิจ เพื่อเรียนรู้				ภาเวตัพพกิจ	อนาสวาทิสุตระ
อนิจจัง ปโลกธัมมัง เสื่อมสลาย	รูปารมณ	ตา	จักขุวิญญาน	จักขุสัมผัสส	สติ/สมาธิ/ปัญญา	อนัตตา
	สัททารมณ	หู	โสตวิญญาน	โสตสัมผัสส	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
	คันธารมณ	จมูก	ขานวิญญาน	ขานสัมผัสส	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
	รสารมณ	ลิ้น	ชีวหาวิญญาน	ชีวหาสัมผัสส	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
	โผฏฐัพพา รมณ	กาย	กายวิญญาน	กายสัมผัสส	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
อวิชชา สังขาร อติเตเหตุ	ธัมมารมณ	หัวใจ	มโนวิญญาน	มโนสัมผัสส	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
สมุทย สังขะ	วิปาก (ผล) วัฏฏ์/ปัจจุบัน/อัสสาท/พาหิยสูตร				สังวรสูตร สมาธิสูตร	สังฆิกรณกิจ
	ทุกข์สังขะ				มรรคสังขะ	นิโรธสังขะ/ นิพพาน
นิโรธวาระ/เพื่อการดับ						
ปฏิจจสมุปบาท : จุดกลางเริ่มต้นแห่งทุกข์ (มัชฌิมาสูตร) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงปฏิจจสมุปบาทมี 3 กระบวนการ คือ (1) จุดเริ่มต้นจากอวิชชา (2)จุดกลาง (จุดปลาย) ชรามณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส (ดูการเก็บเชือก)						
ทางออกจากวัฏฏะ/ไตรสิกขา						
จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ (ศีล) ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ (สมาธิ) ยํ ทุกฺขํ ตทณตฺตา (ปัญญา) ภิกษุทั้งหลาย จักขุ(ตา)ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา						
(Pali Tipitaka: 18/1/1) (Tasonthi, 2025)						

อายตนะในฐานะเป็นวิปัสสนาภูมิ อยู่ในกระบวนการแห่งปฏิจจนสมุปบาทที่ 5 ที่เกิดต่อจากนามรูปและ
 เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน นับว่าเป็นกระบวนการอยู่ตรงกลางแห่งปฏิจจนสมุปบาทเป็นแหล่งที่เหมาะสม เป็นแหล่ง
 แก่การเจริญวิปัสสนาภาวนา เรียกว่าวิปัสสนาภูมิ ในพระสูตรพระพุทธองค์มักจะแสดงธรรมตรงท่ามกลาง
 เรียกว่า มัชฌิมาภยธรรม ธรรมที่ตรงท่ามกลาง สำหรับคนที่มีปัญญาน้อย และปริยาสกัณยาน-
 ธรรม ธรรมที่งามในที่สุด พุทธองค์มักจะแสดงแก่คนที่มีปัญญาน้อย ส่วนอาทิกัลยาณธรรม ธรรมที่ไพเราะ
 ในเบื้องต้น คือ อวิชชานั้น พุทธองค์ไม่นิยมแสดงไว้ในพระสูตรมากนัก แม้พระองค์จะตรัสรู้เริ่มต้นจากอวิชชา
 เป็นอันดับแรก เพราะมีเนื้อหาละเอียดที่ลึกซึ้ง คัมภีร์ภาพ ยากแก่ผู้ที่มีติดหาคะรอบจำ เพลินเพลินในทุกข์จะรู้ได้
 ดังนั้น การศึกษาเรื่องอายตนะซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของปฏิจจนสมุปบาท หรืออทิปปัจจยตา เท่ากับศึกษาแก่น
 แท้ของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4
 ผลการวิจัยพบว่า การมีอายตนะภายใน 6 นั้น จะต้องนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 คือ
1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7 ที่เหลือ) อยู่กับอริยบทใหญ่ คือ
 ยิน เคน นัง นอน และอริยบทเล็ก เช่น คู้มือ จับสัมผัสกับสิ่งของ เหยียบพื้น หลายใจ เป็นต้น **2) เวทนานุ-**
ปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7 ที่เหลือ) คอยดูเวทนาทั้ง 5 คือ สุข ทุกข์
 โสมนัส โทมนัส และอุเบกขา **3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7

ที่เหลือ) คอยดูอาการกระแสดทางจิต ที่เรียกว่า วิญญาณวิถี 6 คือ จักขุวิญญาณวิถี โสตวิญญาณวิถี ฆานวิญญาณวิถี จีหวาวิญญาณวิถี กายวิญญาณวิถี มีกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ หรือ อกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นหรือไม่ เมื่อมีก็รู้ เมื่อไม่มีก็รู้ 4) **ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7 ที่เหลือ) ดูอาการทางกระแสดทางจิตหรือใจ ที่มีกุศล อกุศล และอัปผยาภยธรรมที่ปรากฏ ขึ้นปรุงแต่งทางใจแล้ว และรูปละเอียด เช่น การเดินหรือระบบการทำงานของหัวใจและประสาทอื่นที่ปรากฏ ชัดทางใจ สติปัฏฐาน 4 นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทางสายเอกเพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อความบริสุทธิ์ แห่งจิตใจ โดยการนำสติปัฏฐานไปกำหนดในอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ตารางที่ 3 แสดงสติปัฏฐาน 4 มีสติเป็นประธานด้วยการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ

สติปัฏฐาน 4 มีสติเป็นประธาน (ในองค์มรรค 8) ด้วยการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ (วิหริติ)						
อายตนะ	ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ
วิญญาณวิถี	จักขุ วิญญาณ	โสต วิญญาณ	ฆานวิญญาณ	จีหวา วิญญาณ	กายวิญญาณ	มโน วิญญาณ
สติปัฏฐาน 4	กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน					

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิตผลการวิจัยพบว่า พระพุทธองค์ได้แสดงวิธีการปฏิบัติในคัมภีร์สหายตนะวรรคไม่มีการใช้คาบิกรรม(สมมติชื่อ)ในอารมณกัมมัฏฐาน โดยผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบปฏิบัติตามหลักของสัทธรรม 3 บุรณาการร่วมกับศีล 4 คือ 1) ปริยัติ คือ การใช้อายตนะเป็นไปเพื่อการศึกษา ตามพระธรรมและวินัย 2) ปฏิบัติ การใช้สติปัฏฐาน 4 กำกับควบคุม โดยปฏิบัติตามปาริสุทธิศีล 4 ประการ ที่พระพุทธโสมหาเถระได้วางแนวทางไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (Phra Buddhaghosa Mahathera, 2012) ได้แก่ (1) ปาติโมกขสังวรศีล มีศรัทธาระวังในการรักษาศีล 5, 8, 10, 227, 331 เป็นปกติ ไม่ให้ตกไปในออบาย (2) อินทริยสังวรศีล มีสติสำรวมในอินทริย 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติประจำ (3) อาชีวะปรีสุทธศีล มีวิริยะเพียรในการดำรงชีพด้วยสัมมาชีวะ เป็นปกติประจำ (4) ปัจจยสันนิสิตศีล มีปัญญาพิจารณาในการเสพบริโภคปัจจัย 4 หรือปัจจัยภายนอก เป็นปกติประจำ จนที่สุดคือความเป็นอิสระแห่งการดำรงชีวิต 3) ปฏิเวธ การมีปัญญาได้เข้าใจรู้แจ้งความสัมพันธ์ระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกอย่างแท้จริง (ปฏิวิฆิตวา) พัฒนาจิตใจให้เกิดความเป็นอิสระภาพ ดังนั้น คำว่า ความเป็นอิสระแห่งจิตในงานวิจัยนี้ จึงมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกิยะ ได้แก่ การมีสติคุ้มครองในอินทริย 6 เพราะธรรมชาติของสตินั้นเมื่อเกิดแล้วย่อมปิดกั้นกระแสแห่งอกุศลทันที่ คลายความเป็นตัวตน หรือ อัตตานุทิทธิได้ทันที 2) ระดับโลกุตตระ ระดับไม่ติดใจ ยึดมั่น คายความยึดมั่นในความเป็นตัวตน หรือ สักกายทิฏฐิออกเสียได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระโสดาบันจะต้องละได้โดยเด็ดขาด ที่สุดคือความเป็นอิสระจากอายตนะเหล่านั้น ที่เรียกว่า สหายตนะนิโรธ คือ การมีอายตนะเป็นไปเพื่อการดับกิเลสตัณหา คือ พระนิพพาน

ตารางที่ 4 แสดงปฏิปทาสหายตนะโมเดล

ปฏิปทาสหายตนะโมเดล							
ลัทธิธรรม3	สติปัฏฐานมีสติเป็นประธานในการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ						
- ปริยัติ - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ	อายตนะ ภายนอก	สี	เสียง	กลิ่น	รส	สัมผัส	ธรรม
	อายตนะ ภายใน	ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ
	ไตรลักษณ์	- อนิจจัง เปลี่ยนแปลง - ทุกขัง บีบคั้น กดดัน - อนัตตา ไม่เป็นไปตามอำนาจของใคร					
	ศีล 4 ประการ	ปาติโมกขสังวรศีล มีศรัทธาระวังต่อเนื่องในการรักษาศีล 5, 8, 10, 227, 311 เป็นปกติ ไม่ให้ตกไปในอบาย					
		อินทริยสังวรศีล มีสติสำรวมในอินทริย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติประจำ					
		อาชีวนิวิริยศีล มีวิริยะเพียรในการดำรงชีพด้วยสัมมาชีวะ เป็นปกติประจำ					
		ปัจฉยสันนิสิตศีล มีปัญญาในการเสพบริโภคปัจจัย 4 หรือปัจจัยภายนอก เป็นปกติประจำ จนที่สุดคือความเป็นอิสระ					

องค์ความรู้ใหม่

การปฏิบัติก็มีพื้นฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต คณะผู้วิจัยได้อรรถาธิบายใหม่จากการวิจัย เรียกว่า “ปฏิปทาสหายตนะโมเดล 2 : ปฏิบัติเพื่อพระนิพพาน” หมายถึง ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อพระนิพพานนั้น มีอุปนิสัยไม่เหมือนกัน เพราะที่มาของแต่ละคน ผู้ที่ชอบปฏิบัติสมถภาวนามากกว่า เหมาะเจริญกายนุสสนาสติปัฏฐาน สามารถทำลายสุขวิปลาส คือ ความมั่งคั่งของรูปกายไปเสียได้ ย่อมเห็นแต่ความเป็นอสุภะทำให้จิตคลายความกำหนัดหรือราคะออกเสียได้ หรือ เวทนานุสสนาสติปัฏฐาน สามารถทำลายสุขวิปลาส คือ ความสุขที่หลอกลวงไปเสียได้ เห็นแต่ชีวิตเป็นวิปริตนามทุกข์ คือ ทุกข์ที่ต้องเปลี่ยนอริยาบถตลอดจึงบดบังไม่ให้เห็นทุกข์ และผู้ที่มีอุปนิสัยชอบปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามากกว่า ควรเจริญจิตตานุสสนาสติปัฏฐาน สามารถทำลายนิมิจวิปลาส คือ ความคงที่ถาวรออกเสียได้ เพราะจิตมีการเปลี่ยนแปลงทุกเสี้ยววินาที และเข้าถึงอนิจจตาได้ง่ายขึ้น หรือ เจริญธัมมานุสสนาสติปัฏฐาน ทำลายอัตตวิปลาส คือ ความมีตัวตน การบังคับบัญชาออกเสียได้ เพราะเมื่อเจริญธัมมานุสสนา ย่อมเห็นสสารแห่งเหตุและปัจจัยเท่านั้น ที่เกิด ตั้ง และดับ จึงเห็นความเป็นอนัตตาได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการเจริญสติปัฏฐาน 4 เหมือนมีประตูเข้าสู่พระนิพพานอยู่ 4 ประตู ประตูใดประตูหนึ่งย่อมเป็นประตูไปสู่หนทางพระนิพพานทั้งสิ้น

Figure 1: Saṅghatana Model 2 – Practice for Attaining Nirvana

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือการมีปัญญาที่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงว่า รูป-นามนั้นมีลักษณะและกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เกิดขึ้นและดับไป ๆ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่มีตัวตนบังคับบัญชาไม่ได้ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์อย่างถาวร เรียกว่า นิพพาน หรืออรรถธรรม ได้แก่ พระนิพพานโมเดล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าค้นพบการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่จากภายในจิตใจ พัฒนาจิตให้บริสุทธิ์ ได้ผลิธรรมโอสถด้วยการสอนธรรมะเพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในจิตเกิดสุขอิสระ โดยวิธีจากง่าย คือ อนุพุททิกถา สอนจากทาน ศีล สวรรค์ เนกขัมมะ อาทินวะ ไปตามลำดับ จนถึงการเรียนรู้ในอายตนะทั้ง 6 จนเข้าถึงอริยสัจธรรมหรืออิสรภาพในที่สุด ปฏิบัติสหายตนะ พระองค์ทรงตรัสไว้ในคัมภีร์สหายตนะวรรค ว่า สหายตนะนิโรธ คือ ความดับกิเลสในอายตนะ 6 ประการ ได้แก่ นิพพาน (Pali Tipitaka: 18/117/94) เรียกอีกนัยหนึ่งว่า สอุปาทิเสสนิพพาน คือ การดับกิเลสในจิตใจแต่ชีวิตเบญจขันธ์ยังเหลืออยู่นั่นเอง หรือ การดับคือการไม่เกิดขึ้นของตัณหา ได้แก่ พระนิพพานนั่นเอง (Phra Nārada Thera, 1998)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์ในพระไตรปิฎก สรุปได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนประโยชน์ของสหายตนะเรื่องปัญจกิกขุวัตถุ เหตุว่าด้วยเรื่องที่ภิกษุผู้สอบถามปัญหากันว่า ในบรรดาอายตนะทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย สรรวมอินทรีย์ประเภทไหนดีที่สุด ซึ่งก็ไม่มีคำตอบที่ดีที่สุดจึงได้ไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธองค์ตอบว่า การมีสติสัมปชัญญะอินทรีย์ 6 หรือ อายตนะทั้ง 6 สำเร็จประโยชน์สูงสุด (Thai Tripitaka: 25/360/40) เพราะว่า อินทรีย์เหล่านี้เป็นเพียงช่องทางทำให้เกิดวิญญานวิถีสรรพการทางความรู้สึกละเอียด การฝึกฝนทางใจต่างหาก เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตตํ ทนตํ สุขาวทํ” (Pali Tripitaka: 25/35/22) แปลว่า จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ (Thai Tripitaka: 25/35/36) เมื่อกล่าวถึงอายตนะ ย่อมมีความเกี่ยวโยงถึงหลักแห่งปฏิจกสมุปบาท เพราะว่า อายตนะเป็นกระบวนการข้อต่ออันดับที่ 5 คือ อวิชชา สังขาร วิญญาน นามรูป และสหายตนะ ซึ่งเป็นโซ่ระหว่างกลางแห่งปฏิจกสมุปบาท ดังนั้น จะต้องอบรมฝึกฝนการมีสติไปเรียนรู้ในอายตนะเหล่านั้น สติที่ไปกำหนดเรียนรู้กับอายตนะเหล่านั้น เรียกว่า สติปัฏฐาน 4 โดยทำงานร่วมกับอินทรีย์ 5 ได้แก่ ครุทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา นามอินทรีย์องค์ธรรม 4 ที่มี ครุทธา วิริยะ สมาธิ

ปัญญาก็เกิดร่วมด้วยโดยความเป็นสัมมปยุตตปัจจัย (Tasonthi, 2011) คือ เป็นปัจจัยเอื้อต่อสติอินทรีย์ โดยการประกอบรวมกันอยู่แล้ว ด้วยการที่มีสติคุ้มครองทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผ่านทางสฬายตนะ จึงทำให้อินทรีย์ทั้ง 5 พัฒนาจิต 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียะทำให้อกุศลธรรม คือการละวางความเป็นตัวตนเป็นสันติสุขภายในที่ยั่งยืน หรือชั่วคราว 2) ระดับโลกุตระ สามารถทำลายราคะ อวิชชาได้ เป็นสันติสุขภายในอย่างยั่งยืน ในภาษาบาลีเรียกว่า สฬายตนิโรธ (Pali Tripitaka: 30/88/189) คัมภีร์พระพุทธศาสนา และงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสฬายตนะ ก็จะมีสาระและกล่าวถึงโครงสร้างของอายตนะและมีสติในการฝึกอายตนะภายในที่เหมือนกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะการทำความเข้าใจในการจำแนกการทำงานของอายตนะภายใน 6 ประการ เป็นสิ่งที่ทุกคนเรียนรู้ได้สิ่งที่สำคัญอันดับแรกคือการมีสติเพราะสติมีหน้าที่กั้นอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสอนความสัมพันธ์ของอายตนะทั้งหมดนี้ ด้วยการอุปมา อุปมา ประโยชน์ และโทษของอายตนะในคัมภีร์สฬายตนะวรรคว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสอายตนะ 6 ประการนี้ ที่บุคคลไม่ฝึกฝน ไม่คุ้มครองไม่รักษา ไม่สำรวมระวังแล้ว ย่อมนำทุกข์หนักมาให้ ที่บุคคลฝึกฝนดี คุ้มครองดีรักษาดี สำรวมระวังดีแล้ว ย่อมนำสุขมากมาให้” (Thai Tripitaka: 18/128/71) การใช้สติปฏิฐานพิจารณาภายในเป็นอารมณ์กัมมัฏฐาน อันเป็นอายตนะ คือ ช่องทางแก่การเจริญเติบโตของรูปและนาม พระภิกษุตาจริยธมมปาละเถโร จึงกล่าวว่า “อตถกมโต” (Phra Bhaddanta Carita Dhammapāla Thera, 2020) เพื่อพิจารณาทั้ง 6 หมวดในส่วนของอานาปานสติแล้ว ได้คือ ตา/จักขุประสาท หู/ชานประสาท จมูก/ชานประสาท ลิ้น/ชีวหาประสาท กาย/กายประสาท มีถึง 5 อายตนะล้วนแล้วแต่เป็นส่วนของกายานุปัสสนา มีเพียงส่วนเดียวที่เป็นนามธรรม คือ มนายตนะ ใจ อายตนะทั้ง 6 มีประโยชน์ต่อการเป็นเครื่องให้สติปัญญาดำเนินไปสู่สันติสุขปัจจุบัน และมรรคผลนิพพานต่อไป หากผู้ที่เจริญสติทางกายสามารถทำลายอสุภวิปลาสไปเสียได้ ผู้ที่เจริญสติกำหนดเวทนาสามารถทำลายสุขวิปลาสไปเสียได้ ผู้ที่มีสติกำหนดทางจิตสามารถทำลายนิจจวิปลาสไปเสียได้ ผู้ที่ใช้สติกำหนดธรรม สามารถทำลายอัตตวิปลาสไปเสียได้ ทางใดทางหนึ่งสามารถกระทำพระนิพพานให้แจ้งได้ การกระทำพระนิพพานให้แจ้ง คือ การมีปัญญารู้แจ้งในกายใจโดยความเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นจุดสูงสุดแห่งการพัฒนาปัญญาตามแนวทางที่ถูกต้องตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้ว่า “สพเพ สงขารา อนิจจา ... สพเพ สงขารา ทุกขา... สพเพ ธมมา อนตตา ยทา ปญญา ปสสติ อถ นิพพินทติ เอส มคโค วิสุทฺธิยา” (Pali Tripitaka: 25/277/64) กระบวนการพัฒนาปัญญาให้ถึงความจริงคือไตรลักษณ์ 3 ประการนี้ จึงจะเป็นการเข้าถึงอริสภาวะแห่งจิตซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนา (Tasonthi, 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของอายตนะในสฬายตนิวัฏคสูตร” ที่ได้สรุปผลการวิจัยว่า (1) ทำให้เกิดมีการฝึกจิต (2) ทำให้เกิดความรู้สึกในศีล (3) ทำให้กิเลสไม่เข้าสู่จิตใจ (4) ทำให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และ (5) ทำให้ถึงความ สันทุกข์ทั้งปวงได้ (พระมหาภาธร อาภาธโรและคณะ, 2561) สारตถะแห่งที่เกี่ยวข้องกับสฬายตนะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นการศึกษากระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในคัมภีร์สฬายตนะวรรคซึ่งเป็นการนำเอาความรู้ความเข้าใจเรื่องอายตนะมาเป็นหลักธรรมที่ใช้ส่งเสริมในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ต้องอาศัยหลักโพธิปักขิยธรรมคือธรรมะอันเป็นเครื่องตรัสรู้ บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นอายตนะตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นอายตนะตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ประเวศ วสี จึงกล่าวว่า “สิ่งที่สำคัญคือจะต้องทำจิตให้เป็นกลาง ที่เรียกว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะความเป็นกลาง ไม่มีอคติ 4 คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ จึงจะสามารถรู้เห็นตามความเป็นจริงได้” (Wasi, 2002) และสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง “อายตนะกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา” กล่าวถึงการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา มีการบรรลุธรรมด้วยอารมณ์กรรมฐานหลากหลาย เช่น ในมหาสติ

ปฏิฐาน 4 คือ 1) หมวดกายานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 7 หมวดย่อย 2) หมวดเวทนานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 9 ข้อ 3) หมวดจิตตานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 16 ข้อ 4) หมวดธัมมานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 5 หมวดย่อย ซึ่งสามารถบรรลุธรรมได้ทุกหมวด เมื่อได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน จนเห็นความไม่เที่ยงแปรปรวน คือ อนิจจัง เป็นต้น ตามนัยของวิปัสสนาญาณ आयตนะกับการบรรลุธรรมจึงมีความสำคัญต่อการบรรลุเป็นพระอริยบุคคล หรือ สำคัญต่อพุทธศาสนิกชนยิ่งนับเป็นธรรมะอีกหมวดหนึ่งที่น่าสนใจ (Phra Suphot Thammavaddhano, 2019) จุดเด่นของพระพุทธศาสนาและวิปัสสนา ได้แก่ สติปฏิฐาน 2 หมวด คือ 1) เวทนา 2) ธรรม เพราะ เวทนาและธรรมนั้นมีความละเอียดลึกซึ้งมาก จะต้องมีการปฏิบัติธรรมและปฏิบัติธรรมอบรมมาดีแล้ว จึงเกิดสติ และวิปัสสนาปัญญาไปพิจารณาเห็นชัดในจิตและธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปฏิฐาน 4 จากการใช้แบบ ประเมินตนเองหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประเมินความองค์ความรู้และเข้าใจในหมวดสหายตนะหลังจาก การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับสหายตนะแล้ว พบว่า ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจเรื่องอายตนะภายในกับภายนอก ไม่แตกต่างกันมาก ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 ผลการประเมินตนเองหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในหมวดสหายตนะ

อายตนะ	คะแนนค่าเฉลี่ยสูงสุด	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ภายใน	4.02	0.06
ภายนอก	4.15	0.26

ผลการประเมินจากตารางที่ 5 พบว่า ส่วนใหญ่มีความเข้าใจเรื่องอายตนะภายในกับภายนอก ไม่แตกต่างกันมากนักหลังรับฟังการบรรยายองค์ความรู้เกี่ยวกับสหายตนะ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ปฏิบัติ ส่วนใหญ่มีความสนใจในการฝึกปฏิบัติมาบ้างก่อนแล้วและเป็นผู้ศึกษาพระไตรปิฎกมาบ้างแล้ว แต่หากไม่มี องค์ความรู้มาก่อนหรือเป็นผู้ฝึกใหม่ อาจมีความสับสนในการตามรู้อายตนะโดยเฉพาะการพิจารณาอายตนะ ภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งที่ตามรู้ทันได้ยากหากไม่มีสติอยู่ในปัจจุบันขณะ การเข้าใจเกี่ยวกับสหายตนะจึงมี ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการในการฝึกสติปฏิฐานให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น โดยคะแนนค่าเฉลี่ยความ เข้าใจเกี่ยวกับอายตนะภายในและภายนอกอยู่ที่ 4.02 และ 4.15 จึงสามารถนำมาประกอบสรุปผลได้ในระดับ หนึ่งว่า การฝึกกัมมัฏฐานต้องเรียนรู้และเข้าใจ และพัฒนาไปที่ละขั้น โดยต้องอาศัยผู้สาธยายธรรมที่มีความ เชี่ยวชาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามแนวทางแห่งหลักธรรมตามพระไตรปิฎก จึงสามารถสรุปได้ว่า องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปฏิฐาน 4 ในเรื่องอายตนะ ภายใน 6 และภายนอก 6 สามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ โดยต้องอาศัยผู้สาธยายธรรมที่มีความเชี่ยวชาญ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติประกอบกับการฝึกปฏิบัติเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นอิสระแห่ง จิตได้ตามลำดับ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตาม แนวสติปฏิฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต การปฏิบัติร่วมกับสติปฏิฐาน 4 แล้วย่อมทำให้เราทราบว่า สติ กับปัญญาเป็นการทำงานเป็นเอกภาพมากขึ้นขององค์มรรค คือ สัมมาสติ สำหรับผู้ที่พัฒนาตัวเองไปสู่ ความเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐที่เรียกว่า อารยชน หรืออริยบุคคล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาหรือปฏิบัติ ปาริสุทธิศีล 4 ประการ สอดคล้องตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า คือ 1) ปาติโมกข-สังวรศีล การสำรวมรักษาศีล 2) อินทริยสังวรศีล คือการรู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเป็นจุดเริ่มต้นของ การศึกษาและของสุขภาวะได้ 3) อาชีวนปาริสุทธิศีล การดำรงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การเสพ

บริโศกผ่านอายตนะด้วยปัญญา (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008) ดังนั้น แนวทางแห่งการพัฒนาตัวเองตามปฏิปทาสหายณะโมเดล จึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องฝึกฝนเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ เพราะว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเชื่อมั่นว่า มนุษย์สามารถฝึกฝนจนถึงความเป็นอริยบุคคล คือ พระโสดาบัน สกทาคามี อนาคามีและอรหันต์ได้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ทณฺโต เสฏฺฐํ มนุสฺเสสฺสุ” (Pali Tripitaka: 25/321/72) แปลว่า ในหมู่มนุษย์ ๆ ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐได้ (Tasonthi, 2023)

ตารางที่ 6 แสดงปฏิปทาสหายณะโมเดล 1: ปฏิบัติเพื่อสันติสุขปัจจุบัน

ปฏิปทาสหายณะโมเดล 1: ปฏิบัติเพื่อสันติสุขปัจจุบัน							
สัทธิธรรม 3	สติปัฏฐานมีสติเป็นประธานในการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ / สมณะ+วิปัสสนา						
-ปริยัติ -ปฏิบัติ -ปฏิเวธ	อายตนะ ภายนอก	สี	เสียง	กลิ่น	รส	สัมผัส	ธรรม
	อายตนะภายใน	ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ
	ไตรลักษณ์	- อนิจจัง เปลี่ยนแปลง - ทุกขัง บีบคั้น กดดัน - อนัตตา ไม่เป็นไปตามอำนาจของใคร					
	ศีล 4 ประการ	ปาติโมกข์สังวรศีล มีศรัทธาระวังในการรักษาศีล 5, 8, 10, 227, 311 เป็นปกติ ไม่ให้ตกไปในอบาย					
		อินทริยสังวรศีล มีสติสำรวมในอินทริย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติประจำ					
		อาชีวนิวิธศีล มีวิริยะเพียรในการดำรงชีพด้วยสัมมาชีวะ เป็นปกติประจำ					
		ปัจจุยสันนิสิตศีล มีปัญญาในการเสพบริโภคปัจจัย 4 หรือปัจจัยภายนอก เป็นปกติประจำ จนที่สุดคือ ความเป็นอิสระ					
โพธิปักขิยธรรม		อินทริย์ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา					

ตามความของ Wasi (2002) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 : สู่ภาพภูมิใหม่แห่งการพัฒนาว่า “ถ้าเราฝึกให้รู้อย่างเชื่อมโยงเสมอ ๆ การรู้อย่างเชื่อมโยงจะทำให้เราลดละความเห็นแก่ตัว หรือจากการทำเอาตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง เกิดพัฒนาการทางจิตวิญญาณ ทำให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวเอง และอิสระภาพ” (Wasi, 2002) ความเห็นนี้กล่าวถึงการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ต้องละความถือมั่นและยึดมั่นให้ได้ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงลักษณะนี้ว่าเป็น คุณสมบัติอันดับแรกของพระโสดาบัน ต้องละสักกายทิฐิ หรือความเห็นแก่ตัวออกเสียได้โดยเด็ดขาด (Pali Tripitaka: 31/64/75) ซึ่งการฝึกทางกายและจิตนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แบ่งกัมมัฏฐานนั้นในพระไตรปิฎกเป็น 2 ประเภท คือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน การปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้นจะต้องเป็นบาทฐานหรืออุปการะแก่กันและกัน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตสฺสึเม ทเว ยฺยคณฺหา วตฺตนฺติ สมฺโถ จ วิปสฺสนา จ ปวตฺตนฺติ”. (Pali Tripitaka: 14/831/526) แปลว่า ธรรม 2 ประการนี้ คือ สมถะ และ วิปัสสนา ควบคู่กันไป (Tasonthi, 2023) ที่เป็นเช่นนั้นเพราะสมาธินั้นมีอุปการะมากต่อการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน หากมีสมาธิมาก ย่อมทำให้จิตผ่องใสมากขึ้น เมื่อจิตผ่องใสทำให้การเจริญวิปัสสนาปัญญาพิจารณาในธรรมต่าง ๆ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และพระเรรูกาเน จันทวิลมเถระ กล่าวว่า “สิ่งที่พึงกระทำเพื่อความบรรลุความเป็นบริสุทธิ์แห่งจิต คือ การเจริญสมาธิ เพราะการเจริญวิปัสสนาเริ่มต้นจากการเจริญสมาธิ” (Phra Rerukane Chanthawimala Thera, 2013) อย่างไรก็ตามธรรมทั้ง 2 ถ้าจำแนกตามองค์มรรคแล้วเป็นสัมปยุตตธรรม คือ เป็นธรรมที่ประกอบร่วมกัน สมถภาวนา ได้แก่ สัมมาสมาธิ วิปัสสนาภาวนา ได้แก่ สัมมาทิฐิ ดังนั้น ทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาจึงเป็นธรรมที่เคียงคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาห้วงธรรมของการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายณะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต ก็คงไม่พ้นจากจากหลักแห่งโพธิปักขิยธรรมเพราะ **ปริยัติ** คือ การศึกษาพระธรรม และ **ปฏิบัติ** คือการทำให้มรรค 4 ผล 4 เกิดขึ้น ส่วน **ปฏิเวธ** คือการรู้แจ้งตลอดสายแห่งความสัมพันธภาพของรูปและนามสูงสุดคือพระนิพพาน สมดังที่พระสมุญจลลสมาธิเถระได้พรรณนาไว้

ในคัมภีร์อภิมมตถวิภาวินีฎีกา ว่า “ตตถ อตตานํ ธาเรนเต จตุสฺส อปเยสฺส วฏฺฐทุกฺขेषฺ จ อปตฺตานํ กตฺวา ธาเรน ตีติ ธมฺโม จตฺมคฺคผลนิพฺพานวเสน นววิธํ ปริยตฺติยา สห ทสฺวิธํ วา ธมฺโม” (Phra Sumangalasamit Thera, 1999) แปลว่า ชื่อว่า พระธรรม ได้แก่ สภาวธรรมที่รักษาผู้กระทำ (ความดี) ด้วยตนเอง ไม่ให้ตกไปในอภายภูมิ 4 และวิภูฏทุกฺข พระธรรมมี 9 อย่าง คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 หรือมี 10 รวมปริยัติธรรมอีก 1 (Tasonthi, 2023) จะเห็นได้ว่า ปฏิปทาสหายตนะโมเดล รวมองค์ธรรมโพธิปักขิยธรรม ได้แก่ อินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ทั้งหมดเป็นวิปัสสนาภาวนาด้วยการไปกำหนดเรียนรู้ในสหายตนะ จึงเข้าถึงความเป็นอิสรภาพแห่งจิต หรือ พระนิพพานได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า “ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ” (Pali Tripitaka 25/271/386) แปลว่า จิตของผู้ที่เป็นอริยะ อันโลกธรรมกระทบแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว (Tasonthi, 2023)

สรุป

การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สหายตนวรรค เล่มที่ 18 จัดองค์ความรู้ได้ 2 หมวด คือ 1) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในภพภูมิ เรียกว่า สมุทวาระ 2) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และภพภูมิ เรียกว่า นิโรธวาระ ด้านการปฏิบัติตาม แนวสติปัฏฐาน 4 ร่วมกับสหายตนะ ได้แก่ การมีสติไปกำกับอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ถูกอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์มากระทบแล้วเจริญวิปัสสนาภาวนาด้วยการมี สติคุ้มครองอยู่ในกาย เวทนา จิต ธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 นั้นต้องมีสติกำหนด ปัจจุบัน คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธานตามคู่มือกับอริยบทใหญ่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน และอริยบทเล็ก เช่น คู้มือ จับสัมผัสกับสิ่งของ เหยียบพื้น หลายใจ เป็นต้น 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติเป็นประธานตามคู่มือทั้ง 5 คือ สุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัส และอุเบกขา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธานตามคู่มือการกระแสทางจิต ที่เรียกว่า วิญญูณวิถีสี่ทั้ง 6 มีจักขุวิญญูณวิถีสี่ เป็นต้น 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธานตามคู่มือการทางกระแสทางจิตหรือใจ ที่มีกุศล อุกุศลและอัปยาคตธรรมที่ปรากฏขึ้น

การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระ แห่งจิต ด้วยการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานใช้สัทธิธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นแนวทางการ พัฒนา ปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือมีสติและปัญญาพิจารณาในกายอยู่กับ ปัจจุบันขณะ 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติและปัญญาพิจารณาในเวทนาทั้งหลายที่เกิดขึ้นขณะ ปัจจุบัน 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ มีสติและปัญญาพิจารณาจิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีสติและปัญญาพิจารณาในกุศลธรรม อุกุศลธรรมและอัปยาคตธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ บุรณาการร่วมกับปาริสุทธิสถล 4 ได้แก่ 1) ปาติโมกขสังวรศีล การมีศรัทธารักษาศีล 2) อินทรีย์สังวรศีล การมี สติรักษาอายตนะภายใน 6 3) อาชีวปรีสุทธิสถล การมีความเพียรในสัมมาชีพ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การมีปัญญา เสาพบริโภคปัจจัยภายนอก เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขและความเป็นอิสระแห่งจิตมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียะ ได้แก่ การมีสติคุ้มครองในอินทรีย์ 6 เพราะธรรมชาติของสตินั้นเมื่อเกิดแล้วย่อมปิดกั้นกระแส แห่งอกุศลทันที คลายความเป็นตัวตน หรือ อัตตานุทิฏฐิได้ทันที 2) ระดับโลกุตตระ ระดับไม่ติดใจ ยึดมั่น คลายความยึดมั่นในความเป็นตัวตน หรือ สักกายทิฏฐิออกเสียได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระโสดาบันจะต้องละ ได้โดยเด็ดขาด การมีอายตนะเป็นไปเพื่อการดับกิเลสต้นเหตุ คือ พระนิพพาน เรียกอีกอย่างว่า สอุปาทิเสส- นิพพาน หรือ สหายตนนิโรธ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน จัดองค์ความรู้ได้ 2 หมวด คือ 1) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดในภพภูมิ หรือ เกิดทุกข์ 2) สหายตนะที่เป็นไปเพื่อการดับภพภูมิ หรือ ดับทุกข์ สอดคล้องกับหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งมี 2 สาย คือ 1) สายเกิดทุกข์ คือ สมุทวาระ (2) สายดับทุกข์ คือ นิโรธวาระ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา วัด สำนักสงฆ์ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรพัฒนากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการพัฒนาศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้สาธยายธรรม โดยเน้นองค์ความรู้จากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะความรู้พื้นฐานเรื่องคัมภีร์สหายตนะวรรค เล่มที่ 18

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ร่วมกับสหายตนะ ได้แก่ การมีสติไปกำกับอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ถูกอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์มากระทบแล้วมีสติกำหนดปัจจุบันใน 4 ฐาน ก็นอกุศลธรรมไม่ให้เกิด ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การศึกษาเรื่องสหายตนะ และสติปัฏฐาน 4 นี้จำเป็นต้องต้องเรียนรู้ร่วมกัน ขาดจากกันไม่ได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานโดยใช้สัทธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นแนวทางการพัฒนา ปฏิบัติตามสติปัฏฐาน 4 ซึ่งไม่มีคำบริกรรมในอารมณ์กัมมัฏฐาน บูรณาการร่วมกับศีล 4 ได้แก่ 1) ปาติโมกข์สังวรศีล การมีศรัทธารักษาศีล 2) อินทริยสังวรศีล การมีสติรักษาอายตนะภายใน 6 3) อาชีวรปิสุทธิศีล การมีความเพียรในสมาธิ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การมีปัญญาเสพปริโภคปัจจัยภายนอก เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขและความเป็นอิสระแห่งจิต เรียกว่า ปฏิปทาสหายตนะโมเดล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา วัด สำนักสงฆ์ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรนำรูปแบบดังกล่าวนี้ไปประยุกต์สอนและใช้ได้ทั้งตัว นักปฏิบัติเองในในชีวิตประจำวัน รวมถึงองค์กรได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 คัมภีร์ในหมวดสังยุตตนิกาย มีความเหมาะสมสามารถนำไปสังเคราะห์ วิเคราะห์วิจัยด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างยิ่ง

2.2 ควรนำเอาหลักวิปัสสนาภูมิอื่น เช่น ชันธ 5 ธาตุ 18 อินทริย 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท มาร่วมสังเคราะห์ วิเคราะห์กับคัมภีร์สหายตนะวรรค ตามแนวสติปัฏฐาน 4

References

- Kanari, T. (2007). *Kaliyuga and Thailand's Economic Crisis*. (3rd ed.). Bangkok: Amarin Book Center.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1957). *Pali Tripitaka: Mahachula Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- _____. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.

- _____. (2023). *Mahachulalongkornrajavidyalaya University Development Plan, Phase 13 (B.E. 2566-2570): Public Version*. Retrieved June 7, 2024, from <https://pr.mcu.ac.th/?p=9693/2024/07/12>
- Phra Bhaddanta Carita Dhammapāla Thera. (1993). *Pathikavagga Aṭṭhakathā*. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University Press.
- Phra Buddhaghosa Mahāthera. (1983). *Patthūpasiddhi*. Bangkok: Chalermchan Printing.
- _____. (2012). *Visuddhimagga: Thai Translation*. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.
- Phra Kaccāyana Mahāthera. (1997). *Kaccāyana vyākaraṇa*. (Translated by Mahachulalongkornrajavidyalaya University). Bangkok: Wiriya Phatthana Printing.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2008). *Holistic Well-Being in Buddhism* (6th ed.). Bangkok: Kled Thai.
- _____. (2010). *Dhamma Analysis* (2nd ed.). Bangkok: Charoendee Mangkhang Printing.
- _____. (2012). *What Did the Buddha Realize?* Bangkok: King of Advertising and Graphics Co., Ltd.
- Phra Rerukane Chanthawimala Thera. (2013). *Vipassana Meditation*. (Translated by Sunthorn Plamin). Bangkok: Pimsuay Publishing.
- Phra Suphot Thammavaddhano. (2019). The Six Sense Bases and the Attainment of Enlightenment in Buddhism. *MCU Philosophical Review Journal*, 2(2), 51-63.
- Phra Thepwethi (P.A. Payutto). (1989). *The Buddha's Teaching Techniques*. (2nd ed.). Bangkok: Buddhist Dhamma Foundation.
- Phra Visuddhācārya Mahāthera. (2020). *Dhātu-vatthu-saṅgaha-pāṭhanissaya*. (2nd ed.). Bangkok: Prayurasat Thai Printing.
- Phra Nārada Thera. (1998). *Milindapañha Aṭṭhakathā*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- _____. (1999). *Abhidhammatthasaṅgah Aṭṭhakathā*. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University Press.
- Phra Sumangalasamit Thera. (1999). *Abhidhammatthavibhāvanīṭikā*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- _____. (1992). *Abhidhānappadīpikā sūci*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Phramaha Phathorn Aphatharo et al. (2018). An Analytical Study on the Significance of the Six Sense Bases in the Salayatana Vibhanga Sutta. *MCU Social Science Review*, 7(3), 101-111.
- Phramaha Sutith Apakaro (Oboon). (2005). *Learning Innovation: People, Community, and Development*. Bangkok: Pisit Thai Offset.
- Somdet Phra Buddhaghosacarya (P.A. Payutto). (2024). *Entering the Rains Retreat: A Life of Learning*. Retrieved February 22, 2025, from https://www.papayutto.org/th/book_detail/769

- Sriariya, Y. (2007). *Kaliyuga and Thailand's Economic Crisis*. (3rd ed.). Bangkok: Amarin Book Center.
- Tasonthi, S. (2011). *Disappearance of the Dhamma*. Thonburi: Think Beyond Books.
- _____. (2022). *One Month of Mind Observation for Nirvana*. Thonburi: Think Beyond Books.
- _____. (2023). The Four Noble Truths: The Identity of Buddhist Teachings. *Mahachula Academic Journal*, 10(1), 205-220.
- Thongsuk, T. (2023). *Depression Can Be Cured: Just Family Care and Attention*. Ubon Ratchathani: Siritham Offset.
- Wasi, P. (2002). *The Human Path in the 21st Century: Towards a New Paradigm of Development*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Efficiency Development in Mediating Disputes before Filing
a Suit in a “Defamation Case” of Phra Khanong Criminal Court
by Buddhist Peaceful Means

¹พิมพ์ภาวี สารินวงศ์ และ อุทัย สติมัน

¹Pimpawee Sarinwong and Uthai Satiman

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Uthaisati@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบท ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง ตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง และ 3) เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง จำนวนทั้งสิ้น 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม จากผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนทั้งสิ้น 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหา บริบท ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องตามศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า ปัญหาการเจรจาไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง คือประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม บางท่านยังไม่เข้าใจในหลักกฎหมายว่าเราสมควรและไม่สมควรทำอะไร จำเลย คดีหมิ่นประมาทอาจเกิดจากอารมณ์ชั่ววูบหรือการขาดสติ คู่ความมีอคติกับคู่กรณี ผู้ประนีประนอมต้องค้นหาความจริงว่าคู่กรณีมีความขัดแย้งเรื่องอะไร บางกรณีเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมีความจำเป็นที่ควรจะทำ ผู้ประนีประนอมบางท่านทำเกินหน้าที่ ว่า สาเหตุแห่งคดีหมิ่นประมาท แสดงให้เห็นว่าผู้ละเมิดกระทำความผิดจริง 4 ประการ คือการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ 2) หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง ได้แก่หลักวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุพภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียนวาจาประกอบด้วย 5 ประการอะไรบ้าง คือ 1. พูดถูกกาล 2. พูดคำจริง 3. พูดคำอ่อนหวาน 4. พูดคำประกอบ

*Received August 30, 2024; Revised February 18, 2025; Accepted February 21, 2025

ด้วยประโยชน์ 5. พุดด้วยเมตตาจิต และหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลัก 3) กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธีตามหลัก LOTUS Model ซึ่งประกอบไปด้วย L = พุดด้วยเมตตาจิต O = พุดถูกกาล T = พุดคำจริง U = คำพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ S = พุดคำอ่อนหวาน ทั้งนี้ โดยมีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย 5 ขั้นตอน 1. เตรียมตัว เตรียมความพร้อมโดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 2. เริ่มประชุม การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก 3. เข้าสู่การแก้ปัญหา การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท 4. เสนอทางออก การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท และ 5. ปิดการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งหลักการทั้งสองอย่างมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการเป็นแนวปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลักธรรมสนับสนุน

คำสำคัญ: การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง; คดีหมิ่นประมาท; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research titled “The process of efficiency development in mediating disputes before filing a suit in a "defamation case" of Phra Khanong Criminal Court by Buddhist peaceful means.” has the following objectives: 1) To study the problems, context, necessary needs, and theoretical concepts related to the development of the effectiveness of mediation negotiation in pre-litigation disputes according to modern science; 2) To examine the principles of Buddhist teachings that facilitate the process of efficiency development in mediating disputes before filing a suit in a "defamation case" of Phra Khanong Criminal Court by Buddhist peaceful means. 3) To propose a process of efficiency development in mediating disputes before filing a suit in a "defamation case" of Phra Khanong Criminal Court by Buddhist peaceful means. This research employs a qualitative research approach, utilizing documentary research and in-depth interviews with experts and various stakeholders (In-depth Interview) totaling 30 individuals, as well as focus group discussions with experts and stakeholders totaling 11 individuals. The research findings can be.

From the study, the following results are found: 1) The issues, context, needs, and theoretical concepts related to improving the effectiveness of pre-litigation mediation negotiations according to modern science reveal that the problem with pre-litigation mediation is that the general public still lacks knowledge about the Mediation Act B.E. 2562. Some mediators or conciliators do not fully understand the legal principles regarding what is appropriate and inappropriate to do. Defendants in defamation cases may act out of momentary emotions or a lack of awareness. The parties involved may have biases against each other. Mediators need to uncover the truth about the nature of the conflict between the parties, which in some cases may be trivial. Pre-litigation mediation is necessary and should be conducted. Some conciliators exceed their duties by stating the causes of defamation cases, indicating that the violators have committed four types of wrongful speech: false statements, slanderous remarks, abusive language, and nonsensical talk. 2) The principles of

Buddhist teachings that facilitate the process of enhancing the effectiveness of negotiation and mediation in disputes before filing a lawsuit, specifically in the case of "defamation" in the Criminal Court of Phra Khanong, include the principle of right speech, which is non-harmful speech, and the wise do not criticize. Right speech consists of five aspects: 1. Speaking at the right time 2. Speaking the truth 3. Speaking kindly 4. Speaking with beneficial content 5. Speaking with a compassionate heart. Additionally, the principles of mindfulness, patience, and peace are also fundamental. 3) The process of efficiency development in mediating disputes before filing a suit in a "defamation case" of Phra Khanong Criminal Court by Buddhist peaceful means., using the Buddhist approach based on the LOTUS Model, which consists of L = speaking with compassion, O = speaking at the right time, T = speaking the truth, U = speaking words that are beneficial, S = speaking sweetly. This process involves five steps: 1. Preparation: Getting ready by studying relevant information. 2. Starting the meeting: Opening the first mediation session. 3. Problem-solving: Identifying the issues in dispute and the needs of the parties involved. 4. Proposing solutions: Resolving the conflicts regarding the disputed issues. 5. Closing the mediation: Drafting a settlement agreement. Both principles are consistent and can be effectively integrated into practice, supported by the principles of mindfulness, patience, and peace.

Keywords: Mediating Disputes; Defamation Case; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

แนวทางดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง เป็นความพยายามที่ระบบศาลยุติธรรมของไทยที่ต้องการให้เกิดการเจรจาเพื่อให้เกิดมีข้อยุติทางคดีความก่อนเกิดเป็นคดีอาญาด้วยวิธีการใช้หลักการสื่อสาร (Communicating) บรรเทา ระวัง ความขัดแย้งระหว่างคู่พิพาท และสมประโยชน์ที่ชอบทั้งสองฝ่าย ปัจจุบัน ศาลยุติธรรมได้นำแนวทางสากลที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระบบ "STAR" (Atcharanuwat, 2016) (ย่อมาจาก Straus Institution of Dispute Resolution) Peppersine University School of Law มาพัฒนาในระบบไกล่เกลี่ย เพื่อขับเคลื่อนและสนับสนุนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องให้เกิดประสิทธิภาพและลดคดีความลง ศาลอาญาพระโขนงมีพันธกิจ ดังนี้ 1) อำนวยความยุติธรรมเพื่อสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม 2) พัฒนาและสร้างระบบสนับสนุนการอำนวยความยุติธรรมให้มีความรวดเร็ว สะดวก ทันสมัย และเป็นสากล 3) เสริมสร้างความร่วมมือทางการศาลและกระบวนการยุติธรรมไทยและต่างประเทศ และ 4) อำนวยความศรัทธาและความเชื่อมั่นในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อความสงบสุข ความมั่นคงของสังคมไทยที่ยั่งยืน (Phra Khanong Criminal Court, 2022) ศาลจึงเปรียบเสมือนที่พึ่งในด้านความยุติธรรมสำหรับประชาชน ช่วยสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย ลดความขัดแย้ง ลดข้อพิพาท ไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลทำให้ประหยัดเวลา ไม่เสียค่าใช้จ่าย รักษาความสัมพันธ์ จากการที่ผู้ไกล่เกลี่ย หรือผู้ประนีประนอมมีส่วนช่วยงานศาลอาญาพระโขนง การไกล่เกลี่ยการเจรจาระหว่างคู่พิพาทที่เน้นหาความต้องการที่แท้จริงเป็นกระบวนการที่ให้อำนาจแก่คู่พิพาทที่จะบรรลุถึงวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง หรือผู้ประนีประนอมทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยนำวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ให้คู่พิพาทพิจารณา (Limprangsi, and Buranabanya, 2017)

เสรีภาพของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่การใช้เสรีภาพดังกล่าว จะต้องไม่ก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นโดยมิชอบ ดังนั้น หากใช้เสรีภาพที่เกินขอบเขตโดยการแสดงความคิดเห็นที่แสดงออกถึงการดูถูกเหยียดหยามทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ผู้กระทำจะมีความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณาตามมาตรา 393 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และหากเป็นการใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามจนน่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้กระทำจะมีความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 326 แห่งประมวลกฎหมายอาญา รายละเอียดดังนี้

“ความผิดฐานหมิ่นประมาท” ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 กำหนดว่า “ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

องค์ประกอบความผิดฐานหมิ่นประมาท ประกอบด้วย

1. ผู้ใด เป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล
2. ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม การใส่ความ คือ การทำให้ปรากฏข้อเท็จจริงโดยอาจเป็นความจริงหรือความเท็จก็ได้ถ้าหากพูดแล้วทำให้ผู้อื่นเสียหายก็เป็นความผิด แม้การเล่าเรื่องที่ได้นิยามให้กับบุคคลอื่นฟังก็อยู่ในความหมายของคำว่าใส่ความด้วยเช่นกัน ดังนั้น การใส่ความจึงไม่จำกัดวิธีอาจใช้วิธีการใด ๆ ก็ได้ เช่น การใช้คำพูด ภาพวาด การแสดงกิริยาอาการอย่างหนึ่งอย่างใด ใช้ภาษาใบ้ หรือใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ รวมถึงการใช้รูปภาพ

3. โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ในการพิจารณาว่าน่าจะทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชังหรือไม่ พิจารณาตามความรู้ความเข้าใจของวิญญูชนทั่วไป ถ้าวิญญูชนทั่วไปเห็นว่า “น่าจะทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง” และแม้ผู้กระทำจะไม่ว่าน่าจะทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ก็ถือว่ามีความผิดแล้ว ดังนั้น เพียงแค่ “น่าจะ” ทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ยังไม่มีความเสียหาย เกิดขึ้นจริงก็ถือว่ามีความผิดฐานหมิ่นประมาทแล้ว

4. ผู้กระทำต้องมีเจตนา กล่าวคือ เจตนาที่จะใส่ความ หรือเจตนาแสดงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งพาดพิงไปถึงผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม

จะเห็นได้ว่าความผิดฐานหมิ่นประมาทและความผิดฐานดูหมิ่นผู้อื่นเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของบุคคลไม่ให้มีการกระทำที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันมีการพัฒนาการทางเทคโนโลยีซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงอาจทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลได้ง่ายมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากทุกคนตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนและของผู้อื่น บทบัญญัติแห่งกฎหมายตามกรณีข้างต้นย่อมไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด

จากข้อมูลเกี่ยวกับคดีหมิ่นประมาทดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า สาเหตุแห่งคดีหมิ่นประมาทหากพิจารณาจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นแสดงให้เห็นว่าผู้ละเมิดกระทำวจีทุจริต คือการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนพุทธบริษัทให้เว้นวจีกรรมหรือวจีทุจริตทั้ง 4

1. มุสาวาทา เวรมณี คือ การเว้นขาดจากการพูดเท็จ ไม่ว่าจะเป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้ตัว หรือเพราะเหตุแห่งผู้อื่น คือ การเป็นพยาน เป็นต้น หรือเพราะการให้อามิสสินจ้างแม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรกล่าวเท็จทั้งสิ้น

2. ปิสุณาย วาจา ย เวรมณี คือ การเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด โดยฟังความฝ่ายนี้ ไม่ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายคนฝ่ายนี้ หรือฟังฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายคนฝ่ายโน้น เป็นผู้สมานคนที่แตกสามัคคี และสนับสนุนคนที่สามัคคีกันอยู่ ขึ้นขมยินดีคนที่สามัคคีกัน พูดแต่วาจาที่สร้างความสามัคคี

3. ผรุสย วาจา ย เวรมณี คือ การเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เป็นผู้พูดแต่วาจาอันไม่มีโทษ เป็นที่รักและชอบใจของคนทั่วไป

4. สัมผัสปลาปา เวรมณี คือ การเว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้พูดถูกกาลเวลา พูดแต่คำจริง พูดอิงอรรด พูดอิงวินัย พูดถ้อยคำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยสมควรแก่เวลา (Thai Tripitakas: 21/13/221)

ดังนั้น การใกล้เคียงเป็นภารกิจประการหนึ่ง ซึ่งภารกิจจะเน้นทั้งการป้องกันและแก้ไข เป็นการเน้นในด้านการปฏิบัติด้วยกระบวนการใกล้เคียง ด้วยการฝึกอบรมแก่ผู้เกี่ยวข้องให้เกิดการเรียนรู้เรื่องความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ใช้กระบวนการเจรจา ใกล้เคียงด้วยสันติวิธีเป็นเครื่องมือ ในการจัดการความขัดแย้ง ตลอดจนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้กับการใกล้เคียงข้อพิพาท การประยุกต์ใช้หลักสูตรในการใกล้เคียงข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา รวมถึงการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงก่อนฟ้องคดีหมิ่นประมาทของศาลอาญาพระโขนง จึงเป็นที่มาของการศึกษานี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าแนวทางดังกล่าวจะเป็นประโยชน์องค์กรตลอดจนสังคมประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา และความต้องการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง และแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ เกี่ยวกับการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง

2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง

3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็น ว่ามีสภาพปัญหาอย่างไร ผ่านการใช้เครื่องมือ การวิเคราะห์ ด้วยการสัมภาษณ์และสนทนากับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้พื้นที่ศาลอาญาพระโขนง กรุงเทพมหานคร

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง เป็นการสังเคราะห์ กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง ตามแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่และพุทธสันติวิธี

ระยะที่ 3 ร่างกระบวนการพัฒนา กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี ใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ นำมา

ร่างการพัฒนา ขั้นตอนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี โดยใช้พื้นที่ของศาลอาญาพระโขนง กรุงเทพมหานคร

ระยะที่ 4 นำเสนอร่างโมเดลและกระบวนการพัฒนาโดยการจัดเวทีสันติสนทนา กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี โดยจัดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ระยะที่ 5 นำผลการศึกษาไปพัฒนาโดยการจัดฝึกอบรมผู้ไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง เป็นการจัดฝึกอบรมทั้งผู้ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและผู้ประนีประนอม และผู้ที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนในศาลอาญาพระโขนง ให้ได้รับความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในกระบวนการพัฒนาการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “คดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง มีการประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยใช้พื้นที่ ณ ศาลอาญาพระโขนง กรุงเทพมหานคร

ระยะที่ 6 การประเมินผล หลังจากการนำไปพัฒนาแล้ว มีการประเมินผลผ่านการสังเกต การนำพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนไปใช้ในกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “คดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยมีการประเมินผลตามข้อเท็จจริง และนำเสนอเพื่อดำเนินการประชาสัมพันธ์และสอบป้องกันคดียุติธรรม

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธีที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบท ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องตามศาสตร์สมัยใหม่ จากการศึกษพบว่า ปัญหาการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง คือประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม บางท่านยังไม่เข้าใจในหลักกฎหมายว่าเราสมควรและไม่สมควรทำอะไร จำเลย คดีหมิ่นประมาทอาจเกิดจากอารมณ์ชั่ววูบหรือการขาดสติ คู่ความมีอคติกับคู่กรณี ผู้ประนีประนอมต้องค้นหาความจริงว่าคู่กรณีมีความขัดแย้งเรื่องอะไร บางกรณีเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมีความจำเป็นที่ควรจะทำ ผู้ประนีประนอมบางท่านทำเกินหน้าที่ ด้วยการใช้อารมณ์ความรู้สึกกับการทำคดี ผู้ประนีประนอมไม่ควรคาดหวัง แต่ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในองค์กรจากการทำงาน การไม่เข้าใจกันอาจทำให้เกิดความแตกแยก ขาดความสามัคคีในการทำงาน

กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยไว้ 5 ขั้นตอน

1. เตรียมตัว เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมโดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีและคู่ความทั้งสองฝ่ายให้รอบด้าน

2. เริ่มประชุม การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก แนะนำตัวเองให้ผู้พิพาททราบรายละเอียด พร้อมทั้งเปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจกระทบต่อความเป็นอิสระ และความเป็นกลาง, การตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ

3. เข้าสู่การแก้ปัญหา การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทำการเสนอข้อเท็จจริง และเรื่องราว ข้อเรียกร้องโดยย่อเพื่อเป็นแนวทางในการที่เราจะทราบถึงความต้องการแล้วทำการรวบรวมข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุด การตรวจสอบประเด็นข้อพิพาท

ในการประชุมฝ่ายเดียว เป็นขั้นตอนที่จะต้องได้รับความยินยอมจากคู่พิพาท และใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น โดยระมัดระวังในการใช้คำพูด และการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4. เสนอทางออก การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท เป็นขั้นตอนที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการสรุปประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด เพื่อให้ประเด็นที่แตกต่างแฉกบลง พร้อมทั้งทำการเสนอทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกที่มีทางเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่พิพาทพิจารณา

5. ปิดการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย กล่าวคือ เป็นขั้นตอนของการทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้เป็นไปตามที่คู่พิพาทตกลงกัน และให้มีผลบังคับได้แก่คู่กรณี

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า 2) หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง ได้แก่หลักวาจาสุภาจิต ไม่เป็นวาจาทุพภาจิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียน วาจาประกอบด้วย 5 ประการอะไรบ้าง คือ 1. พุดถูกกาล 2. พุดคำจริง 3. พุดคำอ่อนหวาน 4. พุดคำประกอบด้วยประโยชน์ 5. พุดด้วยเมตตาจิต และหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลัก

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี ตามหลัก LOTUS Model ซึ่งประกอบไปด้วย 1. LOVING KINDNESS เจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความรักมีจิตเมตตา 2. OPPOTUNITY เจรจาไกล่เกลี่ยโดยให้ถูกกาลเทศะ 3. TALK TRUE เจรจาไกล่เกลี่ยด้วยการกล่าวคำจริง 4. USEFULLNESS เจรจาไกล่เกลี่ยโดยมุ่งประโยชน์ทุกฝ่าย และ 5. SWEET เจรจาไกล่เกลี่ยด้วยการกล่าวคำไพเราะ สุภาพ อ่อนหวาน โดยมีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย 5 ขั้นตอน 1. เตรียมตัว เตรียมความพร้อมโดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 2. เริ่มประชุม การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก 3. เข้าสู่การแก้ปัญหา การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท 4. เสนอทางออก การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท และ 5. ปิดการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งหลักการทั้งสองอย่างมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการเป็นแนวปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลักธรรมสนับสนุน

องค์ความรู้ใหม่

Lotus Model

Picture 1: LOTUS MODEL

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า LOTUS MODEL ประกอบด้วย

1. LOVING KINDNESS เจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความรักมีจิตเมตตา
2. OPPOTUNITY เจรจาไกล่เกลี่ยโดยให้โอกาสเทศะ
3. TALK TRUE เจรจาไกล่เกลี่ยด้วยการกล่าวคำจริง
4. USEFULLNESS เจรจาไกล่เกลี่ยโดยมุ่งประโยชน์ทุกฝ่าย
5. SWEET เจรจาไกล่เกลี่ยด้วยการกล่าวคำไพเราะ สุภาพ อ่อนหวาน ส

โดยมีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย 5 ขั้นตอน 1. เตรียมตัว เตรียมความพร้อมโดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 2. เริ่มประชุม การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก 3. เข้าสู่การแก้ปัญหา การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท 4. เสนอทางออก การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท และ 5. ปิดการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งหลักการทั้งสองอย่างมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการเป็นแนวปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลักธรรมสนับสนุน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหาการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง คือ ประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม

บางท่านยังไม่เข้าใจในหลักกฎหมายว่าเราสมควรและไม่สมควรทำอะไร จำเลย คดีหมิ่นประมาทอาจเกิดจากอารมณ์ชั่ววูบหรือการขาดสติ คู่ความมีอคติกับคู่กรณี ผู้ประนีประนอมต้องค้นหาความจริงว่าคู่กรณีมีความขัดแย้งเรื่องอะไร บางกรณีเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมีความจำเป็นที่ควรจะทำ ผู้ประนีประนอมบางท่านทำเกินหน้าที่ด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Pratheuangrattana (2018) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลนครพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความขัดแย้งในเมืองพิษณุโลกมีทั้งจากโครงการพัฒนาที่ดำเนินการโดยรัฐกระทบกับเอกชน และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยตนเอง มีทั้งประเด็นที่เกิดขึ้นชัดเจน ความขัดแย้งซ่อนอยู่โดยรอเวลาปะทุขึ้น หลายกรณีเทศบาลนครพิษณุโลกได้ดำเนินการเสร็จจุล่ง หลายกรณีที่ยังอยู่ระหว่างแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับการให้บริการจากภาครัฐในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเมืองพิษณุโลกจะทำได้ดียิ่งขึ้น โดยการบูรณาการองค์ความรู้ การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง ทั้งจากประเทศตะวันตก ประเทศไทย และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางของเทศบาลนครพิษณุโลก ข้อค้นพบสำคัญจากการบูรณาการงานวิจัยนี้ คือ ประการแรก คุณสมบัติของคนกลาง มีจุดร่วมกันคือมีความเป็นกลาง มีความอดทน มีความเพียรพยายาม มีความรู้ มีเมตตา กรุณา เข้าใจจิตใจของคนอื่น ประการที่สอง หลักการ วิธีการที่จำเป็นสำหรับการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย คือ 1) การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และออกแบบการไกล่เกลี่ย 2) การแสดงท่าทีเป็นมิตร มีความเป็นกัลยาณมิตร 3) การสื่อสารด้วยการเจรจาอย่างนุ่มนวลและฟังอย่างเข้าใจ 4) ทำให้คู่กรณีเห็นประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันเกิดความสามัคคีกัน 5) การให้อภัยกันและกลับมาอยู่ร่วมกันได้ และ 6) การติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และประการที่สาม ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการเจรจาไกล่เกลี่ยในเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย 1) คนกลาง มีความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดีต่อการไกล่เกลี่ย เป็นผู้เสียสละ มีทักษะในการฟัง มีทักษะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ มีความมุ่งมั่น มีทักษะในการดำเนินการเป็นขั้นตอน ยึดค่านิยมที่สนองความต้องการแต่ละฝ่าย และยึดคุณธรรมจริยธรรม 2) คู่กรณี ตระหนักว่าต้องพูดคุย มีเป้าหมายร่วมกัน มีความเคารพต่ออีกฝ่าย มีแรงบันดาลใจในการทำงานร่วมกัน มีการแสดงความรับผิดชอบ มีความศรัทธาหรือเคารพเชื่อฟังที่มีต่อคนกลาง 3) ผู้บริหารองค์กรเห็นความสำคัญของกระบวนการนี้ และสนับสนุนผลักดันด้วยความมุ่งมั่นให้คนคืนดีกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยเมตตา ไม่เกลียดชังกัน 4) บุคลากรในองค์กรร่วมกันผลักดัน ส่งเสริมสนับสนุนวิธีการที่เป็นประโยชน์เช่นนี้ ผลักดันให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ดีของผู้บริหาร 5) คนในชุมชน ร่วมผลักดันให้ใช้วิธีการพูดคุยมากกว่าการนิ่งเฉยหรือทะเลาะเบาะแว้งกัน และ 6) มีทรัพยากรที่เพียงพอทั้งบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chinkunkitniwat (2019) ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธบูรณาการ : ศึกษากรณีศาลอุทธรณ์ ภาค 7” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย การเป็นผู้มีอุดมการณ์ช่วยเหลือให้คู่กรณีสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน เป็นผู้ฟังอย่างมีความเป็นกลาง มีความยุติธรรม เป็นผู้มีความรู้ ทักษะการพูดและทักษะการฟัง เข้าใจเทคนิคการสื่อสาร เป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ ในด้านการควบคุมอารมณ์ รู้ตนเอง รู้สังคมมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ผลการศึกษาวิเคราะห์ โดยพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย พบว่า ประกอบด้วยเป็นผู้ฟังที่ดี มีศิลปะในการพูด ฝึกศึกษาพัฒนาตนเอง จดจำแม่นยำทำความเข้าใจถูกต้อง อธิบายชัดเจน ในสถานการณ์ ประสานสัมพันธ์สามัคคี คุณลักษณะเหล่านี้เป็นแนวคิดที่เกื้อหนุนกัน คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย ทางด้านกายภาพเป็นผู้มีสติเป็นเครื่องกำกับตน ทางพฤติกรรมเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ทางจิตใจเป็นผู้มีเมตตา กรุณา ปราศจากอคติ ทางปัญญาเป็นผู้รู้ผิดรู้ชอบ เป็นการศึกษาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งเชื่อมกับสังคมให้เกิดความสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า หลักวาจาสุภาษิตที่ปรากฏในวาจาสูตร มีเนื้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วย 5 ประการ เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียน วาจาประกอบด้วย 5 ประการอะไรบ้าง คือ 1. พุดถูกกาล 2. พุดคำจริง 3. พุดคำอ่อนหวาน 4. พุดคำประกอบด้วยประโยชน์ และ 5. พุดด้วยเมตตาจิต ถือเป็นหลักการที่สำคัญในการเจรจาเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง และหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลักธรรมสนับสนุน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการเป็นผู้มีวาจาสุภาษิตเป็นคุณลักษณะที่ดีของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Larppitakmongkol (2019) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการเป็นผู้มีความมุ่งมั่น เสียสละเวลา อุทิศตนเพื่อสังคม มีความรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายของผู้ประนีประนอม สามารถรับผิดชอบในการไกล่เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ คุณลักษณะที่ควรส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น ได้แก่ ความยึดมั่นอุดมการณ์ความเป็นผู้ประนีประนอม ความเป็นกลาง การรับฟังอย่างตั้งใจ ความเป็นมิตรและความจริงใจ การพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญกระบวนการไกล่เกลี่ย การรู้จักใช้วาจาที่ดี การเตรียมความพร้อมของตนก่อนทำหน้าที่ และการมีความมั่นคงในอารมณ์ เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง คุณลักษณะผู้ประนีประนอมพบว่ามี 11 ข้อสำคัญ คือ 1) การเป็นผู้มีอุดมการณ์ 2) เป็นผู้ที่มีสันติภายใน 3) เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ย 4) มีไหวพริบปฏิภาณแก้ปัญหา 5) เป็นนักฟังที่ดี 6) สนทนาอย่างสร้างสรรค์ 7) มีความเป็นกลางปราศจากอคติ 8) พฤติกรรมมีศีลธรรม 9) พร้อมพัฒนาเรียนรู้ 10) มุ่งมั่นรับผิดชอบ และ 11) ฉลาดสร้างสัมพันธภาพ การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี คือ 1) การพัฒนาศีลธรรมการประพฤติตนที่ดีเป็นแบบอย่าง ได้แก่ หลักศีล 5, กัลยาณมิตร 7, สปัจริยธรรม 7, มรรคมงคล 8 2) การพัฒนาฝึกฝนตนเอง ได้แก่ หลักโยนิโสมนสิการ, การมีสติ สมาธิ และขันติ 3) การพัฒนาการเสริมพลังการทำหน้าที่ ได้แก่ หลักพละ 5 4) การพัฒนาการแก้ปัญหาด้วยการค้นหาสาเหตุ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 5) การพัฒนาการปฏิบัติต่อผู้อื่น ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4, การให้, การปราศจากอคติ และ 6) การสร้างให้เกิดความสามัคคี ได้แก่ หลักอปปริหานิยธรรม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมของศาลประจำ จังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี ได้แก่ 1) การอบรมโดยบูรณาการหลักธรรมตามกรอบการเรียนรู้ไตรสิกขาที่สอดคล้องกับหลักการประนีประนอม 2) การฝึกฝนและพัฒนาทักษะด้วยการใช้บันทึกรายการตรวจสอบตนเองของผู้ประนีประนอม (The mediator check list) และ 3) การเปิดพื้นที่สื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การปรึกษาหารือที่เฉพาะเรื่อง ปัญหา อุปสรรค เทคนิค การไกล่เกลี่ย (line clinic) รวมทั้งมีการสานเสวนาชวนพูดคุยเทคนิคแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน โดยการสื่อสารสองทางแลกเปลี่ยนเพิ่มพูนความรู้และทักษะพร้อมสร้างพลังใจ อันก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ถือว่าเป็นกฎทอง 3 ข้อ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) ไตรสิกขาเพิ่มธรรมเพิ่มทักษะไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ 2) ฝึกฝนทักษะเพื่อเสริมสร้างพลังทั้ง 5 ในการไกล่เกลี่ย และ 3) พื้นที่ในการสานเสวนากับกัลยาณมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเสริมพลัง Larppitakmongkol (2019) จากการศึกษาผู้วิจัยได้เสนอกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี ตามหลัก LOTUS Model ซึ่งประกอบไปด้วย L = พุดด้วยเมตตาจิต O = พุดถูกกาล T = พุดคำจริง U = คำพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ S = พุดคำอ่อนหวาน ทั้งนี้โดยมีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย 5 ขั้นตอน 1. เตรียมตัว เตรียมความพร้อมโดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 2. เริ่มประชุม การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก 3. เข้าสู่การแก้ปัญหา การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท 4. เสนอทางออก การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท 5. ปิดการเจรจา

ใกล้เคียง การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งหลักการทั้งสองอย่างมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการเป็นแนวปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลักธรรมสนับสนุน ซึ่งหลักการทั้งสองอย่างมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการเป็นแนวปฏิบัติได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phra Adisuk Wachirapunyo (2015) ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักกฎหมายไทยและนักสันติวิธี ได้แก่ 1) เป็นผู้มียุติธรรม ช่วยเหลือ สนับสนุน อำนาจความสะอาด ให้คู่พิพาทสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน 2) เป็นผู้ฟังอย่างตั้งใจ มีความเป็นกลาง ปราศจากอคติ 3) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ สติปัญญา มีเทคนิควิธีในการบริหารจัดการคู่พิพาทโดยผันไปตามบริบทสิ่งแวดล้อม และ 4) เป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ ในด้านการตระหนักรู้ตนเอง และการตระหนักรู้เชิงสังคม คุณลักษณะดังกล่าวสอดคล้องตามหลักกฎหมายและแนวคิดตามหลักนักสันติวิธีแนวคิดคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) เป็นผู้ฟังที่ดี 2) มีศิลปะในการพูด 3) ใฝ่ศึกษาพัฒนาตนเอง 4) จดจำแม่นยำ 5) ทำความเห็นได้ถูกต้อง 6) อธิบายชัดเจน 7) ฉลาดในสถานการณ์ และ 8) ประสานสัมพันธ์สามัคคี คุณลักษณะเด่นเหล่านี้ประกอบด้วยหลักธรรมที่เกื้อหนุน ซึ่งครอบคลุมแนวคิดคุณลักษณะของนักสันติวิธีต่าง ๆ รวมทั้ง ในแง่ของกฎหมายด้วยคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ มีเกณฑ์คุณลักษณะเครื่องบ่งชี้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทางด้านกายภาพ เป็นผู้ที่มีสติเป็นเครื่องกำกับตนและมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด 2) ทางพฤติกรรม เป็นผู้ที่ดีงามตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม 3) ทางจิตใจ เป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณาปราศจากอคติมีจิตใจเป็นสุข และ 4) ทางปัญญา เป็นผู้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงเป็นคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการเป็นสะพานพร้อมที่จะทอดสายสัมพันธ์และเชื่อมประสานสังคมให้สามัคคีและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

สรุป

กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี ผลการศึกษา 1) สภาพปัญหา บริบท ความต้องการจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องตามศาสตร์สมัยใหม่พบว่า ปัญหาการเจรจาไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง คือประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม บางท่านยังไม่เข้าใจในหลักกฎหมายว่าเราสมควรและไม่สมควรทำอะไร จำเลย คดีหมิ่นประมาทอาจเกิดจากอารมณ์ชั่ววูบหรือการขาดสติ คู่ความมีอคติกับคู่กรณี ผู้ประนีประนอมต้องค้นหาความจริงว่าคู่กรณีมีความขัดแย้งเรื่องอะไร บางกรณีเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมีความจำเป็นที่ควรจะทำ ผู้ประนีประนอมบางท่านทำเกินหน้าที่ ว่าสาเหตุแห่งคดีหมิ่นประมาท แสดงให้เห็นว่าผู้ละเมิดกระทำผิดจริง 4 ประการ คือการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจ้า 2) หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง ได้แก่หลักวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุพภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียน วาจาประกอบด้วย 5 ประการอะไรบ้าง คือ 1. พูดถูกกาล 2. พูดคำจริง 3. พูดคำอ่อนหวาน 4. พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ และ 5. พูดด้วยเมตตาจิต และหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลัก 3) กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธี ตามหลัก LOTUS Model ซึ่งประกอบไปด้วย L = พูดด้วยเมตตาจิต O = พูดถูกกาล T = พูดคำจริง U = คำพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ S = พูดคำอ่อนหวาน ทั้งนี้โดยมีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย 5 ขั้นตอน 1. เตรียมตัว เตรียมความพร้อมโดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 2. เริ่มประชุม การ

เปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก 3. เข้าสู่การแก้ปัญหา การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและ ความต้องการของ คู่พิพาท 4. เสนอทางออก การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท และ 5. ปิดการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดทำ สัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งหลักการทั้งสองอย่างมีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการเป็นแนว ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักสติ ขันติ และสันติเป็นหลักธรรมสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธีดังนี้

1.1 ผู้ประนีประนอมควรนำกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง “กรณีคดีหมิ่นประมาท” ของศาลอาญาพระโขนง โดยพุทธสันติวิธีไปเป็นต้นแบบ และแนวทางในการไกล่เกลี่ย คดีหมิ่นประมาทเพื่อให้เกิดสังคมสันติสุข

1.2 ศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำขั้นตอนและแนวทางดังกล่าวไปออกระเบียบ และ แนวปฏิบัติต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษากระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยโดยพุทธสันติวิธี

2.2 ควรมีการศึกษาและติดตามผลสัมฤทธิ์การประยุกต์ใช้หลักพุทธสันติวิธีในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทก่อนฟ้องในคดีหมิ่นประมาท

References

- Atcharanuwat, N. (2016). *Mediation Pepperdine Style, Straus institution of Dispute Resolution: Pepperdine University School of Law*. Bangkok: Office of Judicial Promotion, Courts of Justice.
- Chinkunkitniwat, N. (2019). *The Qualifications of the Mediator in the Integrated Buddhist Perspective: A Case Study of Appeal Court 7*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Larppitakmongkol, P. (2019). *A Development of Mediator Characteristics at Samut Prakan Provincial Court by Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Limprangsi, S., & Buranabanya, R. (2017). *7 Elements of Real Needs-Based Mediation*. Bangkok: Office of the Judiciary.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Adisuk Wachirapunyo, & Khuntong, A. (2015). The Qualifications of the Mediator in the Integrated Buddhist Perspective. *Journal of MCU Peace Studies*, 3(1), 53-70.
- Phra Khanong Criminal Court. (2022). *History/General Information of the Agency*. Retrieved October 28, 2022, from <https://www.coj.go.th/th/content/page/index/id/91994>

Pratheuangrattana, Ch. (2018). *A Mediation Model by the Integration of Buddhist Peaceful Means: Case Study of Phitsanulok Municipality*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

การจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี โดยพุทธสันติวิธี

The Management of the Devatābalī Ritual through Buddhist Peaceful Means

¹ณัฐพรเชษฐ์ สุขสมบัติวัฒนา และ อุทัย สติมัน¹Nadpurached Suksombatwattana and Uthai Satiman

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nawadpoorached@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีและแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี 2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี และ 3. เพื่อนำเสนอการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1. พิธีกรรมบวงสรวงกับยุคปัจจุบันพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากดั้งเดิมและมีแนวโน้มเป็นไปในลักษณะส่งเสริมความเชื่อที่ผิด หรือการนำไปผูกโยงกับเรื่องงมงาย หรือเห็นคุณค่าของวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ รวมถึงไม่เป็นการรักษาสืบต่อวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อของมนุษย์ในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือเพื่อขอพร ขอบคุณ หรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งเหล่านั้น พิธีกรรมนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อส่วนบุคคล ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคน โดยมีวัตถุประสงค์ของพิธีกรรมบวงสรวงส่วนใหญ่ก็มักจะมีแนวโน้มหรือโน้มเอียงไปในด้านของการ 1) ขอพร 2) ขอบคุณ 3) แก่บน 4) ป้องกันภัย และ 5) สร้างขวัญกำลังใจ 2. หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวดาพลี พบว่า 1) หลักโศคาทียะ หรือ โศคาทียะ 5 ข้อว่าด้วยการทำพลี 5 อย่าง ข้อว่าด้วยเทวดาพลี ถวายเทวดา คือ สักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เป็นพรบูชาตามความเชื่อถือ 2) หลักอนุสติ 10 ข้อว่าด้วยเทวดาอนุสติ ระลึกถึงเทวดา คือ น้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้น ๆ ตามที่มีอยู่ในตน และ 3) หลักไตรสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนา 3. การจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี พบว่าควรประกอบไปด้วยหลัก 5 ประการ ดังนี้ 1) รักษาแก่นแท้ 2) ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง 3) สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม 4) ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และ 5) ผสานกับหลักไตรสิกขา

คำสำคัญ: การจัดการ; การทำเทวดาพลี; พุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the context, problems, and needs for the management of the Devatābalī ritual, as well as concepts related to the practice

of the Devatābalī ritual; 2) to explore the Buddhadhamma that supports the management of the Devatābalī ritual; and 3) to present the management of the Devatābalī ritual through Buddhist peaceful means. The study employed a qualitative research method, collecting data from documents, in-depth interviews with 15 participants, and a focus group discussion with 8 experts. The data obtained were analyzed using content analysis.

The study found the following results: 1) The Devatābalī ritual in the present era has changed from its original form, with a tendency to promote wrong beliefs, tie to superstition, prioritize material values over spiritual ones, and fail to protect the environment. The concepts surrounding the practice of the Devatābalī ritual reflect human beliefs in the supernatural or sacred things, which people worship to show gratitude, ask for blessings, and build positive relationships. This ritual is rooted in personal belief, as well as the traditions and cultures of each group. The objectives of the ritual are mainly: (1) to ask for blessings; (2) to show gratitude; (3) to make offerings; (4) to protect oneself from danger; and (5) to build morale. 2) The Buddhadhamma that supports the management of the Devatābalī ritual includes the following: (1) *Bhoga-ādiya*, which refers to five reasons for earning and having wealth; performing the ritual allows one to worship the deities according to one's faith; (2) *Anussati*, which refers to recollection; performing the ritual allows one to recollect the deities and contemplate the virtues that enable people to become like gods, as can be found in oneself; and (3) *Tisikkhā*, or the threefold training, which refers to *dāna* (giving), *sīla* (morality), and *bhāvanā* (development). 3) The management of the Devatābalī ritual through Buddhist peaceful means includes the following five principles: (1) preserving the core of the ritual; (2) adapting; (3) building understanding and participation; (4) using modern technology and media; and (5) integrating with the threefold training.

Keywords: Management; Devatābalī Ritual; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ประเทศไทย มีวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์อย่างแยกแยะไม่ได้ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือเมื่อมีการจัดพิธีดังกล่าวขึ้น คนในชุมชนที่มาร่วมพิธีจะเกิดความรักความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชนอย่างดียิ่ง ปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ซึ่งคนสมัยใหม่มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอน ในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากหน่วยงานหรือส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา

วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรวบรวมให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะพิธีกรรมเป็นเรื่องหลักที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจโดยถ่องแท้ ซึ่งพิธีกรรมตามพจนานุกรม

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (Royal Institute, 2011) ให้ความหมายไว้ว่า "พิธีกรรม" หมายถึง การบูชา แบบอย่าง หรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา ส่วนพิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่ง พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตาม ต่างก็มีการ ปฏิบัติต่อศาสนาของตน ตามความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนา จึงก่อให้เกิดเป็น "พิธีกรรม" ทางศาสนาด้วยความเชื่อและความศรัทธา

การสืบทอดพิธีกรรมของสังคมไทยมีความชัดเจนและปรากฏชัด เพราะเรามีวัฒนธรรมและประเพณี ที่ทำกันแต่โบราณ ที่เกี่ยวข้องกันมากคือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และยังมีพิธีกรรมที่ศาสนาพราหมณ์ เข้ามาเกี่ยวข้องอีก ปัจจุบันเลยไม่รู้ว่สิ่งทีประพตปฏิบัติเป็นพราหมณ์หรือ เป็นพุทธ แต่ไม่ว่าจะเป็น พราหมณ์หรือพุทธผู้คนในชุมชนจะมีความสามัคคีปรองดอง กลมเกลียวรักในหมู่พวกของตน ผู้สืบทอดหวังว่า จะเกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในหมู่พวกพ้องเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สังคมก็จะมี ความเจริญ แม้ใน ปัจจุบันวัฒนธรรมหรือประเพณีที่ทำกันมาแต่โบราณกำลังจะเลือนหายไป คนรุ่นใหม่ไม่อนุรักษ์ของเดิมที่มี ประโยชน์จึงพากันละเลย แม้มีเห็นปฏิบัติอยู่บ้าง ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจถูกต้อง ทำให้มีการปฏิบัติที่ไม่ ถูกต้องขาดความเป็นระเบียบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่มี การแนะนำหรือชี้แจงให้เรื่องทีถูกต้องส่งผลต่อ วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งมามีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ และไม่แน่ใจว่า พิธีกรรมและประเพณีที่ดีเหล่านี้ อาจจะเลือนหายหรือสูญสลายไปตามกาลเวลาอย่างแน่นอน

พิธีกรรมเป็นการบูชาหรือแบบอย่างแบบแผนทีปฏิบัติในศาสนา แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์เราสมมติขึ้นทั้งนั้น การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ สามารถสื่อให้เห็นถึงความสำเร็จทีเกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความสบายใจ และมี กำลังใจทีจะดำเนินชีวิตต่อไป ประเพณีหมายถึง ความประพตทีคนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบแผน และได้ทำ การปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นต้นแบบทีจะให้คนรุ่นต่อไปปฏิบัติตามกัน ถ้าคนในสังคมคนใดกลุ่มใดก็ตามฝ่าฝืน คนนั้นหรือกลุ่มนั้นจะถูกตำหนิจากสังคม แม้จะมีประเพณีที ยึดถือกันในลักษณะนี้ก็ยังมีประเพณีทีจะเป็นวิถี แห่งการดำเนินชีวิตของสังคมนั้น ๆ โดยเฉพาะศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัฒวอาราม ในประเทศทีสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมและ ความเชื่อ ถ้าหากเกี่ยวเนื่องกับศาสนาก็จะเป็นเรื่องภาพรวมของสังคม แต่ถ้าหากเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวัน ก็จะเป็นเรื่องราวของ บุคคล เริ่มตั้งแต่การ เข้าสู่วัยรุ่น การเข้าวัยผู้ใหญ่ การเข้าวัยครองเรือน และสุดท้าย เป็นการเข้าสู่ บั้นปลายของชีวิต

การบวงสรวงนับเป็นประเพณีปฏิบัติหรือธรรมเนียมสำคัญของจังหวัดเชียงราย ซึ่งได้แฝงอยู่ในวิถีชีวิต ทั้งในเทศกาล งานประเพณี และพิธีกรรม ทั้งนี้เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาในทุกสมัยนับตั้งแต่อดีต จนถึงในปัจจุบัน ประกอบกับความหลากหลายในทางชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย จึงสะท้อน ให้เห็นถึงธรรมเนียมปฏิบัติด้านการบวงสรวงสังเวยทีแต่ละพื้นที่ได้ถือปฏิบัติกันมาด้วยความเคารพยำเกรง (Nuchit, 2006) ซึ่งคำว่าบวงสรวงหรือพิธีบวงสรวงเป็นพิธีกรรมพราหมณ์ทีสืบทอดกันมาและผสมผสานในพิธี ของชาวพุทธ แต่ทางพุทธจะใช้คำว่า การทำเทวตพลเป็นการแสดงออกถึง ความเชื่อและความศรัทธาต่อ สิ่งศักดิ์ก่อนจะประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

การบวงสรวง หรือการทำเทวตพล คือ พิธีการทางพระพุทธศาสนา ทีท่านโบราณคณาจารย์ได้กระทำ เพื่อเป็นการยอมรับนับถือท่านผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ในชีวิต (Phrakrusirattananuwat et al., 2012) มีพระ บรม-ศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ พระอริยสงฆ์สาวก เทพไท้เท วา คุณบิดามารดา อาจารย์ทุก ๆ พระองค์ ทุก ๆ ชาติ รวมทั้งพระภูมิเจ้าที ท่านท้าวจตุมหาราชทั้ง 4 ท่าน

พระยายมราช เคารพท่านผู้เป็นใหญ่ในทั้ง 3 โลก การบวงสรวง คนส่วนมากเข้าใจผิดคิดว่าเป็นพิธีกรรมของพราหมณ์ บวงสรวงเป็นภาษาพราหมณ์สมัยพุทธกาลก็เป็นภาษาบาลี ส่วนภาษาไทยแปลว่ายอมรับนับถือท่านผู้มีพระคุณ คือพระรัตนตรัย พรหม เทวา ผู้เป็นใหญ่ดูแลโลก ดูแลคุ้มครองผู้ที่มีบุญบารมีไม่ให้เกิดอันตรายจากอุบัติเหตุ จากผู้ร้าย จากภัยธรรมชาติ เป็นพิธีการบูชาพระคุณความดีของท่านที่มีคุณงามความดีต่อสรรพสัตว์ทั้ง 3 โลก จุดประสงค์ของการบวงสรวงมีมากมายหลายข้อ แล้วแต่จุดประสงค์ของแต่ละท่านที่จะบวงสรวงเพื่ออะไร ก็ตั้งจิตอธิษฐาน อัญเชิญท่านผู้เป็นใหญ่ ท่านผู้มีพระคุณ ถ้าศาสนาพราหมณ์ก็บูชาพระพรหม เทวาอารักษ์ ถ้าเป็นชาวพุทธก็อัญเชิญท่านผู้เป็นใหญ่สูงสุด คือองค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เจ้า พระอริยสาวกทุก ๆ พระองค์ เบื้องบนพระนิพพาน คุณบิดา มารดาทุก ๆ ชาติ เทพเจ้าพระพรหมเทวดาที่ดูแลคุ้มครองป้องกันทั้ง 3 โลก เมื่อพระองค์ท่านเสด็จมาแล้วตามที่เรที่ตั้งใจอัญเชิญด้วยความเคารพนับถือ ด้วยใจจริง ขอให้ท่านช่วยเหลืองานใหญ่ ๆ ที่เราจะทำ เช่น สร้างวัด สร้างบ้าน สร้างตึก เป็นต้น ก็ทำให้ ฝัวยัญญาณ คนสัตว์ ได้เห็นพระท่านมา ได้โมทนา ยินดี เมื่อได้เห็นแสงสว่างจากท่านผู้บริสุทธิ์ มีปัญญาบารมี มีความสุขสดชื่น โลกก็ไม่วุ่นวายเดือดร้อนจนเกินไป สรรพสัตว์จะอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น จากความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี และแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) มุ่งเน้นวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีและแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี และเพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ รูป/คน การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นนำเสนอรูปแบบการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี และแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นที่ 2 ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีกรรมการทำเทวดาพลี ผู้วิจัย ศึกษาด้านเนื้อหาวิเคราะห์แนวคิดการทำเทวดาพลี โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) พระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี ผู้วิจัย ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาพระสงฆ์ นักวิชาการ

ขั้นที่ 4 บูรณาการแนวคิดและยกร่างการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีเพื่อเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

ขั้นที่ 5 นำเสนอรูปแบบการจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาลีโดยพุทธสันติวิธีที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัย ได้สรุปผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาลี และแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาลี

พิธีกรรมบวงสรวงกับยุคปัจจุบัน พบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากดั้งเดิมและมีแนวโน้มเป็นไปในลักษณะส่งเสริมความเชื่อที่ผิด ๆ หรือการนำไปผูกโยงกับเรื่องมงาย หรือเห็นคุณค่าของวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจและไม่นำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง รวมถึงไม่เป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาลี พบว่า

1. **พิธีกรรมบวงสรวง** เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อของมนุษย์ในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ เพื่อขอพร ขอบคุณ หรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งเหล่านั้น พิธีกรรมนี้ มีรากฐานมาจากความเชื่อส่วนบุคคล ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคน ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่โดยรวมแล้วมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความอุ่นใจและความมั่นคงในชีวิต

2. **พิธีกรรมบวงสรวง** สื่อถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น เทพเจ้า ผีศาจ หรือพลังงานบางอย่างที่ควบคุมชีวิตของมนุษย์ 2) ความเคารพ แสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเชื่อ 3) ความหวัง โดยหวังจะได้รับสิ่งที่ดี เช่น สุข สุข ความเจริญ ความสำเร็จ หรือการป้องกันภัยอันตราย 4) ความผูกพัน โดยเน้นสร้างความผูกพันระหว่างบุคคลกับชุมชน หรือกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 5) วัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมา

3. **พิธีกรรมบวงสรวง** มีความเป็นมา หลักการ กระบวนการ วิธีการ โดยสรุป ได้แก่ 1) ความเป็นมา มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เกิดจากความพยายามของมนุษย์ที่จะอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต 2) หลักการ ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละกลุ่มคน แต่โดยทั่วไปจะเน้นการบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเครื่องเซ่นไหว้ การสวดมนต์ หรือการทำพิธีกรรมต่าง ๆ และ 3) กระบวนการ มีขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การเตรียมสถานที่ การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ การทำความสะอาดร่างกาย การสวดมนต์ และการถวายเครื่องเซ่นไหว้

4. **วัตถุประสงค์ของพิธีกรรมบวงสรวง** ส่วนใหญ่ก็มักจะมีแนวโน้มหรือโน้มเอียงไปในด้านของการ 1) ขอพร ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา 2) ขอบคุณ ขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประทานพรให้ 3) แก้น เป็นการตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จ 4) ป้องกันภัย ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองป้องกันจากภัยอันตราย และ 5) สร้างขวัญกำลังใจ ช่วยให้ผู้ประกอบพิธีรู้สึกอุ่นใจ และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต

สรุปและวิเคราะห์ปัญหาของพิธีกรรมบวงสรวงในปัจจุบัน จากข้อมูลเบื้องต้น จะสังเกตเห็นได้ชัดว่าพิธีกรรมบวงสรวงในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาและความท้าทายหลายประการ ได้แก่

ปัญหาหลัก การบิดเบือนความหมาย: พิธีกรรมถูกนำมาใช้ในลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิม กลายเป็นการเน้นที่เรื่องของความมั่งคั่งและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการพัฒนาจิตใจ และความเข้าใจในหลักธรรม ขาดความเข้าใจในหลักการ: ผู้คนจำนวนมากขาดความเข้าใจในที่มาที่ไปและความหมายที่แท้จริงของพิธีกรรม ทำให้การปฏิบัติกลายเป็นเพียงพิธีกรรมภายนอกที่ขาดแก่นแท้ เน้นวัตถุ

มากกว่าจิตใจ: การให้ความสำคัญกับเครื่องเซ่นไหว้และพิธีกรรมภายนอกมากกว่าการพัฒนาจิตใจ ทำให้ขาดความหมายและคุณค่าที่แท้จริง ขาดความเชื่อมโยงกับหลักธรรม: พิธีกรรมไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม: การใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ

สาเหตุของปัญหา การสืบทอดความเชื่อที่ผิดเพี้ยน: ความเชื่อและค่านิยมที่ผิดพลาดถูกถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การค้าขายความเชื่อ: การมีผู้ที่อาศัยความเชื่อของผู้อื่นแสวงหาผลประโยชน์ ทำให้พิธีกรรมกลายเป็นธุรกิจ การขาดความรู้ความเข้าใจ: ผู้คนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง การเปลี่ยนแปลงของสังคม: สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับเรื่องวัตถุมากกว่าเรื่องจิตใจ

แนวทางแก้ไข ส่งเสริมการศึกษา: สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพิธีกรรมและหลักธรรมคำสอน เน้นคุณค่าทางจิตใจ: ส่งเสริมให้ผู้คนให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุ รักษาสิ่งแวดล้อม: เลือกใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความร่วมมือ: ร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาพิธีกรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัย ปรับปรุงกฎหมาย: มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมที่ชัดเจน

สรุป พิธีกรรมบวงสรวงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทย การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัยและหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง จะช่วยให้พิธีกรรมยังคงมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี

ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวดาพลี

1. หลักโศคาทียะ หรือ โศคาทียะ 5 (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโศคาทียะ หรือ เหตุผลที่อธิบายควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองโศคาทียะ) ข้อว่าด้วยการทำพลี 5 อย่าง ก) ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ ข) อติถิพลี ต้อนรับแขก ค) ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ ง) ราชพลี บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น จ) เทวดาพลี ถวายเทวดา คือ สักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชา ตามความเชื่อถือ

2. หลักอนุสติ 10 (ความระลึกถึง, อารมณ์อันควรระลึกถึงเนื่อง ๆ ข้อว่าด้วยเทวดาอนุสติ (ระลึกถึงเทวดา คือ น้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้น ๆ ตามที่มีอยู่ในตน และหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา

ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวดาพลี จากการศึกษาหลัก โศคาทียะ 5 และ อนุสติ 10 พบว่าหลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวดาพลีได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นที่การปรับเปลี่ยนมุมมองและเจตนา ในการประกอบพิธีกรรมให้สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้

หลักโศคาทียะ 5 และการทำเทวดาพลี การทำเทวดาพลี เป็นหนึ่งในโศคาทียะ 5 ซึ่งหมายถึงการทำบุญอุทิศให้แก่เทวดา เพื่อแสดงความเคารพและขอพร การปรับเปลี่ยนมุมมอง: จากเดิมที่เน้นการขอพรเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ควรปรับเปลี่ยนเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เทวดา ด้วยความเคารพและความกตัญญู เน้นเจตนา: ความสำคัญอยู่ที่เจตนาในการทำบุญ ไม่ใช่รูปแบบหรือขนาดของเครื่องเซ่นไหว้ เชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ: การทำเทวดาพลีควรเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หลักอนุสติ 10 และการทำเทวดาพลี เทวดาอนุสติ: การระลึกถึงคุณธรรมของเทวดา จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดความเลื่อมใสและอยากที่จะปฏิบัติตาม การพิจารณาคุณธรรม: เมื่อพิจารณาถึงคุณธรรมของ

เทวดา ก็จะเห็นว่าการเป็นเทวดานั้นเกิดจากการทำความดี การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา การนำไปปฏิบัติ: การนำหลักเทวดานุสติมาประยุกต์ใช้กับการทำเทวดาพลี จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดความเข้าใจ ที่ถูกต้อง และสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี

เพื่อนำเสนอการจัดการวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธีสามารถสรุปได้ดังนี้

1. **รักษาแก่นแท้** หมายถึง การเน้นความศรัทธาและความเคารพ แม้จะมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรม แต่ควรรักษาแก่นแท้ของการแสดงความเคารพและศรัทธาต่อเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเน้นความบริสุทธิ์ใจ ในการปฏิบัติพิธีกรรม การคงไว้ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญ รักษาองค์ประกอบที่มีความหมายและสำคัญ เช่น การสวดมนต์ การถวายของบูชา (เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน) และการแสดงความกตัญญูต่อเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2. **ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง** หมายถึง การยกเลิกการบูชายัญสัตว์ ในยุคปัจจุบันที่ค่านิยมเรื่อง การไม่เบียดเบียนและความเมตตาต่อสัตว์มีความสำคัญมากขึ้น ควรเลิกการบูชายัญสัตว์และเปลี่ยนมาใช้ สัญลักษณ์ที่ไม่เบียดเบียน เช่น การถวายดอกไม้ ผลไม้ หรือธูปเทียนแทน การใช้สัญลักษณ์ที่ไม่รุนแรง ปรับเปลี่ยนการใช้สัญลักษณ์ในพิธีกรรมให้เหมาะสมกับค่านิยมสมัยใหม่ เช่น การใช้ธูปเทียน ดอกไม้ หรือ ผลไม้แทนการเสียสละสิ่งของที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรงหรือความขัดแย้ง

3. **สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม** หมายถึง การอธิบายความหมายของพิธีกรรม การอธิบาย ความหมายและวัตถุประสงค์ของพิธีกรรมให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจอย่างชัดเจนจะช่วยสร้างความเข้าใจและความ เชื่อมั่นในการปฏิบัติพิธีกรรม การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับยุคสมัยเป็นสิ่งสำคัญ การส่งเสริมการมี ส่วนร่วม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความสามัคคีในชุมชน

4. **ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่** หมายถึง การบันทึกและเผยแพร่พิธีกรรม ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการบันทึกและเผยแพร่พิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์ เช่น การถ่ายทอดสด การทำวิดีโอสารคดี หรือการสร้าง เนื้อหาดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและน่าสนใจ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสาร ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม เช่น การอธิบายความหมาย การแนะนำขั้นตอน หรือการ แบ่งปันประสบการณ์จากผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

5. **ผสมผสานกับหลักบุญสิกขา 3** หมายถึง หลักทาน ศีล ภาวนา หรือบุญสิกขา มีการให้ทาน การนั่ง สมาธิก่อนหรือหลังพิธี การสวดมนต์ร่วมกัน หรือการเจริญสติในระหว่างพิธีกรรม เพื่อเสริมสร้างความสงบสุข ในจิตใจ การใช้พิธีกรรมเป็นโอกาสในการปฏิบัติธรรม การใช้พิธีกรรมเป็นโอกาสในการเสริมสร้างความรู้และ ปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนาพราหมณ์และหลักพระพุทธศาสนา

โดยมีแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีดังนี้

1. **พิธีกรรมบวงสรวง** สะท้อนถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ 1) ความกตัญญู การขอบคุณ ในสิ่งที่ได้รับ 2) การให้ทาน การถวายเครื่องเซ่นไหว้ 3) การทำบุญ การสร้างกุศล 4) ความเชื่อในกรรม เชื่อว่า การกระทำของมนุษย์จะส่งผลต่อชีวิต และ 5) ความไม่ประมาท การตระหนักถึงความไม่แน่นอนของชีวิต

2. **พิธีกรรมการบวงสรวง** เป็นกุศโลบายที่ใช้ในการพัฒนาสันติในสังคมไทยได้ ดังนี้ 1) สร้างความสามัคคี การร่วมกันประกอบพิธีกรรมทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน 2) ลดความขัดแย้ง การให้ ความสำคัญกับสิ่งที่ทุกคนเชื่อร่วมกัน ช่วยลดความขัดแย้ง 3) สร้างความสงบสุข การประกอบพิธีกรรม อย่างสงบและเรียบร้อย สร้างบรรยากาศที่สงบสุข

3. **พิธีกรรมบวงสรวง** จะมีประสิทธิผลต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ประกอบด้วย 1) ความศรัทธา ความเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2) ความตั้งใจ ความตั้งใจจริงในการประกอบพิธี 3) ความบริสุทธิ์ใจ การกระทำด้วยใจที่บริสุทธิ์ และ 4) การปฏิบัติตน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอน

4. **สิ่งที่ผู้เข้าร่วมพิธีคาดหวังจากพิธีกรรมบวงสรวง** ที่ตนเองได้เข้าร่วม คือ 1) ความอุ่นใจ รู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย 2) ความสำเร็จ หวังจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา 3) ความสุข หวังจะได้รับความสุขความเจริญ 4) การคุ้มครอง หวังจะได้รับการคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้าย และ 5) การให้อภัย หวังจะได้รับการให้อภัยจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่การจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาทิที่สอดคล้องกับสังคมพุทธ องค์ความรู้ใหม่ต้นแบบการทำพิธีเทวตาทิโดยพุทธสันติวิธี มีดังนี้

1. **หลักการสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบเทวตาทิ** ควรเน้นการพัฒนาจิตใจ มุ่งเน้นการฝึกฝนจิตใจให้บริสุทธิ์ ลดความยึดติดในรูปธรรม ลดความสำคัญของเครื่องเซ่นไหว้และพิธีกรรมภายนอก เน้นที่เจตนาและความบริสุทธิ์ของจิตใจ เชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอน เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา มาประยุกต์ใช้ในการทำพิธีกรรม ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและสังคม และรักษาสังแวดล้อมเลือกใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบการทำเทวตาทิที่เหมาะสมตามหลักพุทธสันติวิธีก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

1) เจตนาที่บริสุทธิ์ การเข้าร่วมพิธีควรเกิดจากเจตนาที่บริสุทธิ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้อื่นและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่เพื่อหวังผลตอบแทน

2) การพัฒนาจิตใจ เน้นการฝึกฝนจิตใจให้บริสุทธิ์ เช่น การทำสมาธิ การเจริญภาวนา เพื่อให้เกิดปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ

3) การให้ทาน การแบ่งปันสิ่งของหรือทรัพย์สินแก่ผู้ที่ขาดแคลน หรือการบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์

4) การรักษาศีล การรักษาศีล 5 หรือศีล 8 เพื่อเป็นการฝึกตนให้มีคุณธรรม

5) การเจริญปัญญา การศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดปัญญาและความเข้าใจในชีวิต

2. พิธีกรรมการทำเทวตาทิโดยพุทธสันติวิธี

พิธีกรรมการทำเทวตาทิ พิธีกรรมนี้จะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยทั่วไป ดังนี้ 1) การเตรียมสถานที่: เลือกสถานที่ที่เหมาะสม โดยทำความสะอาดสถานที่ให้เรียบร้อย 2) การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้: เตรียมเครื่องเซ่นไหว้ตามความเหมาะสม เช่น ข้าวต้มมัด ขนม ผลไม้ ดอกไม้ ธูป เทียน และเครื่องดื่ม 3) การอัญเชิญ: กล่าวคำอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประทับในเครื่องเซ่นไหว้ 4) การไหว้: จุดธูปเทียน กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พร้อมกล่าวคำอธิษฐานขอพร และ 5) การถวายเครื่องเซ่นไหว้: นำเครื่องเซ่นไหว้ไปวางไว้หน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมการทำเทวตาทิมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ทั้งในแง่ของเครื่องเซ่นไหว้ คำอธิษฐาน และขั้นตอนต่าง ๆ

ส่วนพิธีกรรมทำเทวตาทิแบบพุทธสันติวิธีจะแตกต่างจากพิธีกรรมแบบทั่วไป คือไม่เน้นเครื่องเซ่นไหว้ ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องเซ่นไหว้ที่อลังการ ไม่เน้นพิธีกรรมภายนอก เน้นที่เจตนาภายในมากกว่า เน้นการพัฒนาตนเอง มุ่งเน้นที่การพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ มุ่งเน้นการสร้าง ความสงบสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โดยจะเน้นที่การพัฒนาจิตใจและการสร้างกุศลโดยเน้นที่เจตนาที่บริสุทธิ์ มุ่งการพัฒนาจิตใจ การให้ทาน การแบ่งปัน

สิ่งของหรือทรัพย์สินแก่ผู้ที่ขาดแคลน หรือการบริจาคเพื่อสาธารณะประโยชน์ การรักษาศีล 5 หรือศีล 8 เพื่อเป็นการฝึกตนให้มีคุณธรรม การเจริญปัญญาเพื่อให้เกิดปัญญาและความเข้าใจในชีวิต สิ่งที่เราควรระลึกเสมอ ความตั้งใจจริง ความเมตตาต่อทุกสรรพสิ่ง ใช้ปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ

สรุป พิธีกรรมทำเทวตาพลีแบบพุทธสันติวิธีเป็นวิธีการที่เน้นการพัฒนาจิตใจและการสร้างกุศลมากกว่าการยึดติดกับพิธีกรรมภายนอก การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงและเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่กว่าการทำพิธีกรรมภายนอก

3. โองการที่ออกแบบให้เหมาะสมกับสังคัมพุทธ โองการ คือ คำกล่าวที่มีความหมายดีงาม มักใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล หรือเพื่ออธิษฐานขอพร โดยโองการเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1) โองการทั่วไป เป็นโองการที่ใช้กันทั่วไปในสังคมไทย ไม่ได้จำกัดเฉพาะในกลุ่มพุทธศาสนิกชน อาจมีการกล่าวถึงเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ นอกเหนือจากพระพุทธเจ้า เนื้อหา มักเน้นขอพรในเรื่องทั่วไป เช่น สุขภาพ ความเจริญ ความสำเร็จ การปกป้องคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้ายตัวอย่าง “ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบันดาลให้ข้าพเจ้าประสบแต่ความสุขความเจริญ”

2) โองการที่ออกแบบให้เหมาะสมกับสังคัมพุทธ ลักษณะ เป็นโองการที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นที่การสร้างกุศล การพัฒนาจิตใจ และการดับทุกข์ เนื้อหา มักกล่าวถึงพระรัตนตรัย (พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์) การทำบุญ การรักษาศีล การเจริญภาวนา และการอุทิศส่วนกุศล ตัวอย่าง “ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงเป็นสักขีพยานในการกระทำกุศลของข้าพเจ้าในวันนี้ ขอให้กุศลผลบุญที่ข้าพเจ้าได้สร้างขึ้น จงส่งผลให้ข้าพเจ้าและญาติมิตรทั้งหลาย ได้พบแต่ความสุขความเจริญ”

เหตุผลที่ควรใช้โองการที่เหมาะสมกับสังคัมพุทธ 1) สอดคล้องกับความเชื่อ สำหรับพุทธศาสนิกชน การใช้โองการที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนจะทำให้รู้สึกเชื่อมโยงกับศาสนาของตนมากขึ้น 2) ส่งเสริมการทำความดี การกล่าวโองการที่เน้นการสร้างกุศล จะกระตุ้นให้ผู้กล่าวและผู้ฟังเกิดความตั้งใจที่จะทำความดี และ 3) สร้างสรรค์สังคม การส่งเสริมหลักธรรมทางพุทธศาสนา จะช่วยสร้างสังคมที่สงบสุขและมีคุณธรรม

สรุปการเลือกใช้โองการนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อและความต้องการของแต่ละบุคคล แต่การใช้โองการที่เหมาะสมกับสังคัมพุทธ จะช่วยให้การทำพิธีกรรมต่าง ๆ มีความหมายมากยิ่งขึ้น และส่งผลดีต่อจิตใจของผู้ปฏิบัติ

4. เครื่องบวงสรวงในพิธีกรรมเทวตาพลีแบบพุทธสันติวิธี เครื่องบวงสรวงเป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรมเทวตาพลี โดยมีความหมายและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อและหลักธรรมของแต่ละศาสนาหรือลัทธิ

เครื่องบวงสรวงในพิธีกรรมเทวตาพลีแบบทั่วไป ลักษณะ มักเน้นที่รูปธรรม เช่น อาหารคาวหวาน ผลไม้ ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องดื่ม เครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอพร ขอความคุ้มครอง และเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ได้รับ ความเชื่อ เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะพอใจในเครื่องเซ่นไหว้ที่นำมาถวาย และจะประทานพรตามที่ขอ

เครื่องบวงสรวงในพิธีกรรมเทวตาพลีแบบพุทธสันติวิธี ลักษณะ เน้นที่เจตนาและการกระทำที่เป็นกุศลมากกว่ารูปธรรมของเครื่องเซ่นไหว้ อาจมีการใช้ดอกไม้ ธูป เทียน แต่ไม่จำเป็นต้องมีมากมาย วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการสร้างกุศล อุทิศส่วนกุศลให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อพัฒนาจิตใจของผู้ทำบุญ ความเชื่อ เชื่อว่าเจตนาที่บริสุทธิ์ในการทำบุญและการกระทำที่เป็นกุศล จะส่งผลให้เกิดความสุขและความเจริญ

Diagram 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีและแนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดา พบว่า 1) พิธีกรรมบวงสรวง เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อของมนุษย์ในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ เพื่อขอพร ขอบุคุณ หรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งเหล่านั้น พิธีกรรมนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อส่วนบุคคล ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคน ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่โดยรวมแล้ว มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความอุ่นใจและความมั่นคงในชีวิต 2) พิธีกรรมบวงสรวง สื่อถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ (1) ความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น เทพเจ้า ผีสงฆ์ หรือพลังงานบางอย่างที่ควบคุมชีวิตของมนุษย์ (2) ความเคารพ แสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเชื่อ (3) ความหวัง โดยหวังจะได้รับสิ่งที่ดี เช่น สุขภาพ ความเจริญ ความสำเร็จ หรือการป้องกันภัยอันตราย (4) ความผูกพัน โดยเน้นสร้างความผูกพันระหว่างบุคคล กับชุมชน หรือกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ (5) วัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมา Saenglap (2003) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อพระยาศรีโทนของชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนหนองบัวยังคงมีความเชื่อต่อเจ้าพ่อพระยาศรีโทนอย่างมั่นคง และยึดถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และพร้อมใจประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อเป็นประจำทุกปี องค์ประกอบของพิธีกรรมแบ่งออกเป็นสามด้าน องค์ประกอบแรกคือองค์ประกอบด้านบุคคล องค์ประกอบที่สอง คือองค์ประกอบด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งจะมีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อ 2 พิธีกรรม คือ พิธีกรรมการเลี้ยงศาลเจ้าพ่อพระยาศรีโทน และพิธีกรรมการเชิญเจ้านายเข้าเมือง องค์ประกอบสุดท้าย คือ องค์ประกอบด้านวัสดุ ส่วนขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม จะดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบางส่วนของพิธีกรรมเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ชาวบ้านยังคงมีความเลื่อมใสและเชื่อมั่นเหมือนเดิม เพราะจากการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของทุก ๆ ปี ก็เกิดผลในด้านดีต่อชุมชนตำบลหนองบัวและทำให้สังคมมีระเบียบ ก่อให้เกิดความสงบสุขของสังคมจากการศึกษาทำให้ทราบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ต้องการให้พิธีกรรม

เป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานมีความสามัคคีกัน มีพฤติกรรมที่ดีงามและถูกต้องทำให้สังคมมีระเบียบ ร่วมใจรักษาประเพณีของท้องถิ่นและสามารถดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ เป็นป่าไม้ของชุมชนที่มีความสมดุลของระบบนิเวศน์ เป็นมรดกลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตต่อไป

3) พิธีกรรมบวงสรวง มีความเป็นมา หลักการ กระบวนการ วิธีการ โดยสรุป ได้แก่ (1) ความเป็นมา มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เกิดจากความพยายามของมนุษย์ที่จะอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต (2) หลักการ ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละกลุ่มคน แต่โดยทั่วไปจะเน้นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเครื่องเซ่นไหว้ การสวดมนต์ หรือการทำพิธีกรรมต่าง ๆ และ (3) กระบวนการ มีขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การเตรียมสถานที่ การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ การทำความสะอาดร่างกาย การสวดมนต์ และการถวายเครื่องเซ่นไหว้ และ 4) วัตถุประสงค์ของพิธีกรรมบวงสรวงส่วนใหญ่มักจะมีแนวโน้มหรือโน้มเอียงไปในด้านของการ (1) ขอพร ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา (2) ขอบุญ ขอบุญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประทานพรให้ (3) แก่บ้น เป็นการตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จ (4) ป้องกันภัย ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองป้องกันจากภัยอันตราย และ (5) สร้างขวัญกำลังใจ ช่วยให้ผู้นับถือพิธีรู้สึกอุ่นใจและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Prasobrerik Charuwatho (Rattanayong) (2007) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” การศึกษาพบว่า การบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญ ประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็น ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น ที่มีอำนาจเหนือตนแล้วมนุษย์เกิด กลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิต จึงทำการอ่อนน้อมบูชา นอกจากนี้แล้ว ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ตื้นเขินจะต้องมี ปัญญาเป็นเครื่องกำกับด้วย จึงจะเป็นความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง ดังนั้น หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ มีการบูชา ได้แก่ สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้คนในสังคมมีการบูชากัน เคารพนับถือกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และอภิธานียธรรม คือ ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม คือมีแต่ความเจริญ เป็นหลักธรรมที่จะช่วยเสริมสร้างให้มีการบูชากันตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย สอนให้รู้จักเคารพ กราบไหว้ผู้หลักผู้ใหญ่ ทำให้เป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตนและมีสัมมาคารวะ แนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมในพิธีการทำเทวดาพลี

1) พิธีกรรมบวงสรวง สะท้อนถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ (1) ความกตัญญู การขอบุญในสิ่งที่ได้รับ (2) การให้ทาน การถวายเครื่องเซ่นไหว้ (3) การทำบุญ การสร้างกุศล (4) ความเชื่อในกรรม เชื่อว่าการกระทำของมนุษย์จะส่งผลต่อชีวิต และ (5) ความไม่ประมาท การตระหนักถึงความไม่แน่นอนของชีวิต

2) พิธีกรรมการบวงสรวงเป็นกุศโลบายที่ใช้ในการพัฒนาสันติในสังคมไทยได้ ดังนี้ (1) สร้างความสามัคคี การร่วมกันประกอบพิธีกรรมทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน (2) ลดความขัดแย้ง การให้ความสำคัญกับสิ่งที่ทุกคนเชื่อร่วมกัน ช่วยลดความขัดแย้ง (3) สร้างความสงบสุข การประกอบพิธีกรรมอย่างสงบและเรียบร้อย สร้างบรรยากาศที่สงบสุข 3) พิธีกรรมบวงสรวงจะมีประสิทธิผลต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ประกอบด้วย (1) ความศรัทธา ความเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (2) ความตั้งใจ ความตั้งใจจริงในการประกอบพิธี (3) ความบริสุทธิ์ใจ การกระทำด้วยใจที่บริสุทธิ์ และ (4) การปฏิบัติตน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอน

4) สิ่งที่มีส่วนร่วมพิชิตหวางจากพิธีกรรมบวงสรวงที่ตนเองได้เข้าร่วม คือ (1) ความอุ่นใจ รู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย (2) ความสำเร็จ หวังจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา (3) ความสุข หวังจะได้รับความสุขความเจริญ (4) การคุ้มครอง หวังจะได้รับการคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้าย และ (5) การให้อภัย หวังจะได้รับการให้อภัยจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 5) พิธีกรรมบวงสรวงกับยุคปัจจุบัน ควรปฏิบัติโดยปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัยและความเหมาะสม หลีกเลี่ยงความเชื่อที่ผิด ๆ หรือการนำไป

ผูกโยงกับเรื่องมงาย เน้นคุณค่าทางจิตใจมากกว่าพิธีกรรมภายนอก ส่งเสริมความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ที่ถูกต้อง และรักษาสีงแวดล้อม เลือกใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลี ในพิธีกรรมการทำเทวดาพลีผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวดาพลีบริษัทเจ้าสัวกรุงลงกา 519 จำกัด หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักบุญสิกขา 3 และหลักพิธีกรรม ข้อว่าด้วยเทวดาพลี และหลักอนุสติ 10 ข้อว่าด้วยเทวดานุสติซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phuwanon (2002) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง กรณีศึกษาบ้านหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น” ในด้านความเชื่อและ ความศรัทธาพบว่า ชาวตำบลหนองเขียดและประชาชนในเขตใกล้เคียงได้มีความเชื่อ และความศรัทธาในองค์พระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องมากเกี่ยวกับแรงบันดาลให้สำเร็จดังความปรารถนาของผู้มาบนบานให้ประสบความสำเร็จในเรื่อง ของลาภยศ การศึกษา คติความ และความสุขในครอบครัว เป็นต้น ด้านพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมที่สำคัญ เกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง คือ พิธีอัญเชิญลงมาจากยอดพระธาตุ พิธีบูชาบวงสรวง พิธีสงฆ์ พิธีแห่ไปตามหมู่บ้าน พิธีอัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดพระธาตุ ตลอดจนพิธีบนบานและพิธีแก้บน เป็นต้น

3) เพื่อนำเสนอการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี ผลการศึกษาการจัดการพิธีกรรมการทำเทวดาพลีโดยพุทธสันติวิธี พบว่าควรประกอบไปด้วยหลัก 5 ประการ ดังนี้ 1) รักษาแก่นแท้ หมายถึง ควรรักษาแก่นแท้ของการแสดงความเคารพและศรัทธาต่อเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเน้นความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติพิธีกรรม 2) ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง หมายถึง ควรเลิกการบูชาสัตว์และเปลี่ยนมาใช้สัญลักษณ์ที่ไม่เบียดเบียน เช่น การถวายดอกไม้ ผลไม้ หรือธูปเทียน 3) สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม หมายถึง ให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจอย่างชัดเจนจะช่วยสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในการปฏิบัติพิธีกรรม การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับยุคสมัย 4) ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ หมายถึง การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสาร และ 5) ผสานกับหลักบุญสิกขา 3 หมายถึง หลักทาน ศีล ภาวนา หรือบุญสิกขา มีการให้ทาน การนั่งสมาธิก่อนหรือหลังพิธี การสวดมนต์ร่วมกัน หรือการเจริญสติในระหว่างพิธีกรรม เพื่อเสริมสร้างความสงบสุขในจิตใจ การใช้พิธีกรรมเป็นโอกาสในการปฏิบัติธรรม การใช้พิธีกรรมเป็นโอกาสในการเสริมสร้างความรู้และปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนาพราหมณ์และหลักพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับ Phramaha Prasobrerker Charuwatho (Rattanayong) (2007) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” การศึกษาพบว่า การบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็น ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น ที่มีอำนาจเหนือตนแล้วมนุษย์เกิด กลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิต จึงทำการอ้อนวอนบูชา นอกจากนั้นแล้ว ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ดีนั้นจะต้องมี ปัญญาเป็นเครื่องกำกับด้วย จึงจะเป็นความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง ดังนั้น หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ มีการบูชา ได้แก่ สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้คนในสังคมมีการบูชากัน เคารพนับถือกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และอปปริหานิยธรรม คือ ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม คือมีแต่ความเจริญ เป็นหลักธรรมที่จะช่วยเสริมสร้างให้มีการบูชากันตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย สอนให้รู้จักเคารพ กราบไหว้ผู้หลักผู้ใหญ่ ทำให้เป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตนและมีสัมมาคารวะ

สรุป

พิธีกรรมบวงสรวงกับยุคปัจจุบันพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากดั้งเดิมและมีแนวโน้มเป็นไปในลักษณะส่งเสริมความเชื่อที่ผิด ๆ หรือการนำไปผูกโยงกับเรื่องงมงาย หรือเห็นคุณค่าของวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจและไม่นำไปสู่การสร้างความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง รวมถึงไม่เป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาทิ เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อของมนุษย์ในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ เพื่อขอพร ขอบคุณ หรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งเหล่านั้น พิธีกรรมนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อส่วนบุคคล ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคน ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่โดยรวมแล้วมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความอุ่นใจและความมั่นคงในชีวิต

หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาทิ ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการจัดการวัฒนธรรมในพิธีกรรมการทำเทวตาทิ พบว่า 1) หลักโศคาทียะ หรือ โศคาทียะ 5 (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโศคาทียะ หรือ เหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองโศคาทียะ) ข้อว่าด้วยการทำพลี 5 อย่าง ก. ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ ข. อติถิพลี ต้อนรับแขก ค. ปุพเพตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ ง. ราชพลี บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากรเป็นต้น จ. เทวตาทิ ถวายเทวตา คือ สักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชา ตามความเชื่อถือ 2) หลักอนุสติ 10 (ความระลึกถึง, อารมณ์อันควรระลึกถึงเนื่อง ๆ ข้อว่าด้วยเทวตานุสติ (ระลึกถึงเทวตา คือ น้อมจิตระลึกถึงเทวตาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้น ๆ ตามที่มีอยู่ในตน และ 3) หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ คือ ทาน ศีล ภาวนา ส่วน การจัดการพิธีกรรมการทำเทวตาทิโดยพุทธสันติวิธี พบว่าควรประกอบไปด้วยหลัก 5 ประการ ดังนี้ 1) รักษาแก่นแท้ หมายถึง ควรรักษาแก่นแท้ของการแสดงความเคารพและศรัทธาต่อเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเน้นความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติพิธีกรรม 2) ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง หมายถึง ควรเลิกการบูชาอัฐิและเปลี่ยนมาใช้สัญลักษณ์ที่ไม่เบียดเบียน เช่น การถวายดอกไม้ ผลไม้ หรือธูปเทียน 3) สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม หมายถึง ให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจอย่างชัดเจนจะช่วยสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในการปฏิบัติพิธีกรรม การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับยุคสมัย 4) ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ หมายถึง การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสาร และ 5) ผสานกับหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ หลักทาน ศีล ภาวนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การจัดการในพิธีกรรมการทำเทวตาทิโดยพุทธสันติวิธี นับว่าเป็นการเอื้อเพื่อต่อสังคมที่สงบสุขจากการจัดการพิธีกรรมทำเทวตาทิโดยพุทธสันติวิธี ไม่เพียงแต่เป็นการปรับปรุงรูปแบบพิธีกรรมให้ทันสมัย แต่ยังเป็นการสร้างสรรค์สังคมที่น่าอยู่และยั่งยืน โดยมีหลักการของพุทธธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควรให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ขยายวงกว้าง โดยเฉพาะในประเด็นการประกอบพิธีกรรมบวงสรวง มีความเป็นมา หลักการ กระบวนการ วิธีการของพิธีบวงสรวงอย่างไร ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

แนวคิดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการในพิธีการทำเทวตาทิ พิธีกรรมบวงสรวงกับยุคปัจจุบันเป็นประเด็นที่ยังคงท้าทายว่าเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ควรปฏิบัติโดยปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัยและความเหมาะสม หลีกเลี่ยงความเชื่อที่ผิด ๆ หรือการนำไปผูกโยงกับเรื่องงมงาย เน้นคุณค่าทางจิตใจมากกว่าพิธีกรรมภายนอก ส่งเสริมความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน

ที่ถูกต้อง และรักษาสีงแวดล้อม เลือกใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดลอม เป็นต้น ผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ ก็ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมต่อการปฏิบัติตนต่อพิธีกรรมในศาสนาต่าง ๆ
2. อิทธิพลของพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีผลต่อการพัฒนาจิตใจของสังคม
3. ศึกษาวิเคราะห์เทวตาทลีเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข
4. ศึกษาความเชื่อและผลจากการเข้าร่วมพิธีกรรมเทวตาทลี
5. คุณค่าและประโยชน์ของความเชื่อในพิธีกรรมทางศาสนาและไม่ใช่ศาสนา

References

- Nuchit, P. (2006). *Rituals and Beliefs Concerning the House-Raising Ritual of the City Pillar Shrine, Phra Wo Phra Ta, Mueang District, Nong Bua Lamphu Province*. (Master's Thesis). Loei Rajabhat University. Loei.
- Phrakusirirattananuwat et al. (2012). *Vows and Sacrifices: Concepts, Principles and Influences on Thai Society*. (Research Report). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Prasobrerker Charuwatho (Rattanayong). (2007). *The Analytical Study of the Concept of Worship in Buddhism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Phuwanon, W. (2002). *Beliefs and Rituals Regarding the Buddha Image of Luang Por Song Phi Nong: A Case Study of Ban Nong Khiat, Chum Phae District, Khon Kaen Province*. (Master's Thesis). Loei Rajabhat University. Loei.
- Royal Institute. (2011). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554*. Bangkok: Nanmeebooks.
- Saenglap, S. (2003). *Beliefs and rituals regarding Chao Pho Phraya Srithon of the Nong Bua Sub-District Community, Phu Ruea District, Loei Province*. (Master's Thesis). Loei Rajabhat University. Loei.

กระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร โดยพุทธสันติวิธี*

The Development Process of Communication Skills among Personnel of the Bangbuth Sub-District Administrative Organization by Buddhist Peaceful Means

จตุรงค์ วงศ์สุวรรณ

Jaturong Wongsuwan

องค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร

Bangbuth Subdistrict Administrative Organization, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: jaturongwong217@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็น ต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร โดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยตามกรอบของอริยสัจโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ของหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของการสื่อสารของบุคลากร ประกอบด้วย 1) บุคลากรขาดวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในองค์กร 2) บุคลากรขาดทักษะการสื่อสารอย่างเป็นมืออาชีพ 3) บุคลากรขาดทักษะในการสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้งในการสื่อสารระหว่างกัน 4) บุคลากรขาดเครื่องมือการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในองค์กร 5) บุคลากรขาดการคุมควบคุมอารมณ์ในระหว่างการสื่อสารด้วยอารมณ์ในทางที่ลบ 6) บุคลากรไม่มีพื้นฐานของการสื่อสารตามแนวทางของพุทธสันติวิธี 2) หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี มีหลักสังคหัตถุธรรม 4 เป็นหลักพุทธสันติวิธีสามารถไปแก้สาเหตุของความทุกข์กลุ่มเป้าหมาย วางตนเป็นต้นแบบนักสื่อสารมืออาชีพ โดยใช้หลักอริยสัจ 4 และมีการวัดผลการสื่อสารของบุคลากรผ่านภาวนา 4 3) กระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี โดยมีองค์ความรู้ใหม่เป็น SM MR CF RT HD Model

คำสำคัญ: การสื่อสาร; องค์การบริหารส่วนตำบล; พุทธสันติวิธี

Abstract

The objectives of this research are as follows; 1. To study and analyze the problems, context, needs, and theoretical concepts for developing communication skills among

*Received August 28, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted February 21, 2025

personnel according to modern sciences. 2. To study and analyze the Buddhist peaceful principles that support the process of developing communication skills among personnel of the Bangbuth Subdistrict Administrative Organization. 3. To develop and present a communication development process for personnel of the Bangbuth Subdistrict Administrative Organization using Buddhist Peaceful Means. This research was conducted based on the framework of the Noble Truth Model using the 9-step ladder approach of the Peace Studies Program of the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

The research results were found that: 1. The communication problems faced by the personnel include: 1) The lack of appropriate communication methods within the organization. 2) The lack of professional communication skills. 3) The lack of skills in managing communication conflicts. 4) The absence of teamwork tools for building relationships among personnel in the organization. 5) The inability to control negative emotions during communication. 6) The lack of a foundation in communication according to Buddhist Peaceful Means. 2. Buddhist Peaceful Means that support the communication development process for personnel at the Bangbuth Subdistrict Administrative Organization are based on the Four Sangahavathu (principles of sociability). These principles are designed to address the causes of suffering within the target group, acting as a moral anchor for personnel's communication dimensions. 3. The process for developing communication skills among personnel at the Bangbuth Subdistrict Administrative Organization using Buddhist Peaceful Means introduces new knowledge in the form of the SM MR CF RT HD Model.

Keywords: Communication; Subdistrict Administrative; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ตามแผนปฏิบัติการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นประจำปี 2566 - 2570 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 โดยมุ่งการเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเป็นมืออาชีพ โดยมีเป้าหมายเป้าประสงค์พัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องการพัฒนาในยุคดิจิทัล โดยทิศทางการส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มุ่งยุทธศาสตร์ที่ 3 มุ่งการเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเป็นมืออาชีพ (Department of Local Administration, 2023)

โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลประกาศ ณ วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2538 ประวัติตำบลบางบุตร เมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 เศษ ผู้สูงอายุเล่าต่อกันมาว่าในพื้นที่หนองบางบุตร หมู่ที่ 2 ในปัจจุบันเคยเป็นหนองน้ำใหญ่ มีเหตุอัศจรรย์เป็นที่นับถือของชาวบ้าน และกล่าวขานล่ำลือกันต่อมา กล่าวคือพอถึงวันเสาร์ หรือวันอังคาร (ชาวบ้านเชื่อถือว่าเป็นวันกล้าแข็ง) จะได้ยินเสียงโคเล่นน้ำผุดดาอยู่เป็นประจำ ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำนี้ว่าหนองโคผุด ต่อมาเพี้ยนเป็นหนองบางบุตร อีกตำนานหนึ่งกล่าวกันว่า มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ใกล้หนองน้ำนี้มีบุตรสาวสวยเป็นที่เลื่องลือในขณะนั้นยังมีโจรกลุ่มหนึ่งซึ่งเที่ยวปล้นวัวควายของชาวบ้าน ได้ยินกิตติศัพท์ก็มีความต้องการที่จะได้มาเป็นคู่ครอง จึงได้ชวนสมัครพรรคพวกมาเจรจา

ข่มขู่ขู่ฝ่ายสาวสวยเกิดความหวาดกลัว และคิดว่าไม่ตกลงปลงใจด้วยถือโอกาสแอบหนีไปที่บริเวณหนองน้ำ หวังฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงได้อธิฐานขอให้ช่วยปิดบังซ่อนเร้นให้พ้นจากภัยดังกล่าว พวกโจรได้พยายามออกติดตามค้นหาไม่ปรากฏร่องรอยเป็นที่ยอจรรย และได้ล่าถอยกลับไป โดยคิดว่าหญิงสาวไม่หนีไปไกล คงจะพลัดตกสิ้นใจในหนองน้ำเสียแล้ว ฝ่ายหญิงสาวเมื่อแน่ใจว่าโจรเลิกราไปหมดแล้ว จึงได้ออกจากที่ซ่อนไปบอกบิดามารดาเกี่ยวกับสิ่งอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านได้ทราบข่าวนี้ภายหลัง ลำเลียงกันไป และพากันเรียกหนองน้ำนี้ว่าหนองบังบุตร ต่อมาเพี้ยนเป็นหนองบางบุตร และใช้เป็นชื่อตำบลบางบุตรมาจนทุกวันนี้

โดยวิสัยทัศน์ขององค์กรบริหารส่วนตำบลบางบุตรมุ่งพัฒนาทุกภาคส่วนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างยั่งยืนทุกระดับ มีการขับเคลื่อนงานโดยผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรบริหารส่วนตำบลบางบุตร ซึ่งจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อมุ่งไปสู่ประชาชนถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคลากรด้านการสื่อสาร ซึ่งมองว่ามนุษย์เป็นตัวตั้งของการพัฒนาดังกล่าวที่ว่า “การพัฒนาชาติเริ่มต้นจากประชาชน การพัฒนาคนต้องเริ่มจากใจ การพัฒนาใด ๆ ควรเริ่มจากตัวเราเอง” พระพุทธศาสนาจึงใช้คำว่า “ภาวนา” เพื่อหมายถึงการพัฒนามนุษย์ในลักษณะองค์รวม โดยไม่แยกส่วนในการพัฒนา มนุษย์ควรได้รับการพัฒนาในสี่ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญาในการแก้ไขปัญหา (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto), 2019)

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและเจริญเติบโต เปรียบเสมือนกงล้อเกวียนที่เริ่มหมุนด้วยพลังของการสื่อสาร พระพุทธองค์ได้นำการสื่อสารมาใช้เป็นกลยุทธ์หลักในการเผยแผ่พระศาสนา หลังจากทรงตรัสรู้ และพระองค์ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม การสื่อสารนี้ทำให้ปัญจวัคคีย์ได้รับการเปิดเผยทางธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งในระดับบุคคลและในระดับโลก ในฐานะที่พระพุทธเจ้าเป็นนักเทศน์ พระองค์มีคุณสมบัติที่สำคัญคือ วาจาสุภาสิต พระองค์ได้ตรัสว่าวาจาประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ที่ทำให้เป็นวาจาสุภาสิต ไม่ใช่วาจาทุภาสิต ซึ่งไม่มีโทษและไม่ถูกติเตียนจากผู้รู้ ได้แก่ การพูดในเวลาที่เหมาะสม การพูดความจริง การพูดด้วยความอ่อนหวาน การพูดที่มีประโยชน์ และการพูดด้วยจิตเมตตา นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะ 4 ประการที่สำคัญ ได้แก่ 1) สันติสนทนา หมายถึง การชี้แจงให้เห็นชัด 2) สมาทปนา หมายถึง การชวนใจให้ต้องการรับเอาไป 3) สมุตเตช หมายถึง การเข้าใจให้กล้าหาญ 4) สัมปหังสนา หมายถึง การปลอบใจให้สดชื่นและร่าเริง ซึ่งสามารถสรุปได้ง่ายๆ ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่กล้า และ ร่าเริง หรือ ชี้ให้เห็นชัด ชวนให้ปฏิบัติ เร้าให้กล้า และปลุกให้ร่าเริง (Kanpai, 2014)

การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราเข้าถึงความทุกข์และสร้างความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสามารถเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นความเข้าใจ ความร่วมมือ และพลังสร้างสรรค์ได้ ในการสื่อสารอย่างจริงจัง เราควรให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความรู้สึกและความต้องการของเรา โดยการใช้แนวทางการสื่อสารอย่างสันติที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก เพื่อให้การสื่อสารของเราชัดเจนและสื่อถึงความต้องการอย่างแท้จริง องค์ประกอบทั้งสี่นี้ ได้แก่ 1) การสังเกต 2) ความรู้สึก 3) ความต้องการ 4) การขอร้อง ซึ่งเป็นเพียงแนวทางในการสื่อสารจริง ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัด สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความถนัดของแต่ละบุคคลได้ (Chotisakulrat, and Maneechaow, 2016)

พระพุทธเจ้าใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน โดยเริ่มต้นการหมุนของธรรมจักรในวันอาสาฬหบูชา พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์เปรียบเสมือนดวงประทีปที่ส่องสว่างไปทั่วโลก พระพุทธเจ้าทรงชี้แนะแนวทางสู่สันติสุขผ่านอริยมรรคมีองค์ 8 โดยเริ่มจากสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นเส้นทางสู่ความสงบสุข หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอ "ผลิตภัณฑ์" ของพระองค์ให้ผู้คนสนใจ พระพุทธเจ้าเป็นนักสื่อสารที่ยอดเยี่ยมและถือเป็นนักนิเทศศาสตร์คนแรกของโลกที่มุ่งสร้างสันติภาพในสังคม หลักการสื่อสารของ

พระองค์ประกอบด้วยความจริง ความไพเราะ ความเหมาะสมตามกาลเวลา ความสามัคคี และความมีประโยชน์ ซึ่งยังสอดคล้องกับแนวทางการสื่อสารในตะวันตกที่ใช้โมเดล S-M-C-R นอกจากนี้ พระองค์ยังเน้นย้ำว่าการสื่อสารธรรมต้องไม่ทำร้ายหรือพุดร้ายใคร ซึ่งถือเป็นการสื่อสารที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลแห่งสันติภาพคนแรกของโลก และวันอาสาฬหบูชาจึงถือเป็นวันแห่งการสื่อสารธรรมของพระองค์

องค์กรจะต้องอาศัยกระบวนการ หรือ Process เป็นสายธารของการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่มีลักษณะเปิดเผยชัดเจน หรือซ่อนเร้น เป็นทั้งการสื่อสารที่อยู่ภายในตัวบุคคลหรือระหว่างครอบครัว กลุ่ม วัฒนธรรม หรือมาจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กระบวนการนี้รวมถึงความรู้สึกที่ไม่สามารถแสดงออกมาได้ ความฝัน และประสบการณ์ทางจิตวิญญาณต่าง ๆ โดยงาน กระบวนการ หรือ Process Work เป็นการพัฒนาจากศาสตร์ต่าง ๆ พร้อมเทคนิควิธีการเพื่อเอื้อต่อการเติบโตและเยียวยาปัจเจกบุคคลและคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและองค์กร (Mindell, and Danonnatham, 2022)

โดยสภาพปัญหาที่พบจากการระดมสมองและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบปัญหาของการสื่อสารของบุคลากร ประกอบด้วย 1) บุคลากรขาดวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในองค์กร 2) บุคลากรความสัมพันธ์ขาดทักษะการสื่อสารอย่างเป็นมืออาชีพ 3) บุคลากรขาดทักษะในการสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้งในการสื่อสารระหว่างกัน 4) บุคลากรขาดเครื่องมือการทำงานเป็นทีมเพื่อการสร้างของบุคลากรในองค์กร 5) บุคลากรขาดการควบคุมควบคุมอารมณ์ในระหว่างการสื่อสารด้วยอารมณ์ในทางที่ลบ 6) บุคลากรไม่มีพื้นฐานของการสื่อสารตามแนวทางของพุทธสันติวิธี

ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาปฏิบัติการเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรตามศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร และพัฒนาพร้อมนำเสนอกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี เพื่อยกระดับการสื่อสารของบุคลากรสามารถทำงานร่วมกันอย่างสันติสุข อันจะก่อให้เกิดสันติสุขกับบุคลากร ผู้บริหาร ผู้ใช้บริการ ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร โดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับผู้มีส่วนได้เสียมีความเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับรองและอนุมัติสอบโครงร่าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสอบโครงร่างดัชนีพันธเพื่อให้คณะกรรมการภายในและภายนอกร่วมสะท้อนและอนุมัติการทำดัชนีพันธพร้อมอนุมัติคำถามเชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก 25 รูป/คน เป็นผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 5 ด้าน โดยเลือกจากผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้าน ดังนี้

- 1) ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 5 ท่าน
- 2) ด้านการออกแบบกระบวนการเรียนและวิทยากรโค้ช จำนวน 5 ท่าน
- 3) ด้านผู้บริหารองค์กรและบุคลากรขององค์กร จำนวน 5 ท่าน
- 4) ด้านนักพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร จำนวน 5 ท่าน
- 5) ด้านให้บริการองค์กรและบุคลากรในองค์กร จำนวน 5 ท่าน

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลกระบวนการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติจริงมาร่วมสะท้อนแนวทางและวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการเก็บข้อมูลจากการ “ทบทวน สัมภาษณ์ จัดเวทีสนทนากลุ่ม” มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างรอบด้านครอบคลุมและร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยร่างกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร โดยพุทธสันติวิธี

ขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำร่างกระบวนการพัฒนา “สนทนากลุ่มและวิพากษ์โมเดล” เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 รูป/คน ได้สะท้อนและรับรองร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 9 ผู้วิจัยนำกระบวนการพัฒนา “ลงไปพัฒนากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง” มีการวัดผลประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนา ผ่าน 4 ภาพ ประกอบด้วย “ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ ผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพ” โดยการผ่านการสัมภาษณ์ การระดมสมอง การสนทนากลุ่มของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร

ขั้นที่ 10 ผู้วิจัยติดตาม รักษา ต่อยอด การพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ

ขั้นที่ 11 ผู้วิจัยสังเคราะห์โดยการจัดกลุ่มเนื้อหา และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อคณะกรรมการภายในและภายนอก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหา ประกอบด้วย 1) บุคลากรขาดวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในองค์กร 2) บุคลากรขาดทักษะการสื่อสารอย่างเป็นมืออาชีพ 3) บุคลากรขาดทักษะในการสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้งในการสื่อสารระหว่างกัน 4) บุคลากรขาดเครื่องมือการทำงานเป็นทีมเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในองค์กร 5) บุคลากรขาดการควบคุมควบคุมอารมณ์ในระหว่างการสื่อสารด้วยอารมณ์ในทางที่ลบ 6) บุคลากรไม่มีพื้นฐานของการสื่อสารตามแนวทางของพุทธสันติวิธี

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าหลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี จึงใช้หลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) หลักสังคหวัตถุธรรม 4 เป็นหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย สังคหวัตถุ 4 (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ 2) หลักอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ เป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ 3) หลักภavana 4 ถือว่าเป็น

ความเจริญ เป็นกระบวนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนา การทำให้เป็นให้มี ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ล้วนเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาการสื่อสารทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 ขั้นตอนของการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร โดยพุทธสันติวิธี มุ่งพัฒนาบุคลากร จะต้องมีความรู้มีคุณสมบัติที่สามารถสื่อสารอย่างสันติ มีทักษะการสื่อสารอย่างสันติ จึงมุ่งพัฒนาทักษะการสื่อสาร และเข้าใจขั้นตอนการสื่อสารอย่างสันติในองค์กร โดยการสื่อสารโดยสันติเป็นเครื่องมือสำหรับบุคลากรจะต้องตระหนัก 2 ประการคือ 1) ยอมรับกันได้ (Tolerance) 2) หลักการไร้ความรุนแรง (Non Violence) การสื่อสารจึงมีความสำคัญโดยตระหนักถึงการสังเกต ความรู้สึก ความต้องการ และการขออภัย

องค์ความรู้ใหม่

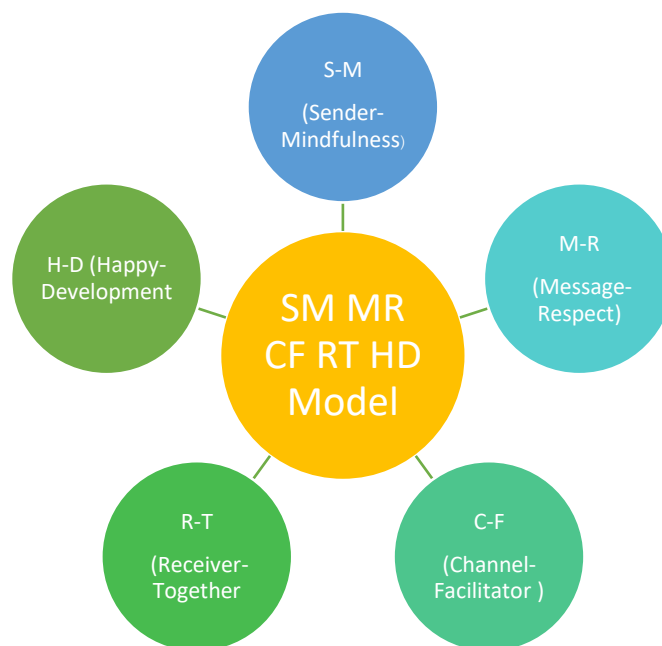

Figure 1: The New Body of Knowledge

องค์ความรู้ใหม่การพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี มุ่งวิเคราะห์การสื่อสารของบุคลากรโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่กับหลักพุทธสันติวิธี ใช้กรอบของสังคหวัตถุธรรมซึ่งเป็นหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร SM MR CF RT HD Model ประกอบด้วย

1) S-M (Sender-Mindfulness ผู้ส่งสารมีสติในการสื่อสาร) การพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี ผู้ส่งสารจะต้องมีสติเป็นฐาน ก่อนการสื่อสารจะต้องตระหนักก่อนการสื่อสารออกไป สติจึงเป็นตัวกำหนดที่สำคัญให้กับผู้สื่อสารออกไป จึงมุ่งพัฒนาผู้สื่อสารเป็นสำคัญ

2) M-R (Message-Respect (สารข้อมูลต้องด้วยความเคารพ เป็นความจริง) การพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี สารหรือข้อมูลที่จะส่งออกไปจะต้องมีความเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน สารหรือข้อมูลนั้นต้องเป็นความจริง ไม่มีการบิดเบือนข้อมูลจากความเป็นจริง

3) C-F (Channel-Facilitator ช่องทางการสื่อสารต้องเอื้ออำนวยเป็นกัลยาณมิตร) การพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี ช่องทางการสื่อสารต้องเอื้ออำนวยอย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยรวมถึงวิธีการในการสื่อสารที่ไม่พูดร้ายว่าร้ายใคร เป็นความจริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ ประกอบด้วยเมตตา มีพื้นฐานของปิยวาจาเป็นวาจาอันเป็นที่รักอย่างเสมอดันเสมอปลาย

4) R-T (Receiver-Together (ผู้รับสารพึงพอใจนำไปสู่ความร่วมมือกัน) การพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี โดยผู้รับสารมีความพึงพอใจนำไปสู่ความร่วมมือกันในการทำงานร่วมกัน ซึ่งการสื่อสารดีย่อมนำมาซึ่งความไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน เข้าใจความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริง

5) H-D (Happy-Development มีความสุขสู่การพัฒนาาร่วมกัน) การพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธีพระพุทเจ้ามีการสื่อสารอย่างสันติเป็นต้นแบบโดยพระพุทเจ้าพระองค์ใช้พุทธกิจ 5 พระพุทธกิจคือ กิจแห่งธรรมที่พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปฏิบัติหลังจากตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว พระพุทเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธจริยาอันเป็นประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงโปรดเวไนยสัตว์ด้วยพระอภัยมณีอันเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ ทรงสงเคราะห์โลกทั้งหลายให้เป็นสุขพ้นจากทุกข์ จนบรรลุอมตธรรม ประการของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุมรรคธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพปัญหาของการสื่อสารบุคลากร ประกอบด้วย 1) บุคลากรขาดวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในองค์กร เพราะไม่มีกระบวนการเรียนรู้ด้านการสื่อสารระหว่างกันอย่างจริงจัง มุ่งแต่การทำงานแต่ขาดวิธีการสื่อสารอย่างเข้าอกเข้าใจผู้อื่น 2) บุคลากรขาดทักษะการสื่อสารอย่างเป็นมืออาชีพ เพราะไม่มีการฝึกพัฒนาด้านการสื่อสารโดยตรง จึงเป็นการสื่อสารที่เป็นมือสมัครเล่นไม่มีระบบการสื่อสารระหว่างกัน 3) บุคลากรขาดทักษะในการสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้งในการสื่อสารระหว่างกัน เพราะเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมาไม่มีวิธีการสื่อสารจะสามารถยุติความขัดแย้งได้ นำไปสู่ความขัดแย้งที่ขยายออกไปเกิดความเสียหายต่อองค์กร 4) บุคลากรขาดเครื่องมือการทำงานเป็นทีมเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในองค์กร เพราะขาดการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องต่างคนต่างทำหน้าที่ ทำให้รู้สึกห่างกัน ความสัมพันธ์ที่ลดน้อยลง 5) บุคลากรขาดการคุมควบคุมอารมณ์ในระหว่างการสื่อสารด้วยอารมณ์ในทางที่ลบ เพราะขาดการขาดเกลตาทางด้านจิตใจมุ่งแต่งานนอกจนลืมงานในคือสภาพจิตที่ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและควบคุมให้กายสมดุกับจิตใจ และ 6) บุคลากรไม่มีพื้นฐานของการสื่อสารตามแนวทางของพุทธสันติวิธี เพราะไม่สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้ได้ในชีวิตประจำวันและการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับ Anuwattudom (2013) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “การวิเคราะห์ความขัดแย้ง” ไว้ว่า ทำไมต้องวิเคราะห์ความขัดแย้ง การวิเคราะห์ความขัดแย้งต้องเป็นระบบ คือ มีการวิเคราะห์องค์ประกอบอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเพื่อให้เห็นภาพย่อยและสามารถเชื่อมโยงแต่ละองค์ประกอบเข้าด้วยกันจนเห็นภาพใหญ่ วิเคราะห์ความขัดแย้งรอบด้าน คือ มีการรับข้อมูลจากทุกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง จะต้องรับฟังข้อมูลกลุ่มที่เป็นคู่ขัดแย้ง การวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) เป็นกระบวนการพินิจพิจารณาและทำความเข้าใจความจริงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สามารถทำได้ด้วยเครื่องมือและเทคนิคที่หลากหลาย

โดยมองถึงกายวิภาคของความขัดแย้ง 8 ส่วน ประกอบด้วย 1) ผู้เกี่ยวข้องหรือตัวละครที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง 2) ท่าทีและความสัมพันธ์ 3) ประเด็นเนื้อหา 4) แรงขับ 5) ความเป็นมาและเรื่องเล่า 6) สภาพบริบทแวดล้อม 7) ความพยายามในการแก้ปัญหา 8) สถานการณ์ล่าสุด และสอดคล้องกับ Chotisakulrat, and Maneechaow (2016) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “สื่อสารสร้างสันติ” การสื่อสาร หรือ Nonviolent Communication ค้นคิดโดย ดร.มาร์แชล โรเซนเบิร์ก (Marshall Rosenberg) ไว้ว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราเข้าถึงความกรุณาและสร้างความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสามารถเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นความเข้าใจ ความร่วมมือ และพลังสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการสื่อสาร เราควรให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความรู้สึกและความต้องการของเราอย่างจริงใจ การสื่อสารอย่างสันตินั้นมีองค์ประกอบ 4 ประการที่ช่วยให้การสื่อสารของเราชัดเจนและสื่อสารความต้องการอย่างแท้จริงในบรรยากาศที่สงบสุข องค์ประกอบทั้งสี่นี้เป็นเพียงแนวทางที่สามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์และความถนัดของแต่ละบุคคล โดยไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัด คือ 1) การสังเกต 2) ความรู้สึก 3) ความต้องการ 4) การขอร้อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนา จากสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมายผู้วิจัยจึงเลือกใช้หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี จึงใช้หลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) หลักสังคหัตถุธรรม 4 หลักพุทธสันติวิธีประกอบด้วยสังคหัตถุ 4 ซึ่งเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวที่ช่วยยึดเหนี่ยวใจบุคคลและสร้างความสามัคคีในหมู่ชน โดยมีหลักการสงเคราะห์ที่สำคัญดังนี้ 1. ทาน (การให้) คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน และช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือการให้ความรู้และคำแนะนำ 2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (วาจาที่เป็นที่รัก) คือการใช้คำพูดที่สุภาพ ไพเราะ และอ่อนหวาน เพื่อสร้างความสามัคคีและไมตรี รวมถึงการแสดงประโยชน์ด้วยเหตุผลที่ชัดเจนเพื่อจูงใจให้ผู้อื่นเห็นด้วย 3. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) คือการชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมถึงการช่วยแก้ไขและส่งเสริมในด้านจริยธรรม 4. สมานัตตตา คือการทำตนให้เสมอเหมือนกันในหมู่ชน โดยปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในทุกข์และสุข ร่วมรับรู้และแก้ไขปัญหา รวมถึงการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ตามหลักธรรมในแต่ละกรณี 2)หลักอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ เป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ ประกอบด้วย 1) ทุกข์ เป็นความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่มีความบีบคั้น ความขัดแย้ง ความพอใจ ซึ่งมีอุปาทานชั้น 5 เป็นตัวทุกข์ 2) สมุทัย เป็นเหตุแห่งความทุกข์ เป็นสาเหตุที่นำมาให้เกิดความทุกข์ ประกอบด้วย กามตัณหา ภวตัณหา และ วิภวตัณหา 3) นิโรธ เป็นความดับทุกข์ เป็นภาวะให้ตัณหาดับสิ้นไป มีความหลุดพ้น สงบ เป็นอิสระ นำไปสู่ นิพพาน 4) มรรค เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งการดับทุกข์ โดยใช้ทางสายกลางคือ มรรคมีองค์ 8 สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และ 3) หลักภาวนา 4 ถือว่าเป็นความเจริญ การทำให้เป็นให้มี เป็นกระบวนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 1)กายภาวนา เป็นการเจริญทางกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย รวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) สติภาวนา เป็นการเจริญทางศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีมีการเกื้อกูลกัน 3) จิตภาวนา เป็นการเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตให้มีความเข้มแข็ง ความเจริญองกามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส 4)ปัญญาภาวนา เป็นการเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา สอดคล้องกับ (Phramaha Hansa

Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2014) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง” ระบุว่า ความขัดแย้งในพระไตรปิฎกนั้นสามารถนำมาถอดเป็นบทเรียนเพื่อประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง 3 กรณี โดยพระพุทธเจ้าได้เข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะเป็นคนกลาง (Third Side) อันประกอบด้วย 1) การจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรน้ำระหว่างเจ้าศากยะและเจ้าโกลิยะ 2) การจัดการความขัดแย้งด้านค่านิยมเกี่ยวชาติพันธุ์ระหว่างพระเจ้าวิฑูทกะ 3) เจ้าศากยะ (สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์) และการจัดการความขัดแย้งด้านข้อมูลระหว่างพระภิกษุเมืองโกสัมพี ทั้งหมดพระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediator) ซึ่งการไกล่เกลี่ยไม่ได้สำเร็จทุกกรณี จึงมองว่าสันติวิธีไม่สามารถประกันความสำเร็จได้ เช่น ในกรณีของพระเจ้าวิฑูทกะ ตัวแปรที่สำคัญคือ “ความเกลียดชัง” สันติวิธีไม่สามารถประกันระยะเวลาในการจัดการความขัดแย้ง จึงต้องอาศัยเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีเครื่องมือหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ คือ “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” ถือว่าเป็นพุทธสันติวิธีซึ่งเป็นวิธีการในการจัดการความขัดแย้งที่ดำรงอยู่บนฐานของการรู้ต้นและเบิกบาน เป็นการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงและสอดคล้องกับ Tiansongjai (2010) ได้วิจัยเรื่อง “หลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ” ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธ 9 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ (1) คুমสติ Mindfulness Control (2) ทำหน้าที่กัลยาณมิตร Education Process (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง Deep Communication (4) วิเคราะห์เรื่องราว Issues Analysis (5) เข้าถึงวิธีการ Approaching to Strategies (6) คิดอย่างแยบคาย Thinking Wisely (7) หาจุดสนใจ Interest Finding (8) เสนอทางเลือก Option Creating และ (9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี New Relationship Building สามารถสรุปได้เป็นรูปแบบของพุทธวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ (1) ขั้นตอนกัลยาณมิตร (2) ขั้นตอนโยนิโสมนสิการ (3) ขั้นตอนการจัดการปัญหาความขัดแย้ง ขั้นตอนกัลยาณมิตรคนกลางจะต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่โดยตรง แต่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางและคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จะต้องมีบทบาทหน้าที่ร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเกิดสัมมาทิฐิในการหาจุดสนใจอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ Phakathong (2015) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “ธรรมนิเทศ: หลักการเทศน์และการสื่อสาร” ระบุว่า การพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality) เป็นภาวะแห่งความเป็นบุคคลของมนุษย์ ได้แก่ พฤติกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบอันสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ โดยนัยนี้ บุคลิกภาพ จึงมีคุณลักษณะเฉพาะของบุคคล ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้ 1) ด้านร่างกาย มีลักษณะ สูง-ต่ำ ดำ-ขาว อ้วน-ผอม แตกต่างกัน 2) ด้านจิตใจ มีลักษณะ ใจดี-ใจร้าย ใจเข้มแข็ง-ใจเสาะ ใจเมตตา-ใจอำมหิต แตกต่างกัน 3) ด้านสมองหรือสติปัญญา มีลักษณะ ฉลาด-โง่ ปฏิภาณไหวพริบ ปัญญามาก-ปัญญาน้อย ปัญญาแข็ง-ปัญญานิ่ม แตกต่างกัน 4) ด้านอารมณ์ มีลักษณะ อารมณ์ดี-อารมณ์ร้าย อารมณ์รัก-อารมณ์ชัง แตกต่างกัน 5) ด้านวิถีชีวิต มีลักษณะ พุ่มเฟิย-เรียบง่าย สันโดษ-มกน้อย แตกต่างกัน 6) ด้านสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ แบบจริงใจ-เสแสร้ง ซื่อสัตย์-สุจริต-ทุจริตคอร์รัปชัน แตกต่างกัน บุคลิกภาพเกี่ยวกับการพูด (Personality of speech) การพัฒนาบุคลิกภาพในการพูดให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องทบทวนวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน คือพูดเพื่อให้เกิดความรู้ พูดเพื่อให้เกิดความเข้าใจ พูดเพื่อระบายอารมณ์ พูดเพื่อเกิดความเพลิดเพลิน พูดเพื่อให้ผู้ฟังซักถามข้อสงสัย พูดเพื่อเข้าใจและกระตุ้นอารมณ์ และพูดเพื่อจูงใจและกระตุ้นอารมณ์ ดังนั้นการพัฒนาบุคลิกภาพในการพูด โดยเฉพาะการพูดเพื่อการสื่อสารจึงมีหลักปฏิบัติดังนี้ 1) ต้องพูดเท่าที่เวลากำหนด 2) กำหนดกรอบหรือเนื้อหาให้ตรงประเด็น 3) แสวงหาข้อเท็จจริงสำหรับอ้างอิง 4) ขณะพูดหรือเทศน์ต้องสำรวจ 5) การขึ้นและลงจากเวที และ 6) พูดมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง บุคลิกภาพของการพูดจึงมีลักษณะดุจจรรยาบรรณหรือคุณธรรมของนักพูด ซึ่งนอกจากบุคลิกภาพเชิงวัตถุประสงค์ และบุคลิกภาพเชิงปฏิบัติของนักพูด ยังมีกฎหรือจริยธรรม

หรือจรรยาบรรณของนักพูดอีก 5 ข้อ คือ เตรียมการดี มีความรับผิดชอบ ตอบสนองเต็มที่ ไม่มีบิดเบือน ข้อคิดสร้างสรรค์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าขั้นตอนของการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี มุ่งพัฒนาบุคลากร จะต้องมีความรู้ลักษณะมีคุณสมบัติที่สามารถสื่อสารอย่างสันติ มีทักษะการสื่อสารอย่างสันติ จึงมุ่งพัฒนาทักษะการสื่อสาร และเข้าใจขั้นตอนการสื่อสารอย่างสันติในองค์กร โดยการสื่อสารโดยสันติเป็นเครื่องมือสำหรับบุคลากรจะต้องตระหนัก 2 ประการคือ 1) ยอมรับกันได้ (Tolerance) 2) หลักการไร้ความรุนแรง (Non Violence) การสื่อสารจึงมีความสำคัญ โดยตระหนักถึงการสังเกต ความรู้สึก ความต้องการ และการขอร้อง สอดคล้องกับ Tantiwinyupong (2022) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารของพยาบาลโรงพยาบาลเลิดสินโดยพุทธสันติวิธี” ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารทั้งแบบทางเดียวและสองทางถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติงานของพยาบาล อย่างไรก็ตาม พบปัญหาการสื่อสารที่เกิดจากหลายปัจจัย เช่น ด้านผู้ส่งสารที่มีการแสดงออกไม่เหมาะสมทั้งในแง่วัจนภาษาและอวัจนภาษา ขาดการวิเคราะห์ปัญหาและการสื่อสารที่มีระบบ ส่วนผู้รับสารก็ขาดการรับฟังที่ดี ข้อความที่สื่อสารขาดความชัดเจน และไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ตรงกันในการให้ข้อมูล นอกจากนี้ช่องทางการสื่อสารยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ เมื่อศึกษาหลักการสื่อสารที่ดี พบว่าควรเลือกผู้รับสารให้เหมาะสม สื่อสารในสถานที่และเวลาที่เหมาะสม ใช้ปริมาณและภาษาที่เหมาะสม สุภาพ ยิ้มแย้ม สื่อสารความจริงที่มีประโยชน์ และจริงใจ โดยมีสติในการควบคุมตนเอง รับฟังอย่างตั้งใจ และหาทางช่วยเหลือใช้เนื้อหาที่สั้น กระชับ ถูกต้อง และเป็นข้อความเชิงบวกที่เข้าใจง่าย ตรงประเด็น การสร้างช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้รับสาร ควรมีการสื่อสารเชิงรุก โดยมีคณะทำงานที่จัดระบบการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง โดยอิงหลักธรรมในการสื่อสารที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งประกอบด้วยหลักวาจาสุภาสิต เช่น การพูดถูกกาล พูดคำจริง พูดไพเราะ พูดสิ่งที่ก่อประโยชน์ และพูดด้วยจิตเมตตา ผลการศึกษาหลักการสื่อสารที่ดีของพยาบาลที่โรงพยาบาลเลิดสิน และการศึกษาหลักธรรมเพื่อการสื่อสารที่ดีในพระพุทธศาสนา สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการสื่อสารของพยาบาลที่โรงพยาบาลเลิดสิน โดยใช้แนวทาง “SURANG model” ซึ่งประกอบด้วย S: ยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรี และจิตเมตตา, U: สารที่สื่อต้องสั้นและกระชับ, R: รับผิดชอบในการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง, A: มีสติในการรับฟัง, N: แจ้งข้อมูลในเวลาที่เหมาะสม, และ G: ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเชิงบวกและขอความร่วมมือและสอดคล้องกับ Phra Pramote Vatagovito et al. (2020) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า วิศวกรสันติภาพท้องถิ่นเป็นผู้ที่สร้างสันติสุขให้กับชุมชน สร้างความเปลี่ยนแปลงเน้นการมีส่วนร่วม มีสมรรถนะของวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นพัฒนาเป็นเนื้อหาหลักสูตร ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และอุดมการณ์ 2) หลักการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแนวทางดำเนินชีวิต 3) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชน 4) การจัดการความขัดแย้ง 5) การสื่อสารที่สร้างพลังและเกิดสันติในชุมชน 6) การสร้างความร่วมมือและกำหนดจุดหมายร่วมกันของชุมชน 7) การเสริมสร้างพลังการเรียนรู้คิดสร้างสรรค์ชุมชนเกิดการเรียนรู้ 8) การสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง โดยหลักสูตรมีรูปแบบการอบรมที่มีความยืดหยุ่น เน้นการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างทักษะ ประเมินจากการทดลองนำไปใช้จริง

สรุป

จากสภาพสภาพปัญหาการสื่อสารของบุคลากร 1) บุคลากรขาดวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในองค์กร 2) บุคลากรขาดทักษะการสื่อสารอย่างเป็นมืออาชีพ 3) บุคลากรขาดทักษะในการสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้ง

ในการสื่อสารระหว่างกัน 4) บุคลากรขาดเครื่องมือการทำงานเป็นทีมเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ของบุคลากร ในองค์กร 5) บุคลากรขาดการควบคุมควบคุมอารมณ์ในระหว่างการสื่อสารด้วยอารมณ์ในทางที่ลบ 6) บุคลากร ไม่มีพื้นฐานของการสื่อสารตามแนวทางของพุทธสันติวิธี จึงเลือกใช้หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อกระบวนการ พัฒนาการสื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) หลักสังคห- วัตถุธรรม 4 2) หลักอริยสัจ 4 และ 3) หลักภาวนา 4 จึงทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาการ สื่อสารของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตรโดยพุทธสันติวิธี โดยการสังเคราะห์บูรณาการกับศาสตร์ สมัยใหม่กับหลักพุทธสันติวิธี ใช้กรอบของสังคหวัตถุธรรมซึ่งเป็นหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร จนเกิดเป็น SM MR CF RT DH Model

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการพัฒนาบุคลากรด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่องโดยกำหนดเป็นนโยบายที่ต้องพัฒนา เพื่อสร้างความตระหนักในการอยู่ร่วมกัน

1.2 มีแผนการพัฒนาและงบประมาณในการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยบุคลากรทั้งระดับ ต้องผ่านการพัฒนาและฝึกอบรมในหลักสูตรการสื่อสารอย่างสันติในองค์กร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขับเคลื่อนการทำวิจัยในมิติของการพัฒนาความสุขของคนในองค์กร และ ความผูกพันของ บุคลากรที่มีต่อองค์กร” เพื่อยกระดับการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Anuwattudom, M. (2013). *Course of Fundamental Conflict Management by Peaceful Means: Peaceful Dialogue*. Bangkok: Office of Peace and Good Governance, King Prajadhipok's Institute.
- Chotisakulrat, P., & Maneechaow, N. (2016). *Communication for Peacebuilding*. Nakhon Pathom: Institute of Human Rights and Peace Studies.
- Department of Local Administration. (2023). *Annual Operational Plan of the Department of Local Administration for the Years 2023-2027*. Retrieved March 18, 2023, from <https://www.dla.go.th/servlet/DLAServlet?visit=mission>
- Kanpai, K. (2014). *Communications in the Buddha's Tipitaka*. Bangkok: V. Print (1991) Company Limited.
- Mindell, A., & Danonnatham, N. (2022). *Sitting in the Fire: Large Group Transformation Using Conflict and Diversity*. Bangkok: Semsikkhalai Publishing.
- Phakathong, K. (2015). *Dhammnites: Principles of Preaching and Communication*. Bangkok: O.S. Printing House.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto). (2019). *Religion and the Sustainable Development Goals (SDGs)*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.

- Phra Pramote Vatagovito et al. (2020). *The Development of Curriculum for Enhancing the Local Leader Competencies in Becoming Peace Engineer for Building Peace in the Communities*. (Research Report). Phra Nakhon Sri Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithibunyakorn). (2014). *Buddhist Peace Methods: Integrating Principles and Tools for Conflict Management*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Tantiwinyupong, S. (2022). *The Communication Model Based on Buddhist Peaceful Means for Nurses at Lerdsin Hospital*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Tiansongjai, Ch. (2010). *Buddhist Mediation: Concept and Tools for Conflict Management*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.

ยันต์ล้านนา : ประวัติศาสตร์ คุณค่า และกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา*

Lanna Yantra: Its History, Value and Process of Art Creation in Lanna

สุบิน ปวงดอกแดง

Subin Puangdokdaeng

มูลนิธิสุบินนิมิต

Subin Nimit Foundation, Thailand.

Corresponding Author's Email: Subin2570@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติ ความเป็นมาและคุณค่าของยันต์ล้านนา 2) เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญาอันต์ในล้านนา และ 3) ยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาอันต์ล้านนา การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสืบค้นข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อภูมิปัญญาล้านนา เครื่องรางของขลัง การประกอบพิธีกรรมของชาวล้านนารวมถึงบุคคลที่สนใจในยันต์ล้านนา จำนวน 31 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ แบบสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. จากความเชื่อของชาวล้านนาที่มีต่อยันต์ล้านนา พบว่า ความเชื่อเป็นการสืบทอดที่เกิดจากภูมิปัญญาในเรื่องของยันต์ล้านนาที่ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จากการใช้อักษรธรรมรวมถึงตัวอักษรล้านนา การใช้ยันต์ล้านนาเพื่อเป็นเครื่องราง ของขลังที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ใช้คุ้มครองและป้องกันตัวจากอันตรายตามความเชื่อของทางล้านนา โดยยันต์ล้านนาส่งผลทางด้านจิตใจให้มีพลังการดำเนินชีวิตที่มีแต่ความสุข จากยันต์ล้านนาสู่งานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่ผสมผสานความเชื่อในเรื่องจาก ฝั พราหมณ์ พุทธ อันเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน 2. กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญาล้านนา พบว่า เป็นกระบวนการที่นำเอาองค์ความรู้ทางด้านศิลปะพื้นบ้านของล้านนาที่เกี่ยวข้องของการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา ด้วยการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานที่มีเอกลักษณ์ความเป็นล้านนา โดยเริ่มจาก “บุคคล” สู่ “วัด” “ชุมชน” และ “พื้นที่สาธารณะ” มีการพัฒนาศิลปะและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนาด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ เป็นการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ด้วยการพัฒนาศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เกิดจากบุคคลจากความเชื่อ พิธีกรรม รวมถึงคำสอนที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในเรื่องของยันต์ล้านนา ซึ่งงานสร้างสรรค์เป็นการเปลี่ยนแปลงด้วยการพัฒนาที่ยังใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบตามข้อจำกัดและข้อปฏิบัติ ที่ยังคงยึดถือมาตามความเชื่อและทัศนคติของความ เป็นล้านนา 3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาอันต์ล้านนา พบว่า ยุคสมัยเกิดการเปลี่ยนแปลง จากรูปแบบเดิมของยันต์ล้านนาที่เขียนลงบน กระดาษสา ใบลาน แผ่นทอง บนผ้า เขาสัตว์ และไม้ ด้วยข้อจำกัดของขนาดที่ใหญ่รวมถึงลวดลาย จึงเกิดแนวคิดของการพัฒนารูปแบบให้มีขนาดเล็กสามารถพกพาได้ง่าย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นล้านนา เช่น การสร้างยันต์ล้านนาที่มีรูปแบบเดิมเปลี่ยนเป็นรูปแบบใหม่ที่มีความสวยงาม มีการเรียนรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาอันต์ล้านนาจากครูอาจารย์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ของผู้ถือยันต์ล้านนา จึงเกิดเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์

*Received September 10, 2024; Revised February 18, 2025; Accepted February 21, 2025

ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนาด้วยการสร้างทัศนคติความเชื่อให้กับบุคคลรุ่นใหม่ที่น่าสนใจในงานศิลปะของยันต์ที่ยังคงมีเอกลักษณ์เป็นทั้งงานศิลปะที่ทรงคุณค่าและควรรักษาสืบไป

คำสำคัญ: ยันต์ล้านนา; ประวัติศาสตร์; คุณค่า; การสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the history, background, and value of Lanna yantra; 2) to develop the process of art creation based on the local wisdom of yantra in Lanna; and 3) to enhance the development of creative art products derived from the local wisdom of yantra in Lanna. The study employed a qualitative research method, with data collected from documents related to Buddhist beliefs, Lanna local wisdom and beliefs, amulets, the performance of rituals by Lanna people, and 31 individuals interested in Lanna yantra. The research tools included in-depth interview forms and focus group discussion forms. The data obtained were analyzed using content analysis.

The following results were found from the study: 1) The belief in Lanna yantra is inherited from the local wisdom of yantra in Lanna, which is influenced by Buddhist teachings. This belief includes the use of Lanna scripts and Lanna yantra as sacred amulets for protection from danger. Lanna yantra has a spiritual influence, providing encouragement and strength for people to lead a happy life. It has also been used in creative art and culture, integrating beliefs in spirits as well as religious beliefs, such as those of Brahmins and Buddhists, which have been passed down from the past to the present. 2) The process of art creation based on Lanna local wisdom involves the integration of knowledge from Lanna folk art, which is deeply connected to the lives of the Lanna people. This process focuses on developing creative products that embody Lanna identity, starting from the individual to the temple, community, and public spaces. Art and products related to Lanna yantra are developed by applying local wisdom, which includes the preservation and transmission of Lanna traditions. This process fosters the development of local wisdom and potential, stemming from personal beliefs, rituals, and teachings on Lanna yantra passed down from ancestors. Creative work represents an evolution that still incorporates local wisdom, while adhering to the practices, beliefs, and values that are central to Lanna culture. 3) The development of creative art products based on the local wisdom of Lanna yantra demonstrates how the traditional Lanna methods of writing on materials such as rice paper, palm leaves, banana leaves, cloth, animal horns, and wood have evolved. Due to the large sizes and intricate patterns of these original formats, the idea emerged to create a more portable version, while still preserving the unique identity of Lanna. This led to the transformation of Lanna yantra from its original format to a more compact and aesthetically pleasing version. The process involved learning from Lanna yantra masters, exchanging knowledge with experts, and drawing on the experiences of Lanna yantra practitioners. This resulted in the creation of creative art products rooted in the wisdom of

Lanna yantra, fostering attitudes and beliefs among new generations interested in yantra art. The goal is to maintain its unique identity as a valuable form of art that should be preserved for future generations.

Keywords: Lanna Yantra; History; Value; Art Creation in Lanna

บทนำ

ในสมัยโบราณในทางเหนือของประเทศไทยที่ประกอบไปด้วย 8 จังหวัดคือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยเป็นอาณาจักรล้านนาที่มีความสวยงามเรียบง่าย รวมถึงเป็นอาณาจักรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ทางด้าน ภาษา พุทธ อ่าน เขียนและการแต่งกายที่สวยงามบ่งบอกถึงความเป็นชาวล้านนา วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในกรอบของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปัจจุบันเรียกว่า “คนเมือง” หรือ “คนล้านนา” โดยมีชื่อตามการปกครองของอาณาจักรล้านนาที่ตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 โดย พญามังราย อันมีศูนย์กลางอาณาจักรอยู่ที่ เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ (Tansiri, 2006) หรือที่เรียกว่า จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน ชาวล้านนามาความเชื่อว่า ยันต์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นตามความเชื่อใช้เป็นเครื่องมือในการยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ รวมถึงเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังขับเคลื่อนของชีวิต มีความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยความเชื่อของแต่ละบุคคลเป็นตัวกำหนด รวมถึงการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นองค์ประกอบของยันต์ล้านนา จากความเชื่อที่ว่าศาสนานั้น ๆ สามารถปกป้องคุ้มครอง จากทุกข์โศกโรคภัยได้รวมถึงส่งเสริมในหน้าที่การงาน สมหวังในรัก รวมถึงความศรัทธา ยังเป็นทั้งวิถีทางและเป็นปัจจัยเสริมของชีวิต ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความศรัทธาในทางไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ที่คอยเติมความเชื่อมั่นให้กับตนเอง

ยันต์ล้านนามีความโดดเด่นและมีความสวยงามที่มีเอกลักษณ์และความต่างจากยันต์ของท้องถิ่นอื่น ยันต์ล้านนามีรูปแบบของการเขียนยันต์ เน้นสิ่งที่ผู้ถือหรือเจ้าของปรารถนา รวมถึงความต้องการในการนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยันต์ล้านนายังเป็นความเชื่อในเรื่องของภูมิปัญญา และความเชื่อด้านไสยศาสตร์ ความเชื่อที่เหนือธรรมชาติและการพิสูจน์ด้วยหลักทางด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งยันต์ (Yantra) เป็นคำเพี้ยนมาจากคำว่า ยัญญ์ ซึ่งมาจากภาษาบาลี ตามความเชื่อ ยันต์คือสิ่งของหรือวัตถุที่มนุษย์ได้ค้นพบและนำสิ่งที่ได้นำมาบูชา กราบไหว้ บวงสรวงเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อชีวิตในทุกด้าน ยันต์ล้านนามีรูปแบบและลักษณะที่ตายตัว มีเส้นยันต์หรือกระดุกยันต์เป็นองค์ประกอบเปรียบเส้นของยันต์ เสมือนสายรักของพระพุทธเจ้า ส่วนรอยเส้นที่ขีดขวางไปมา ใช้สำหรับใส่คาถากำกับ

จากแนวคิดทางตะวันออก พบว่ายันต์มีรากศัพท์ภาษาสันสกฤต คือ “เครื่องมือ” หรือ “อาวุธ” ส่วนชาวตะวันตก ยันต์ คือ แผนภาพโดยปรากฏเป็นสัญลักษณ์ เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการหรือสัญลักษณ์เหมือนเครื่องจักรในการทำงานที่สอดคล้องกันกับโครงสร้างและองค์กร มีรูปทรงเรขาคณิตตามหลักความเชื่อทางศาสนา โดยยันต์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งทางด้านจิตวิญญาณที่มีความเชื่อว่ายันต์สร้างอำนาจ บารมีคุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายสิ่งที่ไม่ดี รวมถึงยันต์ยังเป็นเครื่องราง ช่วยลดบันดาลให้ได้รับสิ่งที่พึงประสงค์ มีเสน่ห์ และช่วยให้บุคคลนั้นได้รับความนิยมนิยมชมชอบจากผู้พบเห็น ตามความเชื่อของนักคิดชนมนุษย์เริ่มสนใจในวัฒนธรรมรอบๆ ตัว ต่างๆ กันไปเช่น ความเชื่อ โศคลา และไสยศาสตร์ การละเล่นสิ่งที่ทำในยามว่าง ฟังนิยาย ฟังเพลง อ่านนิทาน เรื่องเหล่านี้ได้รับการยกย่องด้วยปากจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจากพ่อแม่ถึงลูก ก็นเวลาหลายชั่วอายุคน (Khananurak, 2007) ยันต์ คือ เพื่อใช้เป็นเครื่องราง เฉพาะอย่างแรกคงใช้กันในวงแคบ แต่อย่างหลังใช้กันมากและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง และยันต์อย่างหลังที่ว่าในส่วน

ของไทยจะลงด้วยตัวเลขและอักษรขอมโดยมีลักษณะปรากฏทั่วไปเป็นแผ่นยันต์ หรือ “ยันต์” ของล้านนา จะลงด้วยตัวเลขและอักษรธรรมล้านนา มีทั้งรูปลักษณะที่เป็นแผ่นยันต์และตะกรุด มีวัตถุประสงค์ในการใช้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องราง (Matichowekly, 2021)

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา ที่สังเคราะห์องค์ความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านที่มีในพื้นที่ล้านนา มีการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชาวล้านนาตามความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเกิดเป็นการถ่ายทอดงานศิลปะที่สวยงาม มีรูปแบบและความสวยงามที่คงเอกลักษณ์ มีตารางหรือลายเส้นเป็นตัวเลข อักษรหรือรูปภาพที่เขียน สัก หรือแกะสลักลงบนแผ่นผ้า ผิวน้ำมัน โลหะ ถือว่าเป็นของขลัง ที่นำหัวข้อธรรม ด้วยการใส่รหัสอักษรและตัวเลขลงในที่จำกัดสำหรับไปใช้ปฏิบัติ “ยันต์ล้านนา” จะลงด้วยตัวเลขและอักษรธรรมล้านนา มีทั้งรูปลักษณะที่เป็นแผ่นยันต์และตะกรุด การใช้จะคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ เช่น ยันต์ที่ให้ผลทางสิริมงคล ทางโชคลาภ ทางเมตตามหานิยม ด้านสะเดาะเคราะห์ ป้องกันผี ป้องกันอาวุธ ป้องกันภัยอันตราย ป้องกันพืชผลและสัตว์เลี้ยง รวมถึงการนำยันต์ไปใช้กระทำกับผู้อื่น การลงยันต์ล้านนาต้องหาฤกษ์ยามที่เหมาะสมกับประเภทของยันต์ล้านนาเป็นอาณัติที่เก่าแก่และยิ่งใหญ่มาแต่โบราณ มีความรุ่งเรืองทั้งทางด้าน ศาสนา ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม มีทั้งภาษาพูดและเขียน อันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองมีการเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา โดยการนำเอาหลักการแนวคิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการเขียนยันต์ ทั้งทางตรง และทางอ้อมอีกทั้งมีการนำหลักธรรมเขียนลงในยันต์ เพื่อให้ผู้ใช้ได้ปฏิบัติตน เพื่อใช้ในการปฏิบัติธรรม ยันต์ที่มาจากแนวคิดความเชื่อเดิมในท้องถิ่นเป็นการผสมผสานแนวคิดความเชื่อที่เป็นตำนานความเชื่อต่าง ๆ ก่อเกิดเป็นเส้นสายลายยันต์ที่มีความงดงามมีรูปแบบเป็นของตนเองที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีอักขระคาถาที่กำกับในยันต์ล้านนาใช้อักขระล้านนา หรืออักษรธัมม์ล้านนา (ตัวเมือง) ในการจารึกเขียนยันต์ โดยยันต์ล้านนาจะต้องมีคาถากำกับเพื่อให้ยันต์คงความศักดิ์สิทธิ์ และมีความเข้มขลัง นอกจากนี้กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา ยังมีการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชาวล้านนาตามความเชื่อและความศรัทธา ในรูปแบบของผลงานที่มีเอกลักษณ์และสร้างสรรค์ที่มีลักษณะของศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิต และกิจกรรมของบุคคลตามยุคและสมัย มีสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม รวมทั้งเครื่องสักการะในพื้นที่ล้านนา โดยเริ่มจากการพัฒนาและสร้างผลงานศิลปะจาก “บุคคล” สู่ “วัด” “ชุมชน” และ “พื้นที่สาธารณะ” รวมถึงรูปแบบที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านกิจกรรมส่งเสริมศิลปะในทุกรูปแบบทั้งศิลปะแบบดั้งเดิม ศิลปะร่วมสมัยเพื่อสังคม และความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น ชาวล้านนามีความเชื่อว่าการสร้างขวัญ และกำลังใจให้ตนเองเป็นบุคคลที่เข้มแข็ง มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต รวมถึงชาวล้านนามีความเชื่อว่า เครื่องราง ประเภทยันต์ล้านนา มีส่วนช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจ เสริมสร้างความเชื่อมั่นแต่เป็นสิ่งที่ตอบสนองทางด้านความเชื่อของบุคคลได้ (Summa et al. 1991)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา จากความเชื่อและความศรัทธาของคนยุคสมัยเก่ามีการสืบทอดทางภูมิปัญญายันต์ล้านนาในรูปแบบเดิมจนมีการประยุกต์และนำมาใช้ในยุคปัจจุบัน ด้วยยุคและสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของยันต์ล้านนา จากเดิมรูปแบบเป็นการเขียนบน กระดาษสา แผ่นทอง บนไม้ บนผืนผ้า ที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาในเรื่องของยันต์ล้านนา นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่มีขนาดเล็ก ย่อยขยายให้พกพาได้ง่ายขึ้น แต่คุณค่าของยันต์ล้านนา ยังคงมีเอกลักษณ์ที่สวยงาม และเป็นเครื่องรางที่สร้างความเชื่อ ความศรัทธาเช่นเดิม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษายันต์ล้านนาที่มีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่น่าสนใจ ทรงคุณค่าที่เป็นมรดกสืบทอดของชาวล้านนา สู่พัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญายันต์ในล้านนา และมีกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา ที่นำเอา

เอกลักษณ์ความเป็นล้านนา ทางด้านอักขระที่สวยงามไม่เหมือนใคร ถ่ายทอดเป็นผลงานทางด้านศิลปะอันทรงคุณค่า คู่ควรต่อการเก็บรักษา เป็นการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาอันดีล้านนา ที่มีความสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะ ขนาดที่เล็กลงจากเดิม แต่ยังคงมีคุณค่าสวยงามประณีตสวยงามอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา ที่สังคมหรือผู้ที่ศรัทธาและชื่นชอบในยุคสมัยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติ ความเป็นมาและคุณค่าของยันต์ล้านนา
2. พัฒนาระบบการสร้างสรรคศิลปะจากภูมิปัญญายันต์ในล้านนา
3. ยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ยันต์ล้านนา:ประวัติศาสตร์ คุณค่าและกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะในล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Documentary Investigation) ประกอบด้วย 1) ประวัติและความเป็นมาของชาวล้านนา 2) การเรียนรู้ในด้านกิจกรรม 3) ความเชื่อภูมิปัญญาล้านนาในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ 4) สิ่งที่ชาวล้านนาใช้เป็นเครื่องบูชาหรือสักการะ 5) การเรียนรู้เรื่องศาสตร์คาถา 6) การลงยันต์อักขระเพื่อความเข้มแข็ง และนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากพระสงฆ์-สามเณร วัดและชุมชน ที่มีองค์ความรู้และแนวปฏิบัติทางด้านพิธีกรรมล้านนา โดยมีความชำนาญเฉพาะทางในด้านมนต์คาถาอันเป็นเครื่องมือที่สำคัญของพิธีกรรม ผู้ให้ข้อมูลทางด้านพิธีกรรมรวมถึงประวัติและคุณค่าความสำคัญของพิธีกรรมล้านนา รวมถึงการศึกษาแก่นความรู้และแนวปฏิบัติจากผู้มากประสบการณ์และเชี่ยวชาญต่อการไขมนต์คาถาต่อการประกอบพิธีกรรมล้านนา โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนของการดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Investigation)

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับยันต์ล้านนานั้น เริ่มต้นจาก การศึกษาข้อมูลเอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยมุ่งเน้นไปที่ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และศิลปะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ยันต์ล้านนามีคุณค่าทั้งทางจิตใจและวัฒนธรรม

การศึกษานี้มุ่งเน้นการสำรวจ ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อและการสืบทอดภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับยันต์ นอกจากนี้ยังมีการศึกษา ความเชื่อด้านสิ่งเหนือธรรมชาติและความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ได้ ผ่านเอกสารทางศาสนาและตำราพื้นบ้าน

ส่วนหนึ่งของงานวิจัยยังเน้นการศึกษาเกี่ยวกับ เครื่องบูชาและวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธาและความเชื่อของคนล้านนา รวมถึง ศาสตร์คาถาและการลงยันต์อักขระ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างยันต์ล้านนาให้มีความศักดิ์สิทธิ์

นอกจากนี้ยังมีการศึกษา กิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนา ซึ่งสะท้อนถึงการหลอมรวมความเชื่อเข้ากับชีวิตประจำวันของชาวล้านนา จากนั้นจึงมีการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดเป็นชุดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อได้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจ มิติทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนา โดยมีการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุม

การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการกับบุคคลสำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านมนต์ล้านนา จำนวน 5 รูป ครูภูมิปัญญาล้านนา จำนวน 6 ราย ตัวแทนจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการและเจ้าสำนักด้านยันต์ล้านนา

การสนทนากลุ่ม จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเน้นไปที่ ผู้ที่มีศรัทธาและนำยันต์ล้านนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน 10 ราย

ขั้นตอนที่ 3 พื้นที่การวิจัย กลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พื้นที่วิจัยของงานศึกษานี้กำหนดไว้ที่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมล้านนา โดยมี กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และครูภูมิปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมยันต์ล้านนา ตัวแทนจากองค์กรทางวิชาการ ที่มีความรู้เกี่ยวกับยันต์ล้านนา ประชาชนทั่วไปที่มีศรัทธาต่อยันต์ล้านนา

งานวิจัยนี้ใช้แนวทาง การบรรยายพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อให้สามารถสื่อสารและ อธิบายองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนาได้อย่างละเอียด

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ เครื่องมือหลัก 2 ประเภท ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

- ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมยันต์ล้านนา
- เก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความหมาย และการใช้ยันต์ล้านนา
- วิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับยันต์

2. แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

- ใช้ในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องยันต์ล้านนา
- ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยันต์ล้านนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่

1. ระยะเตรียมการวิจัย

- ศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- ขอความร่วมมือจากสถาบันและแหล่งข้อมูล

2. ระยะการสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

- นำข้อมูลจากแหล่งต่างๆ มาวิเคราะห์และจัดทำเป็นชุดองค์ความรู้

3. ระยะการเก็บข้อมูลภาคสนาม

- ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูล
- สำรวจความเชื่อ ศิลปะ และแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากยันต์ล้านนา

4. ระยะการวิเคราะห์และสรุปผล

- รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการลงพื้นที่
- สรุปผลการวิจัยและจัดทำรายงานวิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากเอกสารและภาคสนามมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์แบบแบบสัมภาษณ์ (indepth interview) โดยมีคำถามประกอบการสัมภาษณ์ ในลักษณะบุคคลต่อบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในด้านยันต์ล้านนา จากข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ องค์ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศึกษาประวัติ ความเป็นมาและคุณค่าของยันต์ล้านนา
2. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิจัยสู่การสังเคราะห์ เป็นเนื้อหาของ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมถึงปัญหาอุปสรรค และ ข้อเสนอแนะนำไปสู่การหาคำตอบงานวิจัยที่กำหนดไว้โดยใช้แบบพรรณนาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จัดหมวดหมู่ตามประเด็น และจัดแสดงเนื้อหาที่มีประโยชน์และนำไปสู่การวิจัยที่ตรงกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้
3. วิเคราะห์แบบสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่ได้รับเพื่อสนับสนุนข้อมูลงานวิจัย ในเรื่องความเชื่อ เรื่องยันต์ล้านนาและการใช้ภูมิปัญญาที่มีต่อยันต์ล้านนา การนำไปใช้ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ล้านนา ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประสิทธิผลที่ได้จากการใช้ยันต์ล้านนาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ที่ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาประวัติ ความเป็นมาและคุณค่าของยันต์ล้านนา พบว่า ยันต์ล้านนา ในสมัยโบราณยังไม่มีหลักฐานชัดเจน ลักษณะของยันต์ล้านนา มีดังนี้ มีรอยเส้นที่ขีดขวางไปมา เพื่อใช้ในการลงคาถา โดยเส้นยันต์ และความเชื่อเรื่องยันต์และอักขระ องค์ประกอบ 4 ส่วน คือ 1.คาถาที่ลงยันต์ 2.วิธีการลงยันต์ 3.จิตใจของผู้ลงยันต์ และ 4.ความศรัทธาของผู้ถือยันต์ คำลงยันต์ คือคาถามงคลสูตรว่าด้วย มงคลชีวิต 38 ประการที่ใช้สวดเสริมความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิต การเขียนคาถา ลงไปในต้ายันต์ ที่ชาวล้านนา หรือครูบາอาจารย์ เรียกว่า “ลงเดิน” กลับไปมาจนเต็มต้ายันต์ การลง เดิน ยันต์ล้านนาจะประกอบได้ด้วย คำจำนวน 32 ที่ใช้สำหรับการลง ตารางยันต์ล้านนา คือ *อะเสวะนา จะ พาลานัง, การไม่คบคนพาลทั้งหลาย ปัญิตตานัญจะ เสวะนา, การคบแต่บัณฑิตทั้งหลาย ปุชา จะ ปุชะนิยานัง, การบูชาคนที่ควรบูชา เอตัมมังคะ ละมุตตะมัง. รูปแบบและการลงเดิน ที่ครูบาอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องยันต์ล้านนา ที่วางรูปแบบด้วยการอ่านคำ และการวางเลขจากครูบาอาจารย์ผู้สร้างตารางยันต์ขึ้นมา จากภูมิปัญญาล้านนาที่มีการออกแบบด้วยอักขระ ล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวก่อให้เกิดความเชื่อและศรัทธาต่อผู้ที่ได้ครอบครอง ตามความเชื่อของมนุษย์ ประกอบไปด้วย ความเชื่อในธรรมชาติ และ ความเชื่อในคติถือผีสงฆ์ เทวดา มีผลบันดาลให้เกิดความสุข และความทุกข์แก่มนุษย์ รวมถึงการนำหลักทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้พิธีกรรมในพุทธศาสนาเพื่อความ ศักดิ์สิทธิ์ เข้มแข็ง การใช้ยันต์ล้านนาในยุคปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของบุคคลในยุคปัจจุบัน การนำเอา หัวใจ อิติปิโส ทั้ง 8 ด้านหรือการนำทิศทั้ง 8 มาใช้เพื่อให้เกิดเป็นมงคล รวมถึง ชาวล้านนาเชื่อว่ายันต์นี้ จะช่วยแก้ คุ้มผี ป้องกันคนร้าย ปิศาจร้าย สัตว์มีพิษ จากความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เชื่อทางไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ และความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนา คำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า มีองค์ประกอบ ศิล, สมาธิ และ ปัญญา การใช้ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างความดีอื่น ๆ ทุกอย่าง และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต เป็นคนดี ประพฤติตามพระธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าศึกษาปฏิบัติธรรม ประกอบอาชีพได้อย่างสุจริต คบหาสมาคมกับคนดี ทำดี พูดดี คิดดีและชักนำ ผู้อื่นให้ทำพูดคิดดีด้วย อยู่ในศีล ศรัทธา ซื่อตรง เคยได้สร้างคุณงามความดี ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญ ภาวนา

จากความเชื่อของชาวล้านนาที่มีต่อยันต์ล้านนาเป็นการสืบทอดและอนุรักษ์ในทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างกรอบความคิดในเรื่องของยันต์ล้านนาที่มีความชัดเจนในเรื่องของการใช้ อักษร และตัวอักษร รวมถึงการนำภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อที่มีต่อยันต์ล้านนามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ยันต์ล้านนาถูกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เริ่มจากการเรียนรู้ในด้านของภาษาบาลี เรียนภาษาตัวเมือง การพูด อ่าน ออกเสียง จิตนาการ รวมถึงการสั่งสมความเชื่อจากความเชื่อของชาวล้านนา ที่สอนว่ายันต์ล้านนาจะช่วยให้การดำรงชีวิตของเรามีความปลอดภัย ยันต์เป็นของขลัง เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นของที่บุคคลนั้นๆ มีไว้ครอบครอง แล้วจะเกิดพลังความเข้มแข็ง มีจิตใจ สภาพร่างกายที่เข้มแข็ง นอกจากนี้การสรรค์สร้างงานศิลปะที่เกิดจากยันต์ล้านนา สู่การประยุกต์จนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่ามีลักษณะและกระบวนการวิธีการสร้างสรรค์ รูปแบบที่มีลักษณะ โมเดลทันสมัยใส่แล้ว สวยงามแปลกตามีความเป็นเอกลักษณ์แต่ยังคงรักษาวัฒนธรรมรูปแบบ ให้สามารถเข้าถึงความเป็นล้านนา ได้ด้วยงานสร้างสรรค์ศิลปะและการประยุกต์ ยันต์ล้านนาสู่เครื่องประดับที่มีขนาดเล็กและมีความสวยงาม

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญายันต์ล้านนา พบว่ากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญาล้านนา คือองค์ความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านล้านนา มีการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชาวล้านนาตามความเชื่อและความศรัทธา มีรูปแบบของผลงานที่มีเอกลักษณ์และสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการใช้ชีวิต มีเครื่องสักการะในพื้นที่ล้านนา โดยเริ่มจากการพัฒนาและสร้างผลงานศิลปะจาก “บุคคล” สู่ “วัด” “ชุมชน” และ “พื้นที่สาธารณะ” มีรูปแบบที่ส่งผลต่อการพัฒนา ทางด้านกิจกรรมส่งเสริมศิลปะในทุกรูปแบบทั้งศิลปะแบบดั้งเดิม ศิลปะร่วมสมัยเพื่อสังคม และความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงการพัฒนาศิลปะและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับยันต์ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ การอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ด้วยการพัฒนาศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เกิดจากบุคคล ด้านความเชื่อ พิธีกรรมล้านนา ประเพณีรวมถึง คำสอน ต่าง ๆ ของคนที่เกี่ยวกับยันต์ล้านนา การพัฒนารูปแบบของยันต์ล้านนาให้เป็นในรูปแบบของเครื่องรางของขลัง จากภูมิปัญญาล้านนา การสร้างเครื่องรางที่มียันต์ล้านนาเป็นองค์ประกอบ โดยการเรียกชื่อของยันต์เพื่อการใช้ประโยชน์ของใช้จากภูมิปัญญาของล้านนาในเรื่องของการใช้ยันต์ล้านนาเพื่อวัตถุประสงค์ของการใช้ และการพัฒนาศิลปะและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ควรเริ่มเรียนรู้จากการศึกษาหาความรู้ในเรื่องของ ภาษาธรรม การเริ่มต้นเขียนอักษรธรรมและการเรียนรู้ถึงความก้าวหน้า ความต้องการของบุคคลหรือคนยุคใหญ่ที่ชื่นชอบในยันต์ล้านนา แต่ไม่ชอบพกพาวัตถุที่มีขนาดใหญ่ แต่ใช้วัตถุที่ง่ายต่อการเก็บรักษา เช่น การสืบสานถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรม ด้วยการอนุรักษ์สืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวล้านนา มีวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ ประเพณี วัฒนธรรม และศาสตร์พิธีกรรมล้านนา ให้คนรุ่นหลังและชาวต่างชาติผู้สนใจ ส่งเสริมการพัฒนาสังคม เพื่อให้เกิดความรู้นำไปปฏิบัติและเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ การพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญายันต์ล้านนาประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องของธรรมชาติในรูปแบบที่ดั้งเดิม ไม่เน้นความงดงาม แต่เน้นธรรมชาติ และความเป็นจริงที่คงเอกลักษณ์เดิม ในรูปแบบที่เกิดจากความเชื่อการจินตนาการ ความศรัทธาที่เน้นความเข้มแข็ง มากกว่าความสวยงาม แต่เน้นในเรื่องของคาถา การลงอักษรเลขยันต์ ที่สมบูรณ์แบบมากกว่าแต่ในปัจจุบัน การพัฒนา เปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนการสร้างสรรค์ งานศิลปะแนวคิด แต่ยังคงใช้ภูมิปัญญาล้านนา มาเป็นองค์ประกอบ ในการจัดสร้าง วัตถุแต่ยังคงข้อจำกัด และข้อปฏิบัติ ที่ยังคงยึดถือมาตามความเชื่อและทัศนคติของความเป็นล้านนา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการศึกษาระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา จากความเชื่อและความศรัทธาของคนยุคสมัยเก่ามีการสืบทอดทางภูมิปัญญายันต์ล้านนาในรูปแบบเดิมจนมีการประยุกต์และนำมาใช้

ในยุคปัจจุบัน ด้วยยุคและสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของยันต์ล้านนา จากเดิมรูปแบบเป็นการเขียนบน กระดาษสา แผ่นทอง บนไม้ บนผืนผ้า ที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาในเรื่องของยันต์ล้านนา นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่มีขนาดเล็ก ย่อยขยายให้พกพาง่ายขึ้น แต่คุณค่าของยันต์ล้านนา ยังคงมีเอกลักษณ์ที่สวยงาม และเป็นเครื่องรางที่สร้างความเชื่อ ความศรัทธาเช่นเดิม รวมถึงการพัฒนาจากตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการสืบทอดมาจากครูบาอาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของยันต์ล้านนา โดยผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบของยันต์ล้านนา ในรูปแบบต่างๆ เช่น รูปแบบของยันต์ล้านนาที่ทำจากผ้า นำไปสู่การประยุกต์เป็นเสื้อในยุคปัจจุบันที่มีการพัฒนาในรูปแบบของลวดลาย รวมถึงการยกระดับของยันต์เก่าด้วยการสร้างยันต์ขึ้นมาใหม่ จากการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา การบริหารจัดการบุคคลที่มีความคิด ความสนใจที่จะเรียนรู้ พร้อมรับการถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์ผู้ประสาทวิชาความรู้ในเรื่องของยันต์ล้านนา สร้างกระบวนการการถ่ายทอด ภูมิปัญญาล้านนาในเรื่องของยันต์ล้านนา ในเรื่องของการเรียนรู้ในระดับขั้นพื้นฐาน การพูด อ่าน ออกเสียงล้านนา รวมถึงการเรียนรู้ในเรื่องของคำศัพท์คำเมือง นอกจากการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของการสร้างเครือข่ายทางด้านเทคโนโลยี การเปิดสอนและอบรมในเรื่องของยันต์ล้านนา ในการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ การสร้างทัศนคติความเชื่อให้กับบุคคลรุ่นใหม่ที่สนใจในงานศิลปะของยันต์ที่ยังคงมีเอกลักษณ์เป็นทั้งงานศิลปะที่ทรงคุณค่าและควรรักษาสืบไป

องค์ความรู้ใหม่

1. จากการศึกษาประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของยันต์ล้านนา แสดงให้เห็นว่ายันต์ล้านนาเป็นองค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีรากฐานจาก หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผสมผสานกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยการลงอักขระและเลขยันต์ที่แฝงไปด้วยพลังศรัทธา เชื่อกันว่าสามารถปกป้องคุ้มครองผู้ครอบครองให้พ้นจากอันตราย ภูมิปัญญานี้ถูกสืบทอดผ่านการเรียนรู้ภาษาบาลี อักษรล้านนา และการฝึกฝนด้านคาถาเพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าทางจิตใจ นอกจากการใช้ยันต์เพื่อความเชื่อแล้ว ปัจจุบันมีการ นำยันต์ล้านนามาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ศิลปะ ที่ทันสมัย เช่น เครื่องประดับขนาดเล็ก ที่ยังคงกลิ่นอายวัฒนธรรมล้านนา
2. การพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญายันต์ล้านนา เดิมที ยันต์ล้านนาเน้นความศักดิ์สิทธิ์ มากกว่าความสวยงาม โดยการออกแบบขึ้นจากจินตนาการและศรัทธา ปัจจุบันมีการ ผสมผสาน แนวคิดใหม่และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการออกแบบ ทำให้ยันต์ล้านนามีรูปแบบที่สวยงามขึ้น ขณะเดียวกันยังคงไว้ซึ่ง อักขระล้านนาและเลขยันต์ เพื่อให้ยันต์ยังคงความเข้มแข็งตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การปรับปรุงลวดลาย นก หงส์ หรือมังกร ให้มีเส้นสายอ่อนช้อยขึ้น แต่ยังคงเลขยันต์ไว้ตามแบบแผนเดิม
3. การยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนาด้วยการสืบสาน ภูมิปัญญาคือการร่วมมือร่วมใจกันในทุกฝ่ายและทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับความเป็นล้านนาด้วยการสร้างความ เข้าใจ เนื้อหาสาระและการถ่ายทอดนำเสนอรูปแบบที่ทันสมัยให้กับคนรุ่นใหม่ เช่น การใช้ฟอนต์ล้านนา ในรูปแบบใหม่แต่ยังคงอ่านได้คำที่เหมือนเดิม รวมถึงมีการจัดอบรมการเรียนการสอนในระดับพื้นฐาน เช่น การเตรียมตัวในเรื่องของการเรียนภาษาล้านนา พูด อ่าน เขียน เรียนรู้และเข้าใจคำศัพท์ของล้านนารวมถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านยันต์ล้านนา ให้กับผู้สนใจด้วยการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น การให้ความรู้ ในเรื่องยันต์ล้านนาผ่าน สื่อออนไลน์ ประเภทยูทูบ โลก เฟซบุ๊กและดีดิกต็อก เป็นต้น

Picture 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ประวัติ ความเป็นมาและคุณค่าของยันต์ล้านนา พบว่า ความเป็นมาของยันต์ล้านนา พบว่า ในสมัยโบราณยังไม่มีหลักฐานชัดเจน เป็นความเชื่อของชาวล้านนา ยันต์เกิดขึ้นมานาน โดยการสืบทอดรู้สืบทอดจากครูบาอาจารย์ ส่วนวัฒนธรรมการสักยันต์โบราณช่วยให้ผู้สักมีจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นใจมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันมนุษย์เรา โดยมีลายสักต่างๆ บ่งบอกถึงความชื่นชอบในส่วนบุคคลที่ชอบในการเลือกและพิจารณา การสักคือการนำสีที่ไม่ละลายมาฝังลงในผิวหนัง และจะฝังอยู่อย่างนั้นไปตลอดชีวิต จนกระทั่งตาย และเน่าเปื่อย รอยสักอาจจะเป็นการบอกลักษณะนิสัยของตัวผู้สักได้ ความนิยมชมชอบจากผู้พบเห็นอีกด้วย การสักยันต์เป็นความชอบของบุคคล การสักยันต์เป็นศิลปะที่ชาวล้านนา ยังให้ความชื่นชอบในสมัยโบราณ สอดคล้องกับ Summa et al. (1991) กล่าวว่า การสักยันต์ ในผู้ชายบางท่านได้ให้เหตุผลของการสักยันต์เพื่อความแข็งแกร่งทางด้านจิตใจและความคงกระพัน สอดคล้องกับ Matichowekly (2021) กล่าวว่าวัตถุประสงค์ของยันต์ คือ ย่นย่อหัวใจธรรมด้วยรหัสอักษรและตัวเลขลงในที่จำกดสำหรับไปใช้ปฏิบัติ และใช้เป็นเครื่องราง การสร้างขวัญและกำลังใจ เสริมสร้างความเชื่อมั่น มั่นใจให้กับผู้สัก เติมไปด้วยความศรัทธา มีจิตใจที่กล้าหาญเข้มแข็ง ชาวล้านนาจะเมินชายที่สะโพกขาวเพราะเชื่อว่าชายนั้นมีความซื่อสัตย์ ไม่เป็นชายชาติทรีย ยันต์ล้านนาเป็นของวิเศษที่จะสามารถประสิทธิคุณให้กับผู้ครอบครอง สอดคล้องกับ Chiang

92

กล่าวหาญ เช่นการลงยันต์เกี่ยวกับ ยันต์ข่าม (คงกระพัน) รวมถึงการลงยันต์ นะเมตตาเพื่อให้เกิดความเข้มขลังด้วย ผู้ศรัทธา หรือผู้ได้รับยันต์จะต้องมีความเชื่อมั่นและความศรัทธาอย่างจริงใจ ไม่ใช่เพื่อการทดลองและทำตามบุคคลใด ยันต์นั้นๆจึงจะประสิทธิผลได้อย่างแน่นอน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญาอันล้ำนนาพบว่า กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญาอันล้ำนนา คือองค์ความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านล้านนา มีการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชาวล้านนาคตามความเชื่อและความศรัทธา มีรูปแบบของผลงานที่มีเอกลักษณ์และสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการใช้ชีวิต มีเครื่องสักการะในพื้นที่ล้านนา โดยเริ่มจากการพัฒนาและสร้างผลงานศิลปะดั้งเดิม สอดคล้องกับ Vinitasatitkun, and Phramaha Chan Chirametthi (Lowalun) (2015) กล่าวว่า ความเชื่อของมนุษย์ คือ 1. ความเชื่อในธรรมชาติ และ 2. ความเชื่อในคติถือผีสงฆ์ เทวดา มีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ การพัฒนาและสร้างผลงานศิลปะจาก “บุคคล” สู่ “วัด” “ชุมชน” และ “พื้นที่สาธารณะ” สอดคล้องกับ Choibamroong (2011) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต ด้วยการแก้ไขปัญหาการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม มีรูปแบบที่ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านกิจกรรมส่งเสริมศิลปะในทุกรูปแบบทั้งศิลปะแบบดั้งเดิม ศิลปะร่วมสมัยเพื่อสังคม และความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับ Wasi (1991) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความจำเพาะกับท้องถิ่นเกิดจากประสบการณ์หรือความเจตนาจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีความเชื่อมโยงรวมถึงการบูรณาการ ทางด้านภูมิปัญญาที่เกิดจากการนำประสบการณ์มาใช้จริง และ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงชาวล้านนามีความเชื่อว่าการสร้างขวัญ และกำลังใจให้ตนเองเป็นบุคคลที่เข้มแข็ง มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต การพัฒนาศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เกิดจากบุคคล สอดคล้องกับ Chimplee (2012) กล่าวว่า ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้ ภาษาและวัฒนธรรม ศาสนาและประเพณี การถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ให้การศึกษาทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ด้านการแพทย์ ในการจัดการ ป้องกัน ดูแล รักษาสุขภาพ การเรียนรู้ และถ่ายทอดเพื่อบำบัดและขจัดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคมส่วนรวม การสร้างความมั่นใจของความรู้สึกก่อให้เกิดความสงบสุขต่อการดำเนินชีวิตด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับ Pongpit (2010) กล่าวถึง ภูมิปัญญาเป็นปรัชญาชีวิต เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน ชีวิตพอเพียง ไม่โลภ อยู่เย็นเป็นสุข สอดคล้องกับ Phrakhru Sophonphatthanayut et al. (2005) กล่าวว่า ศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ประกอบด้วย ศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติทำให้เกิดระบบความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี คำสอน ต่าง ๆ การจัดระบบความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน ซึ่งผลของการจัดระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ทำให้เกิดแบบแผนปฏิบัติหรือปทัสถานสำหรับการอยู่ร่วมกันของบุคคลในชุมชนท้องถิ่น คำสอน พิธีกรรมและประเพณี การอาศัยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้สมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นพื้นความรู้ความสามารถของกลุ่มคนในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ สร้างขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคนผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม สรุปได้ว่าการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจากภูมิปัญญาอันล้ำนนาประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องของธรรมชาติในรูปแบบที่ดั้งเดิม ไม่เน้นความงดงาม แต่เน้นธรรมชาติและความเป็นจริงที่คงเอกลักษณ์เดิม ในรูปแบบที่เกิดจากความเชื่อการจินตนาการ ความศรัทธาที่เน้น

ความเข้มข้น มากกว่าความสวยงาม แต่เน้นในเรื่องของคาถา การลงอักขรเลขยันต์ ที่สมบูรณ์แบบมากกว่า แต่ในปัจจุบัน รูปแบบของยันต์ล้านนาเกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนการ สร้างสรรค์ งานศิลปะ แนวคิด แต่ยังคงใช้ภูมิปัญญาล้านนา มาเป็นองค์ประกอบ ในการจัดสร้าง วัตถุแต่ยังคงข้อจำกัด และข้อปฏิบัติ ที่ยังคงยึดถือมา ว่าคุณสมบัติของยันต์ล้านนาจะต้องเป็นไปตามภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดมาไม่สามารถ เปลี่ยนแปลงได้ การกำกับเลขของยันต์ ล้านนาและอักขรล้านนา ยังคงใช้กำกับรูปภาพนั้นเหมือนเดิม จะถือว่า ภาพนั้นมีความเข้มข้น ตามความเชื่อและทัศนคติของความเป็นล้านนา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา ยันต์ล้านนา พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา จากความเชื่อและ ความศรัทธาของคนยุคสมัยเก่ามีการสืบทอดทางภูมิปัญญายันต์ล้านนาในรูปแบบเดิมจนมีการประยุกต์และ นำมาใช้ในยุคปัจจุบัน ด้วยยุคและสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของยันต์ล้านนา จากเดิมรูปแบบเป็นการเขียนบน กระดาษสา แผ่นทอง บนไม้ บนผืนผ้า ที่เกิดจากการถ่ายทอด ความรู้ด้านภูมิปัญญาในเรื่องของยันต์ล้านนา นำไปสู่การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ในรูปแบบที่มีขนาดเล็ก ย่อยขยายให้พกพาง่ายขึ้น แต่คุณค่าของยันต์ล้านนา ยังคงมีเอกลักษณ์ ที่สวยงาม และเป็นเครื่องรางที่สร้างความเชื่อ ความศรัทธาเช่นเดิม จากการสืบค้นข้อมูลตำราหายาก รวมถึง การพัฒนาจากตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการสืบทอดมาจากครูบาอาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของ ยันต์ล้านนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์ยันต์ล้านนา ที่ผู้สนใจได้รับและครอบครอง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการสัก ยันต์บนผิวหนังของตนเอง ยังรวมไปถึงการพกพาวัตถุมงคลที่มียันต์เป็นองค์ประกอบ รูปแบบของยันต์ล้านนา ที่ทำจากผ้า นำไปสู่การประยุกต์เป็นเสื้อในยุคปัจจุบันที่มีตลาดลายที่เกิดจากการพัฒนาให้สวยงาม สอดคล้อง กับ Sripasang (2015) กล่าวว่า ผ้ายันต์ลือลึงค์หลวง เป็นผ้ายันต์ที่มีขนาดใหญ่ เป็นผ้ายันต์ที่พบยาก ผ้ายันต์ พระสิงห์ เป็นตัวแทนของพระพุทธสิงห์ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวเชียงใหม่ ชาวล้านนาโบราณ นิยมพกพาเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต ในด้านต่างๆ

การยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนา คือการเริ่มจากการ เรียนรู้ด้วย องค์ความรู้ด้านตัวอักษรธรรมล้านนา ด้วยการส่งเสริมเผยแพร่ อักษรพอนต์ อักษรธรรมล้านนา การออกแบบปรับปรุงพัฒนารูปลักษณะของอักษรออกแบบปรับปรุงพัฒนารูปลักษณะของอักษร ให้ร่วม ยุคสมัยยุคสมัย (contemporary) มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว การพัฒนาเพื่อให้ยันต์ล้านนาคงคุณค่า ความเป็นล้านนา ด้วยการบริหารจัดการบุคคลที่มีความคิด ความสนใจที่จะเรียนรู้ พร้อมรับการถ่ายทอดจาก ครูบาอาจารย์ผู้ประสาวิชาความรู้ในเรื่องของยันต์ล้านนา สร้างกระบวนการการถ่ายทอด ภูมิปัญญาล้านนา ในเรื่องของยันต์ล้านนา ในเรื่องของการเรียนรู้ในระดับขั้นพื้นฐาน การพูด อ่าน ออกเสียงล้านนา รวมถึง การเรียนรู้ในเรื่องของคำศัพท์คำเมือง นอกจากการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของการสร้างเครือข่ายทาง ด้านเทคโนโลยี การเปิดสอนและอบรมในเรื่องของยันต์ล้านนา ในการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ การสร้าง ทัศนคติความเชื่อให้กับบุคคลรุ่นใหม่ที่น่าสนใจในงานศิลปะของยันต์ที่ยังคงมีเอกลักษณ์เป็นทั้งงานศิลปะ ที่ทรงคุณค่าและควรรักษาสืบไป รวมถึงการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากยันต์ล้านนา ในรูปแบบของ กระเป๋าผ้า พระเครื่อง เครื่องรางวัตถุมงคล ตะกรุดรูปแบบต่างๆ สรุปได้ว่าการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศิลปะเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญายันต์ล้านนาด้วยการสืบสานภูมิปัญญา คือ การร่วมมือร่วมใจกันในทุกฝ่าย และทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับความเป็นล้านนาด้วยการสร้างความเข้าใจ เนื้อหาสาระและการถ่ายทอด นำเสนอ รูปแบบที่ทันสมัย เช่น การใช้พอนต์ล้านนาในรูปแบบใหม่แต่ยังคงอ่านได้คำที่เหมือนเดิม รวมถึงมีการจัดอบรม การเรียนการสอนในระดับพื้นฐาน เช่น การเตรียมตัวในเรื่องของการเรียนภาษาล้านนา พูด อ่าน เขียน เรียนรู้

และเข้าใจคำศัพท์ของล้านนารวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านยันต์ล้านนา ให้กับผู้สนใจด้วยการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น การให้ความรู้ในเรื่องยันต์ล้านนาผ่าน สื่อออนไลน์ เป็นต้น

สรุป

ยันต์ล้านนาเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สะท้อนความเชื่อ ศิลปะ และหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ผ่านการลงอักขระและเลขยันต์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ชาวล้านนาเชื่อว่ายันต์ช่วยปกป้องคุ้มครองและเสริมสิริมงคล โดยสืบทอดผ่านการเรียนรู้อักขรล้านนาและศาสตร์คาถา ปัจจุบันมีการพัฒนาให้ทันสมัย โดยนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ศิลปะ เช่น เครื่องประดับและเครื่องแต่งกาย พร้อมทั้งเผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยรักษาคุณค่าของยันต์ล้านนาไว้ ในขณะเดียวกันก็ทำให้เป็นส่วนหนึ่งของศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรมีการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ ในเรื่องของการ พัฒนาอย่างสูงสุด โดยใช้ยันต์ล้านนาที่มีเอกลักษณ์เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อการใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน สังคม.ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต รวมถึงภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการสืบทอด อย่างมีระบบ เพื่อรักษาภูมิปัญญาล้านนาอันดีงามในเรื่องของยันต์ล้านนาสืบต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาในเรื่องของการประกอบพิธีกรรมและผลสัมฤทธิ์ จากบุคคลผู้มีการสืบทอดศรัทธาในการใช้ตามความเชื่อล้านนากับการแก้ปัญหาชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมในยุคปัจจุบัน

2.2 ควรวิจัยเรื่องสังคมทุนนิยมกับการพัฒนาความเชื่อและพิธีกรรมและควรมีการวิจัยในเรื่องเครือข่ายการทำงานด้านพิธีกรรมและความเชื่อในสังคมล้านนากับชุมชนอื่นทั้งในและต่างประเทศ

References

- Chiang Mai University Library. (1999). *Yantras and Mantras*. Retrieved October 30, 2023, from https://library.cmu.ac.th/digital_collection/digitalheritage/show.php?RecID=72&FID=6277
- Chimlee, K. (2012). *Knowledge Management Models for Local Wisdom in Wickerwork Handicrafts: A Case Study of Local Community Enterprises in Nakhon Ratchasima Province*. (Doctoral Dissertation). National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Choibamroong, T. (2011). *Wisdom for Creative Local Development*. Bangkok: A.P. Graphic Design and Print Co., Ltd.
- Khananurak, M. (2007). *Folklore*. (2nd ed.). Bangkok: Odeonstore.
- Matichowekly. (2021). *Know the Types of "Lanna Yantras" from Protecting Against Spirits to Safeguarding Crops*. Retrieved October 30, 2023, from https://www.matichonweekly.com/column/article_453352

- Payomyong, M. (1994). *Lanna Thai Twelve-Month Traditions*. (3rd ed.). Chiang Mai: Sorsapprint.
- Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto). (2013). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Sahadhammika Co., Ltd.
- Phrakhru Sophonphatthananyut et al. (2005). *A Study on the Problems of Applying Local Wisdom in Teaching and Learning Management in Phrapariyattidhamma Schools*. Chulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus. Phrae.
- Phrapisnupol Suwannaroopo (Rooptong). (2011). *A Study of Buddha Dhamma and Value as Appeared in Lanna Yuntian: A Case Study of Amphur Muang, Lampang Province*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Pongpit, S. (2010). *One Hundred Words You Should Know*. Bangkok: Charoenwit Printing.
- Sripasang, W. (2015). Lanna Amulet. *RMUTL Journal of Business Administration and Liberal Arts*, 3(1), 13-27.
- Summa, N. et al. (1991). *Rituals and Social Communication*. Chiang Mai: Faculty of Humanities, Chiang Mai University.
- Tansiri, A. (2006). *Local Culture and Thai Culture*. (1st ed.). Bangkok: Watana Panich Printing Co.,Ltd.
- Vinitasatitkun, P., & Phramaha Chan Chirametthi (Lowalun). (2015). Folklore: Beliefs in Thai Society. *Journal of MCU Humanities Review*, 1(1), 31-44.
- Wasi, P. (1991). *Folk Wisdom and Cultural Operations*. Bangkok: Office of the National Culture Commission.

การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากเพื่อการดูแลภิกษุชราภาพ แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย*

The Development of the Potential of Nursing Monks for Participatory Care of Elderly Monks

¹กฤติกา ชนะกุล และ พระครูธรรมธร ปุณฺณพัฒน์ แสงวงศ์ดี

¹Kridtika Chanakun and Phrakhruthammathorn Punyaphat Sangwongdee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Kridtika31@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์งานวิจัย 1) เพื่อศึกษาสภาพการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก 2) เพื่อศึกษาระดับศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลภิกษุชราภาพ 3) เพื่อเสนอแนวทางการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์ข้อมูลจาก บทสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระคิลานุปัฏฐากในวัด จำนวน 10 รูป บุคลากรสาธารณสุข จำนวน 4 คน นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 คน จำนวน 18 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อการดูแลพระภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐากได้ใช้ความรู้และทักษะพื้นฐานที่ได้รับการอบรมมาในการดูแลเบื้องต้น โดยเฉพาะในด้านการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการฉันทยา การป้องกันโรคติดต่อ และการเฝ้าดูอาการเบื้องต้น ส่วนระดับศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลภิกษุชราภาพ พระคิลานุปัฏฐากมีศักยภาพในการดูแลพระภิกษุชราภาพ โดยมีความรู้ เช่น ความรู้เรื่องโรค ทักษะ เช่น การวัดความดันให้กับพระภิกษุชราภาพ และคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น การทบทวน องค์ความรู้สำหรับแนวทางการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก ได้แก่ ด้านการเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับโรคเรื้อรัง และฝึกทักษะทางการแพทย์ เช่น การวัดค่าความดันและน้ำตาลในเลือด รวมถึงการดูแลผู้ป่วย ติดเตียง เป็นต้น

คำสำคัญ: พระคิลานุปัฏฐาก; ศักยภาพ; ภิกษุชราภาพ; การเฝ้าระวังอาการเบื้องต้น

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the conditions of care for elderly monks by nursing monks (*Gilānupaṭṭhāka*); 2) to explore the potential of nursing monks in caring for elderly monks; and 3) to present guidelines for caring for elderly monks by nursing monks. The study employed a qualitative research method, with data obtained from interviews with a sample group of 18 participants, including 10 nursing monks, 4 public health representatives, and 4 Buddhist scholars.

*Received October 9, 2024; Revised January 7, 2025; Accepted January 30, 2025

The findings of the study reveal that opinions on the care of elderly monks by nursing monks indicate that nursing monks rely on their foundational knowledge and skills, which they have been trained in for basic care. This includes providing advice on medication, disease prevention, and monitoring early symptoms. The potential of nursing monks in caring for elderly monks shows that they possess the necessary knowledge of diseases and skills, such as measuring blood pressure, as well as an understanding of individual characteristics and needs. The guidelines for caring for elderly monks by nursing monks suggest that further knowledge on chronic diseases and additional training in medical skills, such as measuring blood pressure and blood sugar levels, as well as caring for bedridden patients, are essential.

Keywords: Gilānupaṭṭhāka Monks; Potential; Elderly Monks; Monitoring Early Symptoms

บทนำ

พระสงฆ์ถือเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อให้อยู่คู่สังคมไทย ดังนั้นสุขภาพของพระสงฆ์ต้องมีความแข็งแรงทั้งกายและใจเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ได้อย่างเต็มศักยภาพ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่าพระสงฆ์มีปัญหาด้านสุขภาพ คือ มีความเจ็บป่วยในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable diseases: NCDs) คือ กลุ่มโรคที่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากการติดเชื้อ ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรค ไม่สามารถติดต่อได้ผ่านการสัมผัส คลุกคลี หรือ ติดต่อด้านตัวนำโรค (พาหะ) หรือสารคัดหลั่งต่าง ๆ หากแต่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ภายในร่างกาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากรูปแบบวิถีการใช้ชีวิตที่มีพฤติกรรมเสี่ยงอย่าง เหล้า บุหรี่ ขาดการออกกำลังกาย อาหารหวานมันเค็มจัด และมีความเครียด โรคไม่ติดต่อเรื้อรังมักจะค่อย ๆ มีอาการและรุนแรงขึ้นทีละน้อยหากไม่ได้มีการรักษาควบคุม ซึ่งโรคในกลุ่มโรค NCDs มีจำนวน 6 โรค ได้แก่ โรคเบาหวาน (Diabetes Mellitus) โรคหลอดเลือดสมองและหัวใจ (Cardiovascular & Cerebrovascular Diseases) โรคถุงลมโป่งพอง (Emphysema) โรคมะเร็ง (Cancer) โรคความดันโลหิตสูง (Hypertension) และโรคอ้วนลงพุง (Obesity) (Health Promotion Fund, 2023) จากการเจ็บป่วยของพระสงฆ์เป็นปัญหาระดับประเทศ เพราะเมื่อเจ็บป่วยพระสงฆ์ไม่มีใครดูแล หรือไปรักษาตัวในโรงพยาบาล พระสงฆ์เป็นกลุ่มที่เปราะบาง พระสงฆ์จะกังวลเรื่องผิดพระธรรมวินัย เจ้าหน้าที่ที่รักษาไม่สะดวกในการรักษาหรือพระสงฆ์ไม่ยอมรักษา เป็นต้น

ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลพระคิลานุปัฏฐาก โดยมีพื้นที่ปฏิบัติงาน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีหน่วยงานประจำจังหวัดที่จัดอบรมหลักสูตรหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากจำนวน 70 ชั่วโมง และหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากจำนวน 35 ชั่วโมง ซึ่งในพื้นที่ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรีก็ได้มีปัญหของพระภิกษุชราภาพ เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น เช่น กลุ่มโรค NCDs ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุชราภาพจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของพระคิลานุปัฏฐากที่มีจุดกำเนิดจากธรรมเนียมสุขภาพพระสงฆ์

ปัจจุบันปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ ได้มีหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการแก้ไขปัญหามาแล้ว แต่เป็นเพียงโครงการเฉพาะกิจที่ขาดระบบกลไกการดำเนินงาน ขาดการบูรณาการกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างจริงจังและมีการดำเนินงานเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น และแม้ว่าพระสงฆ์จะมีหลักประกันสุขภาพ แต่เมื่ออาพาธยังมีปัญหาในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข รวมทั้งขาดการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

อย่างต่อเนื่องและครบวงจร หากไม่มีการพัฒนากระบวนการส่งเสริมและการดูแลพระสงฆ์ในด้านสุขภาพ จะทำให้กลไกในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และการพัฒนาความดีงามด้านคุณธรรม จริยธรรม ที่สำคัญยิ่งของประเทศไทยก็จะอ่อนแอลงจากสถานการณ์สุขภาพพระสงฆ์ดังกล่าว รัฐบาลจึงเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องมติมหาเถรสมาคม ที่ 191/2560 และมติสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 5 ให้มีการขับเคลื่อนงาน “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นองค์กรหลักของประเทศในการอภิบาลระบบส่งเสริมสุขภาพและระบบอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อประชาชนสุขภาพดีจึงได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพดูแลประชาชนทุกกลุ่มวัย “วัด” เป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากประชาชน การส่งเสริมให้วัดเป็น “วัดรอบรู้ด้านสุขภาพ” (Health Literate Temple) จึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะส่งผลที่ดีให้กับประชาชน ในท้องถิ่น ชุมชนมีสุขภาพที่ดีตามวิถีแบบไทย ๆ กลไกการพัฒนาที่สำคัญ คือการสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.) เพื่อให้พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (พระอสว.) มีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและให้คำแนะนำ ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ (Department of Health, Ministry of Public Health, 2018)

จากการประกาศธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.2560 (Health Center No. 6 Chonburi, 2017) และการขับเคลื่อนที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติสู่ระดับพื้นที่ ดังข้อความในธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ หมวด 2 ข้อ 14 ที่ว่า คณะสงฆ์พึงส่งเสริมให้มีพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อคอยดูแลและเสริมสร้างสุขภาพตนเอง อุปัชฌาย์ อาจารย์และสหธรรมิก ที่เฝ้าต่อพระธรรมวินัย และนอกจากการส่งเสริมให้พระสงฆ์เข้ารับการอบรมหลักสูตร พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.)แล้ว การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ จำเป็นต้องบูรณาการ การทำงานร่วมกันทั้งวัด ชุมชน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน พระคิลานุปัฏฐากจึงถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ ผู้ที่เป็นพระคิลานุปัฏฐากจะต้องได้รับการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากจำนวน 70 ชั่วโมง หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากจำนวน 35 ชั่วโมง ซึ่งทำให้พระคิลานุปัฏฐากมีความรู้เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง พระภิกษุและสามเณร รวมถึงคนในชุมชนได้ ซึ่งการดูแลสุขภาพจำเป็นต้องมีการพัฒนาความรู้ ทักษะและทัศนคติตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยเห็นความสำคัญของพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลสุขภาพของพระภิกษุชราภาพ โดยการศึกษาสภาพดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก รวมถึงศึกษาระดับศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลภิกษุชราภาพ และการเสนอแนวทางการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐากในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก
2. เพื่อศึกษาระดับศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลภิกษุชราภาพ
3. เพื่อเสนอแนวทางการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการทำวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

นักวิจัยจะชี้แจงเกี่ยวกับงานวิจัย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเลือกที่จะไม่ตอบคำถามได้ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลไม่เกิดความอึดอัดใจในการให้สัมภาษณ์ จากนั้นจึงขอความร่วมมือในการเข้าร่วมงานวิจัย เมื่อผู้ให้ข้อมูลให้ความยินยอม ก็จะนัดหมาย สถานที่ เวลาที่สะดวก หมายเลขโทรศัพท์ และที่อยู่ติดต่อได้ เพื่อนัดหมายสัมภาษณ์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. พระคิลานุปัฏฐาก ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ที่มีความพร้อมในการให้ข้อมูล มีสติสัมปชัญญะดี มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เป็นโรคร้ายแรงหรือโรคติดต่อร้ายแรง มีวุฒิภาวะและมีบุคลิกลักษณะเหมาะสมในการเป็นพระคิลานุปัฏฐากจำนวน 10 รูป

2. บุคลากรสาธารณสุข ที่ทำงานเกี่ยวกับการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก จำนวน 4 คน

3. นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับธรรมานุญพระสงฆ์ จำนวน 4 รูป/คน

วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นพระคิลานุปัฏฐากที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก และมีความพร้อมในการให้ข้อมูล มีสติสัมปชัญญะดี มีสุขภาพแข็งแรงไม่เป็นโรคร้ายแรงหรือโรคติดต่อ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ดำเนินการสัมภาษณ์(Interview) สัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face - to -Face) กับพระคิลานุปัฏฐากในวัด จำนวน 10 รูป บุคลากรสาธารณสุข จำนวน 4 คน นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 คน จำนวน 18 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง(Structure interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์(Interview) พระคิลานุปัฏฐาก บุคลากรสาธารณสุข นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ทำโดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ การสัมภาษณ์มาดำเนินการ จัดระบบ ระเบียบและหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการดูแลรักษาสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐาก ผลการวิจัยพบว่าการดูแลรักษาสุขภาพโดยพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมานุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.2560 และ พ.ศ.2566 ธรรมานุญฉบับใหม่ได้ปรับปรุงให้ทันสมัยยิ่งขึ้น โดยเพิ่มการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การดูแลพระสงฆ์ผู้สูงอายุและป่วย รวมถึงการจัดการพระสงฆ์ต่างชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งสองฉบับยังคงเน้นการดำรงตนในพระธรรมวินัยและการตรวจสอบการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ นอกจากนี้ การอบรมพระคิลานุปัฏฐากมีอยู่สองหลักสูตรหลัก คือ หลักสูตร 70 ชั่วโมง และ 35 ชั่วโมง โดยหลักสูตร 70 ชั่วโมงมุ่งเน้นการให้ความรู้ทางการแพทย์เบื้องต้น พัฒนาทักษะ

การดูแลผู้ป่วยและผู้สูงอายุ รวมถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกในการบริการและจริยธรรมในการดูแลพระภิกษุสามเณร เนื้อหาครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เช่น การปฐมพยาบาล การดูแลโรคเรื้อรัง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ป่วย และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสำนักสงฆ์ ส่วนหลักสูตร 35 ชั่วโมงเน้นการเตรียมความพร้อมพื้นฐานทางการแพทย์ การดูแลผู้ป่วยและผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะจิตใจและจริยธรรม รวมถึงการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง โดยหลักสูตรอบรมทั้งสองระดับนี้ครอบคลุมความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดูแลภิกษุชราภาพอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาระดับศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลภิกษุชราภาพ ผลการวิจัยพบว่าจากการประมวลผลจากสัมภาษณ์พระคิลานุปัฏฐากทั้งหมด พบว่าบทบาทและความรับผิดชอบในการดูแลพระภิกษุชราภาพมีความคล้ายคลึงกันหลายประการ ได้แก่ การดูแลเบื้องต้น พระคิลานุปัฏฐากส่วนใหญ่จะดูแลพระภิกษุผู้ป่วยเบื้องต้น เช่น การวัดความดันโลหิต การให้ยาตามที่แพทย์สั่ง การดูแลความสะอาดร่างกาย และการจัดอาหาร การประสานงานกับโรงพยาบาลเมื่อพระภิกษุมีอาการป่วยหนัก พระคิลานุปัฏฐากจะประสานงานกับโรงพยาบาลเพื่อส่งตัวผู้ป่วยไปรับการรักษา การให้กำลังใจ พระคิลานุปัฏฐากมักจะเข้าไปเยี่ยมเยียนและให้กำลังใจกับพระภิกษุชราภาพ โรคที่พบมากที่สุดและพบบ่อยที่สุดที่ได้รับการดูแลคือโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจ นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดบางประการที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของแต่ละรูป เช่น ความถี่ในการดูแล บางรูปดูแลพระภิกษุผู้ป่วยเพียงรูปเดียว บางรูปดูแลหลายรูป ความรุนแรงของอาการป่วย บางรูปดูแลพระภิกษุที่มีอาการป่วยเรื้อรัง บางรูปดูแลพระภิกษุที่มีอาการป่วยเฉียบพลัน ความรู้ความสามารถ บางรูปมีความรู้ความสามารถในการดูแลผู้ป่วยมากกว่า บางรูปอาจจำกัดความรู้ในเรื่องของการให้ยาหรือการทำแผล ทรัพยากรที่ใช้ บางวัดมีอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ครบครัน บางวัดอาจมีอุปกรณ์จำกัด ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“การดูแลไปสอบถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีอาการเป็นอย่างไรบ้าง ถ้าไม่หนักมากก็พยายามให้ท่านฉันท์ บางทีถ้าอาการหนักก็จะโทร.1669 เป็นหมอที่โรงพยาบาลใกล้ ๆ สมุทรสาคร และเขาก็จะเอาไปส่งที่โรงพยาบาล ส่วนใหญ่พระภิกษุที่ดูแลเป็นโรคเบาหวาน ความดัน เส้นเลือดในสมองตีบ ความจำของเขาคือจำใครไม่ได้ การดูแลคือเข้าไปพูดคุยสอบถามและซื้อของไปเยี่ยมให้กำลังใจ ก็จะทำให้แค่เบื้องต้น ดูแลความสะอาด ดูแลสุขภาพของพระป่วย เพราะว่าท่านจะฉีดยาไม่เป็นเวลา อุจจาระไม่เป็นเวลา และก็ความจำเสื่อมเลย จำใครไม่ได้เลย” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 1, 2023)

“อันดับแรกก็คือ ผ่านการอบรมมาก็จะมาทำเกี่ยวกับพระที่วัดเพราะพระที่วัดท่านมาบวชกันตอนที่มีอายุ เป็นพระที่อยู่ในช่วงที่ค่อนข้างเจ็บไข้ได้ป่วยง่าย เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะช่วยกัน แนะนำแนะนำ แล้วก็ดูแล ดูแลด้วยการแนะนำให้ออกกำลังกาย จะเป็นเบาหวาน ความดัน เพราะไม่ได้ออกกำลังกาย แต่อย่างผมที่แข็งแรงเพราะชอบออกกำลังกาย ก่อนที่จะสงฆ์จะออกกำลังกายสัก 30 นาที ออกที่ใต้ถุนวัด ก็จะทำให้ร่างกายแข็งแรง ประสบการณ์ที่เคยดูแลพระที่ป่วยเป็นโรคเบาหวานและความดัน พออายุเกิน 60 ปี ส่วนใหญ่เป็นโรคประมานนี้ โรคหัวใจก็จะตามมา มาที่หลายโรคเลย บางครั้งก็เคยพาไปหมอ หรือบางครั้งโทรศัพท์เรียกรถโรงพยาบาลให้หมอมารับ เพราะว่าเกินความสามารถที่จะดูแลท่านได้ก็ต้องประสานงานกับทางโรงพยาบาล” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 2, 2023)

“ระบบในเบื้องต้น คือ ตอนเช้าจะฉันรวมกันที่วัดพอฉันรวมกันก็จะรู้ว่าใครมาไม่มา พอใครไม่มาก็จะถามว่าพระรูปนี้หายไปไหน ถ้าเกิดที่ห้องอยู่ใกล้กันท่านก็จะมาบอกว่าไม่สบาย พอบอกไม่สบายก็จะถามอาการว่าเป็นอย่างไรบ้าง เข้าไปตรวจดูว่าท่านเป็นอะไร เช่น ไข้หวัด ถ้าอาการไม่หนักมากก็จะให้ยาสามัญเบื้องต้น จากประสบการณ์ในการดูแลพระที่วัด ว่าพระรูปนี้เป็นไข้ หรือพระรูปนี้ต้องส่งโรงพยาบาลอย่างนี้ ก็เอามาประยุกต์ใช้กับพระว่าพระรูปนี้อยู่ในขอบเขตที่ตนเองสามารถรักษาได้หรือไม่ถ้าได้ก็ให้ยาไป เช่น

ถ้าเป็นไข้ก็ให้ยาพาราเซตามอล หรือถ้าเกิดเจ็บคอก็ให้ยาฆ่าเชื้อ หรือเกิดจากอาการที่เกิดขอบเขตก็จะพาไปนอนมัยและอีกเคสก็จะพาไปโรงพยาบาล เคสเป็นที่พาไปนอนมัยเป็นไข้หวัดธรรมดา ส่วนเคสที่ 2 เป็นไข้หวัดใหญ่” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 3, 2023)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐาก ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถดูแลพระภิกษุชราภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกัน ดังนี้ ความต้องการพัฒนาตนเองเพิ่มพูนความรู้ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน และโรคเรื้อรังอื่น ๆ รวมถึงการใช้ยา การดูแลผู้ป่วย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น พัฒนาทักษะต้องการพัฒนาทักษะในการวัดค่าทางการแพทย์ เช่น ความดันโลหิต น้ำตาลในเลือด และการดูแลผู้ป่วยที่ติดเตียง การเข้าถึงข้อมูลต้องการเข้าถึงข้อมูลทางการแพทย์ที่เป็นปัจจุบันและเชื่อถือได้ เพื่อนำมาปรับใช้ในการดูแลผู้ป่วย และมีโอกาสฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีอุปสรรคเวลาจำกัดพระคิลานุปัฏฐากมีการกิจอื่นที่ต้องทำควบคู่ไปด้วย ทำให้มีเวลาในการศึกษาหาความรู้จำกัด ขาดทรัพยากร บางวัดขาดอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น และไม่มีงบประมาณ ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“อยากจะเพิ่มเติมความรู้ เพราะว่าในการอบรมเพียงแค่ 1-2 ครั้ง อาจจะไม่เพียงพอกับการที่จะไปดูแลคนอื่น มันต้องใช้ประสบการณ์เพราะอย่างหมอก็ต้องเรียนต้องฝึกปฏิบัติหลายปี ถึงจะออกไปดูแลรักษาคนอื่นได้ พระใช้เวลาอบรมเพียงแค่นี้ก็ชั่วโมงก็เลยอยากเพิ่มความรู้ เช่น อยากได้ความรู้เรื่องโรคความดันเนื่องจากตนเองไม่ค่อยมั่นใจในการดูเรื่องความดัน เลยอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมให้เป็นความรู้เรื่องของโรคอาการ เพราะอาการบางอย่างเราไปเห็นแล้วมันระบุไม่ได้ว่าเขาเป็นอะไร ถ้ามีความรู้เพิ่มขึ้นก็อาจจะทำให้สามารถดูแลพระที่ป่วยได้ดีขึ้น ควรที่จะหาอุปกรณ์หรือตัวปัจจัยเสริมในการทำโครงการนี้ด้วย อยากมีสิ่งสนับสนุนในการที่จะเข้าไปดูแลพระที่ป่วยเพราะว่าจะสามารถติดต่อหมอได้” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 1, 2023)

“ในการพัฒนาตนเอง เพราะผมเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส บางทีงานเยอะ บางครั้งต้องส่งเอกสารอะไรต่ออะไร ไหนจะออกงานกิจนิมนต์วัดนี้วัดนั้น ไหนจะต้องเรียนประโยค 5 บ้าง เรียนบาลีต่อ ก็ต้องดูหนังสือด้วย ทบทวนเนื้อหา ในส่วนเรื่องการดูแลพระบางครั้งพระที่ป่วยอยู่ในวัดก็ช่วยดู พอส่งไปอยู่โรงพยาบาลแล้วไม่ค่อยไปเยี่ยมพระคิลานุปัฏฐากน่าจะสละเวลาไปเยี่ยมบ้างหรือมากกว่านั้น อันนี้เป็นบทเรียนที่ต้องพัฒนาตนเอง จะไม่ให้เกิดแบบนี้อีกซึ่งจะจัดสรรเวลาในการดูแลหรือไปเยี่ยม ถ้าเป็นเรื่องการพัฒนาความรู้ก็จะแนะนำในเรื่องต่าง ๆ” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 2, 2023)

“ในแนวทางเบื้องต้นคิดว่าการจะที่จะไปดูแลใคร 1. ต้องดูแลตนเองให้ดีกว่า 2. ต้องมีองค์ความรู้ที่สามารถที่จะไปดูแลผู้ป่วย อย่างน้อย ๆ ก็มีเกร็ดความรู้เกี่ยวกับเรื่องว่าโรคนี้เป็นโรคติดต่อ โรคนี้ไม่ติดต่อเพื่อป้องกันตนเอง หรืออย่างเช่น ถ้าเป็นไข้หวัด หรือโรคติดต่อ ควรจะต้องใส่แมสใส่ถุงมือครับ อย่างนี้ถ้าเกิดตนเองมีภูมิคุ้มกันเรื่องพวกนี้แล้ว ต้องเหมือนกับว่าต้องไปศึกษาดู ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอบรมก็ดี หรือการหาข้อมูลดูเพิ่มเติม เกี่ยวกับการบ่งชี้ของโรคเป็นอย่างไร และมีลักษณะอย่างไรมีอาการสอดคล้องอย่างไรก็จะไปดูแล้วก็ไปแนะนำท่าน ไปบอกท่านให้ถูกทางถูกวิธี เพื่อที่จะให้ได้เดินถูกทาง หลัก ๆ เลยอยากให้พัฒนาในเรื่องของการดูแลตนเองเพื่อที่จะได้มีองค์ความรู้ที่จะสามารถดูแลคนที่มีความเจ็บป่วยได้ เช่น พอมีองค์ความรู้ ในเรื่องการดูแลการฉันทยาให้ถูกกับโรคและอาการที่เป็นมันก็จะทำให้ เพิ่มโอกาสท่านหายได้มากขึ้นหรือจากอาการที่ไม่หายก็จะดีขึ้น ไม่ใช่ไปปรึกษาหรือไปบอกท่านแบบผิด ๆ และท่านก็เข้าใจแบบผิด ๆ ไป” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 3, 2023)

“ต้องการพัฒนาเรื่องกายภาพบำบัดและการนวด เพื่อนำมาฟื้นฟูร่างกายของพระที่ป่วย” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 4, 2023)

องค์ความรู้ใหม่

ความรู้	ทักษะ	คุณลักษณะเฉพาะ
โรค และ ศัพท์ทางการแพทย์	การวัดความดัน	การทบทวนองค์ความรู้

Figure 1: The Potential of Phra Kilanupattaka in Caring for Elderly Monks

การดูแลภิกษุชราภาพโดยพระคิลานุปัฏฐากเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ความรู้ เช่น ความรู้เรื่องโรค ทักษะ เช่น การวัดความดันให้กับพระภิกษุชราภาพ และคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น การทบทวนองค์ความรู้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพการดูแลภิกษุชราภาพของพระคิลานุปัฏฐากในปัจจุบัน สอดคล้องกับธรรมานุสสุภาพพระสงฆ์พ.ศ.2560 ซึ่งกำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้ดูแลพระภิกษุชราภาพ โดยอธิบายไว้ใน ข้อ 8 ว่าพระสงฆ์พึงดูแลสุขภาวะอุปัชฌาย์ อาจารย์และสหธรรมิก ในขณะอาหาร ด้วยการรักษาพยาบาล การดูแลอาหาร สภาพแวดล้อมและการพักผ่อนอย่างเหมาะสม

“มีโอกาสดูแลหลวงปู่ ท่านอายุประมาณ 85 ปี ทำบายพาสหัวใจเป็นโรคหัวใจและมีโรคประจำตัวเป็นเบาหวานน้ำตาลค่อนข้างสูงต้องฉีดยาควบคุม มีโรคความดันมียาปรับความดันอยู่ ในเบื้องต้นที่เคยดูแลจะมีการจัดถวายยาตามที่แพทย์สั่ง แพทย์คือคุณหมอจากทางโรงพยาบาลที่กำหนดว่ายาชุดนี้จะเป็นยาก่อนอาหารหรือกลางวันหรือก่อนนอนซึ่งจะเป็นคนจัดยาแต่จะมีปัญหาอยู่อย่างหนึ่ง พระท่านจะฉีดยาอาหารไม่เหมือนฆราวาส จะต้องใช้พวกปานะหรืออาหารที่พระเรียกว่าเป็นอาหารปรมัตถ์ เพราะไม่ฉีดยาอาจจะไปทำลายเกี่ยวกับระบบกระเพาะอะไรต่าง ๆ ซึ่งยาพวกนี้จะแรง คุณหมอมะเน้นเรื่องนี้ส่วนเบาหวานท่านจะได้ทำการเช็คบ้างบางครั้งแต่ความดันเช็คได้บ่อย เพราะท่านมีเครื่องวัดความดันจะเช็คเช้าและเย็นซึ่งตนเองเป็นคนไปตรวจวัดความดันให้กับพระที่ป่วย” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 8, 2023)

“ส่วนใหญ่พระที่ดูแลจะเป็นโรคความดันสูง เบาหวาน ก็เข้าไปตรวจความดัน ไปวัดความดันให้และส่วนใหญ่ถ้าอาการเยอะก็จะให้ไปพบแพทย์เพราะความรู้แค่สามารถดูแลเบื้องต้นได้มีเข้าไปจัดยาให้พระที่ป่วยบอกให้ท่านฉีดยาหลังอาหารโดยการให้คำแนะนำในการฉีดยา นอกจากนี้ยังเคยไปเฝ้าไข้พระป่วยที่โรงพยาบาล ไปเช็ดตัว พระบางรูปที่ประสบอุบัติเหตุก็ต้องไปเฝ้าและก็เช็ดตัว เช็ดอุจจาระ จนกระทั่งออกจากโรงพยาบาลและกลับมาพักที่วัดต่อ” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 10, 2023)

ขณะเดียวกันการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจะประสบผลสำเร็จได้ต้องทำงานแบบมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย การมีส่วนร่วมของหน่วยงาน/องค์กรในการดูแลสุขภาพพระภิกษุชราภาพ

“สำหรับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทุก ๆ เดือนจะเข้ามาตามวัดต่าง ๆ เพื่อตรวจดูแลโรคของพระภิกษุในวัดทุกวัด เพราะว่าทางอนามัยไม่ทอดทิ้งเข้ามาดูแลอยู่เป็นประจำ เช่น มาตรวจโรคไวรัสตับอักเสบบี และสำนักพุทธเขาก็ติดต่อมาทางเลขาเจ้าคณะตำบล เลขาเจ้าคณะตำบลทุกตำบลในเขตก็สำรวจและส่งข้อมูลไปยังผู้ว่าราชการ แล้วผู้ว่าราชการเขาก็ออกตรวจเยี่ยมถือเป็นขวัญและกำลังใจ” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 1, 2023) มีความสอดคล้องกับ Chinphong (2008) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกัน ในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง การเห็นพ้องต้องกันนั้น จะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้ จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการ ทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อระดับศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลสุขภาพพระภิกษุชราภาพ

“ในแนวทางเบื้องต้นคิดว่าการที่จะจะไปดูแลใคร 1. ต้องดูแลตนเองให้ดีกว่า 2. ต้องมีองค์ความรู้ที่สามารถที่จะไปดูแลผู้ป่วย อย่างน้อย ๆ ก็มีเกร็ดความรู้เกี่ยวกับเรื่องว่าโรคนี้เป็นโรคติดต่อ โรคนี้ไม่ติดต่อเพื่อป้องกันตนเอง หรืออย่างเช่น ถ้าเป็นไข้หวัด หรือโรคติดต่อ ควรจะต้องใส่แมสใส่ถุงมือครับ อย่างนี้ถ้าเกิดตนเองมีภูมิคุ้มกันเรื่องพวกนี้แล้ว ต้องเหมือนกับว่าต้องไปศึกษาดู ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอบรมก็ดี หรือการหาข้อมูลดูเพิ่มเติม เกี่ยวกับการบ่งชี้ของโรคเป็นอย่างไร และมีลักษณะอย่างไรมีอาการสอดคล้องอย่างไรที่จะไปดูแลแล้วก็จะไปแนะนำท่าน ไปบอกท่านให้ถูกทางถูกวิธี เพื่อที่จะให้ได้เดินถูกทาง หลัก ๆ เลยอยากให้พัฒนาในเรื่องของการดูแลตนเองเพื่อที่จะได้มีองค์ความรู้ที่จะสามารถดูแลคนที่มีความเจ็บป่วยได้ เช่น พอมีองค์ความรู้ ในเรื่องการดูแลการฉันทยาให้ถูกกับโรคและอาการที่เป็นมันก็จะทำให้ เพิ่มโอกาสท่านหายได้มากขึ้น หรือจากอาการที่ไม่หายก็จะดีขึ้น ไม่ใช่ไปรักษาหรือไปบอกท่านแบบผิด ๆ และท่านก็เข้าใจแบบผิด ๆ ไป” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 3, 2023)

“ต้องคอยศึกษาหาความรู้อยู่ตลอด ที่ว่าไปอบรมมาก็ต้องคอยทบทวนอยู่ตลอดอย่าง เช่น เรื่องค่าต่าง ๆ ได้แก่ ค่าในการวัดความดัน ความดันสูงเท่านี้ ความดันต่ำค่าเท่านี้ คนเราปกติก็ไม่ควรเกิน 140 ตัวบน ถ้าตัวล่างก็ 70-90 และก็ค่าระดับออกซิเจนในร่างกาย รวมถึงค่า BMI ที่จะบอกดัชนีมวลรวมกายว่า พระของเราที่ตรวจอยู่ในเกณฑ์ใด อ้วนไปหรือผอมไป ต้องการอัปเดตความรู้ และฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 6, 2023) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Thananan (2009) ที่อธิบายว่า ศักยภาพ คือ ลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกของคนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล (Personal Attributes) ในพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อแนวทางการดูแลสุขภาพพระคิลานุปัฏฐาก ดังนี้

“ต้องพัฒนาองค์ความรู้ที่เยอะขึ้นกว่านี้ ด้านยา โดยเฉพาะยาสมุนไพร หรือองค์ความรู้อาหารที่ต้องพบเจออยู่ในชีวิตประจำวัน อยากให้ตนเองมีความรู้ด้านยาสมุนไพรในการนำมาใช้กับผู้ป่วยหรือมีองค์ความรู้ด้านอาหาร เพื่อนำมาใช้ให้คำแนะนำกับพระที่ป่วยให้เหมาะสม” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No.7, 2023)

“ต้องศึกษาในองค์ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยต่าง ๆ เพราะการอบรมพระคิลานุปัฏฐากเป็นการอบรมพื้นฐานและเป็นความรู้แค่ระดับเบื้องต้น ถ้าได้รับอบรมหรือความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งต่อยอดในองค์ความรู้เดิมก็จะสามารถดูแลผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือดีขึ้น ตอนนี้ใช้วิธีการอยากรู้อะไรก็เปิดยูทูบ คำแนะนำต่าง ๆ ก็จะมีคุณหมอมาคำแนะนำต่าง ๆ ในนั้นเยอะเลย เช่น คนที่มีอายุมากไม่ได้ดูแลแค่เบาหวาน ความดัน หัวใจแต่ต้องดูไปถึงดวงตา การขับถ่าย ต้องรู้รวมซึ่งมันเป็นปัญหาของผู้สูงวัย ที่ได้รับอบรมมาขอเรื่องการดูแลระยะสุดท้ายมากที่สุดเพราะเป็นอะไรที่ค่อนข้าง sensitive ต้องใช้องค์ความรู้ที่ดูแลผู้ป่วย การดูแลสุขภาพ ความสะอาด อนามัย หรือแม้กระทั่งจิตใจของตนเองและผู้ป่วย และก็ครอบครัว เป็นต้น” (Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 8, 2023)

พระคิลานุปัฏฐากมีแนวทางในการพัฒนาตนเองเพื่อดูแลพระภิกษุชราภาพอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับโรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และการปฐมพยาบาล นอกจากนี้ ยังต้องการฝึกทักษะทางการแพทย์ เช่น การวัดค่าความดันและน้ำตาลในเลือด รวมถึงการดูแลผู้ป่วยติดเตียง พระหลายรูปเห็นว่าการอบรมเบื้องต้นไม่เพียงพอและอยากมีโอกาสฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม รวมถึงเข้าถึงข้อมูลทางการแพทย์ที่ทันสมัย ปัญหาสำคัญที่พบคือเวลาจำกัดเนื่องจากต้องปฏิบัติภารกิจอื่นในวัดอีกทั้งยังขาดทรัพยากรที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์ทางการแพทย์และงบประมาณ พระหลายรูปต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดอบรมเพิ่มเติม และบางรูปสนใจศึกษาเพิ่มเติมในด้านกายภาพบำบัด การนวด และการใช้ยาสมุนไพร พระคิลานุปัฏฐากจึงปรารถนาให้มีการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ความรู้ และทรัพยากรเพื่อให้สามารถดูแลพระภิกษุชราภาพที่เจ็บป่วยได้ดีขึ้น

สรุป

พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาในสังคมไทย จึงจำเป็นต้องมีสุขภาพที่แข็งแรงทั้งกายและใจเพื่อปฏิบัติกิจอย่างเต็มที่ในขณะนี้ พบว่าพระสงฆ์มีปัญหาสุขภาพจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจ ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงและรูปแบบการใช้ชีวิตที่ไม่ถูกต้อง ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรีเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งเป็นผู้ดูแลพระภิกษุชราภาพในวัด ผลการวิจัย สภาพการดูแลพระคิลานุปัฏฐากใช้ความรู้และทักษะพื้นฐานจากการอบรมในการดูแลเบื้องต้น เช่น การฉีดยา ป้องกันโรคติดต่อ และเฝ้าดูอาการเบื้องต้น ศักยภาพในการดูแล พระคิลานุปัฏฐากมีความรู้เรื่องโรค ทักษะการวัดความดัน และคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ดี เช่น การทบทวนความรู้ แนวทางการพัฒนาศักยภาพ พระคิลานุปัฏฐากควรเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับโรคเรื้อรัง ฝึกทักษะทางการแพทย์ เช่น การวัดความดันและน้ำตาลในเลือด รวมถึงการดูแลผู้ป่วยติดเตียง อภิปรายผลการวิจัย การดูแลพระภิกษุชราภาพของ พระคิลานุปัฏฐากสอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งกำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้ดูแลสุขภาพพระสงฆ์ การทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการดูแล นอกจากนี้การพัฒนาความรู้และทักษะของพระคิลานุปัฏฐากยังจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถดูแลพระภิกษุชราภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พระภิกษุชราภาพควรให้ความร่วมมือในการรักษาดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีและสามารถกลับมาปฏิบัติศาสนกิจได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พระคิลานุปัฏฐากควรใช้เทคโนโลยีในการหาความรู้ ใช้สื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ หรือเว็บไซต์ทางการแพทย์ เพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมติดตามข้อมูลและความรู้ใหม่ ๆ ในวงการแพทย์เพื่อปรับใช้ในการดูแลผู้ป่วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 กระทรวงสาธารณสุขและโรงพยาบาล ควรจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นให้กับวัด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมภูมิภาคต่าง ๆ ควรเพิ่มจำนวนและความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยรวบรวมข้อมูลจากพระคิลานุปัฏฐากจากวัดในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้เข้าใจถึงความแตกต่างในบริบทของการดูแลผู้ป่วยในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

2.2 ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการเฉพาะด้านของพระคิลานุปัฏฐาก เช่น ความรู้เรื่องโรคเรื้อรัง การปฐมพยาบาล การใช้ยาสมุนไพร และการฟื้นฟูกายภาพ รวมทั้งการเจาะลึกถึงความท้าทายที่พระคิลานุปัฏฐากพบในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำไปใช้พัฒนาการอบรมและสนับสนุนได้ตรงจุดยิ่งขึ้น

References

- Bureau of Elderly Health Department of Health, Ministry of Public Health. (2017). *Training Guidelines for the Monk's Care Course*. Retrieved May 19, 2022, from <https://hanamai.moph.go.th/web>
- Chinphong, P. (2008). *The Meaning of Participation*. Pathum Thani: Valaya Alongkorn Rajabhat University.
- Department of Health, Ministry of Public Health. (2018). *Develop a Curriculum for Monks to Care for the Health of Monks*. Retrieved December 15, 2022, from <http://www.thaihealth.or.th>
- Health Center No. 6 Chonburi. National Monk Health Act. (2017). *Training Manual for Phra Kilanupattaka*. Retrieved May 23, 2022, from <https://hpc6.anamai.moph.go.th/th/monks>
- Health Promotion Fund. (2023). *NCDs Group*. Retrieved December 15, 2022, from <http://www.thaihealth.or.th>
- Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 1 (2023). *Interview*. September, 2.
- Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 10 (2023). *Interview*. September, 20.
- Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 2 (2023). *Interview*. September, 5.

Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 3 (2023). *Interview*. September, 6.

Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 4 (2023). *Interview*. September, 12.

Monk Caregivers (Phra Khilanupattaka) No. 8 (2023). *Interview*. September, 18.

Thananan, S. (2009). *Human Resource Development*. (4th ed.). Bangkok: Faculty of Public Administration, National Institute of Development Administration.

การจัดการความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ*

Scientific Knowledge Management Based on the Buddhist Wisdom Ecosystems

พระปลัดพุฒิพงษ์ พุทธิวิโส กล้าทวี

Phrapalad Phutti Phong Buddhivamsa Klamthawi

วัดบางกุ้ง

Wat Bang Kung, Thailand.

Corresponding Author's Email: phutti phong.kla@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ระบบนิเวศภูมิปัญญาของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี 2. เพื่อการจัดการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี และ 3. เพื่อนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 12 รูปหรือคน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การปฏิบัติการด้วยการจัดเวทีเสวนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ การเสริมสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการจัดการภูมิปัญญา ด้านสมุนไพรในแต่ละพื้นที่ เพื่อสรุปประเด็น รูปแบบ วิธีการ หาแนวทางการส่งเสริม การสร้างจิตสำนึก กิจกรรมในการดำเนินงานจัดการภูมิปัญญา ด้านสมุนไพร จำนวน 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วม 61 ท่าน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. การสังเคราะห์องค์ความรู้ระบบนิเวศภูมิปัญญาของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี ชุมชนในจังหวัดอุทัยธานีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรม ซึ่งเป็นรากฐานของเศรษฐกิจชุมชน 2. การจัดการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี สมุนไพรเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชนทั้งในด้านสุขภาพและเศรษฐกิจ ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการพูดคุยและการสอน โดยบางชุมชนมีการจดบันทึกข้อมูลสมุนไพรเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา นอกจากนี้ การบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้สมุนไพรอย่างยั่งยืน 3. การนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์สามารถสร้างความเข้าใจและการใช้งานที่มีประสิทธิภาพด้วยการใช้เทคโนโลยีและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการภูมิปัญญากับการศึกษา ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

*Received September 10, 2024; Revised February 20, 2025; Accepted February 24, 2025

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; วิทยาศาสตร์; ระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ

Abstract

The study had the following objectives: 1) to synthesize a body of knowledge on community wisdom ecosystems in Uthai Thani province; 2) to manage scientific knowledge based on Buddhist wisdom ecosystems in Uthai Thani province; and 3) to present a database and knowledge from Buddhist wisdom ecosystems to the creative community. The study employed a combination of documentary research, qualitative research, and action research methods. Qualitative data were collected through focus group discussions with 18 participants and in-depth interviews with 12 participants. The action research included a seminar for knowledge exchange, learning activities, and raising awareness within the community about wisdom management of herbs in each area. The purpose was to summarize key points, model, and methods for finding guidelines to promote awareness. The wisdom management activity on herbs was conducted once with 61 participants. The results of the activity were analyzed both descriptively and explanatorily.

From the study, the results were found as follows: 1) The synthesis of a body of knowledge on community wisdom ecosystems in Uthai Thani province played a crucial role in developing and transferring Buddhist wisdom to preserve and restore natural resources. This process combined scientific knowledge with local wisdom. The majority of locals are engaged in agriculture, animal husbandry, and handicrafts, which form the foundation of the community's economy. 2) The management of scientific knowledge based on Buddhist wisdom ecosystems in Uthai Thani province demonstrates that herbs are vital resources for the community, both physically and economically. Knowledge about herbs has been passed down through generations via conservation efforts and teaching. Some communities record herbal knowledge to preserve and develop it further. Additionally, the integration of scientific knowledge has enhanced the efficiency of sustainable herb use. 3) The presentation of the database and knowledge from Buddhist wisdom ecosystems to the creative community fosters understanding and promotes efficient usage. This process was carried out through the use of technology and the management of learning activities, both of which are essential tools for disseminating creative knowledge. These tools help communities understand and apply the knowledge effectively. Additionally, the development of collaborative networks and local curricula that integrate both wisdom and education strengthen the communities and supports sustainable development.

Keywords: Knowledge Management; Science; Buddhist Wisdom Ecosystems

บทนำ

ความหลากหลายทางชีวภาพสูงแห่งหนึ่งเนื่องจากมีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นและมีสภาพภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกันทำให้มีลักษณะของพรรณไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์หลากหลายทั้งชนิดพันธุ์การกระจายพันธุ์และรูปร่างของชนิดพืชดังนั้นมีมนุษย์จึงได้มีการนำพืชมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่นทำเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและใช้เป็นยารักษาโรค ปัจจุบันได้มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ เป็นยารักษาโรคในแต่ละท้องถิ่นมากขึ้นทรัพยากรทางชีวภาพโดยเฉพาะพืชสมุนไพรนับว่าเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรคที่ได้จากธรรมชาติซึ่งใช้ในการรักษาบำบัดมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณกาลและในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งในทางการแพทย์เพื่อใช้ในการบำบัดรักษาด้วยสมุนไพรและแพทย์ทางเลือกนอกจากนี้การใช้พืชสมุนไพรยังลดความเสี่ยงต่อการได้รับสารเคมีในกระบวนการรักษาประเทศไทย และผืนป่าของประเทศไทยมีพืชสมุนไพรแบ่งไปตามภูมิประเทศ

จังหวัดอุทัยธานี มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง มีพื้นที่รับผิดชอบ ประมาณ 1,737,587 ไร่ (2,780.14 ตารางกิโลเมตร) มีลักษณะค่อนข้างยาวจากเหนือถึงใต้ แนวเขตติดกับจังหวัดนครสวรรค์ สุพรรณบุรี และ กาญจนบุรี เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์กรรมของพืชที่รวบรวมไว้ซึ่งความหลากหลายของพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ที่หายากหรืออยู่ในภาวะที่อันตราย แต่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เป็นระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความหนาแน่นของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจ มีป่าไม้นานาชนิด ประกอบด้วยเทือกเขา เนินเขา ตลอดจนทุ่งหญ้า ลักษณะทั้งหมดจึงมีคุณค่าในด้านวิทยาศาสตร์ และยังมีความงดงามทางธรรมชาติที่หาได้ยากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ด้วยคุณลักษณะที่โดดเด่นของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ห้วยขาแข้งนี้เองในปี 2534 คณะกรรมการมรดกโลกจึงได้ประกาศให้เป็นมรดกของโลกทางธรรมชาติ (Nature World Heritage) โดยมีที่มาจากความต้องการของประชาชนที่จะเพิ่มความเข้มแข็งในการคุ้มครองพื้นที่ป่าไม่ให้ถูกคุกคามในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ปัจจุบันอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช และได้รับการคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ทำให้สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ตามเกณฑ์ของอนุสัญญามรดกโลกอย่างมีประสิทธิภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ พันธุ์ และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ พบว่าชาวบ้านมีวิถีชีวิตด้วยการทำไร่หมุนเวียน และล่าสัตว์ป่านำมาเป็นอาหาร ชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เห็นคุณค่าและหันมาดูแลรักษาป่ามากขึ้น มีกฎกติกาสำหรับพื้นที่ทำกินชัดเจน คือ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ยอมรับการทำไร่หมุนเวียนโดยอนุญาตให้ทำได้เฉพาะพื้นที่เดิมแต่ไม่อนุญาตให้แผ้วถางป่าเพิ่ม ที่สำคัญคือมีส่วนร่วมในการลาดตระเวน สอดส่องการลักลอบตัดไม้ ลักลอบล่าสัตว์ป่า รวมทั้งส่งเสริมอาชีพสอดคล้องกับวิถีชุมชน ใช้ประโยชน์จากป่าด้านอาหาร ยาสมุนไพร ใช้สอยแต่อยู่ภายใต้กฎ กติกาของชุมชน พืชบางชนิดนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP มีการใช้สมุนไพร ได้แก่ มะขามแขก มะขามป้อม สมอไทย สมอพิเภก ไคร้ น้ำ มะเมาะ ไข่ปลา เป็นต้น มีปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพรและแพทย์แผนไทย ได้แก่ น้ำพุร้อนสมอทอง อ่างเก็บน้ำห้วยขุนแก้ว เชื้อนระบำ (Wongkamjun, (2015)

จากแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อนำมาใช้เป็นยา อาหาร ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและเครื่องสำอางเป็นที่แพร่หลาย โดยเฉพาะประเทศไทยเป็นประเทศเขตร้อนชื้นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพจากพืช จุลชีพ รวมถึงสิ่งมีชีวิตในทะเล และยิ่งกว่านั้นคนไทยมีความคุ้นเคยกับสมุนไพรเป็นอย่างดีมาตั้งแต่อดีต โดยมีการเรียนรู้การนำสมุนไพรมาใช้รักษาร่างกายผ่านการลองผิดลองถูกโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อแยกแยะหาองค์ประกอบทางเคมีและศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพขององค์ประกอบนั้นๆ อย่างจำเพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูล

ของสารที่ออกฤทธิ์และนำไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องจึงจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเหตุผลถึงความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจในการจัดการความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาไทย จากการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดระบบนิเวศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาไทย มีทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ระบบนิเวศภูมิปัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาไทย จัดการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ และจัดทำฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ ที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การให้บริการและการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุทัยธานีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ระบบนิเวศภูมิปัญญาของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อการจัดการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา และรวบรวมข้อมูลโดยใช้หลักการวิจัยในเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทำการพูดคุยแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วลงพื้นที่จริง เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม ถ่ายรูป และเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ แล้วนำมาบดสัมภาษณ์มาถอดเทปพร้อมสรุปผลข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด จัดกลุ่มของข้อมูล แยกประเด็นต่างๆ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์งานวิจัย วิเคราะห์ในพื้นที่ บริบทของชุมชน จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การ กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ การเสริมสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการจัดการภูมิปัญญา ด้านสมุนไพร แล้วนำมาวิเคราะห์ องค์ความรู้ระบบนิเวศและภูมิปัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะของข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้ยกระดับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ระบบนิเวศภูมิปัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและภูมิปัญญา และจัดทำฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพ และการลงพื้นที่ปฏิบัติการมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การสังเคราะห์องค์ความรู้ระบบนิเวศภูมิปัญญาของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า

1. พื้นที่และประวัติชุมชน

1.1 หมู่บ้านเขาไม้่นวนก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2546 โดยได้แยกมาจาก หมู่ 6 บ้านซับป่าพุ ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานีมาเป็น หมู่ 10 บ้านเขาไม้่นวน ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี โดยมีนายมานพ โกมล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกและต่อมานายสุณาย นกตล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สองและปัจจุบันมี นายธรรมศักดิ์ อภัยนุช ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีประชากรจำนวน 153 ครัวเรือน จำนวนประชากร

ทั้งหมด 650 คน แยกเป็นชาย 290 คน หญิง 360 คน บ้านเขาไม้มวอยู่ติดเขาที่มีไม้ไผ่มวอยู่เป็นจำนวนมากจึงตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านเขาไม้มว

ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านเขาไม้มว หมู่ 10 ต.ป่าอ้อ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ติดป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยทับเสลาและป่าห้วยคอกควาย ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ ตาม พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ขึ้นทะเบียนสวนป่ากับกรมป่าไม้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการโดยหมู่บ้านเอง มีแผนการจัดการป่าชุมชนอนุมัติเมื่อปี 2550 (การปลูกป่าผสมผสานเพื่อการดำรงชีพ) ป่าชุมชนบ้านเขาไม้มวมีเนื้อที่ 221 ไร่ กำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ จำนวน 177 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ป่าชุมชนและเพื่อการใช้ประโยชน์ 44 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20 ของพื้นที่ป่าชุมชน

1.2 บ้านซับป่าพลูใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี มีสภาพพื้นที่รายล้อมด้วยภูเขาสูง มีพื้นที่ทำการเกษตรติด กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง บ้านซับป่าพลูใหม่ พื้นที่มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์และงดงาม มีลำห้วย ไหลผ่าน คือลำห้วยน้ำวัง ด้วยสภาพพื้นที่ดังกล่าว มีภูมิอากาศชุ่มชื้นและมีแหล่งน้ำตลอดปี ทำให้เหมาะสม แก่การปลูกไม้ผล ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้าน มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์และงดงาม มีลำห้วยไหลผ่าน คือลำห้วยน้ำวัง บริเวณ พื้นที่บ้านซับป่าพลูใหม่มีเนื้อที่ทั้งหมด 4,600 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 3,500 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 155 ไร่ พื้นที่อ่างเก็บน้ำ 120 ไร่ บ้านซับป่าพลูใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลป่าอ้อ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ในการดำรงชีวิต “ซึ่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ประชาชนบ้านท่ามะนาว ส่วนใหญ่มีบ้านที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีบริเวณบ้านที่สามารถปลูกพืชผักสวนครัว ไว้บริโภคในครัวเรือน มีความพอดีไม่มากหรือน้อยเกินไปในการดำเนินชีวิต

1.3 หมู่บ้านเขาเขียวเป็นหมู่บ้านที่ไกลสุดของอำเภอลานสัก ซึ่งทางเข้าหมู่บ้านจะผ่านเขตพื้นที่ของ ตำบลแม่เปิน อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ แต่สิ่งที่ทำให้หมู่บ้านเขาเขียวเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวคือการที่หมู่บ้านตั้งอยู่ในอ้อมกอดของหุบเขา ซึ่งถ้ามองจากภายในหมู่บ้านจะเห็นว่ามีภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ สัตว์ป่ายังอุดมสมบูรณ์ ซึ่งบางวันจะสามารถเห็นสัตว์ป่าลงมาหากินอาหารในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น เก้ง กวางเนื้อทราย ละมั่ง ช้าง วัวแดง หมูป่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ป่าซึ่งไม่สามารถหาชมที่อื่นไม่ได้ แต่ที่นี่สามารถหาชมได้ เช่น พุงดอกกระเจียว

2. ลักษณะภูมิอากาศ และปริมาณน้ำฝน

ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดอุทัยธานี จัดอยู่ในลักษณะร้อนชื้น คือมีอากาศร้อนชื้นในช่วงฤดูฝนและแห้งแล้งในช่วงฤดูหนาว โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในฤดูฝน และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาวซึ่งแบ่งฤดูตามระยะเวลาได้ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนจัดช่วงเดือนมีนาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม จนถึงเดือนตุลาคม โดยฝนจะตกด้านทิศตะวันตกมากกว่าด้านทิศตะวันออก เนื่องจากอยู่ในเขตอิทธิพลของมรสุมและดีเปรสชัน ฝนตกชุกมากที่สุดในเดือนกันยายน

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนมกราคม โดยเดือนธันวาคม อากาศจะหนาวและแห้งแล้งมากที่สุด

สภาพภูมิอากาศ โดยทั่วไปคล้ายคลึงกับจังหวัดในภาคกลาง แต่ในฤดูร้อนจะร้อนจัด และในฤดูหนาวจะหนาวจัด ความแตกต่างของอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 6 - 43 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์และฤดูร้อนตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม (Nuanchavee, 2023)

3. การประกอบอาชีพ

ชาวบ้าน มีการทำอาชีพหลักๆ 2 อย่าง คือ 1.เกษตรกร 2.เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย และมีการปลูกสมุนไพรเล็กน้อย ดังนี้ (Thienthong, 2023)

เกษตรกร เป็นการเพาะปลูกพืช เช่น การปลูก ถั่วเขียว ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น ที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งการอุปโภคและบริโภค เป็นอาชีพอิสระที่ไม่จำเป็นต้องขึ้นตรงกับหน่วยงานใด สามารถบริหารจัดการเวลาและวางแผนการทำงานได้เอง

เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย การเลี้ยงวัวควาย จำแนกได้ 2 แบบใหญ่ๆ แบบแรก ได้แก่ การเลี้ยงวัวควายเพื่อใช้แรงงาน การเลี้ยงแบบนี้ เป็นแบบที่ดำเนินกันทั่วไปในเมืองไทย อันได้แก่ การเลี้ยงวัวควายเพื่อเป็นส่วนประกอบของการ ทำไร่นา โดยมิได้มุ่งเลี้ยงเป็นการค้าโดยเฉพาะ การเลี้ยงเป็นไปตามมีตามเกิด ไม่ต้องมีวิชาการเข้าช่วยมากนัก อาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก

สมุนไพร ชุมชนนั้น มีการปลูกสมุนไพรอีกเล็กน้อย เช่น ฟักทลายโจร กระเจี๊ยบ มะแว้ง มะกรูด กล้วยชัน ตะไคร้ เพชรสังฆาต สำหรับส่งไปแปรรูปมากมาย

4. ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม

หมู่บ้านทั้ง 3 หมู่ยังคงอนุรักษ์ประเพณีต่างๆ ไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยมีการทำกิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ มีดังนี้

- เดือน มกราคม ขึ้นปีใหม่ ในวันที่ 1 มกราคม จะมีการทำบุญ ใส่บาตรเลี้ยงพระ และทำบุญกลางบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน และชาวบ้าน
- เดือน กุมภาพันธ์ วันมาฆบูชาจะมีการทำบุญ ใส่บาตร ตอนค่ำจะมีพิธีเวียนเทียนรอบโบสถ์
- เดือน มีนาคม จะมีวันตรุษไทย จะใส่บาตรขนมห่อ ขนมเทียน
- เดือน เมษายน จะเป็นวันสงกรานต์ประจำปีทุกปีในหมู่บ้านจะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี และสงฆ์พระพุทธรูป พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์
- เดือน พฤษภาคม จะทำบุญใส่บาตรในวันวิสาขบูชา
- เดือน กรกฎาคม จะทำบุญใส่บาตรตอนเช้า มีการฟังเทศน์ ในวนอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษาและมีการถวายเทียนพรรษา, มีการฟังพระเทศน์มหาชาติ
- เดือน สิงหาคม วันที่ 12 สิงหาคม ซึ่งจะเป็นวันแม่แห่งชาติ จะมีการทำบุญใส่บาตรเป็นประจำทุกปี และมีการจัดงานในวันแม่
- เดือน ตุลาคม ออกพรรษาขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 แรม 1 ค่ำเดือน 11 ตักบาตรเทโว และ 8 ค่ำเดือน 11 วันสารทไทย โดยการใส่บาตรกระยาสาธ
- เดือน พฤศจิกายน จะมีวันลอยกระทงเป็นประจำทุกปี
- เดือน ธันวาคม ทุกวันที่ 5 ของปี จะเป็นวันพ่อแห่งชาติ มีการทำบุญตอนเช้าตักบาตรพระ (Ngeonsuk, 2023)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การจัดการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า

1. องค์ความรู้ของชุมชนด้านสมุนไพร จำแนกสมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดรักษาโรคของวัดหนองหญ้านาง จังหวัดอุทัยธานี

สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดโรคของวัดหนองหญ้านาง จังหวัดอุทัยธานี มีสมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดรักษาโรคของวัดหนองหญ้านางมีจำนวนทั้งหมด 169 ชนิด ได้แก่ ยางว่านหางจระเข้ หรือเรียกว่ายาตำ, ลูกจันทร์, ลูกกระวาน, ดอกคำฝอย, ดีปลี, พริกไทย, รากชะพลู, ชะค่าน, ชิงเครง, แก่นสักขี, แฝกหอม, มะอึก, เครือเถา

หนัง, หัวเหวหมู, ข้า, ไพร, ผักเสี้ยนผี, บอระเพ็ด, ลูกชี่กาแดง, โศกกระสุน, แก่นมะขามไก่, แก่นสัก, ปลาไหลเผือก, เหมือดคน, แก่นลั่นทม, ขมิ้นเครือ, เถาคันแดง, แก่นแสมสาร, แก่นแสมทะเล, แก่นเต้าน้อย, แก่นเต้าใหญ่, แก่นขันทองพญาบาล, ผินตัน, ขมิ้นอ้อย, กระทอ, กระชาย, เปราะหอม, แก่นพญามูลเหล็ก, กุ่มน้ำ, แฝงมุงเรื่อน, เปลือกส้มโอ, ใบตองแตก, กล้วยาโด้ไม่รู้ล้ม, ตะกั่วเหล็ก, ว่านสากเหล็ก, แก่นมะหาด, เถาพพาน, รากคนทา, เถาตำลึง, เหงือกปลาหมอ, พญาไก่เถื่อน, ชุมเห็ดเทศ, คลอบตลับ, ต้นโง้ง, น้ำนราขสิทธิ์, โศกสอ, สมอเทศ, สมอไทย, กำแพงเจ็ดชั้น, ต้นกานพลู, เจตมูลเพลิง, ใบมะกา, ชิงแห้ง, ฝักราชพฤกษ์, แก่นชี่เหล็ก, แก่นหนามพรหม, ผลมะตูมอ่อน, รากไทรย้อย, รากไทรอิด, รากพุทธรักษา, รากแดง, แก่นแกล, แก่นกันรา, ข้าวเย็นเหนือ, ข้าวเย็นใต้, สะแกนา, แก่นหางนกกระริง, ต้นมะเขือขึ้น, เพี้ยยายม่อม, โศกหัวบัว, โศกเชียง, โศกจุฬาลัมพา, โศกกันพร้าว, โศกพุงปลา, พิกัดเทียนดำ, พิกัดเทียนขาว, พิกัดเทียนแดง, พิกัดตาตึกแตน, พิกัดเทียนยาวภาณิ, พิกัดเทียนสัตตบุษย์, แก่นขนุน, แก่นปฐ, แก่นประดู่, จันทร์แดง, ลูกทุ้งกาสา, ดอกจันทร์, กล้วยาปลุกควาย, สมอติง, แก่นกำล้ง, แก่นคูณ, พิกัดเทียนตากบ, พิกัดเทียนเกล็ดหอย, ผักชี่ล้อม, เถาคัดเค้า, ต้นต้นทรง, ลูกผักชี, การบูรตัน, ตะไคร้หอม, แก่นสน, มะแว้งเครือ, มะแว้งต้น, ต้นพญาบาย, ดอกสารภี, อบเชยเทศ, ว่านน้า, ชะเอมไทย, อบเชยไทย, ส้มสันดาน, ใบส้มเสี้ยว, โศกเขมา, ผักแพรวแดง, หัวคอดึง, ต้นเปล้าน้อยตัวผู้, รากพุทรา, จุลชี่เหล็ก, รากแพบ, ลูกเมื่อย, ต้นเปล้าใหญ่ตัวเมีย, เจตพังคี, กุ่มบก, รากมะกล่ำต้น, ใบไผ่ป่า, ใบสีสุก, กัญชาเทศ, มะคำดีควาย, เกสรบัวหลวง, ใบหนาด, โศกน้ำเต้า, ดอกพิกุล, เถาหิลม, ตะไคร้แกง, กระตุงงูเหลือม, จันทร์หอม, โศกกลัดกลิ้ง, ดอกมะลิ, มหาหิงค์, รากบัวหลวง, ดิกขุนนาค, ลูกเร้ว, กระเพราขาว, ดอกกระดังงา, ผักเป็นแดง, กระเพราแดง, ดอกจำปี, ดอกจำปา, คานสับประรด, เถาคันแดง, ชะเอมไทย, ผักคูณ, แก่นฝาง, มะขามป้อม, ลำเจียก, แก่นประดง, รากตะโกนา, ส้มป่อย, โศกกรักเกรา, เปลือกทับทิม

การจำแนกสมุนไพรที่ใช้การบำบัดรักษาโรคของวัดหนองหญ้า จากการศึกษาสมุนไพรที่มีอยู่ทั้งหมด 169 ชนิด ได้นำมาจำแนกตามเกณฑ์ ตำราแพทย์แผนโบราณ คือ 1) การจำแนกสมุนไพรตามรสของยาและ 2) การจำแนกตรงตามเกณฑ์ของลักษณะสมุนไพร ซึ่งได้แบ่งการจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การจำแนกตามลักษณะการใช้ (สมุนไพรใช้รับประทาน สมุนไพรใช้สำหรับภายนอก) จำแนกตามฤทธิ์ที่สมุนไพรมีผลต่อระบบต่างๆ ของร่างกาย จำแนกตามสรรพคุณ และจำแนกตามส่วนของพืชสมุนไพรที่นำไปเป็นยา

2. องค์ความรู้จากภูมิปัญญา การรวบรวมภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพร คือ การนำสมุนไพรที่มีอยู่มาแปรรูปหรือผสมปรุงโดยผ่านกรรมวิธี หรือ กระบวนการในการปรุงยาของวัดหนองหญ้านางเพื่อเก็บยาไว้ได้เป็นเวลานาน และสะดวกในการบำบัดรักษา ผู้ป่วยต่างๆ ที่เป็นโรคต่างกัน สมุนไพรที่มีอยู่ในวัดหนองหญ้านางเป็นสมุนไพรแห้ง สาเหตุอันเนื่องมาจากสมุนไพรแห้งมีความสะดวกในการเก็บรักษา การนำมาใช้ และความสะดวกในการนำมาบำบัดรักษาผู้ป่วยในวัดหนองหญ้านาง ความต้องการในการใช้สมุนไพรในวัดมีจำนวนมาก จึงมีกระบวนการแปรรูปสมุนไพรที่เหมาะสม เช่น การหั่น ตัดเป็นชิ้นที่พอเหมาะสม ตากให้แห้งเพื่อสะดวกในการเก็บรักษาและนำสมุนไพรที่แปรรูปมาทำการรักษาและบำบัดโรคด้วยวิชาการแพทย์แผนโบราณโดยการใช้สมุนไพรไทยรักษาแบบพื้นบ้านคือยาต้ม (ยาหม้อ) ยาลูกกลอน ยาน้ำมันมนต์ ยาประคบ ยาอบสมุนไพร ในการรวบรวมภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคได้ทั้งหมด 5 อย่าง ได้แก่ ยาต้ม-ยาหม้อ, ยาลูกกลอน, ยาน้ำมันมนต์, ยาประคบ และยาไอน้ำสมุนไพร

ภูมิปัญญาการเลือกใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาอัมพฤษ-อัมพาต

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาลมประสาท

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยากระษัยเส้น-เหน็บชา

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาแก้เบาหวาน

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาลิ้นกระดังงาแห้ง

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาแก้ผื่นเรื้อรัง

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาถ่ายเลือด ถ่ายลม

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมในการปรุงยาแก้หัวใจโต

วัตถุประสงค์ที่ 3 การนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ พบว่า จังหวัดอุทัยธานีเป็น 1 ใน 14 จังหวัด ที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำเนินการโครงการเมืองสมุนไพร (Herbal City) คลัสเตอร์เกษตร วัตถุดิบสมุนไพร ซึ่งจังหวัดอุทัยธานีมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานมาโดยตลอด การดำเนินงานเน้นการนำภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยที่กลุ่มเกษตรกรและประชาชน เป็นผู้ปลูกสมุนไพรเกิดรายได้ สร้างอาชีพ บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้มีการผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพมาตรฐานในทุกระดับตั้งแต่การปลูกที่ได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ (ต้นทาง) การแปรรูปที่ได้คุณภาพ มีมาตรฐาน (กลางทาง) และนำไปสู่การใช้ให้เกิดประโยชน์ (ปลายทาง) มีสมุนไพรหลัก คือ ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ตะไคร้ โพล พญาออย มะขามป้อม อัญชัน มะกรูด มะแว้งต้น และกระเจี๊ยบแดง

การจัดทำข้อมูลพื้นฐานพืชสมุนไพรของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี การจัดทำข้อมูลพื้นฐานพืชสมุนไพรเพื่อยกเป็นองค์ความรู้ของชุมชนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนได้อาศัยแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งฐานรากภายใต้วิสัยทัศน์ชุมชนจึงนับได้ว่าเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่สำคัญภายใต้บริบทของภูมิศาสตร์พื้นที่ วัฒนธรรม และพื้นที่ทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการใช้ทุนทางปัญญาผ่านการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากกรณีศึกษา 3 หมู่บ้านนั้นจึงเห็นได้ว่า บริบทของทั้ง 3 หมู่บ้านนั้นเป็นบริบทที่มีความคล้ายเคียงกันจึงทำให้การศึกษาในครั้งนี้จึงทำให้ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นข้อมูลในการจัดฐานข้อมูลพื้นฐานพืชสมุนไพร จำนวน 10 ชนิดฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ตะไคร้ โพล พญาออย มะขามป้อม อัญชัน มะกรูด มะแว้งต้น และกระเจี๊ยบแดง

การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับการศึกษา เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้:

1. การระบุวัตถุประสงค์: กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ชัดเจน โดยเน้นที่การพัฒนาทักษะความรู้ และเจตคติที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน
2. การศึกษาสภาพแวดล้อมและความต้องการ: สำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และความท้าทายที่ชุมชนกำลังเผชิญ และวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการสอนที่เหมาะสม
3. การออกแบบหลักสูตร: กำหนดเนื้อหาและหัวข้อที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน การเกษตรพื้นบ้าน หรือการดูแลสุขภาพเบื้องต้น และวางโครงสร้างหลักสูตรที่รวมถึงวิธีการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล
4. การพัฒนาสื่อการสอน: จัดทำสื่อการสอนที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น คู่มือการสอน สื่อดิจิทัล วิดีโอ และเกมการศึกษา เน้นการใช้สื่อการสอนที่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน
5. การฝึกอบรมครูและวิทยากร: จัดฝึกอบรมให้กับครูและวิทยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมความพร้อมในการสอนหลักสูตรท้องถิ่น และส่งเสริมการใช้เทคนิคการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง

6. การทดลองสอนและปรับปรุง: นำหลักสูตรไปทดลองสอนในชุมชนเพื่อทดสอบประสิทธิภาพและความเหมาะสม รับฟังความคิดเห็นจากผู้เรียนและผู้สอนเพื่อนำมาปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการสอน

7. การดำเนินการสอน: เปิดสอนหลักสูตรท้องถิ่นให้กับกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักเรียน เยาวชน ผู้ใหญ่ หรือกลุ่มอาชีพเฉพาะ และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

8. การประเมินผลและการปรับปรุง: ประเมินผลการเรียนรู้และความพึงพอใจของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบว่าเป้าหมายของหลักสูตรได้บรรลุหรือไม่ และใช้ข้อมูลจากการประเมินเพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความหมาย

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาการจัดการความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนทั้ง 3 ชุมชนที่ประกอบไปด้วย ชุมชนบ้านเขาเตี้ย ชุมชนบ้านเขาไม้ขาว และชุมชนบ้านซำป่าพลูใหม่ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังต่อไปนี้

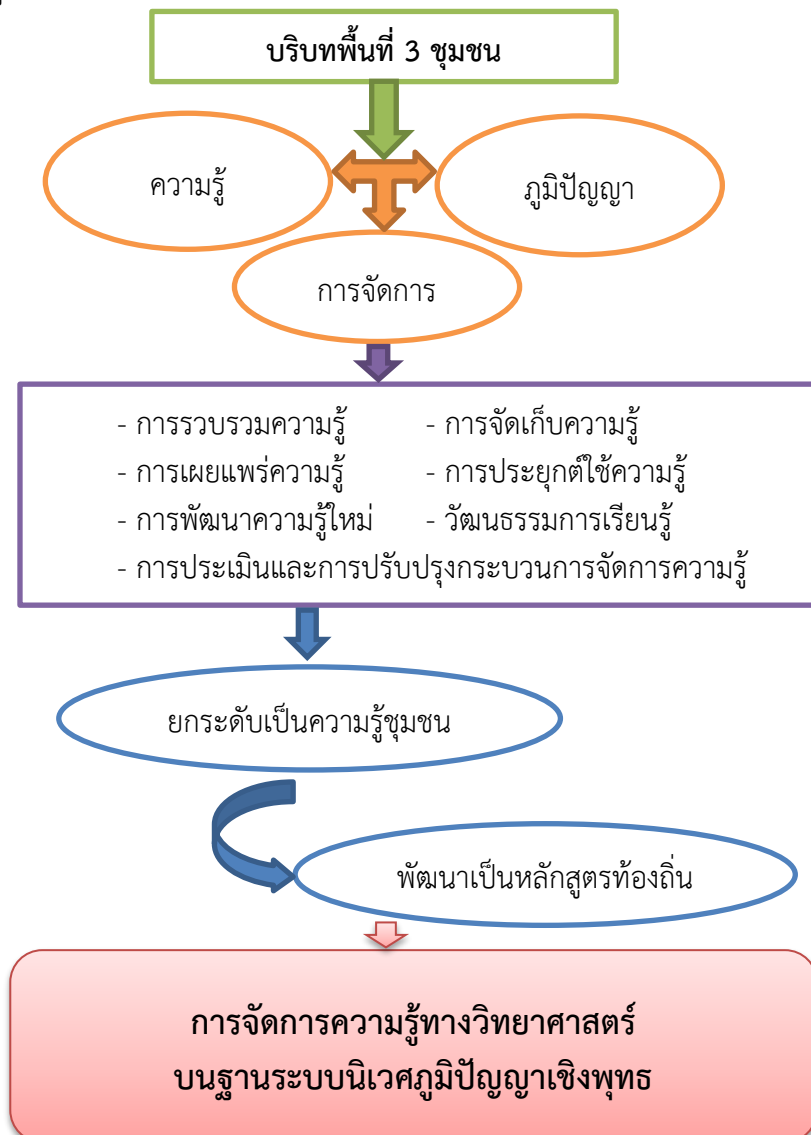

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากแผนภาพสามารถอธิบายได้ว่าการดำเนินการวิจัยโดยการ เรียนรู้จากบริบทของพื้นที่ 3 ชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาความรู้ของชุมชนแต่ละแห่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนเป็นกระบวนการแล้ว ดำเนินการเป็นชุดความรู้ของชุมชน ด้วยการประยุกต์ใช้ความรู้ของชุมชน สร้างส่งเสริมการเรียนรู้การศึกษาข้อมูลที่มีและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เมื่อยกระดับเป็นความรู้ของชุมชนได้จึงมีการพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเป็นชุดความรู้และกระบวนการจัดการความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธ ด้วยหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการนำความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับการศึกษาเพื่อสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการและเอกลักษณ์ของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 การสังเคราะห์องค์ความรู้ระบบนิเวศภูมิปัญญาของชุมชนในจังหวัด อุทัยธานี ชุมชนในจังหวัดอุทัยธานีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธในด้านระบบ นิเวศ โดยการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดอุทัยธานีเป็นคนไทย มีชนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ การดำรงชีวิตของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานีมักพึ่งพิงการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรม ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้และเป็นรากฐานของเศรษฐกิจชุมชน การจัดการองค์ความรู้ทาง วิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธในชุมชนจังหวัดอุทัยธานีเป็นแนวทางที่ผสมผสานระหว่าง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแบบยั่งยืนและการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ สอดคล้องกับ Supunpong et al. (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้าง มูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรไทยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับสู่ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวไทย เชิงสุขภาพ : กรณีศึกษาเมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นที่นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มการซื้อมากที่สุดในแต่ละหมวดทั้ง 4 หมวดประกอบด้วย 1) หมวด เส้นผม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เซรั่มอัญชันของวิสาหกิจชุมชนแม่ทองคำ 2) หมวดบำรุงผิว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มาร์ก หน้าสมุนไพรของวิสาหกิจชุมชนพอดีสมนไพร 3) หมวดทำความสะอาดร่างกาย ได้แก่ สบู่เหลวมะหาดของของ บ้านแก้วกลางสวนสมุนไพร และ 4) หมวดช่วยให้ผ่อนคลาย ได้แก่ บอดีสเปรย์ของบริษัทสยามวรดา ข้อเสนอแนะสำคัญเพื่อการพัฒนา 1) สบู่เหลวมะหาดควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ดูน่าใช้มากยิ่งขึ้น 2) เซรั่ม อัญชันควรมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ดูสมราคา และพัฒนาเรื่องกลิ่นให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น 3) มาร์คหน้า สมุนไพรควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัยใช้งานง่าย พัฒนาเรื่องกลิ่นให้น่าใช้ และเพิ่มความเหลวเพื่อความ สะดวกในการใช้ 4) บอดีสเปรย์ควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ดูทันสมัยน่าซื้อเป็นของฝาก และสัมผัสที่เย็นสบาย มากกว่าเดิม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การจัดการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนฐานระบบนิเวศภูมิปัญญา เชิงพุทธของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า สมุนไพรของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานีเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า สำหรับการดูแลสุขภาพและเศรษฐกิจของชุมชน การบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนและความเข้มแข็งให้กับชุมชน การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น: ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ในชุมชนมักถูกถ่ายทอดผ่านการพูดคุยและการสอนจากผู้สูงอายุไปยังคนรุ่นใหม่ ทำให้สมุนไพรหลายชนิดยังคง ถูกใช้อย่างต่อเนื่อง การจดบันทึกและรวบรวมข้อมูล: ชุมชนบางแห่งอาจมีการจดบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งชนิดของพืช การใช้ประโยชน์ และวิธีการเตรียมสมุนไพร ผลการศึกษาสอดคล้องกับ Yotkamlue (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมปกป้องพืชสมุนไพรท้องถิ่น

จังหวัดเลย นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยเพื่อการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ผลการวิจัยพบว่า (1) การสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ในพื้นที่จังหวัดเลย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557 ถึงปัจจุบัน สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยนำนักศึกษาเรียนรู้พันธุ์พืชในพื้นที่จังหวัดเลยแบบบูรณาการ เกี่ยวกับวิธีการปลูกและการเก็บรักษาพันธุ์พืชของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักเรื่องการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช นักศึกษาต้องการให้มีฐานทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองและสืบทอดภูมิปัญญาในการเก็บรักษาพันธุ์พืชต่อไป (2) พืชสมุนไพรท้องถิ่นในสวนสมุนไพรโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านห้วยเป้า การสำรวจวันที่ 28-29 มกราคม 2564 พบว่ามี 39 ชนิด มีสรรพคุณรักษาโรคได้ 19 โรค (3) ฐานทรัพยากรท้องถิ่นในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากคม มีพื้นที่ดินสาธารณะ 71 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 925 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 25,424 ไร่และพื้นที่กรมป่าไม้ 33,112 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่านคือแม่น้ำโขง แม่น้ำเหือง และแม่น้ำเลย มีบ่อทราย 10 แห่ง มีลำห้วย 8 แห่ง มีบ่อน้ำตื้น 244 แห่งและน้ำบาดาล 37 แห่ง มีพันธุ์พืช 54 ชนิด ปลูกพืชในพื้นที่ราบ พื้นที่ริมแม่น้ำ และเนินเขา ชุมชนนำพืชมาใช้ประโยชน์ในด้านอาหาร ยารักษาโรคและพิธีกรรม ชุมชนปลูกพืชได้ตลอดทั้งปีจึงมีความมั่นคงทางอาหารสูง คนในชุมชนส่วนใหญ่มีหนี้และไม่มีเงินออม มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวสกายวอล์ค (skywalk) และต่อมารายได้ลดลงจากการระบาดของไวรัสโควิด 19 ตั้งแต่เฟส 1-3 และ (4) การมีส่วนร่วมปกป้องพืชสมุนไพรท้องถิ่นจังหวัดเลยของนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการปลูกพืชท้องถิ่น ด้านการตรวจสอบลักษณะพันธุ์พืช และด้านการตรวจสอบลักษณะพันธุ์พืช ตามลำดับ นักศึกษาที่มีเพศ ชั้นปีและประสบการณ์เข้าร่วมโครงการในพระราชดำรินี้ต่างมีส่วนร่วมปกป้องพืชสมุนไพรท้องถิ่นจังหวัดเลยไม่แตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การนำเสนอฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากระบบนิเวศภูมิปัญญาเชิงพุทธสู่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์สามารถสร้างความเข้าใจและการใช้งานที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้เทคโนโลยี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายการร่วมมือ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนและความสร้างสรรค์ในชุมชน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับการศึกษา เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sutta, Hongthong, Phrakhrusriworapinij, and Phrakhrubaidika Chalermpon Ariyavamsa (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์การใช้ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา-เชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดและวิธีการทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ การใช้ ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชน ตามหลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้เกิดผล ประโยชน์ที่ยั่งยืน 3 ด้าน (1) การใช้อย่างชาญฉลาด คือ การรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ใช้ได้ยาวนานที่สุดและใช้อย่างประหยัดที่สุด (2) การฟื้นฟูสิ่งที่เสื่อมโทรม คือ การทำให้ทรัพยากรป่าไม้ให้เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น (3) การเก็บกักและแบ่งปัน คือ การรวบรวมและการเก็บรักษา ทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลน ในทางพระพุทธศาสนาจะมีการประกอบพิธีกรรมที่มีการประยุกต์ มาจากพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์โดยการจัดพิธีบวชป่าหรือบวชต้นไม้ พิธีสืบชะตาแม่น้ำ และพิธีฟังธรรมขอฝน ในทางภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการใช้ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการ

โดยการจัดพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีเลี้ยงผีฝ่าย และพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ 2. รูปแบบทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา-เชียงราย ทั้ง 3 ชุมชนคือ บ้านบัว ตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมืองพะเยา บ้านป้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีรูปแบบทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนุรักษ์ ที่เหมือนกันคือพิธีบวชป่า พิธีสืบทอดแม่น้ำ พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ เป็นการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางภาคเหนือที่มีความเชื่อเรื่องผีเจ้าป่าเจ้าเขา รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญา ที่เป็นความรู้ใหม่ คือการทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า การปลูกป่า การเพาะพันธุ์กล้าไม้ท้องถิ่น การจัดตั้งคณะกรรมการและกฎระเบียบในการจัดการป่าชุมชน ทั้งนี้ ในป่าชุมชนบ้านป้อได้มีการทำสถานีการเรียนรู้ในป่าชุมชน และการอนุรักษ์ต้นผึ้ง ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีผึ้งมาทำรังเป็นประจำทุกปี และสร้างรายได้นำไปสู่การจัดตั้งกองทุนป่าชุมชนบ้านป้อ 3. องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา-เชียงราย ในทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย (1) ด้านศาสนธรรม พระพุทธศาสนาสอนให้คนดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการรู้จักประมาณในการบริโภคหรือใช้สอย (2) ด้านศาสนบุคคล จะเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณใน ชุมชน และ (3) ด้านศาสนพิธี เป็นการประยุกต์ความเชื่อทางพุทธศาสนาใช้ในการดูแลรักษาป่า ในทาง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) ความเชื่อเรื่องผีและซิด ชาวล้านนาเชื่อว่าผีเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่วนซิดเป็นข้อห้ามหรือข้อกำหนด (2) ความรู้ใหม่ เป็นความรู้ที่ได้จากหลักการทาง วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (3) พิธีกรรม การใช้พิธีกรรมเพื่อเป็นมาตรการควบคุมชุมชนในการจัดการ เกี่ยวกับ และ (4) จาริตประเพณีหรือวิถีปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้พบว่าชุมชนในจังหวัดอุทัยธานีมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านดำรงชีวิตโดยพึ่งพาเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และการใช้สมุนไพรท้องถิ่น ซึ่งมีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพเพื่อสร้างรายได้ ขณะที่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดำเนินไปพร้อมกับความเชื่อทางศาสนา เช่น การบวชป่าและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ การบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร โดยมี การจดบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและพืชท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ เทคโนโลยีและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งต่อความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและอนุรักษ์ระบบนิเวศในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ประเด็นความโดดเด่นความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการนำข้อมูลความโดดเด่นด้านความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน มาแลกเปลี่ยนและดำเนินการพัฒนาให้เป็นพลังของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมในการจัดการความรู้ของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างต้นแบบของชุมชนในการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน

References

- Ngeonsuk, N. (2023). Assistant Village Headwoman of Ban Sap Pa Phlu Mai, Village No. 8, Pa O Sub-District, Lan Sak District, Uthai Thani Province. *Interview*. September, 23.
- Nuanchavee, M. (2023). Village Headman of Ban Sap Pa Phlu Mai, Village No. 8, Pa O Sub-District, Lan Sak District, Uthai Thani Province. *Interview*. September, 23.
- Supunpong, P. et al. (2018). *Participative Value Creation to Thai Herbal Products to Promote Thai Health Tourism: A Case Study of Health City in Thailand's Western Region*. (Research Report). Ratchaburi: Muban Chombueng Rajabhat University.
- Sutta, Ch., Hongthong, N., Phrakhrusriworapinij, & Phrakhrubaidika Chalermpon Ariyavamsa. (2018). *The Study on the Knowledge of Buddhism and Local Wisdom in Conservation, Use and Benefit Sharing from Community Forests in the Ing Basin, Phayao-Chiang Rai Provinces*. (Research Report). Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thienthong, Th. (2023). A Local Farmer. *Interview*. August, 8.
- Wongkamjun, S. (2015). *Biodiversity Management and Local Wisdom of Community around Hual Kha Khaeng Wildlife Sanctuary, Uthai Thani Province*. (Research Report). Nakhon Sawan: Nakhon Sawan Rajabhat University.
- Yotkamlue, K. (2021). *Participation in the Conservation of Local Medicinal Plants in Loei Province: Public Administration Students, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, for the Conservation of Plant Genetics under the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn*. (Research Report). Loei: Loei Rajabhat University.

รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชน ยุคเปลี่ยนผ่าน*

Change Management Model for Addressing the Digital Divide in Private Educational Institutions during the Transition Era

¹ปิยวัน เครือนาค, วิรัตน์ มณีพฤกษ์ และ ภูมิภควัธจ ภูมิพงศ์คชสร

¹Piyawan Kruanak, Wirat Maneephruengkand

and Phumphakhawat Phumphonkhochasorn

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

College of Innovation Management,

Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: piyawan.kru@outlook.rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน 2) เพื่อสร้างแบบจำลองสมการโครงสร้างช่องว่างทางดิจิทัล 3) เพื่อสร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัล โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การวิเคราะห์เนื้อหา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การวิเคราะห์องค์ประกอบของช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยใช้ค่าสถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัย พบว่า 1) จากการวิเคราะห์ช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชน ผู้วิจัยได้กำหนด 6 องค์ประกอบหลัก และ 30 องค์ประกอบย่อย ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ การมีภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) แสดงว่า รูปแบบที่พัฒนามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างดี โดยค่าดัชนีต่าง ๆ ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน เช่น ค่า RMSEA=0.002 และ p-value=0.427 3) ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และการใช้ประโยชน์ของรูปแบบ ได้รับการประเมินในระดับมาก โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การมีภาวะผู้นำ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัลที่ได้คะแนนสูงสุด การวิจัยนี้จึงชี้แนวทางสำคัญในการบริหารจัดการช่องว่างทางดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: ช่องว่างทางดิจิทัล; การบริหารการเปลี่ยนแปลง; สถานศึกษาเอกชน; ยุคเปลี่ยนผ่าน

Abstract

The study had the following objectives: 1) to analyze the digital divide in private educational institutions during the transition era; 2) to develop a structural equation model for the digital divide; and 3) to create and evaluate a change management model for

*Received November 24, 2024; Revised February 5, 2025; Accepted February 20, 2025

addressing the digital divide. The study utilized content analysis as the primary statistical method. A questionnaire was used as the research tool. Factor analysis on the digital divide in private educational institutions during the transition era was conducted using mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis.

The study revealed the following results: 1) Through the analysis of the digital divide in private educational institutions, the researcher identified six main factors and 30 sub-factors, including vision, leadership, management, personnel development, the development of a digital organizational culture, and the use of information technology and communication. 2) The results of the confirmatory factor analysis indicate that the developed model aligns well with the empirical data, as various indices meet the standard criteria, such as RMSEA = 0.002 and p-value = 0.427. 3) The model was rated highly in terms of propriety, feasibility, accuracy, and utility, particularly in areas such as the use of information technology, leadership, and the development of a digital organizational culture, which received the highest scores. The study provides important guidelines for managing the digital divide and enhancing the quality of education in private educational institutions during the digital era.

Keywords: Digital Divide; Change Management; Private Educational Institutions; Transition Era

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล (Digital Transformation) ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ การบริหารจัดการสถานศึกษา และการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งโอกาสใหม่ ๆ แต่ก็ทำให้เกิด "ช่องว่างทางดิจิทัล" (Digital Divide) ซึ่งหมายถึงความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Aphakhorn, 2020)

แผนแม่บท ICT ของอาเซียน (ASEAN ICT Masterplan, 2015) ได้ตระหนักถึงปัญหาช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างประเทศสมาชิก และได้กำหนดแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำนี้ ผ่านการพัฒนานโยบาย Universal Service Obligation (USO) การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตในสถานศึกษา และการส่งเสริมการศึกษาด้าน ICT อย่างเป็นระบบ (Kitsom, 2021) ในบริบทของประเทศไทย สถานศึกษาเอกชนมีบทบาทสำคัญในการแบ่งเบาภาระของภาครัฐในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรที่ทันสมัยและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ช่องว่างทางดิจิทัลยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเอกชน ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ความสามารถของบุคลากร และความพร้อมของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Rungreung, 2020) จากข้อมูลของสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (ITU) พบว่าในปี ค.ศ. 2019 ประชากรโลกเพียงร้อยละ 53.6 เท่านั้นที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรด้านเทคโนโลยี (Apakajorn, 2020) การศึกษาของไทยเองก็ประสบปัญหาค้ำค้ำคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาเอกชนที่มีบุคลากรหลากหลายช่วงวัย ซึ่งแต่ละช่วงวัยมีระดับความสามารถและประสบการณ์

ในการใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน อันส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา (Yuwakosol, 2021) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติดิจิทัล อุตสาหกรรม 4.0 และวิกฤตการณ์ระดับโลก เช่น การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้เร่งให้เกิดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการเรียนการสอนอย่างฉับพลัน ส่งผลให้สถานศึกษาเอกชนต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ยุคใหม่ (Moolamat, 2021) การบริหารสถานศึกษาในยุคเปลี่ยนผ่านจึงต้องอาศัยแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการจัดการช่องว่างทางดิจิทัล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพการศึกษา (Thawilkan, 2021)

การบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของสถาบันการศึกษาเอกชน โดยแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น การพัฒนาความสามารถทางเทคโนโลยีของบุคลากร การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการบริหารและการเรียนการสอน (Machek, 2022) ในสถานการณ์ปัจจุบันที่การเรียนรู้แบบออนไลน์และการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลมีบทบาทสำคัญมากขึ้น สถานศึกษาเอกชนจำเป็นต้องมีแผนกลยุทธ์ที่สามารถลดช่องว่างทางดิจิทัลและเพิ่มขีดความสามารถของทั้งครูและนักเรียนในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนารูปแบบการบริหารที่สามารถปรับใช้ได้กับบริบทของสถานศึกษาเอกชนแต่ละแห่งจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดจากความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี (Yooyeun, 2022)

การพัฒนารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยังช่วยให้สามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับการสนับสนุนและพัฒนาการศึกษาภาคเอกชนในระดับนโยบายของประเทศ อีกทั้งยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับสถานศึกษาระดับอื่น ๆ ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายที่คล้ายคลึงกันในการจัดการกับช่องว่างทางดิจิทัล (Office of the Private Education Promotion Commission, 2023)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเกิดช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชน ตลอดจนพัฒนารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในยุคเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้สถานศึกษาเอกชนสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับโลกยุคดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน
2. เพื่อสร้างแบบจำลองสมการโครงสร้างการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน
3. เพื่อสร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์การบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์การบริหาร การเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้าง รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน นำมาสร้างกรอบ แนวคิดในการวิจัย ซึ่งใช้แนวคิดจาก 1) แนวคิดการบริหารสถานศึกษา 2) แนวคิดรูปแบบการบริหารการ เปลี่ยนแปลงสถานศึกษา 3) แนวคิดยุคดิจิทัลและสถานศึกษาในยุคดิจิทัล 4) แนวคิดการบริหารการ เปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลและการวิเคราะห์การบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัล 5) แนวคิด การบริหารสถานศึกษาในยุคเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นดิจิทัล 6) แนวทางการบริหารสถานศึกษาเอกชนยุคดิจิทัล 7) และแนวคิดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิ

2. สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษา เอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขตาม คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน โดยอาศัยการเลือกแบบ เจาะจง (Purposive selection) จากผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติดังนี้คือ เป็นผู้ มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยได้ ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือเป็นผู้มีความรู้หรือประสบการณ์ในการบริหาร สถานศึกษาในยุคดิจิทัล รวมจำนวนทั้งสิ้น 11 เพื่อรับฟังความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบ การบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เชิงลึก คือ ข้อมูลพื้นฐานในการนำมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยของรูปแบบการบริหาร การเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

3. สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษา เอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับช่องว่างดิจิทัล ในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน ได้องค์ประกอบหลักจำนวน 6 องค์ประกอบ และองค์ประกอบย่อย จำนวน 30 องค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างดิจิทัล ในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

ในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ของโมเดลการบริหาร การเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเก็บข้อมูล เชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่านในขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) โดยการ วิเคราะห์ด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยใน ข้อ 2 เพื่อออกแบบจำลองสมการโครงสร้างการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษา เอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างดิจิทัลในสถานศึกษา เอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การสร้างรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่าง ทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน และ 2) การประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลง ช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

1. การสร้างรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชน ยุคเปลี่ยน ผ่าน ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัล

ในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 มาสร้างรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

2. การประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยผู้วิจัยนำารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน และรับรองรูปแบบที่พัฒนาขึ้นทั้ง 4 ด้าน โดยใช้แนวคิดของ McMillan and Schumacher (1997) โดยการจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็น ดังนี้ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) หมายถึง ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือ 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) หมายถึง ความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) หมายถึง ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง และ 4) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) วรรณประโยชน์ หมายถึง การตอบสนองความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ การเกิดผลดีต่อสถานศึกษา

ในขั้นตอนนี้ดำเนินการประเมินและรับรองรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 คน โดยอาศัยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) จากผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติดังนี้คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยได้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือเป็นผู้มีความรู้หรือประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล รวมจำนวนทั้งสิ้น 11 คน คำนวณหาค่าและนำผลการประเมินมาทดสอบด้วยการทดสอบไคสแควร์ (Chi – Square Test) จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนในระบบ ประเภทสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 3,732 แห่ง Office of the Private Education Commission. (2023). รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 11,196 คน

กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนในระบบ ประเภทสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane (TSIS Team, 2020) ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ตามสัดส่วนของสถานศึกษาในแต่ละภาค 6 ภาค และขนาดของสถานศึกษา โดยแบ่งเป็นสถานศึกษา ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ และสุ่มเลือกสถานศึกษาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลาก รวมทั้งสิ้น 364 แห่ง รวมกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 1,092 คน

ขั้นตอนที่ 5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ลักษณะของเครื่องมือเป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยผู้วิจัยสร้างจากการทบทวนเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน และการบริหารการเปลี่ยนแปลง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content analysis) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2) แบบสอบถามช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบสอบถามที่สอบถามความเห็นเกี่ยวกับช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน การบริหารการเปลี่ยนแปลง และผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ (Generation) สถานภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดของสถานศึกษา ภูมิภาคที่สถานศึกษาตั้งอยู่ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน มีลักษณะเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์จากนั้นตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Consistency: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6 – 1.00 ได้ข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ นำแบบสอบถามปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญแล้ว ได้ค่า IOC = 0.90 ผู้วิจัยตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบราค โดยทดลองใช้แบบสอบถาม (Try out) กับ ประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 86.76%

ขั้นตอนที่ 6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล จากแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1) ทำหนังสือเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ และจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2) ส่งแบบสอบถามทาง Google Form ผ่านทางไปยังกลุ่มตัวอย่างผ่าน Application Line กลุ่มสถานศึกษาเอกชน รวมทั้งจดหมายถึงสถานศึกษาแนบเอกสารแบบสอบถาม (QR Code) ไปยังสถานศึกษา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 แห่ง รวมทั้งสิ้น 1,092 คน กำหนดระยะเวลา 1 เดือน

3) แบบประเมินขั้นตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดิม เพื่อประเมินและตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และการใช้ประโยชน์ ของรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน

ขั้นตอนที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ดังนี้

1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลมาสรุปเป็นตัวแปรที่ศึกษา

2) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม

3) การวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยใช้ค่าสถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อวิเคราะห์ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน โดยการนำข้อมูลใน Google Form จากแบบสอบถามที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,092 คน มาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ของรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis Models)

5) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจสอบรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อพิจารณาด้านความถูกต้อง (Accuracy) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์

- 1) สถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง
- 2) สถานศึกษามีการสื่อสารวิสัยทัศน์ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของสถานศึกษาอย่างชัดเจน
- 3) สถานศึกษามีการประเมินวิสัยทัศน์การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
- 4) สถานศึกษามีการวางแผนและการพัฒนาระบบงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์
- 5) สถานศึกษามีการจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินการ

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์

องค์ประกอบที่ 2 การมีภาวะผู้นำ

- 1) ผู้บริหารให้ความสำคัญและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาดิจิทัล
- 2) ผู้บริหารสามารถสร้างความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
- 3) ผู้บริหารสามารถออกแบบกระบวนการและให้บริการด้วยระบบดิจิทัลเพื่อยกระดับศักยภาพ

องค์กร

- 4) ผู้บริหารมีความรู้เกี่ยวกับแพลตฟอร์มและเทคโนโลยีใหม่ ๆ
- 5) ผู้บริหารสามารถเป็นผู้นำดิจิทัลและสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางด้านดิจิทัล

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

1) สถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษาและมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

2) สถานศึกษาใช้ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารจัดการข้อมูลของนักเรียน บุคลากร และการเงินของสถานศึกษา

3) สถานศึกษาจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีที่เพียงพอและทันสมัยให้กับครูและนักเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต โปรเจคเตอร์

4) สถานศึกษามีการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีให้กับผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่น

5) สถานศึกษาได้ติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงครอบคลุมทั่วทั้งสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาบุคลากร

1) สถานศึกษาได้มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู บุคลากรให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2) สถานศึกษาสนับสนุนให้ครู บุคลากรให้นำความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และเทคโนโลยีต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดให้มาสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน

3) สถานศึกษามีการจัดเตรียมเครื่องมือหรือแพลตฟอร์มเพื่ออำนวยความสะดวกในการสร้างสื่อ

4) สถานศึกษาได้พัฒนาผู้บริหาร ครู บุคลากรเพื่อให้สามารถเป็นผู้เรียนรู้และผู้สอนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) สถานศึกษาจัดให้มีระบบการติดตามและการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลว่าสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ 5 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล

1) วัฒนธรรมองค์กรปัจจุบันเอื้อต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบดิจิทัล

2) สถานศึกษามีความพร้อมที่จะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกดิจิทัล

3) สถานศึกษามีการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น บริษัทเทคโนโลยี หรือสถาบันการศึกษาอื่นๆ ในการพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล

4) กระบวนการทำงานต่างๆ ภายในสถานศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนเป็นดิจิทัลได้ง่าย

5) สถานศึกษามีช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและทันสมัยสำหรับบุคลากรทุกระดับ

องค์ประกอบที่ 6 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1) สถานศึกษามีการลงทุนในเทคโนโลยีดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับการทำงาน

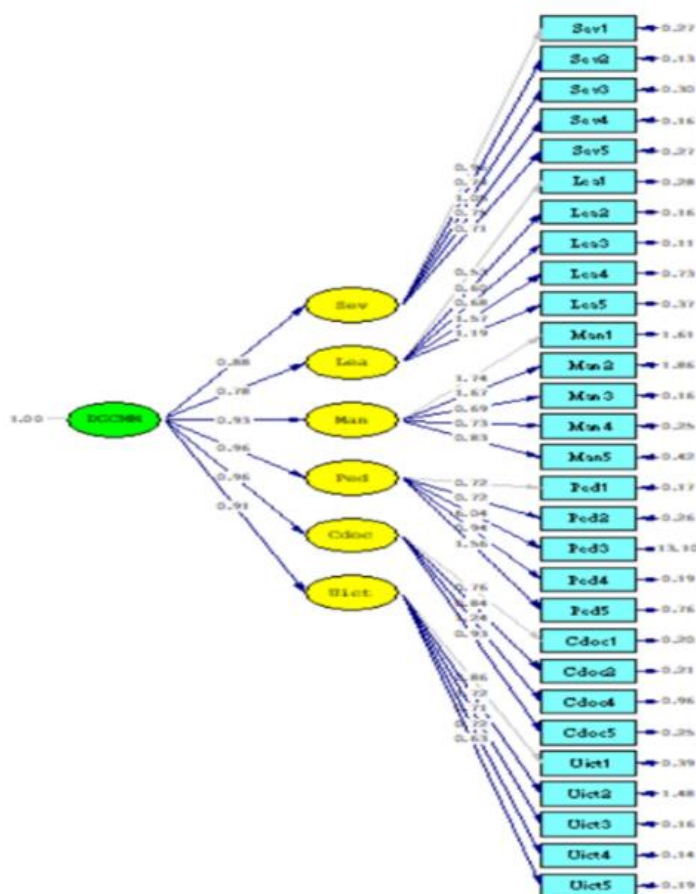
2) ผู้บริหาร ครู บุคลากรมีการนำเทคโนโลยี นวัตกรรม ที่วิเคราะห์แล้วว่าเป็นประโยชน์มาทดลองใช้

3) ผู้บริหาร ครู บุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัยและเหมาะสมกับความต้องการ

4) ผู้บริหาร ครู บุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการศึกษาค้นคว้า หรือใช้เป็นเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การสร้างผลงาน

5) สถานศึกษามีการประเมินผลการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยันการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ผลการวิจัยพบว่า

Chi-Square=908.69, df=453, P-value=0.42700, RMSEA=0.002

Figure 1: Results of Confirmatory Factor Analysis on Change Management for Digital Divide in Private Educational Institutions during the Transition Era

ผลตรวจสอบองค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน สามารถรวมกันเป็นองค์ประกอบเดียวได้อย่างกลมกลืนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาดัชนีกลุ่มสัมบูรณ์ได้แก่ ค่าสถิติทดสอบ $\chi^2 = 908.69$, GFI = 0.92, AGFI = 0.91, RMSEA 0.002, SRMR = 0.002 และ CN = 492.84 มีค่าสถิติผ่านเกณฑ์ทุกค่า แสดงว่าองค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคดิจิทัลในครั้งนี้ ผู้วิจัยระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (model identification) เป็นการระบุว่า โมเดลองค์ประกอบนั้นสามารถนำมาประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ ซึ่งควรมีตัวแปรสังเกตได้ อย่างน้อย 3 ตัวต่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบ 1 ตัว ที่เรียกว่ากฎสามตัวบ่งชี้ (three indicator rule) (Joreskog, and Sorbom, 1989) และในงานวิจัยครั้งนี้พิจารณาค่าของตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) เท่ากับ 0.30 ขึ้นไป (Kaiser, 1974)

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้องและการใช้ประโยชน์ของรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่านพบว่า 1) ความเหมาะสมโดยรวมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10) 2) ความเป็นไปได้โดยรวมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11) 3) ความถูกต้องโดยรวมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44) และ 4) การใช้ประโยชน์โดยรวมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22)

องค์ความรู้ใหม่

**รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัล
ในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน
ประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบ**

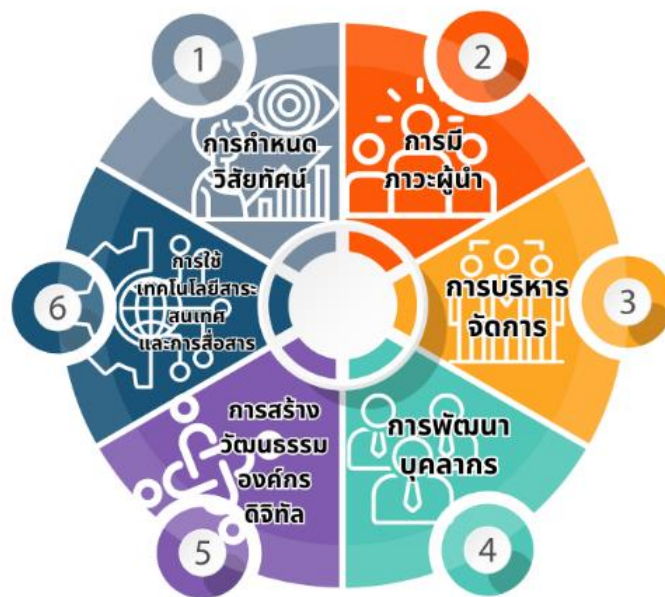

Figure 2: Change Management Model for Bridging the Digital Divide in Private Educational Institutions during the Digital Transition Era

จากภาพ "รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน" ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาเอกชนสามารถลดการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลและปรับตัวให้เข้ากับยุคเปลี่ยนผ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

องค์ประกอบ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์

การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำพาสถานศึกษาเอกชนให้มีทิศทาง ในการเปลี่ยนแปลงเพื่อรับมือกับความท้าทายในยุคดิจิทัล วิสัยทัศน์ที่เน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีเป็นแนวทางที่ผู้บริหารสามารถใช้เป็นกรอบในการวางแผนและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบ 2 การมีภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องมีความเข้าใจในเทคโนโลยีและสามารถสื่อสารทิศทางการเปลี่ยนแปลงให้บุคลากรในสถานศึกษาเข้าใจได้ นอกจากนี้ การเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีและการตัดสินใจที่มีความเหมาะสมจะช่วยสร้างความเชื่อมั่น และแรงจูงใจให้กับทีมงาน

องค์ประกอบ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการในยุคดิจิทัลต้องมีความยืดหยุ่นและทันสมัย การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การบริหารงานเอกสารแบบออนไลน์ การจัดการข้อมูลของนักเรียนและบุคลากร และการติดตามผลการดำเนินงานอย่างรวดเร็ว การนำระบบการจัดการที่ใช้เทคโนโลยีมาใช้อย่างช่วยลดข้อผิดพลาดและเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินงาน

องค์ประกอบ 4 การพัฒนาบุคลากร

บุคลากรเป็นทรัพยากรสำคัญของสถานศึกษา การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้กับครูและบุคลากรอื่น ๆ จะช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น การจัดอบรม การให้คำปรึกษา และการสนับสนุนในการใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ที่ควรใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร

องค์ประกอบ 5 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล

วัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นหัวใจสำคัญจะช่วยให้สถานศึกษาเปลี่ยนผ่านได้อย่างราบรื่น การส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีและตระหนักถึงความสำคัญ ของการเปลี่ยนแปลงจะช่วยลดการต่อต้านและเพิ่มความร่วมมือ นอกจากนี้ การสร้างความมั่นใจว่าบุคลากรสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างเท่าเทียมเป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน

องค์ประกอบ 6 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เป็นเครื่องมือสำคัญในการลดช่องว่างทางดิจิทัล เช่น การนำระบบ E-Learning มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาแพลตฟอร์มสำหรับการสื่อสารระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง และการใช้เครื่องมือออนไลน์เพื่อการบริหารจัดการข้อมูล การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน และสังคมได้ดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน ประกอบไปด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ การมีภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับ Laorat, (2021) ได้ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัล โดยปัจจัยแห่งความสำเร็จของการปรับเปลี่ยนสู่ดิจิทัล คือ วัฒนธรรมองค์กร กลยุทธ์ดิจิทัล เทคโนโลยีดิจิทัล ผู้นำองค์กร ผู้ปฏิบัติงาน กระบวนการจัดการ และปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบจะช่วยส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถลดช่องว่างทางเทคโนโลยีและพัฒนาการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ช่วยยืนยันว่าแนวทางนี้สามารถนำไปปรับใช้และเกิดประโยชน์จริงต่อสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การตรวจสอบองค์ประกอบของการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน สามารถรวมกันเป็นองค์ประกอบเดียวได้อย่างกลมกลืนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\text{Chi-Square}=908.69$, $\text{df}=453$, $\text{P-value}=0.42700$, $\text{RMSEA}=0.002$) ซึ่งสอดคล้อง Najampa, Somngbandit, and Srisopha (2021) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก 29 องค์ประกอบย่อย ($\text{Chi-square}=278.26$, $\text{df}=269$, $\text{GFI}=0.95$, $\text{AGFI}=0.92$, $\text{RMSEA}=0.010$, $\text{RMR}=0.032$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบทั้ง 6 ด้านมีความสัมพันธ์กัน และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการในสถานศึกษาเอกชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้องและการใช้ประโยชน์ของรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง และมีประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Yooyun (2022) ได้ศึกษา รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ของสถานศึกษาวัฒนาฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต 1 พบว่า ผลการทดลองใช้และการประเมินรูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลฯ โดยภาพรวม พบว่า ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การบริหารที่ดีช่วยให้การใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุป

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนยุคเปลี่ยนผ่าน" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างทางดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชน และกำหนดแนวทางการบริหารที่เหมาะสมในยุคดิจิทัล โดยใช้การศึกษาวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เช่น การบริหารสถานศึกษา การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล และการวิเคราะห์ช่องว่างดิจิทัล รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์บริหารสถานศึกษาเอกชนไม่น้อยกว่า 5 ปี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงช่องว่างดิจิทัลในสถานศึกษาเอกชนประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ การมีภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ดังนั้น องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์ เน้นให้สถานศึกษากำหนดและสื่อสารวิสัยทัศน์ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชัดเจน พร้อมจัดทำแผนกลยุทธ์ที่ส่งเสริมวิสัยทัศน์นั้น องค์ประกอบที่ 2 การมีภาวะผู้นำ ผู้บริหารต้องสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล มีความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ และนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับองค์กร องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ มุ่งเน้นการจัดหาและใช้อุปกรณ์ดิจิทัล ระบบสารสนเทศ และการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการจัดการในสถานศึกษา องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาบุคลากร เน้นการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้ครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง พร้อมสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน องค์ประกอบที่ 5 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กร และองค์ประกอบที่ 6 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ให้ความสำคัญกับการลงทุนในเทคโนโลยีที่จำเป็น การทดลองใช้งาน และการประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการและการเรียนรู้

จากการศึกษา งานวิจัยนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อสถานศึกษาเอกชนและระบบการศึกษาทั้งประเทศ โดยช่วยให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดช่องว่างทางดิจิทัล เพิ่มศักยภาพในการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน และทำให้การใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษามีทิศทางที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงนโยบายด้านการศึกษาในระดับชาติ เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัลในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สถานศึกษาเอกชนควรจัดทำแผนการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่องสำหรับครูและบุคลากร โดยควรเน้นการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ และเครื่องมือดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเรียนการสอน

1.2 สถานศึกษาเอกชนควรพัฒนาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากร ควรจัดทำแผนการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่องสำหรับครูและบุคลากร โดยควรเน้นการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ และเครื่องมือดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเรียนการสอน

1.3 สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความร่วมมือทางดิจิทัล การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญ ควรกำหนดแนวทางและกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมในการใช้เทคโนโลยี โดยเน้นความร่วมมือในทีมงาน การแบ่งปันความรู้ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความพร้อมในการลดช่องว่างทางดิจิทัล

1.4 นำเทคโนโลยีมาปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการและการเรียนการสอน สถานศึกษาเอกชนควรนำระบบการจัดการดิจิทัล เช่น ระบบ e-Learning ระบบบริหารงานบุคคล และแพลตฟอร์มสำหรับการสื่อสารภายในองค์กร มาปรับใช้ในกระบวนการบริหารจัดการและการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดข้อจำกัดในด้านทรัพยากรและเวลา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลากหลายพื้นที่และประเภทของสถานศึกษา โดยเพิ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาในสังกัดอื่น ๆ

2.2 ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรนำช่องว่างทางดิจิทัลที่พบ ไปกำหนดเป็นกลยุทธ์เพื่อใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาต่อไป

References

- Aphakhorn, P. (2020). *The Digital Divide: A Thorn in the Side of Online Learning*. Retrieved May 3, 2023, from <https://www.isranews.org/article/isranews-article/88963-pansak.html>
- Joreskog, K. G., & Sorbom, D. (1989). *Advances in Factor Analysis and Structural Equation Models*. Massachusetts: ABT Books.
- Kaiser, H. F. (1974). An Index of Factorial Simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.

- Laorat, C. (2021). Success Factors for Transforming into a Digital Organization. *Journal of Information Science*, 39(4), 81-94.
- Munmart, J. et al. (2021). The Use of Information Technology for the Administration of Educational Institutions in the Digital Transformation Era. *Quality of Life and Law Journal*, 17(2), 21-32.
- Najampa, T., Somngbandit, A., & Srisopha, Y. (2021). The Development of Educational Management Model in the Digital Era for Secondary School in the Central Region under the Office of the Basic Education Commission. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Office of the Private Education Commission. (2023). Private Education Development *Plan 2023-2027*. Bangkok: Policy and Planning Group, Office of the Private Education Commission.
- Pansri, T., & Chomtohsuwan, T. (2019). Digital Life Inequality in Thailand. *Journal of Demography*, 35(2), 44-63.
- Phokham, T. (2021). A Model of Pracharath School Management in the Digital Age under the Office of Basic Education Commission. *The Journal of Research and Academics*, 4(1), 177-188.
- Thawinkarn, S. (2021). *Digital Leadership*. Khon Kaen: Khon Kaen University Learning Center.
- TSIS Team. (2020). Sample Size Determination Using a Predefined Table. Retrieved May 3, 2023, from <https://www.thetsis.com/post/research-tips-sampling>
- Yuyeun, J. (2022). A Model for Change Management of Learning Management in Digital Age of Wat Nawong School, Pathumtani Primary Educational Service Area Office 1. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(7), 165-176.

ของเล่นพื้นบ้าน : ประวัติ คุณค่า และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา*

Folk Toys: History, Value and Creativity

ฉัตรชัย อูประแสน

Chatchai Uprasan

เรือนจำกลางเชียงใหม่

Chiang Mai Central Prison, Thailand.

Corresponding Author's Email: Chatchai062@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติ คุณค่า การผลิตของเล่นพื้นบ้านและการสร้างมูลค่าเพิ่มในวัฒนธรรมล้านนา 2) พัฒนาของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา 3) ส่งเสริมกลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ กลุ่มชุมชน ภาครัฐ และนักปราชญ์ชุมชน แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เป็นแนวคำถามในการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ที่สามารถให้คำแนะนำสิ่งที่สร้าง ประดิษฐ์ ของเล่นครอบคลุมตั้งแต่ประวัติ อันตรงคุณค่าทางวัฒนธรรม และสามารถสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรม มีการพัฒนาให้เกิดการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเนื้อหา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. ของเล่นพื้นบ้านล้านนาเป็นกิจกรรมนันทนาการที่สะท้อนวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน มีคุณค่าในการพัฒนาทักษะทางกายและจิตใจ อีกทั้งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และจินตนาการ โดยเฉพาะของเล่นที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติภายในชุมชน 2. การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านใน 3 จังหวัด ได้แก่ ของเล่นคนเลื่อยไม้ จังหวัดเชียงราย, ของเล่นของโหว้ จังหวัดเชียงใหม่, และของเล่นม้าไม้ไผ่ จังหวัดลำพูน เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรม เพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ และขยายโอกาสสู่ตลาดผ่านการออกแบบที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค โดยใช้วัสดุท้องถิ่นและสร้างแบรนด์ของเล่นชุมชน 3. การส่งเสริมการตลาดของเล่นพื้นบ้านต้องพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต เพิ่มมาตรฐานคุณภาพ และใช้ช่องทางออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ของเล่นพื้นบ้านล้านนาจึงไม่เพียงเป็นมรดกวัฒนธรรม แต่ยังเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจที่สามารถขยายตัวในระดับสากลได้

คำสำคัญ: ของเล่นพื้นบ้าน; ประวัติ; คุณค่า; การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์

Abstract

This research aims to: 1. Study the history, value, production, and value-added creation of traditional Lanna toys. 2. Develop creative traditional Lanna toys. 3. Promote market mechanisms for creative traditional Lanna toys. The study employs action research and qualitative research methods, collecting data from relevant documents, in-depth interviews,

*Received August 28, 2024; Revised February 20, 2025; Accepted February 25, 2025

focus group discussions, and semi-structured interviews with community groups, government sectors, and local scholars. The focus group discussions involve experts who provide insights into the cultural and historical significance of traditional toys, their craftsmanship, and innovative development. The collected data is analyzed through content analysis.

The research findings indicate that: 1. Traditional Lanna toys serve as recreational activities that reflect community culture and beliefs. They hold value in developing physical and cognitive skills while fostering creativity and imagination, particularly through toys made from locally sourced natural materials. 2. The development of traditional toys in three provinces that; “Kon Lueay Mai” in Chiang Rai, “Who” in Chiang Mai, and “Ma Mai Phai” in Lamphun—presents opportunities for innovation, economic enhancement, and market expansion. These toys are designed to meet consumer demands while preserving local identity and branding. 3. Strengthening the market mechanisms for traditional Lanna toys requires advancements in production technology, improved product standards, and digital marketing strategies to attract tourists and generate community income. Ultimately, traditional Lanna toys are not only a cultural heritage but also an economic opportunity with the potential for international expansion.

Keywords: Folk Toys; History; Value; Creativity

บทนำ

โลกในปัจจุบันของเล่นที่มีกระบวนการในการละเล่นต่าง ๆ มากมายและมีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่าง หรืออาจเป็นเพราะภูมิประเทศ ทั้งมีฤดูกาล วัฒนธรรม ประเพณี หรือสภาพแวดล้อมที่ต่างกันเป็นเหตุผลที่ต้องมีของเล่น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของสังคมในที่นั้น ๆ แต่อย่างไรก็ตามต้องมีของเล่นที่บ้านและชุมชนในแต่ละพื้นที่ มีความต้องการผสมผสานในของเล่นเพื่อเชื่อมโยงของคนในพื้นที่ ทั้งวัยเด็ก วัยกลางคน หรือวัยผู้ใหญ่ มีของเล่นชุมชนในการส่งเสริมกิจกรรมภายในชุมชนมากมาย มีการสร้างภูมิคุ้มกัน จากสถาบันครอบครัว ความรักใคร่ ประคอง เกิดการเข้าใจซึ่งกันและกัน ภายในสังคมครอบครัว ญาติ และผู้ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน นั้นเองจึงต้องมีการจัดกิจกรรมขึ้นไม่ว่าจะเป็นประเทศไหน ก็ต้องมีกิจกรรมรวมไปถึงมีของเล่นประจำภาค ประจำประเทศ เพื่อให้ชาวโลกได้รับรู้ประวัติ คุณค่า ถึงของเล่นภายในประเทศของตนเอง และก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมงานกิจกรรมต่าง ๆ หรือเปิดเป็นฤดูกาลท่องเที่ยว สามารถเป็นการส่งเสริมในเกิดของเล่นในประเทศต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาร่วมในเทศกาลที่มีของเล่นที่ทำจากวัสดุภายในประเทศนั้น รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่ได้เห็นกิจกรรม ประเพณีที่เกิดขึ้นก็ยังได้สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นของเล่นในกิจกรรมในเทศกาลที่จัดขึ้นของประเทศนั้น ๆ และเป็นของฝากให้กับนักท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึกสามารถนำมาใช้เล่นได้อีกด้วย ส่วนมากของเล่นมักจะมีคุณค่ากับเด็กและสัตว์เลี้ยงของเล่นบางชนิดก็จะช่วยให้เด็กปรับทัศนคติเพื่อพัฒนาชีวิตตั้งแต่วัยเด็กพัฒนาการมาจนถึงวัยผู้ใหญ่ และของเล่นส่วนใหญ่ทำจากวัสดุที่แตกต่างกันให้เหมาะสมกับวัยอายุในแต่ละระดับของผู้เล่น ของเล่นว่ามีผลต่อการกระตุ้นการเรียนรู้ การคิด และการสื่อความหมายได้เป็นอย่างดี ของเล่นที่ดีมีคุณค่าต่อกระบวนการสร้างระบบความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และกระบวนการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ความสำคัญของของเล่นต่อพัฒนาการ คือ 1) นำไปสู่การค้นพบเหตุผลและความคิด 2) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมและนามธรรม

3) เป็นการนำพาเด็กไปสู่ความสมดุลทางอารมณ์ 4) ช่วยให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินระบายอารมณ์ลดความตึงเครียด 5) ทำให้เด็กได้เรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง 6) นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ 7) นำไปสู่การค้นคว้า สำรวจ ทดลอง โดยใช้ประสาทสัมผัส 8) พัฒนาทักษะทางด้านสังคมและการยอมรับจากบุคคลรอบข้าง 9) พัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน และ 10) กระตุ้นความรู้และใคร่เรียน การให้ของเล่นเพื่อแสวงหาความรู้และทักษะกระบวนการจากของเล่นนับว่าเป็นการส่งเสริมที่สำคัญยิ่งต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา สิ่งของหลายอย่างก็ต้องออกแบบให้ในวัยเดียวกันนำมาเล่นเป็นของเล่นตามลักษณะที่ต้องการ ของเล่นในประเทศเรานั้นที่เห็นการผลิตจะต้องมาจากวัสดุที่อยู่ในธรรมชาติ หรือคุ้นเคยในท้องถิ่นชุมชน สังคม นั้น ๆ หรือเพื่อจุดประสงค์อื่นก็สามารถเป็นของเล่นได้ให้เกิดคุณค่า อาจเป็นของเล่นที่มีการหยิบมาใช้ในบ้านแล้ว ขว้างขึ้นไปบนอากาศแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่สามารถลอยได้ หรือของเล่นบางชิ้นที่ผลิตออกมาสามารถเป็นเพียงของเล่นที่สามารถนำไปเพื่อสะสม และตั้งไว้แสดงหรือโชว์ เท่านั้น ของเล่นทั่วไปเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนาศักยภาพ และการเจริญเติบโต การเรียนรู้โลกรอบตัวเรา อาจเป็นสิ่งของที่สามารถค้นหาตัวตนของผู้เล่นทุกวัย ทำให้ร่างกายแข็งแรง มีการพัฒนาการเรียนรู้เหตุและผลสร้างความสัมพันธ์ และฝึกฝนทักษะที่จำเป็น อีกทั้งปัจจุบันมีการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม สอนจดจำพัฒนาการและนำบทเรียนของการละเล่นมาใช้ในการ ค้นหาตัวตนของตน ฝึกฝนจิตใจและร่างกาย ฝึกฝนทักษะ และตกแต่งที่อยู่อาศัยเพื่อเสริมพัฒนาการ ที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นของเล่นประเทศญี่ปุ่นเป็นของเล่นจากการเล่าเรื่อง และวัฒนธรรมของเมืองในประเทศ จึงมีของเล่นที่เป็นตำนานที่เห็นชัดและโด่งดัง จำนวน 7 ชนิด และอุปกรณ์สำหรับประดิษฐ์ของเล่นที่มีหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในรูปแบบอันหลากหลายเหล่านั้นอย่าง ของเล่นที่ทำจากการตุ่น เป็นของเล่นได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็ก แต่รู้หรือไม่ว่า การสร้างจินตนาการให้มีตัวตนในโลกแห่งความจริงเหล่านั้นก็นับว่าเป็นหนึ่งในแผนการตลาดเช่นกันเรื่องของ การตุ่นบางเรื่องถูกออกแบบให้สามารถสร้างของเล่นออกมาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อเพิ่มยอดขาย การตลาด และยอดนิยมที่รู้จักกันทั่วไป

ของเล่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์มาอย่างยาวนาน ซึ่งแต่ละประเทศและภูมิภาคมีรูปแบบของเล่นที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น ของเล่นพื้นบ้านสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและช่วยสร้างความสัมพันธ์ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นของเล่นสำหรับเด็กหรือของเล่นที่ใช้ในพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้ ของเล่นยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางกาย จิตใจ และสังคมของเด็กและเยาวชน ในประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันจึงมีการแบ่งภูมิภาค ตามภูมิประเทศ มีทั้ง ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคเหนือ อีกทั้ง “ของเล่น” แบ่งเป็นหลายประเภทเช่น ของเล่นฝึกพัฒนาการ ของเล่นฝึกสมอง ของเล่นเสริมสร้างประสบการณ์ เช่นหมากรุก, เกมส่ผูกเงื่อนไขกับตัวเลข เกมส่ไม้ จิ๊กซอว์ไม้ บล็อกไม้ หรือตัวต่อไม้ ฯลฯ และ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความบันเทิง และผ่อนคลายความเครียดของคนทุก ๆ วัย และทุก ๆ สมัยหลาย ๆ คนชอบเล่นเครื่องเล่นแนวเพื่อความบันเทิง และให้ความเพลิดเพลิน เช่นชิงช้า, ลูกข่าง, ล้อหมุน ฯลฯ อีกหลาย ๆ คนชอบเล่นอุปกรณ์ของเล่นเสริมทักษะ ได้กล่าวในงานวิจัยของ Rudolph, and Cohen (1984) กล่าวไว้ว่า การเล่นเป็นกระบวนการของการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา และยังนำไปสู่การค้นพบเหตุผลและความคิด การเล่นเป็นการเชื่อมโยง และนำไปสู่สภาวะสมดุลทางอารมณ์ความเฉลียวฉลาด ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการทางด้านสังคม ของเล่นพื้นบ้าน คือ สิ่งของวัสดุที่นำมาเล่นโดยทำมาจากวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ หรืออาจเหลือใช้จากธรรมชาติก็ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งยังสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม เช่นการที่ของเล่นสมัยใหม่ ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วและแพร่หลายในกลุ่มเด็กไม่ว่าจะเป็นเกมคอมพิวเตอร์ จักรยานและของเล่นที่ทำจาก

พลาสติกต่างๆ และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมอื่นๆ แต่ไม่ว่าจะเป็นของเล่นหรืออุปกรณ์เพื่อความบันเทิงใดๆ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์เชิงสันติภาพ การช่วยฝึก และให้ความบันเทิง อีกทั้งยังเหมาะเป็น การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อีกด้วย ของเล่นพื้นบ้านไทย เป็นสิ่งที่อยู่ในประวัติศาสตร์ของ มนุษย์มาอย่างยาวนาน โดยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดที่สามารถยืนยันได้คือการพบลูกข่าง ซึ่งเป็นของเล่นเด็กบาบิโลนตั้งแต่เมื่อประมาณมากกว่า 5,000 ปีก่อน ในไทยเองก็มีการค้นพบภาพของเล่นเด็ก บนจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์และจากจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมิ- เสธมหาเจษฎาบดินทร์ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ด้วยเช่นกัน และของเล่นเหล่านั้นก็มีการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงมาอยู่เสมอ ในปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ของเล่นเด็กที่มีการผลิตขึ้นมาจึงแตกต่างไป จากในอดีตค่อนข้างมาก นั่นทำให้ของเล่นพื้นบ้านหลายอย่างค่อยๆ หายไป จนในปัจจุบัน “ของเล่นพื้นบ้าน” นั้นแทบจะไม่มีคนเล่นอีกแล้วหรือหากจะเจอก็มักพบในพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกลมากกว่าในตัวเมือง ดังนั้น “ของเล่นพื้นบ้าน” ของไทย ว่าในอดีตที่เทคโนโลยีไม่ได้ก้าวหน้าอย่างในปัจจุบันเด็กไทยเล่นอะไร เพื่อความสนุกสนานกันบ้าง ตัวอย่างเช่น ในวัฒนธรรมล้านนา มีของเล่นพื้นบ้านที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ม้าก้านกล้วย วาว และลูกข่าง ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

แม้ของเล่นพื้นบ้านจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ปัจจุบัน กลับกำลังเผชิญกับการลดลงของความนิยมในกลุ่มเด็กและเยาวชน ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ทำให้เด็กหันไปสนใจของเล่นอิเล็กทรอนิกส์และเกมออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้ของเล่นพื้นบ้านถูกมองข้ามและมีแนวโน้มที่จะสูญหาย นอกจากนี้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการตลาดยังทำให้ของเล่นพื้นบ้านไม่สามารถแข่งขันกับของเล่นอุตสาหกรรมที่ผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ อีกทั้งการขาดการส่งเสริมจากภาครัฐและชุมชนเองยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ของเล่นพื้นบ้านขาดการพัฒนาและขยายตลาดไปสู่กลุ่มผู้บริโภคที่กว้างขึ้น

เพื่อฟื้นฟูของเล่นพื้นบ้าน ควรมีการส่งเสริมและบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการ ชุมชน และภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้ของเล่นพื้นบ้านสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย การพัฒนาแนวทางการออกแบบใหม่ที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ดั้งเดิม แต่เพิ่มมูลค่าโดยใช้เทคนิคการผลิตที่ทันสมัย จะช่วยให้ของเล่นพื้นบ้านดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่มากขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการสนับสนุนการตลาดและช่องทางการขาย โดยอาศัยแพลตฟอร์มออนไลน์และการจัดนิทรรศการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการค้า การบูรณาการของเล่นพื้นบ้านเข้ากับกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเทศกาลพื้นเมืองก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาของเล่นพื้นบ้านล้านนา โดยเน้นไปที่ประวัติ ความสำคัญ และแนวทางพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ของเล่นพื้นบ้านสามารถคงอยู่และมีบทบาทในสังคมปัจจุบันมากขึ้น การศึกษานี้คาดหวังว่าจะสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับของเล่นพื้นบ้านล้านนาโดยการพัฒนาให้เป็นสินค้าที่สามารถแข่งขันในตลาดได้ รวมถึงการใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายในการนำของเล่นพื้นบ้านไปใช้เป็นสื่อในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านกลไกทางการตลาดที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นและกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศวิทยาชุมชน

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมและพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศวิทยาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศวิทยาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ของเล่นพื้นบ้าน : ประวัติ คุณค่า และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติ คุณค่า การผลิตของเล่นพื้นบ้านและการสร้างมูลค่าเพิ่มในวัฒนธรรมล้านนา 2) เพื่อพัฒนาของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา และ 3) เพื่อส่งเสริมกลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ กลุ่มชุมชน ภาครัฐ และนักปราชญ์ชุมชน แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เป็นแนวคำถามในการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ที่สามารถให้คำแนะนำสิ่งที่สร้าง ประดิษฐ์ ของเล่นครอบคลุมตั้งแต่ประวัติ อันตรงคุณค่าทางวัฒนธรรม และสามารถสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรม มีการพัฒนาให้เกิดการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ (1) กลุ่มชุมชนภายในล้านนา จำนวน 15 คน (2) ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์และเจ้าหน้าที่ด้านของเล่น จำนวน 10 คน และ (3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในล้านนา จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงปฏิบัติการ กลุ่มที่ได้วิเคราะห์ และสังเคราะห์ในของเล่นพื้นบ้านในล้านนา และจะนำมาประดิษฐ์เป็นนวัตกรรม สิ่งของเล่นใหม่มีความต้องการของตลาด เพื่อเชื่อมโยงด้านของวัฒนธรรมประเพณี สีสันของเล่น และการละเล่นพื้นบ้านจากวัฒนธรรมชาติเชิงสร้างสรรค์ (1) กลุ่มชุมชนภายในล้านนาพื้นที่ 3 จังหวัดจำนวน 15 คน (2) กลุ่มแนวคิดสร้างสรรค์ชุมชนจำนวน 10 คน และ (3) กลุ่มผู้อบรมแบบผลิตภัณฑ์และผู้ต้องขัง จำนวน 10 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำองค์ความรู้มาสร้างเป็นของเล่นพื้นบ้าน : ประวัติ คุณค่า และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ประวัติ คุณค่า การผลิตของเล่นพื้นบ้านและการสร้างมูลค่าเพิ่มในวัฒนธรรมล้านนา พบว่า การประดิษฐ์ของเล่น เพื่อทราบประวัติ คุณค่า การผลิตของเล่นพื้นบ้าน ตามวัตถุประสงค์ที่มีในชุมชนหมู่บ้าน แต่ที่มีอยู่ส่วนใหญ่อะจะเป็น พวกดินเหนียว ไม้ไผ่ วัสดุมีในธรรมชาติ เช่น กะลามะพร้าว เป็นต้น จัดทำเพื่อการละเล่นในชุมชนเวลาว่าง เป็นการแข่งขัน หรือเล่นกันเป็นกลุ่มคณะ หรือไม่ก็เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งมีการนำของเล่นเหล่านี้มาเป็นองค์ประกอบและสร้างวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์เชิงสนทนา การช่วยฝึก และให้ความบันเทิง อีกทั้งยังเหมาะเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อีกด้วย สำหรับประวัติของเล่นนั้นยังไม่มีมีการระบุชัดเจนถึงของเล่นหรือเครื่องเล่นในยุคโบราณชิ้นแรกหรือสถานที่แรกที่ได้นำของเล่นมาให้ความบันเทิง ของเล่นในล้านนา ทำมาจากวัสดุธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนแต่ละพื้นที่ ได้มีการละเล่น มีลักษณะ เป็น “ของเล่นโบราณจากรุ่นสู่รุ่น” คนล้านนา ซึ่ง เด็ก ๆ และคนแก่ทำของเล่นพื้นบ้านมาเป็นเวลานาน เป็นของเล่นที่สร้างขึ้นมาจากวัสดุอุปกรณ์จากชุมชนที่มีธรรมชาติที่สมบูรณ์ในพื้นที่นั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นกัมพู ก่าหมุน ลิงไต่ราว รวมไปถึงของเล่นประเภท กบ ปลาที่สานจากไม้ไผ่ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทยอยออกมาจากความทรงจำของคนแก่ที่รวมกลุ่มกันในชุมชน และเป็นของเล่นที่จัดทำขึ้นจากวัสดุเหลือใช้ในชุมชน การสร้างมูลค่าเพิ่มในวัฒนธรรมล้านนา ใช้เป็นของเล่นและแฝงคุณธรรม

ความเชื่อประกอบการผลิตของเล่นแต่ละชนิด มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการละเล่นทางกายและการพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปหรือสามารถเป็นกิจกรรมอีกหนึ่งที่นำมาจากการสร้างแรงงาน การทำงานชุมชน ล้วนน่าที่แท้จริง และมีการสร้างขึ้นมาจากอาชีพที่มาเป็นเวลานาน ล้วนน่าในโดยเฉพาะ สิ่งประดิษฐ์ การสร้างจากวัสดุธรรมชาติต่างๆ ทั้งมี โบราณสถานที่มีอยู่จำนวนมาก และชาติพันธุ์ เผ่าพันธุ์ ที่มาอยู่อาศัย เป็นจำนวนมาก การนำสิ่งของจากธรรมชาติที่มีอยู่ ประดิษฐ์ของเล่นคนเลื่อยไม้ เกิดการสร้างขึ้นจากวัสดุไม้ในธรรมชาติ ชุมชน สร้างกิจกรรมความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นประเพณี ค่านิยมชื่นชมในการอนุรักษ์จากการสร้างเพื่อความเชื่อโดยเฉพาะของเล่นซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการจัดกิจกรรม สร้างความสามัคคี ต่อยอดจากการจัดกิจกรรม ขึ้นมาต่อไป หากไม่มีการสานต่อให้ฟื้นคืนกลับมาสร้างชีวิตชีวา ความสนุกสนานการจัดกิจกรรมของเล่นก็จะหายทั้งหุ่นนาข้าวที่เก็บเกี่ยวเสร็จ และของเล่นที่สามารถสืบสานประเพณีของชุมชนพื้นบ้านในล้านนา ของเล่นแต่ละพื้นที่ในแต่ละชุมชนนั้น เป็นของเล่นที่มีคุณค่า ประเพณีของชุมชน เป็นวัฒนธรรม แต่ที่ทราบอยู่แล้วว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ได้มานั้นแต่ละจังหวัด ส่วนใหญ่ก็มีอยู่ในพื้นที่เเยาะเช่นกัน แต่ที่ได้ศึกษาค้นคว้านั้น เป็นส่วนหนึ่งและหยิบมาเป็นประเด็นให้การหาสิ่งของประดิษฐ์มาเป็นของเล่นที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาให้เกิดสร้างสรรค์ในล้านนา และของเล่นที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบได้ เนื่องจากเป็นของเล่นทั่วไป ซึ่งมีอยู่ในล้านนา เช่นกัน จากข้อมูลบุคคลสำคัญ ก็เป็นการแนะนำของเล่นที่มีการละเล่นพื้นบ้านเช่นกันเป็นต้นแบบ การดำเนินการนั้นเอง และคุณค่าทางความเชื่อ และวัฒนธรรม ตามฤดูกาล ตามสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา เพื่อประยุกต์และพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการแต่ละวัย การประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ปัจจุบันของเล่นที่เป็นของสำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่จะมีการสร้างขึ้นตามความนิยมที่เกิดขึ้นจากการสร้างที่ง่ายและเข้าใจได้ง่าย เป็นของเล่นที่สามารถสะสมได้ สร้างขึ้นได้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ การคิดค้นในการประดิษฐ์รูปแบบของเล่นในชุมชน เพื่อเป็นกระบวนการประยุกต์พัฒนาของเล่นพื้นบ้าน ล้านนาการพัฒนาของเล่น มีองค์ประกอบมีอยู่หลายปัจจัย ซึ่งชุมชนในแต่ละพื้นที่ มีของเล่นชนิดเดียวกันแต่มีความแตกต่างในการละเล่น เป็นมาจากวัฒนธรรมในพื้นที่ที่แตกต่างกัน แต่สามารถสื่อสารออกมาจากผู้ใหญ่สืบต่อกันมา และเป็นมาประดิษฐ์ขึ้นโดยสรรหาจากพื้นที่ที่อยู่อาศัย ก่อให้เกิดการมีคุณค่าและสร้างการละเล่นจากการ ตี ดึง ลาก จูง ไถ ได้ให้ยามที่ว่างจากการทำอะไรทำสวน

ดังนั้น ของเล่นพื้นบ้าน ที่มีคุณค่าสามารถมุ่งเน้นสร้างโอกาส เป็นการประกอบกิจกรรมนันทนาการเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิต กิจกรรมนันทนาการมีหลายประเภท ของเล่นพื้นบ้านในชุมชน มีความเชื่อในด้าน วัฒนธรรมของพื้นที่ คุณค่าทางด้านทักษะต่างๆ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จากการสร้างกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมเป็นการนันทนาการสร้างความสุขกายและสุขใจให้กับผู้ประกอบกิจกรรมนันทนาการเป็นอย่างดี ในชุมชนแต่ละพื้นที่ และของเล่นชุมชนในพื้นที่ทั้ง 8 จังหวัดในล้านนา มุ่งหวังให้ชุมชนในพื้นที่ได้มีความรู้ ความเข้าใจในภูมิปัญญาการสร้างหรือประดิษฐ์ของเล่น ของเล่นที่ผลิตจากชุมชนจากวัสดุธรรมชาติ เพราะทำให้เกิดความเพลิดเพลิน มีความคิดสร้างสรรค์และเกิดจินตนาการ เริ่มจากการมองเห็นหรือได้ยินเสียง ผู้ใหญ่ ในอดีตจึงมักนิยมแขวนสิ่งของที่เป็นสีต่างๆ ไว้ให้เด็กดูเล่น และสามารถผลิตของเล่นได้ รู้จักการผลิตของเล่น หรือประดิษฐ์ของเล่นได้เอง ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะด้านการใช้มือและความจำ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของ ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เมื่อจะเล่นครั้งต่อไปต้องหาวัสดุมาประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ของเล่นที่สามารถ นำมาผลิตได้ ต้องเป็นของเล่นที่สร้างมาจากวัสดุธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชนในล้านนา มีการจินตนาการจากวิถี ความเป็นอยู่ อาชีพ และประเพณีวัฒนธรรม และออกมาจากการผลิตของเล่นได้อย่างแท้จริงภายในของเล่น นั้นๆ โดยได้ของเล่นที่ผลิตได้ บ่งบอกถึงความเป็นล้านนาของแต่ละพื้นที่ ในที่นี้ได้เลือกการผลิตของเล่นใน ล้านนา และการสร้างมูลค่าในเป็นแนวทางในการพัฒนา เป็นการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ของเล่นเดิมหรือการ

สร้างผลิตภัณฑ์ของเล่นใหม่ และการขยายตลาดหรือการหากลุ่มเป้าหมายใหม่ เป็นการสร้างมูลค่าที่เน้นตัวผลิตภัณฑ์ของเล่นทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์เดิมในล้านนา นั้นเอง

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา พบว่า การพัฒนาของเล่นพื้นบ้าน ชุมชนสามารถจัดเป็นของเล่นที่สร้างสรรค์ในของเล่น ซึ่งมีความซับซ้อนที่จะนำของเล่นเข้าได้ แต่ก็มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาของเล่นให้ตรงตามความต้องการชุมชนล้านนาในตลาดชุมชนได้ การนำข้อมูลของเล่น มีแนวโน้มมาใช้กำหนดเป็นของเล่น เพื่อก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานออกแบบใหม่ ๆ และพัฒนาของเล่น เข้าสู่สินค้าภายในชุมชนและสอดคล้องตามความต้องการของชุมชนเป้าหมาย คือ ตลาดชุมชน การสร้างรูปแบบของเล่นให้มีเอกลักษณ์เป็นของจังหวัดนั้น หรือของเล่น 3 ชนิด ประกอบด้วย คนเลื่อยไม้, โห้, ม้าไม้ไผ่ และทำให้เป็นที่รู้จักในตลาดชุมชน โดยแนวคิดการใช้ภูมิปัญญาล้านนา โดยใช้แรงบันดาลใจจากของเล่นล้านนาในอดีต เพื่อส่งเสริมนักออกแบบให้สามารถสร้างสรรคงานที่มีเอกลักษณ์ความเป็นล้านนาเหมือนของเล่น 3 ชนิดนี้ ขณะเดียวกัน ความเป็นสากลและเหมาะสมกับการส่งเสริมในนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนได้ซื้อเก็บ หรือกลับมาใหม่ในชุมชน และสินค้าของเล่นที่มีกระแสนิยม สร้างมาจากของเล่นทั้ง 3 ชนิดสำหรับทุกวัย หรือ ของเล่นที่ทุก ๆ คนสามารถเล่นได้ทุกวัย ของเล่นเพื่อการศึกษาและส่งเสริมพัฒนาการเป็นของเล่นที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ของเล่นที่ขายพร้อมกับข้อมูล ประวัติ และคุณค่าได้ อีกทั้งการนำเสนอสินค้าของเล่นเข้าตลาด การพัฒนาของเล่นสู่การขายไปยังคนในชุมชนหรือนักท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใหญ่มาก จะนิยมสั่งซื้อสินค้าของเล่นจากแคตตาล็อก ในนั้นจะมีส่วนของสินค้าของเล่น เน้นที่ของเล่นคนเลื่อยไม้, โห้, ม้าไม้ไผ่ เป็นของเล่นที่สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพ และมีประโยชน์ ซึ่งเป็นของเล่นที่น่าสนใจเพราะส่วนใหญ่ในชุมชนได้แนะนำ มีแนวโน้มผู้ที่ต้องการของเล่นในชุมชนล้านนา การพัฒนาของเล่น จึงเป็นโอกาสที่ชุมชนจะนำเสนอของเล่นทั้ง 3 ชนิดที่มีการออกแบบที่ดี และพัฒนาการผลิตในชุมชน ซึ่งจะได้รับการยอมรับในด้านคุณภาพที่ชุมชนได้พัฒนาการประดิษฐ์ขึ้นมาด้วยใจ อีกทั้งเป็นของเล่นที่มีคุณภาพและพัฒนาการออกแบบเทียบเท่ากับของเล่นต่าง ๆ ตามลักษณะที่คล้ายกันไป แต่มีราคาถูกกว่าของเล่นจากที่ตั้งภายในห้างร้าน การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์นั้น ของเล่นส่งเสริมพัฒนาการทางกาย ของเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาทางการใช้ประสาทสัมผัส อันได้แก่ ตา หู จมูก ตมกลิ่น ลิ้นชิมรส และกายสัมผัส ของเล่นจะให้คุณประโยชน์ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ให้ประโยชน์ด้านการกลอกสายตา ทำให้ประสาทตาอ่อนไว ทั้งร่างกาย การคำนวณ การแข่งขัน พัฒนาการเรียนรู้เรื่องผิวสัมผัส การขยำ ขว้าง ปา ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอย่างรวดเร็ว ไม่แน่นอน ซับซ้อนและคลุมเครือ การพัฒนานวัตกรรมเพื่อให้ตอบโจทย์ของชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายได้นั้น ในการพัฒนาของเล่นสิ่งต้องคำนึงถึง 3 เรื่องที่สำคัญ คือ การสร้างคุณค่ากับชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนานวัตกรรมของเล่นขึ้นมา นั้น จะต้องคำนึงถึงคุณค่าที่จะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายของชุมชน การพัฒนาของเล่น ก็เป็นนวัตกรรมให้มีแนวโน้มประสบความสำเร็จ นอกจากจะต้องคำนึงประเด็นที่สำคัญ คือ สร้างคุณค่ากับชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมาย สามารถขยายผลหรือสร้างมูลค่าทางของเล่นได้สามารถเป็นไปได้ทางเทคนิค แล้วนั้น ยังต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรภาครัฐ เริ่มจากท้องถิ่น มาช่วยกันทำเป็นแผนงาน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และดำเนินการไปอย่างเป็นทีมภายในชุมชน ของเล่นจะเป็นที่รู้จัก การสร้างรายได้ การสร้างคุณค่า และการสร้างรายได้ในชุมชนพื้นบ้านในล้านนามีความประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น และเพิ่มขึ้นในอนาคตได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ที่ 3 การส่งเสริมกลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา พบว่า การส่งเสริมกลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้นทุนกลไกการตลาดเป็นกระบวนการ โดยใช้การบริการใหม่มีรูปแบบจัดกิจกรรมภายในชุมชนต่าง ๆ สามารถวัดต้นทุนด้วยวิธีต้นทุนฐานการจัดกิจกรรมภายในชุมชน หรือพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งมีความถูกต้องมากกว่าวิธีคำนวณต้นทุนแบบดั้งเดิม เพื่อนำมา

คำนวณค่าใช้จ่ายทางการตลาดมาเป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายในการขายของเล่น และใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจกำหนดราคาขายของเล่น กลุ่มชุมชน ทั้ง 3 จังหวัดจากของเล่นทั้ง 3 ชนิด มีลักษณะกลไกการตลาดของเล่นล้านนา เป็นจุดเด่นจากการผลิตของเล่นชุมชนเป็นแบบช่วยกันทำภายในกลุ่มชุมชน โดยทำเป็นของเล่นในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เป็นอาชีพเสริม เริ่มแรกได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนกลไกทางการตลาดพบว่า การวิเคราะห์ต้นทุนจากกลไกการตลาด มาจากการผลิตของเล่นที่สามารถนำมาเป็นจุดขาย ทั้งวิธีการ ขั้นตอน ลักษณะของเล่น ทั้ง 3 ชนิด ได้กำหนดราคาขายใช้วิธีการประมาณ ไม่มีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน ศักยภาพการทำระบบบัญชี ต้นทุนของกลุ่มทำได้แต่ไม่ถูกต้องตามหลักบัญชีและไม่ครบถ้วน โดยการใช้ระบบการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ การวิเคราะห์ต้นทุนกลไกการตลาดของเล่นพบว่า ต้นทุนในการจ่ายค่าเปิดพื้นที่ของหน้าออนไลน์ จากช่องทางต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน และการข่าวที่มีภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนแต่ละชุมชนได้รับทราบและนำไปสู่การสร้างรายได้จากการจัดกิจกรรมในลักษณะงานชุมชน และกลไกตลาดของเล่น เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า ต้นทุนด้านการผลิตจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมด 100% เป็นคนในชุมชนที่มีการประดิษฐ์ที่ทำการผลิตเป็นการรวมกลุ่มจากชุมชนที่ว่างจากการทำงานประจำ โดยจะได้รับผลตอบแทนจากกำไรเมื่อปิดบัญชีหรือมีการสั่งซื้อของเล่น ด้านการตลาดใช้แนวทางการประชาสัมพันธ์จากกลุ่มชุมชน การออกบูท OTOP ตามงานแต่ละชุมชนของระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ด้านการเงินใช้แนวทางการผลิตของเล่นให้เพียงพอกับความต้องการของผู้ที่สนใจ หรือต้องการนำกลับไปเป็นของที่ระลึก เพื่อลดต้นทุนในการเก็บรักษาของเล่น ด้านการบริหารจัดการมีการคิดค้นหาวิธีในการนำเศษซากวัตถุดิบทรัพยากรจากชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการนำวัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่นที่ไม่ใช้แล้วมาประดิษฐ์เป็นของเล่น การสร้างคุณค่าของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ เป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนารากฐานในการดำรงชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงภายในชุมชนล้านนา มีหลายรูปแบบมุ่งเน้นการจัดกิจกรรม การส่งเสริมทักษะภายในชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมกันพัฒนาสร้างวัฒนธรรม คุณค่า ความเชื่อของเล่น ในล้านนา การสร้างคุณค่าเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา โดยทั่วไปชุมชนประกอบอาชีพภายในพื้นที่หลังจากหมดฤดูทำไร่ทำสวน รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อต่อยอดความคิดของวัฒนธรรมตามพื้นที่ในล้านนา การสร้างคุณค่าที่มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเรื่องราว และภูมิปัญญาในวัฒนธรรมล้านนาให้แก่เยาวชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว กิจกรรมภายในชุมชน รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ ภายในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมภายในชุมชนในล้านนาดังที่กล่าวมา ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านเชิงพาณิชย์ และสาธารณะ ตลอดจนการจัดการงาน และอาชีพในอนาคตของชุมชน และนำไปสู่การสร้างรายได้ การสร้างคุณค่าของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา ของเล่นให้เกิดการสร้างรายได้แก่ชุมชนในพื้นที่ ต้องมีความมุ่งหมายที่จะต้องมีการจัดกิจกรรม เมื่อมีกิจกรรม รายได้ในชุมชนก็จะเกิดขึ้นก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านเชิงพาณิชย์ และสาธารณะ ตลอดจนการจัดการงาน และอาชีพในอนาคตของชุมชน และนำไปสู่การสร้างรายได้ในชุมชนในล้านนา และของเล่นที่มีการส่งเสริมเป็นการฝึกทักษะของทุกวัยแต่เน้นผู้สูงอายุในการประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้านเพื่อสร้างรายได้ การสร้างคุณค่าของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา โดยการถ่ายทอดทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน และภายนอก สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนสู่การสร้างอาชีพได้ การจัดทำแผนธุรกิจให้กับชุมชน และการสร้างคุณค่าของเล่นต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในทางด้านธุรกิจการลงทุนเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะกับสินค้าของเล่น เป็นสินค้าที่มีการเปลี่ยนแปลงของแฟชั่นอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญในการตัดสินใจในการลงทุน การขยายธุรกิจสินค้าไปในทิศทางใดและยังเป็นการช่วยลดความเสี่ยงในการดำเนินการ การหาทางแก้ไขปัญหาที่ตรงประเด็น การปฏิบัติงานมีความชัดเจนและถูกต้องเป็นไปตามแผนงาน ทำให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุผลตามเป้าหมายและสามารถทำผลกำไรได้

ตรงตามเป้าหมายการจัดทำแผนธุรกิจของเล่นให้การดำเนินงานเป็นไปตามลำดับความคิด แผนงานตามจุดประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพมีคุณค่า การคิดวิเคราะห์ การคาดการณ์ การประเมินความเสี่ยงโอกาสตามเป้าหมายของชุมชน ที่จะเป็นผู้นำในเรื่องของเล่น รวมไปถึงการวิเคราะห์ทางด้านงบประมาณในการลงทุนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นจากทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ของชุมชน และ การส่งออกของเล่น เป็นของเล่นที่ผู้บริโภคหรือผู้ที่ต้องการความปลอดภัยในตัวสินค้าสูงและสามารถในการผลิตของเล่นที่ทำจากวัสดุไม้ หรือ ดิน หรือ จากสิ่งของจากธรรมชาติ ที่มีการย่อยสลาย เป็นของเล่นเพื่อการศึกษาและเสริมทักษะ ทั้งนี้การสร้างคุณค่าของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา ของเล่นในการพัฒนาให้มีความหลากหลายและสร้างสรรค์ การพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิต และพัฒนามาตรฐานตัวสินค้าของเล่น มากขึ้นจะเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยผลักดันในของเล่นในชุมชนให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในอนาคตของของเล่น สามารถส่งให้ของเล่นมีรูปแบบดีไซน์ที่ทันสมัย มีคุณภาพที่ดี เสริมทักษะเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่องของเล่นพื้นที่บ้านเป็นสิ่งประดิษฐ์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในชุมชนพื้นบ้าน และสร้างสรรค์เป็นวัฒนธรรม ประเพณี ได้ดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านตามวัตถุประสงค์ สร้างแนวคิด จากการรวบรวมข้อมูลทุกด้าน และการพัฒนาของเล่นให้เป็นนวัตกรรมจากต้นทุนการประดิษฐ์ของเล่น สร้างกระบวนการการผลิตของเล่น และส่งเสริมกลไกทางการตลาดของเล่นพื้นบ้านในเชิงสร้างสรรค์

องค์ความรู้ใหม่

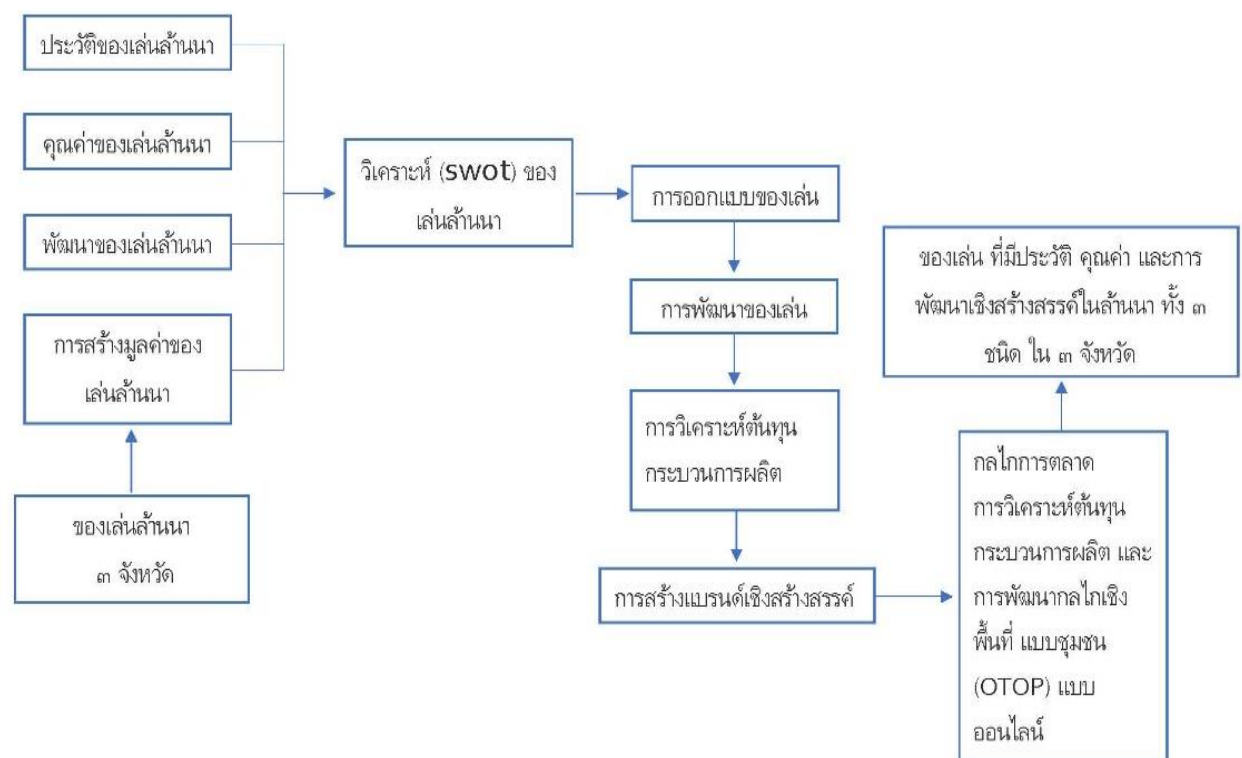

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากการวิจัย พบว่า ของเล่นในพื้นที่ล้านนาตามบริบท มีความเชื่อ และคุณค่าที่ผลิตขึ้นมาเป็นการละเล่นของชุมชนภายในประเทศและต่างประเทศเป็นประวัติของเล่นโบราณเริ่มจากของเล่นเด็ก ของเล่นไม้ และของเล่นเสริมพัฒนาการ ของเล่น (Toys) แบ่งเป็นหลายประเภท และใช้วัสดุจากธรรมชาติ และมีวิธีการละเล่น ซึ่งเป็น คุณค่า ความเชื่อ และวัฒนธรรมการละเล่น ตามฤดูกาล ตามสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา เพื่อประยุกต์และพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนาให้เหมาะสมกับการพัฒนาการแต่ละวัย การละเล่นประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ดังนั้นการพัฒนาของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา และการส่งเสริมกลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ประวัติ คุณค่า การผลิตของเล่นพื้นบ้านและการสร้างมูลค่าเพิ่มในวัฒนธรรมล้านนา พบว่า ตามบริบท มีความเชื่อ และคุณค่าที่ผลิตขึ้นมาเป็นการละเล่นของชุมชนภายในประเทศและต่างประเทศเป็นประวัติของเล่นโบราณเริ่มจากของเล่นเด็ก ของเล่นไม้ และของเล่นเสริมพัฒนาการ ของเล่น (Toys) แบ่งเป็นหลายประเภทเป็นของเล่นฝึกพัฒนาการ ของเล่นฝึกสมอง ของเล่นเสริมสร้างประสบการณ์ และ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความบันเทิง และผ่อนคลายความเครียดของคนทุก ๆ วัย และทุก ๆ สมัย หลาย ๆ แต่ไม่ว่าจะเป็นของเล่นหรืออุปกรณ์เพื่อความบันเทิงใด ๆ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์เชิงสันติภาพ ช่วยฝึก และให้ความบันเทิง อีกทั้งยังเหมาะเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อีกด้วย สำหรับประวัติของเล่นนั้นยังไม่มีมีการระบุชัดเจนถึงของเล่นหรือเครื่องเล่นในยุคโบราณชิ้นแรกหรือสถานที่แรกที่ได้คิดค้นนำของเล่นมาให้ความบันเทิง ช่วยฝึกทักษะการคิดได้ดัดในส่วนของอารยธรรมโบราณนั้นจะเป็นของเล่นที่มีการเลียนแบบบุคลิก,ลักษณะ สัตว์ป่าต่าง ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติ และส่วนมากจะทำมาจากดิน,ไม้แกะสลัก หรือหิน การทำของเล่นนอกจากจะเป็นของเล่นเด็กและของเล่นเสริมทักษะหรือของเล่นไม้เพื่อฝึกสมอง แล้วยังเป็นลักษณะของอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อการบูชาหรือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ของชนเผ่าต่าง ๆ ด้วย เป็นการละเล่นของเล่นเพื่อเสริมสร้างทักษะ เล่นของเล่นเพื่อเสริมพัฒนาการ และเป็นการละเล่นของเล่นเพื่อฝึกสมอง และเสริมความก้าวหน้าให้กับชีวิต ดังนั้น ประวัติ ของเล่นในล้านนา พบว่า ตามบริบท มีความเชื่อ และคุณค่าที่ผลิตขึ้นมาเป็นการละเล่นของชุมชนภายในประเทศและต่างประเทศเป็นประวัติของเล่นโบราณเริ่มจากของเล่นเด็ก ของเล่นไม้ และของเล่นเสริมพัฒนาการ ของเล่น แบ่งเป็นหลายประเภทเป็นของเล่นฝึกพัฒนาการ ของเล่นฝึกสมอง ของเล่นเสริมสร้างประสบการณ์ และ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความบันเทิง และผ่อนคลายความเครียดของคนทุก ๆ วัย และทุก ๆ สมัย หลาย ๆ แต่ไม่ว่าจะเป็นของเล่นหรืออุปกรณ์เพื่อความบันเทิงใด ๆ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์เชิงสันติภาพ ช่วยฝึก และให้ความบันเทิง อีกทั้งยังเหมาะเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Boonmee, and Boonmee (2018) ได้กล่าวถึงศักยภาพของคนให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มีความเจริญงอกงามทั้งด้านจริยธรรม คุณธรรม ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เพื่อให้สามารถปรับตัว และใช้ชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ ถึงแม้ว่าทั้งการศึกษาและการฝึกอบรมจะเป็นกระบวนการ พัฒนาศักยภาพของคนเหมือนกัน แต่ก็มีมีความแตกต่างกันในแง่ของขอบเขต กล่าวคือการฝึกอบรมมีจุดมุ่งหมายที่จะเตรียมคนเข้าทำงาน หรือฝึกอบรมคนที่ทำงานอยู่แล้วให้สามารถปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการฝึกอบรมจึงมีเนื้อหาประเด็น และจุดเน้นเฉพาะเรื่อง ซึ่งหลังจากที่เข้ารับการอบรมแล้วผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิทยากรไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้ทันที ในขณะที่การศึกษามุ่งพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคน ดังนั้นระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาจึงต่อเนืองยาวนานมากกว่าระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม เนื่องจากมีเนื้อหาวิชาหลากหลายเป็นจำนวนมาก

คุณค่าของของเล่นล้านนาและการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเล่นล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้วัสดุธรรมชาติและสอดคล้องกับฤดูกาลและวิถีชีวิตชุมชน นอกจากจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการแต่ละวัยแล้ว ยังแฝงคุณค่าทางสังคม เช่น การอดทนรอคอย การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหา ของเล่นพื้นบ้านช่วยกระตุ้นจินตนาการ การคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ ยังเป็นกิจกรรมนันทนาการที่เสริมสุขภาพจิตและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในชุมชน การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนาควรคำนึงถึงการประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และการผลิตสื่อการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านวัฒนธรรมและการศึกษา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Sudprasert (2018) ได้กล่าวถึง คุณค่าด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ทำให้เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 8 รูปแบบ ซึ่งได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ/ประสบการณ์การผลิตซ้ำ/การเลือกสรรวัตถุดิบ ความคิด ความเชื่อ การคิดสร้างสรรค์ การจินตนาการ การแก้ปัญหา การจัดเก็บความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และแหล่งรวมสาระความรู้

การผลิตของเล่นพื้นบ้าน ของเล่นที่ผลิตจากชุมชนจากวัสดุธรรมชาติ เพราะทำให้เกิดความเพลิดเพลิน มีความคิดสร้างสรรค์และเกิดจินตนาการ เริ่มจากการมองเห็นหรือได้ยินเสียง ผู้ใหญ่ในอดีตจึงมักนิยมนำของที่เป็นสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้เด็กดูเล่น การประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุเหลือใช้ในบ้านให้บุตรหลานได้เล่น ของเล่นจากการสานจะได้รูปแบบมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น และสามารถผลิตของเล่นได้ รู้จักการผลิตของเล่นหรือประดิษฐ์ของเล่นได้เอง ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะด้านการใช้มือและความจำ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของความคิดสร้างสรรค์และ ของเล่นชุมชนในล้านนาที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ มักไม่มีความคงทน อยู่ได้ ชั่วระยะเวลาสั้น ๆ ก็จะเหี่ยวแห้งและถูกทิ้งไป เมื่อจะเล่นครั้งต่อไปต้องหาวัสดุมาประดิษฐ์ขึ้นใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kanhasuwan (2004) ได้อธิบายคำว่า ของเล่น หมายถึง วัตถุใด ๆ ที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่ผู้เล่น กล่าวได้ว่า ของเล่น เป็นสื่อที่สามารถนำมาใช้ประกอบในการแสดงออกทางพฤติกรรมที่บางครั้งสามารถอธิบายความคิด ความคับข้องใจของวัยเด็ก วัยกลางคน และวัยผู้ใหญ่ หรือผู้เกี่ยวข้องในการใช้ของเล่น ขณะนั้น และของเล่นก็เป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ของคนทุกระดับเพื่อเป็นการพัฒนา จากการพัฒนาของเด็กไปถึงวัยต่าง ๆ หรือไม่ว่าจะเป็นการผลิตของเล่นที่เป็นรูปเหมือนต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตา หรือของเล่นที่เป็นเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ แต่อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของของเล่นพื้นบ้านที่เราอยู่สามารถนำมาประยุกต์ให้นำไปสู่สากลได้ในอนาคต

สุดท้ายการสร้างมูลค่าเพิ่มของเล่นพื้นบ้าน การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านมุ่งเน้นการออกแบบให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค คำนึงถึงรูปแบบการเล่น โครงสร้างที่เหมาะสม และความสามารถในการผลิตในชุมชนโดยไม่ซับซ้อน อีกทั้งยังช่วยต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างอาชีพ โดยการออกแบบต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ความสวยงาม และความทนทาน

ของเล่นล้านนาแต่ละจังหวัดมีความเชื่อและลักษณะการเล่นที่แตกต่างกัน อันเกิดจากอารยธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ การส่งเสริมการตลาดจึงต้องเน้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพผ่านช่องทางที่เหมาะสม เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ได้รับการยอมรับและสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hasuntree (2021) ได้กล่าวว่า วิธีการส่งเสริมการตลาด หรือ การสื่อสาร (Communication) ให้ประชาชนได้รับทราบถึงข้อมูลข่าวสารของผลิตภัณฑ์การบริการและโครงการของภาครัฐ โดยการจัดการเรื่องการสื่อสารนี้ แบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ ตัวข่าวสารหรือข้อความ ผู้ส่งสาร และช่องทางการสื่อสารสอดคล้องกับแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดใหม่ด้านการสื่อสาร (Communication) องค์ประกอบของการตลาด มีสิ่งที่จะโอนเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ คือ สินค้าหรือบริการ, มีตลาด คือ ผู้ซื้อที่ต้องการซื้อสินค้าหรือบริการ ,จากที่ได้ดำเนินการออกแบบ และรูปแบบ ด้านประโยชน์ใช้สอยของ

เล่น ความสวยงาม ความคงทน มีผู้ขายสินค้าหรือบริการ ,มีการแลกเปลี่ยนกลุ่มบุคคลหรือองค์กร, มีความจำเป็น และ/หรือ ต้องการในผลิตภัณฑ์ ,มีความสามารถในการแลกเปลี่ยน (มีกำลังซื้อ), มีความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนด้วยทรัพยากรที่ตนมี และมีอำนาจในการตัดสินใจซื้อ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา พบว่า การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนาเน้นการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการละเล่นที่มีมาแต่โบราณ โดยของเล่นสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน ส่งเสริมความสามัคคีและสร้างรายได้ ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและรักษาของเล่นพื้นบ้านผ่านกิจกรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hasuntree (2021) ที่ระบุว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องคำนึงถึงคุณค่าดั้งเดิม ควบคู่ไปกับการพัฒนาเพื่อความสวยงาม ความทนทาน และการตอบโจทย์ตลาด การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาของเล่นให้สามารถแข่งขันในตลาดโลก โดยต้องสอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชนและความต้องการของผู้บริโภค ควบคู่ไปกับกลยุทธ์ทางการตลาด สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Panipat (2022) กล่าวถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ว่าเป็นการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยต้องผสมผสานประโยชน์ใช้สอย วัสดุ และความสวยงามให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

นวัตกรรมของเล่นมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการเด็กและสร้างมูลค่าเพิ่มให้ชุมชน โดยสามารถพัฒนาให้เป็นสินค้าของที่ระลึกและรองรับตลาดนักท่องเที่ยว การลดต้นทุนการผลิตเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของของเล่นพื้นบ้าน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Wannok, and Chuebandit (2016) ระบุว่า การส่งเสริมการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นความต้องการซื้อและขยายฐานลูกค้า นอกจากนี้ การสร้างแบรนด์ของเล่นเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จในระยะยาว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Natsupa (1986) กล่าวถึงปัจจัยการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยเน้นการพัฒนาแบบกลุ่มความร่วมมือ และการสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้แตกต่างจากสินค้าทั่วไป การออกแบบแบรนด์และกลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ของเล่นพื้นบ้านล้านนาเป็นที่รู้จักและสามารถแข่งขันได้ในระดับประเทศและระดับสากล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การส่งเสริมกลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนา พบว่า กลไกการตลาดของเล่นพื้นบ้านต้องคำนึงถึงต้นทุนและการบริหารจัดการภายในชุมชน โดยการใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่น 100% และการผลิตโดยแรงงานในชุมชน กระบวนการจำหน่ายอาศัยช่องทางประชาสัมพันธ์ เช่น การออกบูธ OTOP และการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อขยายฐานลูกค้า สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Chandakul (2017) ได้กล่าวว่า ปัจจัยการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมซื้อของเล่นเสริมพัฒนาการของผู้บริโภค พบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งปัจจัยด้านราคามีผลมากที่สุด รองลงมาคือปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย ปัจจัยด้านบุคลากร รองมาตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลน้อยที่สุดคือปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

การพัฒนาการตลาดของเล่นพื้นบ้านแบบออนไลน์เป็นตัวช่วยให้ธุรกิจของเล่นชุมชนสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการตลาดออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการโปรโมทของเล่นพื้นบ้านล้านนาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น สามารถสร้างเนื้อหาโฆษณาหลากหลายรูปแบบและวัดผลได้แม่นยำ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Khanja (2019) ได้กล่าวว่า ฐานข้อมูลเกษตรกรในกลไกตลาดประกอบไปด้วยโปรแกรมย่อยทั้งหมด 8 โมดูล ดังนี้ 1) ระบบจัดการสมาชิกและเครือข่าย 2) ระบบจัดการพื้นที่ 3) ระบบจัดการข้อมูลผลผลิตรายปี 4) ระบบรายงานผลและติดตามข้อมูล 5) ระบบรายงานเอกสาร

และสิ่งพิมพ์เอกสาร 6) ระบบจัดการข้อมูลสำหรับสมาชิกระบบ 7) ระบบจัดการข้อมูลสำหรับผู้ดูแลระบบ และ 8) ระบบวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวการใช้ระบบ

การสร้างคุณค่าของเล่นพื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมล้านนาการสร้างคุณค่าด้วยความปลอดภัยในการเล่น ของเล่นสำหรับทำด้วยไม้ หรือวัสดุที่มีความคงทน ที่ไม่มีอันตรายเกี่ยวกับผิวสัมผัสที่แหลมคม หรือมีชิ้นส่วนผสมในการผลิตของเล่น มีขนาดไม่เล็กเกินไปจนทำให้เด็กกลืนหรือหยิบใส่จมูกหรือเข้าปากได้ รวมทั้งมีน้ำหนักพอเหมาะที่เด็กสามารถหยิบเล่นได้ ประโยชน์ในของเล่นที่ดีควรช่วยสร้างความสนใจให้อยากรู้อยากเห็น มีสีสันสวยงามสะดุดตา มีการออกแบบที่ส่งเสริมใช้ความคิดและจินตนาการที่ สร้างสรรค์ หรือแก้ปัญหา ช่วยในการพัฒนาการกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวและการใช้มือได้อย่างคล่องแคล่ว คุณค่าด้านประสิทธิภาพในการใช้ของเล่น ของเล่นที่เหมาะสมในการเล่นควรมีความยากง่ายเหมาะกับระดับอายุ และความสามารถตามพัฒนาการ ด้านความประหยัดทรัพยากร ของเล่นที่ดีไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรือผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีตราเครื่องหมายของบริษัทที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมทั่วไป หากแต่เป็นของเล่นที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาย่อมเยา หรือทำจากวัสดุที่หาได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านของเล่น เป็นสื่อกลางการเรียนรู้ ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของของเล่นที่ก่อให้เกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ittiawatchakul (1983) กล่าวว่า เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่างๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชน หรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเป็นการพึ่งพาตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน ในการพัฒนาต่าง ๆ ต้องสร้างด้วยตนเองหรือชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน และ กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสิ่งที่ต้องทำร่วมกัน และ Sermchayut (2020) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมการตลาดกับการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่นำความโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในอัตราค่าบริการที่เหมาะสม การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายให้ตรงกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายรวมถึงการกระตุ้นการท่องเที่ยวในเทศกาลต่างๆ ด้วยการนำเสนอโปรโมชั่นต่างๆ รวมทั้งมีน้ำหนักพอเหมาะที่สามารถเป็นประโยชน์ที่ดีควรช่วยสร้างความสนใจให้อยากรู้อยากเห็น มีสีสันสวยงามสะดุดตา ก็เป็นการส่งเสริมคุณค่าไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรืออื่น ๆ

สรุป

ของเล่นพื้นบ้านล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ กะลามะพร้าว และดินเหนียว นอกจากจะให้ความบันเทิง ยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการและสร้างความสามัคคีในชุมชน การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านให้เกิดมูลค่าเพิ่มต้องอาศัยการออกแบบที่ทันสมัยผสมผสานภูมิปัญญาเข้ากับเทคโนโลยี พร้อมทั้งสร้างตลาดและขยายกลุ่มเป้าหมายให้กว้างขึ้น โดยเฉพาะผ่านช่องทางออนไลน์ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงการพัฒนากลยุทธ์การตลาดจะช่วยให้ของเล่นพื้นบ้านสามารถแข่งขันในตลาดได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล นอกจากนี้ ยังสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน โดยทำให้ของเล่นเป็นของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนา การส่งเสริมการผลิตและสร้างนวัตกรรมของเล่นพื้นบ้านจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันนำไปสู่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล ต้องสร้างของเล่นที่ชุมชนต้องการ และรูปแบบการพัฒนาของเล่นในล้านนา ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทในการให้บริการและพัฒนาให้สอดคล้องกับความรู้และวิทยาการของเล่นที่เกิดขึ้นใหม่

1.2 พัฒนาชุมชนตำบลควรศึกษาและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ของเล่นในล้านนาที่กำลังจะสูญหายโดยจัดการระบบสร้างความต้องการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับของเล่นในการนำเสนอของชุมชน

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล ต้องให้ความสำคัญในการจัดการของเล่นพื้นบ้านด้วยการนำเสนอให้ชุมชนเกิดรายได้จากของเล่นล้านนาที่กำลังจะสูญหาย หรือมีกลุ่มการค้าเนินงานสร้างเสริมพื้นที่ในการจัดแสดงหรือจัดกิจกรรมให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์ของเล่นพื้นบ้านล้านนา เนื่องจากการดำเนินชีวิตของสังคมล้านนามีการเปลี่ยนแปลงบริบท

2.2 ควรแนวทางในการอนุรักษ์ของเล่นพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป มีการประยุกต์และพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนาในเชิงพาณิชย์

2.3 การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านเสริมสร้างวัฒนธรรม อัตลักษณ์ เกิดนวัตกรรมใหม่จากชุมชนในล้านนา

References

- Boonmee, J., & Boonmee, Th. (2018). The Development of a Training Course on Lanna Folk Toys for Primary School Students. *Journal of Education Burapha University*, 29(3), 98-112.
- Chandakul, M. (2017). *Information Seeking and Marketing Factors that Influences the Buying Decision of IQ Toys for Baby and Kids 0-6 Years Old of Consumer in Bangkok* (Independent Study). Bangkok University. Bangkok.
- Hasuntree, N. (2021). *Public Sector Marketing*. Retrieved October 6, 2022, from https://elcpg.ssr.ac.th/natnicha_ha/pluginfile.php/26/block_html/content/MPP5607%20%284%29%201_64.pdf
- Ittiawatchakul, W. (1983). *The Structure of Economic Relations between Thailand and Japan: A Quantitative Dependency Analysis*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Kanhasuwan, L. (2004). *Scientific Toys and Games*. Bangkok: Thai Watana Panich Company Limited.
- Khanja, Ph. (2019). The Development of the Farmers Database System in Long-Lablae Durian Market Mechanism, Uttaradit Province. *Academic Journal Uttaradit Rajabhat University*, 14(1), 1-25.
- Natsupa, Ch. (1986). *Ban Kap Mueang (Home and City)*. Bangkok: Samphan Publishing.

- Panipat, A. (2022). Principles of Product Design. Retrieved December 20, 2022, from <https://www.teachernu.com>
- Rudolph, M., & Cohen, D.H. (1984). *Kindergarten and Early Schooling*. New York: Prentice Hall, Inc.
- Sermchayut, R. (2020). Promotion Strategy for Community Based Tourism. *Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development*, 2(4), 51-61.
- Sudprasert, P. (2018). *Local Wisdom in the Utilization and the Value of Arrowroot*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chonburi.
- Wannok, Ph., & Chuebandit, S. (2016). *Sale Promotion of Punnaphat Development Co., Ltd.* (Cooperative Education - Co-op Education). Bangkok: Siam University.

การพัฒนารูปแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร ในจังหวัดสมุทรปราการ*

The Development of a Comprehensive Model for Pollution and Marine Environmental Management in Samut Prakan Province

สาลินี สมบูรณ์ไพศาล

Salinee Somboonphaisan

ศูนย์ฝึกพาณิชย์นาวี กรมเจ้าท่า

Merchant Marine Training Centre, Thailand.

Corresponding Author's Email: ajsalineemmtc@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1. ศึกษาปัญหาและผลกระทบทรัพยากรชายฝั่ง 2. พัฒนารูปแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรอย่างสร้างสรรค์ ในตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และ 3. เสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่หน่วยงานภาค รัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากเจ้าหน้าที่รัฐ เอกชน และประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 39 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์จากเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาและผลกระทบทรัพยากรชายฝั่งใน ตำบล ทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า 1. มลพิษทางน้ำ: น้ำเสียจากโรงงาน อุตสาหกรรม และชุมชนถูกปล่อยโดยไม่มี การบำบัดที่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเล 2. มลพิษทางอากาศ: มีค่า PM 2.5 อยู่ในระดับสูง จากกิจกรรมอุตสาหกรรมและการขนส่ง ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชน 3. มลพิษขยะ พบการจัดการขยะ ไม่เป็นระบบ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะไมโครพลาสติกในห่วงโซ่อาหาร 2. การพัฒนารูปแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรอย่างสร้างสรรค์ ใน ตำบล ทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกิจกรรมรณรงค์ เช่น Big Cleaning Day และการประกวดก่อสร้างสรรค์ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความร่วมมือทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ โดยทุกภาคส่วนร่วมกันวางแผนพัฒนาระดับชุมชน อำเภอ และจังหวัด รวมถึงสนับสนุนการ แลกเปลี่ยนนวัตกรรมและแนวทางการบริหารจัดการขยะผ่านโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม อีกทั้งยังพัฒนานวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สถานีวัดระดับน้ำออนไลน์ ระบบ แจ้งเตือนมลพิษ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการออกแบบนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมผ่าน เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ 3. การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยเน้นการส่งเสริมเศรษฐกิจ

*Received September 9, 2024; Revised February 20, 2025; Accepted February 25, 2025

หมุนเวียน เศรษฐกิจชีวภาพ และเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน พร้อมทั้งพัฒนา กิจกรรมอบรมและสัมมนาให้เหมาะสมกับทุกช่วงวัย ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ละคร ภาพยนตร์ และโฆษณา โดยร่วมมือกับบุคคล ที่มีชื่อเสียงเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างครบวงจร สุดท้ายคือการปรับปรุงกฎหมายและมาตรการทางภาษีให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกภาคส่วน โดยมีการจัดทำแผนแม่บทด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน อำเภอ และจังหวัดให้เกิดผลในระยะสั้นและระยะยาว

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การจัดการมลพิษ; สิ่งแวดล้อมทางทะเล

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the problems and impacts on coastal resources; 2) to develop a creative, comprehensive model for pollution and marine environmental management in Songkhonong Subdistrict, Phra Pradaeng District, Samut Prakan Province; and 3) to strengthen the networks for marine environmental management among government, private, and public sectors in Samut Prakan Province. The study employed a mixed-methods approach, with a sample group of 39 participants, including government and private officials, as well as members of the public in Samut Prakan Province. The research tools included semi-structured in-depth interviews, focus group discussions, and participatory observation to gather data. The data were analyzed using content analysis.

The study revealed the following results: 1) The problems and impacts on coastal resources in Songkhonong Subdistrict, Phra Pradaeng District, Samut Prakan Province include: (1) Water pollution, caused by the discharge of untreated wastewater from factories, industries, and communities, which negatively affects marine ecosystems; (2) Air pollution, with high levels of particulate matter (PM 2.5) due to industrial and transportation activities, which poses a threat to public health; and (3) Waste pollution, with unsystematic waste management practices that harm the environment and living organisms, particularly through the presence of microplastics in the food chain. 2) The development of a creative, comprehensive model for pollution and marine environmental management in Songkhonong Subdistrict, Phra Pradaeng District, Samut Prakan Province emphasizes community participation through various campaigns and activities, such as Big Cleaning Day and Creative Media Contests. It also promotes both domestic and international cooperation, with all sectors collaboratively developing plans for the community, district, and provincial levels. These efforts include the exchange of innovations and guidelines for waste management through initiatives like 'One Subdistrict, One Product' and support for small and medium-sized enterprises. Additionally, environmental innovations have been enhanced, such as the establishment of an online water level monitoring station, a pollution alert system, and encouraging student participation in designing environmental solutions using AI technology. 3) The strengthening of networks for marine environmental management among government, private, and public sectors in Samut

Prakan Province highlights the importance of collaborative efforts for sustainable environmental management. This includes the promotion of circular economy, bioeconomy, and green economy models to generate jobs and income for local communities. Training programs and seminars should be developed to cater to people of all ages, with a strong focus on domestic and international knowledge exchange. Additionally, public relations efforts, such as TV series, movies, and advertisements, in collaboration with influential figures, should be used to raise awareness of comprehensive marine environmental management. Finally, laws and tax policies should be revised to align with the needs of all sectors, supported by environmental master plans at the community, district, and provincial levels to achieve both short-term and long-term outcomes.

Keywords: Model Development; Pollution Management; Marine Environment

บทนำ

ท้องทะเลและมหาสมุทรครอบคลุมพื้นที่ 3 ใน 4 ของโลก ประกอบด้วยระบบนิเวศหลากหลาย มีความสำคัญต่อสมดุลของนิเวศบนบก โดยเฉพาะชายฝั่งทะเลที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงเป็นแหล่งผลิตอาหารและทรัพยากรธรรมชาติมากมาย มหาสมุทรมีบทบาทสำคัญต่อสภาพภูมิอากาศโลก โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน: ระบบนิเวศทางทะเลถูกจัดอยู่ในเป้าหมายที่ 14 ของ SDGs มุ่งเน้นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน กำหนดให้วันที่ 8 มิถุนายน เป็นวันทะเลโลก เพื่อรณรงค์เรื่องการปกป้องและรักษาทะเล รวมถึงเป้าหมายและแนวทางการอนุรักษ์: ป้องกันและลดมลพิษทางทะเล ยุติการประมงแบบผิดกฎหมาย พื้นฟูระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง เพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล ส่งเสริมเศรษฐกิจสีน้ำเงิน สนับสนุนให้ภาคธุรกิจ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ความท้าทายนั้น ทะเลหลวงหรือน่านน้ำสากลถูกคุกคามจากการทำประมงที่ไร้ความรับผิดชอบ โครงการทำเหมืองใต้ทะเลในอนาคต มลพิษพลาสติก สัตว์ทะเลสูญพันธุ์ โดยมีแนวทางแก้ไข: รณรงค์ขอความร่วมมือระดับโลกในการปกป้องทะเลหลวงออกกฎหมายและข้อบังคับควบคุมการใช้ประโยชน์จากทะเล สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์

พื้นที่ 7 จังหวัดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตอนบน (เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา และชลบุรี) ภัยพหุมลพิษทางทะเลรุนแรง โดยเฉพาะที่สมุทรปราการ ซึ่งเป็นเขตควบคุมมลพิษและมีขยะในทะเลอันดับต้นในประเทศ สาเหตุหลักมาจากน้ำเสียจากชุมชนและกิจกรรมทางทะเล เกษตร ขยะและน้ำมันจากเรือ มลพิษจากท่อเรือ ตัวอย่างโครงการพัฒนา โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มุ่งแก้ไขปัญหามลพิษและน้ำเสียในชุมชน ความท้าทายภาครัฐขาดการบูรณาการกับทุกภาคส่วน ขาดแผนระยะยาว ขาดการบังคับใช้กฎหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการสนับสนุนชุมชน แนวทางแก้ไข ส่งเสริมเศรษฐกิจสีน้ำเงิน วางแผนระยะยาว เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ บังคับใช้กฎหมายประมงอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนชุมชนชายฝั่ง ลดการใช้พลังงาน ปลุกป่า ประหยัดน้ำ ลดการใช้พลาสติก รีไซเคิล สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง บทบาทของประชาชน ร่วมรณรงค์ลดมลพิษ ประหยัดทรัพยากร สนับสนุนสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แฉเบาะแสการลักลอบทิ้งขยะหรือมลพิษ ผลลัพธ์ที่คาดหวัง ทะเลอ่าวไทยตอนบนมีความสะอาด ปลอดภัย และยั่งยืน ทรัพยากรทางทะเลได้รับการฟื้นฟู

การทำชุมชนชายฝั่งมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นชุมชนชายฝั่ง อบต.ทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญด้านการบริหารจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร โดยประยุกต์ใช้ ทฤษฎีปฏิกิริยานิยม หรือ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) แสดงพฤติกรรม การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เพราะต้องการและพยายามหาประโยชน์จากการติดต่อสัมพันธ์กัน เช่น การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนความรู้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานแนวใหม่ของภาครัฐ ที่เป็นการจัดการแบบประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านการแปรรูปขยะโดยใช้กลยุทธ์น่านน้ำสีขาวช่วยสร้างประโยชน์ต่อทั้งธุรกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การบริหารเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน ร่วมกับ หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการที่สร้างความเข้มแข็งและความสำเร็จในการดำเนินชีวิตประจำวัน สรุปการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้ดังนี้ 1. การให้ เช่น ผู้นำชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องการให้เวลา ความร่วมมือ ข้อมูล เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน โดยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคน 2.การสื่อสาร เช่น การติดต่อประสานงาน ผ่านมือถือ เฟสบุ๊ค และ ช่องทางอื่น เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีและสร้างความรู้สึกรักในการทำงานหรือดำเนินชีวิตร่วมกัน 3.การเสียสละ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือชุมชน ในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน 4. การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เช่น ผู้แทนทุกภาคส่วน ปฏิบัติต่อ ประชาชน และผู้เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกันและยุติธรรมในชุมชนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความเท่าเทียมในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ไขขัดแย้งและสร้างความสมดุลในชุมชน

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว กอปรกับ การตระหนักถึงประโยชน์ของการปฏิบัติตาม SDGs เป้าหมายที่ 14: อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเลและทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน BCG Economy ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ทฤษฎีกายา กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว ตลอดจน หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยมุ่งเน้นศึกษาปัญหาและผลกระทบทรัพยากรชายฝั่งใน ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การพัฒนารูปแบบ (กระบวนการ) การจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรอย่างสร้างสรรค์ ใน ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อีกทั้งนำเสนอแนวทางจัดทำยุทธศาสตร์และนโยบายเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างยั่งยืนแก่ทุกภาคส่วน ในจังหวัดสมุทรปราการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบทรัพยากรชายฝั่งใน ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรอย่างสร้างสรรค์ ในตำบล ทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัย

ที่มุ่งพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกระบวนการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจาก เอกสารเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน แนวคิดการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทางทะเล ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน แนวคิด BCG ทฤษฎีกายา สังคหวัตถุ 4 หนังสือ กฎหมาย รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ มาตรการ รวมทั้ง นโยบาย ทั้งในต่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) กรีนพีซ (Greenpeace) และ ในไทย เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม กองทัพเรือ กระทรวงกลาโหม ที่เกี่ยวกับนโยบาย และมาตรการในการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเล

1.3 ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ กฎหมาย และกระบวนการสร้างการรับรู้ ความตระหนัก การแก้ไข การป้องกัน และการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ทั้งทั่วโลก เช่น องค์การทางทะเลระหว่างประเทศ (International Maritime Organization หรือ IMO) ในต่างประเทศ เช่น นอร์เวย์ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และ ในประเทศไทย เช่น กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค ใน อ. พระประแดงจังหวัดสมุทรปราการ เช่น ชุมชนคั้งบางกระเจ้า

1.4 ประมวลข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และ องค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชาชน ที่ก่อเกิดมลพิษทางทะเลทั้งทางตรงและทางอ้อม

1.5 สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับมลพิษทางทะเล มาตรการและกระบวนการสร้างการรับรู้ ความตระหนัก การแก้ไข การป้องกัน และการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร เพื่อจัดทำเป็นองค์ความรู้ ในการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรในจังหวัดสมุทรปราการ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนภาครัฐ กลุ่มสมาคมบริษัทการเดินเรือสินค้า กลุ่มประมง กลุ่มผลิตภัณฑ์ของ SME กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชุมชนบริเวณชายฝั่ง และกลุ่มนักเรียนเดินเรือพาณิชย์ จำนวน 26 คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติของทุกภาคส่วนในการแก้ไข การป้องกัน มลพิษ และสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร

2.2 สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับกลุ่มชุมชนบริเวณชายฝั่ง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เช่น กรมควบคุมมลพิษทางน้ำ กลุ่มตัวแทนผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติก กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มสมาคมบริษัทการเดินเรือสินค้า กลุ่มประมง กลุ่มผลิตภัณฑ์ของ SME กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนที่ช่วยขับเคลื่อนในตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 13 คน เพื่อทราบแนวทางการแก้ไข การป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรในระดับอำเภอ

2.3 การสนทนากลุ่มและการส่งเสริมกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อแก้ไขและป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเล กับตัวแทนทุกภาคส่วน ในจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อทราบ แนวทางการแก้ไข การป้องกัน มลพิษ และสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรในระดับชุมชน

2.4 ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นรูปแบบและกระบวนการแก้ไข การป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบและกระบวนการ การรับรู้ ความตระหนัก การแก้ไข การป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเล แบบครบวงจร ดังนี้

3.1 การพัฒนาองค์ความรู้และสื่อสร้างสรรค์เกี่ยวกับมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลรูปแบบและกระบวนการการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักต่อการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร

3.2 การให้ความรู้กับตัวแทนทุกภาคส่วน จำนวน 13 คน เกี่ยวกับความตระหนัก การแก้ไข และการป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร ตามหลักนโยบาย กฎหมาย และหลักพุทธวิธี

3.3 การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธเพื่อแก้ไข และป้องกัน ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเล กับผู้นำจังหวัด และผู้นำชุมชน ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบและกระบวนการ เพื่อสร้างการรับรู้ ความตระหนัก การแก้ไข การป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร

3.4 การเสริมสร้างเครือข่ายการรับรู้ ความตระหนัก การแก้ไข การป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร โดยเป็นความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และ ประชน ในข้อ 2. การวิจัยเชิงคุณภาพ และ 3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

3.5 วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการกระบวนการพัฒนาชุดรูปแบบและกระบวนการสร้างการรับรู้ ความตระหนัก การแก้ไข การป้องกัน มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหามลพิษทางทะเลและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลก โดยมีมลพิษมีหลายประเภท ได้แก่ ขยะทะเล น้ำเสีย น้ำมันรั่วไหล สารเคมี และตะกอนจากการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สุขภาพของมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ น้ำเสียจากชุมชน เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และท่าเรือเป็นแหล่งมลพิษสำคัญที่ทำให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม มีการสะสมของสารเคมีและโลหะหนัก การขาดการบังคับใช้กฎหมายและการขาดความรู้ความเข้าใจของประชาชน ทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งปะการังตาย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ อุตสาหกรรมประมงและการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ และส่งผลต่อสุขภาพของมนุษย์และสัตว์น้ำ

มลพิษทางอากาศเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญในพื้นที่ชายฝั่ง โดยแหล่งกำเนิดหลักมาจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงเรือ โรงงานอุตสาหกรรม การขนส่ง และการเผาขยะ ซึ่งปล่อยก๊าซพิษและฝุ่นละอองขนาดเล็กที่ก่อให้เกิดโรกระบบทางเดินหายใจ โรคหัวใจ และมะเร็ง นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น การเกิดฝนกรดและการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิน้ำทะเล การควบคุมมลพิษทางอากาศต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย ควบคุมมาตรฐานการปล่อยมลพิษจากอุตสาหกรรมและยานพาหนะ รวมถึงส่งเสริมพลังงานสะอาด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม

ปัญหาขยะทะเลและขยะจากชุมชนชายฝั่งมีสาเหตุหลักมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่ใช้พลาสติกแบบใช้แล้วทิ้ง และการจัดการขยะที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขยะพลาสติกเป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อม

รวมถึงส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ แนวทางแก้ไขต้องเริ่มจากการลดการใช้พลาสติก คัดแยกขยะอย่างถูกต้อง พัฒนาระบบรีไซเคิล และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงผลกระทบของขยะต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับปัญหามลพิษในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยเฉพาะตำบลทรงคนอง ปัญหาหลัก ได้แก่ น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ขยะทะเลจากกิจกรรมขนส่งทางเรือ และมลพิษทางอากาศจากโรงงานและการขนส่ง ข้อมูลพบว่าค่า PM 2.5 อยู่ในระดับสูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดการขยะในชุมชนยังไม่มีประสิทธิภาพ ขยะจำนวนมากถูกทิ้งลงแม่น้ำและคลอง ส่งผลให้ระบบระบายน้ำติดขัด และเป็นแหล่งสะสมของมลพิษทางน้ำ

แนวทางแก้ไขที่สำคัญ ได้แก่ การบำบัดน้ำเสียและควบคุมการปล่อยน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรม การควบคุมสารเคมีและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ชายฝั่งผ่านการปลูกป่าชายเลน และการฟื้นฟูระบบนิเวศ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงความร่วมมือระหว่างประเทศในการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีและแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษร่วมกัน ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่บริเวณคอคอดบางกะเจ้า มีคลองลัดโพธิ์เชื่อมต่อแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองด้าน ทำให้พื้นที่นี้มีศักยภาพด้านเกษตรกรรมและเป็นจุดเชื่อมต่อทางน้ำที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม คุณภาพน้ำในแม่น้ำและคลองต่างๆ ในพื้นที่กำลังเสื่อมโทรมจากน้ำเสียและขยะสะสม ส่งผลให้แหล่งน้ำตื้นเขินและเกิดกลิ่นเหม็น ปัญหานี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของชุมชน แต่ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและเศรษฐกิจของพื้นที่โดยรวม ปัญหามลพิษทางทะเลและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งในตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีผลกระทบหลายด้าน ทั้งต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชน การแก้ไขปัญหานี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงมาตรการทางกฎหมาย เทคโนโลยี และการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษาพื้นที่และรวบรวมข้อมูลจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องดำเนินการโดยผู้วิจัยผ่านการสัมภาษณ์ตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ รวมถึงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านมลพิษทางน้ำ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมการเดินเรือ กลุ่มประมง และภาคธุรกิจ SME รวม 26 คน ข้อมูลที่ได้รับถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา

1. การวิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะ ภาครัฐ ควรส่งเสริมการบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ร่วมกันจัดทำกฎหมายและนโยบาย รวมถึงทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ (MOU) สนับสนุนการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลของทุกภาคส่วน

ภาคเอกชนและสถาบันอุดมศึกษา ควรได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนและสิทธิประโยชน์ทางภาษี ในการพัฒนานวัตกรรมใหม่ เช่น การลดคาร์บอนในการเดินเรือให้สอดคล้องกับอนุสัญญา MARPOL ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น เช่น วัดจากแดงและโรงเรียนวัดป่าเกต มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้และสร้างความยั่งยืน เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ "CHAK DAENG MODEL"

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการมลพิษทางทะเลและชายฝั่ง แนวทางการพัฒนาอ้างอิงแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน โมเดล BCG ทฤษฎีแลกเปลี่ยน ทฤษฎีกายา กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว และหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 โดยมุ่งเน้นความยั่งยืน ประกอบด้วย

นโยบายและงบประมาณภาครัฐ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ระดับประเทศและนานาชาติ สร้างงานและรายได้ให้แก่ชุมชนผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย

การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนองและหน่วยงานภายนอก เช่น SCG และวัดจากแดง นำองค์ความรู้ไปใช้ในชุมชนและครัวเรือนต้นแบบ

บทบาทของภาคเอกชน สนับสนุนเทคโนโลยีและองค์ความรู้แก่ภาครัฐและชุมชนเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

3. ความร่วมมือทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนาแผนชุมชนระดับอำเภอและจังหวัด โดยภาครัฐและองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญให้ความรู้แก่ภาคเอกชน SME และประชาชน พร้อมส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP และ SME ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

4. การพัฒนานวัตกรรม ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันพัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น สถานีวัดคุณภาพน้ำแบบออนไลน์ ระบบแจ้งเตือนมลพิษ เครื่องกำจัดขยะในชุมชน และนวัตกรรมเปลี่ยนขยะพลาสติกเป็นน้ำมัน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการประชาสัมพันธ์และสร้างความตระหนักในการรักษาความสะอาดของทะเลตามข้อกำหนดของ MARPOL

วัตถุประสงค์ที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่หน่วยงานภาค ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรปราการ มีกระบวนการ ดังนี้

1. การสร้างพันธมิตรและเครือข่าย ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และชุมชน สร้างความเข้มแข็งของทุกภาคส่วน ที่สำคัญที่สุด โครงการต่อเนื่อง และ งบประมาณ ในการสนับสนุนให้แนวทางขับเคลื่อนตามโครงการพระราชดำริพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9

2. การดำเนินกิจกรรมโดยมีภาครัฐสนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างความตระหนักเกี่ยวกับมลพิษทางทะเล มีแนวทางหลัก ได้แก่ การสร้างความรู้และความเข้าใจ ผ่านสื่อทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา เช่น ขยะจากครัวเรือนและชุมชน เกิดความร่วมมือในการจัดการมลพิษ และสิ่งแวดล้อมทางทะเลดีขึ้น

3. การเผยแพร่สื่อและนวัตกรรม ชุมชนร่วมกับภาครัฐ จัดประชาสัมพันธ์ ผ่าน เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ไลน์ และ ยูทูบ เช่น ผู้มีชื่อเสียง / ดารา ถ่ายทำละคร ภาพยนตร์ โฆษณา ฯลฯ ร่วมกับชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน แล้วเผยแพร่ สื่อเหล่านั้น เพื่อกระตุ้นให้คนทั่วไป ตระหนักถึง ประโยชน์และความสำคัญของการบริหารจัดการฯ

4. ปรับปรุง เพิ่ม/ลด กฎหมาย ให้เหมาะสมกับ ทุกภาคส่วน เช่น จัดทำแผนแม่บท ทั้งระดับ ชุมชน อำเภอ และจังหวัด (ระยะสั้นและระยะยาว)

องค์ความรู้ใหม่

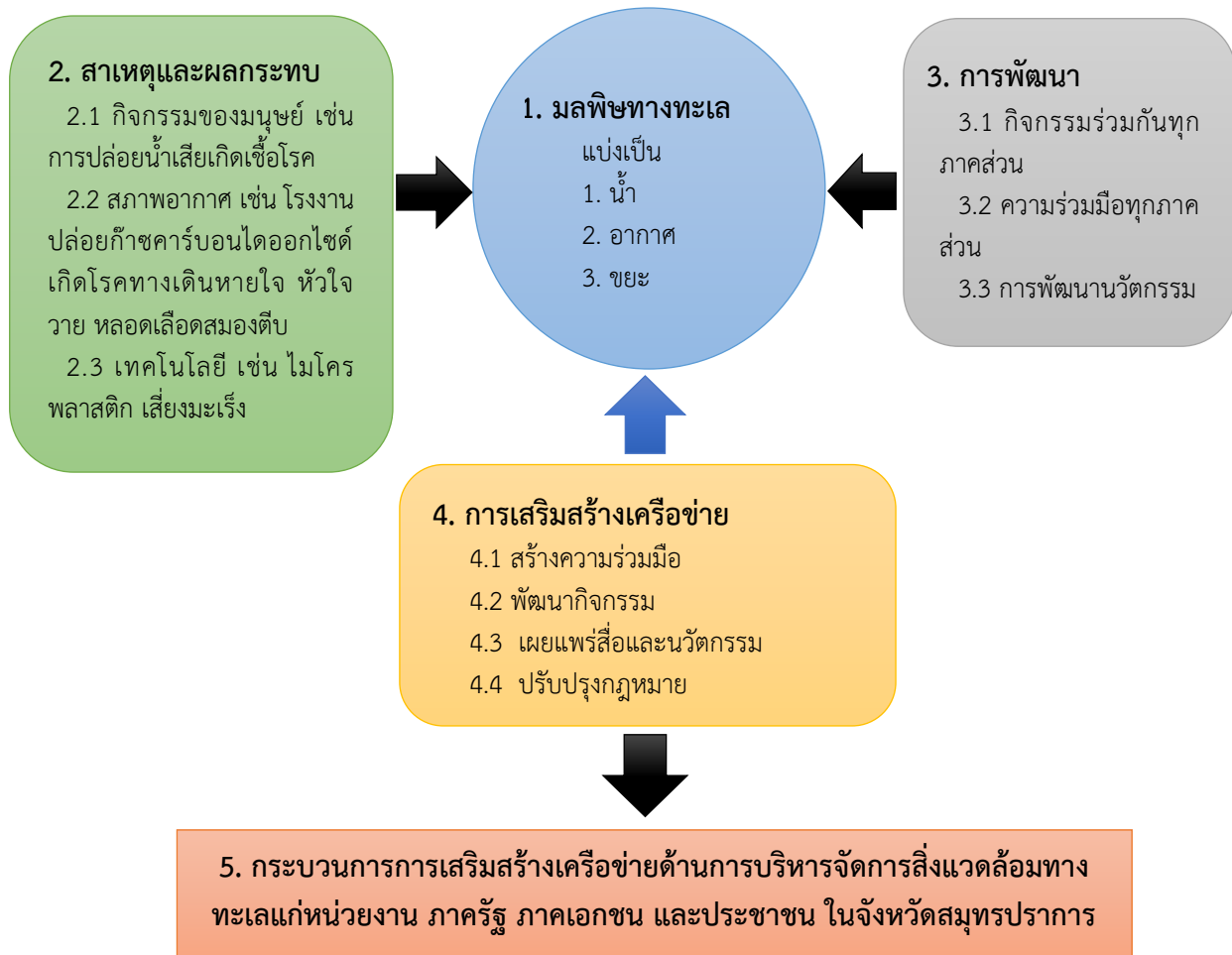

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพอธิบายได้ดังนี้ สามารถอธิบายกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรปราการ โดย MEDS โมเดล M (Marine Pollutions) E (Effects) D (Developed System) S (Super Social Network)

เริ่มจาก M (Marine Pollutions) 1. มลพิษทางทะเล แบ่งเป็น 1.1 น้ำเสีย 1.2 อากาศเป็นพิษ 1.3 ขยะพลาสติก

E (Effects) สาเหตุและผลกระทบ 1. กิจกรรมของมนุษย์ เช่น การปล่อยน้ำเสีย จากโรงงานอุตสาหกรรม และครัวเรือน โดยไม่บำบัดอย่างถูกวิธี ทำให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค 2. สภาพอากาศ เช่น โรงงานและการขนส่งปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ทำให้คน เกิดโรคทางเดินหายใจ หัวใจวาย หลอดเลือดสมองตีบ จากการสูดดมก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ 3. เทคโนโลยี เช่น ไมโครพลาสติก เกิดจากสัตว์น้ำกินขยะพลาสติก เกิดเป็นไมโครพลาสติก แล้วเกิดมะเร็งกับผู้บริโภค

D (Developed System) การพัฒนารูปแบบ ทำได้โดย 1. กิจกรรมร่วมกัน ทุกภาคส่วน เช่น กิจกรรมและแจกของรางวัล Big cleaning ทุกเดือน ชุมชนจัดประกวดการทำสื่อของคนในชุมชน 2. ความร่วมมือ ทุกภาคส่วน ร่วมกันเขียนแผนของชุมชน อำเภอ รวมทั้ง จังหวัด ภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ สร้างพันธมิตรสนับสนุนโครงการและกิจกรรม

ประชาสัมพันธ์ เรื่องการจัดการขยะ OTOP และ SME มากขึ้น 3. การพัฒนานวัตกรรม ภาครัฐ และภาคเอกชน ร่วมกัน เช่น สถานีวัดระดับน้ำ online ระบบแจ้งเตือนมลพิษในน้ำ นวัตกรรมใหม่ที่ส่งเสริมการค้าจัดขยะ รวมทั้ง ส่งเสริมนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการค้นคว้าและพัฒนานวัตกรรม ตามข้อกำหนดของ MARPOL โดยใช้ AI (Artificial Intelligence) หรือปัญญาประดิษฐ์ รวมทั้ง แลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่น เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

S (Super Social Network) การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้ 1. เพิ่มความร่วมมือภาคเอกชน หรือผู้เชี่ยวชาญในการสร้างอาชีพ และรายได้แก่ชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจสีน้ำเงิน BCG Economy Model รวมทั้ง กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว 2. ชุมชนร่วมกับภาครัฐและเอกชน พัฒนากิจกรรมอบรม สัมมนา ฯลฯ สอดคล้องกับคนทุกช่วงวัย แลกเปลี่ยนนวัตกรรมและแข่งขัน เน้นประโยชน์ของผู้ปฏิบัติ ทั้งทางโลก และทางธรรม ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เหมาะสมกับบริบทและอัตลักษณ์ ของชุมชน ทั้งระดับจังหวัด ประเทศ รวมทั้งต่างประเทศ 3. เผยแพร่สื่อ ละคร ภาพยนตร์ โฆษณา ฯลฯ แสดงโดยผู้มีชื่อเสียง/ดารา ร่วมกับชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการบริหารจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบครบวงจรในจังหวัดสมุทรปราการ และที่อื่น 4. ปรับปรุงเพิ่ม/ลดกฎหมาย และภาษี ให้เหมาะสมกับ ทุกภาคส่วน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เช่น จัดทำแผนแม่บท ทั้งระดับชุมชน อำเภอ และจังหวัด (ระยะสั้นและระยะยาว)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 การศึกษาปัญหาและผลกระทบทรัพยากรชายฝั่งในตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า จากการทำ SWOT Analysis ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง พบปัญหามลพิษ และ ผลกระทบ ได้แก่

1. มลพิษทางน้ำ : มีการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและครัวเรือนลงทะเลโดยไม่มีระบบบำบัดที่เหมาะสม อีกทั้ง พบโลหะหนักเกินค่ามาตรฐานในแม่น้ำเจ้าพระยา มาจากโรงงานอุตสาหกรรม กอปรกับ ชาวบ้านบางส่วนไม่ร่วมมือกับการใช้อุปกรณ์ที่บำบัดน้ำเสีย ทำให้น้ำเน่าเสียและกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ส่งผลต่อระบบนิเวศ เช่น สัตว์น้ำและพืชทะเล 2. มลพิษทางอากาศ: พบค่า PM 2.5 อยู่ในระดับสีส้มถึงแดง เกิดจากการปล่อยควันพิษของโรงงาน และ การขนส่งทางบก ส่งผลต่อสุขภาพ เช่น เกิดโรคทางเดินหายใจ หัวใจวาย หลอดเลือดสมองตีบ 3. มลพิษทางขยะทะเล: พบขยะจำนวนมากในทะเลจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การขนส่งในทะเล ส่งผลต่อระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตทั้งในน้ำ และ บนบก เช่น มนุษย์ทานอาหารทะเลที่กินไมโครพลาสติก จนเกิดโรคมะเร็ง

แนวทางการแก้ปัญหาจากการนำรูปแบบการจัดการปัญหาและผลกระทบทรัพยากรชายฝั่งไปใช้ได้แก่

1. ภาครัฐ ให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับปัญหาขยะทะเล กระตุ้นให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา สร้างความตระหนักรู้ผ่านสื่อต่างๆ องค์กรให้บ่อย และ จริงจัง ผ่านการประชาสัมพันธ์ ที่เน้นผลกระทบและเรื่องประโยชน์ทั้งทางโลก และทางธรรม แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตามแพลตฟอร์มต่าง ๆ แก่คนทุกช่วงวัย Jindarat, and Tongsri (2021) เห็นว่า ชุมชนกลุ่มประมงพื้นบ้าน แห่หมนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีมีจุดด้อยด้านการขาดความรู้ในการจัดการทรัพยากรทางทะเลจนทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดสินค้าภายในชุมชน 2. ภาครัฐสร้างแรงจูงใจ ผลักดันให้เกิดการค้าแยกขยะ สร้างมูลค่าจากขยะ สนับสนุนกิจกรรมรีไซเคิล ร่วมมือกับภาคเอกชนในการให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาขยะในทะเล 3. ภาครัฐบังคับใช้กฎหมาย ดำเนินการอย่างจริงจังกับผู้ฝ่าฝืน ปรับเงินที่เหมาะสม แก่ผู้ที่ต้องการทำผิด 4. ภาครัฐ ภาคเอกชน และ

ประชาชน ร่วมมือกันหาแนวทางแก้ไขปัญห ผ่านการบูรณาการการทำงานร่วมกัน อีกทั้ง พัฒนานวัตกรรมใหม่ มาทำการแปรรูปขยะ ฯลฯ สนับสนุนและสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rungjaroen, and Wattayakorn (2023) กล่าวถึง ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนชายฝั่งบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาจังหวัดสมุทรปราการ มีการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาขยะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่มีส่วนร่วมในการลดขยะในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 5. ภาครัฐ และ ภาคเอกชน ใช้เทคโนโลยี พัฒนาระบบติดตามและตรวจสอบมลพิษ รวมทั้ง วิธีการทำลายมลพิษ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อตรวจจับและควบคุมมลพิษจากเรือ 6. ภาครัฐ และ ภาคเอกชน สนับสนุนการฝึกอบรมทั้งในหลักสูตรการศึกษาและการฝึกอบรมทางปฏิบัติ เพิ่มพูนความรู้และทักษะของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 7. ทุกภาคส่วน ร่วมกันตรวจสอบ ประเมิน ติดตามความสำเร็จของแผนการ ปรับปรุงตามผลการประเมิน 8. ภาครัฐ และ ภาคเอกชน สนับสนุนและสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาและการควบคุมมลพิษทางทะเล ซึ่ง Wasuntara, and Gnamsanit (2016) เห็นว่า การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมใต้ท้องทะเลอย่างยั่งยืนของจังหวัดกระบี่ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องดำเนินการด้านการบริหารจัดการแผนพัฒนาจังหวัดกระบี่ พ.ศ. 2557-2560 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลรวมถึงผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมในทะเล รวมทั้งการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

ผลการศึกษาดตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 จากการลงพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะจากบทสัมภาษณ์ของผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า นวัตกรรมรูปแบบใหม่ มุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การพัฒนากิจกรรมร่วมกันของทุกภาคส่วน ทุกภาคส่วนร่วมกัน รมรงค์ให้ประชาชนสร้างจิตสำนึกในการเก็บขยะ ผ่าน กิจกรรม ประจำเดือน แจกของรางวัลให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ชุมชนจัดประกวดการทำสื่อ สารคดี และ นิทาน ของคนในชุมชน เน้นการลงมือทำของคนในชุมชน มากขึ้น ด้าน นักเรียนเดินเรือพาณิชย์ เป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์และสร้างความตระหนัก เกิด o waste สร้างพื้นที่ทะเลไทยที่ใสสะอาด มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการจัดการมลพิษทางทะเล ตาม MARPOL 1973-20236 Annex

2. ความร่วมมือทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้ง ประชาชน ร่วมกันเขียนแผนของชุมชน อำเภอ รวมทั้ง จังหวัด โดยมีภาครัฐ และองค์กรที่มีความรู้ ให้ความรู้แก่ ภาคเอกชน SME รวมถึงประชาชน เพื่อสร้างพันธมิตรสนับสนุนโครงการและกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ให้รู้จัก OTOP SME มากขึ้น

3. การพัฒนานวัตกรรม ภาครัฐ และ ภาคเอกชน ร่วมกัน พัฒนาเครื่องตรวจวัดน้ำที่มีประสิทธิภาพมากกว่าปัจจุบัน (วัดได้แต่ค่ามาตรฐาน) สถานีวัดน้ำ online ระบบแจ้งเตือนมลพิษในน้ำ อุปกรณ์กำจัดขยะในชุมชน นวัตกรรมเปลี่ยนขยะพลาสติกเป็นน้ำมัน และ กำจัดพลาสติกที่ไม่สามารถทำเป็นน้ำมันได้ รวมทั้ง ส่งเสริม นักเรียนเป็นตัวแทนสำคัญในการนำเสนอผลงานจากความคิดสร้างสรรค์, แลกเปลี่ยนความรู้ เน้นการรักษาความสะอาดของทะเล

ประเทศต้นแบบจัดการน้ำเสีย 1. สิงคโปร์ 2. เนเธอร์แลนด์ 3. เยอรมนี 4. อิสราเอล 5. ญี่ปุ่น มีการจัดการน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1. การลงทุนในเทคโนโลยีบำบัดน้ำเสียที่ทันสมัยมีความสำคัญต่อการจัดการน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ 2. การมีกฎหมายและข้อบังคับที่เข้มงวดเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อควบคุมมลพิษและส่งเสริมการใช้น้ำอย่างยั่งยืน 3. การมีระบบการจัดการน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพอย่างเหมาะสม 4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการน้ำเสีย 5. การส่งเสริมนวัตกรรม เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ตัวอย่างประเทศต้นแบบกำจัดอากาศเป็นพิษ 1. เดนมาร์ก 2. สวีเดน 3. เยอรมนี 4. ไชล์แลนด์ มีปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศเหล่านี้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1. ความมุ่งมั่นทางการเมือง: รัฐบาลในประเทศเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหามลพิษทางอากาศอย่างจริงจังและได้ออกนโยบายและมาตรการต่าง ๆ 2. การมีส่วนร่วมของประชาชน : ประชาชนในประเทศเหล่านี้ตระหนักถึงปัญหามลพิษทางอากาศ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา 3. เทคโนโลยี : ประเทศเหล่านี้มีการลงทุนในเทคโนโลยีที่ทันสมัยสำหรับการควบคุมมลพิษทางอากาศ 4. ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน : ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหามลพิษทางอากาศ

ประเทศต้นแบบในการจัดการขยะ ได้แก่ 1. เยอรมนี 2. ออสเตรีย 3. เกาหลีใต้ 4. เวลส์ 5. สวิตเซอร์แลนด์ มีปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศเหล่านี้ประสบความสำเร็จ ดังนี้ 1. การมีส่วนร่วมของประชาชน : ประชาชนในประเทศเหล่านี้มีความตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะ 2. นโยบายที่มีประสิทธิภาพ : รัฐบาลในประเทศเหล่านี้มีนโยบายที่สนับสนุนการจัดการขยะอย่างยั่งยืน เช่น การออกกฎหมายควบคุมมลพิษ การให้รางวัลแก่ผู้ที่คัดแยกขยะ และการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานการจัดการขยะ 3. เทคโนโลยีที่ทันสมัย : ประเทศเหล่านี้มีการลงทุนในเทคโนโลยีการรีไซเคิลและการแปรรูปขยะที่ทันสมัย 4. ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน : ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ Pueaya, Fuangchan, Chirinang, and Chaisakulkiat (2022) ให้ความคิดเห็นว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะพลาสติกของจังหวัดสมุทรปราการตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยโรดแมป Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2373 ประกอบด้วย (1) ความร่วมมือระดับนโยบาย (2) ความร่วมมือระดับจังหวัด (3) ความร่วมมือระดับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (4) ความร่วมมือระดับชุมชน ส่วน Satapoomin (2020) เห็นว่า ประเทศไทยมี Road map การจัดการขยะพลาสติก (2561-2573) โดยใช้ 3 มาตรการ : (1) ลดการเกิดขยะพลาสติก ณ แหล่งกำเนิด (2) ลด เลิกใช้พลาสติก ณ ขั้นตอนการบริโภคโดยการเลิกใช้แบบใช้ครั้งเดียว และ (3) จัดการขยะพลาสติกหลังการบริโภค โดยการสนับสนุนส่งเสริมให้นำกลับมาใช้ประโยชน์ต่อไป แต่การดำเนินการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการจัดการปัญหาขยะที่มีแหล่งที่มาจากบนบกและไม่มีแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการจัดการขยะพลาสติกโดยตรง

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางทะเล พบว่า 1. การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน การสนับสนุนจากภาครัฐ มุ่งเน้น การสร้างแรงจูงใจและความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน อีกทั้ง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ และการติดตามผลการประชาสัมพันธ์ ทางตรงทางอ้อมเชิงอนุรักษ์ มีโครงการต่อเนื่อง และงบประมาณในการสนับสนุน โดยศึกษาจากตัวอย่างชุมชนในจังหวัดสมุทรปราการ มาเป็นแนวทาง ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ตั้งแต่ชุมชน สร้างความเข้มแข็งของทุกภาคส่วน ซึ่ง Pansawi (2021) เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของชมรมประมงพื้นบ้านตำบลปะนาเระในจังหวัดปัตตานี คือการดำเนินการตามแผนงานอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละขั้นตอน การร่วมมือร่วมใจของคนในพื้นที่ได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางพัฒนาของชุมชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน และยังเป็นการใช้ศักยภาพและความรู้ความสามารถให้เกิดการบูรณาการของการมีส่วนร่วมในด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งการพัฒนาอาชีพ และการศึกษา

แก้ปัญหาความยากจนหรือความเสมอภาคในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญที่สามารถขับเคลื่อนให้ชุมชนแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

2. การดำเนินกิจกรรมโดยมีภาครัฐสนับสนุน เพิ่มความร่วมมือภาคเอกชน หรือผู้เชี่ยวชาญในการสร้างอาชีพ และรายได้แก่ชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจสีน้ำเงิน BCG Economy Model รวมทั้ง กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว ที่สำคัญที่สุด โครงการต้องต่อเนื่อง และมีงบประมาณ ในการสนับสนุนให้แนวทางขับเคลื่อน เช่น โครงการพระราชดำริพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญ และประโยชน์ของทะเลไทย ทำให้เกิดการลดมลพิษทางทะเล และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลแบบยั่งยืน

ประเภทของกิจกรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมสื่อสาร เช่น กิจกรรมอบรม สัมมนา ฯลฯ สอดคล้องกับคนทุก เจเนอเรชั่น (ช่วงวัย) แบ่งเป็น การจัดกิจกรรมการศึกษา เช่น เรียนฟรี ออนไลน์ ผ่านแพลตฟอร์ม myCourseVille ของ ChulaMooc ได้ ประกาศนียบัตร เรื่องสิ่งแวดล้อมเรื่องของเรา : Sheldon ชวนน้องรักษ์โลก เรื่องมลพิษทางทะเล กิจกรรมสนับสนุนโครงการฝึกอบรม เช่น การทำไม้กวาดจากเส้นใยขวดพลาสติกโดยชุมชน ณ ทักษสถานเขาพริก จังหวัดนครราชสีมา และนวัตกรรมอื่น เช่น โกงกางเทียม แนวปะการังเทียม หญ้าทะเลเทียม พ่นลอยน้ำ โดรนปลูกป่าชายเลน รวมทั้งแอปพลิเคชันปลูกป่า กิจกรรมสนับสนุนโครงการชุมชน เช่น นวัตกรรมช่วยฟื้นฟูป่าชายเลน ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง เพิ่มพื้นที่สีเขียว และสร้างแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ กิจกรรมสนับสนุนโครงการที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานการทำเศรษฐกิจสีน้ำเงิน BCG Model หรือ เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว ตลอดจนกลยุทธ์น่านน้ำสีขาว เช่น โครงการจากแดงโมเดล รวมทั้ง กิจกรรมสนับสนุนโครงการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น กิจกรรมโครงการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ สอดคล้องกับ Ittapichai (2020) เห็นว่า การท่องเที่ยวชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน มีการจัดการความรู้ของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างอัตลักษณ์และตัวตนของชุมชนทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นส่วนที่ช่วยให้อัตลักษณ์และตัวตนของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนมีความชัดเจนและโดดเด่นเป็นที่รู้จักต่อสังคมภายนอกชุมชน ทั้งนี้งานวิจัยจะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีถ้าไม่ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือในการให้ข้อมูลเพื่อทำวิจัยจากคนในชุมชน

3. การเผยแพร่สื่อและนวัตกรรม ชุมชนร่วมกับภาครัฐ จัดประชาสัมพันธ์ ผ่าน เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ไลน์ และ ยูทูบ เช่น ผู้มีชื่อเสียง/ดารา ถ่ายทำละคร ภาพยนตร์ โฆษณา ฯลฯ ร่วมกับชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน แล้วเผยแพร่สื่อเหล่านั้น เพื่อกระตุ้นให้คนทั่วไปตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการบริหารจัดการฯ ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอโครงเรื่องนักเดินเรือที่รัก ซึ่งสนับสนุนองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีผู้แสดงรับเชิญจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย สอดคล้องกับ Chareonsilawart, and Agmapaisarn (2021) เห็นว่า กลุ่มผู้ประกอบการเรือท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเรือท่องเที่ยวตามแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน คือ มีความรู้ในการตระหนักถึงการอนุรักษ์ ป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางทะเลโดยจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน โดยการปฏิบัติตามระเบียบ และข้อกำหนดที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลผ่านทางบริการอันเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนากิจกรรมเรือท่องเที่ยว 2) ด้านสังคมและผลกระทบโดยรวม ผู้ประกอบการเรือท่องเที่ยวทุกคนต้องร่วมมือกันดูแลรักษาระบบนิเวศทางทะเล รวมถึงเป็นการสร้างงานและสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่อย่างไม่มีปัญหาขัดแย้งและเอื้อประโยชน์ ซึ่งกันและกัน และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อมและการป้องกันดูแลรักษา ผู้ประกอบการเรือท่องเที่ยว ประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวโดยการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและสร้างการตระหนักถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ ถือเป็นการเพิ่มคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นการประยุกต์ผ่านแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินสู่การท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศทางทะเลอันนำไปสู่

วิธีคิดแบบใหม่ที่เป็นระบบมากขึ้น โดยอาศัยความเข้าใจและความร่วมมือของทุกภาคส่วนอาจกล่าวได้ว่า การจัดการกิจกรรมเรือท่องเที่ยวทางทะเลและมุมมองของผู้ประกอบการหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวเนื่อง มีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจสีน้ำเงินของประเทศไทย ประกอบกับ องค์ความรู้การคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างเต็มประสิทธิภาพ ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดี ในการนำเที่ยว

4. การปรับปรุง เพิ่ม/ลด กฎหมาย ให้เหมาะสมกับ ทุกภาคส่วน เช่น จัดทำแผนแม่บท ทั้งระดับ ชุมชน อำเภอ และจังหวัด (ระยะสั้นและระยะยาว) หลายประเทศหันมาใช้ภาษีเพื่อควบคุมมลพิษ 1. สร้าง แรงจูงใจ การจัดเก็บภาษีจะทำให้กิจกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษมีต้นทุนที่สูงขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการหันมาลด ปริมาณการปล่อยมลพิษ 2. สร้างรายได้ เงินที่ได้จากการจัดเก็บภาษีสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3. ส่งเสริมความเท่าเทียม การจัดเก็บภาษีจาก ผู้ก่อมลพิษจะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนทั่วไป 4. ส่งเสริมนวัตกรรม การใช้ภาษีจะกระตุ้นให้ภาคเอกชนพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สามารถลดมลพิษได้ ตัวอย่างประเทศที่ใช้ภาษี ควบคุมมลพิษ 1. สิงคโปร์ จัดเก็บภาษีคาร์บอนจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจก 2. สวีเดน จัดเก็บภาษีคาร์บอน 3. อังกฤษ และ สเปน จัดเก็บภาษีพลาสติก 4. เยอรมนี จัดเก็บภาษีพลังงานและภาษีคาร์บอน (Bunnag, 2022; Sangthong, 2022; Vassanadumrongdee, 2023; SDG Move Team, 2021) ทั้งนี้ การพัฒนา แนวคิด กลยุทธ์ นโยบาย และข้อกฎหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจาก ทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์แนวทางแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความร่วมมือร่วมกันในเรื่องค่าใช้จ่ายและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น พร้อมทั้ง การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะอย่างทั่วถึง

สรุป

ปัญหามลพิษทางทะเลและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งในตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัด สมุทรปราการ เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชน โดยมีมลพิษหลัก ได้แก่ น้ำเสียจากอุตสาหกรรม ขยะทะเล และมลพิษทางอากาศ การแก้ไขปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือจาก ทุกภาคส่วน รวมถึงการบำบัดน้ำเสีย การควบคุมสารเคมี การอนุรักษ์ชายฝั่ง และการส่งเสริมจิตสำนึกของ ประชาชน ทั้งนี้ ควรสนับสนุนเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการจัดการมลพิษอย่างยั่งยืน ตลอดจนพัฒนา เครือข่ายความร่วมมือทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย และยุทธศาสตร์ ที่ชัดเจน และเกิดประโยชน์กับทุกภาค ส่วน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรส่งเสริม การออก กฎ ระเบียบ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งปรับปรุง กฎ ระเบียบ ฯลฯ ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ เน้นความร่วมมือระหว่างประเทศในการแลกเปลี่ยน ข้อมูล เทคโนโลยี และนโยบาย เพื่อพัฒนาระบบการจัดการมลพิษทางทะเลและชายฝั่ง

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชน วัด โรงเรียน และ องค์กรปกครองท้องถิ่น ด้านงบประมาณ นวัตกรรมใหม่ (จากทั้งในไทยและต่างประเทศ) และ และกิจกรรม ที่เพิ่มทักษะที่จำเป็น (ทั้ง Hard Skills เช่น การบริหารจัดการมลพิษฯ และ Soft Skills เช่น การทำงาน ร่วมกับผู้อื่น) ต่อการจัดการมลพิษฯ และ สร้างอาชีพ รายได้ อย่างมีจริยธรรมแก่สังคม รวมถึง โอกาสในการ

ต่อยอดพัฒนาในด้านอื่น ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างพื้นที่ กิจกรรม ความสุขในการดำรงชีพ หากล้มเหลวแต่ลูกไว และเครือข่ายที่เข้มแข็งด้านการจัดการมลพิษฯ อย่างยั่งยืน

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ รวมทั้ง ท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุน การศึกษา โดยให้ความรู้และประสบการณ์แก่ประชาชนเกี่ยวกับประโยชน์ของการจัดการมลพิษฯ ตั้งแต่ระดับ โรงเรียนจนถึงมหาวิทยาลัย ผ่านกิจกรรมที่เสริมประสบการณ์ และความเข้าใจ ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชน เห็นประโยชน์มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษทั้งทางโลกและทางธรรม

1.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ รวมทั้ง ท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุนการ แลกเปลี่ยนข้อมูล เช่น องค์ความรู้ เทคโนโลยีพลังงานสะอาด ประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมร่วมกันระหว่าง ชุมชน จังหวัด รวมทั้ง ผู้แทนจากองค์กรต่างประเทศ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมในการบริหารจัดการมลพิษฯ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในพื้นที่/ชุมชนชายฝั่งอื่น

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งในไทยและต่างประเทศ เช่น กิจกรรมใหม่ที่สนับสนุน เป้าหมาย เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการมลพิษฯ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2.3 การวิจัยเปรียบเทียบการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ (Role Model) ทั้งในไทย และ ต่างประเทศ

2.4 บริบทชุมชนกับการพัฒนาการบริหารจัดการมลพิษฯ

2.5 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาการบริหารจัดการมลพิษฯ

References

- Bunnag, N. (2022). *Singapore Announces a Fivefold Increase in 'Carbon Tax' by 2024*. Retrieved March 1, 2024, from <https://www.sdgmove.com/2022/03/01/singapore-raise-carbon-tax-by-five-fold/>
- Chareonsilawart, T., & Agmapaisarn, Ch. (2021). A Blue Economy Concept from the Perspectives of Boat Tourism Entrepreneurs in Phuket. *Journal of Business Administration and Social Sciences Ramkhamhaeng University*, 4(1), 42-59.
- Ittapichai, S. (2020). Local Tourism Baan Khun Samut Chin. *Pathumthani University Academic Journal*, 12(1), 27-38.
- Jindarat, S., & Tongsri, P. (2021). Condition Analysis of Marine Resource Management Problems of Local Fisheries Group, Laem Nok Community, Ba Na Sub-District, Mueang District, Pattani Province. In *The 2nd National and International Conference on Humanities and Social Sciences (TSU-HUSOiCon 2021): The Role, Importance and Challenges of Humanities and Social Sciences in the Disruptive Society* (pp.53-64). Songkhla: Thaksin University.

- Pansawi, P. (2021). *Factors Affecting Success in Marine and Coastal Resource Management: A Case Study of the Local Fisheries Club in Panare Sub-District, Panare District, Pattani Province*. (Master's Thesis). National Institute of Development Administration (NIDA). Bangkok.
- Pueaya, S., Fuangchan, S., Chirinang, P., & Chaisakulkiat, U. (2022). The Development of Plastic Waste Management Model in Samut Prakan Province Based of the Circular Economy. *Journal of Academic for Public and Private Management*, 4(3), 195-209.
- Rungjaroen, Ch., & Wattayakorn, G. (2023). Coastal Community Participation in Reducing Litter at the Chao Phraya River Estuary, Samut Prakan Province. *RMUTI Journal Humanities and Social Sciences*, 10(1), 1-14.
- Sangthong, A. (2022). *Reducing Greenhouse Gases through Thailand's Carbon Tax*. Retrieved August 9, 2022, from <https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1017747?anf=>
- Satapoomin, S. (2020). *Marine Plastic Waste Management in Thailand: Application from International to National Level* (Individual Study). Bangkok: Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs (DVIFA).
- SDG Move Team. (2021). Germany's Energy Transition and Lessons Learned for a Just Transition (EP. 13). Retrieved November 16, 2021, from <https://www.sdgmovement.com/2021/11/16/sdg-updates-การเปลี่ยนผ่านพลังงาน/>
- Vassanadumrongdee, S. (2023). Plastic Tax in the United Kingdom and Spain: Lessons and Impacts. Retrieved March 9, 2022, from <https://www.posttoday.com/post-next/begreener/691622>
- Wasuntara, S., & Gnamsanit, S. (2016). Sea Environmental Sustainable Management in Krabi according to the Sufficiency Economy Philosophy. *Eau Heritage Journal Social Science and Humanities*, 6(2), 281-294.

กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Developing Elderly Peoples as Mediators in Disputes through Buddhist Peaceful Means

บุญญาพร ธนัชชาลัย

Buyabon Thanatchawalai

บริษัท บราวน์เฮ้าส์โฮเทล จำกัด

Brown House Hotel Company Limited, Thailand.

Corresponding Author's Email: dadawinny@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยตามกรอบของอริยสัจโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ของหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า (1) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภายใน (สันติภายใน) เนื่องจากมุ่งเน้นแต่การไกล่เกลี่ยภายนอก (2) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการไกล่เกลี่ย เนื่องจากมีชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (3) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ต้องเป็นระบบ (4) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ (5) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้อง 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่าหลักไตรสิกขามุ่งพัฒนาคุณลักษณะของผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มุ่งพัฒนาผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยให้สามารถไกล่เกลี่ยเป็นมืออาชีพ โดยใช้หลักพุทธสันติวิธีในการวิเคราะห์ความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ และมีผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านภาวนา 4 ประกอบด้วย ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ และผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพของผู้สูงวัยไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท 3) กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี พบว่า องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาเป็น MEDR Model โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้สูงวัย โดยพุทธสันติวิธี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 คือการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ขั้นที่ 2 มองหาจุดยืนแต่ละฝ่าย ขั้นที่ 3 สร้างทางเลือกผ่านทางตัน ขั้นที่ 4 ค้นหาความต้องการที่แท้จริง การฟังอย่างลึกซึ้ง ขั้นที่ 5 หาจุดร่วมอย่างพอใจ ขั้นที่ 6 รักษาความสัมพันธ์

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; ผู้สูงวัย; พุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the problems, needs, and concepts related to the development of elderly people as mediators in disputes based on modern science; 2) to analyze the Buddhadhamma that supports the process of developing elderly people as mediators; and 3) to develop and present a process for training elderly people as mediators in disputes through Buddhist peaceful means. The study was conducted under the framework of the Four Noble Truths (Ariyasacca), utilizing the 9-Ladder Approach of the Peace Studies Program at the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

The study found the following results: 1) The challenges faced by elderly mediators in resolving disputes included: (1) Elderly mediators often lack knowledge and understanding of inner mediation (inner peace), focusing primarily on external mediation; (2) Elderly individuals who are registered as mediators lack practical experience, leading to insufficient confidence in their mediation skills; (3) Elderly mediators lack knowledge of the correct and systematic procedures for mediating disputes; (4) Elderly mediators lack professional techniques and methods for effective mediation; and (5) Elderly mediators often fail to draft accurate and proper memorandum agreements. 2) The Buddhist peaceful means that support the process of developing elderly people as mediators include the Threefold Training (*Tisikkhā*), which focuses on cultivating the qualities necessary for elderly mediators and enhancing their ability to conduct professional mediation through a systematic analysis of conflicts. The outcomes of developing elderly mediators can be assessed through the principles of the Four Developments (*Bhāvanā*), which encompass physical, moral, emotional, and intellectual aspects. 3) The process of developing elderly people as mediators in disputes through Buddhist peaceful means resulted in the creation of the 'MEDR Model,' which consists of the following six steps: (1) establishing a safe zone; (2) identifying the standpoint of each party; (3) generating alternatives to resolve deadlocks; (4) uncovering true needs through deep listening; (5) finding common ground that satisfies all parties; and (6) maintaining relationships.

Keywords: Dispute Mediation; Elderly; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (Ageing Society) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2565 มีประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 12,698,362 คน คิดเป็นร้อยละ 19.21 ของประชากรทั้งหมด ในปี 2566 ไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete-aged society) ที่มีประชากรอายุมากกว่า 60 สูงถึงร้อยละ 20.1 ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่สถานการณ์ผู้สูงอายุโลก พบว่า ทวีปยุโรปมีอัตราผู้สูงอายุสูงที่สุดคือร้อยละ 26.1 อเมริกาเหนือมีอัตราผู้สูงอายुरองลงมาร้อยละ 23.5 และเอเชียมีอัตราผู้สูงอายุร้อยละ 13.4 สำหรับประเทศที่มีอัตราผู้สูงอายุ 3 อันดับ ประกอบด้วย ญี่ปุ่นร้อยละ 35 อิตาลีร้อยละ 30 และโปรตุเกส

ร้อยละ 30 โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวในเอเชียที่เป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Department of Older Persons, Ministry of Social Development and Human Security, 2023)

ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย ได้นิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" ว่าหมายถึง "บุคคลที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป" ผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัยตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Elderly person" ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ด้านสมอง รวมถึงด้านสังคม เป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเสื่อมทางร่างกายและจิตใจตามอายุ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล อาทิเช่น การเคลื่อนไหวที่ไม่คล่องแคล่วเหมือนเดิม ประสาทสัมผัสที่เริ่มเสื่อมสมรรถภาพ ตาฝ้าฟาง หูตึง เป็นต้น จากการที่ผู้สูงวัยเคยทำงานมีรายได้ มีตำแหน่งหน้าที่การงานต่าง ๆ หลังจากเกษียณแล้ว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีเวลาว่างเยอะ ดังนั้นจึงควรหากิจกรรมให้ทำยามว่าง เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะซึมเศร้า หรือรู้สึกท้อแท้ตัวเองไร้ค่า หรือรู้สึกท้อแท้ตนเองเป็นภาระของลูกหลาน ผู้สูงวัยควรออกไปทำกิจกรรมทางสังคมบ้าง เนื่องจากทำให้ได้มีโอกาสพบปะกับผู้อื่นในวัยใกล้เคียงกัน จึงไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ปรับตัวและยอมรับตัวเองได้ง่ายขึ้น ยิ่งถ้าได้ใช้เวลาว่างที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน สังคมหรือจิตอาสา ก็จะช่วยสนับสนุนให้พวกท่านมีความรู้สึกนับถือตัวเอง ภาคภูมิใจในตนเอง ป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้า และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญโดยในหลายประเทศกำลังเผชิญสภาวะการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete-aged Society) (The WHOQOL Group, 1995) ตามแผนปฏิบัติการกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระยะ 5 ปี (2566-2570) ตามพันธกิจที่ 1 พัฒนาศักยภาพ และเตรียมความพร้อมประชากรรองรับสังคมสูงอายุ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพ และเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงอายุ อย่างมีคุณภาพ และผู้สูงอายุมีศักยภาพเป็นพลังของสังคม

ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีคุณค่า เพราะเต็มไปด้วยประสบการณ์ชีวิตและความรู้ ดั้งเดิมไม่ใหญ่ที่ยังอายุมากก็ยังแผ่กิ่งก้านสาขาให้ความร่มเย็น ด้วยการเปลี่ยนแปลงของวัยและสภาพสังคมอาจจะทำให้ผู้สูงอายู้สึกสูญเสียความมั่นใจในตัวเอง คนรอบตัวจึงควรให้การดูแลใส่ใจ กิจกรรมทางสังคมเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้สูงอายู้สึกผ่อนคลาย เพิ่มความนับถือตัวเอง กลายเป็นต้นไม้มากขึ้นที่ยังรากลึกให้แก่ลูกหลานต่อไป การสร้างคุณค่าและสร้างการยอมรับผู้สูงอายุ จึงต้องมีการส่งเสริมศักยภาพให้สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา บทบาทในหลายด้าน เช่น ปรารักษ์ชุมชน ผู้นำด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม องค์ความรู้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ดังนั้น ผู้สูงวัยจึงมีประโยชน์ต่อชุมชนสังคมอย่างยิ่ง การทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ตามมาตรา 3 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือว่าเป็นการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระบุข้อพิพาททางแพ่ง และทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท โดยไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในการบังคับคดี ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นบุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและ ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เพราะข้อพิพาททางแพ่งและอาญาเกิดขึ้นจำนวนมาก จึงเห็นควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทที่กำหนดเป็นกฎหมาย กลางเพื่อให้หน่วยงานของภาครัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาท โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดินและ เสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สอดรับกับพระราชดำริรัชกาลปัจจุบันว่า ประเทศไทย เป็นดินแดนแห่งการ

ประนีประนอม ซึ่งการประนีประนอมช่วยสร้างความสามัคคีของคนในชาติ ย่อม นำความสุขความเจริญมาให้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะนำมาซึ่งความสุข

กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพร่วมกับสถาบันพระปกเกล้า ได้จัดทำหลักสูตร และคู่มือการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เสนอต่อคณะอนุกรรมการส่งเสริมพัฒนาและขับเคลื่อนการดำเนินงานข้อพิพาทให้ความเห็นชอบและ เสนอคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) รับรองหลักสูตร โดย กพยช. มีมติ ในคราวประชุมครั้งที่ 2/2562 เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2562 เห็นชอบรับรองหลักสูตรดังกล่าว เป็นหลักสูตร ฝึกอบรมสำหรับขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งที่ผ่านมา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จัดฝึกอบรมบุคคลที่สนใจจะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยมาแล้ว จำนวน 68 รุ่น มีผู้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วจำนวน 5,358 คน แยกเป็นผู้สูงวัย (อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) มีจำนวน 875 คน การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย ให้มีความรู้ ทักษะ จริยธรรม สามารถปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาค ประชาชนได้ตามบทบาทนี้ ช่วยทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความ สมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ ร่วมกันอย่างปกติสุข (Dispute Resolution Promotion Division, Department of Rights and Liberties Protection, 2019)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยสภาพปัญหาที่พบจากการระดมสมอง มีดังนี้ 1) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภายใน (สันติภายใน) เนื่องจาก หลักสูตรอบรมผู้ไกล่เกลี่ยที่มีอยู่ มุ่งพัฒนาความรู้ภายนอก คือกฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ยังขาดการ พัฒนาสันติภายใน 2) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเนื่องจาก มีประสบการณ์หรือชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3) ผู้สูงวัย ไกล่เกลี่ยยังขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ต้องเป็นระบบ 4) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังขาด เทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ 5) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้องตาม หลักเกณฑ์ของกรมคุ้มครองสิทธิ ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่แม้จะมีประสบการณ์ชีวิต แต่การเรียนรู้ศาสตร์หรือ สิ่งใหม่เกี่ยวกับงานไกล่เกลี่ยเพื่อให้ทันกับโลกหรือยุคสมัยที่เปลี่ยนไป (Up-skill) ก็ยังเป็นสิ่งจำเป็น แต่ต้องให้ เวลาท่านในการศึกษาเรียนรู้มากขึ้น โดยเฉพาะเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เป็นการเรียนรู้แบบวัยผู้ใหญ่ แบบมีส่วนร่วม กระบวนการกลุ่มและสนทนาแลกเปลี่ยน และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาปฏิบัติการเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็น ต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนา ผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งวิเคราะห์ หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และพัฒนาพร้อมนำเสนอ กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี เพื่อยกระดับให้ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยมีทักษะ ในการผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีหรือสามารถไกล่เกลี่ยอย่างเป็นมืออาชีพ สามารถปฏิบัติการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้อย่างมั่นใจและได้ผลลัพธ์ที่ดีขึ้น อันจะก่อให้เกิดสันติสุขกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับผู้มีส่วนได้เสียมีความเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอโครงร่างคชภูนิพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับรองและอนุมัติสอบโครงร่าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสอบโครงร่างคชภูนิพนธ์เพื่อให้คณะกรรมการภายในและภายนอกร่วมสะท้อนและอนุมัติการทำคชภูนิพนธ์พร้อมอนุมัติคำถามเชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญแล้วผู้ทรงคุณวุฒิ 25 รูป/คน เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 5 ท่าน
- 2) ด้านการออกแบบกระบวนการเรียนและวิทยากรโค้ช จำนวน 5 ท่าน
- 3) ด้านอาจารย์ผู้บรรยายหลักสูตรไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน
- 4) ด้านผู้ทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จำนวน 5 ท่าน
- 5) ด้านผู้สูงวัยที่ทำงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลกระบวนการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติจริงมาร่วมสะท้อนแนวทางและวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากการ "ทบทวนวรรณกรรม สัมภาษณ์เชิงลึก จัดเวทีสนทนากลุ่ม" มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างรอบด้าน ครอบคลุมและร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยร่างกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำร่างกระบวนการพัฒนา "สนทนากลุ่มและวิทยากรโค้ช" เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน ได้สะท้อนและรับรองร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 9 ผู้วิจัยนำกระบวนการพัฒนา "ลงไปพัฒนากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง" มีการวัดผล ประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนา ผ่าน 4 ภาพ ประกอบด้วย "ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ ผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพ" ผ่านการสัมภาษณ์ การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 10 ผู้วิจัยติดตาม รักษา ต่อยอด การพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม จิตตภาพ ด้านปัญญาภาพ

ขั้นที่ 11 ผู้วิจัยสังเคราะห์ และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อคณะกรรมการภายในและภายนอก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้วิจัยพบว่า 1) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภายใน (สันติภายใน) เนื่องจากมุ่งพัฒนาความรู้ภายนอกคือกฎหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ขาดการพัฒนาสันติภายในของผู้ไกล่เกลี่ยเอง จึงต้องพัฒนาสติเพื่อสามารถรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น 2) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการไกล่เกลี่ย เนื่องจากมีชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีเครื่องมือที่หลากหลายจะใช้เพียง

กฎหมายเข้ามาใกล้เคียงไม่ได้ จะต้องใช้เครื่องมือเทคนิค กระบวนการวิธีการใกล้เคียงที่หลากหลาย ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จจึงต้องพัฒนาทักษะที่หลากหลาย 3) ผู้สูงวัยใกล้เคียงยังขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการใกล้เคียงข้อพิพาทที่ถูกต้องเป็นระบบ 4) ผู้สูงวัยใกล้เคียงยังขาดเทคนิควิธีการใกล้เคียงข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ เพราะหลักสูตรการเรียนรู้เดิม ออกแบบมาในระดับพื้นฐานจึงเรียนเพื่อเพียงเข้าใจ แต่ถ้ายกระดับจะต้องฝึกปฏิบัติจนชำนาญสามารถใกล้เคียงข้อพิพาทได้ 5) ผู้สูงวัยใกล้เคียงยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุ้มครองสิทธิกำหนด

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัย พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยใกล้เคียงข้อพิพาท พบว่า หลักไตรสิกขามุ่งพัฒนาคุณลักษณะของผู้สูงวัยใกล้เคียงข้อพิพาท มุ่งพัฒนาผู้ใกล้เคียงสามารถใกล้เคียงเป็นมืออาชีพ โดยใช้หลักพุทธสันติวิธีในการวิเคราะห์ความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ และมีผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้สูงวัยใกล้เคียงข้อพิพาทผ่านภาวะ 4 ประกอบด้วย ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ และผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพของผู้สูงวัยใกล้เคียงข้อพิพาท

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า ขั้นตอนในการพัฒนาด้านการใกล้เคียงข้อพิพาทของผู้สูงวัยด้วยพุทธสันติวิธี ทั้งหมด 6 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้ ขั้นที่ 1 คือการสร้างพื้นที่ปลอดภัย พัฒนาให้ผู้สูงวัยใกล้เคียงมีเทคนิคในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ตั้งแต่การกล่าวสวัสดิ์ ทักทายคู่กรณีทั้งสองฝ่ายด้วยรอยยิ้ม ชวนคุยเรื่องอื่นๆก่อน ให้มีความรู้สึกเป็นกันเอง ขั้นที่ 2 มองหาจุดยืนแต่ละฝ่าย พัฒนาให้ผู้สูงวัยใกล้เคียงรู้จักฟังมากกว่าพูด เพื่อให้รู้ว่าอะไรคือจุดยืนหรืออะไรคือข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่าย ขั้นที่ 3 สร้างทางเลือกผ่านทางตัน เมื่อการใกล้เคียงถึงทางตัน ผู้ใกล้เคียงอาจต้องใช้เทคนิคขอแยกคุยทีละฝ่าย ขั้นที่ 4 ค้นหาความต้องการที่แท้จริง การฟังอย่างลึกซึ้ง การถามคำถามปลายเปิด การถามแบบโค้ช (ฟัง ถาม สะท้อน ชื่นชม) การสื่อสารอย่างสันติ จะทำให้สามารถหาความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่ายออกมาได้ ให้คู่กรณีหาทางออกของปัญหาร่วมกัน โดยช่วยให้ทั้งคู่ได้เห็นทางออกของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอันจะนำไปสู่การยุติข้อพิพาทด้วยความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย ขั้นที่ 5 จดรวมอย่างพอใจ เมื่อข้อเสนอมีความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย สองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ ขั้นที่ 6 รักษาความสัมพันธ์ มีกระบวนการยอมรับ-สำนึกผิดและขอโทษอย่างแท้จริง ทำบันทึกข้อตกลงที่ถูกต้องซึ่งมีผลบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย ใจจบ คดีจบ ยุติกรรม สานสัมพันธ์

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี โดยผู้วิจัยมุ่งพัฒนาให้ผู้สูงวัยสามารถใกล้เคียงได้ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ สันติชนทนา และได้ทดลองก่อนทดลองแล้ว รวมทั้งทบทวนวรรณกรรม จากข้อมูลที่ได้จึงสังเคราะห์ออกมาองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

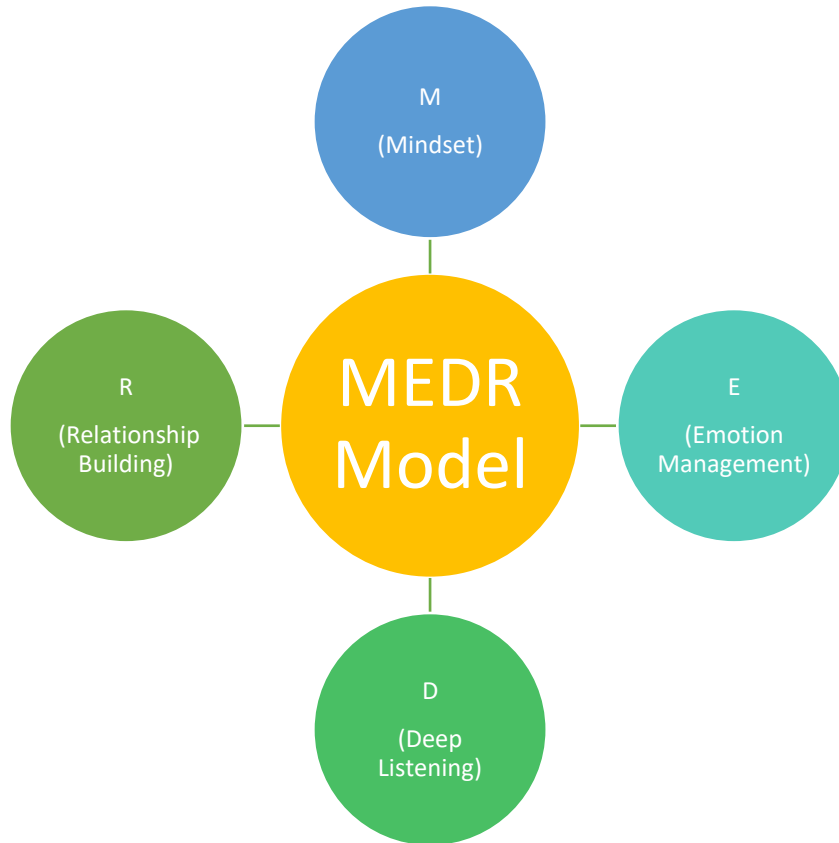

Figure 1: The New Body of Knowledge

องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี พบว่า MEDR Model เป็นโมเดลซึ่งผู้วิจัยมุ่งพัฒนาให้ผู้สูงวัยสามารถไกล่เกลี่ยได้ไกล่เกลี่ยเป็นตามขั้นตอน จากข้อมูลที่ได้จึงสังเคราะห์ออกมาว่าควรจะมีการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย

1) M (Mindfulness) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยต้นแบบเป็นผู้เจริญสติ มีสันติภายใน ทำให้มีความสงบเย็น นุ่มนวล มีความเมตตากรุณา วางใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ 4 ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผลการไกล่เกลี่ยอาจจะไม่ประสบความสำเร็จเสมอไป กรณีที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยก็ต้องรู้จักปล่อยวาง รู้จักวางใจ ว่าตนได้ทำหน้าที่ดีที่สุดแล้ว ไม่ต้องแบกความทุกข์ของคู่ความกลับบ้าน ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยก็จะสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีความสุข มีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกมีคุณค่า สามารถช่วยให้สังคมมีความสุข เกิดสันติสุข พุทธธรรมหลักที่พัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสูงวัยคือ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

2) E (Emotion Management) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยที่มีสติสามารถควบคุมอารมณ์หรือจัดการอารมณ์ของตนเองได้ เวลาฟังเรื่องราวของคู่ความซึ่งต่างฝ่ายต่างมาด้วยอารมณ์ความขัดแย้ง จะไม่รู้สึกหงุดหงิด อารมณ์เสีย สามารถแยกอารมณ์ออกจากปัญหา ต้องรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง ไม่ให้ไหลไปกับเรื่องราวหรือต้องไม่มีอารมณ์ร่วมไปกับสถานการณ์ (Sympathy) แต่สามารถเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกความเจ็บปวดของคู่ครองหรือเสียหายที่เขาเผชิญ อาจจะรู้สึกเห็นอกเห็นใจได้ (Empathy) มีตัวผู้รู้ เป็นแค่ผู้ดู ไม่อ่อนไหวไปตามเรื่องที่ฟัง สามารถรักษาความเป็นกลางได้ นอกจากนั้นยังต้องสามารถควบคุมอารมณ์หรือดับอารมณ์ของคู่กรณีและรักษาสถานการณ์เพื่อให้การเจรจาไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินต่อไปจนจบกระบวนการได้

3) D (Deep Listening) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยมีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังด้วยหัวใจ เป็นการฟังที่ลึกกว่าแค่คำพูดที่เขาพูดออกมา ได้ยินในสิ่งที่ผู้พูดไม่ได้พูด เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ

เป็นต้น มีเทคนิคการถามแบบโค้ช (ฟัง ถาม สะท้อน ชื่นชม) กล่าวคือ ถามด้วยคำถามปลายเปิด ถามเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้พูดและแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกได้อย่างอิสระ ในระหว่างที่ฟัง ผู้สูงวัยใกล้เคียงควรต้องมีการสะท้อนเป็นระยะว่าสิ่งที่ตนได้ยิน เข้าใจถูกต้องตรงกับสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อหรือไม่ และรู้จักหาจุดชื่นชมคู่ความให้เหมาะสมตามเหตุการณ์และสถานการณ์ หลังจากนั้นผู้สูงวัยใกล้เคียงต้องสามารถแยกแยะจุดยืนหรือข้อเรียกร้องออกจากความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่ายได้ เพื่อนำมาสู่การหาความต้องการร่วมกันของทั้งสองฝ่าย และนำไปสู่การตกลงระงับข้อพิพาทได้ด้วยความพึงพอใจของคู่กรณีและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

4) R (Relationship Building) สร้างความสัมพันธ์ มีกระบวนการขอโทษอย่างจริงจัง ผู้ถูกร้องยอมขอโทษ ขอขมา แสดงความรับผิดชอบเยี่ยงยาให้ผู้เสียหาย ใจจบ คดีจบ ยุติกรรมต่อกัน สามารถรักษาความสัมพันธ์ต่อไปได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้วิจัยพบว่า 1) ผู้สูงวัยใกล้เคียงข้อพิพาทยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภายใน เนื่องจากมุ่งพัฒนาความรู้ภายนอกคือกฎหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ขาดการพัฒนาสันติภายในของผู้ใกล้เคียงเอง จึงต้องพัฒนาสติเพื่อสามารถรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น 2) ผู้สูงวัยใกล้เคียงที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการไกล่เกลี่ย เนื่องจากมีชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีเครื่องมือที่หลากหลายจะใช้เพียงกฎหมายเข้ามาไกล่เกลี่ยไม่ได้ จะต้องใช้เครื่องมือเทคนิค กระบวนการวิธีการไกล่เกลี่ยที่หลากหลาย ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จ จึงต้องพัฒนาทักษะที่หลากหลาย 3) ผู้สูงวัยใกล้เคียงยังขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่ถูกต้องเป็นระบบ 4) ผู้สูงวัยใกล้เคียงยังขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ เพราะหลักสูตรการเรียนรู้เดิม ออกแบบมาในระดับพื้นฐานจึงเรียนเพื่อเพียงเข้าใจ แต่ถ้าจะยกระดับ ต้องฝึกปฏิบัติจนชำนาญสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ 5) ผู้สูงวัยใกล้เคียงยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุ้มครองสิทธิกำหนด สอดคล้องกับ Watthanatsap (2012) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “ความขัดแย้ง หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา” เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะถ่ายทอดเนื้อหาจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลาย ๆ คน ความสำคัญของการพูดก็คือวิธีการจะถ่ายทอดเนื้อหานั้นไปมีความสำคัญอย่างมาก ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะสามารถถ่ายทอดแนวคิดของเขาให้กับผู้อื่นได้อย่างดี คนฟังจะชอบหรือไม่ชอบอยู่ที่คำพูดที่พูดออกไปนั่นเอง ไม่ใช่เพียงแต่มีลิ้นมีปากก็พูดไปในมวงคล 38 ประการ ของคำสอนพระพุทธเจ้า ได้กล่าวไว้ในมวงคลที่ 10 ถึงเรื่องวาจาสุภาษิตจะเป็นมวงคลชีวิตที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในหมู่คณะในสังคมประเทศชาติได้ มี 5 ข้อ ประกอบด้วย 1) พูดถูกกาลเทศะ ให้ดูจังหวะให้คนอื่นพูดจบก่อน ดูเวลาให้เหมาะสม เวลาพูด ไม่พูดเพื่อเจ้อ หรือเพื่อยอเยาะเย้ยอารมณ์ ไม่พูดแต่ความดีของตัวเองมากเกินไป 2) พูดความจริง ไม่พูดปด หลอกลวง นอกจากจะเป็นการเล่านิทานหรือเรื่องสมมติ แต่ถ้าต้องพูดความจริงแต่เกิดความเสียหายต้องหาทางเลี่ยงหรือปฏิเสธ 3) พูดคำสุภาพ การเลือกใช้คำพูดให้เหมาะกับบุคคลใช้ภาษาที่ไพเราะหู ถ้าจะพูดกับผู้ใหญ่จะให้ดีอาจเติมคำว่ากรุณาถ้าจะปฏิเสธอะไรควรกล่าวคำ “ขอโทษ” ก่อน แล้วจึงอธิบายเรื่องอื่น ๆ และไม่กล่าวคำหยาบคาย 4) ใช้คำพูดที่เป็นประโยชน์ ให้ข้อคิดกำลังใจ ไม่พูดยุแยงให้แตกกัน 5) พูดด้วยความหวังดี ใช้คำพูดแสดงความเห็นอกเห็นใจให้คำแนะนำ ช่วยออกความคิดแก้ปัญหาและสอดคล้องกับ The Peace Studies and Good Governance Institute, King Prajadhipok's Institute (2019) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “หลักสูตรการฝึกอบรมและคู่มือการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562” ไว้ว่า สาเหตุของความขัดแย้งสามารถแบ่งออก 2 คือ ความขัดแย้งภายใน เป็นความขัดแย้งภายในจิตของบุคคลเกิดจากความโลภความโกรธความหลง และความขัดแย้งภายนอกเป็นภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มคนขัดกันไม่ลงรอยกันไม่เห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาชาติพันธุ์ ข้อมูล ผลประโยชน์ โครงสร้าง โดยมีติของตะวันตกแบ่งสาเหตุของความขัดแย้งเป็น 5 ประเภทคือ ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ และความขัดแย้งด้านค่านิยม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้สูงวัย ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า หลักไตรสิกขามุ่งพัฒนาคุณลักษณะของผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มุ่งพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสามารถไกล่เกลี่ยเป็นมืออาชีพ โดยใช้หลักพุทธสันติวิธีในการวิเคราะห์ความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ และมีผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านภาวนา 4 ประกอบด้วย ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ และผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพของผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สอดคล้องกับ Phramaha Hansa Dhammahas (Nithibunyakorn) (2013) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ไว้ว่าพระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง นักขัดแย้งวิทยา (Conflict Theorists) ที่จัดอยู่ในกลุ่มของนักสังคมวิทยา (Social Theorists) มองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Social Animals) ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตจากการคบหาสมาคมซึ่งกันและกันของบุคคลในสังคม ซึ่งการที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดในสังคมได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยด้านอื่น ๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง คำถามมีว่าความอยากหรือต้องการได้เข้าไปสัมพันธ์กับความขัดแย้งอย่างไรเพราะการที่มนุษย์และสังคมไม่เข้าใจธรรมชาติของความอยากหรือความต้องการอย่างแท้จริงหรือไม่ จึงทำให้เกิดกับดักของความขัดแย้ง ในขณะเดียวกัน เมื่อมนุษย์และสังคมเกิดความขัดแย้ง พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธโธบายในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะกระบวนการในการทำหน้าที่นักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง พระพุทธเจ้าดำรงตนอยู่ในสถานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางพระองค์สามารถที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ทุกกรณี และสอดคล้องกับ Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto) (2010) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “วิปัสสนาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ” ไว้ว่าวิธีการศึกษาแบบบูรณาการ คำว่า “บูรณาการ” (Integration) หมายถึงการนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญหาทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกัน คือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ องค์รวมนี้แหละคือบูรณาการคำว่า วิทยาศาสตร์ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมาเช่น ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ด้วย การศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ไม่ใช่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบ เพราะการศึกษาเปรียบเทียบเป็นเพียงวางสิ่งที่เราศึกษาไว้คู่ขนานโดยที่ไม่มีวันบรรจบกัน เช่น เราศึกษาศาสนาเปรียบเทียบโดยไม่คิดรวมศาสนาที่เราศึกษาเข้าด้วยกันแต่อย่างใดแต่การศึกษาแบบบูรณาการเป็นการนำสิ่งที่เราศึกษามาปรับแต่งผสมผสานกันจนก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงต้องมีการปรับองค์ความรู้ทั้งสองสายให้เชื่อมโยงเข้าหากัน วิธีการศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงทำได้ 2 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 ปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา คือใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้งและนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริมพระพุทธศาสนา วิธีนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนศาสนาให้ดูทันสมัยและมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น วิธีนี้นิยมใช้ในการศึกษา ในคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิธีที่ 2 ปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งและนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา

มาเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ เพราะศาสตร์สมัยใหม่มุ่งแสวงหาความจริงโดยขาดความตระหนักในศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมให้กับศาสตร์เหล่านั้นย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ วิธีการนี้นิยมใช้กับการศึกษาในคณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี พบว่า MEDR Model เป็นโมเดลเพื่อโดยผู้วิจัยมุ่งพัฒนาให้ผู้สูงวัยสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ตามขั้นตอน จากข้อมูลที่ได้จึงสังเคราะห์ออกมาว่าควรจะมีการพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย 1) M (Mindfulness) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยต้นแบบเป็นผู้เจริญสติ มีสันติภายใน ทำให้มีความสงบเย็น นุ่มนวล มีความเมตตากรุณา วางใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ 4 ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผลการไกล่เกลี่ยอาจจะไม่ประสบความสำเร็จเสมอไป กรณีที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยก็ต้องรู้จักปล่อยวาง รู้จักวางใจ ว่าตนได้ทำหน้าที่ดีที่สุดแล้ว ไม่ต้องแบกความทุกข์ของคู่ความกลับบ้าน ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยก็จะสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีความสุข มีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกมีคุณค่า สามารถช่วยให้สังคมมีความสงบ เกิดสันติสุข พุทธธรรมหลักที่พัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสูงวัยคือ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) 2) E (Emotion Management) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยที่มีสติสามารถควบคุมอารมณ์หรือจัดการอารมณ์ของตนเองได้ เวลาฟังเรื่องราวของคู่ความซึ่งต่างฝ่ายต่างมาด้วยอารมณ์ความขัดแย้ง จะไม่รู้สึกหงุดหงิดอารมณ์เสีย สามารถแยกอารมณ์ออกจากปัญหา ต้องรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง ไม่ให้ไหลไปกับเรื่องราวหรือต้องไม่มีอารมณ์ร่วมไปกับสถานการณ์ (Sympathy) แต่สามารถเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกความเจ็บปวดของผู้ร้องหรือเสียหายที่เขาเผชิญ อาจจะรู้สึกเห็นอกเห็นใจได้ (Empathy) มีตัวผู้รู้ เป็นแค่ผู้ดู ไม่อ่อนไหวไปตามเรื่องที่ฟัง สามารถรักษาความเป็นกลางได้ นอกจากนั้นยังต้องสามารถควบคุมอารมณ์หรือดับอารมณ์ของคู่กรณีและรักษาสถานการณ์เพื่อให้การเจรจาไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินต่อไปจนจบกระบวนการได้ 3) D (Deep Listening) ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยมีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังด้วยหัวใจ เป็นการฟังที่ลึกกว่าแค่คำพูดที่เขาพูดออกมา ได้ยินในสิ่งที่ผู้พูดไม่ได้พูด เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น มีเทคนิคการถามแบบโค้ช (ฟัง ถาม สะท้อน ชื่นชม) กล่าวคือ ถามด้วยคำถามปลายเปิด ถามเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้พูดและแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกได้อย่างอิสระ ในระหว่างที่ฟัง ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยควรต้องมีการสะท้อนเป็นระยะว่าสิ่งที่ตนได้ยิน เข้าใจถูกต้องตรงกับสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ และรู้จักหาจุดชื่นชมคู่ความให้เหมาะสมตามเหตุการณ์และสถานการณ์ หลังจากนั้นผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยต้องสามารถแยกแยะจุดยืนหรือข้อเรียกร้องออกจากความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่ายได้ เพื่อนำมาสู่การหาความต้องการร่วมกันของทั้งสองฝ่าย และนำไปสู่การตกลงระงับข้อพิพาทได้ด้วยความพึงพอใจของคู่กรณีและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง 4) R (Relationship Building) สร้างความสัมพันธ์ มีกระบวนการขอโทษอย่างจริงจัง ผู้ถูกร้องยอมขอโทษ ขอขมา แสดงความรับผิดชอบเยี่ยวยาให้ผู้เสียหาย ใจจบ คดีจบ ยุติกรรมต่อกัน สามารถรักษาความสัมพันธ์ต่อได้ สอดคล้องกับ Wasi (2000) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คุณภาพผู้สูงวัยที่พึงปรารถนา” ว่าองค์ประกอบของสุขภาวะ ใน 4 มิติ อันประกอบด้วย สุขภาวะทางกาย หมายถึง ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่มีโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นเพียงพอ มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ คำว่า กาย ในที่นี้รวมถึงกายภาพด้วย สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่ติดขัด มีความเมตตา มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย เพราะตราบใดที่ยังมีอยู่ นั่นก็คือ สุขภาวะทางจิตที่ไม่สมบูรณ์ สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันในสังคมได้ดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีชุมชนและสังคมที่แข็งแรงร่วมมือร่วมใจกัน มีความเสมอภาค มีความยุติธรรม และมีสันติภาพ มีระบบการบริการและกิจกรรมทางสังคมที่ดี สุขภาวะทางจิตวิญญาณ หมายถึง สุขภาวะจิตที่ดี มีความเสียสละ มีความ

เมตตา กรุณา เข้าถึงพระรัตนตรัยและเป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อมีความหลุดพ้นจากความมีตัวมีตน จึงมีอิสรภาพ มีความปิติแผ่ซ่าน มีความสุขอันประณีต ล้ำลึก และจะส่งผลดีต่อสุขภาวะทางกาย จิต และสังคม และสอดคล้องกับ Nithiphanyangsong (2021) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวนโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า เมืองป่าตองมีผู้คนที่อยู่อาศัยหลากหลายชาติพันธุ์ทั้งความคิด ความเชื่อ จึงเกิดปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งที่หลากหลายและซับซ้อน พนักงานสอบสวนจึงมีบทบาทสำคัญ ในฐานะเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรป่าตองในปัจจุบัน ได้ยึดตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาและกระบวนการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งเห็นความสำคัญในการยุติข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน ไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล โดยเป็นคนกลางหรือคณะกรรมการเข้ามาเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ย หลักและวิธีการการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี มี 6 วิธีการสำคัญ คือ 1) การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และออกแบบการไกล่เกลี่ยเพื่อค้นหาประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น 2) การสื่อสารต่อหน้าเพื่อสร้างสัมพันธภาพ เป็นการเจรจาต่อหน้าทั้งสองฝ่าย การจัดการความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย) เพื่อความโปร่งใส 3) การสื่อสารด้วยการเจรจาอย่างนุ่มนวลและฟังอย่างเข้าใจ เน้นหัวใจเพราะ พูดความจริง พูดเป็นประโยชน์ 4) สร้างความร่วมมือกันของคู่กรณีเกิดการตกลงกันโดยคงสัมพันธภาพต่อกัน 5) เจรจาดด้วยความเพียรพยายามและมีความต่อเนื่อง 6) สร้างสัมพันธภาพอันดีกลับมาคืนดีกัน โดยใช้หลัก อริยสัจ 4 เป็นกรอบที่สำคัญในการวิเคราะห์ ทำให้เข้าใจทุกขหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สาเหตุของความขัดแย้ง การไปให้ถึงเป้าหมายของการฟื้นคืนดี ลดตณหา มานะ ทิฐิ และหาวิธีการไปสู่เป้าหมาย และหาทางออกของปัญหาเพื่อการอยู่ร่วมกัน หลักธรรมพื้นฐานและเป็นตัวช่วยของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวนโดยพุทธสันติวิธี คือหลัก “สติ ขันติ และสันติ” คือ มีสติในทุกขั้นตอนของกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย มีขันติในทุกภาวะอารมณ์โหศะที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระหว่างกระบวนการไกล่เกลี่ย และเพื่อนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ สันติสุขร่วมกัน กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวนโดยแนวทางพุทธสันติวิธีนั้น มีอยู่ด้วยกัน 6 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนค้นหาทุกขด้วยอริยสัจ เป็นขั้นตอนการเตรียมการไกล่เกลี่ยเพื่อทำการศึกษวิเคราะห์ข้อขัดแย้งของคู่กรณีให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา 2) ขั้นตอนเปิดโลกทัศน์ด้วยปิยวาจา เป็นขั้นตอนการเปิดประชุมและวางกติกาการไกล่เกลี่ย โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องพูดจาด้วยความเป็นมิตร 3) ขั้นตอนยึดหลักสาราณียธรรมค้นหาประเด็น และปรับทัศนคติคู่กรณีให้เกิดความเมตตาต่อกัน โดยเน้นการใช้หลักเมตตา ภายกรรม เมตตา วาจากรรมและเมตตา มโนกรรม 4) ขั้นตอนร่วมกันคิดเห็นโดยละอคติ โดยที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องพยายามตัดอคติหรือละอคติลงทั้งในตัวผู้ไกล่เกลี่ยเองและคอยควบคุมคู่กรณีให้ละอคติลงให้ได้ เพื่อให้การหาทางออกมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว 5) ขั้นตอนมุ่งมีดีอภัยทาน ก่อนการปิดประชุมที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องพยายามให้เกิดการให้อภัยซึ่งกันและกัน คู่กรณีจะตกลงกันได้หรือไม่ก็ตาม ผู้ไกล่เกลี่ยต้องระลึกเสมอว่าเป้าหมายคือการให้อภัยซึ่งกันและกัน โดยต้องไม่มีการข่มขู่ บังคับ หรือหลอกลวงให้เกิดการยอมความต่อกัน 6) ร่วมติดตามอย่างสันติสุข เป็นการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง การเจรจาอาจไม่ได้ยุติลงในห้องประชุม แต่เป็นการนำผลที่ตกลงกันได้ไปปฏิบัติและติดตามดูว่ามีการปฏิบัติตามนั้นหรือไม่ ผลลัพธ์สุดท้ายเพื่อนำไปสู่สันติหรือความสงบของกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง เพื่อให้คู่พิพาทกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติ

สรุป

จากสภาพปัญหาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือของการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ ระดมสมองด้วยเครื่องของการ SWOT และ SORA ในการ

วิเคราะห์จุดแข็งและแนวทางของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี จะต้องยึดตามกรอบหลักไตรสิกขา โดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถไกล่เกลี่ยได้อย่างเป็นมืออาชีพ จึงจำเป็นต้องสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งผ่านอริยสัจในทางพระพุทธศาสนา พัฒนาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยไตรสิกขา และวัดผลประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านภavana 4 ประกอบด้วย วัดผลด้านกายภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ วัดผลด้านพฤติกรรมของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ วัดผลด้านจิตตภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ และวัดผลด้านปัญญาภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ จนเป็นกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็น M M K S Model

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ในฐานะกำกับการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 ควรนำหลักสูตรที่ผ่านการวิจัยไปพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถไกล่เกลี่ยเป็นตามขั้นตอน โดยกำหนดเป็นนโยบายของกรม

1.2 สำนักงานศาลยุติธรรมในฐานะกำกับการพัฒนาผู้ประนีประนอม ควรนำหลักสูตรที่ผ่านการวิจัยไปพัฒนาผู้ประนีประนอมให้สามารถไกล่เกลี่ยเป็นตามขั้นตอน โดยกำหนดเป็นนโยบายของสำนักงานศาลยุติธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขับเคลื่อนการทำวิจัย “พัฒนาผู้นำศาสนาด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างมืออาชีพ” เพื่อให้ผู้นำศาสนามีเครื่องมือในการคลี่คลายความขัดแย้งในชุมชน สังคม มุ่งเสริมสร้างสังคมสันติสุข

References

- Department of Older Persons, Ministry of Social Development and Human Security. (2023). *5-Year Action Plan (2023 - 2027)*. Retrieved February 21, 2023, from https://www.dop.go.th/download/laws/th1691739659-845_0.pdf
- Dispute Resolution Promotion Division, Department of Rights and Liberties Protection. (2019). *Report on the Implementation of the Mediation Act B.E. 2019*. February 25, 2023, from https://catalog.rlpd.go.th/sk/organization/pcd_os_dataset
- Nithipanyangsong, T. (2021). *Development of the Dispute Mediation Process during Investigation Stage by Buddhist Peace Method in Phuket Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto). (2010). *Integrating Buddhism with Modern Sciences: Buddhism and National Reconciliation*. Retrieved March 12, 2023, from <https://www.mcu.ac.th/article/detail/435>
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn) (2013). *Religious Principles and Dispute Mediation*. Bangkok: Active Print Co., Ltd.

- The Peace Studies and Good Governance Institute, King Prajadhipok's Institute. (2019). *Training Program and Manual for Training Personnel to Register as Mediators under the Dispute Mediation Act, B.E. 2019*. Retrieved March 12, 2023, from <https://www.kpi.ac.th/>
- The WHOQOL Group. (1995). The World Health Organization Quality of Life assessment (WHOQOL): Position Paper from the World Health Organization. *Social Science & Medicine*, 41(10), 1403-1409.
- Wasi, P. (2000). *Desirable Quality of the Elderly*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Watthanatsap, W. (2012). *Conflict: Principles and Tools for Problem Solving*. (4th ed.). Khon Kaen: Khlangnana Wittaya Press.

อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความ ได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ*

Influences of Transformational Leadership and Strategic Management on Achieving Competitive Advantage through the Innovative Capabilities of a Gold Trading Business

¹จินดา มหาพัฒน์ภรณ์, ณัฐพร ฉายประเสริฐ และ อนุสรณ์ คุณานุสรณ์

¹Chinda Mahapannaporn, Natthaphorn Chaiprasert and Anusorn Kunanusorn

มหาวิทยาลัยเกริก

Krirk University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: scj.zhuang@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน 2) อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน และ 3) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าทองคำ จำนวน 300 ตัวอย่าง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้หลักเกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ อย่างมีนัยสำคัญ 3) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ ค่าโคสแควร์ มีค่าเท่ากับ 1.129 แสดงว่ามีความสอดคล้องกับค่าดัชนีอื่น ๆ เช่น GFI, AGFI, CFI, และ RMSEA เป็นสมการโครงสร้างที่มุ่งเน้นให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; การจัดการเชิงกลยุทธ์; ความสามารถเชิงนวัตกรรม; ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

Abstract

This research aims to: 1) examine the levels of transformational leadership, strategic management, innovation capability, and competitive advantage; 2) investigate the direct and indirect influences of transformational leadership, strategic management, innovation capability, and competitive advantage; and 3) the influence of transformational leadership and strategic management influence effecting the competitive advantage through innovation capabilities of gold trading businesses. This study employs a mixed-methods research approach, combining both quantitative and qualitative methods. The quantitative aspect uses a sample of 300 gold trading business operators. The sample size is determined based on a criterion of 20 times the number of observed variables, with a purposive sampling method and data collected via a questionnaire. The data is analyzed using structural equation modeling. For the qualitative aspect, data are gathered through in-depth interviews of academics or experts totaling 9 participants. Data is analyzed through content analysis.

The findings of the study reveal that: 1) transformational leadership, strategic management, innovation capability, and competitive advantage in gold trading businesses are highly significant. 2) transformational leadership and strategic management, through innovation capability, have a statistically significant positive influence on the competitive advantage of gold trading businesses. 3) influences of transformational leadership and strategic management effecting competitive advantage via innovative capabilities had statistically significant correlation to the empirical data, with a chi-square value of .129, and p-value of 0.313 which is below the critical value at a 0.05 significance level, indicating that it is consistent with other indices such as GFI, AGFI, CFI, and RMSEA as a structural equation which focus on creating competitive advantage in gold trading businesses.

Keywords: Transformational Leadership; Strategic Management; Innovation Capability; Competitive Advantage

บทนำ

ทองคำเป็นสินทรัพย์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน โดยถูกใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน สัญลักษณ์แห่งอำนาจ และเครื่องสะท้อนสถานะทางสังคม (Vichaidist, 2023) ปัจจุบันทองคำยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะสินทรัพย์สำรอง สินค้าโภคภัณฑ์ และเครื่องประดับ อีกทั้งยังมีบทบาทในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลก เนื่องจากการเติบโตของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ส่งผลให้อุปสงค์ต่อทองคำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอุตสาหกรรมทองคำจะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจโลก แต่ผู้ประกอบการค้าทองคำในประเทศไทยก็ต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ปัญหาภาษี การแข่งขันที่สูงขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ซึ่งรวมถึงความผันผวนของราคาทองคำ พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป และการเข้ามาของเทคโนโลยีใหม่ ๆ Thompson et al. (2020) ระบุว่า การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่รอดและเติบโตในอุตสาหกรรมนี้ ดังนั้นผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องปรับปรุงกลยุทธ์ทางธุรกิจอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทสำคัญ

ในการช่วยให้ผู้ประกอบการค้าทองคำสามารถรับมือกับความท้าทายและสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ กลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน การสร้างความแตกต่าง และการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของตลาด (Dolmatova et al. 2015) ซึ่งสอดคล้องกับ Grönlund (2019) ที่ย้ำว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยเพิ่มความในการแข่งขันขององค์กร และ Amit, and Zott (2021) ที่อธิบายเพิ่มเติมว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ยังช่วยสร้างมูลค่าและการเติบโตให้กับธุรกิจอีกด้วย นอกจากนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลยุทธ์ทางธุรกิจ โดย Jiang, and Chen (2018) ระบุว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงช่วยส่งเสริมนวัตกรรมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความอยู่รอดและเติบโตในยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (Jiang, and Chen, 2018)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นรูปแบบผู้นำที่มุ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมให้พนักงานร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Giddens, 2018) โดยผู้นำจะให้ความสำคัญกับการกระทำของพนักงานและสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร (Giddens, 2018) ซึ่งสอดคล้องกับ Visser, and Scheepers (2022) ที่ยืนยันว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้มีความสามารถในการปรับตัวและสร้างสรรค์นวัตกรรม Feranita et al. (2020) ได้ระบุองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ 4 ประการ ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) ผู้นำประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้แก่ผู้ตาม การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) ผู้นำส่งเสริมให้ผู้ตามคิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และหาแนวทางแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ ความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) ผู้นำให้ความสนใจและดูแลผู้ตามเป็นรายบุคคล สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้ตามมุ่งมั่นทำงานเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ร่วมกัน องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความไว้วางใจและวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถเชิงนวัตกรรม การมีส่วนร่วม และการจัดการเชิงกลยุทธ์ภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Zhang, and Wang, 2020) และยังได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Al-Ahmad Chaar and Easa (2021) ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่การเติบโตและความยั่งยืนขององค์กรในที่สุด

การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรทุกขนาด ไม่ว่าจะ เป็นธุรกิจที่เพิ่งเริ่มต้นหรือธุรกิจที่ดำเนินกิจการมานาน สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน (Crabb, 2012) การบูรณาการแนวคิดผู้ประกอบการเข้ากับกลยุทธ์ทางธุรกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการขับเคลื่อนองค์กรให้เติบโตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Abdullah and Othman, 2019) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chungyas et al. (2022) ที่ชี้ให้เห็นว่าองค์กรที่ประสบความสำเร็จมักให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และนำหลักการจัดการเชิงกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้ในทุกระดับขององค์กร กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (Ramadan, and Borgonovi, 2016) ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environmental Analysis) คือการวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร เพื่อระบุโอกาส อุปสรรค จุดแข็ง และจุดอ่อน การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) คือการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร รวมถึงการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation) คือการนำกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติจริง โดยการจัดสรรทรัพยากร กำหนดโครงสร้างองค์กร และสร้างระบบการทำงานที่เอื้อต่อการดำเนินกลยุทธ์ การประเมินผล (Strategy Evaluation) คือการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่ากลยุทธ์ที่ใช้นั้นมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

ตามที่กำหนดหรือไม่ และทำการปรับปรุงแก้ไขหากจำเป็นในยุคดิจิทัล การสร้างสรรค์นวัตกรรมเป็นหัวใจสำคัญของการเติบโตอย่างยั่งยืน การผสมผสานความสามารถเชิงนวัตกรรมเข้ากับกลยุทธ์ทางธุรกิจจะช่วยให้องค์กรสามารถสร้างผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Vicente et al. 2015)

ความสามารถเชิงนวัตกรรม (Innovation Capability) คือความสามารถขององค์กรในการสร้างสรรค์และพัฒนาวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ (Irwanti et al. 2020; Zhao et al. 2018) งานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าองค์กรที่มีความสามารถเชิงนวัตกรรมสูงมักจะประสบความสำเร็จในการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ Zawislak et al. (2014) ได้ระบุองค์ประกอบสำคัญของความสามารถเชิงนวัตกรรมไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ความสามารถทางเทคโนโลยี (Technological Capability) เป็นความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรทางเทคโนโลยีที่องค์กรมี รวมถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ความสามารถในการบริหารจัดการ (Managerial Capability) คือความสามารถในการวางแผน จัดการ และควบคุมกระบวนการนวัตกรรม รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การเงิน และข้อมูล ความสามารถในการปฏิบัติงาน (Operational Capability) คือความสามารถในการดำเนินงานและผลิตนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกระบวนการผลิต การควบคุมคุณภาพ และการกระจายสินค้า ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development Capability) ความสามารถในการออกแบบ พัฒนา และปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า องค์กรที่สามารถพัฒนาความสามารถเชิงนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่องจะมีความได้เปรียบทางการแข่งขันที่สูงขึ้น (Hui et al. 2018) เนื่องจากองค์กรเหล่านั้นสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การเติบโตและความยั่งยืนขององค์กรในที่สุด

ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Competitive Advantage) ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการบริหารธุรกิจ และยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ตำแหน่งขององค์กรในอุตสาหกรรม (Argyres et al. 2015) โดยความได้เปรียบทางการแข่งขันหมายถึงความสามารถขององค์กรในการสร้างมูลค่าให้กับลูกค้าได้มากกว่าคู่แข่ง ซึ่งจะนำไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนและผลตอบแทนที่สูงขึ้น (Agustia et al. 2020; Yangailo, 2023) รวมถึงช่วยให้องค์กรรักษาส่วนแบ่งตลาดและสร้างผลกำไรได้อย่างต่อเนื่อง (Yangailo, 2023); Bel (2018) ได้แบ่งประเภทของความได้เปรียบทางการแข่งขันออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน (Cost Leadership) คือการที่องค์กรสามารถผลิตสินค้าหรือบริการที่มีต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่ง ทำให้สามารถตั้งราคาขายที่แข่งขันได้ หรือมีกำไรที่สูงกว่า การสร้างความแตกต่าง (Differentiation) คือการที่องค์กรนำเสนอสินค้าหรือบริการที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากคู่แข่ง และเป็นที่ต้องการของลูกค้า เช่น คุณภาพที่ดีกว่า ดีไซน์ที่โดดเด่น หรือเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย การสร้างความสำเร็จได้เปรียบเฉพาะกลุ่มลูกค้า (Focus/Niche Strategy) คือการที่องค์กรมุ่งเน้นการให้บริการลูกค้าเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะเจาะจง ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้ากลุ่มนั้นได้อย่างดีเยี่ยม

เนื่องจากธุรกิจการค้าทองคำในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายอย่างมากจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่ผันผวนและมีการแข่งขันสูง เช่น การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ความผันผวนของราคาทองคำ และการเข้ามาของคู่แข่งใหม่ ๆ การศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นไปที่การศึกษาว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาลำดับแรก ส่งเสริมให้เกิดความสามารถเชิงนวัตกรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันได้อย่างไร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผล

ต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ โดยมี ความสามารถเชิงนวัตกรรม เป็นตัวแปรกลางที่เชื่อมโยงระหว่างสองปัจจัยแรกกับความได้เปรียบทางการแข่งขัน ในบริบทของตลาดที่มีความผันผวนสูงในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงทางอ้อมต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมเชิงวิชาการจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ และความสามารถเชิงนวัตกรรมที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ

ขั้นตอนที่ 2 ของการวิจัย ซึ่งเป็นการศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยมุ่งเน้นการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ โดยได้ดำเนินการดังนี้

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิจัยไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหากับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง 4 ท่าน และนักสถิติ 1 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามในแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) หลังจากตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยได้ทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย โดยใช้วิธีการทดสอบความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ด้วยการคำนวณสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้ในการวัดความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแบบ Likert scale โดยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่เป็นคนละกลุ่มกัน จำนวน 30 แห่ง เพื่อนำผลที่ได้มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เชิงคุณภาพจากการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 9 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ประกอบการธุรกิจการค้าทองคำ 6 คน กรรมการสมาคมค้าทองคำ 1 คน และนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ 2 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม จำนวน 76 ข้อ เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งแบบสอบถาม (Question paper) และเป็น Google Forms จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน

เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 คน

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยการแจกจ่ายแบบสอบถามให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าทองคำจำนวน 300 ราย โดยมีทั้งแบบสอบถามกระดาษและแบบออนไลน์ผ่าน Google Forms ข้อมูลเชิงคุณภาพได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยผู้ประกอบการธุรกิจการค้าทองคำ กรรมการสมาคมค้าทองคำ และนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านธุรกิจทองคำ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในธุรกิจการค้าทองคำ

ขั้นตอนที่ 6 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ดำเนินการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงปริมาณถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา สถิติอนุมาน และแบบจำลองสมการโครงสร้าง ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพถูกวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนจะถูกนำมาเปรียบเทียบเพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับปัญหาที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 7 การสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ การสรุปผลการวิจัยเป็นการตีความหมายและอธิบายความหมายของผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์กรอบแนวคิด และสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

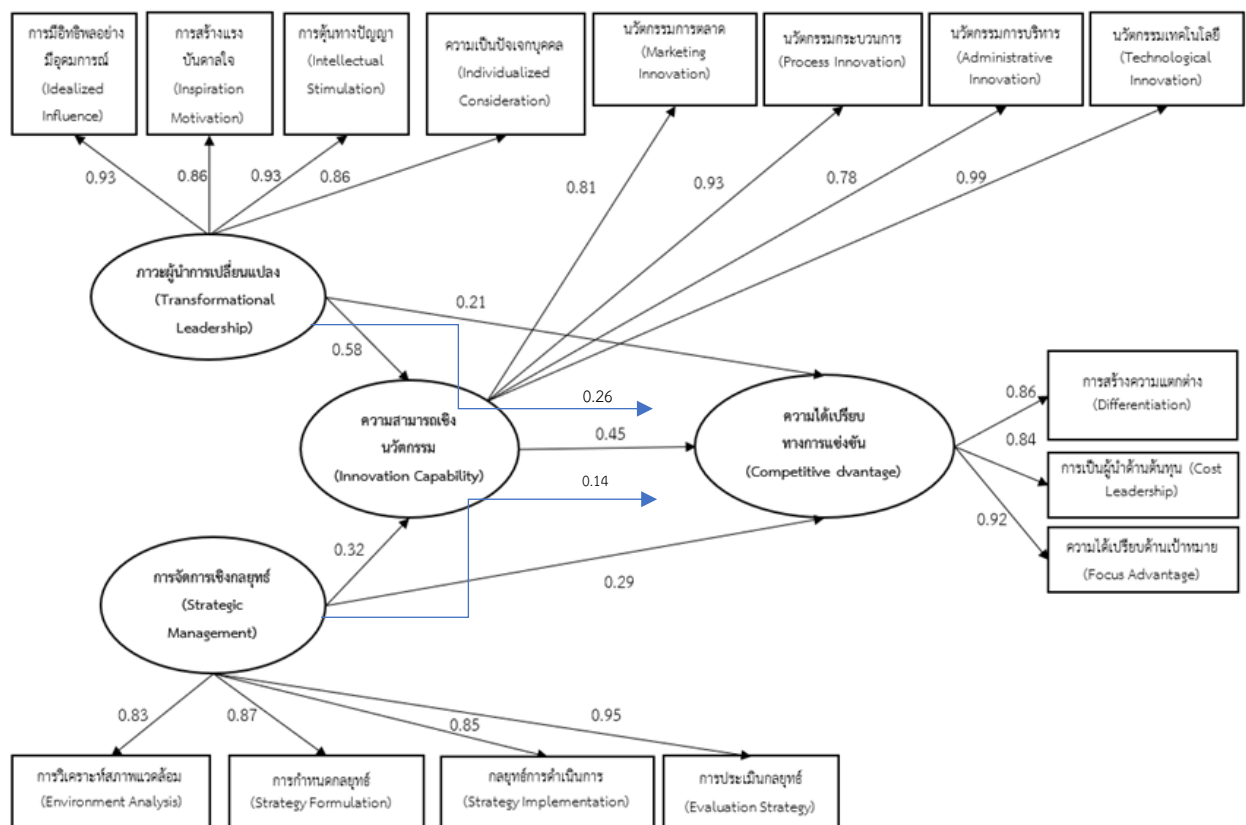

Figure 1: The Influence of Transformational Leadership and Strategic Management on Competitive Advantage through the Innovative Capability of the Gold Trading Business

1. ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก (Mean=3.74) โดยด้านความสามารถเชิงนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุดในระดับมาก (Mean=3.80) รองลงมา เป็นด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (Mean=3.76) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (Mean=3.72) และด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (Mean=3.69)

2. ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรง และทางอ้อมที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกที่ส่งผลต่อความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.583 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกที่ส่งผลต่อความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.323 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001

ส่วนอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.208 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ต่อมา การจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.293 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และความสามารถเชิงนวัตกรรม มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.448 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001

เมื่อพิจารณาอิทธิพลที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลเชิงบวกที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.261 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลเชิงบวกที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.144 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ เมื่อพิจารณาอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.261 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.144 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย เจ้าของธุรกิจการค้าทองคำ 6 คน กรรมการสมาคมค้าทองคำ 1 คน และนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ 2 คน โดยได้แบ่งประเด็นของการสัมภาษณ์เป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ธุรกิจร้านค้าทองคำในปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ที่เกิดจากปัจจัยหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงของราคาทองคำ ความต้องการที่หลากหลายของผู้บริโภค และเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาท

สำคัญ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบการในธุรกิจนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจให้สามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยผู้นำต้องมีความสามารถในการ กำหนดทิศทางและเป้าหมายของธุรกิจในระยะยาว สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ นำเทคโนโลยีมาใช้เช่น เทคโนโลยี 3D Printing มาใช้ในการผลิตเครื่องประดับและการใช้เทคโนโลยี Blockchain ในการบันทึกข้อมูลการซื้อขายทองคำ สร้างทีมงานที่มีความสามารถ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ร่วมมือกับพันธมิตรทางธุรกิจ เพื่อขยายช่องทางการขายและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ

ประเด็นที่ 2 การจัดการเชิงกลยุทธ์

ธุรกิจค้าทองคำในปัจจุบันเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนและการแข่งขันที่สูง การสร้างความแตกต่างและความได้เปรียบในการแข่งขันจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ธุรกิจสามารถเติบโตอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจค้าทองคำสามารถสรุปได้ดังนี้ ธุรกิจได้ทำการวิเคราะห์ที่กลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ โดยใช้กรอบแนวคิดวิเคราะห์ SWOT พบว่า บริษัทมีจุดแข็งในด้านประสบการณ์และความน่าเชื่อถือ แต่ยังมีจุดอ่อนในด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ จากการวิเคราะห์ตลาด พบว่าลูกค้ามีความต้องการผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์และบริการที่รวดเร็ว บริษัทจึงได้กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้า และนำเทคโนโลยี e-commerce มาใช้ในการขายสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดที่ผู้บริโภคหันมาซื้อสินค้าออนไลน์มากขึ้น นอกจากนี้ บริษัทยังได้ให้ความสำคัญกับการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จักและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์และกิจกรรมทางการตลาดต่าง ๆ

ประเด็นที่ 3 ความสามารถเชิงนวัตกรรม

ในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่ผันผวนและการแข่งขันสูง ธุรกิจค้าทองคำได้มีการปรับตัวและนำนวัตกรรมมาใช้ในการสร้างความแตกต่างและรักษาความได้เปรียบในการแข่งขัน และการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในธุรกิจค้าทองคำ ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และบริการ แต่ยังเป็นการตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภคในยุคดิจิทัลอีกด้วย การนำความสามารถเชิงนวัตกรรมมาใช้ในการดำเนินธุรกิจค้าทองคำเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสร้างความแตกต่างและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านผลิตภัณฑ์ การออกแบบเครื่องประดับทองคำที่ผสมผสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยเข้ากับ ความทันสมัย การบริการ การตลาด ด้วยการสร้างสรรค์เนื้อหาทางการตลาด (Content Marketing) บนช่องทางโซเชียลมีเดีย การใช้ Influencer Marketing และการดำเนินงาน เพื่อให้ธุรกิจเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสามารถเติบโตและยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

อิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม และการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม อย่างมีนัยสำคัญ

จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในมิติของการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์และการกระตุ้นทางปัญญามีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจการค้าทองคำ การจัดการเชิงกลยุทธ์ในธุรกิจดังกล่าวให้ความสำคัญกับการกำหนดกลยุทธ์และปฏิบัติตามกลยุทธ์

รวมถึงการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพ โดยเน้นการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความแตกต่างและมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน

อภิปรายผลการวิจัย

เรื่องอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผลดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความสามารถเชิงนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยความสำคัญสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา เป็นด้านด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าธุรกิจการค้าทองคำให้ความสำคัญกับทั้งสี่ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความสามารถเชิงนวัตกรรมที่ได้รับความสำคัญสูงสุด สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ Zakiyah et al. (2023) ผลการวิจัยจากคำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องการจัดการเชิงกลยุทธ์ ในการดำเนินงาน นวัตกรรม ความพร้อมด้านไอที การดำเนินงานเมืองอัจฉริยะ และประสิทธิภาพขององค์กรสาธารณะในเมืองเซี่ยงไฮ้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรมอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ พบว่า

1. ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลสูงที่สุด ซึ่งหมายความว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมในองค์กร รองลงมาคือ ความสามารถเชิงนวัตกรรมเองก็มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน และเช่นเดียวกัน การจัดการเชิงกลยุทธ์ก็มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ สนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการขับเคลื่อนความสามารถเชิงนวัตกรรมขององค์กร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ่านกลยุทธ์ ต่าง ๆ เช่น การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การสร้างแรงบันดาลใจ การส่งเสริมการเรียนรู้ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ การปรับปรุงกระบวนการทำงาน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กลยุทธ์เหล่านี้ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนในตลาดที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ashoor (2021) ที่ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและความสามารถเชิงนวัตกรรมเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันในธุรกิจขนาดใหญ่และธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผลการศึกษาเหล่านี้ให้แนวทางปฏิบัติที่ธุรกิจต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ในการแสวงหานวัตกรรมเพื่อรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขัน

2. ความสามารถเชิงนวัตกรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ โดยผลการวิจัยพบว่าความสามารถเชิงนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งหมายความว่ายิ่งธุรกิจมีความสามารถเชิงนวัตกรรมสูง ก็จะมีแนวโน้มความได้เปรียบทางการแข่งขันมากขึ้น ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยพบว่าผู้ประกอบการในธุรกิจการค้าทองคำให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความแตกต่างและรักษาความได้เปรียบในการ

แข่งขัน โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามารถเชิงนวัตกรรมในด้านต่าง ๆ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถเชิงนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขัน เช่น งานวิจัยของ Praditya, and Purwanto (2024) ที่พบว่าความสามารถเชิงนวัตกรรมมีผลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน และงานวิจัยของ Yangailo (2023) ที่ยืนยันว่าความสามารถเชิงนวัตกรรมที่สำคัญมีผลกระทบต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่คล้ายกันก่อนหน้านี้ที่มุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ดังกล่าว

3. การจัดการเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความสามารถเชิงนวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจค้าทองคำ ผลการวิจัยพบว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างตรงจุด ตัวอย่างเช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทองคำที่มีดีไซน์ทันสมัยและเป็นเอกลักษณ์ การปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพยังสนับสนุนว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ครอบคลุมและต่อเนื่อง รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ การบริหารจัดการต้นทุน การสร้างความสัมพันธ์กับคู่ค้า และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจค้าทองคำสามารถสร้างความแตกต่างและความได้เปรียบในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน ดังนี้ Palmi'e et al. (2023); Itafe, and Itohan (2023) งานวิจัยเหล่านี้พบว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรดีขึ้นเมื่อมีการนำปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความตั้งใจเชิงกลยุทธ์ การกำหนดกลยุทธ์ และมาตรการควบคุมเชิงกลยุทธ์มาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่แสดงให้เห็นว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Farida, and Setiawan (2022) งานวิจัยนี้พบว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์ทางธุรกิจมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพทางธุรกิจ นวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้รับเหมาของอสังหาริมทรัพย์ในอินโดนีเซีย ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยนี้ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์ นวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม และการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Santoso et al. (2021) ผลกระทบเชิงบวกของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับความสามารถเชิงนวัตกรรม และความสัมพันธ์เชิงอ้อมระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ โดยมี ความสามารถเชิงนวัตกรรม เป็นตัวแปรสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยทั้งสองนี้กับผลลัพธ์ที่ต้องการ ซึ่งก็คือความได้เปรียบทางการแข่งขัน กล่าวคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ ส่งผลต่อ ความสามารถเชิงนวัตกรรม และความสามารถเชิงนวัตกรรมส่งผลต่อ ความได้เปรียบทางการแข่งขัน ดังนั้น ความสามารถเชิงนวัตกรรมจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ภาวะผู้นำและการจัดการเชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน

สรุป

การวิจัยนี้ศึกษาผลกระทบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจค้าทองคำ โดยมีความสามารถเชิงนวัตกรรมเป็นตัวแปรเชื่อมโยง ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถเชิงนวัตกรรมมีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ธุรกิจค้าทองคำที่ให้ความสำคัญกับนวัตกรรม เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี และกระบวนการดำเนินงาน มีโอกาสแข่งขันได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลเชิงบวกต่อการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม โดยผู้นำสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนนวัตกรรมผ่านกลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรม โดยช่วยให้ธุรกิจสามารถปรับตัวและสร้างความแตกต่างในตลาดที่มีการแข่งขันสูง โดยสรุป ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจค้าทองคำผ่านความสามารถ เชิงนวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถเติบโตและรักษาความได้เปรียบในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความสามารถเชิงนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยความสำคัญสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา เป็นด้านด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ดังนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจค้าทองคำควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ การทำการตลาด ใช้กลยุทธ์ทางการตลาดที่หลากหลาย เช่น การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย การสร้างแบรนด์ สร้างภาพลักษณ์ที่แข็งแกร่งและน่าเชื่อถือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ทองคำที่มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของลูกค้า การสร้างช่องทางการขาย ขยายช่องทางการขายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ มีการลงทุนในเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตของธุรกิจ

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ความสามารถเชิงนวัตกรรม มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจการค้าทองคำ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจค้าทองคำ โดยส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาความสามารถเชิงนวัตกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ ภาวะผู้นำดังกล่าวยังมีส่วนสนับสนุนให้ธุรกิจมีความได้เปรียบในการแข่งขันในภาพรวมอีกด้วย ผู้ประกอบการควร มุ่งเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับพนักงาน สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน เช่น การพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการซื้อขายทองคำ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาเพิ่มความโปร่งใสในการทำธุรกรรม

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรมของธุรกิจการค้าทองคำ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ธุรกิจการค้าทองคำมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้นผ่านความสามารถเชิงนวัตกรรม โดยเฉพาะ

ในด้านการตลาด เช่น การพัฒนาเว็บไซต์และแอปพลิเคชันสำหรับซื้อขายทองคำ และด้านกระบวนการผลิต เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการคลังสินค้า

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบการ

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าทองคำควรให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรม โดยเฉพาะในด้านการตลาดและกระบวนการผลิต ตัวอย่างเช่น การสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับซื้อขายทองคำ และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการคลังสินค้า

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาในครั้งต่อไป ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของธุรกิจการค้าทองคำ โดยเน้นการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของการนำเทคโนโลยีมาใช้ต่อตัวชี้วัดความสำเร็จของธุรกิจ

2.2 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบกลยุทธ์ของธุรกิจค้าทองคำขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดในการรับมือกับความผันผวนของราคาทองคำ จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ผลกระทบของกลยุทธ์ต่าง ๆ ต่อความสามารถในการทำกำไรและระบุปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนความสำเร็จ ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลยุทธ์ธุรกิจค้าทองคำและธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะตลาดที่เปลี่ยนแปลง

References

- Abdullah, N. N., & Othman, M. B. (2019). Examining the Effects of Intellectual Capital on the Performance of Malaysian Food and Beverage Small and Medium-Sized Enterprises. *Technology (IJCIET)*, 10(2), 135-143.
- Agustia, D., Muhammad, N. P. A., Permatasari, Y. (2020). Earnings Management, Business Strategy, and Bankruptcy Risk: Evidence from Indonesia. *Journal Homepage*, 6(2), 1-9.
- Al-Ahmad Chaar, S., & Easa, N.F. (2021). Does Transformational Leadership Matter for Innovation in Banks? The Mediating Role of Knowledge Sharing. *International Journal of Disruptive Innovation in Government*, 1(1), 36-51.
- Amit, R., & Zott, C. (2021). Value Creation in E-Business. *Strategic Management Journal*, 22(6-7), 493-520.
- Argyres, N., Bigelow, L., & Nickerson, J. A. (2015). Dominant Designs, Innovation Shocks, and Follower's Dilemma. *Strategic Management Journal*, 36(2), 216-234.
- Ashoor, W. A. (2021). Transformational Leadership and Innovation for Competitive Advantage in Large Firms and SMEs. *International Journal of R&D Innovation Strategy*, 3(1), 1-12.
- Bel, R. A. (2018). A Property Rights Theory of Competitive Advantage. *Strategic Management Journal*, 39(2018), 1678-1703.
- Chungyas, J., & Trinidad, F. L. (2022). Strategic Management Practices and Business Performance of Cooperatives in Ifugao, Philippines: Basis for Strategic Planning Model. *International Journal of Management & Entrepreneurship Research*, 4(2), 84-104.
- Crabb, A. W. (2012). Sustainable Strategic Management and Market Effectiveness of Enterprises. *Procedia-Social and Behavioral Science*, 58(2012), 899-905.

- Dolmatova, M., Vasin, A., & Gao, H. (2015). Supply Function Auction for Linear Asymmetric Oligopoly: Equilibrium and Convergence. *Information Technology and Quantitative Management, Procedia Computer Science*, 55(2015), 112-118.
- Farida, I., & Setiawan, D. (2022). Business Strategies and Competitive Advantage: The Role of Performance and Innovation. *Open Innovation Technology Market and Complexity*, 8(163), 1-18.
- Feranita, N. V., Nugraha, A., & Sampir, A. S. (2020). Effect of Transformational and Transactional Leadership on SMEs in Indonesia. *Problems and Perspectives in Management*, 18(3), 415-425.
- Giddens, J. (2018). Transformational Leadership: What Every Nursing Dean Should Know. *Journal of Professional Nursing*, 34(2), 117-121.
- Grönlund, S.E. (2019). Indicators and Methods to Assess Sustainability of Wastewater Sludge Management in the Perspective of Two Systems Ecology Models. *Ecological Indicators*, 100(2019), 45-54.
- Hui, L., Phouvang, S., & Phong, L. B. (2018). TL Facilitates Innovation Capability: The Mediating Roles of Interpersonal Trust. *International Journal of Business Administration*, 9(3), 1-9.
- Itafe, M. J., & Itohan, I. (2023). The Effect of Strategic Management Practices on Organizational Competitiveness. *EPRA International Journal of Research and Development (IJRD)*, 8(5), 142-153.
- Jiang, Y., & Chen, C. C. (2018). Integrating Knowledge Activities for Team Innovation: Effects of Transformational Leadership. *Journal of Management*, 44(5), 1819-1847.
- Palmí'e, M., Rüegger, S., & Parida, V. (2023). Micro Foundations in the Strategic Management of Technology and Innovation: Definitions, Systematic Literature Review, Integrative Framework, and Research Agenda. *Journal of Business Research*, 154(6), 1-17.
- Prayuda, R. Z., & Purwanto, A. (2024). The Role of Locus of Control, Financial Knowledge and Income on Financial Management Behavior: PLS-SEM Analysis. *PROFESOR: Professional Education Studies and Operations Research*, 1(02), 1-5.
- Ramadan, M., & Borgonovi, E. (2016). Strategic Management Practices as a Key Determinant of Superior Non-Governmental Organizations Performance. *Problems of Management in the 21st Century*, 11(2), 71-92.
- Santoso, I. H., Wanto, H. S., & Siswati, E. (2021). The Influence of Transformational Leadership and Innovation on Organizational and Individual Outcomes: Evidence from Indonesia. *International Journal of e-Business and e-Government Studies*, 13(2), 17-32.
- Vicente, M., Abrantes, J. L., & Teixeira, M. S. (2015). Measuring Innovation Capability in Exporting Firms: the INNOVSCALE. *International Marketing Review*, 32(1), 29-51.
- Vichaidist, B. (2023). *Thailand's Opportunity to Become the World's Gold Trading Hub*. Retrieved May 5, 2024, from <https://infocenter.git.or.th/article/article-20230920>

- Visser, S. W. J., & Scheepers, C. B. (2022). Organizational Justice Mechanisms' Mediating Leadership Tyle, Cognition- and Affect-Based Trust during COVID-19 in South Africa. *Europe Business Review*, 34(6), 776-797.
- Yangailo, T. (2023). Assessing the Influence of Transformational Leadership on Competitive Advantage through Important Innovations and Quality Results: Case of Railway Industry. *Management Science Letters*, 13(1), 41-50.
- Zakiah, Yusuf, F. A., & Wildan, U. (2023). The Influence of Operations Strategy, Innovation and It Readiness on Smart City Implementation in Serang City and Its Impact on Public Organization Performance. *Kontigensi: Jurnal Ilmiah Manajemen*, 11(2), 544-555.
- Zawislak, P. A. et al. (2014). The Different Innovation Capabilities of the Firm: Further Remarks upon the Brazilian Experience. *Journal of Innovation Economics*, 13(1), 129-150.
- Zhang, W., Xu, F., & Wang, X. (2020). How Green Transformational Leadership Affects Green Creativity: Creative Process Engagement as Intermediary Bond and Green Innovation Strategy As Boundary Spanner. *Sustainability*, 12(9), 1-17.
- Zhao, T., Song, Z., & Li, T. (2018). Effect of Innovation Capacity, Production Capacity and Vertical Specialization on Innovation Performance in China's Electronic Manufacturing: Analysis from the Supply and Demand Sides. *PLOS One*, 13(7), 1-23.

การพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*

The Development of an Enrichment Curriculum in Thai Language to Enhance Analytical Thinking Skills for the Third-Year Secondary Schools Students

¹รัตนาพร แก้วมณี, กชกร ธิปัตดี และ สาวิตรี เถาว์โท

¹Rattanaporn Kaewmanee, Goachagorn Thipatdee and Savitree Thaotho

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: rattanaporn11242525@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) พัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 3) ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมจาก 3.1) การศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน 3.2) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยของหลักสูตรเสริม กับนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรปกติ 3.3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริม ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ คือ ครู 24 คน และนักเรียน 316 คน ซึ่งได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น และการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริม คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 88 คน ที่ศึกษาในโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม แล้วสุ่มอย่างง่ายให้ 1 ห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลอง และอีก 1 ห้องเรียนเป็นกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามหลักสูตรเสริม แบบทดสอบ และแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนเห็นว่าสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.70) ส่วนความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69) ครูเห็นว่าสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.90) และความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 1.06) 2. หลักสูตรเสริมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย ผลการเรียนรู้ โครงสร้างเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้การวัดและประเมินผล และเกณฑ์การจบหลักสูตร ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.52) 3. หลักสูตรเสริมมีประสิทธิผล โดยพบว่า 3.1) นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์โดยรวมร้อยละ 83.65 ซึ่งอยู่ในระดับดี ทั้งนี้พบว่าหลักสูตรเสริมมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 83.65/81.07 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 3.2) นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า

กลุ่มควบคุมที่เรียนตามหลักสูตรปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.49)

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร; หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย; ทักษะการคิดวิเคราะห์; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate problems and needs for developing an enrichment curriculum in Thai language to enhance analytical thinking skills for third-year secondary school students; 2) to develop an enrichment curriculum in Thai language aimed at enhancing analytical thinking skills for third-year secondary school students; and 3) to assess the effectiveness of the enrichment curriculum through the following: 3.1) exploring students' analytical thinking skills, 3.2) comparing the learning achievements of students who studied the enrichment curriculum with those who studied the regular curriculum, and 3.3) evaluating students' satisfaction with the learning management according to the enrichment curriculum. The sample group consisted of: 24 teachers and 316 students for investigating problems and needs, totaling 88 participants selected via stratified sampling; and 88 students from third-year secondary school, studying in the second semester of 2023 at Benchamarachuthit School under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office of Ubon Ratchathani and Amnat Charoen. These students were selected through cluster sampling, followed by simple random sampling, with one classroom chosen as the experimental group and another as the control group. The research tools included a questionnaire, enrichment curriculum, test, and satisfaction survey. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and t-test.

From the study, the following results were found: 1) Students rated problems at a high level ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.70), whereas needs were rated at a high level ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69). Teachers rated problems at a high level ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.90), whereas needs were rated at a high level ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 1.06). 2) The enrichment curriculum developed by the researcher included principles, objectives, learning outcomes, content structure, learning activities, learning media, measurement and evaluation methods, and criteria for course completion. Experts rated the curriculum's propriety at a high level ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.52). 3) The efficiency of the enrichment curriculum was evaluated based on the following findings: 3.1) Students demonstrated analytical thinking skills at a rate of 83.65%, indicating a high level of efficiency. The curriculum's efficiency was rated at 83.65 (E1) and 81.07 (E2), surpassing the standard criteria of 80/80; 3.2) The experimental group, which studied the enrichment curriculum, achieved higher learning achievements than the control group, which followed the regular curriculum, with statistical significance at the .05 level; and 3.3) Students expressed high satisfaction with the study and learning management according to the enrichment curriculum.

Keywords: Curriculum Development; Enrichment Curriculum in Thai Language; Analytical Thinking Skills; Third-Year Secondary School Students

บทนำ

ปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบโดยตรงต่อคนไทย โลกที่กำลังเผชิญเข้าสู่ ยุคข้อมูลข่าวสารศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่ต้องอาศัยการคิด และการเรียนรู้ของ สมองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้เกิดกระบวนการคิด ซึ่งถือว่าเป็น องค์ประกอบที่สำคัญของ ความฉลาด และเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในยุคข้อมูล ข่าวสาร การจะดำเนินชีวิตในยุคนี้ จำเป็นต้องเป็นคนที่มีความรู้และมีความสามารถทางการคิด ไม่ว่าจะเป็น ความคิดเป็น คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมี วิจารณญาณ และคิดเชิงสร้างสรรค์ สิ่งที่สำคัญคือการมีทักษะ ในการคิดวิเคราะห์ดังจะเห็นได้จากการจัด การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง (Sukkarin, 2018)

การศึกษาในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีหลายด้านที่ยังมีปัญหายอยู่และเมื่อเทียบกับบางประเทศยังถือว่าด้อยกว่ามาก ที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นปัญหาหนักของเด็กไทย และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศก็คือด้านของทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทยถือว่ายังต้องปรับปรุง จะเห็นได้ชัดเจน จากงานวิจัยของ (Lomsai, 2009) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการคิดซึ่งเริ่มต้น โดยพิจารณาผลการประเมินคุณภาพที่จัดทำโดย OECD ที่รายงานว่าการประเมินเทียบกับ 40 ประเทศที่ร่วมโครงการ PISA 2018 พบว่าความสามารถด้านการอ่านของคนไทยอยู่ที่อันดับที่ 35 คณิตศาสตร์อยู่ที่อันดับ 36 วิทยาศาสตร์อยู่ที่อันดับ 36

การคิดวิเคราะห์เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เป็นปัจจัยหลักหนึ่งที่เกี่ยวข้องไปสู่ การคิดในมิติอื่น ๆ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงบูรณาการ ฯลฯ ซึ่งการคิดวิเคราะห์ จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดมุมมองเชิงลึกและครบถ้วนในเรื่องนั้น ๆ ในอันที่จะนำไปสู่การตัดสินใจและการ แก้ปัญหาได้ (Charoenwongsak, 2010) บุคคลที่มีการคิดวิเคราะห์ได้เปรียบกว่าบุคคลที่มีการคิดแบบอื่นทั้ง ในระดับการพัฒนาการและการใช้สติปัญญา การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะที่สำคัญและเป็นทักษะที่สามารถ พัฒนาตนเองได้ เมื่อนักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์จะสามารถจำแนกและจัดหมวดหมู่หรือประเภท สิ่ง ต่าง ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์ สามารถตัดสินใจอย่างเหมาะสม นำความรู้ไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาใน สถานการณ์อื่น ตลอดจนทำนายผลที่ตามมาได้ (Schiever, 1991) ดังนั้นครูต้องปฏิรูปการเรียนรู้วางแผนการ จัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดวิเคราะห์

กระบวนการคิดวิเคราะห์เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต บุคคลที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์นั้นจะมีความสามารถในด้านอื่น ๆ เหนือกว่าบุคคลอื่น ๆ ทั้งด้านสติปัญญา และการดำเนินชีวิต การคิดวิเคราะห์เป็นพื้นฐานของการคิดทั้งหมด เป็นทักษะที่ทุกคนสามารถพัฒนาได้ ซึ่งประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ คือ การสังเกต การเปรียบเทียบ การคาดคะเนและการประยุกต์ใช้ การประเมิน การจำแนกแยกแยะประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน การสรุปผลเชิงเหตุผล การศึกษาหลักการ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจด้วยเหตุผล ทักษะการคิดวิเคราะห์จึงเป็น ทักษะคิดระดับสูงที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการคิดทั้งหมด ทั้งการคิดวิจารณ์และการคิด แก้ปัญหา (Susorot, 2008) นอกจากนี้ การคิดวิเคราะห์ยังช่วยส่งเสริมความฉลาดทางสติปัญญา สามารถ แก้ปัญหา ประเมิน ตัดสินใจ และสรุปข้อมูลต่าง ๆ ที่รับรู้ด้วยความสมเหตุสมผล อันเป็นพื้นฐานการคิดในมิติ อื่น ๆ อีกทั้งการวิเคราะห์ก่อประโยชน์อย่างมากทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับองค์กร และระดับประเทศ

ซึ่งในแทบทุกวิชาจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น (Sariwat, 2006)

Golding (2005) ได้กล่าวไว้ในกรอบแนวคิดและยุทธวิธีว่าจะต้องสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยเฉพาะ เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียน กำหนดเนื้อหาต่อวัน เดือน ปี แต่ศึกษาเชิงลึกปรับตารางเวลาให้ยืดหยุ่น ใช้เทคนิคการสอนเน้นกิจกรรมเสริมประสบการณ์ และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Mc Guinness (1991) ว่าในการพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียน ครูจะต้องกำหนดวิธีการนำเรื่อง การคิดสู่หลักสูตรการเรียนการสอนสร้างบรรยากาศและสัมพันธภาพที่ดีเอื้อให้นักเรียนกล้าคิด การเลือกสรรวิธีสอนคิดในห้องเรียน การสอดแทรกทักษะหรือกระบวนการคิด ใช้คำถามในการสอนสาระต่าง ๆ การจัดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงผลการคิด การประเมินความก้าวหน้าทักษะการคิด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตร เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์แก่ผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดทฤษฎี

ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรเสริม ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลสำคัญจากผู้ให้ข้อมูล

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 88 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/8 จำนวน 44 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/9 จำนวน 44 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จากนักเรียนทั้งหมด 15 ห้อง ให้ 1 ห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลอง และอีก 1 ห้องเรียนเป็นกลุ่มควบคุม และครูที่สอนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 8 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการอุบลราชธานี โรงเรียน

อุบลราชธานีศรีวราลัย โรงเรียนนารีนุกูล โรงเรียนนารีนุกูล 2 โรงเรียนปทุมพิทยาคม โรงเรียนหนองขอนวิทยา และโรงเรียนหนองบ่อสามัคคีวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 24 คน

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับสอบถามครูผู้สอนและสอบถามนักเรียน

2) หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) หลักการของหลักสูตรเสริม (2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริม (3) ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรเสริม (4) โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม (5) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (6) สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ (7) การวัดและประเมินผล และ (8) เกณฑ์การจบหลักสูตร ซึ่งผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.52)

3) คู่มือการใช้หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4) แผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 19 แผน ระยะเวลา 38 ชั่วโมง ทดสอบก่อนเรียน 1 ชั่วโมง และหลังเรียน 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง และมีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ทุกแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีค่าอยู่ที่ 1.00 จากนั้นจัดพิมพ์แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการประเมินความคิดเห็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = 0.18)

5) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ โดยแต่ละข้อจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับทักษะการคิดวิเคราะห์ จากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 ท่าน พิจารณาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แล้วคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.67-1.00 แล้วคัดเลือกไว้ใช้จริง 40 ข้อ

6) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการวัดแบบลิเคิร์ท จำนวน 15 ข้อ จากนั้นนำผลคะแนนมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ จำนวน 15 ข้อ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการขออนุญาตการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เลขหนังสือรับรองโครงการวิจัย คือ ลำดับที่ 020/2566 เลขที่ : HE662027

2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ไปยังโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช ซึ่งเป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ประสานงานกับผู้อำนวยการสถานศึกษา

3) ครูชี้แจงอธิบายวิธีการเรียนหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้นักเรียนเข้าใจ

4) ให้นักเรียนทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จากนั้นดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้พัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริม

ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5) หลังจากการจัดการเรียนรู้เสร็จครบทุกแผนแล้ว จึงให้นักเรียนทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นฉบับเดียวกันกับการวัดผลก่อนเรียน สลับข้อและสลับตัวเลือก

6) หลังการทดลองให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

7) นำผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐาน และสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

3) วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างคะแนนก่อนเรียน และหลังเรียน โดยใช้สถิติทดสอบค่าที่แบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for Dependent Sample)

4) วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า

ตารางที่ 1 ผลการการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม

รายการ	สภาพปัญหา			ความต้องการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหาสาระในการสอน	4.35	0.83	มาก	4.05	1.01	มาก
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.31	0.79	มาก	4.32	0.79	มาก
3. ด้านบรรยากาศในชั้นเรียน	4.25	0.95	มาก	4.27	0.95	มาก
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	4.13	0.98	มาก	4.17	0.96	มาก
5. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร	4.02	1.10	มาก	4.06	1.10	มาก
6. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.05	0.92	มาก	4.09	0.90	มาก
สรุปรวม	4.18	0.70	มาก	4.13	0.69	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม พบว่ามีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีสภาพปัญหามากที่สุดคือ ด้านเนื้อหาสาระในการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.83) ด้านที่มีสภาพปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 1.10) ส่วนความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.79) ด้านที่มีความต้องการน้อยที่สุดคือ ด้านเนื้อหาสาระในการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 1.01) ครูเห็นว่าสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.90) และความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 1.06)

ตารางที่ 2 ผลการการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม

รายการ	สภาพปัญหา			ความต้องการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหาสาระในการสอน	4.27	1.04	มาก	4.04	1.16	มาก
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	3.76	1.12	มาก	4.04	1.18	มาก
3. ด้านบรรยากาศในชั้นเรียน	4.09	0.80	มาก	3.74	1.02	มาก
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	3.71	1.18	มาก	4.06	1.27	มาก
5. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร	3.93	0.97	มาก	3.93	0.97	มาก
6. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.19	0.87	มาก	3.63	0.97	มาก
สรุปรวม	3.99	0.90	มาก	3.88	1.06	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม พบว่ามีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.90) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีสภาพปัญหามากที่สุดคือ ด้านเนื้อหาสาระในการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 1.04) ด้านที่มีสภาพปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 1.18) ส่วนความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 1.06) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 1.27) ด้านที่มีความต้องการน้อยที่สุดคือ ด้านการวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.97)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

องค์ประกอบ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการของหลักสูตรเสริม	4.27	0.83	มาก
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริม	4.27	0.83	มาก
3. ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรเสริม	4.13	0.96	มาก
4. โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม	4.60	0.89	มากที่สุด
5. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	3.67	0.62	มาก
6. สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้	3.40	1.09	ปานกลาง
7. การวัดและประเมินผล	3.87	0.96	มาก
8. เกณฑ์การจบหลักสูตร	3.91	0.17	มาก
สรุปรวม	4.01	0.52	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาวรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า องค์ประกอบที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.89) องค์ประกอบที่มีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 1.09)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของนักเรียนกลุ่มทดลอง พบว่า ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย ซึ่งทักษะการคิดวิเคราะห์ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การสรุปสาระสำคัญ และหลักการ และผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ พบว่า หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเมื่อศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบหลังเรียน เท่ากับ 32.43 จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.07 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.65/81.07 สรุปว่า หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติของกลุ่มควบคุม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 32.43 และผลการเรียนรู้กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 29.30 ค่า $t = 6.86$ แสดงว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนรูปแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.49)

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นี้มีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการของหลักสูตรเสริม เป็นหลักสูตรเสริมที่ใช้สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนพิจารณานำไปใช้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเสริมจากหลักสูตรปกติ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนตามองค์ประกอบของทักษะการคิดวิเคราะห์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเนื้อหา (2) ด้านความสัมพันธ์ และ (3) ด้านสรุปสาระสำคัญ หลักการ

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ มีความสามารถในการบอกเนื้อหา บอกความสัมพันธ์ และสรุปสาระสำคัญ หลักการได้

3. ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรเสริม นักเรียนได้รับการพัฒนา 3 ด้าน ดังนี้ (1) นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในทักษะการคิดวิเคราะห์เนื้อหาที่เรียน (2) นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์จากการเรียนรู้ (3) นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

4. โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม มีการกำหนดโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม แบ่งออกเป็น 8 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 19 แผน ระยะเวลา 38 ชั่วโมง ทดสอบก่อนเรียน 1 ชั่วโมง และหลังเรียน 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง

5. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา หมายถึง ความสามารถในการระบุข้อมูลสำคัญ การจำแนกแยกแยะ และสรุปความรู้ 2) ด้านความสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถในการค้นหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงเหตุผล โครงสร้าง ระบบเรื่องราวและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ว่ามีความสอดคล้องเกี่ยวข้องหรือขัดแย้งกัน ของสิ่งต่าง ๆ อย่างไร 3) ด้านสรุปสาระสำคัญ หลักการ หมายถึง ความสามารถในการระบุใจความสำคัญ สรุปหลักการ ข้อคิดคติเตือนใจ สร้างแผนที่ความคิดหรือผังมโนทัศน์เป็นความคิดรวบยอด

6. สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ มีหลากหลายประเภท มีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริม สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่นำมาจะช่วยให้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงไปสู่ทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ เช่น ใบกิจกรรม ใบความรู้ รูปภาพ นิทาน บทเพลง ข่าว สารคดี เรื่องสั้น บทร้อยกรอง บทความ และวรรณคดีและวรรณกรรม เป็นต้น

7) การวัดและประเมินผล มีการประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และภายหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบยืนยันว่านักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมนี้แล้วเกิดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์มากขึ้น เพียงใดและอย่างไร

8) เกณฑ์การจบหลักสูตร มีรายละเอียด ดังนี้ 1) การประเมินจากแบบตรวจผลงาน ต้องผ่านเกณฑ์การประเมิน ร้อยละ 70 ขึ้นไป 2) การประเมินผลจากแบบประเมินผลการเรียนรู้ต้องผ่านเกณฑ์การทดสอบ

ร้อยละ 70 ขึ้นไป 3) การประเมินผลจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้หลักสูตรเสริม ต้องผ่านเกณฑ์การประเมิน ร้อยละ 70 ขึ้นไป ดังรูปภาพต่อไปนี้

Figure 1: Components of the Supplementary Thai Language Curriculum to Enhance Analytical Thinking Skills for Grade 9 Students

หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นมวลประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อเสริมหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ มีเนื้อหาสาระนอกเหนือจากหลักสูตรปกติ เป็นกระบวนการเรียนรู้ในส่วนที่เป็นเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ปรับ ขยายการสอนให้กว้างออกและลึกไปจากขอบเขตที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างเข้มข้นและเหมาะสม โดยมี จุดมุ่งหมายยึดเอาความสนใจของผู้เรียนหรือจุดเน้นของสถานศึกษาเป็นตัวกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูน ประสบการณ์ทางการศึกษาที่หลากหลาย มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ

และมีการวัดและประเมินผลด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการในสภาพสังคมปัจจุบัน และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า

1. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนในการสร้างหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีสภาพปัญหามากที่สุดคือ ด้านเนื้อหาสาระในการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.83) ส่วนความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.79) ส่วนครูมีความเห็นว่าสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.90) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีสภาพปัญหามากที่สุดคือ ด้านเนื้อหาสาระในการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 1.04) และความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 1.06) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 1.27) ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยยังพบปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ และมีความต้องการในการสร้างหลักสูตรเสริม เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน อยู่ในระดับมาก จากการศึกษาข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นของนักเรียนเพิ่มเติม พบว่า นักเรียนให้ความเห็นว่า ครูต้องมีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย น่าสนใจ ครูควรจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและน่าสนใจ นักเรียนไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาที่ยากเกินไปได้ และนักเรียนมีความคิดว่าเนื้อหาที่หลากหลายช่วยให้เข้าใจสาระการเรียนรู้ในแต่ละเรื่องได้เข้าใจมากขึ้น แต่ใช้เวลาในการเรียนการสอนนานขึ้นด้วย แสดงให้เห็นว่าควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Sriphuwong (2008) ได้ศึกษาผลการเรียนด้านกระบวนการวิเคราะห์ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยกระบวนการคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีขั้นตอนวิธีสอนที่มีการฝึกตั้งคำถาม และตอบคำถาม หรือกำหนดปัญหา คิดวิเคราะห์เนื้อหาที่กำหนดตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบ่งออกเป็น ผลการตรวจสอบองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.67) ประกอบด้วย โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อ ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรเสริม การวัดและประเมินผล สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ หลักการของหลักสูตรเสริม จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริม ตามลำดับ และผลการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.57) ประกอบด้วย แบบทดสอบ แผนการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย

แบบประเมินความพึงพอใจ ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยพัฒนา ขึ้น กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติของกลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับ Singhseena (2009) ได้วิจัยเรื่องการ พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมืองเลย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนากิจกรรมการ เรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นสามารถพัฒนา ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินทุกชุดกิจกรรม และกิจกรรมที่พัฒนา ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้สูงสุด คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 7 เรื่องหงส์ทองสลัดขน รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 8 เรื่องพ่อกับลูก และกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้ ต่ำสุด คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องประเพณีปล่อยปลา 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการ เรียนรู้ภาษาไทย มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และเมื่อจำแนกตาม องค์ประกอบ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้านการจำแนกแยกแยะ ด้านการเปรียบเทียบ ด้านการสรุป และการตัดสินใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกองค์ประกอบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อ ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังต่อไปนี้

3.1 ประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยเมื่อศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.65/81.07 สรุปว่า หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียน ด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 18.18 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 32.43 ค่า $t = 48.66$ แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูง กว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาไทย ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กับการจัดการ เรียนรู้แบบปกติของนักเรียนกลุ่มควบคุม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 32.43 และผลการเรียนรู้กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 29.30 ค่า $t = 6.86$ แสดงว่า P-Value เท่ากับ นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนรู้แบบปกติอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก การจัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำมาประมวลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกับเพื่อนและครูในชั้นเรียน จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วย ตนเอง รวมทั้งผู้เรียนได้สรุป สะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจะทำให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ (Nakaro (2008) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการจัดการตนเองโดยใช้กิจกรรมแนะแนว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจุดมุ่งหมาย ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเองโดยใช้กิจกรรมแนะแนว สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แบ่งการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การออกแบบ หลักสูตร 3) การประเมินโครงสร้างหลักสูตร ผลการประเมินพบว่า ทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความ เหมาะสมและสอดคล้อง และนำข้อเสนอแนะจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง เพื่อให้โครงสร้าง

หลักสูตรมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น 4) การทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการจัดการตนเอง หลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการจัดการตนเอง หลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความเหมาะสมของการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการตนเอง ระหว่างกระบวนการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านเจตคติต่อความสามารถในการจัดการตนเอง สูงกว่าเกณฑ์ 3.50 และค่าเฉลี่ยคะแนนด้านคุณลักษณะความสามารถในการจัดการตนเอง สูงกว่าเกณฑ์ 3.50 5) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

3.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติของกลุ่มควบคุม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 32.43 และผลการเรียนรู้กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 29.30 ค่า $t = 6.86$ แสดงว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับ Lekkaew (2012) ได้ศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นการฝึกทักษะการคิดเพื่อพัฒนาความสามารถของทักษะการคิดวิเคราะห์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเมืองแพร่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37 ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ที่เน้นการฝึกทักษะการคิด มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ที่เน้นการฝึกทักษะการคิด มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ที่เน้นการฝึกทักษะการคิดเพื่อพัฒนาความสามารถของทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ โดยภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.49) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการนำตนเองและกำกับตนเอง รวมทั้งผู้เรียนได้สรุป สะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ Mayothee (2013) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำขนมไทยวัตถุดิบในท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนน้ำสวยวิทยา อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำขนมไทยวัตถุดิบในท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.21/81.20 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องการทำขนมไทยวัตถุดิบในท้องถิ่น มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6253 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น หลังจาก

เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ร้อยละ 62.53 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำขนมไทยวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน หลังเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำขนมไทยวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นไปตาม เกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำขนมไทยวัตถุดิบในท้องถิ่น โดยรวม และรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียน ด้านการ วัดผลและประเมินผล และด้านผลงาน อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

การพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนเห็นว่าสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนครูเห็นว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก และความต้องการอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยจึงพัฒนาหลักสูตรเสริมนี้ขึ้นมา และ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ 1) หลักการ ของหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริม 3) ผลการเรียนรู้ของหลักสูตรเสริม 4) โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม 5) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย 6) สื่อ การเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ 7) การวัดและประเมินผล 8) เกณฑ์การจบหลักสูตร สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ให้กับนักเรียน เป็นเครื่องมือให้กับ ครูผู้สอนที่มีความสนใจนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทยในระดับชั้นอื่น และสอน ในรายวิชาอื่น ๆ ได้ เพราะเป็นหลักสูตรที่ไม่ได้ยึดเนื้อหาเป็นหลัก สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา หลักสูตรเสริมสำหรับนักเรียนในด้านอื่น ๆ ต่อไป และหลักสูตรเสริมมีประสิทธิภาพ โดยพบว่า 1) นักเรียน มีทักษะการคิดวิเคราะห์โดยรวมร้อยละ 83.65 ซึ่งอยู่ในระดับดี ทั้งนี้พบว่าหลักสูตรเสริมมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 83.65/81.07 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนตามหลักสูตรปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเสริมในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรศึกษาคู่่มือการใช้หลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้เข้าใจเพื่อเป็นแนวทางในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิด วิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ครั้งนี้ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบของหลักสูตรเสริม การพัฒนา ทักษะการคิดวิเคราะห์ ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิด วิเคราะห์

1.3 เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม ครูผู้สอนควรชี้แจงให้ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง

เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้สอดคล้องตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริมนี้ อันจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้จะทำให้การส่งเสริมและพัฒนาเป็นไปอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและได้ผลอย่างยั่งยืน

2.2 ควรทำการวิจัยที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ ๆ ความสามารถในการรับรู้ความคิดใหม่ ๆ ในศตวรรษที่ 21 และมุ่งเน้นการคิดนอกกรอบของนักเรียนในการเรียนวิชาภาษาไทยยุคปัจจุบัน

2.3 ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ในองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเสริมวิชาภาษาไทยต่อไป

References

- Aj-in, S. (2013). *Developing a Learning Management Model that Emphasizes Analytical Thinking in Groups of Subjects. Learn Science*. Retrieved November 20, 2013, from http://www.resjournal.kku.ac.th/article/16_01_72.pdf
- Charoenwongsak, K. (2010). *Analytical Thinking*. (6th ed.). Bangkok: Success Media.
- Golding, C. (2005). *Developing a Thinking Classroom: A Workbook for Professional Learning Teams*. Melbourne: Hawker Brownlow Education.
- Laonet, N. (2013). *Is It Really Difficult to Develop Thinking Skills?* Retrieved November 20, 2013, from <http://www.pccpl.ac.th/~sci/techer/25540622inquiry.pdf>
- Lekkaew, S. (2012). *Organizing Learning Activities Using the Inquiry Process that Emphasizes Skill Training. Thinking: To Develop the Ability to Think and Analyze Academic Achievement and Psychology. Science, Science Learning Content for Mathayom 1 Students*. (Master's Thesis). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.
- Lomsai, K. (2009). *Factors Influencing the Development of Thinking Processes in Basic Educational Institutions*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Mayohee, N. (2013). *Developing Analytical Thinking Abilities with Learning Activities, Project on Making Thai Desserts from Local Ingredients Career Learning Subject Group and Technology, Mathayom 1 Level*. (Master's Thesis). Maha Sarakham Rajabhat University. Maha Sarakham.
- McGuinness, C. (1991). *From Thinking Skills To Thinking Classrooms: A Review and Evaluation Oof Approaches for Developing Pupils' Thinking*. (Research Report). London: DfEE.
- Nakaro, A. (2008). *Developing a Curriculum to Enhance Self-Management Abilities Using Guidance Activities for Mathayom 1 Students*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University Prasarnmit. Bangkok.

- Noochan, O. (2008). *Study of Analytical Thinking Skills and the Ability to Summarize Ideas. Summary of 4th Grade Students Learning Using the Inductive Teaching Method Together with Mind Mapping Techniques Thai Language Learning Group.* (Master's Thesis). Graduate School, Thaksin University. Songkhla.
- Sariwat, L. (2006). *Thinking.* Bangkok: Odeon Store.
- Schiever, S. W. (1991). *A Comprehensive Approach to Teaching Thinking.* Boston: Allyn and Bacon.
- Singhsena, E. (2009). *Developing Analytical Thinking Ability, Thai Language Learning Group of Grade 3 Students at Muang Loei School Loei Educational Service Area Office Area 1.* (Master's Thesis). Graduate School, University Loei Rajabhat. Loei.
- Sriphuwong, K. (2008). *Learning Results with the Analytical Thinking Process in the Thai Language Learning Subject Group of 6th Grade Students.* Khon Kaen University. Khon Kaen.
- Sukkakarin, S. (2017). *Report on the Development of Ready-Made Lessons. Creative Set of Five Steps Poem for Mathayom 1 Students at Ban Nai Soi School.* Mae Hong Son: Ban Nai Soi School.
- Susaoraj, P. (2008). *Development of Thinking.* Bangkok: Chulalongkorn University Book Center.

กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์ โดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Developing Mediators for Civil Disputes in Surin Province through Buddhist Peaceful Means

ธัญญธร หฤทัยถาวร

Tanyatorn Haruethaithavorn

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์

Surin Province Public Sector Dispute Mediation Center, Thailand.

Corresponding Author's Email: tanyatorn.h2505@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็น ต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยตามกรอบของอริยสัจโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ของหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์ พบว่า 1) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ 3) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไม่เข้าใจขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน 4) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนเข้าใจเพียงทฤษฎีแต่ขาดการลงมือปฏิบัติการเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริง 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักของการวิเคราะห์คู่ขัดแย้ง โดยมุ่งการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามแนวทางของไตรสิกขาซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน และหลักภาวา 4 ในแสดงผลลัพธ์ด้านกายภาพของผู้ไกล่เกลี่ย พฤติภาพของผู้ไกล่เกลี่ย จิตตภาพของผู้ไกล่เกลี่ย และปัญญาภาพของผู้ไกล่เกลี่ย 3) กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี พบว่า องค์ความรู้ใหม่เป็นสันตินวัตกรรม เป็นขั้นตอนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 สมครใจ ขั้นที่ 2 ไว้วางใจ ขั้นที่ 3 เข้าใจ ขั้นที่ 4 เห็นใจ ขั้นที่ 5 ฟังพอใจ ขั้นที่ 6 ประทับใจ

คำสำคัญ: ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; จังหวัดสุรินทร์; พุทธสันติวิธี

*Received August 28, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted February 21, 2025

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the problems, context, and needs related to the development of mediators for civil disputes, as well as the theories pertaining to modern mediation practices; 2) to analyze the Buddhist peaceful means that support the process of developing mediators for civil disputes; and 3) to develop and present a process for training mediators for civil disputes in Surin Province through Buddhist peaceful means. The study was conducted within the framework of the Four Noble Truths (*Ariyasacca*) and utilized the 9-Ladder Approach of the Peace Studies Program at the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

The study found the following results: 1) The problems faced by mediators in resolving civil disputes in Surin Province included: (1) Mediators lack essential mediation skills; (2) Mediators struggle to analyze the underlying points of conflict; (3) Mediators lack a clear understanding of the civil dispute mediation process; (4) Mediators do not possess professional mediation techniques; and (5) Mediators are familiar with theoretical concepts but lack practical experience in dispute mediation. 2) The Buddhist peaceful means that support the development of mediators for civil disputes include the Four Noble Truths (*Ariyasacca*) for analyzing the parties involved in the conflict, with a focus on developing mediators who can resolve civil disputes. This process is based on the Threefold Training (*Tisikkhā*), which emphasizes the qualities mediators should possess. The outcomes of developing mediators for civil disputes can be assessed through the principles of the Four Developments (*Bhāvanā*), which encompass physical, moral, emotional, and intellectual aspects. 3) The process of developing mediators for civil disputes in Surin Province through Buddhist peaceful means resulted in a peace innovation consisting of the following six steps: volunteering, building trust, fostering understanding, showing compassion, ensuring satisfaction, and leaving a positive impression.

Keywords: Dispute Mediator; Surin Province; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือว่าการให้คู่กรณีมีโอกาสในการเจรจาและตกลงกัน โดยสามารถระงับข้อพิพาททั้งทางแพ่งและทางอาญาได้อย่างสันติ โดยไม่ต้องมีการวินิจฉัยหรือชี้ขาดข้อพิพาทโดยไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในการบังคับคดี ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นบุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เพราะข้อพิพาททางแพ่งและอาญาเกิดขึ้นจำนวนมาก จึงเห็นควรที่จะนำข้อพิพาททางแพ่งที่มีมูลค่าทรัพย์สินไม่สูงนัก และข้อพิพาททางอาญาบางประเภทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดยกำหนดเป็นกฎหมายกลาง เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทได้ โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นหลัก ซึ่งจะช่วยลดจำนวนคดีที่เข้าสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้ง และส่งเสริมความสมานฉันท์

ในสังคมให้เกิดขึ้นมากยิ่งขึ้น ลดงบประมาณแผ่นดินและเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (Department of Rights and Liberties Protection, 2019)

โดยพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 มีมาตรฐานว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องผ่านการพัฒนาและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่กำหนดโดยคณะกรรมการพัฒนาบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรองตามมาตรา 10 ประกอบด้วย การขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การรับสมัครเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การสรรหาผู้ไกล่เกลี่ย การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย จริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย ความเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุด (Department of Rights and Liberties Protection, 2019) แสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งสามารถใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งได้หลายวิธี เช่น ฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรม อนุญาโตตุลาการ การชุมนุมเรียกร้อง การสานเสวนา การเจรจา หรือการใช้ความรุนแรง แต่การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่นำมาสู่ความพึงพอใจร่วมกันของคู่กรณี โดยคนกลางไม่มีอำนาจในการตัดสินใจแต่จะช่วยให้คู่กรณีมองหาช่องทางออกอย่างสันติ (Pratheuangrattana, 2016)

กระบวนการยุติธรรมสามารถแบ่งออก 2 ประการ ประกอบด้วย 1) กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Conventional Criminal Justice) กระบวนการยุติธรรมแบบฟ้องร้อง: Litigation ฟ้องร้องต่อศาลเพื่อไต่สวนชี้ขาดข้อพิพาท กระทำผิดละเมิดต่อรัฐ มีการละเมิดกฎหมาย มีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย มุ่งแก้แค้นทดแทน สร้างความชุ่มช้อยยัง และตัดโอกาสไม่ให้เกิดซ้ำอีก รูปแบบการของรัฐด้วยการล้างแค้น มุ่งล้างแค้น กักขัง จำคุก ประหารชีวิต ละเลยทางด้านจิตใจ ถือว่าเป็นแนวทางอำนาจความยุติธรรมดั้งเดิมตามคติว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน ใช้เวลานาน มีผู้ตั้งคำถามว่ากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้ความสำคัญกับคนน้อยเกินไป แต่อำนาจรัฐควบคุมเพื่อมิให้มีการกระทำความผิด สามารถควบคุมอาชญากรรมได้ 2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวทางการยุติธรรมที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ถูกทำลายจากการกระทำความผิดอาญา ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ในสังคม การกระทำความผิดอาญามักก่อให้เกิดความเสียหาย จึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาและฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน โดยมีเป้าหมายในการชดเชย (Restitution) การแก้ไขและฟื้นฟู (Rehabilitation) รวมถึงการกลับเข้าสู่สังคม (Reintegration) กระบวนการนี้เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม โดยไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกละเลยจากสังคม และช่วยลดจำนวนคดีที่เกิดขึ้น กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Dispute Justice) เริ่มต้นจากการที่ทุกฝ่ายตกลงที่จะเข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย 1) การเจรจา (Negotiation) ที่เป็นการพูดคุยกันเอง และ 2) การไกล่เกลี่ย (Mediation) ที่มีบุคคลกลางเข้ามาช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง 3) อนุญาโตตุลาการ: Arbitration มีคนชี้ขาด ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ใน 6 หมวด 72 มาตรา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มุ่งการฟื้นฟู ผู้ถูกกระทำ หรือ ผู้เสียหาย คืนสู่สภาพปกติ ด้วยการให้โอกาสผู้กระทำ ได้สำนึก ขอโทษ พร้อมชดเชยเยียวยาค่าเสียหาย มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ (Tonteerawong, 2021)

กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทจึงขับเคลื่อนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 (Dispute Resolution Promotion Division, 2019) โดยการไกล่เกลี่ยเป็นการหาวิธีให้คู่ความได้เจรจาพูดคุยกันเพื่อระงับข้อพิพาทหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมเป็นตัวกลางในการพูดคุย นำเสนอความต้องการของฝ่ายใดที่ความต้องการของฝ่ายผู้เสียหายและข้อเสนอของฝ่ายจำเลยมา เพื่อให้การเจรจาต่อรองเป็นไปได้

อย่างราบรื่นและสร้างความสนใจให้ทั้งสองฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องค้นหาจุดกึ่งกลางและเงื่อนไขที่ทั้งสองฝ่ายสามารถยอมรับได้ เพื่อให้สามารถบรรลุข้อตกลงที่น่าพอใจและแยกย้ายกันไปด้วยรอยยิ้มและความสัมพันธ์ที่ดี (Na Thalang, 2020)

นำไปสู่การขับเคลื่อนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (ศกช.) ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดเป็นบุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียน (มาตรา 9 วรรคหนึ่ง) เพื่อให้อำนาจแก่หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถดำเนินการรับขึ้นทะเบียนและอบรมผู้ไกล่เกลี่ย ประกอบด้วย การขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ย การรับสมัครเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การสรรหาผู้ไกล่เกลี่ย การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย จริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย การคัดค้านการถอดถอนการสิ้นสภาพและการเพิกถอนผู้ไกล่เกลี่ย ความเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงรวมถึงสิทธิของผู้ไกล่เกลี่ยที่จะได้ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็น (Community Dispute Mediation Center, 2019)

โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562” ตามมาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นการดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสในการเจรจาและตกลงกันเพื่อระงับข้อพิพาททั้งในด้านแพ่งและอาญา โดยใช้วิธีการที่สงบและไม่มีการตัดสินข้อพิพาทอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจึงเป็นบุคคลที่ได้รับการลงทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาท จนสามารถตกลงระงับข้อพิพาทซึ่งเป็นข้อตกลงที่คู่กรณีได้ตกลงกันให้มีผลผูกพันตามกฎหมายเพื่อแก้ไขข้อพิพาทหรือข้อเรียกร้องใด ๆ ที่แต่ละฝ่ายมีอยู่และให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบเพียงเท่าที่กำหนดไว้ในข้อตกลง (Department of Rights and Liberties Protection, 2019)

จากประเด็นดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับชุมชน ซึ่งชาวบ้านมีความขัดแย้งในประเด็นแพ่ง อาญา หมิ่นประมาท เป็นต้น จำนวนผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เพียงพอต่อประเด็นความขัดแย้ง ผู้วิจัยจึงลงพื้นที่ระดมสมองและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง พบสภาพปัญหาพบว่า 1) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ 3) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนไม่เข้าใจขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน 4) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนเข้าใจเพียงทฤษฎีแต่ขาดการลงมือปฏิบัติการเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริง ถือว่าเป็นสภาพปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนา

ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาปฏิบัติการเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนและพัฒนาพร้อมนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี เพื่อยกระดับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธีสามารถไกล่เกลี่ยได้และทำงานในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ อันจะก่อให้เกิดสันติสุขกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับผู้มีส่วนได้เสียมีความเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับรองและอนุมัติสอบโครงร่าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสอบโครงร่างดุษฎีนิพนธ์เพื่อให้คณะกรรมการภายในและภายนอกร่วมสะท้อนและอนุมัติการทำดุษฎีนิพนธ์พร้อมอนุมัติคำถามเชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก 25 รูป/คน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 5 ด้าน ซึ่งมีความรู้และความชำนาญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 5 ท่าน
- 2) ด้านการออกแบบกระบวนการเรียนและวิทยากรโค้ช จำนวน 5 ท่าน
- 3) ด้านอาจารย์ผู้บรรยายหลักสูตรไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน
- 4) ด้านผู้ทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้นแบบ จำนวน 5 ท่าน
- 5) ด้านผู้บริหารการขับเคลื่อนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลกระบวนการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติจริงมาร่วมสะท้อนแนวทางและวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการเก็บข้อมูลจากการ “ทบทวน สัมภาษณ์ จัดเวทีสนทนากลุ่ม” มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างรอบด้านครอบคลุมและร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยร่างกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี

ขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำร่างกระบวนการพัฒนา “สนทนากลุ่มและวิพากษ์โมเดล” เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 รูป/คน ได้สะท้อนและรับรองร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 9 ผู้วิจัยนำกระบวนการพัฒนา “ลงไปพัฒนากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง” มีการวัดผลประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนา ผ่าน 4 ภาพ ประกอบด้วย “ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรมภาพ ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ ผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพ” ผ่านการสัมภาษณ์ การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 10 ผู้วิจัยติดตาม รักษา ต่อยอด การพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรมภาพ ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ

ขั้นที่ 11 ผู้วิจัยสังเคราะห์ และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อคณะกรรมการภายในและภายนอก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหา ประกอบด้วย 1) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ 3) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนไม่เข้าใจขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน 4) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยและคณะทำงานภาคประชาชนเข้าใจเพียงทฤษฎีแต่ขาดการลงมือปฏิบัติการเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) หลักอริยสัจ 4 ฝึกการวิเคราะห์คู่ขัดแย้งเพื่อการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ผ่านขั้นทุกข์ ขั้นสาเหตุ ขั้นเป้าหมาย ขั้นวิธีการ 2) หลักไตรสิกขา 3 พัฒนาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน พัฒนาภายในของผู้ไกล่เกลี่ย พัฒนาคำรู้หลักการไกล่เกลี่ย และพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3) หลักภาวนา 4 เป็นการประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนด้วยการวัดผลด้านกาย ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าขั้นตอนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี มุ่งพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็น สามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 สัมผัสใจ ขั้นที่ 2 ไว้วางใจ ขั้นที่ 3 เข้าใจ ขั้นที่ 4 เห็นใจ ขั้นที่ 5 ฟังพอใจ ขั้นที่ 6 ประทับใจ

องค์ความรู้ใหม่

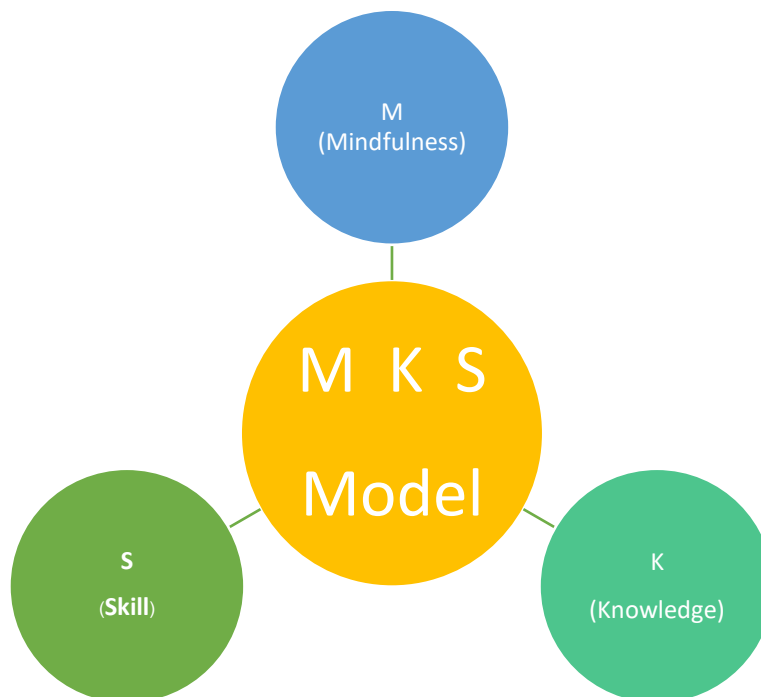

Figure 1: The New Body of Knowledge

องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี คือ M K S Model ประกอบด้วย

1) M (Mindfulness) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านสติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน สามารถบริหารจัดการอารมณ์ได้ ควบคุมอารมณ์เมื่อเผชิญกับอารมณ์ของความขัดแย้งของแต่ละฝ่าย คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะต้องพัฒนาสติเป็นฐาน

2) K (Knowledge) เป็นการมุ่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยมุ่งความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มุ่งความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

3) S (Skill) เป็นการมุ่งพัฒนาทักษะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เป็นการมุ่งพัฒนาด้านทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย ทักษะการฟัง ทักษะควบคุมอารมณ์ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการจัดการกับบุคคลที่มีความยาก และทักษะการเขียนบันทึกข้อตกลง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าปัญหาการของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนประกอบด้วย 1) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทักษะไม่ใช่ความรู้ จะต้องฝึกปฏิบัติการเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยการลงนามจริง หรือ ฝึกจากกรณีศึกษา 2) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ เพราะขาดกระบวนการรับฟังอย่างจริงจังเพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริง จึงต้องพัฒนากระบวนการรับฟังเพื่อสามารถวิเคราะห์ประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น 3) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไม่เข้าใจขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน เพราะทำงานด้วยจิตอาสาอาศัยการสอนงานยังไม่มีกระบวนการพัฒนาอย่างจริงจังที่เป็นระบบ 4) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ ยังใช้วิธีการเดิม โดยการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีเครื่องมือที่หลากหลายจะใช้เพียงกฎหมายเข้ามาไกล่เกลี่ยไม่ได้ จะต้องใช้เครื่องมือเทคนิค กระบวนการวิธีการไกล่เกลี่ยที่หลากหลาย 5) ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนเข้าใจเพียงทฤษฎีแต่ขาดการลงมือปฏิบัติการเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริง โดยการฝึกอบรมที่ผ่านมามุ่งเรียนรู้ผ่านการฟังเท่านั้น ไม่ได้ปฏิบัติการจริง การยกระดับจะต้องฝึกปฏิบัติจนชำนาญสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้และทำงานในภาคประชาชนได้ สอดรับกับ Tamthai (2000) ได้นำเสนอในหนังสือ “การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี” ไว้ว่า พัฒนาการของการจัดการความขัดแย้งและสันติวิธีในบริบทสังคมไทย มองถึงการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ตามสโตลนิกหัวขวาน สโตลนิกแขกเต้า สโตลนิกงู สโตลนิกกระจอกเทศ สโตลนิกฮัมมิงเบิร์ด ลักษณะของการจัดการความขัดแย้ง จึงสามารถแบ่งออก 3 ลักษณะ 1) Peacemaking คือ การเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation) การคุยเพื่อสันติภาพ (Peace Talks) 2) Peace Keeping คือ การบริหารความรุนแรงในจังหวัดภาคใต้ 3) Peace building คือ เข้าใจสาเหตุของเบื้องหลังของความโกรธ นำไปสู่สันติวัฒนธรรม (Culture of Peace) ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีคือการสร้าง Culture of Peace ในสังคม ประกอบด้วย ให้ความเคารพในความแตกต่าง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักการให้อภัย อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์ คือ หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักของการวิเคราะห์คู่ขัดแย้ง ประกอบด้วย

1) ขันทุกข์ เป็นสภาพปัญหา 2) ขันสมุทัย เป็นสาเหตุได้ภูเขาน้ำแข็ง 3) ขันนิโรธ เป็นเป้าหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน 4) ขันมรรค เป็นวิธีการของการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน โดยมุ่งการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามแนวทางของไตรสิกขาซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน และหลักกาวนา 4 ในแสดงผลลัพธ์ด้านกายภาพของผู้ไกล่เกลี่ย พฤติภาพของผู้ไกล่เกลี่ย จิตตภาพของผู้ไกล่เกลี่ย และปัญญาภาพของผู้ไกล่เกลี่ย ประกอบด้วย 1) หลักอริยสัจ 4 ฝึกการวิเคราะห์คู่ขัดแย้งเพื่อการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ผ่านขันทุกข์ ขันสาเหตุ ขันเป้าหมาย ขันวิธีการ 2) หลักไตรสิกขา 3 พัฒนาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน พัฒนาภายในของผู้ไกล่เกลี่ย พัฒนาคำรู้หลักการไกล่เกลี่ย และพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3) หลักกาวนา 4 เป็นการประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนด้วยการวัดผลด้านกาย ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา สอดรับกับ Phra Adisak Vajirapanyo (Phimnon) (2015) ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักกฎหมายไทยและแนวทางของนักสันติวิธี ประกอบด้วย 1) มีอุดมการณ์ในการช่วยเหลือ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้คู่พิพาทสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน 2) มีความสามารถในการฟังอย่างตั้งใจ มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติ 3) มีความรู้ด้านจิตวิทยาและเทคนิคในการบริหารจัดการคู่พิพาทตามบริบทของสถานการณ์ และ 4) มีความฉลาดทางอารมณ์ ทั้งในด้าน การตระหนักรู้ตนเองและการตระหนักรู้เชิงสังคม คุณลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับหลักกฎหมายและแนวคิดของนักสันติวิธี ในทางพระพุทธศาสนา คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประกอบด้วย 1) เป็นผู้ฟังที่ดี 2) มีศิลปะในการพูด 3) มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง 4) มีความจำที่ดี 5) สามารถทำความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง 6) อธิบายได้อย่างชัดเจน 7) มีความฉลาดในการจัดการสถานการณ์ และ 8) สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม คุณลักษณะเหล่านี้มีพื้นฐานจากหลักธรรมที่สนับสนุนแนวคิดของนักสันติวิธี และกฎหมาย คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในเชิงพุทธบูรณาการมีเกณฑ์ที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ด้านกายภาพ ต้องมีสติเป็นเครื่องกำกับตนและมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด 2) ด้านพฤติกรรม ต้องดำรงตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม 3) ด้านจิตใจ ต้องมีความเมตตากรุณา ปราศจากอคติ และมีจิตใจที่สงบสุข และ 4) ด้านปัญญา ต้องรู้จักแยกแยะระหว่างความถูกต้องและความผิด คุณลักษณะเหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นสะพานในการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงสังคมให้มีความสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดรับกับ Kongduang (2008) ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์และการสังเคราะห์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกและเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นกระบวนการให้ความยุติธรรมในเบื้องต้น คู่พิพาทมีความพึงพอใจ ไม่รู้สึกว่าตนสูญเสียประโยชน์ หรือเป็นฝ่ายแพ้หรือฝ่ายชนะแต่อย่างใด ในทางพระพุทธศาสนามีวิธีการระงับความขัดแย้งหรือการระงับอธิกรณ์ เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ 7 การสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสังคมไทย ในยุคปัจจุบัน นับว่าเหมาะสมกับกาลเวลา และสถานการณ์ที่สังคมส่วนหนึ่งก่อเหตุวุ่นวายไปด้วย มีวิถีไม่สุจริต เพื่อให้ทุกฝ่ายมีสติ ได้มีเวลาไตร่ตรอง ซึ่งจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาได้ดี และสอดคล้องกับ Pratheuangrattana (2021) ได้วิจัยเรื่อง “พัฒนาการการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในประเทศไทย จากอดีตถึงปัจจุบันสู่อนาคต” ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ แต่ในบทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยในช่วงหลังปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นช่วงที่การไกล่เกลี่ยเริ่มมีความแพร่หลายและเป็นระบบมากขึ้น พร้อมทั้งมีกฎหมายที่รองรับอย่างชัดเจน โดยจะพิจารณาพัฒนาการของการไกล่เกลี่ยในสังคมไทยในภาพรวม โดยเฉพาะบริบทที่แตกต่างระหว่างการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมและนอกศาลยุติธรรม นอกจากนี้ยังจะวิเคราะห์โอกาสและความท้าทาย

ที่การไกล่เกลี่ยเผชิญในปัจจุบัน พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการบูรณาการการไกล่เกลี่ยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ โดยอิงจากบริบทที่มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 บังคับใช้ รวมถึงการพิจารณารูปแบบการไกล่เกลี่ยที่หลากหลาย ทั้งการไกล่เกลี่ยแบบปกติและการไกล่เกลี่ยออนไลน์ โดยเน้นการศึกษาเอกสาร งานวิจัย หนังสือ ตำรา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นหลัก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่ากระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี คือ M K S Model ประกอบด้วย 1) M (Mindfulness) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านสติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน สามารถบริหารจัดการอารมณ์ได้ ควบคุมอารมณ์เมื่อเผชิญกับอารมณ์ของความขัดแย้งของแต่ละฝ่าย คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะต้องพัฒนาสติเป็นฐาน 2) K (Knowledge) เป็นการมุ่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยมุ่งความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 มุ่งความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา 3) S (Skill) เป็นการมุ่งพัฒนาทักษะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เป็นการมุ่งพัฒนาด้านทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย ทักษะการฟัง ทักษะควบคุมอารมณ์ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการจัดการกับบุคคลที่มีความยาก และทักษะการเขียนบันทึกข้อตกลง ขั้นตอนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธีมุ่งพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็น สามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 สมครใจ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องทำความเข้าใจว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องหรือภาคประชาชน คู่พิพาทจะต้องสมครใจเข้าสู่การไกล่เกลี่ยในการเข้ามาทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยและผู้ที่จะเข้ามาใช้บริการต้องสมครใจทั้งสองฝ่ายที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ขั้นที่ 2 ไว้วางใจ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องสร้างความไว้วางใจศรัทธาให้เกิดขึ้นในบทบาทของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องประกอบด้วย 1) มีคุณธรรม 2) มีความซื่อสัตย์ 3) มีความเป็นอิสระ 4) ไม่มีอคติ 5) รักษาความลับ 6) เป็นผู้ฟังที่ดี ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ผ่านการอบรมตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ทั้งทางแพ่งและอาญา ขั้นที่ 3 เข้าใจ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องมีความเข้าใจในบทบาทของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย เข้าใจในข้อพิพาทของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย โดยสามารถที่จะเข้าใจในเรื่องของจุดต่างจุดยืนจุดร่วมจุดเปลี่ยน ขั้นที่ 4 เห็นใจ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องมีหลักพรหมวิหาร มีความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาเห็นใจทั้งสองฝ่ายและ ต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันทั้งสองฝ่ายเข้าใจในข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ขั้นที่ 5 ฟังพอใจ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องสร้างกระบวนการไกล่เกลี่ยให้เกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่ายโดยการหักทลายการพูดการเจรจาและการแสดงกิริยาอารมณ์ให้เกิดความพึงพอใจในขณะการไกล่เกลี่ย ขั้นที่ 6 ประทับใจ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นด้วยการให้กำลังใจทั้งสองฝ่ายความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเหมือนเดิมให้คติธรรมที่ดีและแนวความคิดเชิงบวกสุดท้ายมีการประเมินความประทับใจของทั้งสองฝ่ายด้วยการตอบแบบประเมินสอดคล้องกับ Ngammuangsakul, and Sirichairawan (2020) ได้วิจัยเรื่อง “กฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน” ผลการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ รวมถึงคุณสมบัติ การแต่งตั้ง การปฏิบัติหน้าที่ และจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย นอกจากนี้ยังมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงและผลลัพธ์จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยแบ่งการไกล่เกลี่ยออกเป็นสองประเภท คือ การไกล่เกลี่ยโดยหน่วยงานของรัฐ และการไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน การศึกษาพบว่ามีปัญหาหลายประการ

ที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เช่น 1) ปัญหาในการจัดตั้งและการดำเนินงานของ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน 2) ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย 3) ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะของข้อพิพาทที่อยู่ในอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ย 4) ปัญหาเกี่ยวกับข้อตกลงในการระงับข้อพิพาทและสภาพบังคับทางกฎหมาย ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพจริง ๆ สอดรับกับ Srisan, and Polpanthin (2017) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์” ผลการวิจัยพบว่า ด้านความพึงพอใจต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน พบว่า ประธานฯ สมาชิกศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและประชาชนมากที่สุด ด้านผลการวัดความรู้ความเข้าใจของประธานฯ สมาชิกศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และประชาชนอยู่ในระดับสูงเช่นกัน สำหรับพฤติกรรมในการมีส่วนร่วม ร่วมกับกิจกรรมการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท พบว่า ประธานฯ สมาชิกศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน มีพฤติกรรมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์นั้น ต้องใช้ทุนของชุมชนคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางการและไม่ใช่เป็นทางการ และอาสาสมัครในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยขึ้นในชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนโดยใช้หลักการต่าง ๆ คือความพึงพอใจ ความโปร่งใส ความเป็นกลาง การประสานงานการมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์ การลดขั้นตอน ความเป็นเครือข่าย ความยืดหยุ่น และความรู้ เพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนสมานฉันท์ โดยเรียกชื่อรูปแบบนี้ว่า “CPR MODEL” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และการรับรองโดยเวทีประชาคม สอดรับกับ Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn) (2004) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระพุทธศาสนามองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายในคือ กุศลมูลและอกุศลมูล ตัณหาทิฐิและมานะ ร่วมกับปัจจัยภายนอกคือข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้าง พระพุทธเจ้าจึงได้เสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งประกอบด้วย การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาคดีโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วย การตัดสินโดยการเจรจา การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าว การขัดแย้งในลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้างเป็นความขัดแย้งเชิงทรัพยากรน้ำ จึงมีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และสร้างการมีส่วนร่วม จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปัน จากการบูรณาการรูปแบบการจัดการความขัดแย้งมิติต่าง ๆ ลุ่มแม่น้ำตาช้างทำให้พบรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการที่มีชื่อว่า “ธัมมิกัมมิมิวิธี” หมายถึงวิธีแบบกลาง ๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมิวิธี)

สรุป

จากสภาพปัญหาของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์ มีความจำเป็นต้องหาความจำเป็นต้องการของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพราะมีปัญหาเป็นความทุกข์ จึงมีการจัดทำเส้นทางการฝึกอบรม (Training Road Map) กระบวนการสร้างแผนฝึกอบรมในรูปแบบ Road Map รวมถึงการออกแบบเครื่องมือสำหรับการประเมินผลการฝึกอบรม และการเขียนโครงการ การพัฒนาการฝึกอบรมต้องมี Needs การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน โดยมุ่งพัฒนาไปที่สมุทัยตามอริยสัจโมเดล จึงทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์โดยพุทธสันติวิธี คือ M K S Model

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ในฐานะกำกับการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 ควรพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็น และสามารถบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนได้

1.2 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ต้องยกระดับศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 โดยมุ่งพัฒนาพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเพื่อทำงานเป็นจิตอาสาในชุมชนอย่างเป็นมาตรฐาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขับเคลื่อนการทำวิจัย “พัฒนาพระสงฆ์ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างมืออาชีพ” เพื่อให้พระสงฆ์ในฐานะผู้นำด้านจิตวิญญาณมีเครื่องมือในการคลี่คลายความขัดแย้งในชุมชน สังคม มุ่งเสริมสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

References

- Community Dispute Mediation Center. (2019). *Operation Manual for the Community Dispute Mediation Center (CDMC) under the Dispute Mediation Act, B.E. 2019*. Bangkok: Department of Rights and Liberties Protection, Ministry of Justice.
- Department of Rights and Liberties Protection. (2019). *Training Materials for the Mediation Course under the Dispute Mediation Act, B.E. 2019*. Bangkok: Ministry of Justice.
- Dispute Resolution Promotion Division. (2019). *Department of Rights and Liberties Protection, Ministry of Justice, Community Dispute Mediation under the Dispute Mediation Act, B.E. 2019*. Chulalongkornrajavidyalaya University Government Complex. Bangkok.
- Kongduang, Th. (2008). *Analysis and Synthesis of Dispute Mediation in Buddhism*. (Master's Thesis). Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Na Thalung, P. (2020). *Techniques for Mediation in Civil Dispute Cases: Steps and Processes. Basic Knowledge and Mediation Techniques Course, B.E. 2020*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Ngammuangsakul, U., & Sirichairawan, W. (2020). Laws on Public-Engaging Mediation. *Thammasat Law Journal*, 49(2), 297-315.
- Phra Adisak Vajirapanyo (Phimnon). (2015). *Characteristics of a Buddhist Integrated Mediator*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Phramaha Hansa Dhammaso (Nithibunyakorn). (2004). *A Model for Conflict Management through Buddhist Peace Methods: A Case Study of the Mae Tachang Watershed, Chiang Mai Province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.

- Pratheuangrattana, Ch. (2016). *Mediation: A Path to Conflict Management through Mutual Understanding*. (2nd ed.). Bangkok: Office for Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute.
- _____. (2021). The Development of Mediation in Thailand from the Past to Present toward the Future. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 19(1), 114-129.
- Srisan, S., & Polpanthin, Y. (2017). The Development of Conflict Reconciliation Mediation Model by Community. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 1959-1975.
- Tamthai, M. (2000). *Conflict Management through Peace Methods in Peacebuilding: National Strategy for Security*. Bangkok: National Strategic Institute.

การพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาเฉพาะกรณี
วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*
The Organizational Commitment Development by Buddhist Peaceful Means:
A Case Study of the International Buddhist Studies College,
MahachulalongKornrajavidyalaya University

สาโรจน์ พึ่งไทย

Saroj Pungthai

บริษัท โลค เลิร์นนิ่ง (ไทยแลนด์) จำกัด

Like Learning (Thailand) Company Limited, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: trainersarojj@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาความผูกพันในองค์กรตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาความผูกพันในองค์กร ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยตามกรอบของอริยสังฆโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ของหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาภาพรวมของวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ และสภาพปัญหาภาพรวมของบุคลากรวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ประกอบด้วย 1) การจัดการงานยังซับซ้อนคลุมเครือ 2) ขาดความรู้เรื่องกำหนดแนวทางให้บุคลากรพัฒนาตัวเองด้านต่าง ๆ 3) ขาดความรู้การพัฒนาบทบาทกระบวนการสร้างความผูกพัน 4) ขาดเทคนิคการสร้างแนวความคิดในการปฏิบัติตัวตามค่านิยม 2) หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้ของหลักไตรสิกขา 3 มุ่งพัฒนาความผูกพันของบุคลากรในองค์กรผ่านเครื่องมือของศีล สมาธิและปัญญา โดยมีการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของบุคลากรในองค์กรด้วยหลักอริยสังฆ และมีการวัดผลความผูกพันในองค์กรผ่านภาวนา 4 3) ขั้นตอนในการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 คือ ขั้นตอนการตระหนักรู้ ขั้นตอนที่ 2 สิ่งแวดล้อม ขั้นตอนที่ 3 สร้างแรงบันดาลใจ ขั้นตอนที่ 4 ระบบองค์กร ขั้นตอนที่ 5 ความเข้าใจ โดยมุ่งการพัฒนา 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) พัฒนาให้บุคลากรเกิดความตระหนักในเรื่องต่าง ๆ โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดในการดำเนินการ 2) กระตุ้นให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้งานที่ตนเองรับผิดชอบประสบความสำเร็จ และองค์กรมีความก้าวหน้า 3) มุ่งการลงมือทำเน้นให้ลงมือทำ อิสระริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิด ใช้กระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเองผ่านการทดลองทดสอบ เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และเป็นแรงขับเคลื่อนเพื่อให้ทุก ๆ กิจกรรมสำเร็จ

*Received August 21, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted February 22, 2025

คำสำคัญ: ความผูกพัน; วิทยาลัยพุทธศึกษานานาชาติ; พุทธสันติวิธี

Abstract

The objectives of this research are as follows; 1. To study and analyze the problems, context, needs, and modern theoretical concepts related to the development of organizational commitment; 2. To study and analyze Buddhist peaceful means that contribute to the development of organizational commitment, with a specific focus on the International Buddhist Studies College (IBSC); and 3. To develop and present a model for the development of organizational commitment by Buddhist peaceful means, using the case of the IBSC at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. This research was conducted based on the framework of the Noble Truth Model using the 9-step ladder approach of the Peace Studies Program of the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

The research results were found that: 1. Overall Problems within the International Buddhist Studies College (IBSC) and the overall issues among IBSC personnel include: The issues identified include: 1) complex and unclear management processes, 2) lack of knowledge on guiding personnel in self-development in various aspects, 3) insufficient knowledge on developing roles and processes to build commitment, and 4) lack of techniques for fostering behavior in line with organizational values. 2. Buddhist Peaceful Means for Enhancing Organizational Commitment: The study identifies the Threefold Training (Trisikkhā) as the key Buddhist principles to enhance organizational commitment through the cultivation of morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā). The analysis involves understanding the true needs of personnel in the organization through the Four Noble Truths, The evaluation of organizational commitment is conducted through the Four Developments (Bhāvanā) 3. Steps for Developing Organizational Commitment by Buddhist Peaceful Means: The case study of the IBSC at Mahachulalongkornrajavidyalaya University presents a new model known as the AEIOU Model, which includes five steps: 1) Awareness, 2) Environment, 3) Inspiration, 4) Organization System, and 5) Understanding. The development focuses on three key areas: 1) raising awareness among personnel on various aspects, with detailed actions for each step (Awareness), 2) encouraging personnel to be committed to achieving success in their responsibilities and contributing to the organization's progress (Ignite), and 3) emphasizing practical action, fostering creativity and initiative, and solving problems independently through experimentation. This creates a safe learning space and drives the success of every activity (Action).

Keywords: Commitment; International Buddhist Studies College; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ปัจจุบันโลกของเรามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในทุก ๆ กลุ่มธุรกิจ เช่น ทางด้านอุตสาหกรรม การเงิน การศึกษา เทคโนโลยี รวมไปถึงสังคมต่าง ๆ ที่มีความต่างไปจากเดิม ฉะนั้นองค์กรต่าง ๆ จึงต้องต้องพัฒนาองค์กร รวมถึงคนที่ต้องพัฒนา ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้าน การทำงานและสังคม เพื่อให้มีการพัฒนาอยู่ตลอดและก้าวทันกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรทางการศึกษาถือว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญ ที่จะช่วยเสริมสร้างและส่งเสริม ความรู้การเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน การเตรียมพร้อมทั้งด้านระบบการศึกษา บุคลากร สิ่งแวดล้อม รวมถึงเทคโนโลยี ทุก ๆ องค์กรจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อการแข่งขันกับสถาบันอื่น ๆ รวมถึงเพื่อเสริมสร้างองค์กรให้ได้คุณภาพเพื่อการวัดระดับทางการเรียนการสอนของแต่ละสถาบัน เพราะการจัดการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและจะช่วยสร้างเสริมให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทักษะ จริยธรรมรวมถึงการพัฒนา ศักยภาพและระดับความสามารถของคนในประเทศ ดังนั้นสถาบันการศึกษาจำเป็นจะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพและพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง รวมถึงต้องมีความผูกพันในองค์กรด้วย

การบริหาร “คน” และองค์กร ถือเป็นเรื่องที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจาก “คน” เป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร การบริหารจัดการ “คน หรือ ทรัพยากรมนุษย์” ถือเป็นปัจจัยทางการบริหารที่เปรียบเสมือนฟันเฟืองที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนนำพาองค์กรให้บรรลุต่อเป้าหมายและภารกิจในการดำเนินงานของแต่ละองค์กรได้เป็นอย่างดี (Katima, Wongnaya, and Boonpituk, 2018) จึงเป็นความท้าทายใหม่ในการรักษา “คน” ที่มีความรู้ความสามารถให้อยู่กับองค์กร ดังนั้นการสร้าง ความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร จึงมีความสำคัญในอันดับต้น ๆ ที่ผู้บริหารยกให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ที่จะยกระดับองค์กรทั้งทางด้านการพัฒนาและความมั่นคงให้เกิดขึ้น เพราะหากว่าบุคลากร มีความผูกพันต่อองค์กรแล้วสิ่งที่องค์กรจะได้มากกว่างาน คือ ร่างกาย และหัวใจ การอุทิศตน ททุ่มเทความรู้ ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มกำลัง ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ปกป้องชื่อเสียง ภาพลักษณ์ของ องค์กร ต้องการให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ความผูกพันกับองค์กรจึงเกี่ยวข้องกับ ความสามารถในการรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพเหล่านี้ไว้ให้อยู่กับองค์กรให้นานที่สุด (Ahiprachayasakul, 2017)

สถาบันทางการศึกษา มีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรเพราะบุคลากร เป็นจัดว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดในทางการจัดการศึกษาเนื่องจากระบบการบริหารจัดการ การศึกษา มีความละเอียดอ่อนในการจัดการต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ รวมถึงความทุ่มเท ในการปฏิบัติงาน ทางด้านการบริหารบุคลากรทางการศึกษาเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ ใส่ ดูแลบุคลากร เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง มั่นใจ ที่จะนำไปสู่ความจงรักภักดีและเกิดความผูกพันในองค์กรในที่สุด ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีหลักธรรมจำนวนมากที่ส่งเสริมสนับสนุนความผูกพันหรือความสามัคคีของบุคลากรในองค์กรได้เป็นอย่างดีซึ่งถ้าหน่วยงานหรือองค์กรได้นำหลักเหล่านั้นมาเป็นนโยบายในการบริหารงานแล้วย่อมจะทำให้องค์กรหรือบุคลากรในองค์กรเกิดความรักสามัคคี อันจะนำมาซึ่งความผูกพันต่อองค์กรได้เป็นอย่างดี (Mantmee, 2010) อาทิเช่นนำหลักพุทธธรรมไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสุขภาวะของทรัพยากรมนุษย์ สามารถช่วยให้บุคลากรเองและผู้อยู่รอบข้างทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่น ศีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ดำเนินชีวิต สมาธิ เป็นการพัฒนาจิต ให้เป็นจิตใจที่ติงาม เข้มแข็ง มีความสุข มีเจตจำนงที่เป็นกุศล และปัญญาเป็นการพัฒนาคนในขั้นสูงสุด (Premwichai, 2023)

วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ(IBSC) ได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็น“ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ”สำหรับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และ คฤหัสถ์ ที่จะเดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาจากทั่วทุกมุมโลกโดยมี วิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ (VISION) เป็นการส่งมอบปัญญาและคุณธรรม ผ่านการบ่มเพาะสติ เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน(Transferring Global Wisdom and Morality Through Cultivating Mindfulness for Peaceful and Sustainable Society) 2)พันธกิจ (Mission) พัฒนาความตื่นรู้ มุ่งสู่ปัญญา และคุณธรรมนำชีวิตและสังคมสู่สันติสุข วิจัยและสร้างสรรค์พุทธนวัตกรรม เพื่อตอบโจทย์ของชุมชนและสังคม โดยประสานความร่วมมือกับเครือข่ายพันธมิตร ส่งมอบความสุขให้แก่ชุมชนและสังคม ด้วยการยกระดับจิตใจ ปัญญา และคุณธรรม เพื่อความสามัคคีและสันติสุขอย่างยั่งยืน 3)ค่านิยม (Core Value) ประสานความร่วมมือ ภาวะรับผิดชอบ ความเคารพ ความคิดเชิงนวัตกรรม บ่มเพาะสติ มอบความไว้วางใจ และ 4)วัฒนธรรมองค์กร (Cooperate Culture) โดยมีความตื่นตัว (Awakening) มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีความทุ่มเททำงาน (Passion) ทนต่อความเปลี่ยนแปลง (Adaptation)

จากวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าวิทยาลัยพุทธศาสตร์จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความผูกพันกับองค์กรเพื่อช่วยผลักดันให้องค์กรไปสู่เป้าหมาย โดยมีการบริหารจัดการองค์กรภายใต้ การนำเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศมาใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน หรือ EdPEx เป็นเป้าหมายตัวชี้วัด ซึ่งวัดผลทั้งหมด 7 หมวดคือ หมวดที่ 1) ด้านการนำองค์กร หมวดที่ 2) ด้านกลยุทธ์ หมวดที่ 3) ด้านลูกค้า หมวดที่ 4) ด้านการวัดวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ หมวดที่ 5) ด้านบุคลากร หมวดที่ 6) ด้านการปฏิบัติการ หมวดที่ 7) ด้านผลลัพธ์การมุ่งเน้นลูกค้า โดยผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษา รายละเอียด ของ

EdPEx พบว่า หมวดที่ 5 ด้านบุคลากร นั้น มีข้อที่ 5.2 คือเรื่องการสร้าง ความผูกพันของบุคลากร เพราะหัวข้อนี้เป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้งานมีคุณภาพและสามารถนำองค์กรขับเคลื่อนเพื่อบรรลุแผนที่วางไว้

บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผล การพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการนำความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่มาบูรณาการร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการของพุทธสันติวิธี เหตุผลสำคัญในการทำวิจัย ประกอบด้วย 1) ความผูกพันในองค์กรถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรเพราะคนคือทรัพยากรที่สำคัญในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย 2) ความผูกพันในองค์กรคือตัวแปรที่สำคัญในการชี้วัดความสำเร็จของงานอีกทั้งยังเป็นแนวทางในการนำผลวิจัยไปกำหนดแนวทาง การพัฒนาบุคลากรอีกด้วย 3) การสร้างความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ในอดีตที่ผ่านมามีผู้นำหลักพุทธสันติวิธีมาทำงานวิจัยเป็นจำนวนยังไม่มาก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะค้นคว้าในเรื่องดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาความผูกพันในองค์กรตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาความผูกพันในองค์กร ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับผู้มีส่วนได้เสียที่มีความเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอโครงร่างคหุณินพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับรองและอนุมัติสอบโครงร่าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสอบโครงร่างคหุณินพนธ์เพื่อให้คณะกรรมการภายในและภายนอกร่วมสะท้อนและอนุมัติการทำคหุณินพนธ์พร้อมอนุมัติคำถามเชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก 20 รูป/คน เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านพระพุทธรศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 4 ท่าน
- 2) ด้านบุคลากรในองค์กร จำนวน 4 ท่าน
- 3) ด้านผู้บริหารองค์กรและบุคลากรขององค์กร จำนวน 4 ท่าน
- 4) ด้านนักพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร จำนวน 4 ท่าน
- 5) ด้านความผูกพันในองค์กร จำนวน 4 ท่าน

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยจัดเวทีสนทนาเพื่อเก็บข้อมูลกระบวนการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติจริงมาร่วมสะท้อนแนวทางและวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลจากการ “ทบทวน สัมภาษณ์ จัดเวทีสนทนา” มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างรอบด้านครอบคลุมและร่างขั้นตอนการพัฒนา

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยร่างขั้นตอนการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำร่างการพัฒนา “สนทนากลุ่มและวิพากษ์โมเดล” เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน ได้สะท้อนและรับรองร่างขั้นตอนการพัฒนา

ขั้นที่ 9 ผู้วิจัยมีการพัฒนา “ลงไปพัฒนากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง” มีการวัดผลประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนา ผ่าน 4 ภาพ ประกอบด้วย “ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ ผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพ” ผ่านการสัมภาษณ์ การระดมสมอง การสนทนาสนทนา

ขั้นที่ 10 ผู้วิจัยติดตาม รักษา ต่อยอด การพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ

ขั้นที่ 11 ผู้วิจัยสังเคราะห์ และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อคณะกรรมการภายในและภายนอก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาภาพรวมของวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ประกอบด้วย 1) การจัดการงานยังซับซ้อนคลุมเครือ 2) ขาดความรู้เรื่องกำหนดแนวทางให้บุคลากรพัฒนาตัวเองด้านต่าง ๆ 3) ขาดความรู้การพัฒนาบทบาทกระบวนการสร้างความผูกพัน 4) ขาดเทคนิคการสร้างแนวความคิดในการปฏิบัติตัวตามค่านิยม และสภาพปัญหาภาพรวมของบุคลากรวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ประกอบด้วย 1) ขาดความรู้เรื่องจิตสำนึกความผูกพันองค์กร 2) ขาดความรู้เรื่องกำหนดแนวทางให้บุคลากรพัฒนาตัวเอง 3) ขาดความรู้การพัฒนาบทบาทกระบวนการสร้างความผูกพัน 4) ขาดเทคนิคการสร้างแนวความคิดในการปฏิบัติตัวตามค่านิยม

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้ของหลักไตรสิกขา 3 มุ่งพัฒนาความผูกพันของบุคลากรในองค์กรผ่านเครื่องมือของศีล สมาธิและปัญญา โดยมีการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของบุคลากรในองค์กรด้วยหลักอริยสัจ ประกอบด้วย 1) ขึ้นสภาพปัญหา 2) ขึ้นสาเหตุของปัญหา 3) ขึ้นเป้าหมายคือความผูกพันในองค์กร 4) ขึ้นวิธีการและเครื่องมือที่จะให้บรรลุเป้าหมาย และมีการวัดผลความผูกพันในองค์กรผ่านภานา 4 ประกอบด้วย วัดผลความผูกพันในองค์กรทางด้านกายภาพ วัดผลความผูกพันในองค์กรทางด้านพฤติกรรมภาพ วัดผลความผูกพันในองค์กรทางด้านจิตตภาพ และวัดผลความผูกพันในองค์กรทางด้านปัญญาภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าขั้นตอนในการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 คือ ขั้นตอนการตระหนักรู้ (Awareness) ขั้นตอนที่ 2 สิ่งแวดล้อม (Environment) ขั้นตอนที่ 3 สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ขั้นตอนที่ 4. ระบบองค์กร (Organization System) ขั้นตอนที่ 5 ความเข้าใจ(Understanding) โดยมุ่งการพัฒนา 3 ด้าน ประกอบด้วย 1)พัฒนาให้บุคลากรเกิดความตระหนักในเรื่องต่าง ๆ โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดในการดำเนินการ (Awareness) 2) กระตุ้นให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานที่ตนเองรับผิดชอบประสบความสำเร็จ และองค์กรมีความก้าวหน้า (Igniting) 3) มุ่งการลงมือทำเน้นให้ลงมือทำ อิสระริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิด ใช้กระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเองผ่านการทดลองทดสอบ เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และเป็นแรงขับเคลื่อนเพื่อให้ทุก ๆ กิจกรรมสำเร็จ (Action)

องค์ความรู้ใหม่

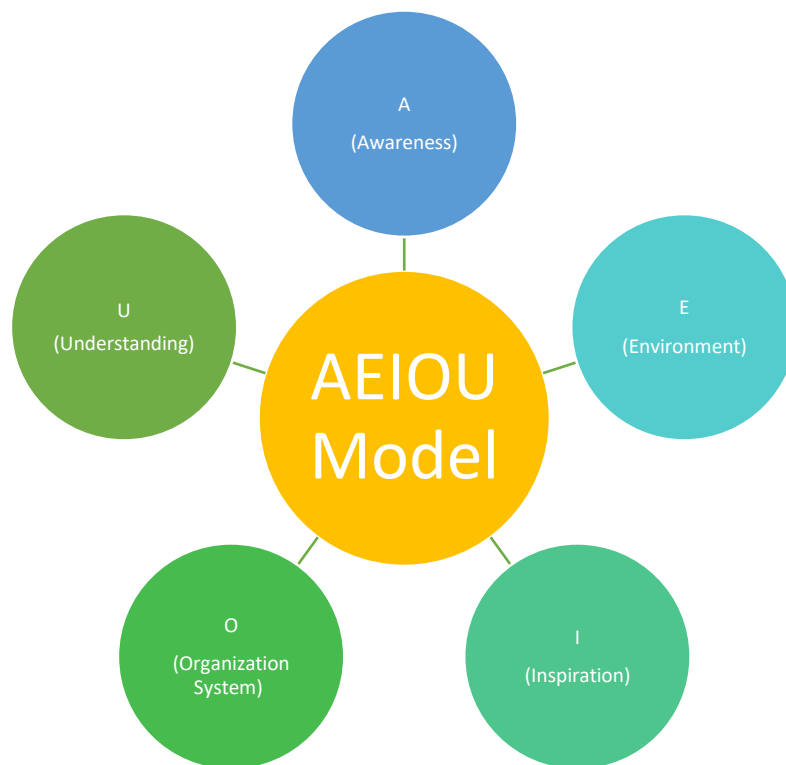

Figure 1: The New Body of Knowledge

องค์ความรู้ใหม่ของการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัย พุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้ AEIOU Model โดยมี 5 ขั้นตอน ในการพัฒนาความผูกพันในองค์กร

1. A (Awareness) การตระหนักรู้ในเรื่องของ รู้จักตนเอง และรู้จักคนอื่น รวมถึงรู้จักองค์กร เช่นการ ส่งเสริมให้ทุกคนได้เจริญสติ ตื่นรู้ อยู่กับตนเองดูลมหายใจ และในขั้นตอนนี้ยังได้ทำการประเมิน จุดแข็งและ จุดอ่อนเป็นรายบุคคล เพื่อนำผลไปประเมิน จุดแข็งจุดอ่อนของทีม เพื่อส่งต่อข้อมูลไปยังการประเมินจุดแข็ง ขององค์กร รวมถึงการประเมิน SWOT ขององค์กร เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาต่อไป

2. E (Environment) ร่วมประเมินสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เช่นการจัดสถานที่ทำงานน่าอยู่ การสร้างพื้นที่สีเขียว รวมถึงจัดสถานที่ให้สื่อสาร วิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรเพื่อสร้างการรับรู้และ กระตุ้นให้เกิดการลงมือทำ และTeam Fa จัดฝึกอบรม Collaboration Team เพื่อการทำงานแบบรู้จักต้องรู้ ใจ และสร้างสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ดี รวมถึงการเห็นภาพตรงกัน, วางเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันเพื่อ บรรลุเป้าหมายองค์กร

3. I (Inspiration) สร้างบันดาลใจโดยจัดทำโครงการ สร้าง Group Coaching เพื่อช่วยให้ทุกคน ในทีมเห็นความสำคัญถึงเป้าหมายในองค์กร โดยการสร้างเป้าหมายให้ตนเองก่อน เพื่อแก้ปัญหาเบื้องต้นและ พร้อมที่จะไปพิชิตเป้าหมายร่วมกัน และมีการ Coaching แบบ one on one เพื่อเข้าใจเป้าหมายตนเอง และ มีความเข้าใจเป้าหมายองค์กรเพื่อการขับเคลื่อน

4. O (Organization System) จัดอบรมและให้ความรู้ พร้อมทั้งลงมือทำ และติดตามผลให้สำเร็จ ในการจัดทำ Job Description (JD) เพื่อนำผลไปพัฒนา Competency ของแต่ละตำแหน่งงานเพื่อความ ชัดเจนในงานและความยุติธรรมในการประเมินผล และนำผลไปจัดทำและวิเคราะห์เพื่อการเขียน (Individual Development Plan: IDP ของทุกตำแหน่งงาน

5. U (Understanding) นำผลการวิเคราะห์จุดแข็ง ส่วนตัว ของทีมและองค์กร มาร่วมพบปะพูดคุย ในโครงการ พบคุณพบเราเข้าใจตรงกัน เพื่อสร้างพื้นที่การทำงานให้น่าอยู่ เพื่อสร้างความเข้าใจ ระหว่างตัว บุคคล ทีมและองค์กร อีกทั้งยังกระตุ้นให้น่า 4 ขั้นตอนที่กำลังมาข้างหน้า นำมาลงมือทำเพื่อเสริมสร้างความ เข้าใจต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพปัญหาโดยภาพรวมของวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ผู้วิจัยพบปัญหา ประกอบด้วย 1) การจัดการงานยังซับซ้อนคลุมเครือ 2) ขาดความรู้เรื่องกำหนด แนวทางให้บุคลากรพัฒนาตัวเองด้านต่าง ๆ 3) ขาดความรู้การพัฒนาศักยภาพกระบวนการสร้างความผูกพัน 4) ขาดเทคนิคการสร้างแนวความคิดในการปฏิบัติตัวตามค่านิยม และสำหรับสภาพภาพรวมของบุคลากร วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ พบประเด็นที่ต้องพัฒนาประกอบด้วย 1) ขาดความรู้เรื่องจิตสำนึก ความผูกพันองค์กร โดยต้องการความรู้การเสริมสร้างให้เกิดความผูกพันในองค์กร มีแผนการพัฒนาความ ผูกพันในองค์กร และการกระตุ้นให้คนมีส่วนร่วมในการสร้างความผูกพันในองค์กร 2) ขาดความรู้เรื่องกำหนด แนวทางให้บุคลากรพัฒนาตัวเองด้านต่าง ๆ การตั้งเป้าหมายการพัฒนาตนเอง การสร้างความเข้าใจคนกับ องค์กร การทำงานร่วมกันในบริบทต่าง ๆ 3) ขาดความรู้การพัฒนาศักยภาพกระบวนการสร้างความผูกพัน มองถึงมิติของทัศนคติ การแสดงออก การสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ 4) ขาดเทคนิคการสร้างแนวความคิดในการ ปฏิบัติตัวตามค่านิยม มุ่งการเสริมสร้างแนวคิดในรูปแบบต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากการคิดในแต่ละแนว สอดคล้องกับ Anuwat-Udom (2013) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “การวิเคราะห์ความขัดแย้ง” ไว้ว่า ทำไม่ต้อง

วิเคราะห์ความขัดแย้ง การวิเคราะห์ความขัดแย้งต้องเป็นระบบ คือ มีการวิเคราะห์องค์ประกอบอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเพื่อให้เห็นภาพย่อยและสามารถเชื่อมโยงแต่ละองค์ประกอบเข้าด้วยกันจนเห็นภาพใหญ่ วิเคราะห์ความขัดแย้งรอบด้าน คือ มีการรับข้อมูลจากทุกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง จะต้องรับฟังข้อมูลกลุ่มที่เป็นคู่ขัดแย้ง การวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) เป็นกระบวนการพินิจพิจารณาและทำความเข้าใจความจริงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สามารถทำได้ด้วยเครื่องมือและเทคนิคที่หลากหลาย โดยมองถึงกายวิภาคของความขัดแย้ง 8 ส่วน ประกอบด้วย 1) ผู้เกี่ยวข้องหรือตัวละครที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง 2) ท่าทีและความสัมพันธ์ 3) ประเด็นเนื้อหา 4) แรงขับ 5) ความเป็นมาและเรื่องเล่า 6) สภาพบริบทแวดล้อม 7) ความพยายามในการแก้ปัญหา 8) สถานการณ์ล่าสุด และสอดคล้องกับ Rojanamongkol (2018) ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำกับความผูกพันองค์กรของพนักงานในกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง อายุอยู่ระหว่าง 21-30 ปี มีระยะเวลาการปฏิบัติงาน ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี สถานภาพโสด การรับรู้ภาวะผู้นำของกลุ่มเจนเอเรชั่นวายที่ทำงานเป็นพนักงานบริษัท A ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากในทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ลักษณะทางสังคม และการมีปฏิสัมพันธ์ลักษณะทางกายบุคลิกภาพลักษณะทางด้านเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับงาน ภูมิหลัง ทางสังคมและสติปัญญาความรู้ความสามารถตามลำดับ สำหรับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัท A ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ด้านความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในการยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กร ด้านความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะคงไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกภาพขององค์กร และด้านความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากเพื่อทำประโยชน์ขององค์กร การรับรู้ภาวะผู้นำโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าโดยหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนา จากสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมายผู้วิจัยจึงเลือกใช้หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงใช้หลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) หลักไตรสิกขา 3 (พัฒนาความผูกพันของบุคลากรในองค์กร) ไตรสิกขาสามถือน่าจะเป็นข้อจะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาหรือการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นจนสามารถบรรลุผลนิพพาน ประกอบด้วย 1) อธิศีลสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง 2) อธิจิตตสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม 3) อธิปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง สามารถเรียกอย่างง่ายคือ ศีล สมาธิและปัญญา 2) หลักอริยสัจ 4 (ฝึกการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริง) หลักอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ เป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ ประกอบด้วย 1) ทุกข์ เป็นความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่มีความบีบคั้น ความขัดแย้ง ความพอใจ ซึ่งมีอุปาทานขึ้น 5 เป็นตัวทุกข์ 2) สมุทัย เป็นเหตุแห่งความทุกข์ เป็นสาเหตุที่นำมาให้เกิดความทุกข์ ประกอบด้วย กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา 3) นิโรธ เป็นความดับทุกข์ เป็นภาวะให้ดับสลายดับสิ้นไป มีความหลุดพ้น สงบ เป็นอิสระ นำไปสู่นิพพาน 4) มรรค เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งการดับทุกข์ โดยใช้ทางสายกลางคือ มรรคมรรค 8 สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สำหรับผลลัพธ์ของการพัฒนาใช้ หลักภาวนา 4 (ผลลัพธ์ของความผูกพันในองค์กร) ตามหลักหลักภาวนา 4 ถือว่าเป็นความเจริญ การทำให้เป็นให้มี เป็นกระบวนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 1) กายภาวนา เป็นการเจริญทางกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย รวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) สติภาวนา เป็นการเจริญทางสติ พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมสติ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีการเกื้อกูลกัน 3) จิตภาวนา เป็นการเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตให้มีความเข้มแข็งความเจริญออก

งามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส 4) ปัญญาภาวนา เป็นการเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา มุ่งการประเมิณผลผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบสอดคล้องกับ Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithibunyakorn) (2014) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง” ระบุว่า ความขัดแย้งในพระไตรปิฎกนั้นสามารถนำมาถอดเป็นบทเรียนเพื่อประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง 3 กรณี โดยพระพุทธเจ้าได้เข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะเป็นคนกลาง (Third Side) อันประกอบด้วย 1) การจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรน้ำระหว่างเจ้าศากยและเจ้าโกลิยะ 2) การจัดการความขัดแย้งด้านค่านิยมเกี่ยวกับชาติพันธุ์ระหว่างพระเจ้าวิฑูทกะ 3) เจ้าศากย (สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์) และการจัดการความขัดแย้งด้านข้อมูลระหว่างพระภิกษุเมืองโกสัมพี ทั้งหมดพระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediator) ซึ่งการไกล่เกลี่ยไม่ได้สำเร็จทุกกรณี จึงมองว่าสันติวิธีไม่สามารถประกันความสำเร็จได้ เช่น ในกรณีของพระเจ้าวิฑูทกะ ตัวแปรที่สำคัญคือ “ความเกลียดชัง” สันติวิธีไม่สามารถประกันระยะเวลาในการจัดการความขัดแย้ง จึงต้องอาศัยเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีเครื่องมือหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ คือ “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” ถือว่าเป็นพุทธสันติวิธีซึ่งเป็นวิธีการในการจัดการความขัดแย้งที่ดำรงอยู่บนฐานของการรู้ตื่นและเบิกบาน เป็นการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง และสอดคล้องกับ Smithikrai and Phusapanit (2017) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่องานและความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมบุคลากรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีระดับความผูกพันต่องานและความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกต่อความผูกพันต่องานอย่างมีนัยยะสำคัญ ได้แก่ แนวโน้มเอียง ทางบวก ลักษณะงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และการบริหารจัดการขององค์กร ตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปรสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของความผูกพันต่องานได้ร้อยละ 41.7 ($p < .01$) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกที่ต่อความผูกพันต่อองค์กรอย่างมีนัยยะสำคัญ ได้แก่ แนวโน้มเอียง ทางบวก ลักษณะ งาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน การบังคับบัญชาของ หัวหน้า สิ่งที่ได้รับจากองค์กร และการบริหารจัดการของ องค์กร ตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปรสามารถร่วมกันอธิบายความ ผันแปรของความผูกพันต่อองค์กรได้ร้อยละ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าขั้นตอนการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์ความรู้ใหม่เป็น AEIOU Model 5 ขั้นตอนในการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย ขั้นตอน ที่ 1 คือ ขั้นตอนการตระหนักรู้ (Awareness) ขั้นตอนที่ 2 สิ่งแวดล้อม (Environment) ขั้นตอนที่ 3 สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ขั้นตอนที่ 4 ระบบองค์กร (Organization System) ขั้นตอนที่ 5 ความเข้าใจ (Understand) โดยมุ่งการพัฒนา 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) พัฒนาให้บุคลากรเกิดความตระหนักในเรื่องต่าง ๆ โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดในการดำเนินการ (Awareness) 2) กระตุ้นให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานที่ตนเองรับผิดชอบประสบความสำเร็จ และองค์กรมีความก้าวหน้า (Ignite) 3) มุ่งการลงมือทำเน้นให้ลงมือทำ อิสระริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิด ใช้กระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเองผ่านการทดลอง ทดสอบ เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และเป็นแรงขับเคลื่อนเพื่อให้ทุก ๆ กิจกรรมสำเร็จ (Action) สอดคล้องกับ Watthanatsap (2012) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “ความขัดแย้งหลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา” เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะถ่ายทอดเนื้อหาจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลาย ๆ คน ความสำคัญของการพูดคือวิธีการจะถ่ายทอดเนื้อหานั้นไปมีความสำคัญอย่างมาก ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะสามารถ

ถ่ายทอดแนวคิดของเขาให้กับผู้อื่นได้อย่างดี คนฟังจะชอบหรือไม่ชอบอยู่ที่คำพูดที่พูดออกไปนั่นเอง ไม่ใช่เพียงแต่มีลิ้นมีปากก็พูดไปในมวงคล 38 ประการ ของคำสอนพระพุทธเจ้า ได้กล่าวไว้ในมวงคลที่ 10 ถึงเรื่อง วาจาสุภาสิตจะเป็นมวงคลชีวิตที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในหมู่คณะในสังคมประเทศชาติได้ มี 5 ข้อ ประกอบด้วย 1) พูดถูกกาลเทศะ คือ ให้ดูจังหวะให้คนอื่นพูดจบก่อน ดูเวลาให้เหมาะสมเวลาพูด ไม่พูดเพื่อจ้อ หรือเพียงอยากระบายอารมณ์ ไม่พูดแต่ความดีของตัวเองมากเกินไป 2) พูดความจริง คือ ไม่พูดปด หลอกลวง นอกจากจะเป็นการเล่านิทานหรือเรื่องสมมติ แต่ถ้าต้องพูดความจริงแต่เกิดความเสียหายก็ต้องหาทางเลี่ยงหรือปฏิเสธ 3) พูดคำสุภาพ การเลือกใช้คำพูดให้เหมาะกับบุคคลใช้ภาษาที่ไพเราะหู ถ้าจะพูดกับผู้ใหญ่จะให้ติดใจเต็มคำว่ากรุณาถ้าจะปฏิเสธอะไรก็ควรกล่าวคำ “ขอโทษ” ก่อน แล้วจึงอธิบายเรื่องอื่น ๆ และไม่กล่าวคำหยาบคาย 4) ใช้คำพูดที่เป็นประโยชน์ เช่น คำพูดที่มีประโยชน์ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ให้ข้อคิด กำลังใจ ไม่พูดยุแยงให้แตกกัน 5) พูดด้วยความหวังดี ใช้คำพูดแสดงความเห็นอกเห็นใจให้คำแนะนำ ตักเตือน ช่วยออกความคิดแก้ปัญหา และสอดคล้องกับ Phra Pramote Vatagovito et al. (2020) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า วิศวกรสันติภาพท้องถิ่นเป็นผู้ที่สร้างสันติสุขให้กับชุมชน สร้างความเปลี่ยนแปลง เน้นการมีส่วนร่วม มีสมรรถนะของวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นพัฒนาเป็นเนื้อหาหลักสูตร ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และอุดมการณ์ 2) หลักการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแนวทางดำเนินชีวิต 3) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชน 4) การจัดการความขัดแย้ง 5) การสื่อสารที่สร้างพลังและเกิดสันติในชุมชน 6) การสร้างความร่วมมือและกำหนดจุดหมายร่วมกันของชุมชน 7) การเสริมสร้างพลังการเรียนรู้คิดสร้างสรรค์ชุมชนเกิดการเรียนรู้ 8) การสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง โดยหลักสูตรมีรูปแบบการอบรมที่มีความยืดหยุ่น เน้นการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างทักษะ ประเมินจากการทดลองนำไปใช้จริง การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ตามปรัชญาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น เนื้อหาหลักสูตรมีการอบรมต่อเนื่อง 3 วัน รวม 20 ชั่วโมง มี 5 Module + 1 Pre-Module และ Module 6 เป็นระยะติดตาม 1 ครั้ง การอบรม 20 ชั่วโมง ประกอบด้วย Pre-Module เปิดใจ ขยายพื้นที่สันติภายใน (3 ชม.) Module 1 จุดพลังความคิดสู่วิถีสันติวัฒนธรรม (3 ชม.) Module 2 สื่อสารสร้างพลังสันติวัฒนธรรม (4 ชม.) Module 3 การจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (3 ชม.) Module 4 ชุมชนเรียนรู้สันติวัฒนธรรม (3 ชม.) Module 5 พี่ประคองน้องสร้างสันติสุขในชุมชน (4 ชม.) Module ๖ ถอดรหัสสันติวัฒนธรรมนำสู่ความยั่งยืน (1 เดือน) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตรวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบทั้ง 3 มิติ ได้แก่ S-O-C (Self-Others-Context) หมายถึง การพัฒนาตนเอง การพัฒนาผู้อื่น และการคำนึงถึงบริบทสิ่งแวดล้อม โดยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นแบบการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Learning by Doing) เช่น การอภิปรายกลุ่ม การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การนำไปประยุกต์ใช้และการสอนงาน (Mentoring) และมีการวัดและประเมินผลของหลักสูตรวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น ใช้การวัดและการประเมินผลทั้ง 2 มิติ ได้แก่ การประเมินผลระหว่างการอบรม (Formative Assessment) และการประเมินผลรวม (Summative Assessment) โดยวิธีการที่ใช้ในการวัดและประเมินผล การทดสอบก่อน (Pre-test) และหลังการอบรม (Post-test) การประเมินผลระหว่างเรียน เช่น การสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าอบรม การสังเกตการทำกิจกรรมกลุ่ม

สรุป

จากสภาพรวมของบุคลากรวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ โดยมีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ พนักงานทุกคน แบบตัวต่อตัว ทำให้ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการพัฒนาโดยหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนา จากสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมายผู้วิจัยจึงเลือกใช้หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงใช้หลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา 3 (พัฒนาความผูกพันของบุคลากรในองค์กร) หลักอริยสัจ 4 (ฝึกการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริง) และหลักภavana 4 (ผลลัพธ์ของความผูกพันในองค์กร) ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ใช้ในการพัฒนาเป็น AEIOU Model

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องมีแผนการพัฒนาและงบประมาณในการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยบุคลากรทั้งระดับต้องผ่านการพัฒนาและฝึกอบรมในหลักสูตรความผูกพันในองค์กร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขับเคลื่อนการทำวิจัยเรื่อง พัฒนาความสุขของคนในองค์กร และ พัฒนาบุคลากรด้านการสื่อสารอย่างทรงพลัง” เพื่อยกระดับการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Anuwat-Udom, M. (2013). *Basic Knowledge Framework on Conflict Management through Peaceful Means: Peace Dialogue*. Bangkok: Office Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute.
- Aphiprachayasakul, K. (2017). *Organization Efficiency Increasing*. Bangkok: Focus Media and Publishing.
- Katim, L., Wongnaya, S., & Boonpituk, S. (2018). Strategic Movement for Human Resource Management of Phobphrawittayakom School under the Secondary Educational Service Area Office 38. *Srinakharinwirot Academic Journal of Educational*, 19(1), 174-192.
- Manmee, Th. (2014). *Building Organizational Commitment in Buddhism*. Retrieved May 5, 2023, from <https://www.gotoknow.org/posts/582130>
- Phra Pramote Vatagovito et al. (2020). *The Development of Curriculum for Enhancing the Local Leader Competencies in Becoming Peace Engineer for Building Peace in the Communities*. (Research Report). Phra Nakhon Sri Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2014). *Buddhist Conflict Resolution: Integrating Principles and Tools for Conflict Management*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Premwichai, P. (2023). Three Studies for Human Resource Development. *Journal of Interdisciplinary Innovation Review*, 6(1), A34-A41.

- Rojanamongkol, P. (2018). *The Effect of Leadership to Engagement of the Employees in Generation-Y: Case Study of the Company A*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Krungthep. Bangkok.
- Smithikrai, Ch., & Phusapanit, P. (2017). *Factors Influencing Job Commitment and Organizational Commitment of Personnel at Chiang Mai University*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Watthanatsap, W. (2012). *Conflict: Principles and Problem-Solving Tools*. (4th ed.). Khon Kaen: Khlangnana Wittaya Printing House.

พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ Buddhism Intergrated with Social Work Practice

¹ณัฐหทัย นิรัตติสัย และ พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ คงบุญวาสน์

¹Nathatai Nirattisai and Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri Congboonwasana

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Nathataini@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ 2) ศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 โดยเก็บข้อมูลทุกรูป/คน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม รวมทั้งสิ้น 77 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1. มีการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ทุกด้านในระดับมากที่สุดในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา โดยด้านที่มากที่สุดได้แก่ ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอรรถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดหมาย) และ ด้านปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน) ตามลำดับ 2. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ 3. ด้านความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ด้านอาจารย์ มากที่สุด รองลงมาด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ตามลำดับ

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ; การฝึกภาคปฏิบัติ; สังคมสงเคราะห์

Abstract

This research aims to 1) Study Buddhist principles applied in social work practicum, 2) Investigate methods of integrating Buddhist principles with social work, 3) Propose guidelines for integrating practicum in the Bachelor of Social Work program at Mahamakut Buddhist University. This research is a mixed-method research. The population used in the study is Social Work students of Mahamakut Buddhist University students from the Social Work

program at Mahamakut Buddhist University (Main campus and Isan campus) enrolled in Practicum 1, Practicum 2, and Practicum of 3 courses. By collecting data on every person, instructors, and field advisors, total 77 person.

The research results found that: 1. The use of Buddhist principles Sappurisadhamma 7 in all aspects was at the highest level in the practicum, especially Kalanutthana (knowing the proper time), Mattanutthana (knowing moderation), Dhammantthana (knowing the reasons), Attanutthana (knowing oneself), Puggalanutthana (knowing individuals), Atthanutthana (knowing the goal), and Parisanutthana (knowing the community), respectively. 2. Students integrated Buddhist principles with social work to a great extent in terms of basic work knowledge, techniques, attitudes, skills, and social work service principles. 3. Concerning the integration guidelines for Buddhist principles in social work practicum, students rated instructor integration highest, followed by student integration, curriculum, and practicum agency, respectively.

Keywords: Buddhist Integration; Practicum; Social Work

บทนำ

ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น การพัฒนาไม่ได้นำมาซึ่งความเจริญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การพัฒนายังนำมาซึ่งปัญหาในหลาย ๆ ด้านเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันล้วนส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ มีคนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้ตนเองและครอบครัวก้าวพ้นจากสภาพปัญหาและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ งานสังคมสงเคราะห์จึงเข้ามามีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหา ดังกล่าวให้กับประชาชนดังปรัชญาของงานสังคมสงเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเหลือเขาเพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้” งานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยได้รับการยอมรับและมีบทบาทมากขึ้นในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหา ดังจะเห็นได้จากจำนวนมหาวิทยาลัยที่เปิดทำการเรียนการสอนสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยในปัจจุบันที่มีมากขึ้นถึง 6 แห่ง แต่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์เพียง 2 แห่งเท่านั้นที่มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการเรียนการสอน ทำให้หลักสูตรมีความแตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยอื่น แต่ทั้งนี้ยังคงเนื้อหาศาสตร์ที่เป็นสากลอยู่ หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เริ่มเปิดการเรียนการสอนครั้งแรกในปี พ.ศ.2554 มีวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิต คือ 1. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ จรรยาบรรณทางวิชาชีพและชี้นำสังคมไปในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม 2. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะคิด และทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ มีวิธีวิทยาในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ สามารถประยุกต์และพัฒนาเครื่องมือการทำงานในระดับจุลภาคและมหภาค และ 3. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการบูรณาการความรู้ ทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เทคโนโลยี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ จะเห็นได้ว่าหลักสูตรให้ความสำคัญและมุ่งส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ (Bachelor of Social Work Program in Social Work, 2020) ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” การผลิตบัณฑิตทางด้านสังคมสงเคราะห์จึงมีความแตกต่างจากสาขาวิชาอื่นในมหาวิทยาลัย คือ บัณฑิตสังคมสงเคราะห์จะต้องผ่านการฝึกภาคปฏิบัติ 3 รายวิชา

ก่อนจบการศึกษา การฝึกภาคปฏิบัตินับเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่มีความพร้อมก่อนที่จะออกไปปฏิบัติงานจริง เนื่องจากการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับมนุษย์ที่มีชีวิตและจิตใจ ดังนั้น ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยต่อยอดในการทำงานในอนาคต โดยเฉพาะ “การเคารพสิทธิ ศักดิ์ศรี คุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ความเท่าเทียม เป็นธรรม และการทำงานที่เน้น การรวบรวมข้อมูล ค้นหาข้อเท็จจริง สัมภาษณ์ สอบประวัติ เยี่ยมบ้าน และการสืบเสาะข้อเท็จจริง รวมทั้งการติดตามประเมินผล (Boonyarattanasoontorn, Kumhom, Kammanat and Kamdang, 2021)-ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงเล็งเห็นและให้ความสำคัญกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมในหลักสูตรการเรียนการสอน และจากการดำเนินการเรียนการสอนในรายวิชาฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชาที่ผ่านมา หลักสูตรยังไม่ได้ทำการศึกษาติดตาม และประเมินผลเรื่องการบูรณาการในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ โดยหลักธรรมที่คณะนักวิจัยจะใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี เหตุผลที่คณะผู้วิจัยเลือกหลักธรรมนี้เนื่องจากหลักธรรมทั้ง 7 ประการดังกล่าวเหมาะสมกับการผลิตบัณฑิตที่พร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อออกไปเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่มีคุณภาพในอนาคตและเพื่อมุ่งเป้าสู่การพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐานสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างให้นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญทางการทำงานด้านงานสังคมสงเคราะห์ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์
2. เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์
3. เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 แนวคิด ได้แก่ 1. แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ 2. หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 2.1 หลักสัปปุริสธรรม 7 2.2 งานสังคมสงเคราะห์

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม โดยเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 65 คน ได้แก่ นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 โดยเก็บข้อมูลทุกรูป/คน
- 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบด้วยการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม และ นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 จำนวน 65 คน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิตส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน จำนวน 6 รูป/คน อาจารย์ที่ปรึกษา

ภาคสนามส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน จำนวน 6 คน และนักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน จำนวน 6 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษานี้มี 2 ประเภท คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

4.1 แบบสอบถาม สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามประกอบด้วย คำถามปลายปิด (Close-Ended Questions) และคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) โดยแบ่งคำถามออกเป็น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ สถานะ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา รายวิชาที่ลงฝึกภาคปฏิบัติ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ ได้แก่ อัมมัญญาตา (รู้เหตุ) อัตถัญญาตา (รู้จุดมุ่งหมาย) อัตตัญญาตา (รู้จักตน) มัตตัญญาตา (รู้จักประมาณ) กาลัญญาตา (รู้จักเวลา) ปริสสัญญาตา (รู้จักชุมชน) และปุคคัลลัญญาตา (รู้จักบุคคล) ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน พื้นฐาน ทักษะ เทคนิค และหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ หลักสูตร และหน่วยงานฝึก ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

4.2 แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารข้อมูล และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาแล้วสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนการพัฒนาแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างโดยพัฒนาประเด็นจากการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และจากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของนักศึกษา

การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากที่ปรึกษางานวิจัยและนำมาปรับปรุงแก้ไข
2. นำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) และปรับแก้ไขก่อนนำไปใช้ในงานวิจัย

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ ศาสตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 30 ชุด เพื่อทดสอบความชัดเจนและข้อบกพร่อง

ความเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษานี้ได้มีการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังต่อไปนี้

1. ความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาและตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) โดยได้ค่า IOC 0.94 จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปให้นักศึกษาทำแบบสอบถาม

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาและปรับปรุง แก้ไขไปทำการทดสอบ (Try-Out) จำนวน 30 ชุดกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ ในที่นี้คือ นักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทดสอบคุณภาพแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาการฝึกภาคปฏิบัติแก่นักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236) จำนวน 23 รูป/คน รายวิชาฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237) จำนวน 25 รูป/คน และรายวิชาฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238) จำนวน 17 รูป/คน

2) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานขอสัมภาษณ์ นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาละ 2 รูป/คน อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามรายวิชาละ 2 คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต 6 รูป/คน โดยเนื้อหาการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติ และหลังจากถอดเทปเสร็จผู้วิจัยได้นำเอกสารไปให้นักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต แต่ละรูป/คนตรวจสอบความถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package to the Sciences หรือ SPSS) โดยใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อหาความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-Test แบบ Independent Samples) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test แบบ One-way ANOVA) หากพบมีความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยทดสอบภายใต้ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษา การบูรณาการหลักพุทธธรรม (หลักสัปปุริสธรรม 7) เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ และความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ 5 ระดับ ดังนี้

$$\text{ฟิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{จำนวนชั้น} = \frac{5-1}{5} = 4 = 0.8$$

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ทำโดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ มาดำเนินการจัดระบบระเบียบและหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาประกอบตาราง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคคัลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน) ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษานำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์

หลักพุทธธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
กาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล)	4.58	.487	มากที่สุด
มัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ)	4.44	.490	มากที่สุด
ธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ)	4.42	.538	มากที่สุด
อัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน)	4.41	.501	มากที่สุด
ปุคคัลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล)	4.40	.672	มากที่สุด
อถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)	4.38	.541	มากที่สุด
ปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน)	4.38	.600	มากที่สุด
รวม	4.43	.486	มากที่สุด

ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นต่างกัน ได้แก่ ด้านมัตตัญญตา ด้านธัมมัญญตา ด้านปุคคัลัญญตา และด้านปริสสัญญตา ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

หลัก พุทธธรรม	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขต อีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.				
ธัมมัญญตา	4.59	0.45	มากที่สุด	4.22	0.57	มากที่สุด	2.913	.005*	แตกต่าง
อถัญญตา	4.48	0.46	มากที่สุด	4.26	0.61	มากที่สุด	1.657	.103	ไม่แตกต่าง
อัตตัญญตา	4.49	0.47	มากที่สุด	4.31	0.52	มากที่สุด	1.494	.140	ไม่แตกต่าง
มัตตัญญตา	4.56	0.44	มากที่สุด	4.29	0.51	มากที่สุด	2.310	.024*	แตกต่าง
กาลัญญตา	4.67	0.37	มากที่สุด	4.48	0.59	มากที่สุด	1.518	.136	ไม่แตกต่าง
ปริสสัญญตา	4.53	0.55	มากที่สุด	4.22	0.62	มากที่สุด	2.149	.035*	แตกต่าง
ปุคคัลัญญตา	4.55	0.56	มากที่สุด	4.22	0.75	มากที่สุด	2.044	.045*	แตกต่าง
ผลรวม	4.55	0.40	มากที่สุด	4.28	0.54	มากที่สุด	2.292	.025*	แตกต่าง
N=35			N=30						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษาในการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

ความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน	4.49	0.553	มากที่สุด
เทคนิค	4.44	0.618	มากที่สุด
ทัศนคติ	4.43	0.694	มากที่สุด
ทักษะ	4.42	0.649	มากที่สุด
หลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์	4.40	0.644	มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ด้านอาจารย์ มากที่สุด ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
อาจารย์	4.52	0.549	มากที่สุด
นักศึกษา	4.44	0.607	มากที่สุด
หลักสูตร	4.44	0.524	มากที่สุด
หน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ	4.44	0.583	มากที่สุด

สรุปความคิดเห็นด้านการบูรณาการจากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิตที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ในระหว่างเรียนอาจารย์ผู้สอนมีการยกตัวอย่างหลักธรรมควบคู่ไปกับการสอนอยู่เสมอ ส่วนมากจะเป็นหลักธรรมง่าย ๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวัน การเรียนการสอนและการฝึกภาคปฏิบัติ ส่วนการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามที่ดูแลนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชาและทั้ง 2 วิทยาเขต พบว่า อาจารย์ที่ปรึกษาส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องดีที่มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพราะเป็นการปลูกฝังและชี้แนะในสิ่งที่ดี ๆ ให้นักศึกษานำมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและการฝึกภาคปฏิบัติและมองว่าเป็นจุดเด่นของมหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยอื่นไม่มีและการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรทั้ง 2 วิทยาเขต พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรทุกคนมองว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์การสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในแต่ละรายวิชานั้นว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยที่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ที่เป็นสากล หากนักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์กับทุกภาคส่วน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ การบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 ในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

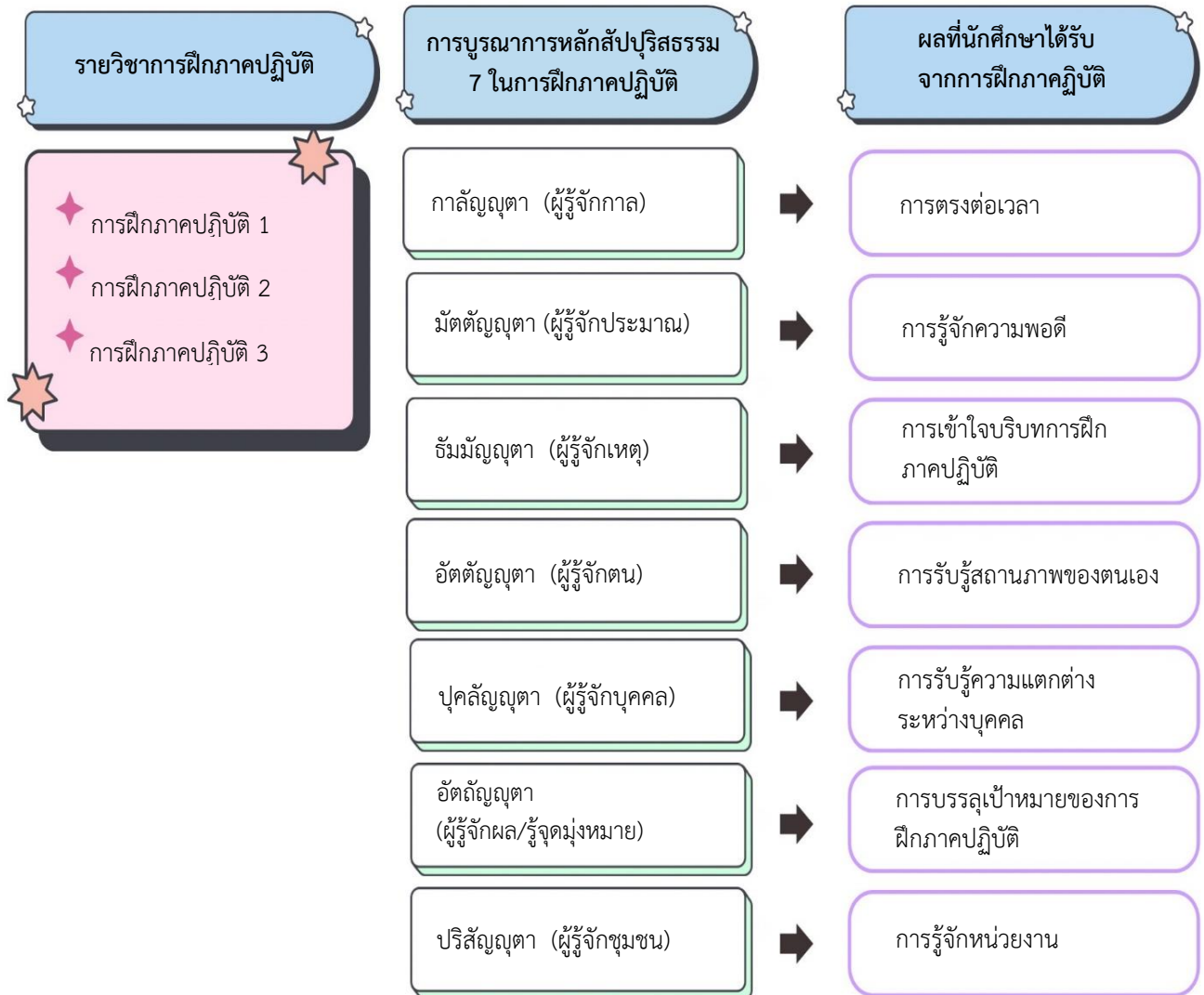

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากแผนภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 ในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ทำให้ทราบองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์หลักสัปปุริสธรรม 7 บูรณาการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) นักศึกษาที่ออกฝึกภาคปฏิบัติต้องเป็นผู้ตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ต้องรักษาความลับของผู้ใช้บริการ เคารพในการให้เกียรติผู้ร่วมงานและปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด

ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้จักความพอดี ในทุก ๆ ด้าน ไม่ทำอะไรที่เกินความสามารถของตนเองเพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ ไม่ใช่หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงาน

ทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ ปรัชษาหรือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเองและส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ให้บริการได้

ด้านธัมมัญญา (ผู้รู้จักเหตุ) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องเข้าใจบริบทของการฝึกภาคปฏิบัติและรู้ว่าหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองคืออะไร ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน

ด้านอัตตัญญา (ผู้รู้จักตน) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้ว่าตนเองคือใคร มีสถานภาพอะไร ควรประพฤติปฏิบัติตนเช่นไร และต้องคำนึงถึงการตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยประเมินและวิเคราะห์ตนเองตลอดเวลาการฝึกภาคปฏิบัติ ใช้การสะท้อนคิดทั้งกับตนเองและกับผู้ให้บริการ

ด้านปุคลัญญา (ผู้รู้จักบุคคล) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้ว่าแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน การทำงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับมนุษย์ซึ่งมีชีวิต มีจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด ดังนั้น การปฏิบัติงานต้องใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ให้บริการ โดยฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนา เลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลังและเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก

ด้านอัตถัญญา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) นักศึกษาต้องทราบเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการฝึกภาคปฏิบัติงานแต่ละรายวิชาคืออะไร ไม่ควรทำอะไรที่เกินขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของ นอกจากได้รับมอบหมายจากอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

ด้านปริสัญญญา (ผู้รู้จักชุมชน) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้จักหน่วยงานหรือชุมชนที่นักศึกษาเข้าไปทำงานด้วยโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนในการทำงาน

นอกจากนี้ การบูรณาการยังจำเป็นต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน เทคนิค ทักษะ ทักษะ และหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า มีการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ทุกด้านในระดับมากที่สุดในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา ดังนี้ ด้านกาลัญญา (ผู้รู้จักกาล) มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านมัตตัญญา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคลัญญา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอัตถัญญา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสัญญญา (ผู้รู้จักชุมชน) ตามลำดับจากผลการวิจัยในครั้งนี้จะเห็นได้ว่านักศึกษาได้นำหลักกาลัญญา (ผู้รู้จักกาล) ไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติมากที่สุด สอดคล้องกับ Podapol, and Podapol (2020) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านที่มีการประยุกต์ใช้สูงสุด คือ กาลัญญา (รู้จักกาล) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Chaiyaphan (2017) ที่ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของข้อมูลคุณภาพ พบว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รู้จักเวลา รู้คุณค่าของเวลา มีขั้นตอนในการทำงานในการทำงานให้บริการประชาชนตามหลักกาลัญญา คือ การเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะระยะเวลาที่ต้องใช้ในการบริหารงานหรือการปฏิบัติงาน เช่น การแบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ทำให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้เหมาะสมเวลา โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เป้าหมายและมาตรฐาน การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของนักการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ของประชาชน

ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ของ Phra Promwihan Athidhammo (Daendongying) (2021) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นควรทำงานให้ตรงต่อเวลาจัดลำดับความสำคัญของงานก่อนและหลัง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันต่อเหตุการณ์และเวลาที่เหมาะสม จัดเวลาให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและประชาชน มีการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรับฟังปัญหาจากประชาชน มีการกำหนดว่าต้องปฏิบัติงานตามวัน เวลา ที่กำหนดทั้งในสถานที่และนอกสถานที่และต้องทันต่อข่าวสารบ้านเมืองให้ความสำคัญกับกรอบเวลาของการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ตั้งไว้ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ Detophat (2022) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 ผลการวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านการรู้จักชุมชน ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้หลักการ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้ความมุ่งหมายและด้านการรู้จักเวลาตามลำดับ และเมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษาใช้หลักการรักษาความลับในการฝึกภาคปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งตรงกับประกาศสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เรื่อง มาตรฐานการให้บริการของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2564 มาตรฐานจรรยาบรรณ องค์กรประกอบที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้ใช้บริการ ได้แก่ ยึดประโยชน์สูงสุดของผู้ใช้บริการ โดยเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างหลากหลาย สิทธิความเป็นส่วนตัว รักษาความลับของผู้ใช้บริการ ยึดหลักการมีส่วนร่วมและสัมพันธ์ทางวิชาชีพ รวมทั้งให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีความต้องการพิเศษและพิทักษ์คุ้มครองและพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล ครอบครัว กลุ่มคนหรือชุมชน (Royal Gazette. 2021) และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ Course Professor Central 1 (2023) ที่กล่าวไว้ว่า “ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาในเรื่องการรักษาความลับของผู้ใช้บริการ บางอย่างก็ต้องปรึกษากับที่ปรึกษา กับคนที่คอยดูแลเราว่า อันนี้ทำได้ไหม อันนั้นทำได้ไหม เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้ว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ” และสอดคล้องกับ Kumhom (2013) ที่อธิบายว่า การเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้บริการ โดยไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ใช้บริการและครอบครัว การรักษาความลับของผู้ใช้บริการยังรวมถึงหน่วยงาน เพื่อนร่วมงานระหว่างหน่วยงานที่ต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ ขององค์กรในการรักษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ทั้งด้านการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ตามลำดับจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่านักศึกษาได้บูรณาการหลักพุทธธรรมกับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐานมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Parimethachai (2022) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านความรู้ ต้องมีความรู้เรื่องศิลปะร่วมสมัยเป็นอย่างดี 2. ด้านทักษะ ต้องมีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะในการประสานงาน ทักษะในการแก้ปัญหา 3. ด้านความสามารถ ต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารภายในองค์กร การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ Dockthaisong, Raksamueng, and Maharattanasakul (2017) ที่ศึกษาเรื่อง การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างกลุ่มเล็ก ในการศึกษาในระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ผลการศึกษา เรื่องการบูรณาการการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พบว่า จะช่วยให้การบริหารงานภาครัฐมีความโปร่งใสมากขึ้นเนื่องจากหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องของอุดมการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่ต้องการให้มนุษย์พ้นทุกข์ การบริหารงานภาครัฐ

มีฐานคติพุทธธรรมรองรับจะทำให้การบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือการบริหารงานภาครัฐมีอุดมการณ์พุทธธรรม เพื่อความผาสุกของประชาชน สร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Chankhiaw (2016) เรื่อง การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความคิดเห็นระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในเรื่องการใช้บทบาทครูประกอบการเรียนรู้พุทธวิธีบูรณาการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีเหตุผลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้ด้วยการประยุกต์หลักธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammachitto) (2009) ที่กล่าวว่า การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มี 2 รูปแบบ คือ การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา และการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ เป็นการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริม เพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ Practical training students 1 Isan Campus (2023) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “อาจารย์ภาคสนามได้ยกตัวอย่างการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อให้เห็นภาพเชื่อมโยงกันพร้อมทั้งสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้งานและการใช้ชีวิตเป็นไปในทางที่ดี” และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการให้สัมภาษณ์ของ Practical training students 2 Isan Campus (2023) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ตอนไปฝึกงานจะเน้นในเรื่องของอิทธิบาทกับพรหมวิหาร 4 เป็นหลักสำคัญจะต้องมี ต้องการให้เรามีความเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือคน นักศึกษาจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ” และเช่นเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ Practical training students 2 Central Campus (2023) ที่อธิบายว่า “ส่วนมากที่ได้ใช้จริง ๆ และใช้ในชีวิตประจำวันในการไปฝึกงาน ก็จะมีการสุภาพอ่อนโยนต่อพี่ ๆ ที่ทำการฝึกให้ การใช้กิริยาที่สุภาพ การไหว้จาก การอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แข็งกระด้าง ไปมาลาไหว้ ให้พี่เขารู้สึกว่าเราเป็นเด็กน่ารัก แล้วก็ไม่ได้ผิดในสิ่งที่คนอื่นไม่ชอบค่ะ การเชื่อฟังก็คือให้เชื่อฟังพี่ ๆ แล้วเป็นการรับฟังด้วยเหตุผล แล้วก็ทำด้วยใจจริง” นอกจากนี้เป็นการรู้จักสถานที่ที่มีกาลเทศะต่อสถานที่ไม่ทำผิดในสถานที่ของเขา ให้เกียรติของสถานที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในด้านอาจารย์ ด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ตามลำดับ เมื่อศึกษารายละเอียดรายข้อ พบว่า นักศึกษามีความเห็นว่าง่ายควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Suknaisith (2021) เรื่องการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการประเมินโครงการสำหรับนิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยมีการวางแผนอย่างรอบคอบในการเลือกประสบการณ์ หรือกิจกรรมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ การเรียนโดยนำประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้านรวมถึงพัฒนาการทางสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนมีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น รู้จักเข้าใจตนเอง มีการตรวจสอบค่านิยม เจตคติของตนมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างกระตือรือร้น มีส่วนร่วมในการลงมือกระทำ ได้ฝึกทักษะการสังเกต การตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์ และการค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ National Education Act 1999, Section 24 (3) ความเป็นให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้แบบบูรณาการของ

Jedsadawiroj (2003) ไม่ว่าจะเป็น การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ การบูรณาการกับกระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการเชิงวิธีการ ที่เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้ามา ร่วมกับการสอน เพื่อให้ การสอน มีหลากหลายวิธี เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ อย่างสัมพันธ์กัน เช่น การสนทนา การอภิปราย การบรรยาย การค้นคว้า การศึกษานอกห้องเรียน เป็นต้น และเป็นไปในทิศทางเดียวกับคำกล่าวของ Priest (1990) ที่ได้ อธิบายว่า การศึกษานอกห้องเรียนเป็นวิธีการที่ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เน้นการลงมือปฏิบัติ นอกห้องเรียนและเช่นเดียวกับ Lappin (2000) ที่อธิบายว่า การศึกษานอกห้องเรียนทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ และครอบคลุมมากขึ้น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและนอกห้องเรียน ซึ่ง Association of Experiential Education (AEE) (2003) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ นอกห้องเรียนที่เน้นประสบการณ์ ประกอบด้วย 1. เกิดจากผู้สอนวางแผนในการเลือกประสบการณ์หรือกิจกรรมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการ พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ 2. เรียนโดยนำ ประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ ช่วยให้ นักเรียนมีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและเข้าใจตนเองมากขึ้น 3. ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น มีส่วนร่วม และลงมือทำรวมถึงได้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การตั้งคำถาม การสังเกต การค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงของ Khammani (2005) ที่อธิบายว่า การให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเข้าไปเจอปัญหาในสภาพที่แท้จริง โดยร่วมกันศึกษา เรียนรู้ แสวงหาข้อมูล วิธีการที่จะแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เดิมซึ่งกันและกันมา สร้างเป็นประสบการณ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความรู้ใหม่และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ Practical training students 3 Isan Campus (2023) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ช่วงเรียนอาจารย์จะพาไปศึกษาดูงานตามสถานที่จริง ว่าที่ ๆ ที่อยู่ใกล้ที่ปฏิบัติงานต้องทำอะไรบ้าง มีกระบวนการในการทำงานอย่างไร เวลาที่เราจะต้องไปพบ ผู้ใช้บริการจะต้องวางตัวอย่างไร หรืออยู่ต่อหน้าหัวหน้างานจะทำอย่างไร แล้วเราจะนำความรู้ที่ได้เรียนมาจาก ในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้อย่างไร”

สรุป

พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานใช้วิธีการเก็บ ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาสังคมสงเคราะห์ส่วนกลางและวิทยา เขตอีสาน อาจารย์ที่ปรึกษาในคณะและอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติระดับมากที่สุด คือด้านกาลัญญา (ผู้รู้จักกาล) ด้านที่น้อยที่สุด คือด้านปริสัญญุตตา (ผู้รู้จักชุมชน) การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรมของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน ด้านที่แตกต่างกันได้แก่ ด้านมัตตัญญา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านบุคคลัญญา (ผู้รู้จักบุคคล) และด้านปริสัญญุตตา (ผู้รู้จักชุมชน) การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์มากที่สุด เรื่อง การบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านที่น้อยที่สุดด้านหลักการให้บริการของ นักสังคมสงเคราะห์และความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทาง สังคมสงเคราะห์ด้านที่มากที่สุด คือ ด้านอาจารย์ น้อยที่สุด คือ ด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ส่วนความคิดเห็น ด้านการบูรณาการจากการสัมภาษณ์ นักศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ในระหว่างเรียนอาจารย์ผู้สอนมีการยกตัวอย่างหลักธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอนอยู่เสมอ ส่วนมาก เป็นหลักธรรมง่าย ๆ การสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม พบว่า ส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องดีที่มีการนำ หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพราะเป็นการปลูกฝังและชี้แนะสิ่งดี ๆ ให้แก่นักศึกษา ส่วนการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตร ส่วนใหญ่มองว่าเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์มากเนื่องจากเป็น

มหาวิทยาลัยส่งเสริมการเรียนการสอนจะสอดแทรกหลักสูตรเข้าไปในแต่ละรายวิชา การนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ควรผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน ให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาบรรจุรายวิชาเกี่ยวกับหลักการทางศาสนาเข้าไปในทุกหลักสูตร

1.2 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้นให้แก่ ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในการนำหลักสูตรมาประยุกต์ใช้

1.3 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ ควรมีการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันเพื่อส่งเสริม การนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาหลักสูตรอื่น ๆ ในการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคม สงเคราะห์

2.2 ควรศึกษาการเปรียบเทียบผลการประยุกต์ใช้หลักสูตรก่อนและหลังการประยุกต์ใช้หลักสูตร

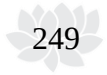
2.3 ควรศึกษาเรื่องกรณีศึกษาโดยใช้หลักสูตรร่วมกับหลักการสังคมสงเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

References

- Announcement of the Social Work Professional Council regarding the Standards of service for Social Work Professionals B.E. 2564 (2021, June 30). *Royal Gazette*. Volume 138, Special Section 144.
- Association of Experiential Education (AEE). 2003. *Definition of Experiential Education*. Retrieved February 5, 2016, from <https://www.aee.org/ndef.html>
- Bachelor of Social Work Program in Social Work. (2020). *Faculty of Social Sciences*. Nakhon Pathom: Mahamakut Buddhist University.
- Boonyarattanasoontorn, J., Kumhom, R., Kammanat, Y., & Kamdang, Th. (2021). Creating Value and Core Competencies of Professional Social Workers. *Journal of Social Work*, 29(1), 294-328.
- Chaiyaphan, T. (2017). *An Application of Buddhadhamma for Promoting Administrative Effectiveness in Local Administrative Organizations in Ubon Ratchatani Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Chankhiaw, S. (2016). Learning Management on Buddhism through Integrated Buddhist Methods. *CMRU Ganesha Journal*, 12(1), 15-27.
- Course Professor Central 1. (2023). Professor. *Interview*. June, 10.

- Detophat, Y. (2022). *Application of the Buddhist Principle of Suppurisadhamma by School Administrators Affecting the Happiness in the Workplace at Schools under Rayong Primary Educational Service Area Office 2*. (Master's Thesis). Rambhai Barni Rajabhat University. Chanthaburi.
- Dockthaisong, B., Raksamueng, S., & Maharattanasakul, p. (2017). The Integrative Buddhism Principles to Read the Profound Public Administration to Build the Mahachulalongkornrajavidyalaya Intellectual Capital through Higher Learning and Ready Toward AEC. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(2), 69-84.
- Jedsadawiroj, S. (2003). *The Integration of Teaching and Learning Management*. Bangkok: Book Point Company Limited.
- Khammani, T. (2005). *Teaching Science: Knowledge for Organizing Effective Learning Process*. (4th ed.). Bangkok: Dansuttha Printing Company.
- Kumhom, R. (2013). *The Principle and Processes of Micro Social Work Practice*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Lappin, E. (2000). *Outdoor Education for Behavior Disturbed Student*. Washington, D. C.: ERIC Digest.
- Ministry of Education. (2010). *National Education Act of 1999, Amended (No 2) B.E. 2022 and (No 3) B.E. 2010*. Bangkok: Printing House Transport Organization and Parcel.
- Parimethachai, P. (2022). *BuddhaDhamma Integration for Human Resource Development of the Office of Contemporary Art and Culture*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Dhammakosajarn (Prayoon ThammaJitto). (2009). *The Method of Integrating Buddhism with Modern Sciences*. Ayuthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phra Promwihan Athidhammo (Daendongying). (2021). *The Desirable Characteristics of the Local Politicians in Khon Kaen Municipality*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Podapol, P., & Podapol, p. (2020). Application of Administrative Principle on Suppurisa-Dhamma to Administration of Sub-District Administrative Organizations in Phon Thong District, Roi Et Province. *Journal of Srilanchang Review*, 6(2), 83-93.
- Practical Training Students 1 Isan Campus. Student. *Interview*. May, 23.
- Practical Training Students 2 Central Campus. Student. *Interview*. June, 20.
- Practical Training Students 2 Isan Campus. Student. *Interview*. May, 23.
- Practical Training Students 3 Isan Campus. Student. *Interview*. May, 23.
- Priest, S. (1990). The Semantics of Adventure Education. In Miles, J. C. & Priest, S. (Eds.). *Adventure Education* (pp. 113-117). State College, PA: Venture Publishing.

Suknaisith, A. (2021). Learning Management Outside the Classroom to Develop Project Evaluation Skills for of Bachelor of Arts Program Students Research Field in Sociology for the Development. *Research and Development Institute Journal of Chaiyaphum Rajabhat University*, 3(2), 84-95.

กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Developing Model Mediators for Dispute Resolution through Buddhist Peaceful Means

กชพร สอดส่อง

Kotchaporn Sodsong

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: bbour.cm@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยตามกรอบของอริยสังฆโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ของหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า (1) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ (2) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดสติไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เมื่อเผชิญกับคู่กรณี (3) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ (4) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ (5) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดกระบวนการฝึกปฏิบัติด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรียนเพียงทฤษฎีจึงไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ พบว่า หลักไตรสิกขา 3 มุ่งพัฒนาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบตามกรอบของ “CAP” ภายใต้การบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรที่พัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นมืออาชีพ โดยผู้ไกล่เกลี่ยสามารถไกล่เกลี่ยได้อย่างเป็นมืออาชีพ สามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งผ่านอริยสังฆโมเดล พัฒนาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยไตรสิกขา และวัดผลประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านภาพ 4 ประการด้วย วัดผลด้านกายภาพ วัดผลด้านพฤติกรรมภาพ วัดผลด้านจิตตภาพ วัดผลด้านปัญญาภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ 3) กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี พบว่า องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็น MMKS Model

คำสำคัญ: การพัฒนา; ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; พุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the problems, context, and needs related to the development of model mediators for dispute resolution, as well as the theories pertaining to modern mediation practices; 2) to analyze the Buddhist peaceful means

*Received August 21, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted February 22, 2025

that support the process of developing model mediators for dispute resolution; and 3) to develop and present a process for training model mediators for dispute resolution through Buddhist peaceful means. The study was conducted within the framework of the Four Noble Truths (*Ariyasacca*) and utilized the 9-Ladder Approach of the Peace Studies Program at the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

The study found the following results: 1) The problems faced by mediators for dispute resolution included: (1) Mediators lack essential mediation skills; (2) Mediators lack mindfulness in controlling their emotions when facing with the parties involved in the conflict; (3) Mediators struggle to analyze the underlying points of conflict; (4) Mediators do not possess professional mediation techniques; and (5) Mediators are familiar with theoretical concepts but lack practical experience in dispute mediation. 2) The Buddhist peaceful means that support the development of mediators for civil disputes involve the Threefold Training (*Tisikkhā*), which is integral to cultivating model mediators within the 'CAP' framework. This approach is further enhanced by a curriculum that focuses on professional development for dispute mediators. As a result, the mediators are equipped to mediate disputes with professionalism, analyzing conflicts using the Four Noble Truths model. The quality of dispute mediators is developed through the principles of the Threefold Training, and the outcomes of mediator development can be evaluated through the principles of the Four Developments (*Bhāvanā*), which encompass the physical, moral, emotional, and intellectual aspects. 3) The process of developing model mediators for dispute resolution through Buddhist peaceful means resulted in the creation of the 'MMKS Model.'

Keywords: Development; Dispute Mediators; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2566-2569 ภายใต้สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม จากแผนการพัฒนาประเทศก่อนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง โดยยุทธศาสตร์ที่ 2 มี 2 เป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายที่ 1 ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมในรูปแบบที่หลากหลายทั่วถึง เป้าหมายที่ 2 ยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง ตัวชี้วัดระดับยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 จำนวนข้อพิพาทและคดีความที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง ตัวชี้วัดที่ 2 ทศนคติและความพอใจต่อการเข้าถึงและการให้บริการของกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง และแนวทาง ประกอบด้วย 4 แนวทาง 1) สร้างความเข้าใจและยอมรับผลดีของการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท 2) พัฒนากฎหมายการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท 3) พัฒนาการเข้าถึงและการให้บริการที่ทันสมัยและทั่วถึง 4) สร้างมาตรฐานผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Office of Justice Affairs, Ministry of Justice, 2023) โดยยุทธศาสตร์ชาติกระทรวงยุติธรรม 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 6

เสริมสร้างการปรองดองสมานฉันท์ แผนการใช้หลักนิติธรรมและยุติธรรมสมานฉันท์เพื่อจัดการความขัดแย้ง (Office of Justice Affairs, Ministry of Justice, 2019)

ปัจจุบันการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขยายผลออกไปทั่วประเทศ ทำให้มีผู้สนใจเรียนหลักสูตรไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ด้วยเหตุผล 6 ประการ ประกอบด้วย 1) ต้องการไกล่เกลี่ยกับกิเลสตัวเอง เพราะกิเลสรู้มั่วจิตใจจนขัดแย้งในตัวเอง ทำให้เกิดสภาวะเน่าในคุกครุ่นเกาะกัดกินจิตใจ เกิดความแปลกแยกและย้อนแย้งต่อการเลือกและตัดสินใจ การเรียนรู้จะทำให้มีสติ ชันติ สมานธิปัญญา สามารถบริหารจัดการอารมณ์ของตนเองสื่อสารกับตัวเองได้ดีมากขึ้น 2) ต้องการช่วยไกล่เกลี่ยคนอื่นที่ขัดแย้งกัน เมื่อจัดการความขัดแย้งภายในได้จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะนำทักษะที่ผ่านการฝึกไปเสริมการจัดการความขัดแย้งภายนอก เพื่อช่วยคนอื่นที่กำลังเผชิญหน้ากับความทุกข์ เป็นความสุขที่เห็นคู่ความมีความสุขจากการค้นพบความต้องการแล้วจับมือสร้างอนาคตใหม่ร่วมกัน 3) ต้องการตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคเอกชน ผลจากการผ่านการอบรมจะทำให้ได้รับใบอนุญาตสามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ทำให้สามารถเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือภาคเอกชนได้ หากคนใดคนหนึ่งร่วมจัดตั้งผ่านหลักสูตรนี้แล้วขึ้นทะเบียนได้ เปิดคลินิกทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้ 4) ต้องการเสริมงานประจำที่ทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การทำงานในบริษัท ชุมชน สังคม หรืออื่นใด ล้วนแต่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความขัดแย้งได้ จึงจำเป็นที่จะเอาแนวคิดหรือทักษะมาใช้ในการบริหารจัดการความ ต้องการของคนในชุมชนหรือองค์กรนั้น ๆ ให้สามารถบริหารได้ผลบริหารคนได้มีประสิทธิภาพ 5) ต้องการเข้าใจMindsetเกี่ยวกับสันติวิธี คนจำนวนหนึ่งที่มาเรียนมุ่งหมายจะเรียนรู้และเข้าใจคนอื่น ๆ ในเชิงจิตวิทยาทางสังคม หรือความต้องการส่วนลึกที่ซ่อนตัวอยู่ภายในใจว่าทำไมจึงคิดต่างทำต่าง หรือทำไมจึงชอบสร้างความขัดแย้งในชุมชน องค์กรและสังคม 6) ประารถนาเครือข่ายคนทำงานด้านไกล่เกลี่ย การทำงานไกล่เกลี่ยชุมชน องค์กรและสังคมคนเดียว มักจะประสบภาวะโดดเดี่ยว เพื่อนในรุ่นมีทั้งพระสงฆ์ ผู้บริหาร ทนายความ ครู หมอ ตำรวจ พยาบาล ทหาร นักธุรกิจ นักจิตอาสา วิทยากร โค้ช นักพัฒนาชุมชน ในทุกระดับ รวมถึงการได้เรียนรู้โดยตรงกับวิทยากรที่หลากหลาย ทั้งจากสำนักงานศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม สถาบันพระปกเกล้า องค์กรสิทธิมนุษยชน จะทำให้มีที่ปรึกษาที่สามารถเชื่อมโยงและทำงานได้รอบคอบรอบด้านมากขึ้น เป็นเหตุผลที่ถูกกระตุ้นจากตัวแปรภายในตัวแปรภายนอกเข้ามามีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Phramaha Hansa Thammahas (Nithibunyakorn), 2021)

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงมีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องหรือไกล่เกลี่ยนอกศาล และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล รวมถึงการไกล่เกลี่ยแบบไทยด้วยระบบเจ้าโคตร การไกล่เกลี่ยแบบสากลด้วยเปปเปอร์ไดน์ การไกล่เกลี่ยแบบพุทธด้วยใช้คำสอนพระพุทธศาสนา และไกล่เกลี่ยแบบพุทธสันติวิธีเป็นการบูรณาการระหว่างสากลกับพระพุทธศาสนา เช่น มจร บทบาทคุณสมบัติและจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ยจึงมีความสำคัญ (Kanthong, 2020) โดยสันติภาพเป็นการปราศจากของความรุนแรงในรูปแบบ สันติภาพจึงเป็นการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีและสร้างสรรค์ ป้องกันความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง (Pintawanit, 2018) นำไปสู่การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ไกล่เกลี่ยจึงเป็นการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict resolution) เป็นการสร้างสันติวัฒนธรรมให้ความเคารพทุกคน เอาใจเขามาใส่ใจเรา การให้อภัย ก้าวข้ามความแค้นมองอนาคตในการอยู่ร่วมกัน และไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Rattanapol, 2018)

ด้วยความเป็นมาและความสำคัญผู้วิจัยจึงมุ่งการวิจัยเชิงพัฒนา (R and D) ในกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี โดยศึกษาสภาพปัญหา ความจำเป็น ความต้องการในการพัฒนาการไกล่เกลี่ย ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามศาสตร์สมัยใหม่ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษารูปแบบการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

โดยพุทธสันติวิธี และพัฒนารูปแบบเพื่อพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธบูรณาการ พร้อมกับการนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี นำไปสู่รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ มีหลักสูตรการพัฒนาและฝึกอบรมผู้ไกล่เกลี่ยอย่างมีมาตรฐาน สามารถบูรณาการกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนทั่วประเทศ และการไกล่เกลี่ยประนีประนอมในศาลต่าง ๆ ซึ่งมีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในทุกศาล จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยให้มีความฉลาดทางด้านอารมณ์ มีคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย มุ่งพัฒนาการเจรจาและการพัฒนาคุณสมบัติของนักเจรจาไกล่เกลี่ย (Tonteerawong, 2019) สอดรับกับหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่มีกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข (Process of Mediation for Peacebuilding in Society) โดยมุ่งพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการไกล่เกลี่ยภายใน เพราะบุคคลผู้มีความขัดแย้งล้วนมีความทุกข์ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องอาศัยเครื่องมือทางกฎหมายยังไม่เพียงพอ แต่ต้องอาศัยเครื่องมือภายในด้วยการตั้งสติ ควบคุมอารมณ์ การฟังด้วยหัวใจ การขอโทษ การให้อภัย จึงจำเป็นต้องศึกษาเครื่องมือการไกล่เกลี่ยตามแนวทางพุทธสันติวิธี โดยมีหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวทางพระพุทธเจ้าเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2020)

โดยสภาพปัญหาที่พบจากการระดมสมองและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า 1) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ 2) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดสติไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เมื่อเผชิญกับคู่กรณี 3) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ 4) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดกระบวนการฝึกปฏิบัติด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรียนเพียงทฤษฎีจึงไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาปฏิบัติการเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ และพัฒนาพร้อมนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธีเพื่อยกระดับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบสันติภาพเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระดับมืออาชีพสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นตามขั้นตอน อันจะก่อให้เกิดสันติสุขกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับผู้มีส่วนได้เสียมีความเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอโครงร่างคณาณิพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับรองและอนุมัติสอบโครงร่าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสอบโครงร่างดัชนีพันธเพื่อให้คณะกรรมการภายในและภายนอกร่วมสะท้อนและอนุมัติการทำดัชนีพันธพร้อมอนุมัติคำถามเชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก 30 รูป/คน เป็นผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญในด้านนั้น ๆ จำนวน 6 ด้าน ซึ่งมีความครอบคลุมชัดเจน ได้แก่

- 1) ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 5 ท่าน
- 2) ด้านวิทยาการกระบวนการฝึกอบรมไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน
- 3) ด้านผู้เชี่ยวชาญการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน
- 4) ด้านเชิงนโยบายและองค์กรขับเคลื่อนไกล่เกลี่ยภาคประชาชน จำนวน 5 ท่าน
- 5) ด้านผู้ผ่านการพัฒนาและฝึกอบรมหลักสูตรไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 ท่าน
- 6) ด้านนักออกแบบกระบวนการเรียนรู้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม จำนวน 5 ท่าน

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลกระบวนการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติจริงมาร่วมสะท้อนแนวทางและวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการเก็บข้อมูลจากการ “ทบทวน สัมภาษณ์ จัดเวทีสนทนากลุ่ม” มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างรอบด้านครอบคลุมและร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยร่างกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำร่างกระบวนการพัฒนา “สนทนากลุ่มและวิพากษ์โมเดล” เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้สะท้อนและรับรองร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 9 ผู้วิจัยนำกระบวนการพัฒนา “ลงไปพัฒนากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง” มีการวัดผลประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนา ผ่าน 4 ภาพ ประกอบด้วย “ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ ผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพ”

ขั้นที่ 10 ผู้วิจัยติดตาม รักษา ต่อยอด การพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ

ขั้นที่ 11 ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาพปัญหาและบริบท แล้วสังเคราะห์ และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อคณะกรรมการภายในและภายนอก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย 1) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ 2) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดสติไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เมื่อเผชิญกับคู่กรณี 3) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ 4) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดกระบวนการฝึกปฏิบัติด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรียนเพียงทฤษฎีจึงไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือของการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ ระดมสมองด้วยเครื่องของการ SWOT และ SORA ในการวิเคราะห์จุดแข็งและแนวทางของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็นกรอบของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ จะต้องยึดตามกรอบหลักไตรสิกขา โดยกรอบการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยคือ “หลักไตรสิกขา” หรือภาษาสมัยใหม่เรียกว่า “CAP Model” อันได้แก่

การพัฒนาปัญญาความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเครื่องมือที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการไถ่เกลี่ย (Cognitive) พัฒนาจิตใจให้มีสติ สมาธิ เพื่อปรับ Mindset ให้ เพื่อให้มีจิตใจตั้งมั่นสามารถจัดการกับกิเลสต่าง ๆ ที่เข้ามารุมเร้า และยั่ว (Attitude) และพัฒนาพฤติกรรมและท่าทีของผู้ไถ่เกลี่ยรวมถึงทักษะในการไถ่เกลี่ย (Performance) ภายใต้การบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรที่พัฒนาผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นมืออาชีพ โดยสิ่งที่มุ่งเน้นมากคือ ผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถไถ่เกลี่ยได้อย่างเป็นมืออาชีพ จึงจำเป็นต้องสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งผ่านอริยสัจในทางพระพุทธศาสนา พัฒนาคุณลักษณะของผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยไตรสิกขา และวัดผลประเมินผลผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านภาวนา 4 ประกอบด้วย วัดผลด้านกายภาพของผู้ไถ่เกลี่ยต้นแบบ วัดผลด้านพฤติกรรมของผู้ไถ่เกลี่ยต้นแบบ วัดผลด้านจิตตภาพของผู้ไถ่เกลี่ยต้นแบบ และวัดผลด้านปัญญาภาพของผู้ไถ่เกลี่ยต้นแบบ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ขั้นตอนของการพัฒนาผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี จะมุ่งพัฒนา 3 ระดับประกอบด้วย 1) ตัวผู้ไถ่เกลี่ย จะต้องมีความรู้คุณลักษณะมีคุณสมบัติที่สามารถไถ่เกลี่ยข้อพิพาทได้ มีคุณลักษณะในทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์เกี่ยวกับไถ่เกลี่ยข้อพิพาท 2) ทักษะการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องพัฒนาทักษะให้สามารถไถ่เกลี่ยข้อพิพาทได้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทเป็น โดยมุ่งพัฒนาทักษะที่เอื้อต่อผู้ไถ่เกลี่ยและขั้นตอนของการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี 3) ขั้นตอนการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไถ่เกลี่ยต้องสามารถไถ่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นเข้าใจขั้นตอนต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำของการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี

องค์ความรู้ใหม่

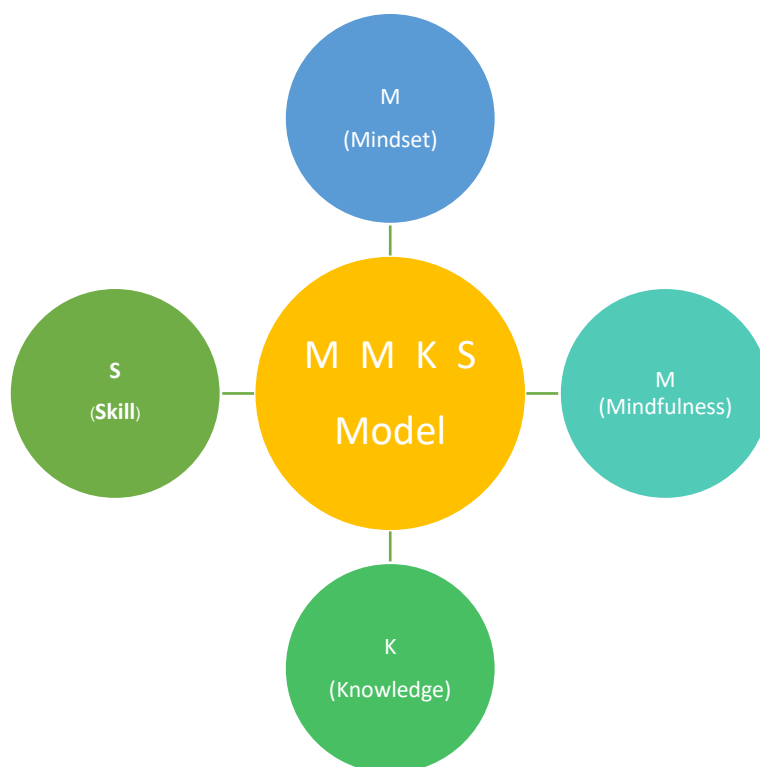

Figure 1: The New Body of Knowledge

องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็น M M K S Model การพัฒนาผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธีจะต้องมุ่งไปที่คุณลักษณะของผู้ไถ่เกลี่ย

ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบจะต้องใช้กรอบของไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ M M K S Model ประกอบด้วย

1) M (Mindset) เป็นการมุ่งพัฒนาวิธีคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีสัมมาทิฐิ มีศรัทธาในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ ประรณานาที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยมองว่าช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์ Mindset จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบสู่การเป็นมืออาชีพ เป็นด้วยจิตที่บริสุทธิ์ใจไม่มีวาระใด ๆ ซ่อนเร้นจากการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และเชื่อมั่นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทางออกที่ดีที่สุดของคู่กรณีที่มีความขัดแย้งกัน

2) M (Mindfulness) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านสติและสมาธิของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ การพัฒนาด้านสันติภายใน สามารถบริหารจัดการอารมณ์ได้ ควบคุมอารมณ์ มีความสงบเย็น เป็นต้นแบบที่ดี สติสัมปชัญญะเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความพลั้งเผลอหรือผิดพลาด

3) K (Knowledge) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมุ่งความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง 2) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา 3) ความรู้ความเข้าใจไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นอัยการ 4) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนการฟ้องคดี 5) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นบังคับคดีและล้มละลาย 6) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบพุทธสันติวิธี 7) ความรู้ความเข้าใจวิธีการบริหารคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนต้นแบบ 8) ความรู้ความเข้าใจเทคนิควิธีการประสพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีความหลากหลาย จึงเป็นหลักสูตรที่มีความเข้มข้นในแนวทางปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

4) S (Skill) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย ทักษะการฟัง ทักษะควบคุมอารมณ์ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการจัดการกับบุคคลที่มีความยาก ทักษะการโค้ช ทักษะการสะท้อน ทักษะการจับประเด็น ทักษะขั้นตอนการไกล่เกลี่ยให้มีความลื่นไหล และทักษะการเขียนบันทึกข้อตกลงที่ถูกต้อง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพปัญหาของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย

- 1) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ สาเหตุเพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทักษะไม่ใช่ความรู้ จะต้องฝึกปฏิบัติการเพื่อการไกล่เกลี่ยด้วยการลงสนามจริง หรือ ฝึกจากกรณีศึกษา
- 2) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดสติไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เมื่อเผชิญกับคู่กรณี สาเหตุเพราะผู้ไกล่เกลี่ยมุ่งพัฒนาความรู้ภายนอกคือกฎหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ขาดการพัฒนาสันติภายในของผู้ไกล่เกลี่ยเอง จึงต้องพัฒนาสติเพื่อสามารถรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น 3) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ สาเหตุเพราะขาดการรับฟังอย่างจริงจังเพื่อกำหนดความต้องการที่แท้จริง จึงต้องพัฒนาระบบการรับฟังเพื่อสามารถวิเคราะห์ประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น 4) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดเทคนิคและวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ สาเหตุเพราะการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีเครื่องมือที่หลากหลายจะใช้เพียงกฎหมายเข้ามาไกล่เกลี่ยไม่ได้ จะต้องใช้เครื่องมือเทคนิค กระบวนการวิธีการไกล่เกลี่ยที่หลากหลายซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดกระบวนการฝึกปฏิบัติด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สาเหตุเพราะเรียนเพียงทฤษฎีจึงไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ เพราะหลักสูตรการเรียนรู้ออกแบบมาในระดับพื้นฐานจึงเรียนเพื่อเพียงเข้าใจ แต่ถ้ายกระดับจะต้องฝึกปฏิบัติจนชำนาญสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ สอดรับกับ (Office of Peace and Good Governance King Prajadhipok's Institute, 2018) ในหนังสือ “หลักสูตรการฝึกอบรม

และคู่มือการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562” ไว้ว่า สาเหตุของความขัดแย้งสามารถแบ่งออก 2 คือ ความขัดแย้งภายใน เป็นความขัดแย้งภายในจิตของบุคคลเกิดจากความโลภความโกรธความหลง และ ความขัดแย้งภายนอกเป็นภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มคนขัดกันไม่ลงรอยกันไม่เห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาชาติพันธุ์ ข้อมูล ผลประโยชน์ โครงสร้าง โดยมีติของตะวันตกแบ่งสาเหตุของความขัดแย้งเป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ และความขัดแย้งด้านค่านิยม และสอดคล้องกับ Phra Paisal Visalo (2010) ในหนังสือ “หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ไว้ว่า บทบาทสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยก็คือการลดอคติในคู่กรณี ไม่ว่าจะเป็นโทษ โสกะ หรือโมหะ และวิธีการกระตุ้นและวิธีที่จะช่วยลดอคติได้ดีที่สุดคือ การกระตุ้นให้คิด เทศนาสั่งสอนบางครั้งก็ไม่ช่วย การกระตุ้นให้เขาถกคิดขึ้นมาได้ประโยชน์มากกว่ายกรณิที่พระพุทธองค์ทรงห้ามสงครามระหว่างพระเจ้าวิทูทกะที่จะยাত্রาทัพไปล้อมกรุงกบิลพัสดุ์ของเจ้าศากยะ พระพุทธองค์เข้าไปห้ามโดยพระองค์ไปนั่งอยู่กลางแดด วิทูทกะเมื่อยাত্রาทัพผ่านมาก็ถามว่า ทำไมพระพุทธองค์ไม่ไปนั่งได้ร่มไม้ พระพุทธองค์ตรัสว่า เงามของหมู่ญาติร่มเย็นกว่าร่มไม้ พูดอย่างนี้เข้าวิทูทกะสำนึกขึ้นมาได้ว่า พระญาติเป็นสิ่งสำคัญก็เลยยกทัพกลับ ผู้ไกล่เกลี่ยควรทำหน้าที่ตั้งคำถามให้คู่กรณีตระหนักว่าข้อเรียกร้องของตนเองนั้นบางครั้งมากเกินไป ขอให้สังเกตว่าผู้ไกล่เกลี่ยสามารถระงับข้อขัดแย้งได้เพราะการตั้งคำถาม การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญมากสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยคำถามควรจะเป็นคำถามเปิดไม่ใช่คำถามปิด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ ผู้วิจัยพบว่าจากสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงเลือกใช้หลักพุทธสันติวิธีที่จะเอื้อต่อกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี มุ่งใช้หลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) หลักไตรสิกขา 3 (พัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ) ถือว่าเป็นข้อจะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา หรือการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้อย่างขึ้นจนสามารถบรรลุผลนิพพาน ประกอบด้วย 1) อริสัสสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง 2) อริจิตตสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม 3) อริปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งสามารถเรียกอย่างง่ายคือ ศีล สมาธิและปัญญา มุ่งพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ 2) หลักอริยสัจ 4 (ฝึกการวิเคราะห์คู่ขัดแย้งเพื่อการไกล่เกลี่ย) หลักอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะเป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ ประกอบด้วย 1) ทุกข์ เป็นความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่มีความบีบคั้น ความขัดแย้ง ความพอใจ ซึ่งมีอุปาทานชั้น 5 เป็นตัวทุกข์ 2) สมุทัย เป็นเหตุแห่งความทุกข์ เป็นสาเหตุที่นำมาให้เกิดความทุกข์ ประกอบด้วย กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา 3) นิโรธ เป็นความดับทุกข์ เป็นภาวะให้ตัณหาดับสิ้นไป มีความหลุดพ้น สงบ เป็นอิสระ นำไปสู่นิพพาน 4) มรรค เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งการดับทุกข์ โดยใช้ทางสายกลางคือ มรรคมรรค 8 สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มุ่งฝึกการวิเคราะห์คู่ขัดแย้งเพื่อการไกล่เกลี่ยเพื่อหาความต้องการที่แท้จริงเกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย 3) หลักภาวนา 4 (ประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ) หลักภาวนา 4 ถือว่าเป็นความเจริญ การทำให้เป็นให้มี เป็นกระบวนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 1) กายภาวนา เป็นการเจริญทางกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย รวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) สีสภาวนา เป็นการเจริญทางศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีมีการเกื้อกูลกัน 3) จิตภาวนา เป็นการเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตให้มีความเข้มแข็งความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส 4) ปัญญาภาวนา เป็นการเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้

เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา มุ่งการประเมิณผลผู้ใกล้เคียงต้นแบบ สอดรับกับ Buranasing (2020) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทภาคประชาชนโดยหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า สภาพความขัดแย้งและปัญหาของรูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทภาคประชาชนในชุมชนตำบลสวาย เป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องรุกล้ำแนวเขตที่ดินในที่อยู่อาศัยคนอื่น รุกล้ำแนวเขตที่สาธารณะประโยชน์และสัญญาจ้างของสัญญาขายฝากที่ดิน เรื่องที่ดิน อันเป็นมรดก, ปัญหาการกู้ยืมเงิน การค้าประกัน การกู้ยืมเงินนอกระบบ การไม่ชำระเงินกองทุนหมู่บ้าน, เรื่องมรดกไม่มีพินัยกรรมแบ่งสมบัติไม่เท่ากัน, ปัญหาวัยรุ่นทะเลาะวิวาท, ประมาทจากอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ชนกัน, ประมาทจากการเผาหญ้าเกิดไฟลุกลามไปไหม้สวนยางของคนอื่น, ปลอ่ยปละเลเลยสัตว์เลี้ยงประเภทโค กระบือเข้าไปกินหญ้ากินอ้อยที่ปลูกไว้ในที่ดินของบุคคลอื่น, นินทาตำหนิพูดจาผิดหูกัน สาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลสวาย พบว่า ส่วนใหญ่เกิดชาวบ้านขาดความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมาย แบ่งพรรคแบ่งพวก อิจฉากัน ความโลภ ความอยากได้เป็นของตนเอง การไม่ยอมกัน ความเห็นแก่ตนเองเป็นที่ตั้ง การใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ตีมูลค่าจากชาติ โดยมิปัจจัยภายในประกอบด้วย (1) ความอยากได้ (ตัณหา) (2) ความอยากใหญ่ (มานะ) (3) ใจแคบ (ทิฐิ) โดยมีรากเหง้าจากความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) ความหลงมัวเมา (โมหะ) และสอดคล้องกับ Tiansongjai (2010) ได้วิจัยเรื่อง “หลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ” ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธ 9 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ (1) คุมสติ Mindfulness Control (2) ทำหน้าที่กัลยาณมิตร Education Process (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง Deep Communication (4) วิเคราะห์เรื่องราว Issues Analysis (5) เข้าถึงวิธีการ- Approaching to Strategies (6) คิดอย่างแยบคาย Thinking Wisely (7) หาจุดสนใจ Interest Finding (8) เสนอทางเลือก Option Creating และ (9) สร้างสัมพันธภาพอันดี New Relationship Building สามารถสรุปได้เป็นรูปแบบของพุทธวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ (1) ขั้นตอนกัลยาณมิตร (2) ขั้นตอนโยนิโสมนสิการ (3) ขั้นตอนการจัดการปัญหาความขัดแย้ง ขั้นตอนกัลยาณมิตรคนกลางจะต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่โดยตรง แต่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ทั้งผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางและคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จะต้องมีบทบาทหน้าที่ร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเกิดสัมมาทิฐิในการหาจุดสนใจอย่างแท้จริง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่ากระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ใหม่ของกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็น M M K S Model การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธีจะต้องมุ่งไปที่คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบจะต้องใช้กรอบของไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ M M K S Model ประกอบด้วย 1) M (Mindset) เป็นการมุ่งพัฒนาวิธีคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีสัมมาทิฐิ มีศรัทธาในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ ประารถนาที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยมองว่าช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์ Mindset จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบสู่การเป็นมืออาชีพ เป็นด้วยจิตที่บริสุทธิ์ใจไม่มีวาระใด ๆ ชอนเร้นจากการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และเชื่อมั่นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทางออกที่ดีที่สุดของคู่กรณีที่มีความขัดแย้งกัน 2) M (Mindfulness) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านสติและสมาธิของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบ การพัฒนาด้านสติภายใน สามารถบริหารจัดการอารมณ์ได้ ควบคุมอารมณ์ มีความสงบเย็น เป็นต้นแบบที่ดี สติสัมปชัญญะเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความพลั้งเผลอหรือผิดพลาด คือ 1) สติ ความระลึกได้ 2) สัมปชัญญะ ความรู้ตัว 3) K (Knowledge) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมุ่งความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง 2) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา 3) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นอุทธรณ์ 4) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนการฟ้องคดี 5) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นบังคับคดีและล้มละลาย 6) ความรู้ความเข้าใจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบพุทธสันติวิธี 7) ความรู้ความเข้าใจวิธีการบริหารคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนต้นแบบ 8) ความรู้ความเข้าใจเทคนิควิธีการประสพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีความหลากหลาย 4) S (Skill) เป็นการมุ่งพัฒนาด้านทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย ทักษะการฟัง ทักษะควบคุมอารมณ์ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการจัดการกับบุคคลที่มีความยาก ทักษะการโค้ช ทักษะการสะท้อน ทักษะการจับประเด็น ทักษะขั้นตอนการไกล่เกลี่ยให้มีความสิ้นไหล และทักษะการเขียนบันทึกข้อตกลงที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับ Nuyimsai (2019) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี : กรณีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาพทนายความ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า หลักการและวิธีการเกี่ยวกับรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสากลมีความสอดคล้องกัน กับหลักการและวิธีการของการดำเนินการในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาพทนายความในปัจจุบัน มีหลักการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังนี้คือ หลักของการชี้แนะ หลักการสมัครใจอย่างแท้จริง หลักการยุติด้วยความพึงพอใจของคู่ความ หลักการไม่พิจารณาความถูกต้องในข้อกฎหมายและต่างผ่อนปรนให้แก่กัน และหลักการเป็นความลับ ซึ่งเมื่อนำหลักการนี้มาพิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะได้เป็นคุณสมบัติในหลาย ๆ ด้านคือ มีความซื่อสัตย์ มีความคิดสร้างสรรค์และมีสติปัญญา มีความเป็นกลางไม่มีความรู้สึกขุ่นเคืองฝ่ายใด ไม่มีอคติ มองการไกล่เกลี่ยในแง่ดี มีความอดทน เป็นผู้ฟังที่มีประสิทธิภาพ มีความยืดหยุ่น ไม่เป็นผู้ตัดสิน มีความอดสาเหว วางตัวให้เป็นผู้ที่สมควรได้รับความนับถือ ให้เกียรติคู่พิพาท รักษาความลับของคู่พิพาท มีความสามารถในการเจรจาและสื่อสาร และมีความรู้และประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย โดยมีวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ประกอบไปด้วย บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยประกอบด้วย บทบาทด้านช่วยเหลือ บทบาทด้านสนับสนุน บทบาทด้านการอำนวยความสะดวก บทบาทในการสื่อสารข้อมูล และบทบาทในการปกป้องความน่าเชื่อถือ ส่วนเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประกอบไปด้วย เทคนิคทางด้านการจัดเตรียมสถานที่ไกล่เกลี่ย เทคนิคในการกล่าวเปิดการไกล่เกลี่ย เทคนิคในการสร้างความไว้วางใจและมิตรไมตรี เทคนิคในการตั้งคำถาม เทคนิคในการฟัง เทคนิคในการกำหนดประเด็น เทคนิคในการแปลงคำพูด การวางตัวเป็นกลาง การให้อำนาจแก่คู่พิพาท การตรวจสอบถึงความเป็นไปได้ และการทำสัญญา ส่วนกระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวปฏิบัติตามแบบพุทธสันติวิธี โดยยึดหลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์ปัญหา และสอดคล้องกับ Pratheuangrattana (2021) ได้วิจัยเรื่อง “พัฒนาการการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในประเทศไทย จากอดีตถึงปัจจุบันสู่อนาคต” ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบันมีมาอย่างยาวนาน นานนับพันปีตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย ต่อเนื่องมาจนถึงรัตนโกสินทร์ แต่ในบทความนี้จะเน้นศึกษาการไกล่เกลี่ยในช่วงตั้งแต่หลังช่วงปี พ.ศ. 2530 เนื่องจากมีการไกล่เกลี่ยในสังคมไทยอย่างแพร่หลายและเป็นระบบและมีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจนมากขึ้น มุ่งพัฒนาการการไกล่เกลี่ยในสังคมไทยในภาพรวม โดยศึกษาบริบทที่แตกต่างของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรมและนอกศาลยุติธรรม และวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายของการไกล่เกลี่ยในปัจจุบัน และเสนอแนะการบูรณาการการไกล่เกลี่ยร่วมกันเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการไกล่เกลี่ย ภายใต้บริบทที่มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 บังคับใช้ และบริบทใหม่ที่มีการไกล่เกลี่ยมีหลากหลายรูปแบบทั้งการไกล่เกลี่ยแบบปกติและการไกล่เกลี่ยแบบออนไลน์โดยเน้นการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยหนังสือ ตำราและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

สรุป

จากสภาพปัญหาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือของการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ ระดมสมองด้วยเครื่องของการ SWOT และ SORA ในการวิเคราะห์จุดแข็งและแนวทางของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี จะต้องยึดตามกรอบหลักไตรสิกขา โดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถไกล่เกลี่ยได้อย่างเป็นมืออาชีพ จึงจำเป็นต้องสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งผ่านอริยสัจในทางพระพุทธศาสนา พัฒนาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยไตรสิกขา และวัดผลประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านภาวนา 4 ประกอบด้วย วัดผลด้านกายภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ วัดผลด้านพฤติกรรมของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ วัดผลด้านจิตตภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ และวัดผลด้านปัญญาภาพของผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบ จนเป็นกระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบโดยพุทธสันติวิธี เป็น M M K S Model

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ในฐานะกำกับการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 ควรนำหลักสูตรที่ผ่านการวิจัยไปพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถไกล่เกลี่ยเป็นตามขั้นตอน โดยกำหนดเป็นนโยบายของกรม

1.2 สำนักงานศาลยุติธรรมในฐานะกำกับการพัฒนาผู้ประนีประนอม ควรนำหลักสูตรที่ผ่านการวิจัยไปพัฒนาผู้ประนีประนอมให้สามารถไกล่เกลี่ยเป็นตามขั้นตอน โดยกำหนดเป็นนโยบายของสำนักงานศาลยุติธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขับเคลื่อนการทำวิจัย “พัฒนาผู้นำศาสนาด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างมืออาชีพ” เพื่อให้ผู้นำศาสนามีเครื่องมือในการคลี่คลายความขัดแย้งในชุมชน สังคม มุ่งเสริมสร้างสังคมสันติสุข

References

- Office of Justice Affairs, Ministry of Justice. (2019). *20-Year Strategy of the Ministry of Justice (B.E. 2560-2579)*. Retrieved March 3, 2023, from <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2018/20180130-MinistryofJustice.pdf>
- Buranasing, Th. (2020). *A Judicial Public Mediation Model for People by Buddhist Peaceful Means: Case Study of Sawai Sub-District, Prang Ku District, Sri Sa Ket Province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Kanthong, A. (2020). *Dispute Mediation in the International Context: Roles, Qualifications, and Ethics of Mediators: Peace Studies Program*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Training Program for Becoming a Mediator under the Dispute Mediation Act B.E. 2019. Ayutthaya.

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2020). *Doctor of Philosophy in Buddhist Studies, Peace Studies Program, Revised Curriculum*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Nuyimsai, W. (2019). *A Model of the Mediation by Buddhist Peaceful Means: A Case of the Mediation Center of Lawyers Council, Bangkok*. (Doctoral Dissertation). Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Office of Peace and Good Governance, King Prajadhipok's Institute. (2019). *Training Program and Training Manual for Personnel to Register as Mediators under the Dispute Mediation Act B.E. 2019*. Bangkok: Office of Peace and Good Governance, King Prajadhipok's Institute.
- Phra Paisal Visalo. (2010). *Religious Principles and Dispute Mediation. Dispute Resolution Knowledge Center, Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary*. Bangkok: Active Print Company Limited.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2021). *Curriculum for Registration as a Mediator under the Dispute Mediation Act B.E. 2019*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Pintawanit, E. (2018). *Fundamental Concepts of Conflict Management through Peaceful Methods*. Bangkok: Office of Peace and Good Governance, King Prajadhipok's Institute.
- Pratheuangrattana, Ch. (2021). The Development of Mediation in Thailand from the Past to Present toward the Future. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 19(1), 114-129.
- Rattanapol, P. (2018). *Conflict Transformation*. Study Materials for the Office of Peace and Good Governance Program. N/A: N/A.
- Tiansongjai, Ch. (2010). *Buddhist Mediation: Concept and Tools for Conflict Management*. (Doctoral Dissertation). Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Tonteerawong, B. (2019). *Peace, Buddhist Peaceful Ways and Conflict*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การพัฒนาแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี*

The Development of Health Promotion Model through New Normal Tourism Practices for the Elderly People in Pattaya City, Chonburi Province

¹นงนุช ปานทุบวร, สุพัตน์ อีระเวชเจริญชัย และ พนิท เข้มทอง

¹Nongnooch Pantuboworn, Supat Teravechcharoenchai and Panit Khemtong

มหาวิทยาลัยเกริก

Krirk University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Mindy-liu2904@outlook.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และ 2. ศึกษาผลการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ 1) การพัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยาชลบุรี และ 2) ผลการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยาชลบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ค่า IOC เท่ากับ 0.87 สำหรับสถิติที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t ประชากรเป้าหมายประกอบด้วยผู้สูงอายุ อายุ 60 ปี ขึ้นไป ในโรงเรียนผู้สูงอายุของเมืองพัทยา ซึ่งเป็นผู้มีภาวะเสี่ยงและผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 5 ชนิด ประกอบด้วย โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง หัวใจและหลอดเลือด และมะเร็ง จำนวน 33 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยาชลบุรี ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความต้องการ 2) หลักการของรูปแบบ 3) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 4) องค์ประกอบของรูปแบบ 5) กิจกรรมฝึกประสบการณ์เรียนรู้ 6) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ พบว่า เป็นรูปแบบที่มีคุณภาพที่ดี สามารถนำไปใช้ในการดำเนินการด้านการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อสร้างความรู้ เจตคติและทักษะในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุเพื่อการมีสุขภาพที่ดีต่อไป 2. ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก รอบเอว ดัชนีมวลกาย ความดันโลหิต ลดลงจากก่อนการทดลอง ส่วนพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุหลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับดี ความรู้ของการปฏิบัติตามรูปแบบ หลังการทดลองมีคะแนนสูงขึ้น ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่มีต่อรูปแบบส่งเสริมสุขภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รวมถึงพฤติกรรมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพ หลังการใช้รูปแบบเป็นเวลา 8 สัปดาห์ พบว่า ผู้สูงอายุมีคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยอยู่ในระดับดี

*Received December 7, 2024; Revised January 8, 2025; Accepted January 29, 2025

คำสำคัญ: รูปแบบส่งเสริมสุขภาพ; การท่องเที่ยววิถีใหม่; ผู้สูงอายุ

Abstract

This research is a mixed-methods study aimed at developing a health promotion model through new normal tourism practices for elderly people in Pattaya City, Chonburi Province, and examining the effects of implementing this health promotion model. The research was conducted in two phases: 1) the development of the health promotion model through new normal tourism practices for elderly people in Pattaya City, Chonburi Province, and 2) the evaluation of the effects of the health promotion model through new normal tourism practices for elderly people in Pattaya City, Chonburi Province. The research tools used were interviews and questionnaires, with content validity in an IOC value of 0.87. The statistics used in the study included percentage, mean, standard deviation, and t-test. The target population consisted of elderly individuals aged 60 years and older from elderly schools in Pattaya City who were at risk or suffering from five chronic non-communicable diseases: diabetes, hypertension, hyperlipidemia, cardiovascular disease, and cancer, totaling 33 participants. These participants were selected using a non-probability sampling method through purposive sampling.

The research findings revealed that: 1. the health promotion model through new normal tourism practices for elderly people in Pattaya City, Chonburi Province, consists of six components: 1) problems and needs, 2) principles of the model, 3) objectives of the model, 4) components of the model, 5) experiential learning activities, and 6) conditions for the implementation of the model. Experts evaluated the propriety of the model and found it to be of high quality, suitable for use in health promotion initiatives. It can effectively enhance knowledge, attitudes, and self-care skills among elderly individuals, contributing to their overall health and well-being. 2. The elderly participants showed a decrease in average weight, waist circumference, body mass index, and blood pressure after the experiment. In terms of health behavior, the elderly demonstrated good behavior following the implementation of the model. Their knowledge regarding adherence to the model significantly increased after the experiment, with the results showing a statistically significant difference at the 0.05 level. The elderly's overall satisfaction with the health promotion model was at a very high level. Additionally, the elderly's behavior in daily activities, as per the health promotion model, showed an average score at a good level after using the model for eight weeks.

Keywords: Health Promotion Model; New Normal Tourism Practices; Elderly People

บทนำ

การสูงวัยของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกในรอบทศวรรษนี้ ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้ว ได้กลายเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์เกือบทั้งหมด ในปี พ.ศ.2564 โลกของเรามีประชากรรวมทั้งหมด

7,875 ล้านคน โดยมี “ผู้สูงอายุ” ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 1,082 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด (สถานการณ์ ผู้สูงอายุไทย ค.ศ. 2021) ปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีประชากรรวม 66.7 ล้านคน ประชากรสูงอายุมีจำนวน 12.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก เมื่อเทียบกับ 50 ปีก่อน ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ในปี พ.ศ. 2565 (สถานการณ์ ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564) ปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (Thai Elderly Research and Development Institute Foundation, 2016) และในปี พ.ศ. 2575 จะเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะกลายเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศในอนาคต การเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ได้ระบุว่า “ต้องเตรียมความพร้อมในทุกมิติ ทั้งมิติ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อมส่งเสริมการสร้างสรรค์เทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำต่อเนื่องทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการบริการทางด้านสาธารณสุข ในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญบนพื้นฐานของความกตัญญูตเวที ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขจึงได้ผลักดันนโยบายสุขภาพดีวิถีชีวิตไทยภายใต้แนวคิดสุขภาพพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักศาสนา 3 ส. (สวดมนต์ สมาธิ สันทนาธรรม) 3 อ. (อาหารวิถีพุทธ ออกกำลังกายวิถีพุทธ อารมณ์วิถีพุทธ) และ 1 น. (นาฬิกาชีวิตวิถีพุทธ) มาใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเป็นหลักการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ สามารถใช้แนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันควบคุมและบำบัดรักษาผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังให้ได้ผลดี ปัจจุบันการดูแลสุขภาพเริ่มได้รับความสนใจจนพัฒนาเป็นพฤติกรรมของผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพของตนเองมากยิ่งขึ้นธุรกิจการท่องเที่ยวที่ต้องปรับตัวและสร้างจุดขายที่น่าสนใจ ให้รองรับกับความต้องการของผู้บริโภค จนนำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อย่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Online Manager, 2024) ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบริการทางการแพทย์ ด้วยศักยภาพของประเทศทั้งด้านการแพทย์และการให้บริการด้านการท่องเที่ยว จึงทำให้ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวหรือคนไข้ชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์มากที่สุดในภูมิภาคเอเชีย

“เมืองพัทยา” คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ที่จัดตั้งโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 เป็นเมืองท่องเที่ยวหลักทางภาคตะวันออก มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักในระดับโลกที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เป็นเมืองที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) ” ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาภาคตะวันออก (พ.ศ. 2566 - 2570) ด้านการท่องเที่ยวและสุขภาพอย่างชัดเจนในเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของภาคตะวันออกสู่การเป็นจุดหมายการท่องเที่ยวของโลก ที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน สวนนันทวิทยา มีพื้นที่กว่า 1,700 ไร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รวบรวมพืชพันธุ์เขตร้อนมากที่สุดในโลก เป็นสวนที่งดงาม 1 ใน 10 สวนสวยที่สุดในโลก จนได้รับความนิยมระดับแนวหน้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และระดับโลก ได้มีการแบ่งพื้นที่สวนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย บนพื้นที่สวนลอยฟ้า พิพิธภัณฑ์หิวโซ และเปิดพื้นที่สวนนันท 2 ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการ เรียนรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมัก เตาเผาถ่าน การทำน้ำส้มควันไม้ โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสุข ความสนุกสนาน และความเพลิดเพลิน เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับนักท่องเที่ยว พร้อมรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical & Wellness Tourism) เพื่อคนทั้งมวล (Tourism for All)

รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ ด้วยแนวคิด HAG MODEL ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion: H) ได้แก่ การตรวจสุขภาพ และการคัดกรอง NCDs 2) กิจกรรมสุขภาพดีวิถีพุทธ (Activities: A) ได้แก่ 3ส. (สวดมนต์, สมาธิ, สันทนาธรรม) 3อ. (อาหาร วิถีพุทธ, ออกกำลังกาย วิถีพุทธ, อารมณ์ วิถีพุทธ) และ 1น. นาฬิกาชีวิต (วิถีพุทธ) และ 3) สวนนงนุชพัตยา (Garden: G) ได้แก่ ศิลปะ และวัฒนธรรม และ ธรรมชาติ (สวนสวย) ของ ดร.นายแพทย์อุทัย สุดสุข มุลินีอุทัย สุดสุข และนำรูปแบบการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Tourism) มาประยุกต์ใช้ร่วมกับพื้นที่ของสวนนงนุชพัตยาซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาของรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ HAG MODEL ก่อให้เกิดผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีสุขภาวะทั้ง 4 อันประกอบไปด้วย สุขภาวะทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สร้างพลังจิต เสริมพลังกาย ได้สัมผัสธรรมชาติที่สวยงาม ได้รับทั้งอาหารตา อาหารใจ อาหารร่างกาย ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี แบบยั่งยืน และพึ่งพาตนเองได้ เกิดผลลัพธ์นำไปปฏิบัติต่อยอดในชีวิตประจำวันได้

จากเหตุผลดังกล่าว การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ด้วยหลัก 3 ส. (สวดมนต์ สมาธิ สันทนาธรรม) 3 อ. (อาหารวิถีพุทธ ออกกำลังกายวิถีพุทธ อารมณ์วิถีพุทธ) และ 1 น. (นาฬิกาชีวิตวิถีพุทธ) เป็นหลักการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ จึงนำแนวทางดังกล่าวมาบูรณาการร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้พื้นที่สวนนงนุชพัตยาเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมและเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้สูงอายุร่วมกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ให้มีความแข็งแรง สามารถดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัตยา จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัตยา จังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบผสม (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัตยา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพการทำงาน การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา และบทความที่เกี่ยวข้อง เอกสารโครงการการสร้างเสริม ป้องกัน ควบคุมและฟื้นฟูสุขภาพด้วยเทคนิค 3ส. 3อ. 1น.

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ ด้วยแนวคิด HAG MODEL ประกอบด้วย H (Health Promotion), A (Activities), G (Garden) ประยุกต์ใช้เครื่องมือ 3ส. 3อ. 1น. และนำรูปแบบการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Tourism) มาประยุกต์ใช้ร่วมกับ พื้นที่ของสวนนงนุชพัตยาโดยแบ่งโซนเป็น 3 โซนได้แก่วิถีธรรม วิถีไทย และวิถีเศรษฐกิจพอเพียง การท่องเที่ยววิถีใหม่ สามารถผสมผสานแนวคิด วิถีธรรม วิถีไทย และวิถีเศรษฐกิจ

พอเพียง ได้อย่างลงตัว โดยเน้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ความสุข ความสงบ และความยั่งยืน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ วิถีธรรมเน้นการเชื่อมโยงกับธรรมะและความสงบ เช่น สอนลอยฟ้า พระแก้ววัดวิจิตรไธย เน้นการแสดงวัฒนธรรมไทย: เช่น การรำไทย การแสดงดนตรีไทย อาหารไทย วิถีเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการเรียนรู้การเกษตรพอเพียงผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว การประยุกต์ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าการท่องเที่ยววิถีใหม่ในสวนนงนุชพัทยาเหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการผ่อนคลายจากชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งเรียนรู้คุณค่าในวิถีธรรม วิถีไทย และวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน หลังจากได้ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 นำมากำหนดองค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุโดยใช้วิธีการ 2 วิธี คือ การกำหนดจากองค์ประกอบทั่วไป และการกำหนดจากองค์ประกอบพื้นฐาน

ระยะที่ 2 การใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

ประชากร กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ในโรงเรียนสูงอายุ ของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำนวนทั้งสิ้น 33 คน เป็นผู้มีความเสี่ยงและเป็นผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 5 ชนิด ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง หัวใจและหลอดเลือด และมะเร็ง จำนวน 33 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามเรื่องการพัฒนาแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ จำนวน 8 ข้อ แบบวัดพฤติกรรมประเมินสุขภาพทั้ง 4 ด้านและแบบบันทึกข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ จำนวน 23 ข้อ และแบบวัดความพึงพอใจของการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำนวน 9 ข้อ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ ทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และพิจารณาข้อคำถามที่ใช้ได้ มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการพิจารณาผ่านเกณฑ์ทุกประเด็น ค่า IOC เท่ากับ 0.87

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นเตรียมการโดยคัดเลือกผู้สูงอายุตามคุณสมบัติที่กำหนด จำนวน 33 คน เตรียมเอกสาร กิจกรรมการฝึกปฏิบัติ เตรียมการด้านสถานที่ฝึกปฏิบัติ ขั้นตอนดำเนินการฝึกปฏิบัติ โดยประเมินพฤติกรรมสุขภาพ กำหนดการฝึกปฏิบัติ วิธีการฝึกปฏิบัติเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติเชิงปฏิบัติการ โดยยึดตามหลักการ “3ส. 3อ. 1น. และหลังการฝึกปฏิบัติ ผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกปฏิบัติประเมินพฤติกรรมสุขภาพที่มีต่อรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา การศึกษา อาชีพ โรคประจำตัว และการรักษาทางการแพทย์ สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ พฤติกรรม การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และความพึงพอใจของการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของ ผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความรู้ก่อนและหลังการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ โดย Paired

samples t-test สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกข้อมูลที่พบ จากนั้นจึงจัดกลุ่มข้อมูล ติความ และสร้างข้อสรุปบรรยายแบบความเรียง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความต้องการ ปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุมากขึ้น ภาครัฐบาลได้ให้ความสำคัญมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพให้ดีขึ้น 2) หลักการของรูปแบบ โดยหลักการ 3ส. 3อ. 1น. ของดร.นายแพทย์อูทัย สดสุข 3) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ เพื่อให้สามารถดูแลสุขภาพ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ สังคม สติปัญญา 4) องค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion : H) องค์ประกอบที่ 2 กิจกรรมสุขภาพดีวิถีพุทธ (Activities : A) ด้วยหลัก 3ส. 3อ. 1น. และ องค์ประกอบที่ 3 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สวนนงนุชพัทยา (Garden : G) 5) กิจกรรมฝึกประสบการณ์เรียนรู้ ภายใต้หลักการ 3ส. 3อ. 1น. โดยใช้เวลาในการฝึกประสบการณ์เรียนรู้ 2 วัน 1 คืน และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเป็นเวลา 8 สัปดาห์ 6) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ด้านส่งเสริมสุขภาพควรมีหมอ พยาบาลหรือ อสม. ร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ด้านหลักการ 3ส. 3อ. 1น. ก่อนนำไปใช้ควรผ่านการอบรมและฝึกปฏิบัติด้วยตนเองอย่างน้อย 2 วัน 1 คืน และด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ต้องให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ภาวะสุขภาพหลังการใช้รูปแบบ พบว่า ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงภาวะสุขภาพที่ดีขึ้นค่าเฉลี่ย น้ำหนัก รอบเอว ดัชนีมวลกาย และความดันโลหิตลดลงจากก่อนใช้รูปแบบ

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุก่อนและหลังการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพ ด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ	
	μ	σ	μ	σ
น้ำหนัก (กิโลกรัม)	58.39	10.19	57.55	9.90
รอบเอว (เซนติเมตร)	85.21	9.44	85.03	9.30
ดัชนีมวลกาย (BMI)	24.16	3.43	23.82	3.35
ความดันโลหิต (BP)	140.20/77.58	22.58/12.20	137.03/77.67	20.52/14.84

2.2 พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุหลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านสุขภาวะทางอารมณ์ เป็นด้านที่ผู้สูงอายุมีคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยหลังการใช้รูปแบบมากที่สุด รองลงมาคือด้านสุขภาวะทางกาย ด้านสุขภาวะทางสติปัญญา และด้านสุขภาวะทางสังคม

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนภาพรวมพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุก่อนและหลังการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ	คะแนนเต็ม	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ	
		μ	σ	μ	σ
1. ด้านสุขภาวะทางกาย	25	6.00	3.18	22.64	2.21
2. ด้านสุขภาวะทางอารมณ์	25	7.36	3.76	22.94	1.62
3. ด้านสุขภาวะทางสังคม	25	11.64	3.88	21.58	2.57
4. ด้านสุขภาวะทางสติปัญญา	25	10.00	3.72	21.85	2.71
ภาพรวม	100	35.00	8.86	89.00	5.40

2.3 ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ หลังการใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ของการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ ด้วยสถิติ Paired sample t-test

ความรู้ของการปฏิบัติตามรูปแบบฯ	คะแนนเต็ม	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ		Difference		t
		μ	σ	μ	σ	μ	σ	
	15	7.94	2.05	12.85	1.48	4.91	1.72	16.39*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนความพึงพอใจของการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ		
	μ	σ	ความหมาย
1. ท่านมีความพึงพอใจในการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น.	4.52	0.71	มากที่สุด
2. ท่านสามารถปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น. ได้อย่างสม่ำเสมอทุกวัน	4.52	0.71	มากที่สุด
3. ท่านมีสุขภาพที่ดีขึ้นเมื่อได้ปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น.	4.45	0.87	มากที่สุด
4. บุคคลในครอบครัวของท่านสนับสนุนให้ท่านปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น.	4.36	0.93	มากที่สุด

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ		
	μ	σ	ความหมาย
5. ท่านรู้สึกว่าการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น. ทำให้ท่านไม่ยุ่งยากสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวัน	4.42	0.90	มากที่สุด
6. ท่านรู้สึกมีแรงบันดาลใจในการดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้นเมื่อได้เข้าร่วมตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น.	4.61	0.61	มากที่สุด
7. ท่านมีความสุขที่ได้เข้าร่วมเรียนรู้ตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น.	4.79	0.48	มากที่สุด
8. ท่านเห็นประโยชน์และมีความมั่นใจในการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น. ในชีวิตประจำวัน	4.55	0.62	มากที่สุด
9. ท่านสามารถถ่ายทอดความรู้การปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ โดยใช้หลัก 3ส. 3อ. 1น. ให้กับเพื่อนบ้านหรือบุคคลอื่นๆ ได้ เนื่องจากเห็นประโยชน์สูงสุดที่ได้ปฏิบัติและทำให้สุขภาพแข็งแรงขึ้น	4.58	0.61	มากที่สุด
รวม	4.53	0.48	มากที่สุด

2.5 พฤติกรรมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่หลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับดี

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

ช่วงเวลา	กิจวัตรประจำวัน	คะแนนเต็ม	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ	
			μ	σ	μ	σ
05.00 น.	1. ตื่นนอน สูดลมหายใจ 3 ครั้ง	5	4.21	0.99	4.82	0.58
	2. ล้างหน้า แปรงฟัน	5	4.76	0.66	5.00	0.00
	3. ดื่มน้ำ 2-3 แก้ว	5	3.61	0.93	4.33	0.96
05.00-07.00 น.	4. สวดมนต์ต่อเนื่องอย่างน้อย 12-15 นาที	5	2.48	1.70	3.73	0.98
	5. ปฏิบัติสมาธิต่อเนื่องอย่างน้อย 12-15 นาที	5	2.36	1.58	3.61	0.93
	6. แม่เมตตา	5	2.61	1.80	3.79	0.99

ช่วงเวลา	กิจวัตรประจำวัน	คะแนนเต็ม	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ	
			μ	σ	μ	σ
07.00-08.00 น.	7. ออกกำลังกาย ยืดเหยียดแบบมีสติตามการเคลื่อนไหวอย่างน้อย 15-30 นาที	5	3.21	1.34	4.52	0.87
	8. ขับถ่าย อาบน้ำ	5	4.58	0.83	4.88	0.48
	9. ทานอาหารเช้า (มีอาหารเช้า 5 หมู่ ผัก 2 : ข้าว 1 : เนื้อ 1)	5	3.39	1.06	4.33	0.96
08.00-12.00 น.	10. ปฏิบัติภารกิจชีวิตประจำวัน หรือทำงานอย่างมีสติรู้ตัว	5	4.39	0.93	4.82	0.58
12.00-13.00 น.	11. ทานอาหารกลางวัน (มีอาหารเช้า 5 หมู่ ผัก 2 : ข้าว 1 : เนื้อ 1)	5	3.61	0.93	4.27	0.98
13.00-16.00 น.	12. ปฏิบัติภารกิจชีวิตประจำวัน หรือทำงานอย่างมีสติรู้ตัว	5	4.39	0.93	4.82	0.58
16.00-17.00 น.	13. ออกกำลังกายระดับหนักพอควรจนรู้สึกเหนื่อย แต่สามารถพูดคุยได้จบประโยคอย่างน้อย 15-30 นาที	5	2.91	1.10	4.21	0.99
17.00-18.00 น.	14. พักผ่อน อาบน้ำ พุดคุยสร้างสัมพันธ์ในครอบครัว	5	3.64	1.17	4.52	0.87
18.00-19.00 น.	15. ทานอาหารเย็น หรืออาหารว่าง (มีอาหารเช้า 5 หมู่ ผัก 2 : ข้าว 1 : เนื้อ 1)	5	3.45	1.09	4.21	0.99
19.00-20.00 น.	16. สนทนาธรรม ฟ้อนคลาย สบายอารมณ์ ไต่ถามทุกข์สุขร่วมกัน ทบทวนแก้ปัญหาในครอบครัว	5	3.36	0.78	4.39	0.93
20.00-22.00 น.	17. สวดมนต์ ปฏิบัติสมาธิ แผ่เมตตา ก่อนนอน	5	3.06	1.41	3.91	1.01

ช่วงเวลา	กิจวัตรประจำวัน	คะแนนเต็ม	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ	
			μ	σ	μ	σ
22.00-23.00 น.	18. แปร่งฟัน ตีมน้ำ 1 แก้ว ปัสสาวะก่อนเข้านอน	5	4.52	0.87	4.88	0.48
01.00-03.00 น.	19. นอนหลับสนิท	5	3.85	1.00	4.70	0.73
03.00-05.00 น.	20. นอนหลับดีหรือตื่นมาฝึกลมปราณบริหารปอด	5	3.55	0.90	4.33	0.96
ภาพรวม		100	71.94	11.06	88.06	8.75

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุที่ใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี สรุปได้ว่า รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นรูปแบบที่มีการพัฒนากิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุสามารถร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม มีกิจกรรมที่หลากหลาย ที่ส่งผลต่อสุขภาพทั้ง กาย ใจ สังคม ประกอบกับรูปแบบฯ มีการพัฒนาที่ตระหนักถึงสุขภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีการวัด ประเมินสุขภาพก่อน หลัง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นถึงผลที่จะเกิดแก่ตนเองอย่างเป็นรูปธรรมจากการทำกิจกรรม อีกทั้งสถานที่ที่ใช้ สวนนงนุชพัทยา มีความพร้อมและความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรม กล่าวคือ สถานที่จัดกิจกรรมทุกกิจกรรมเอื้อต่อผู้สูงอายุ จากคำพูด “โยนิโสมนสิการทำให้เรามีสติจะกินก็พอเหมาะแค่อิ่มท้อง ไม่กินอาหารรสหวาน มัน เค็มมากเกินไป เป็นประโยชน์มาก ทำแล้วน้ำหนักลง แต่ละคนก็ว่าผอมลง ไปทำอะไรมาสุขภาพดีกว่าเดิม เคยเป็นคนเครียด ตอนนี้มีสติไม่เครียดเลยแต่ก่อนนอนไม่หลับความดันขึ้น ตอนนี้สวดมนต์ทุกวันนอนหลับสบายความดันก็ลดลง การได้ฝึกปฏิบัติเดินสมาธิในช่วงเช้าเป็นกิจกรรมที่ประทับใจมากครับ ออกกำลังกายแบบโยคะ ทำออกกำลังกายไม่หนักเหมาะกับผู้สูงอายุมาก”

องค์ความรู้ใหม่

Figure 1: HAG MODEL

การพัฒนาแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นรูปแบบที่นำหลักการ 3ส. 3อ. 1น. ซึ่งเป็นหลักการแพทย์การสาธารณสุข ที่ส่งผลให้สุขภาพของผู้สูงอายุดีขึ้น การนำมาใช้กับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงเป็นกิจกรรมที่สามารถดึงดูดผู้สูงอายุมีความสนใจอยากร่วมกิจกรรม ตระหนักถึงการดูแลสุขภาพได้มากขึ้น ประกอบกับสถานที่ต้องมีมาตรฐานต่อผู้สูงอายุ และมีสภาพแวดล้อมที่สามารถสร้างแรงกระตุ้น แรงจูงใจ จะทำให้ผู้สูงอายุมีความใส่ใจในการดูแลสุขภาพมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้สูงอายุมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพของตนเองที่ดีขึ้นจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้ไม่เป็นการให้กับคนในครอบครัวและสังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ควรมีการขยายผลรวมทั้งส่งเสริมให้มีการวิจัยและการศึกษาเกี่ยวกับการผลักดันกลยุทธ์ นโยบาย และนวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุอย่างมีสุขภาพดีเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ารูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความต้องการ 2) หลักการของรูปแบบ 3) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 4) องค์ประกอบของรูปแบบ 5) กิจกรรมฝึกประสบการณ์เรียนรู้ 6) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ อธิบายได้ว่า แนวทางของทั้ง 6 องค์ประกอบ วางอยู่บนแนวคิดด้านส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion : H) โดยต้องมีการปฏิบัติ/กิจกรรม ในแนวทางของ 3ส. 3อ. 1น. อย่างจริงจังและต่อเนื่องสม่ำเสมอ (Activities : A) ภายใต้บรรยากาศที่ล้อมรอบด้วยวิถีแห่งความเป็นไทย วิถีธรรม และวิถีแห่งความพอเพียง (Garden : G) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sunchatawirul et al. (2022) ได้ทำการวิจัยประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมสุขภาพดีวิถีธรรม วิถีไทยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อลดความดันโลหิตสูง เขตสุขภาพที่ 9 พบว่า กลุ่มทดลองโปรแกรมสุขภาพดีวิถีธรรม วิถีไทย (3ส. 3อ. 1น.) สามารถนำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดปัจจัยเสี่ยงในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าภาวะสุขภาพหลังการใช้รูปแบบ พบว่า ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงภาวะสุขภาพที่ดีขึ้นค่าเฉลี่ยน้ำหนัก รอบเอว ดัชนีมวลกาย และความดันโลหิตลดลงจากก่อนใช้รูปแบบ เนื่องจากการปฏิบัติตามหลัก 3ส. 3อ. 1น. หรือ สวดมนต์ สมาธิ สันทนาธรรม ออกกำลังกาย อาหาร อารมณ์ และนาฬิกาชีวิต ซึ่งการสวดมนต์มีผลต่อภาวะสุขภาพ โดยทำให้ค่าความดันโลหิตลดลง สอดคล้องกับ (Wasuntarawat, Khongsombat, Malakul, and Danyuthasilpe, 2014) ได้รายงานถึงการสวดมนต์ทำให้เกิดคลื่นเสียงกระตุ้นต่อบริเวณก้านสมอง ทำให้สมองหลั่งสารสื่อประสาทชื่อซีโรโทนิน (Serotonin) ซึ่งมีฤทธิ์คล้ายยานอนหลับช่วยการเรียนรู้ลดความเครียด ลดระดับน้ำตาลในเลือดทำให้เซลล์สมองสดชื่น Office of Public Health Administration Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health and Uthai Sudsuk Foundation (2013) พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุหลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับดี ผู้สูงอายุความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ ความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่มีต่อรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sudsuk et al. (2015) ที่ได้นำหลักการการสร้างเสริมสุขภาพดีวิถีพุทธ การปฏิบัติตามโปรแกรม 3ส. 3อ. 1น. มาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับมากกับปฏิบัติตามรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพดีวิถีพุทธ แสดงถึงประสิทธิผลของรูปแบบที่ทำให้ภาวะสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพ ความรู้ และความพึงพอใจของผู้สูงอายุดีขึ้น พฤติกรรมการ

ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่หลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับดี ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามหลัก 3ส. 3อ. 1น. ได้แก่ สวดมนต์ สมาธิ สนทนาธรรม ออกกำลังกาย อาหาร อารมณ์ และนาฬิกาชีวิต ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาของ Piyaseth (2016) พบว่า เมื่อนำเทคนิค 3ส. 3อ. 1น. มาใช้ในกิจวัตรประจำวัน ทำให้สุขภาพของกลุ่มตัวอย่างมีสุขภาพที่ดีขึ้น ส่งผลให้ จำนวนผู้ป่วยนอกใน รพ.สต. ลดลง

สรุป

รูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ของผู้สูงอายุ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นรูปแบบที่นำหลักการ 3ส.3อ.1น. มาใช้กับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และฝึกปฏิบัติในสวนนงนุชพัทยา พบว่า 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความต้องการ 2) หลักการของรูปแบบ 3) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 4) องค์ประกอบของรูปแบบ 5) กิจกรรมฝึกประสบการณ์เรียนรู้ 6) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินการด้านการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ เจตคติและทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ผลการใช้รูปแบบฯ พบว่า ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยน้ำหนักรอบเอว ดัชนีมวลกาย ความดันโลหิต ลดลงจากก่อนการทดลอง ส่วนพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุหลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับดี ความรู้ของการปฏิบัติตามรูปแบบฯ หลังการทดลองมีคะแนนสูงขึ้น และความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่มีต่อรูปแบบส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมากที่สุด รวมถึงพฤติกรรมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามรูปแบบส่งเสริมสุขภาพ เป็นเวลา 8 สัปดาห์ พบว่า หลังการใช้รูปแบบผู้สูงอายุมีคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยอยู่ในระดับดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง และกระทรวงศึกษาธิการ ควรนำรูปแบบส่งเสริมสุขภาพเป็นแผนพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ วิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ให้มีสุขภาพที่ดีและยั่งยืน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง และกระทรวงศึกษาธิการ ควรนำรูปแบบส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยววิถีใหม่ไปใช้ดำเนินการ โดยเพิ่มระยะของการติดตามจาก 8 สัปดาห์ เป็น 16 สัปดาห์ หลังจากกิจกรรมสิ้นสุดแล้ว เพื่อการยืนยันผลที่ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 พัฒนารูปแบบส่งเสริมสุขภาพวิถีใหม่ เพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ในช่วงวัยอื่น ๆ เช่น วัยเรียน วัยทำงาน เป็นต้น

2.2 พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของรูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ ในลักษณะ Hybrid มีช่วงเวลาของการเรียนรู้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งแบบออนไลน์และออนไซต์

References

- Imoun, S., Mitsungrern, T., & Techa-atik. P. (2015). Effectiveness of a Praying Therapy for Blood Pressure Control of Hypertensive Patients. *Journal of Nursing and Therapeutic Care*, 33(2), 44-53.
- Office of Public Health Administration Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health and Uthai Sudsuk Foundation. (2013). *Guidelines for Learning and Practicing 3S. 3A. 1N. to Create Holistic Health*. Nonthaburi: Office of Public Health Administration.
- Online Manager. (2024). *Deep insights into Thai consumers, Revealing 9 hot global trends*. Retrieved November 2, 2009, from <https://mgronline.com/business/detail/9670000104810>
- Pattaya City Elderly School. (2024). *Pattaya Sang Suk School for the Elderly, Class 1*. Retrieved May 17, 2009, from <https://thaitgri.org/>
- Piyaseth. L. (2016). A Model Development to Enhance Buddhism-Oriented Health Conditions for Preventing and Solving Chronic Illness in the Community: A Case Study of Ban Khui Parang, Wang Kuang Sub-District, Prankrakai District, Kamphaeng Phet Province. *Journal of Health Education*, 39(132), 23-34.
- Sudsuk, U. et al. (2015). *Compilation of Textbooks, Books and Academic Articles in the Series Good Health and the Buddhist Way*. Bangkok: Sahamit Printing and Publishing Company Limited.
- Sunchatawirul, K. et al. (2022). Effectiveness of the Dharma Way-Thai Way Program on Blood Pressure Control in Hypertensive Patients of Health Zone No.9 Kitpong. *Journal of Bamrasnaradura Infectious Diseases Institute*, 16(3), 72-82.
- Thai Elderly Research and Development Institute Foundation. (2016). *Report on the Situation of the Thai Elderly*. Retrieved March 23, 2009, from <https://thaitgri.org/>
- Wasuntarawat, C., Khongsombat, O., Malakul, W., & Danyuthasilpe. C. (2014). *Effects of Chanting and Loving-Kindness Sharing on the Elderly Health Promotion*. (Research Report). Phitsanulok: Naresuan University.

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน*

The Development of Learning Activities Package on Innovative Thinking
Based on STEM Education Using the Engineering Design Process for
Third-Year Secondary School Students under the Office of
the Private Education Commission

¹นุสรา แสงชาติ และ สุภัทรา คงเรือง

¹Nusara Seangchart and Supatthara Kongruang

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nusara091024@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษาโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมให้เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงนวัตกรรม ก่อนเรียนและหลังเรียน และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษาโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 มีนักเรียนจำนวน 46 คน จัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และกลุ่มควบคุม เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 มีนักเรียนจำนวน 46 คน จัดการเรียนการสอนแบบปกติ ในห้องเรียน โรงเรียนราษฎร์บำรุงศิลป์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 4 เล่ม แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 24 แผน มีค่า IOC เท่ากับ 0.5-1.00 แบบประเมินการคิดเชิงนวัตกรรม แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบสมมติฐานโดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที่

ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การคิด

*Received January 17, 2024; Revised February 23, 2025; Accepted February 25, 2025

เชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรม ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อยู่ในระดับมากขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 3.61$ และ S.D. = 0.51

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้; การคิดเชิงนวัตกรรม; สะเต็มศึกษา; กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

Abstract

This study aimed to: 1) develop a learning activity package focused on innovative thinking based on STEM education using the engineering design process, and ensuring it would meet the 80/80 criteria; 2) compare the pretest and posttest of learning achievement; 3) compare the pretest and posttest of innovative thinking; and 4) assess students' satisfaction with the learning activity package for innovative thinking based on STEM education using the engineering design process, designed for third-year secondary school students under the Office of the Private Education Commission. The sample group comprised 46 students from class 3/1, who were taught using the learning activity package. The control group included 46 students from class 3/2, who received conventional instruction at Ratchabamrungsin School. The research tools consisted of the learning activity package for innovative thinking based on STEM education using the engineering design process (4 volumes), 24 lesson plans (with IOC values ranging from 0.5 to 1.00), an innovative thinking assessment, a learning achievement test, and a satisfaction survey. Data were analyzed using mean, standard deviation, and t-test statistics to test the hypotheses.

The research findings revealed that: 1) The efficiency of the learning activity package on innovative thinking based on STEM education using the engineering design process for third-year secondary school students under the Office of the Private Education Commission met the 80/80 criteria; 2) The learning achievement of third-year secondary school students after using the learning activity package on innovative thinking based on STEM education using the engineering design process was significantly higher than before the learning intervention, with a statistical significance at the 0.05 level; 3) The innovative thinking of third-year secondary school students after using the learning activity package focused on innovative thinking based on STEM education, utilizing the engineering design process, was significantly higher than before the learning, with statistical significance at the .05 level; and 4) The satisfaction of third-year secondary school students with the learning activities, based on the innovative thinking package using the engineering design process, was at a high level, with a mean score of 3.61 and a standard deviation of 0.51.

Keywords: Learning Activity Package; Innovative Thinking; STEM Education; Engineering Design Process

บทนำ

การศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ โดยระบบการศึกษาต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง รวมถึงการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม ทักษะสำคัญอย่างที่ได้แก่และเยาวชนควรมีคือ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี 3) ทักษะด้านชีวิตและการทำงาน และ 4) ทักษะการเรียนรู้แบบ 3R8C (Jatuporn, 2018) สอดคล้องกับ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมด้านคิดเชิงนวัตกรรม จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมปัจจุบันและอนาคต ต่อการก้าวไปสู่ประเทศที่เน้นนวัตกรรมในการขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย 4.0

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 2 ได้จัดทำรายงานผลการประเมินผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 พบว่าในรายวิชาวิทยาศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 29.40 คะแนน และเมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินของนักเรียนในปีการศึกษา 2563 มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 28.08 คะแนน จะเห็นว่ามีคะแนนสูงขึ้นเพียง 1.32 เท่านั้น ซึ่งคะแนนเฉลี่ยยังต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ (National Institute of Educational Testing, 2021) จากผลการประเมินทำให้ทราบว่า สถานการณ์และแนวโน้มการจัดการศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาส่วนหนึ่งยังไม่สามารถบริหารจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นักเรียนส่วนหนึ่งมีปัญหา ขาดทักษะความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงนวัตกรรม

ในศตวรรษที่ 21 ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่พบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและจากกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของโรงเรียนราชภัฏรำไพพรรณี จากการได้ไปสัมภาษณ์ครูผู้สอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ที่ได้ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ พบว่า เกิดปัญหาในการจัดการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ คือ นักเรียนไม่มีความสนใจในการเรียน โดยเฉพาะในเนื้อหาด้านการคิดเชิงนวัตกรรม การสร้างสรรค์ผลงานเชิงนวัตกรรม เพราะไม่เข้าใจในเนื้อหาที่ซับซ้อน เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ขาดทักษะด้านการคิดเชิงนวัตกรรม ส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถในการเรียนและการสร้างสรรค์นวัตกรรม อยู่ในระดับต่ำ จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะด้านการคิดเชิงนวัตกรรม

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการ แนวคิดทฤษฎี จึงมีความสนใจ ที่จะพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามกระบวนการพัฒนาแบบสะเต็มที่เชื่อมโยงองค์ความรู้จากในเนื้อหาบทเรียนเข้ามาสู่สถานการณ์ปัญหา และกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมที่เสริมสร้างและพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ เพื่อใช้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ โดยมุ่งเน้นเสริมสร้างการคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียน เชื่อมโยงความรู้เดิมและความรู้ใหม่เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณา และมีความคิดสร้างสรรค์ออกแบบ ประดิษฐ์นวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็น

แนวทางในการพัฒนานักเรียน และเพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษา เสริมเอกชน ให้เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเสริมเอกชน
3. เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเสริมเอกชน
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเสริมเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเสริมเอกชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเสริมเอกชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 13 โรงเรียน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวนนักเรียนรวม 1,021 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์บำรุงศิลป์ ตำบลเสนา อำเภอสนา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 92 คน ได้มาโดยการสุ่ม กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้มาโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม โดยสุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 จำนวน 46 คน เป็นกลุ่มทดลองที่จัดการเรียนการสอน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษาโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 จำนวน 46 คน เป็นกลุ่มควบคุมที่จัดการเรียนรู้แบบปกติ

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) แบบประเมินการคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม 3) ชุดกิจกรรม จำนวน 4 เล่ม 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน โดยสร้างเครื่องมือแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเสริมเอกชน

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างและหาคุณภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมจากเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมาสังเคราะห์เพื่อการสร้างและหาคุณภาพ

2. สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สร้างเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 4 ชุด ซึ่งใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8 สัปดาห์ จำนวน 24 ชั่วโมง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่	เรื่อง	จำนวน (ชั่วโมง)
1	ลักษณะทางพันธุกรรม	6
2	โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน	6
3	ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์	6
4	ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม	6
รวม		24

3. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม การหาค่าความเหมาะสมของชุดกิจกรรม นำผลการศึกษามาออกแบบและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม และนำแบบประเมินความเหมาะสมไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน จากวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ที่มีความรู้และมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก ด้านการศึกษา เป็นนักวิชาการระดับอุดมศึกษาด้านหลักสูตรและการสอน มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 2 ท่าน 2) ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกด้านการวัดและประเมินผล มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 1 ท่าน และ 3) ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก ครุศาสตร์ที่มีประสบการณ์ด้านวิชาวิทยาศาสตร์ ประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 2 ท่าน โดยผลการประเมินความเหมาะสมตามองค์ประกอบของชุดกิจกรรม แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่	เรื่อง	ค่าเฉลี่ย ความเหมาะสม	แปลผล
1	ลักษณะทางพันธุกรรม	4.11	เหมาะสมมาก
2	โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน	4.25	เหมาะสมมาก
3	ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์	4.88	เหมาะสมมาก
4	ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์และ สิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม	4.46	เหมาะสมมาก
ผลรวมความเหมาะสมทั้งหมด		4.42	เหมาะสมมาก

ระยะที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

1. ศึกษาหาข้อมูลจากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แล้วนำข้อมูลมาสร้างเครื่องมือในการวิจัย ในระยะนี้ คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นรายข้อ ให้ตรงกับเนื้อหาและผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้ข้อคำถามทั้งหมด จำนวน 40 ข้อ โดยจำแนกตามเรื่อง ประกอบด้วย 4 เรื่อง แต่ละเรื่อง คือ 1 ลักษณะทางพันธุกรรมจำนวน 10 ข้อ โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน จำนวน 10 ข้อ การศึกษาพันธุศาสตร์ของเมนเดล จำนวน 10 ข้อ ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรมจำนวน 10 ข้อ ซึ่งสอดคล้องเนื้อหาและผลการเรียนรู้ของชุดกิจกรรมทั้ง 4 ชุด

ระยะที่ 3 การเปรียบเทียบการคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

1. ศึกษาหาข้อมูลจากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบประเมินการคิดเชิงนวัตกรรม ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม แล้วนำข้อมูลมาสร้างเครื่องมือในการวิจัย ในระยะนี้ คือ แบบประเมินการคิดเชิงนวัตกรรม ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม แบบประเมินการคิดเชิงนวัตกรรม ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งมีลักษณะเป็น ปรนัยแบบตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ กำหนดการให้ค่าคะแนน 3 อยู่ในระดับดี 2 อยู่ในระดับพอใช้ 1 อยู่ในระดับปรับปรุง เปรียบเทียบค่า t-test Independent การคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และกลุ่มควบคุมจัดการเรียนการสอนแบบปกติในห้องเรียน

ระยะที่ 4 การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1. ศึกษาหาข้อมูลจากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ แล้วนำข้อมูลมาสร้างเครื่องมือในการวิจัย ในระยะนี้คือ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เมื่อสร้างแล้วจึงนำมาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง รวมระยะเวลา 8 สัปดาห์ จำนวน 24 ชั่วโมง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการทดลองในห้องเรียนตามสภาพจริง โดยศึกษา กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แล้ววัดความรู้ก่อนและหลังทดลองแล้วบันทึกคะแนนก่อนและหลังทดลอง รวมทั้งบันทึกข้อมูลระหว่างทำการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย

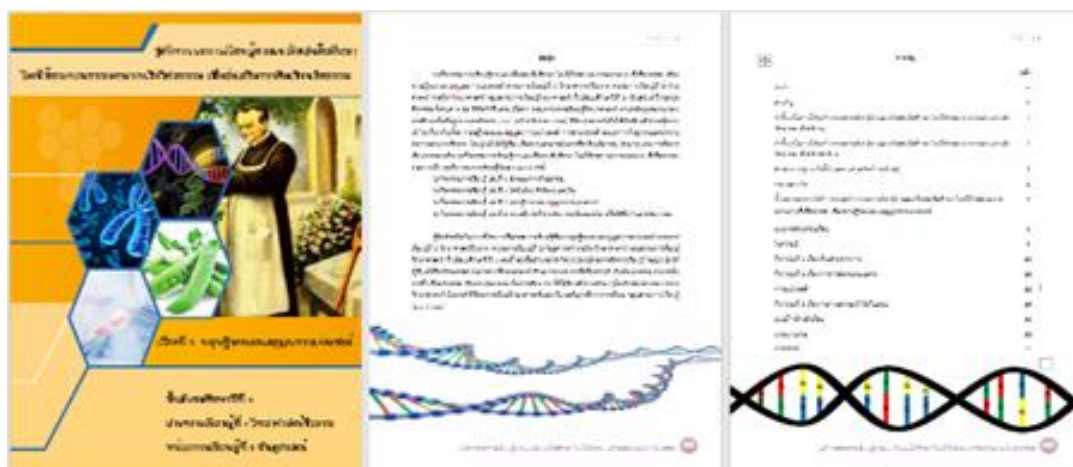
ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียด ได้แก่ 1) พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนของกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กับกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบปกติ 3) เปรียบเทียบการคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยของ

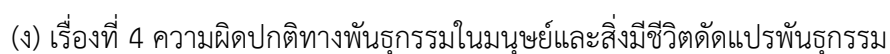
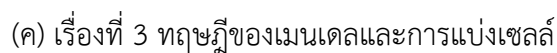
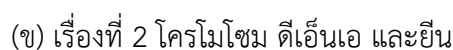
ผลการวิจัย

1. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ผู้วิจัยได้การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามขั้นตอนการวิจัยในระยะที่ 1 แสดงดังภาพที่ 1

(ก) เรื่องที่ 1 ลักษณะทางพันธุกรรม

Picture 1: The Development of Learning Activity Packages on Innovative Thinking Based on STEM Education Concepts Using the Engineering Design Process for Grade 9 Students

จากภาพที่ 1 การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเสริมเอกชน ประกอบด้วย (ก) เรื่องที่ 1 ลักษณะทางพันธุกรรม (ข) เรื่องที่ 2 โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน (ค) ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์ และ (ง) ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม

2. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเสริมเอกชน ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/ 80

ผู้วิจัยดำเนินการทดลอง 2 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่พัฒนาขึ้น กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนราษฎร์บำรุงศิลป์ จำนวน 46 คน โดยมีการทดสอบก่อนเรียนและหลังการเรียนรู้ ทดสอบระหว่างเรียน จากนั้นนำผลการเรียนรู้มาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพื้นฐานเทียบกับเกณฑ์และสรุปผล ได้ตามตารางที่ 3-6

ตารางที่ 3 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 1 ลักษณะทางพันธุกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 1 ลักษณะทางพันธุกรรม		เกณฑ์การประเมิน
	กระบวนการ (E1)	ผลลัพธ์ (E2)	
46 คน	82.17	85.65	80/80

จากตาราง 3 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 1 ลักษณะทางพันธุกรรม มีประสิทธิภาพ E1 = 82.17 และ E2 = 85.65 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

ตารางที่ 4 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 2 โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/ 80

กลุ่มตัวอย่าง	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 2 โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน		เกณฑ์การประเมิน
	กระบวนการ (E1)	ผลลัพธ์ (E2)	
46 คน	81.09	82.83	80/80

จากตาราง 4 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 2 โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน มีประสิทธิภาพ E1 = 81.09 และ E2 = 82.83 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

ตารางที่ 5 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 3 ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์

กลุ่มตัวอย่าง	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 3 ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์		เกณฑ์การประเมิน
	กระบวนการ (E1)	ผลลัพธ์ (E2)	
46 คน	81.30	83.48	80/80

จากตาราง 5 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 3 ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์ มีประสิทธิภาพ $E1 = 81.30$ และ $E2 = 83.48$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

ตารางที่ 6 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 4 ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 4 ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม		เกณฑ์การประเมิน
	กระบวนการ (E1)	ผลลัพธ์ (E2)	
46 คน	83.04	86.52	80/80

จากตาราง 6 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม เรื่องที่ 4 ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม มีประสิทธิภาพ $E1 = 83.04$ และ $E2 = 86.52$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

3. ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สถิติ dependent t-test

ผู้วิจัยทดสอบ (t-test) แบบข้อมูลสองชุดที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังตารางที่ 7 ดังนี้

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	46	8.85	0.99	105.37*	0.000
หลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	46	28.13	0.91		

จากตารางที่ 7 ค่า t ที่คำนวณได้ สูงกว่าค่าวิกฤตของ t ที่เปิดจากตาราง ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 28.13 มากกว่า 1.68) แสดงว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์

ช่วยสอน เรื่องแนวคิดเชิงคำนวณกับการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. ผลเปรียบเทียบการคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียนระหว่างกลุ่มทดลองโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และกลุ่มควบคุมจัดการเรียนการสอนแบบปกติในห้องเรียน

ผู้วิจัยทดสอบ เปรียบเทียบค่า t-test Independent การคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และกลุ่มควบคุมจัดการเรียนการสอนแบบปกติในห้องเรียน ดังตารางที่ 8 ดังนี้

ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบค่า t-test Independent การคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และกลุ่มควบคุมจัดการเรียนการสอนแบบปกติในห้องเรียน

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	ก่อน/หลัง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
การคิดเชิงนวัตกรรม	กลุ่มทดลอง	ก่อนเรียน	46	56.15	2.16	3.981*	0.277
	กลุ่มทดลอง	หลังเรียน	46	113.02	1.83	46.518*	0.000
	กลุ่มควบคุม	ก่อนเรียน	46	57.87	1.97	3.981*	0.277
	กลุ่มควบคุม	หลังเรียน	46	73.61	5.45	46.518*	0.000

จากตารางที่ 8 การคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของกลุ่มทดลองก่อนเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยการคิดเชิงนวัตกรรม ($\bar{X}$ = 56.15, S.D.= 2.16 มีค่า sig. = 0.277) น้อยกว่ากลุ่มควบคุมสอนแบบปกติในห้องเรียน ที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 57.87, S.D.= 1.97 มีค่า sig. = 0.277) จึงมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม นั้นมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มควบคุมมีการคิดเชิงนวัตกรรมที่สูงกว่า แต่เมื่อกลุ่มทดลองได้รับการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เอกชน พบว่า การคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของกลุ่มทดลองหลังเรียน มีค่าเฉลี่ยการคิดเชิงนวัตกรรม ($\bar{X}$ = 113.02, S.D.= 1.83 มีค่า sig. = 0.000) สูงกว่ากลุ่มควบคุมสอนแบบปกติในห้องเรียน ที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 73.61, S.D.= 5.45 มีค่า sig. = 0.000) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียน ที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียน ที่มีต่อที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เสร็จสิ้น จากนั้นนำผลการสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพื้นฐานเทียบกับเกณฑ์และสรุปผล แสดงดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ศึกษาความพึงพอใจในการเรียน ที่มีต่อที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ลักษณะรูปเล่มมีความสวยงาม น่าสนใจ ขนาดตัวอักษร เหมาะสม	3.76	0.92	มาก
2. การตกแต่งภายในแบบฝึกทักษะสามารถดึงดูดความสนใจ ของผู้เรียนได้ดี	3.26	0.88	ปานกลาง
3. เนื้อหา ภาษา รูปภาพประกอบมีความเหมาะสม	3.67	0.90	มาก
4. คำแนะนำในการใช้ชุดการเรียนรู้ชัดเจนและเข้าใจง่าย	3.67	0.82	มาก
5. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ ความรู้ในชีวิตประจำวันได้	3.61	0.80	มาก
6. นักเรียนไม่มีความเครียดในการเรียน	3.02	0.61	ปานกลาง
7. สารการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	3.54	0.94	มาก
8. เนื้อหารายวิชามีความทันสมัยเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน	3.63	0.77	มาก
9. ความยากง่ายของเนื้อหา มีความเหมาะสมต่อความสามารถ ของนักเรียน	3.70	0.94	มาก
10. เนื้อหา มีความเหมาะสมกับเวลาในการเรียน	3.72	0.93	มาก
11. กิจกรรมใบงานมีความหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหา นักเรียนได้ใช้ความสามารถของตนเอง	4.13	0.86	มาก
12. การประเมินผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้	3.61	0.98	มาก
ภาพรวมทั้งหมด	3.61	0.51	มาก

จากตารางที่ 9 โดยรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย โดยดูในรายละเอียด พบว่า กิจกรรมใบงานมีความหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหา นักเรียนได้ใช้ความสามารถของตนเอง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สำหรับรายการประเมินที่นักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คือ นักเรียนไม่มีความเครียดในการเรียน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม มีวิธีการจัดการเรียนรู้ 7 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างสถานการณ์ระบุปัญหา คือ การทำความเข้าใจปัญหาหรือความท้าทาย วิเคราะห์เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของสถานการณ์ปัญหา เพื่อกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างชิ้นงานหรือวิธีการในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 2 ค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา คือ การรวบรวมข้อมูลและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการแก้ปัญหาและประเมินความเป็นไปได้ ข้อดีและข้อจำกัด

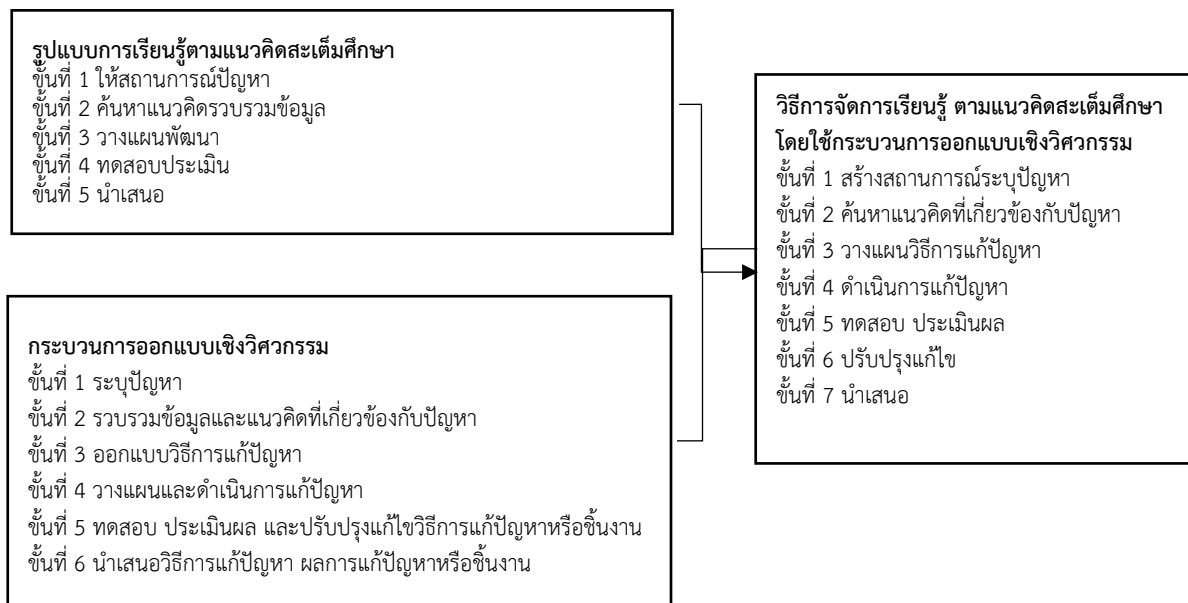
ขั้นที่ 3 วางแผนวิธีการแก้ปัญหา คือ การประยุกต์ใช้ข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อการออกแบบชิ้นงานหรือวิธีการในการแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงทรัพยากร ข้อจำกัดและเงื่อนไขตามสถานการณ์ที่กำหนด

ขั้นที่ 4 ดำเนินการแก้ปัญหา คือ การกำหนด ลำดับขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานหรือวิธีการ แล้วลงมือสร้างชิ้นงานหรือพัฒนาวิธีการเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 ทดสอบ ประเมินผล คือ การทดสอบและประเมินการใช้งานของชิ้นงานหรือวิธีการ

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงแก้ไข คือ การปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมที่สุด

ขั้นที่ 7 นำเสนอ คือ การนำเสนอแนวคิดและขั้นตอนการแก้ปัญหาของการสร้างชิ้นงานหรือการพัฒนาวิธีการ

Picture 2: A Diagram of the Integration of Learning Management Methods Based on STEM Education Concepts Using the Engineering Design Process.

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาสงเคราะห์ฯ ได้ตั้งวัตถุประสงค์โดยมีประเด็นสำคัญในการอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษาโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า ให้เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 จำนวน 4 เล่ม ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8 สัปดาห์ จำนวน 24 ชั่วโมง เรื่องที่ 1 ลักษณะทางพันธุกรรม มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.17/85.65 เรื่องที่ 2 โครโมโซม ดีเอ็นเอ และยีน มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.09/82.83 เรื่องที่ 3 ทฤษฎีของเมนเดลและการแบ่งเซลล์ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.30/83.48 เรื่องที่ 4 ความผิดปกติทางพันธุกรรมในมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.04/86.52 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากได้ผ่านการศึกษา พัฒนาอย่างเป็นระบบตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม และมีการปรับปรุงในแต่ละขั้นตอน อีกทั้งได้ผู้เชี่ยวชาญได้ช่วยตรวจสอบเครื่องมือและประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ได้เครื่องมือต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงแก้ไขทุกครั้งที่มีผล การประเมินประสิทธิภาพออกมา ก่อนที่จะนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ในขั้นตอนของการหาประสิทธิภาพนั้น และผู้วิจัยได้ทำการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ขึ้นตามหลักการ ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ตัวชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการออกแบบตามแนวคิดของพฤติกรรมนิยมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีอิสระมากขึ้นในการควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีอิสระมากขึ้นในการเลือกลำดับของการเสนอเนื้อหาบทเรียนที่เหมาะสมกับตนเองทั้งผู้เรียนทุกคนจะได้รับการเสนอเนื้อหาในลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยากซึ่งเป็นลำดับที่ผู้สอนได้พิจารณาแล้วว่าเป็น ลำดับการสอนที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pleonphana (2018) วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมตามแนวสะเต็ม ในวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง เครื่องกลอย่างง่าย เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และความสุขในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในห้องเรียนพิเศษ ผลวิจัยพบว่าชุดกิจกรรมตามแนวสะเต็มเรื่องเครื่องกลอย่างง่ายที่พัฒนาขึ้นมี มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 88.6/82.35 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 46 คน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน พบว่า ค่า $t = 105.37$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ผ่านกระบวนการออกแบบการคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม และหาประสิทธิภาพหลายขั้นตอนจนมีความเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหามากขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยได้ออกแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยนึกถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล คือนักเรียนแต่ละคนจะเป็นผู้เลือกเรียนตามลำดับความสนใจของตนเอง รวมทั้งเรียนซ้ำในเนื้อหาที่ยังไม่เข้าใจได้อย่างมีอิสระ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaiboeae, and Yurayat (2021) วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา เพื่อเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามสมมติฐานงานวิจัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมมีกระบวนการออกแบบตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เป็นการเรียนที่เน้นการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน มีการวางแผน ฝึกทักษะให้แก่ผู้เรียน โดยมีการฝึกผู้เรียนในสถานการณ์จริงหรือคล้ายจริงหลาย ๆ สถานการณ์ในการพิจารณาอย่างสร้างสรรค์ นำมาซึ่งการคิดเชิงนวัตกรรมที่ไม่มีการกำหนดกรอบ หรือโอกาสในการสร้างสรรค์ชิ้นงาน โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนเพื่อจัดทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และส่งเสริมแรงผู้เรียนอย่างต่อเนื่องจนผู้เรียนเกิดการชำนาญ ซึ่งมีข้อดีคือ ผู้สอนสามารถวิเคราะห์ความสามารถในการคิดเชิงนวัตกรรมอย่างชัดเจนและมีเป้าหมายในการพัฒนาต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pleonphana (2018) ที่ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมตามแนวสะเต็ม ในวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง เครื่องกลอย่างง่าย เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และความสุข

ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในห้องเรียนพิเศษ ผลวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษาโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่า การสอนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ อีกทั้งยังเรียนอย่างต่อเนื่องในสถานที่ใดก็ได้ ตัวชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการนำเสนอชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีรูปแบบสวยงาม การจัดลำดับเนื้อหามีความเหมาะสม และแบบทดสอบมีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sompong (2020) วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการกำกับตนเอง เรื่อง ชนิดและหน้าที่ของคำกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการกำกับตนเอง ที่พัฒนาขึ้น อยู่ในระดับมาก

สรุป

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เป็นการบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้พัฒนาและส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฝึกทักษะด้านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน จึงได้จัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน เนื่องจากการสอนตามแนวสะเต็มศึกษามีกระบวนการและขั้นตอนที่สามารถฝึกให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็น สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาจนสามารถสร้างเป็นชิ้นงานได้ กระบวนการพัฒนาแบบสะเต็มที่เชื่อมโยงองค์ความรู้จากในเนื้อหาบทเรียนเข้ามาสู่สถานการณ์ปัญหา และกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมที่เสริมสร้างและพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ เพื่อใช้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ โดยมุ่งเน้นเสริมสร้างการคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียน เชื่อมโยงความรู้เดิมและความรู้ใหม่เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณา และมีความคิดสร้างสรรค์ออกแบบประดิษฐ์นวัตกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานักเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการศึกษาพบว่าโดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่งผลดีต่อนักเรียนทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะปฏิบัติ ดังนั้นครูผู้สอน ต้องศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนอย่างละเอียด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

1.2 การจัดการเรียนการสอน โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ครูควรให้กำลังใจในการทำกิจกรรมและให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความคงทนในการเรียน โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.2 ควรมีการศึกษาการโดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดเชิงนวัตกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ

References

- Jaiboae, A., & Yurayat, Ph. (2021). The Development of Learning Packages of STEM Education to Enhance Learning Achievement and Science Process Skills for Matthayomsuksa 1 Students. *Journal of Educational Technology and Communications Faculty of Education Mahasarakham University*, 4(11), 114-125.
- Jatuporn, W. (2018). Alternative School and Learning Management for 21st Century Learners. *Journal of Education Khon Kaen University*, 41(2), 1-17.
- Jitrach, Ch. (2020). The Development of Problem Solving Ability and Creative Thinking Using STEM- 6E Learning with Social Media in Biology of 10 Grade Students. *The 21st National Graduate Research Conference at Khon Kaen University on March 27, 2020* (pp. 797-809). Khon Kaen University. Khon Kaen.
- National Institute of Educational Testing. (2021). *Summary of Results of National Educational Testing. Basic (O-NET) Mathayom 3, Academic Year 2021*. Retrieved June 18, 2022, from <https://www.niets.or.th>
- Phra Nakhon Si Ayutthaya Provincial Education Office. (2022). *Educational Information, Year Education 2021*. Retrieved June 18, 2022, from <http://122.155.209.106/aya/index.php>
- Pleonphana, A. (2018). *Development of STEM Activity Packages on Simple Machines to Enhance Creative Problem Solving Ability and the Learning Happiness of Ninth Grade Students in Special Classrooms*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Secretariat of the Education Council, Independent Committee for Educational Reform. (2019). *Quality of Thai Education*. Retrieved June 18, 2022, from <https://www.thaiedreform.org/wp-content/uploads/2020/01/CommissionReport03.pdf>
- Sompong, T. (2020). *Development of Self-Directed Learning Activity Sets on Types and the Function of Words in the Thai Language Learning Group for Mathayom 1 Students*. (Master's Thesis). Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.
- The National PISA Center, Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST). (2021). *PISA 2018 Assessment Results: Reading, Mathematics, and Science*. Bangkok: Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST).

การพัฒนาหลักสูตรเสริมตามแนวทางการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวน และพีชคณิตวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*

The Development of an Enrichment Curriculum Based on Problem-Based Learning for Numbers and Algebra, Mathematics for First-Year Secondary School Students

¹ธนพร งามเถื่อน, กชกร ธิปัตติ และ จำลอง วงษ์ประเสริฐ

¹Thanabhorn Ngamthuan, Kochchakorn Thipatdee and Jumlong Wongprasert

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: toirthana@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมตามแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเรื่องจำนวนและพีชคณิตวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2) พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริม 3) ทดลองและศึกษาผลการใช้หลักสูตรตามแนวทางการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิตวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1 มีสองกลุ่มคือครูผู้สอน จำนวน 40 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 400 คน สหวิทยาเขตเดชานอุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา อุบลราชธานี อำนาจเจริญ กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้หลักสูตรเสริม คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 35 คน โรงเรียนนากระแซงศึกษา ปีการศึกษา 2566 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน แบบวัดทักษะการแก้ปัญหา แบบวัดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ และแบบวัดเจตคติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าความยากง่ายและอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ และการทดสอบที

ผลการวิจัย พบว่า 1) ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.77$, S.D. = 1.03) และนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 1.32) 2) หลักสูตรเสริมที่สร้างขึ้นประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง และแนวดำเนินการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะการแก้ปัญหา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.10) 3) ผลการใช้หลักสูตรเสริมทดสอบหลังเรียนนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 34.09 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.21 พบว่าหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.08) นักเรียนมีพฤติกรรมอันพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.07) นักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.11) หลักสูตรเสริมได้รับการปรับปรุงแก้ไขหลักการ จุดหมาย โครงสร้างเนื้อหาและแนวดำเนินการให้สอดคล้องกัน

*Received May 14, 2024; Revised July 24, 2024; Accepted July 25, 2024

คำสำคัญ: หลักสูตรเสริม; การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน; ทักษะการแก้ปัญหา; พฤติกรรมอันพึงประสงค์; จำนวนและพีชคณิต

Abstract

The study aimed at the following objectives: 1) to gather basic information for developing an enrichment curriculum based on problem-based learning for numbers and algebra in the mathematics subject for first-year secondary school students; 2) to design and evaluate the quality of the enrichment curriculum; and 3) to implement and assess the outcomes of using the problem-based learning curriculum for numbers and algebra in the mathematics subject with first-year secondary school students. The sample for Phase 1 of the study included two groups: 40 teachers and 400 secondary school students (from first to third year) from the Dechana Udom Cluster, under the Secondary Education Service Area Office of Ubon Ratchathani and Amnat Charoen. The sample for the trial of the enrichment curriculum consisted of 35 first-year students from Nakhra Saeng School during the 2023 academic year. The data collection tools included a background information questionnaire, a problem-solving skills assessment, a desired behavior assessment, a learning achievement test, and an attitude survey. The statistical methods for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, content validity index, item difficulty and discrimination, test reliability, and t-tests.

The research findings revealed that: 1) Teachers' opinions on the problem-based learning approach were at a moderate level ($\bar{X} = 2.77$, S.D. = 1.03), and students' opinions were similarly moderate ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 1.32). 2) The developed enrichment curriculum included principles, objectives, structure, and procedures designed to enhance students' knowledge, problem-solving skills, and desirable traits that foster the problem-based learning process. The curriculum was found to be of propriety at a high level ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.10). 3) After using the enrichment curriculum, students achieved an average score of 34.09 points (85.21%), surpassing the set criteria. Students demonstrated problem-solving skills at a high level ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.08), desirable behavior at a high level ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.07), and attitudes toward problem-based learning at the highest level ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.11). The curriculum was revised to ensure alignment between the principles, objectives, content structure, and procedures.

Keywords: Enrichment Curriculum; Problem-Based Learning; Problem-Solving Skills; Desirable Behavior; Numbers and Algebra

บทนำ

หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา หลักสูตรที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพหลักสูตรกำหนดเนื้อหา กิจกรรม และวิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกับความต้องการและ

ความสนใจของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องช่วยให้การจัดการศึกษาปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมได้ การสร้างมาตรฐานคุณภาพการศึกษาหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรยังเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าในระยะยาว เพราะจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร Taba (1962) เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor, and Alexander, 1974) ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตร เดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตร อาจหมายรวมถึงการสร้างเอกสารอื่นๆ เช่น การวางแผนหลักสูตร จัดทำหลักสูตรหรือร่างหลักสูตร (Curriculum planning) การนำหลักสูตรไปใช้หรือการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ (Curriculum implementation) และการประเมินหลักสูตร (Curriculum evaluation)

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับกับคณิตศาสตร์ การนำ PBL มาใช้ในวิชาคณิตศาสตร์มีผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาผู้เรียนได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง ทำให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ ตั้งคำถาม ค้นคว้าหาข้อมูล และประเมินทางเลือกต่างๆ พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนได้ฝึกทำงานร่วมกันเป็นทีม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเรียน PBL ทำให้การเรียนคณิตศาสตร์เป็นเรื่องสนุกและมีความหมาย ผู้เรียนรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การนำ PBL มาใช้ในวิชาคณิตศาสตร์จำเป็นต้องมีการออกแบบและวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ประโยชน์จากการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาจริง วิเคราะห์ปัญหาเพื่อทำความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในกลุ่ม ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะในการสืบค้นข้อมูล เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ทำงานในสถานการณ์จริง ได้เรียนรู้การสื่อสารกับผู้อื่นในกระบวนการแก้ปัญหา การเรียนรู้ที่ยินยวคงทน พัฒนาทักษะเชิงสร้างสรรค์ เข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

จากข้อมูลที่กล่าวมา ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตระหนักในความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหา และพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จึงดำเนินการเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา และพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการแก้ปัญหาสามารถนำทักษะการแก้ปัญหาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริม ตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประชากร ได้แก่ ครูปฏิบัติหน้าที่สอนกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สหวิทยาเขตเดชนาอุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา อุบลราชธานี อำนาจเจริญ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูปฏิบัติหน้าที่สอนกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 40 คน การสุ่มแบบแบ่งชั้น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 400 คน สหวิทยาเขตเดชนาอุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา อุบลราชธานี อำนาจเจริญ เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน แล้วตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเกี่ยวกับความเหมาะสมของแบบสอบถามสำหรับนักเรียน โดยผู้เชี่ยวชาญ เท่ากับ ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.08) อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมของแบบสอบถามสำหรับครู โดยผู้เชี่ยวชาญ ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.11) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน สอบถามครูปฏิบัติหน้าที่สอนกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 40 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 400 คน สหวิทยาเขตเดชนาอุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอำนาจเจริญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยนำแบบสอบถามความคิดเห็นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ ครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ด้วยลิงก์ Google form และเอกสารโดยใช้เวลาในการตอบแบบสอบถาม 3 วัน แล้วเก็บข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ค่าสถิติ

ระยะที่ 2 การสร้างหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สร้างเครื่องมือ ได้แก่ หลักสูตรเสริม ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน แบบประเมินการแก้ปัญหา แบบประเมินสถานการณ์สำหรับการแก้ปัญหา แบบประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ แบบวัดเจตคติ แบบประเมินร่างหลักสูตรเสริม และประเมินความสอดคล้องของ เครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญ

ประชากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือครูที่มีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญขึ้นไป กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรทางการศึกษา วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือครูที่มีวิทยฐานะระดับเชี่ยวชาญขึ้นไป จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แผนการจัดการเรียนรู้หลัก แบบประเมินการแก้ปัญหา แบบประเมินสถานการณ์สำหรับการแก้ปัญหา แบบประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ แบบวัดเจตคตินักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน แบบประเมินร่างหลักสูตรเสริม ประเมินความสอดคล้องของเอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบ หาอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ แบบประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินการแก้ปัญหา แบบประเมินความสอดคล้องสถานการณ์ในการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ แบบประเมินแบบวัดเจตคตินักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินร่างหลักสูตรเสริม โดยผู้เชี่ยวชาญ คุณภาพเครื่องมือ หากความสอดคล้องแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (IOC) ใช้แบบทดสอบทั้งหมด 124 ข้อ ใช้ได้ จำนวน 100 ข้อ นำแบบทดสอบที่ผ่านการหาความสอดคล้อง (IOC) จำนวน 100 ไปทดสอบกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 80 คน ค่าความเที่ยง (Reliability) = 0.9336 โดยใช้วิธีการ ยกร่างหลักสูตรเสริมโดยนำข้อมูลพื้นฐานจากระยะที่ 1 มากำหนดเป็นองค์ประกอบสร้างหลักสูตรทั้งสิ้น 8 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของหลักสูตร

2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างของหลักสูตร 4) เนื้อหาสาระของหลักสูตร 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาที่ใช้ในหลักสูตร 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล

จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย หลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แผนการจัดการเรียนการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แบบประเมินการแก้ปัญหา แบบประเมินสถานการณ์สำหรับการแก้ปัญหา แบบประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ แบบวัดเจตคตินักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริม

แบบประเมินร่างหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดย สร้างแบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ดังต่อไปนี้ แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานข้อมูลพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สำหรับนักเรียน และ สำหรับครู หาคความสอดคล้องแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (IOC) หาคำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หาคความสอดคล้องของแบบประเมินการหาคความสอดคล้องของแบบประเมินสถานการณ์สำหรับการแก้ปัญหา หาคความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ หาคความสอดคล้องของแบบวัดเจตคตินักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน หาคความสอดคล้องของแบบประเมินร่างหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (รายละเอียดในภาคผนวก หน้า 328-344)

ระยะที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนนาคะแซงศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา อุบลราชธานี อำนาจเจริญ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ห้อง 1/1 จำนวน 35 คน โรงเรียนนาคะแซงศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา อุบลราชธานี อำนาจเจริญ โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้ก่อนเรียน แบบประเมินการแก้ปัญหา แบบประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ วัดความรู้หลังเรียน วัดเจตคตินักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้ ทดสอบวัดความรู้ก่อนเรียน ประเมินการแก้ปัญหา ประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์ วัดความรู้หลังเรียน วัดเจตคตินักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน

ระยะที่ 4 การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยปรับหลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในหลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกันและปรับพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานให้เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่องานวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้ แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สรรวจครู จำนวน 40 คน สอนระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน

27 คน มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 26 คน มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 24 คน แยกได้เป็น สอนระดับชั้น ม.1, 2 จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30, สอนระดับชั้น ม.1, 3 จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5, สอนระดับชั้น ม.2, 3 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20, สอนระดับชั้น ม.1, 2, 3 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10, สอนระดับชั้น ม.3 จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5, สอนระดับชั้น ม.1 จำนวน 2 คิดเป็นร้อยละ 5, สอนระดับชั้น ม.2 จำนวน 2 คิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ สำหรับข้อมูลพื้นฐานจากนักเรียน จำนวน 400 คน เพศชาย จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.5, หญิง จำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 56.5

การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหา และการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) วิชาคณิตศาสตร์ ที่ผ่านมาครูผู้สอนไม่ได้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ซึ่งเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและสร้างหลักสูตรเสริมขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น มีอิสระในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหาในกลุ่ม และนำความรู้ไปใช้ได้จริง อย่างไรก็ตามการนำ PBL ไปใช้จำเป็นต้องมีการออกแบบและวางแผนอย่างรอบคอบ

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานพบว่าการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ในวิชาคณิตศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่ในระดับปานกลาง โดยครูผู้สอนและนักเรียนมีความคิดเห็นเฉลี่ย 2.77 และ 2.80 ตามลำดับ ซึ่งบ่งชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการ PBL, ทักษะการแก้ปัญหา และพฤติกรรมอันพึงประสงค์ผู้เรียนที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเท่าที่ควร

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและสร้างหลักสูตรเสริมขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา โครงสร้างของหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเรื่องจำนวนและพีชคณิตวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1) หลักการ ยึดแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) 2) จุดมุ่งหมาย พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะในการแก้ปัญหา และมีพฤติกรรมอันพึงประสงค์ 3) โครงสร้าง ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล 4) เนื้อหาสาระ เรื่อง จำนวนและพีชคณิตระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 5) กิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้สถานการณ์ปัญหา แบบทดสอบ แบบฝึกหัด การสังเกตพฤติกรรม โดยหลักสูตรเสริมนี้นมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะการแก้ปัญหา พฤติกรรมอันพึงประสงค์ 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ หนังสือเรียน ใบงาน วิดีโอ อินเทอร์เน็ต และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องจำนวนและพีชคณิตระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน 7) การวัดและประเมินผล ใช้สถานการณ์ปัญหา แบบทดสอบ แบบฝึกหัด และการสังเกตพฤติกรรม ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการแก้ปัญหา พฤติกรรมอันพึงประสงค์ 8) ระยะเวลาที่ใช้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและบริบทของการจัดการเรียนรู้ หลักสูตรเสริมที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.10)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและ พีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การทดสอบก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 11.74 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 29.36 ต่ำกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การทดสอบหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 34.09 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.21 สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการใช้หลักสูตรเสริมพบว่า นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหายุ่งยากในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.08) มีพฤติกรรมอันพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.07)

ผลการประเมินการหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สรุปเป็นแผนภูมิแท่งได้ดังนี้

ผลการประเมินแก้ปัญหาและผลการประเมินพฤติกรรมอันพึงประสงค์

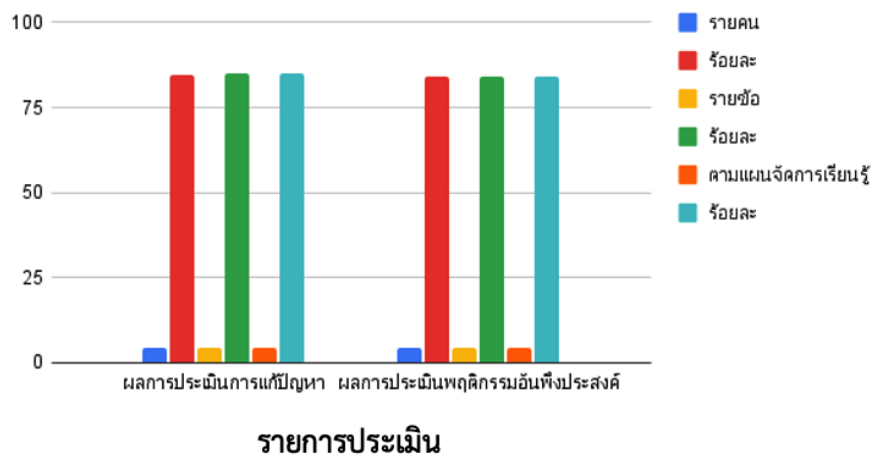

Figure 1: Evaluation results of problem-solving and desirable behavior assessment

เจตคตินักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับ ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.11) อยู่ในระดับมากที่สุด

หลังจากการทดลองใช้หลักสูตรเสริมได้รับการปรับปรุงแก้ไขในหลักการ จุดหมาย โครงสร้างเนื้อหาและแนวดำเนินการให้สอดคล้องกัน ปรับพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานให้เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร ปรับให้สอดคล้องกับหลักการ แนวดำเนินการของสถานศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

หลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานที่สร้างขึ้นมีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. หลักสูตรเสริมนี้มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) ในวิชาคณิตศาสตร์ โดยเน้นเรื่องจำนวนและพีชคณิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. หลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา สื่อ แหล่งเรียนรู้ และการวัดประเมินผล
3. จุดมุ่งหมายหลักของหลักสูตรคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะในการแก้ปัญหา รวมถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. กระบวนการเรียนรู้จะเน้นการอภิปราย ระดมความคิด ตีความ ตั้งสมมติฐาน ทดลองหาคำตอบ และสรุปผล โดยมีการสะท้อนคิด
5. การเรียนการสอนจะใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและพฤติกรรมอันพึงประสงค์

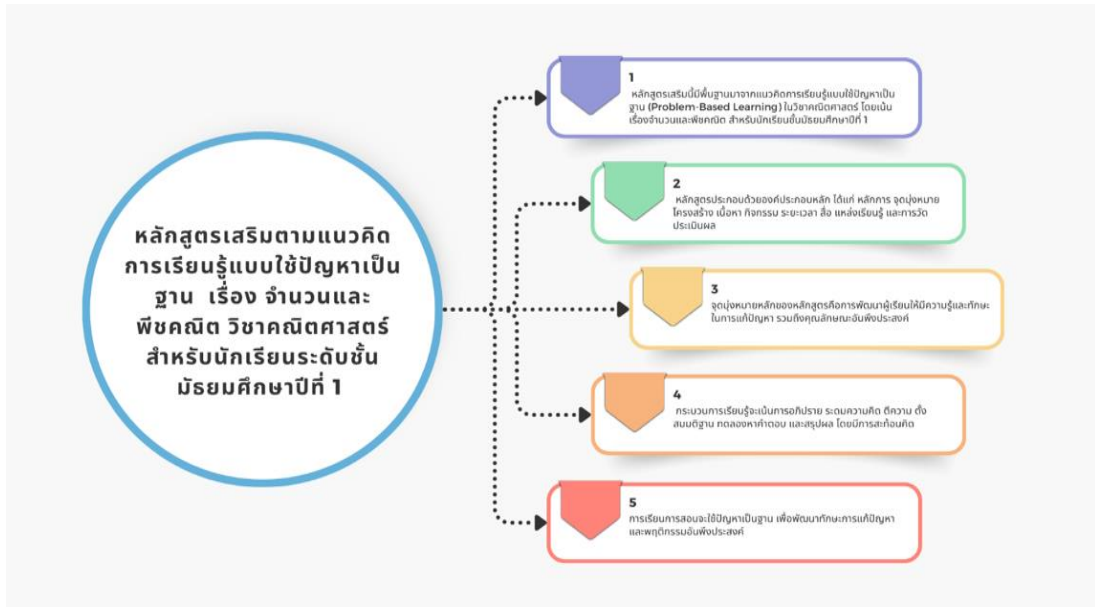

Figure 2: Characteristics of a Supplementary Curriculum Based on Problem-Based Learning Approach

การออกแบบการเรียนรู้มี 6 ขั้นตอน โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจนดังนี้

ขั้นที่ 1 ชี้แจงคำศัพท์ที่ไม่คุ้นเคย (Clarifying unfamiliar terms) การอภิปรายเพื่อจุดประกายความคิด (ครูให้โจทย์ปัญหาหรือสถานการณ์ปัญหา)

ขั้นที่ 2 คำจำกัดความของปัญหา (Problem definition) การตีความหมาย

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหา (Analyzing the problem) การตั้งสมมติฐาน, การหาวิธีแก้ปัญห

ขั้นที่ 4 กำหนดประเด็นการเรียนรู้ (Formulating learning issues) การระบุผลหรือสิ่งที่ต้องรู้, การระบุภาระงานที่ต้องปฏิบัติ

ขั้นที่ 5 การศึกษาด้วยตนเอง (Self-study) การลงมือปฏิบัติหรือหาคำตอบ, การสร้างมโนทัศน์การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน

ขั้นที่ 6 การรายงาน (Reporting) การสรุปผลและสะท้อนความคิด

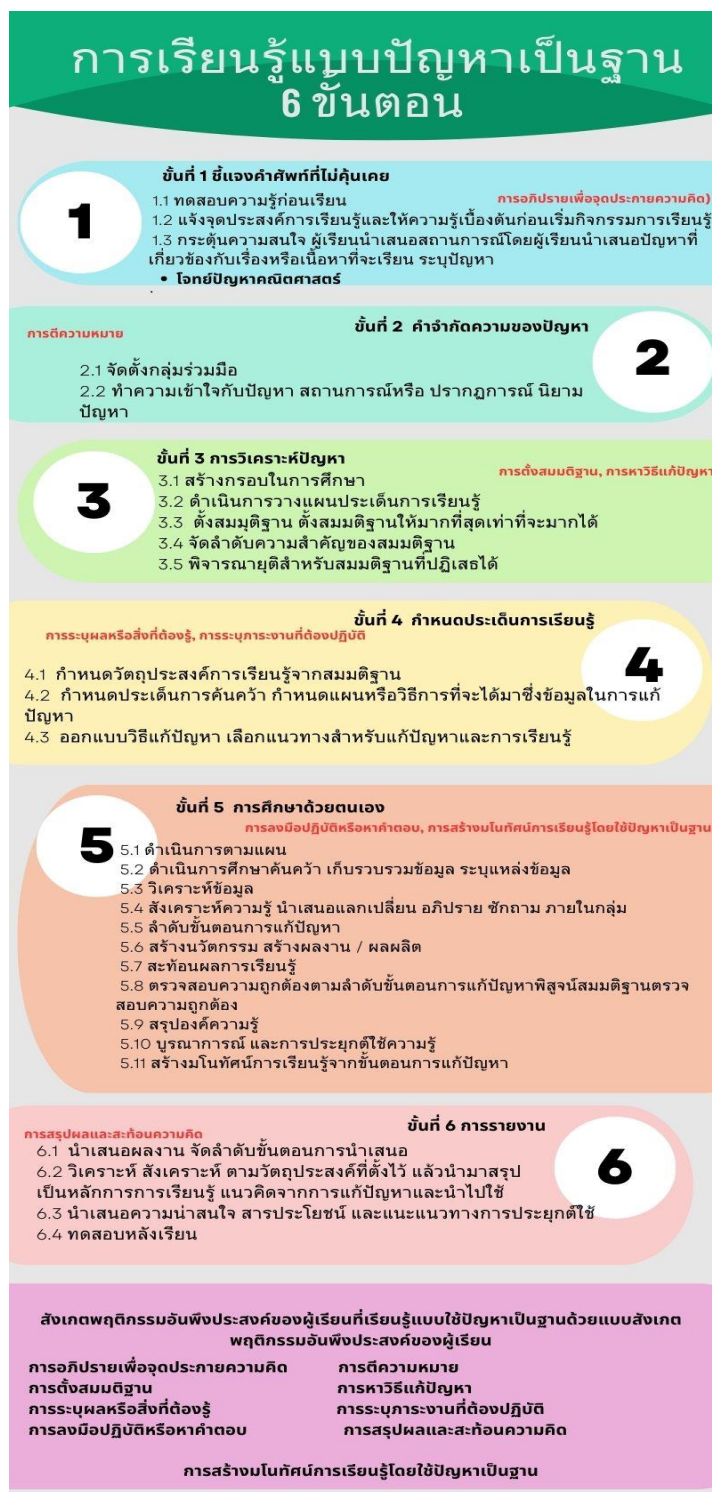

Figure 3: Six-Step Problem-Based Learning (PBL)

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานยังไม่เป็นที่แพร่หลาย การจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน และพฤติกรรมอันพึงประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นเพราะการขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ PBL ครูผู้สอนอาจยังไม่เข้าใจหลักการและวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ PBL อย่างถ่องแท้ ทำให้

ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทศนคติและความเชื่อของครูผู้สอนบางคนอาจยังมีความเชื่อว่าการสอนแบบเดิมมีประสิทธิภาพมากกว่า หรือไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา และการขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับ Wither (2000) ได้ศึกษาและทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัด การศึกษาพื้นฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ สถาบันการศึกษา YVLE ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนมีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรว่าปรับปรุงหลักสูตรให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้เด็กเกิดความคิด ใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ให้โอกาสนักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน ซึ่งหลักสูตรได้พัฒนาทุกระดับชั้น โดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เน้นในเรื่องระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด โดยร่วมมือกันระหว่างครู

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาหลักสูตรเสริม มีองค์ประกอบหลักสูตร คือ 1) หลักการของหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างของหลักสูตร 4) เนื้อหาสาระของหลักสูตร 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาที่ใช้ในหลักสูตร 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยจึงออกแบบการเรียนการสอน 6 ขั้นตอนในแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียนและพัฒนาพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ผู้เรียน พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการทำงานในศตวรรษที่ 21 และเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหา **พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์** ผู้เรียนได้ฝึกตั้งสมมติฐาน หาข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผล ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความรู้ที่ลึกซึ้งและจดจำได้นานกว่า **พัฒนาทักษะการนำเสนอ** ผู้เรียนได้ฝึกนำเสนอผลงาน สรุปความรู้ตลอดจน **ปลูกฝังพฤติกรรมอันพึงประสงค์** การอธิบายเพื่อจุดประกายความคิด การตีความหมาย การตั้งสมมติฐาน การหาวิธีแก้ปัญหา การระบุผลหรือสิ่งที่ต้องรู้ การระบุภาระงานที่ต้องปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติ หรือหาคำตอบ การสรุปผลและสะท้อนความคิด การสร้างมโนทัศน์การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การทำงานร่วมกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ครูได้พัฒนาทักษะการออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับ Chankhao (2015) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสุขศึกษาและพลศึกษาสำหรับสามเณรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จากการทดลองใช้หลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นก็พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติของสามเณรที่เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาพิเศษกลุ่มสาระสุขศึกษาและพล ศึกษาสำหรับสามเณรระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระราหุลแผนกสามัญศึกษา วัดปัญญานันทาราม พบว่า หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น และเมื่อนำผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนด้านความรู้ เจตคติ และด้านการปฏิบัติ มาเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ก็พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจาก หลักสูตรที่ ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น มีสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา พิเศษกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษาสำหรับสามเณรระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและข้อบัญญัติของสามเณร รวมถึงได้มีการนำหลักธรรมที่สามเณรได้เรียนรู้เป็นประจำอยู่แล้วมา ประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียน การสอน จึงกระตุ้นให้สามเณรมีความสนใจที่จะเรียนรู้มากยิ่งขึ้นเพราะ เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของสามเณรโดยตรง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติได้จริง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การทดสอบหลังเรียนนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 34.09 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.21 เทียบกับเกณฑ์คะแนนสอบหลังเรียนพบว่าสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เพราะการออกแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ทั้ง 6 ขั้นตอนมีส่วนช่วยในการกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น **เนื้อหาที่ตรงกับวัตถุประสงค์** เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอนอาจมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจและจดจำเนื้อหาได้ดีขึ้น **สื่อการสอนที่เหมาะสม** สื่อการสอนที่ใช้ในการเรียนการสอนอาจมีความน่าสนใจและเหมาะสมกับระดับความรู้ความเข้าใจของนักเรียน **การวัดและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ** เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลอาจมีความเที่ยงตรงและครอบคลุมเนื้อหาที่เรียน ทำให้สามารถวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ Promket (2013) นักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) มีความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และคะแนน ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมทั้งผลความพึงพอใจ ต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับเกณฑ์ที่มาก

การวัดทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียน โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ ผ่านร้อยละ 80 ขึ้นไป ประเมินการแก้ปัญหาหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ทุกคน ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและคิดอย่างสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและได้ลงมือปฏิบัติ วิธีการประเมินผลที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นฐานนั้นต้องกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประเมิน พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการและสิ่งที่ประเมิน ซึ่งการประเมินนั้นจะต้องวัดและประเมินครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านกระบวนการและผลงานด้านความรู้ ทักษะการทำงาน และเจตคติ สอดคล้องกับ Chuchuy (2020) การพัฒนาแบบวัดทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีการสรุปอ้างอิงความน่าเชื่อถือของผลการวัด ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของจำนวนชุดแบบวัดทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้ออกแบบการวัดแบบ One – facet design โดยมีรูปแบบการวัดเป็น $p \times s$ ผลจากการศึกษาพบว่า เมื่อนำมาวิเคราะห์ จำนวนของชุดแบบวัดทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์แล้วมีค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงสูงนั่นคือ มีคุณภาพด้านความเชื่อมั่นสูง เมื่อนำแบบวัดไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1 ชุด พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงเท่ากับ 0.70 เมื่อประเมินทักษะทางคณิตศาสตร์ด้วยแบบวัดที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 2 ชุด พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงเท่ากับ 0.82 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากการใช้ แบบวัดเพียงชุดเดียว 0.12 และเมื่อประเมินทักษะทางคณิตศาสตร์ด้วยแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 3 ชุด พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง เท่ากับ 0.87 เพิ่มขึ้นจากการใช้แบบวัดจำนวน 2 ชุด เท่ากับ 0.05

การวัดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ได้แก่ การอภิปรายเพื่อจุดประกายความคิด การตีความหมาย การตั้งสมมติฐาน การหาวิธีแก้ปัญหา การระบุผลหรือสิ่งที่ต้องรู้ การระบุภาระงานที่ต้องปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติหรือหาคำตอบ การสรุปผลและสะท้อนความคิด การสร้างมโนทัศน์การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน นักเรียนผ่านเกณฑ์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ทุกคน สอดคล้องกับ Santiwong (1994) พฤติกรรม (Behavior) คือ กริยาอาการที่แสดงออกหรือปฏิกิริยาโต้ตอบเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า (Stimulus) หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อาการแสดงออกต่าง ๆ เหล่านั้น อาจเป็นการเคลื่อนไหวที่ สังเกตได้หรือวัดได้ เช่น การเดิน การพูด การเขียน การคิด การเต้นของหัวใจ เป็นต้น ส่วนสิ่งเร้าที่มาจากภายนอกทำให้เกิดพฤติกรรมก็อาจจะเป็นสิ่งเร้าภายใน (Internal Stimulus) และสิ่งเร้าภายนอก (External Stimulus) สิ่งเร้าภายใน และสอดคล้องกับ Lertpattanakikul (2011) การศึกษาพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรม การใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่

การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีประเด็นการศึกษาพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ด้านการใช้งานพบว่านักเรียนมีพฤติกรรม การใช้อินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการแสวงหา ความรู้ของผู้เรียน ดังนั้นในการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มสาระ คุณครูมักจะมอบหมายให้นักเรียนค้นหา ข้อมูลในเรื่องที่เรียน เพื่อทำเป็นรายงานโครงงาน นักเรียนจึงมักใช้อินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข้อมูลในการ ค้นหาเรื่องต่างๆ โดยมักจะค้นหาความรู้จากคอมพิวเตอร์มากกว่าการไปห้องสมุด เพราะสะดวกและสามารถคัดลอกทำรายงานได้เลย

เจตคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จะเห็นได้ว่าเจตคติประกอบด้วย ความคิดที่มีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกนั้นออกมาโดยทางพฤติกรรมเกิดขึ้นที่จะเกิดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคล สอดคล้องกับ Ekakul (2009) พฤติกรรมหรือความรู้สึกทางด้านจิตใจ ที่มีต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งในทางสังคม รวมทั้งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเร้า หรือ เกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และ Koomsiri (2018) ความสัมพันธ์ระหว่างการติตราบาปทางสังคม เจตคติ และการสนับสนุนทางสังคมในเด็กสมาธิสั้น ผลการศึกษาเกี่ยวกับด้านอารมณ์ความรู้สึกทั้งเชิงลบและบวก รวมถึงพฤติกรรมแสดงออกต่อเด็กสมาธิสั้น พบว่าด้านอารมณ์ความรู้สึก ด้านสิ่งของ หรือการให้บริการ ด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร และด้านการสะท้อนคิดหรือสนับสนุน Demaisip-Hortillosa (2013) ได้ทำการทดลองจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้แนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ความรู้คณิตศาสตร์มาแก้ปัญหา ที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงกับนักเรียน ที่เรียนในโรงเรียนสายอาชีวะ ปีที่หนึ่ง (อายุประมาณ 16 ปี) ประเทศฟิลิปปินส์ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบ เจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียน พบว่า เจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้แบบปกติ และนักเรียนในกลุ่มทดลองที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์ระดับสูง มีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ที่สูงกว่านักเรียนที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์ระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยปรับหลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในหลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกันและปรับพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานได้แก่ การอภิปรายเพื่อจุดประกายความคิด การตีความหมาย การตั้งสมมติฐาน การหาวิธีแก้ปัญหา การระบุผลหรือสิ่งที่ต้องรู้ การระบุภาระงานที่ต้องปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติหรือหาคำตอบ การสรุปผลและสะท้อนความคิด การสร้างมโนทัศน์การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเสริมคือการตรวจสอบคุณค่าของหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นว่าสนองวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้น และติดตามผลผลิตจากหลักสูตร การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร สอดคล้องกับ Paivittayasiritham (2007) หลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจของการศึกษา เนื่องจากเป็นสิ่งที่แปลงแนวคิดต่าง ๆ ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ดังนั้นหลักสูตรที่จะนำไปใช้จึงต้องเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ มีความทันสมัย เพื่อให้ผู้สอน ผู้เรียน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในหลักสูตรสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การที่จะทราบว่าหลักสูตรมีคุณภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้หรือไม่นั้น สามารถทราบได้โดยการประเมินหลักสูตรส่วน Phusara (2003) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร ไว้หลายนัยว่าการประเมินหลักสูตร หมายถึง 1) การวัดผลการปฏิบัติของผู้เรียนตามจุดประสงค์ ที่กำหนดไว้ในเชิงปริมาณ 2) การเปรียบเทียบพฤติกรรมปฏิบัติของผู้เรียนกับมาตรฐาน

3) การอธิบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร 4) การเลือกการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

สรุป

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริม ตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ความคิดเห็นของครู และนักเรียนในการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงสร้างหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียน พัฒนาพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สร้างเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยปัญหาเป็นฐาน ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเสริมโดยปรับพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานยังไม่แพร่หลายในโรงเรียน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดแบบใช้ปัญหาเป็นอยู่ในระดับปานกลาง การจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน และพฤติกรรมอันพึงประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเท่าที่ควร ดังนั้น สถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นควรดำเนินการ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับ PBL ให้ครูผู้สอน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำ PBL ไปใช้ในชั้นเรียน ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิด PBL สร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับ PBL ให้กับผู้บริหารและชุมชน พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การออกแบบและสร้างหลักสูตรเสริมตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง จำนวนและพีชคณิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การออกแบบการเรียนการสอน 6 ขั้นตอน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการทำงานในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น สถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นควรนำหลักสูตรเสริมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้จริง ดังนั้น สถานศึกษาควรนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ เพื่อฝึกทักษะการคิด เช่น การวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการคิดอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมครูทำวิจัยเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานที่ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อดูผลของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานในบริบทที่หลากหลายมากขึ้น ทำการวิจัยในบริบทที่หลากหลาย ขยายขอบเขตการวิจัย ปรับปรุงเครื่องมือและวิธีการวิจัย ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และนำ

ผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

References

- Chankhao, S. (2015). *Development of Health Education and Physical Education Curriculum for Novices at the Lower Secondary Level in Phrapariyattam School*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Chuchuy, C. (2020). *The Development of a Mathematics Process Skills Test for Prathom Suksa 2 Students by Application of Generalizability Theory*. (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.
- Demaisip Hortillosa, A. (2013). Context-Based Mathematics Problem Solving: Cognitive and Affective Effects on BIT and BS VOC-Tech Students. *IAMURE International Journal of Education*, 5(1), 1-1.
- Ekakul, T. (2009). *Operations Research, Printed No. 2*. Ubon Ratchathani: Yongsawat Inter Group Co., Ltd.
- Koomsiri, P. (2018). *Relationship between Public Stigma, Attitudes and Social Supports in Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Lertpattanakitkul, A. (2011). *A Study of Internet Usage Behavior of the Students under the Office of the Basic Educational Commission in Bangkok Educational Service Area 1*. (Master's Thesis). University Srinakharinwirot. Bangkok.
- Paiwittayasiritham, C. (2007). *A Development of the Curriculum Evaluation Model: An Application of a Meta-Evaluation*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Phanich, W. (2012). *Ways of Creating Learning for Students in the 21st Century*. Bangkok: Sodsri Foundation.
- Phusara, R. (2003). *Curriculum Development in Line with Educational Reform*. Bangkok: Book Point.
- Promket, C. (2013). *Report on the Results of the Development of Problem-Based Learning Activities, Subject Groups, Science Learning About Life and the Environment of Mathayom 3 Students at Thesaban Wat School Sa Thong, Secondary Educational Service Area Office 27*. (Research Report). Maha Sarakham: Maha Sarakham Rajabhat University.
- Santiwong, T. (1994). *Organization and Administration*. (9th ed.). Bangkok: Thai Phatthana Panich.
- Saylor, J. G., & Alexander, W. M. (1974). *Planning Curriculum for School*. New York: Holt Rinehart and Winston, Inc.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Wither, S. E. (2000). *Local Curriculum Development and Place-Based Education*. (Doctoral Dissertation). University of Denver. Colorado, U.S.A.

สันติวัตกรรมการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม*

Peace Innovation Development of Community Mentoring
for Crime Prevention¹เกรียงไกร บุตรมาลา และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์¹Keangkai Boodmala and Khantong Wattanapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: kao.cop@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มี วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชน เพื่อป้องกันอาชญากรรม 2) เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันติวัตกรรมการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน สทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 รูป/คน ทดลองนำร่องกับกลุ่มภาคเครือข่ายชุมชนรอบวัดสารอดจำนวน 19 รูป/คน วัดผลด้วยเครื่องมือแบบสอบถามคุณลักษณะและสมรรถนะที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสังเกตการณ์ การสะท้อนคิด การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการทำบันทึกรายงานตนเอง การทำกิจกรรมกลุ่ม การถอดบทเรียน การวิเคราะห์และประเมินผลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี เชิงปริมาณด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติ t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบท ปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม พบว่า ชุมชนมีปัญหาคือยาเสพติด ซึ่งขาดผู้นำในการแก้ไขปัญหายาอย่างเป็นรูปธรรม ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม พบว่า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนเพื่อช่วยกันสอดส่องดูแลป้องกันอาชญากรรมในชุมชน ขาดทักษะความรู้ทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรม และ ขาดทักษะในการเป็นพี่เลี้ยงชุมชนและทำงานร่วมกับเครือข่าย 2) แนวคิดทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนได้แก่ (1) แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและปัญหาอาชญากรรม (2) แนวคิด เกี่ยวกับที่เลี้ยงชุมชนและการพัฒนา และ (3) แนวคิด เกี่ยวกับสันติวัตกรรมการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชน ทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่นั้นคือการป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อนำมาบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธีคือ เบญจศีล เบญจธรรม และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งช่วยเสริมความเข้มแข็งให้กลับชุมชน สร้างชุมชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และยังช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองให้กับชุมชน 3) การสร้างสันติวัตกรรมการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ด้วยการออกแบบหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีกรอบเนื้อหาที่บูรณาการจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ร่วมกับแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี โดยใช้กลุ่มกลุ่มตัวอย่าง 19 คน โดยการอบรม 2 วัน จำนวน 5 โมดูล และติดตามผล 21 วัน ผลการทดลองพบว่า คะแนน

ค่าเฉลี่ยการอบรม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ค่า $t\text{-test} = 3.54$ ที่ระดับ .05 เชิงคุณภาพผู้เข้าอบรมพึงพอใจในการอบรมและนำความรู้ไปใช้ในการทำงานได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้จากงานวิจัย คือ โมเดล C L A M P 5 องค์ประกอบที่ใช้ในการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชน คือ พี่เลี้ยงต้องมีจิตสาธารณะสำนึกคุณธรรม จิตจดจำกฎหมายใกล้ตัว จิตแจ่มใสสื่อสารเชิงบวกมุ่งการมีส่วนร่วม จิตวิเคราะห์การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จิตจดจ่อปฏิบัติอย่างมีระบบในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมให้ได้ผลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สันติวัฒนธรรม; การพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชน; ป้องกันอาชญากรรม

Abstract

This dissertation aims to 1) study the context and essential needs in developing community mentors for crime prevention, 2) analyze modern concepts, sciences, and Buddhist peaceful methods conducive to the development of community mentors for crime prevention, and 3) develop and present peace innovations for the development of community mentors for crime prevention. The research uses a mixed methods research design, employing an exploratory sequential design. Qualitative data were collected through in-depth interviews with 25 individuals and focus group discussions with 6 experts. Quantitative data were gathered from a pilot study involving 19 members of the community network around Wat Sarod. The evaluation tools used before and after the experiment included assessments, participatory observation, and reflective techniques using AAR. Statistical analysis was performed using t -tests to compare mean values, with results summarized descriptively.

From the results, the following results are found: 1) The context, problems, and essential needs in developing community mentors for crime prevention include 1) The lack of leaders to concretely address crime issues across various sectors, such as home, temple, and government. 2) The frequent occurrence of drug problems in the community due to easy and cheap access to drugs. 3) echnological advancements, where progress occurs without corresponding development of the mind, leading to the use of media for committing crimes, with films inciting criminal behavior and 4) The lack of morality, where people lack ethical and moral principles, particularly if they do not adhere to the Five Precepts. From these reasons, the essential needs in developing community mentors for crime prevention are 1) Community members' participation as mentors for the community to help monitor and prevent crime in the community, 2) Knowledge of crime prevention theory, and 3) Skills in being community mentors and working collaboratively with networks. 2) Modern theoretical concepts and Buddhist peace principles that contribute to the development of community mentors include (1) Concepts related to crime and crime problems.t, (2) Concepts related to community mentoring and development, and (3) Concepts related to peace innovation. When modern theories are integrated with Buddhist peace principles, such as the Five Precepts, Five Virtues, and the Four Bases of Social Harmony, they help strengthen the community, make it safe

from crime, and foster unity and reconciliation within the community. 3) The creation of peace innovation for the development of community mentors to prevent crime involves designing a participatory workshop curriculum. This curriculum integrates needs analysis with modern theoretical concepts and Buddhist peace principles. The training content includes: 1) Mindfulness leads to wisdom; without mindfulness, crime issues arise. 2) Moral role models. 3) Comprehensive knowledge of laws and nearby dangers. 4) Positive communication to foster participation. 5) Creative problem-solving. 6) Writing action plans and community mapping. A pilot study was conducted with a sample group of 20 participants over two days, followed by a 21-day follow-up. The results showed that the average training scores after the experiment were significantly higher than before, with a t-test value of 3.54 at the .05 level. Qualitatively, participants were satisfied with the training and effectively applied the knowledge in their work.

The knowledge derived from this research is encapsulated in the CLAMP model, which consists of five components used to develop community mentors.

Keywords: Peace Innovation; Development of Community Mentoring; Crime Prevention

บทนำ

อาชญากรรม เป็นพฤติกรรมที่ใช้ความรุนแรงสร้างความเสียหายให้กับร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน รวมถึงจิตใจและความรู้สึกไม่ปลอดภัยในสังคม ปัญหาอาชญากรรมจึงเป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศและส่งผลต่อความเชื่อมั่นและสร้างความหวาดกลัวและส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้ถูกระทำหรือผู้เสียหาย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรัฐบาลจึงได้มีนโยบายในการป้องกันและอาชญากรรมมาโดยตลอดเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องปฏิบัติ ซึ่งปัญหาอาชญากรรมนั้นกระทบต่อปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศไทย ซึ่งตามยุทธศาสตร์ชาติ ในด้านความมั่นคง ได้มุ่งเน้นให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคีสามารถนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชน มีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียง กับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ซึ่งหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่มุ่งให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สังคมมีความสงบเรียบร้อยและประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญาและการบริการด้วยความสะดวก รวดเร็วเสมอภาคและเป็นธรรม ตลอดจนสนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในปัจจุบันสถิติการกระทำความผิดเพิ่มขึ้นทุกฐานความผิดทุกปี จากปัญหามันเกี่ยวเนื่องกับชีวิต ร่างกาย และเพศ, ฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน, ฐานความผิดพิเศษ และคดีความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย (Royal Thai Police Office, 2023) ย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดสรรงบประมาณในเรื่องการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูงมากขึ้น ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อรัฐ เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้วก็ต้องมีมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเหล่านั้นให้ทุเลาเบาบางลง สังคมจึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นกลไกในการควบคุมสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้พลังและเครือข่ายชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน รวมถึงราชการที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม พบว่า แนวคิดเรื่องจิตอาสาในการเป็นเครือข่ายป้องกันและเฝ้าระวังอาชญากรรมในชุมชน สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ “พี่เลี้ยงชุมชน” ซึ่งถอดบทเรียนจากการศึกษาของ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ ที่นำเสนอเรื่องของการสร้างพี่เลี้ยงชุมชนในการร่วมแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงคำว่าพี่เลี้ยงชุมชน ที่มีได้หมายถึงเฉพาะ ผู้นำชุมชน แต่สมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสา มีความเป็นผู้นำ รวมถึงเด็กและเยาวชน ราชการ ครู ตำรวจ สามารถทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายได้เป็นการใช้พลัง “บวร” มาเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังได้นำหลักไตรสิกขาเป็นเครื่องมือในกระบวนการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่จะพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนร่วมกับการให้ความรู้ด้านการป้องกันอาชญากรรมตามศาสตร์สมัยใหม่และตามหลักกฎหมายไทย เป็นการพัฒนาจากสันติภายในไปสู่สันติภายนอก ซึ่งนับว่าเป็น สันตินวัตกรรมในการนำพาให้เกิดพี่เลี้ยงชุมชนทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชน

สำหรับพื้นที่นาร่องที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในการนำสันตินวัตกรรมไปใช้ในการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ ชุมชนรอบวัดสารอดในเขตพื้นที่ราชบุรีบูรณะ ด้วยจากการศึกษาข้อมูล พบว่าสถานการณ์และสถิติอาชญากรรม สถานีตำรวจนครบาลราชบุรีบูรณะ มีคดีอาญา 4 กลุ่ม เกิดขึ้นจำนวนมากขึ้นทุกปี 2566 ตั้งแต่วันที่ 1 ม.ค. 2566 จนถึงวันที่ 28 ส.ค. 2566 มีการรับแจ้งคดีอาญา 4 กลุ่มในภาพรวมทั้งหมดจำนวน 986 คดี (Rat Burana Police Station, 2023)

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย เรื่อง สันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ วัดสารอดและพื้นที่ชุมชนโดยรอบวัดสารอด แขวงราชบุรีบูรณะ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยจะได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา ความต้องการความจำเป็น สาเหตุ อุปสรรค และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมตามศาสตร์สมัยใหม่ ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมของชุมชนวัดสารอดและพื้นที่ชุมชนโดยรอบวัดสารอด ซึ่งกลไกดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา โดยต้องทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ มีภาคีเครือข่ายพี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรม จึงจะสามารถป้องกันและแก้ปัญหาอาชญากรรมให้หมดไปจากสังคมได้เพื่อให้ชุมชนวัดสารอดและชุมชนโดยรอบเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาชุมชนพี่เลี้ยงชุมชน เพื่อสร้างความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพในวัดที่เอื้อต่อการมาร่วมกิจกรรม โดยมุ่งเน้นที่การป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมเป็นหลัก รวมทั้งสามารถนำสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรมของชุมชนวัดสารอดและชุมชนโดยรอบวัดไปใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นเพื่อสร้างสังคมชุมชนสันติภาพให้ยั่งยืน และเป็นชุมชนเข้มแข็งในการป้องกันอาชญากรรมด้วยพี่เลี้ยงชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และความต้องการจำเป็นในพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research Design) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แนวคิดศาสตร์สมัยใหม่แนวคิดเกี่ยวกับ อาชญากรรมและปัญหาอาชญากรรม แนวคิดเกี่ยวกับพี่เลี้ยงชุมชนและการพัฒนา แนวคิดการเรียนรู้ของ ผู้ใหญ่ และหลักพุทธสันติวิธีกับการป้องกันอาชญากรรม คือ เบญจศีล เบญจธรรม และสังคหวัตถุ เพื่อนำมาใช้ ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) การประเมินก่อนและหลังการทดลอง ด้วยแบบประเมินสมรรถนะของพี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรม (Pre-Post Test) กระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ หาคุณภาพเครื่องมือโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) มีการวิเคราะห์ความตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence : IOC) เชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรม การวิจัย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใบรับรองที่ ว. 128/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน 25 รูป/คน คือ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและ สันติวิธี ด้านกระบวนการ โค้ชและการออกแบบหลักสูตร โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำมาสรุปในการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชน เพื่อป้องกันอาชญากรรม

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเชิงปริมาณ ก่อนนำไปใช้ในการทดลองนำร่อง ได้มีการออกแบบและปรับปรุง หลักสูตรโดยสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญแตกต่างกัน จำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ด้านการศึกษาตลอด ชีวิต ด้านวิทยาการกระบวนการ ด้านพระพุทธศาสนาและด้านสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองกลุ่มตัวอย่างเป็นอาสาสมัครและภาคีเครือข่ายชุมชนรอบวัดสารอด ในกลุ่ม บ้าน วัด ราชการ จำนวน 19 ท่าน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์ในการดังนี้ 1) เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชน รอบวัดสารอดหรือเป็นภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับวัดสารอด 2) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสามารถเข้าร่วม กิจกรรมได้ตลอดโครงการ 3) มีความสนใจในการพัฒนาตนเอง มีจิตสาธารณะ และมีความรักในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ประเมินผลก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบวัดสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชน เพื่อป้องกันอาชญากรรม แบบประเมินการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสะท้อนความรู้สึกและการติดตาม ผลจากการทำโครงการในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method triangulation) เป็นการตรวจสอบโดยพิจารณาจากการใช้วิธีเก็บรวบรวม ข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน การแปรผลข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ด้วย สถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (X) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ ด้วยสถิติ อนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent Samples เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความแตกต่างของคะแนนแบบวัดสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกัน อาชญากรรม ดำเนินการสรุปผลข้อมูลโดยรายงานผลการวิจัยทดลองด้วยสถิติวิเคราะห์ t-test อธิบาย เชิงคุณภาพประกอบนำเสนอสรุปข้อมูลแบบอุปนัยวิธีและนำเสนอข้อมูลด้วยพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพบริบท ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม พบว่า ชุมชนขาดการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพซึ่งต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการ ภาคส่วนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความปลอดภัยในชุมชน การขาดผู้นำที่มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การป้องกันอาชญากรรมไม่เกิดผลตามที่คาดหวัง ความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันอาชญากรรม โดยเฉพาะในระดับชุมชนที่บ้าน วัด และโรงเรียนมีบทบาทสำคัญ บ้านควรมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและกรรมการชุมชนที่มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมอย่างใกล้ชิด พ่อแม่ ต้องมีเวลาและเอาใจใส่ดูแลบุตรหลานอย่างเหมาะสม หน่วยงานที่ทำงานด้านการป้องกันอาชญากรรมต้องประกอบไปด้วยบุคลากรที่มีทักษะและความรู้ในการทำงานอย่างเป็นอาสาสมัคร และไม่ควรเข้ามาเพียงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ การสื่อสารและความเข้าใจร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญในการประสานการทำงานร่วมกันเพื่อให้การป้องกันอาชญากรรมเกิดผลสูงสุด การสร้างสังคมที่ปลอดภัยจากอาชญากรรมต้องการการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการป้องกันอาชญากรรม โดยการทำตามบทบาทและหน้าที่ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความรับผิดชอบ และปัญหาเสพติดในชุมชนเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากการเข้าถึงยาเสพติดเป็นเรื่องง่ายและราคาถูก เมื่อมีการเสพติด ยา ผู้เสพติดมักจะไม่มีเงินซื้อยาต่อเนื่อง ส่งผลให้ต้องหาทางออกโดยการลักขโมยหรือทำร้ายร่างกายคนในครอบครัวหรือผู้อื่น นอกจากนี้ ปัญหาการว่างงานเป็นอีกปัจจัยที่ส่งเสริมการเกิดปัญหาดังกล่าว เสี่ยงสะท้อนจากชุมชนแสดงให้เห็นว่า การลักขโมยและการทำร้ายร่างกายเป็นปัญหาที่พบบ่อย นอกจากนี้ การนอกจากนี้ การติดสุราก็เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเสพติดและการทำร้ายร่างกายที่ตามมา

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่และแนวคิดตามหลักพุทธสันติวิธีของการพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม แนวทางการพัฒนาตามหลักพุทธสันติวิธี พบว่า การสร้างสันติวัฒนธรรมสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม จำเป็นต้องพัฒนาให้พี่เลี้ยงชุมชนเป็นผู้นำด้านศีลธรรม มีจิตอาสาเสียสละ มีการสื่อสารที่เมตตาประสานชุมชน ได้ดี และมีทักษะความรู้ด้านปัญหาอาชญากรรมและแนวทางการแก้ไขป้องกัน ดังนั้นแนวคิดที่นำมาเป็นกรอบในการพัฒนาสันตินวัตกรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม เนื่องจาก หน้าที่การป้องกันอาชญากรรม และจับกุม ประชาชนจะเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของตำรวจ แต่ปัจจุบัน ด้วยภารกิจตำรวจที่ทำหลากหลายหน้าที่ และ กำลังพลไม่เพียงพอแต่ละชุมชน ถ้ามีเหตุเกิดในชุมชน ตำรวจไม่สามารถที่จะช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้งที่ แต่แนวคิดการมีส่วนร่วมเน้นที่การป้องกันของประชาชนในการดูแลชุมชนไม่ให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมเน้นไปที่ป้องกัน ตัดโอกาสของคนร้ายที่จะกระทำความผิด เช่น ปรับสภาพแวดล้อมในชุมชน การติดกล้องวงจรปิด การติดตั้งไฟส่องสว่างจากแนวคิดทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่นั้นเมื่อนำมาบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธีได้แก่ ศีลธรรม มีศีลไม่พอก็ต้องมีธรรมสังคหวัตถุ 4

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม เขตราชภัฏวชิรฯ ได้รูปแบบการพัฒนาซึ่งประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ pre-module สติมาปัญญาเกิด สติเตลิดจะเกิดปัญหาอาชญากรรม Module 1 ต้นแบบคุณธรรม Module 2 รอบรู้ รอบริ้ว กฎหมายและภัยใกล้ตัว Module 3 สื่อสารเชิงบวก สร้างพลังการมีส่วนร่วม Module 4 ทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ Module 5 Action Plane ปฏิบัติการเขียนแผนและถอดบทเรียนความสำเร็จ โดยการคัดเลือกจากการสมัครจำนวน 19 ท่าน ใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วัน และการปฏิบัติการเสริมสร้างทักษะด้วยตนเอง 21 วัน การวัดและ

ประเมินผลหลักสูตรสันติวัฒนธรรมการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ใช้การวัดและการประเมินผลทั้ง 2 มิติ คือ การประเมินผลระหว่างการอบรม (Summative Assessment) and (Formative Assessment) การประเมินผลรวม ผลการอบรมแสดงตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยสมรรถนะที่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรมก่อน-หลังการทดลอง

n = 19

สมรรถนะที่เลี้ยงชุมชน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
สมรรถนะที่เลี้ยงชุมชนภาพรวม	4.22	0.39	4.53	0.37	3.54	.002

*p < 0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายด้านสมรรถนะการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรมรายด้านก่อน-หลังการทดลอง

n = 19

ผลการพัฒนาสมรรถนะที่เลี้ยงชุมชน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) ด้านศรัทธายึดมั่นในศีลและเสียสละ	4.35	0.44	4.73	0.30	3.34	.004
2) ด้านรู้รอบเรื่องอาชญากรรม	4.32	0.50	4.67	0.32	2.46	.026
3) ด้านสื่อสารด้วยเมตตาสร้างพลังมีส่วนร่วมแก้ปัญหา	4.38	0.45	4.75	0.30	3.01	.008
4) ด้านคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	4.26	0.54	4.40	0.64	1.08	.290
5) ด้านรู้รอบชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนปลอดภัย	4.02	0.74	4.37	0.47	2.36	.030

*p < 0.05

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะที่เลี้ยงชุมชนก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะที่เลี้ยงชุมชนรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

จากการที่ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ ทั้ง 5 module ทำให้ได้องค์ความรู้จากการออกแบบสันติวัฒนธรรมการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ดังนี้ คือ เบญจศีล เบญจธรรม และสังคหวัตถุได้โมเดล เรียกว่า “CLAMP” ตามรูปภาพที่ปรากฏ ดังนี้

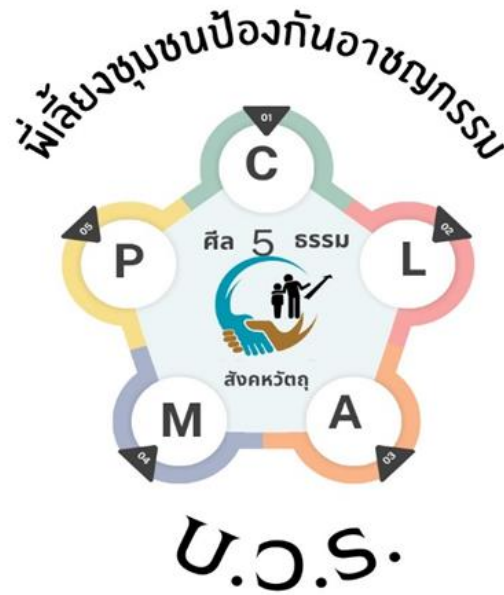

Figure 1: CLAMP Model

จากแผนภาพรูปแบบโมเดล ประกอบไปด้วยจากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้อธิบายความรู้อย่างคือ

C - Consciousness in public and moral realms จิตสาธารณะสำนึกคุณธรรม พี่เลี้ยงชุมชนต้องมีจิตใจที่เสียสละทำงานเพื่อชุมชนและต้องเป็นแบบอย่างของผู้มีคุณธรรมเพื่อนำพาให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม

L - Laws nearby are recorded by the mind จิตจดจำกฎหมายใกล้ตัว พี่เลี้ยงชุมชนเมื่อมีคุณธรรมและจิตใจเสียสละและต้องมีความรู้ทั้งกฎหมายใกล้ตัวเพื่อไม่ให้เป็นการทำผิดกฎหมายเสียเองและยังแนะนำคนในชุมชนให้รู้จักกฎหมายและสิ่งที่ควรปฏิบัติตามระเบียบชุมชน

A - A clear mind utilizes positive communication aimed at participation จิตแจ่มใสสื่อสารเชิงบวกมุ่งการมีส่วนร่วม พี่เลี้ยงชุมชนต้องเป็นผู้มีทักษะสื่อสารที่เป็นมิตรและประสานการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในชุมชนได้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

M - Mindful psychoanalysis fosters creative problem-solving จิตวิเคราะห์การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เมื่อพบปัญหาอาชญากรรมพี่เลี้ยงต้องมีการวิเคราะห์ปัญหาอาชญากรรมอย่างเป็นระบบและแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

P - Practiced systematically, the mind remains focused จิตจดจ่อปฏิบัติอย่างมีระบบในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมให้ได้ผลอย่างยั่งยืน พี่เลี้ยงชุมชนสามารถปฏิบัติได้อย่างมีระบบโดยการเขียนแผนปฏิบัติการป้องกันอาชญากรรมและยังเขียนแผนที่ชุมชนสันติได้

โดยการนำหลักพุทธสันติวิธีและแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับพี่เลี้ยงชุมชนคือการร่วมมือของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมและการพัฒนาเพื่อร่วมป้องกันปัญหาอาชญากรรมสามารถนำมาบูรณาการผสมกลมกลืนและนำมาใช้เพื่อออกแบบกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่โดยตอบสนองความต้องการจำเป็นได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสันติสุขในชุมชนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหา จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหา ความต้องการและความจำเป็น ในชุมชน พบว่า ปัญหาอาชญากรรมมีสาเหตุมาจากคนในชุมชนนั้นขาดศีลธรรม และยาเสพติดซึ่งมีการเข้าถึงได้ง่ายเนื่องจากมีราคาถูก เมื่อถามถึงกลุ่มจะทำงานในการป้องกันพบว่า มีผู้ทำงานในด้านนี้แต่ยังขาดทักษะและจิตอาสาเสียสละที่จะเข้ามาทำงานในการป้องกันชุมชน จึงจำเป็นที่จะหาผู้นำที่มีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนที่จะเข้ามาทำงานขับเคลื่อนและประสานกับหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ในการดูแลรักษาความปลอดภัยเพื่อให้ชุมชนปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม ทั้งนี้เพราะความร่วมมือกันของคนในชุมชนรวมไปถึงการมีจิตสำนึกเสียสละทำงานเพื่อชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะช่วยทำให้ชุมชนปลอดภัยอาชญากรรมรวมไปถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เข้มแข็ง และมีระบบมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaiyapong, Ittithanasuphavitch, and Weerakul (2018) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้วิถีวัฒนธรรมชุมชนของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในการควบคุมอาชญากรรม” พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของแต่ละชุมชนในการร่วมมือกันโดยมีจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าและร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมนั้น พบว่าการแก้ไขปัญหาในชุมชนนั้น คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม เพราะคนในชุมชนย่อมรู้สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยการเป็นแนวร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการให้ข้อมูลและนำเสนอแนวทางป้องกัน ทั้งนี้เพราะ แต่ละพื้นที่นั้นมีปัญหาอาชญากรรมที่มีสภาพที่แตกต่างกันไป คนในชุมชนจึงเป็นแนวร่วมในการป้องกันอาชญากรรมที่ดีที่สุดและยังเป็นการสร้างความรักและหวงแหนต่อชุมชนของตนเอง และยังสามารถคุ้มครองตนเองและชุมชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมโดยไม่ต้องรอเจ้าหน้าที่ภาครัฐมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นชุมชนเข้มแข็ง ปลอดภัยอาชญากรรม และเรียนรู้การป้องกันอาชญากรรมด้วยตนเองโดยการแนะนำและอบรมจากภาครัฐ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติในด้านที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยกลุ่มประชาชนที่จะเข้าทำงานในด้านนี้ ต้องเป็นผู้มีจิตอาสา เสียสละ ทำงานเพื่อชุมชน โดยไม่หวังแสวงหาผลประโยชน์และพร้อมทำงานเพื่อดูแลชุมชนและสนับสนุนงานภาครัฐในการดูแลปกป้องชุมชนไม่ให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งประชาชนอยู่ในพื้นที่ย่อมรู้ปัญหาของชุมชนได้ดี โดยการจะป้องกันกันปัญหาอาชญากรรมให้ได้ผลที่ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องสร้างแนวร่วม หรือจิตอาสาที่จะมาทำงานในการป้องกันดูแลชุมชนให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีแนวคิดของการสร้างเครือข่ายประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม หรือเป็นแนวร่วมทำงานแจ้งเหตุให้กับตำรวจในลักษณะเครือข่ายในชุมชน เช่น โครงการเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล ซึ่งลักษณะโครงการดังกล่าวมีจุดมุ่งเน้นการปฏิบัติหลักใน 2 มิติ คือ โดยในมิติที่ 1 คือแสวงหาความร่วมมือจากประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น โดยเข้าถึงประชาชน สร้างศรัทธา ให้ความรู้ แนะนำปฏิบัติ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม คุ้มครองตนเองและชุมชน (Royal Thai Police Office, 2022) สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติในด้านที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยกลุ่มประชาชนที่จะเข้าทำงานในด้านนี้ ต้องเป็นผู้มีจิตอาสา เสียสละ ทำงานเพื่อชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงจะตรงตามเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติอย่างแท้จริง ซึ่งประชาชนอยู่ในพื้นที่ย่อมรู้ปัญหาของชุมชนได้ดี โดยการจะป้องกันกันปัญหาอาชญากรรมให้ได้ผลที่ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องสร้างแนวร่วม หรือจิตอาสาที่จะมาทำงานใน

การป้องกันดูแลชุมชนให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jermrod (2020) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในชุมชนเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า ในปัจจุบันนี้แม้ว่าจะมีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนรวมในการดำเนินการเพื่อป้องกันอาชญากรรมในชุมชน แต่ก็ยังคงเป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับประชาชนในชุมชนทั้งหมด แนวทางการมีส่วนร่วมที่สำคัญ คือ ต้องเริ่มจากตัวประชาชน อีกทั้งประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินการป้องกันอาชญากรรมไม่มากเท่าที่ควรจึงควรหาแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนสำหรับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนราชการรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวทางการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนแบ่งได้ 3 ส่วน ได้แก่ 1) ภาคประชาชน ควรเรียนรู้ในการป้องกันตัวเองจากเหตุอาชญากรรม และควรให้ความร่วมมือในการประชุมวางแผน การอบรมและการติดตามประเมินผลการป้องกันอาชญากรรมให้มากยิ่งขึ้น 2) ผู้นำชุมชน ควรเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับประชาชนและนำผลการดำเนินงานไปประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง และควรทำหน้าที่ประสานงานให้แก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรมร่วมกับประชาชน 3) ส่วนราชการ ควรปรับปรุงแบบการเข้าถึงประชาชนโดยการให้บริการเชิงรุก การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม และจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ที่เน้นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ปลูกฝังการเป็นจิตอาสา ตลอดจนการป้องกันตัวเองจากภัยรอบตัว

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาโดยการนำหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ที่น่าสนใจในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรมจากการลงพื้นที่ทำกระบวนการทดลอง โดยการนำเรื่อง คุณธรรมต้นแบบศีล 5 การสื่อสารที่ดี การคิดวิเคราะห์ มาปรับใช้ในการอบรม ทั้งนี้เพราะปัญหาอาชญากรรมนั้นมาจากคนไม่ปฏิบัติตามศีล 5 จึงนำมาซึ่งการกระทำความผิดและเกิดปัญหาอาชญากรรมตาม รวมถึงการนำนโยบายศีล 5 ไปปฏิบัติ นั้น ก็ยังไม่เกิดประสิทธิภาพและเกิดผลที่เป็นรูปธรรม พี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรมซึ่งเป็นกลุ่มบ้าน วัด โรงเรียนที่ได้รับการอบรม จึงเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักศีล 5 หรือผู้นำต้นแบบศีล 5 และเห็นคุณค่าของศีล 5 และการสื่อสารที่ดีในการป้องกันอาชญากรรมและร่วมสร้างสันติวัฒนธรรมการป้องกันอาชญากรรม โดยผ่านการอบรมและนำไปปฏิบัติและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมศีล 5 และการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mafoo (2019) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ในการนำนโยบายศีล 5 ไปปฏิบัติ ศึกษากรณี ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย” พบว่า ประเด็นที่มีสภาพการดำเนินงานกระบวนการจัดการความรู้ในการนำนโยบายศีล 5 ไปปฏิบัติสูงสุด คือ มีการระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกในการดำเนินการพัฒนาวัด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า มีการถ่ายทอดความรู้พร้อมทั้งทักษะไปทั่ววัด อันเกิดจากการเห็นคุณค่า ของความรู้และทักษะที่มีอยู่ในตัวคณะสงฆ์และประชาชน ซึ่งสะสมมาจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ตลอดจนเจ้าอาวาสวัดให้ความสำคัญและสนับสนุนให้คณะสงฆ์ และประชาชนนำองค์ความรู้ มาสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการนำศีล 5 ไปปฏิบัติ

สรุป

สันติวัฒนธรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม พบว่าสภาพบริบท ปัญหาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ซึ่งชุมชนขาดผู้นำในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม ขาดผู้นำที่มีจิตเสียสละทำงานเพื่อชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม นำมาซึ่งปัญหาอาชญากรรม ทำให้เห็นแนวคิดและทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญในการสร้างและพัฒนาแนวร่วมประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม โดยบูรณาการร่วมกับหลักธรรม คือ เบญจศีล เบญจธรรม และสังคหวัตถุ 4

ซึ่งช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน สร้างชุมชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และยังช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองให้กับชุมชนโดยอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีกรอบเนื้อหาที่บูรณาการจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ร่วมกับแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่ให้กับพี่เลี้ยงชุมชนให้มีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อตอบโจทย์การเป็นพี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรม และงานวิจัยนี้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ “C L A M P Model”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 งานวิจัยนี้สามารถเลือกนำเนื้อหาการอบรมสันติวัฒนธรรมการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมไปใช้กับชุมชนอื่นเพื่อให้เกิดการสร้างแนวร่วมในการดูแลรักษาชุมชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมอย่างเป็นระบบมากขึ้น

1.2 ภาครัฐและภาคีเครือข่ายนำผลการวิจัยไปปรับเป็นแผนปฏิบัติการเร่งด่วนในการปฏิบัติในมิติของการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน โดยเน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข

1.3 สร้างแนวคิดยุทธธรรมสมานฉันท์ให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีและลดการกระทำผิดซ้ำ

1.4 ควรมีการศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนต่าง ๆ ใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องเกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และทบทวนสวัสดิการของอาสาสมัครที่ทำงานด้านการป้องกันอาชญากรรม เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำมาดีเพื่อสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

2.1 ควรศึกษางานวิจัยที่ต่อยอดจากงานวิจัยนี้โดยพัฒนาโมเดลการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนป้องกันอาชญากรรม โดยร่วมกับหน่วยงาน อื่นๆเพิ่มขึ้น เช่น ศูนย์สาธารณสุขสุข กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานคร กรมการปกครอง สภานายความ รวมไปถึงศาสนิกชนอื่นด้วย

2.2 ควรส่งเสริมการขยายพื้นที่วิจัยไปยังจังหวัดอื่นๆ เพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้ศึกษานำไปต่อยอดขยายผลและเพิ่มเครือข่ายที่ทำงานด้านการป้องกันอาชญากรรม เพื่อพัฒนา ความรู้ทักษะที่จะทำงานร่วมกัน

References

- Banmuang. (2021). *Wat Sarod Opens a Training Workshop “Community mentors end the Problem of Domestic Violence”*. Retrieved August 25, 2023, from <https://www.banmuang.co.th/news/education/263347>
- Chaiyapong, A., Ittithanasuphavitch, V., & Weerakul, S. (2018). The Applications by the Cultural Community of Amphoe Sam Khok, Pathum Thani Province in the Crime Control. *Journal of the Researchers Association Humanities and Social Sciences*, 23(2), 115-125.
- Jermrod, P. (2020). Development Participation of People in Crime Prevention in Ayutthaya Municipality Communities, Phranakhon Si Ayutthaya District, Phranakhon Si Ayutthaya Province. *Journal of Ayutthaya Studies*, 12(1), 41-55.

- Mafoo, P. (2019). *Knowledge Management in the Implementation of the 5 Precepts to Practice in Tambon Rong Chang, Padad District, Chiang Rai Province*. (Master's Thesis). University of Phayao.
- Rat Burana Police Station, (2023). *Criminal Case Statistics, 4 Groups, 2023*. Retrieved August 30, 2023, from <https://khokkloi.phangnga.police.go.th/wp/wp-content/uploads/2024/03/สถิติคดีอาญา-4-กลุ่ม-ตุลาคม-2566-1-1.pdf>
- Royal Thai Police Office. (2022). *Guide to Creating a Network of Public Participation in Crime Prevention*. (1st ed.). Bangkok: Suan Dusit University Graphic Site Media and Publishing Service Center.
- Royal Thai Police Office. (2023). *Criminal Case Statistics, 4 Groups*. Retrieved August 30, 2023, from https://data.go.th/dataset/rtp_crimes_stat

สันตินวัตกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของ ผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ*

Peace Innovation for Creative Public Communication by Lawyers

¹ขวัญยูภา หุ่นงาม และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Kwanyupa Hunngam and Khantong Wattanapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: kwanyupa@outlook.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสันตินวัตกรรม การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสันตินวัตกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ ของผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความและ 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการสันตินวัตกรรมพัฒนาการ สื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ใช้รูปแบบวิจัยเชิงผสมผสาน โดยการ ทดลองนำร่อง เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 13 รูป/คน สนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน ทดลองกลุ่มทนายความ จำนวน 11 คน วัดผลด้วยแบบประเมินสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสะท้อนความรู้สึกด้วยเทคนิค AAR ใช้สถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยค่า t-test สรุปผล แบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบท ปัญหา ความต้องการจำเป็นพบว่า ในปัจจุบัน การสื่อสารสาธารณะ ของทนายความผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ที่ประชาชนเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว เผชิญปัญหา หลายประการ เช่น การให้ข่าวและสัมภาษณ์ที่ไม่เหมาะสม การใช้คำหยาบคาย การโจมตีทนายฝั่งตรงข้าม และการให้ข้อมูลทางกฎหมายในลักษณะอวดอ้างตนเอง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ขัดต่อมรรยาททนายความและ สร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีให้กับวิชาชีพ 2) แนวคิด ทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี ที่เอื้อต่อการ พัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ได้แก่ (1) แนวคิด ทฤษฎี จริยธรรมการสื่อสาร (2) แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารที่มีสติ จากแนวคิด ทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่ทางการ สื่อสาร เมื่อนำมาบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธี คือ สัมปยุตธรรม 7 สัมมาวาจา วาจาสุภาสิต จะช่วย พัฒนาการสื่อสารสาธารณะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความให้สื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ได้ 3) การ สร้างสันตินวัตกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ด้วยการออกแบบ หลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีเนื้อหาการอบรมประกอบด้วย (1) รู้สติ (2) รู้จักตน (3) รู้ต่อ ยอด สื่อสารสร้างสรรค์ไม่ขัดมรรยาททนายความ (4) รู้รับผิดชอบต่อยอดสู่สังคม (5) รู้ปัญญา ใช้สื่อออนไลน์ สร้างประโยชน์และคุณค่า (6) รู้การพัฒนา

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์; ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

Abstract

This research article aimed to achieve the following objectives: 1) to examine the context and requirements for developing peace innovation for creative public communication by lawyers, 2) to analyze the concepts, modern science, and Buddhist principles of peace that contribute to the development of peace innovation for creative public communication by lawyers, and 3) to develop and propose a process for implementing peace innovation in creative public communication by lawyers. The research employed a mixed-methods approach, including a pilot study, in-depth interviews with 13 participants, focus group discussions with 5 experts, and a trial group of 11 lawyers. Data were collected using participatory observation assessment forms and After-Action Review (AAR) techniques. Statistical analysis, including t-tests, was used to compare mean values, while results were summarized narratively.

The study yielded the following findings: 1) The current context reveals several pressing challenges in public communication by lawyers, particularly through various media, with social media being the most widely accessible. Key issues include the spread of inappropriate news and interviews, the use of foul language, attacks on opposing lawyers, and the dissemination of self-proclaimed legal information. These behaviors not only breach ethical standards but also tarnish the reputation of the legal profession. 2) The concepts, modern theories, and Buddhist principles of peace that contribute to the development of peace innovation for creative public communication by lawyers include: (1) the concept of communication ethics theory, and (2) the concept of mindful communication theory. When integrated with Buddhist peace principles, such as *sappurisa-dhamma* (the Seven Qualities of a Good Person), right speech, and wise speech, these modern communication theories can help lawyers engage in creative and ethical public communication. 3) The development of peace innovation in creative public communication by lawyers is facilitated through the design of a participatory workshop training program, which covers the following key areas: (1) Mindfulness, (2) Self-awareness, (3) Creative communication that aligns with legal ethics, (4) Taking responsibility for contributing to society, (5) Applying wisdom in the use of online media to create value and benefits, and (6) Professional development.

Keywords: Peace Innovation; Creative Public Communication; Lawyers

บทนำ

การพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตได้ปฏิวัติการสื่อสารสาธารณะในปัจจุบันเป็นอย่างมาก สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นช่องทางหลักในการแบ่งปันข่าวสาร แสดงความคิดเห็น และแสดงออกทางความคิดอย่างเสรี เนื่องจากอินเทอร์เน็ตทำให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้ผู้คนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสารสาธารณะได้มากขึ้น ข่าวสารและข้อมูลแพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วผ่านโซเชียลมีเดียและแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ สถิติการใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยในปี 2566 พบว่า มีผู้ใช้

จำนวน 61.21 ล้านคน คิดเป็น 85.3 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด (71.6 ล้านคน) โดยมีผู้ใช้โซเชียลมีเดีย คิดเป็น 72.8 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศ และมีการใช้โทรศัพท์มือถือ 101.2 ล้านเครื่อง คิดเป็น 141 เปอร์เซ็นต์ของประชากร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมเมืองแห่งดิจิทัล (Kit, 2023) การสื่อสารส่วนบุคคลจึงกลายเป็นสื่อสารสาธารณะอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้สนใจติดตาม ปัจจุบัน การสื่อสารสาธารณะจึงไม่จำกัดอยู่เพียงผู้ประกอบอาชีพสื่อหรือการสื่อสารขององค์กรอีกต่อไป แต่ทุกคนสามารถสื่อสารสาธารณะได้ผ่านช่องทางสื่อของตนเอง เพื่อให้สาธารณชนรับรู้ความคิดเห็นหรือสารที่ต้องการ เปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมตามแนวทางที่ผู้ส่งสารต้องการ สื่อสารสาธารณะจึงถูกนำมาใช้ทั้งในระดับองค์กร จนถึงระดับปัจเจก อาชีพ ธุรกิจ และการศึกษา (Khemglad, 2017)

สื่อสังคมออนไลน์กำลังมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมไทย สื่อเหล่านี้มีข้อจำกัดคือความไม่เป็นทางการและการตอบโต้ที่รวดเร็ว ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ง่าย ดังนั้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์จึงเปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญสำหรับอาชีพที่มีอิทธิพลต่อสังคม เช่น “ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ”

ในอดีต อาชีพทนายความเป็นที่รับรู้เมื่อเกิดกรณีพิพาททางกฎหมายที่ต้องดำเนินการฟ้องร้องคดี แต่ในยุคดิจิทัลที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดดนี้ ทนายความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับการพัฒนาของการสื่อสารสาธารณะ ปัจจุบัน ช่องทางออนไลน์กลายเป็นเวทีหลักในการเผยแพร่ข้อมูลความคิดเห็น รวมถึงการให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียและสื่อสาธารณะอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีความสำคัญที่สังคมจับตามอง ทนายความที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องต่างออกมาให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อทั้งที่เป็นข้อมูลที่ถูกต้องหรือคลาดเคลื่อน พฤติกรรมดังกล่าวของทนายความส่งผลต่อความเชื่อของสังคม ก่อให้เกิดคำกล่าวที่ว่า “ทนายความหิวแสง” (Khaosod, 2023) ซึ่งหมายถึงทนายความที่เปิดเผยมูลของคู่ความต่อสาธารณะและสื่อ หรือใช้ช่องทางออนไลน์ของตนเองเพื่อสร้างชื่อเสียง ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มค่าตัว พฤติกรรมเหล่านี้ละเมิดจริยธรรมและมรรยาทของทนายความ คำถามมีว่า ทำอย่างไรที่จะทำให้ทนายความสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์โดยไม่ขัดต่อมรรยาททนายความ ผู้วิจัยมองว่าการให้ความรู้เรื่องของมรรยาททนาย และการใช้สื่อที่สร้างสรรค์ ยังไม่เพียงพอเพราะเบื้องหลังการใช้สื่อสาธารณะที่ผิดต่อมรรยาททนายความนั้น ยิ่งรามาจากกิเลสสามประการ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ความโลภ หมายถึง การใช้สื่อเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน อาทิ การโฆษณาตนเองหรือสำนักงานกฎหมายอย่างเกินขอบเขต การเรียกร้องค่าตอบแทนที่สูงเกินควร หรือการใช้สื่อเพื่อกดดันคู่ความหรือศาล ความโกรธ หมายถึง การใช้สื่อเพื่อตอบโต้คู่ความหรือบุคคลอื่น ๆ ด้วยถ้อยคำที่รุนแรง หยาบคายหรือไม่เหมาะสม การใช้สื่อเพื่อสร้างความเกลียดชังหรือแบ่งแยกในสังคม ความหลง หมายถึง การใช้สื่อโดยขาดความยั้งคิดหรือไตร่ตรองอย่างรอบคอบ การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงหรือคลาดเคลื่อน ความโลภ ความโกรธ และความหลงเหล่านี้เป็นกิเลสที่ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความใช้สื่อในทางที่ผิด สร้างความขัดแย้งและความเสื่อมเสียให้แก่ทั้งตนเองและวิชาชีพ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับการใช้วาจา เช่น หลักสัมมาวาจา และวาจาสุภาสิต อันเป็นหลักการสื่อสารที่ทำให้เป็นที่รัก สร้างสามัคคี ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และหลักสัปปริสธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมของคณฺธี ๗ ประการ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล ผู้วิจัยมองว่าการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาบูรณาการกับการประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นแนวทางอันทรงคุณค่า หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ล้วนให้กรอบทางจริยธรรมและแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความยุติธรรมที่มากขึ้น ความไว้วางใจในระบบยุติธรรม และสังคมที่มีความเมตตาและเห็นอกเห็นใจมากขึ้น

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมองเห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทนายความจะต้องตระหนักถึงหลักของคุณธรรมจริยธรรมของการประกอบวิชาชีพทนายความรวมถึงข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความและปฏิบัติตามข้อบังคับเหล่านั้นอย่างเคร่งครัด การสื่อสารโดยผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางสื่อสังคมออนไลน์ หรือการให้สัมภาษณ์ผ่านรายการโทรทัศน์ หรือช่องทางอื่นใด อย่างมีความรับผิดชอบและเป็นมืออาชีพ เป็นสิ่งสำคัญเพื่อรักษาไว้ซึ่งความซื่อสัตย์และความน่าเชื่อถือของวิชาชีพทนายความสืบต่อไป ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นคุณค่าของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา จึงนำมาประยุกต์เป็นแนวทางสร้างสรรค์ในการส่งเสริมทักษะการสื่อสารสาธารณะให้แก่ผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสันติจากภายในสู่ภายนอก ให้เกิดพลังเข้มแข็งและตระหนักถึงปัจจัยต่าง ๆ เพื่อปรับทัศนคติให้ยั่งยืนและเป็นต้นแบบแห่งการตื่นรู้ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อส่วนรวมที่ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลง และจุดประกายให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความตระหนักถึงบทบาทของตนในการส่งต่อความรู้และทักษะอันมีค่านี้ให้คงอยู่สืบไป

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย เรื่อง สันตินวัตกรรมกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ โดยกลุ่มเป้าหมายในการใช้สันตินวัตกรรมกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความนั้น คือ ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่ได้รับใบอนุญาตว่าความตั้งแต่ 1-2 ปี ในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานครและเขต ปริมณฑล อันถือเป็นกลุ่มนาร่องที่เหมาะสมต่อการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยจะได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา ความต้องการความจำเป็น สาเหตุ อุปสรรค และศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความตามศาสตร์สมัยใหม่ ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา การสื่อสารสาธารณะที่ขัดต่อมรรยาททนายความและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการสร้างสันตินวัตกรรมกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research Design) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาทักษะการสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อการสื่อสารสาธารณะที่สร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมการสื่อสารสาธารณะในยุคดิจิทัล โดยนำหลัก สัมมาวาจา วาจาสุภาสิต และสัปปริสธรรม 7 มาเป็นฐานเพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) การประเมินก่อนและหลังการทดลอง ด้วยแบบประเมินสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ (Pre-Post

Test) กระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ หากคุณภาพเครื่องมือโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) มีการวิเคราะห์ความตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence : IOC) เชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 รูป/คน เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใบรับรองที่ ว. 317/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมจำนวน 13 รูป/คน คือ กลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ นักข่าว ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และสันติวิธี ด้านกระบวนการ โค้ชและการออกแบบหลักสูตร โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำมาสรุปในการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเชิงปริมาณ ก่อนนำไปใช้ในการทดลองนำร่อง ได้มีการออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรโดยสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญแตกต่างกันจำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสันติศึกษา ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการสื่อสาร ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ทนายความ ผู้เชี่ยวชาญด้านโค้ชออกแบบหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ ที่มีใบอนุญาตว่าความ อายุ 1-2 ปี จำนวน 11 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์คัดเลือกมีดังนี้ 1) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้รับใบอนุญาตว่าความ อายุ 1-2 ปี 2) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโครงการ และ 3) มีความสนใจในการพัฒนาตนเองในด้านการสื่อสาร รักความถูกต้อง พร้อมปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของมรรยาททนายความ เครื่องมือที่ใช้ประเมินผลก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบวัดสันตินวัตกรรม การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ แบบประเมินสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสะท้อนความรู้สึกละและการติดตามผลจากการทำโครงการตามที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method triangulation) เป็นการตรวจสอบโดยพิจารณาจากการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน การแปรผลข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (X) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent Samples เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความแตกต่างของคะแนนแบบวัดสันตินวัตกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ ดำเนินการสรุปผลข้อมูลโดยรายงานผลการวิจัยทดลองด้วยสถิติวิเคราะห์ t-test อธิบายเชิงคุณภาพ ประกอบกับนำเสนอสรุปข้อมูลแบบวิถียุสมัย และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจปัญหาความต้องการจำเป็น และฝึกอบรม ผลจากการสำรวจพบว่า ทนายความจำนวนมากยังขาดทักษะในการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม ปัญหาที่พบได้บ่อย ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือคลาดเคลื่อน การใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมหรือหยาบคาย การละเมิดความลับของลูกค้า การโฆษณาชวนเชื่อที่เกินจริง และการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างความเกลียดชังหรือแบ่งแยก สภาพปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของวิชาชีพทนายความซึ่งถือเป็นการกระทำที่ผิดมรรยาททนายความ และอาจนำไปสู่การสูญเสียความไว้วางใจจากสาธารณชน ผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเรื่องของการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

ที่พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยการสื่อสารนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ ในยุคดิจิทัลที่ทุกคนเป็นผู้ผลิตข่าวสารได้เอง ทนายความต้องทำให้ข้อมูลของตนแตกต่างจากสื่อพลเมืองทั่วไป ด้วยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม การยึดมั่นในหลักการที่ชัดเจนภายใต้จิตสำนึกที่ดีและการปฏิบัติงานอย่างมีจริยธรรม จะช่วยรักษาภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของทนายความในยุคดิจิทัล และป้องกันไม่ให้เกิดบทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความถูกลดทอนลงในอนาคต

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่า แนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีแนวคิดจริยธรรมการสื่อสาร (Communication Ethics Theory) และแนวคิดของการสื่อสารที่มีสติ (Mindful Communication Theory) โดยนำหลักสัปปุริสธรรม 7 สัมมาวาจา และวาจาสุภาสิต มาเป็นฐานร่วมกันบูรณาการเพื่อพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความให้สื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์และอยู่บนพื้นฐานของมรรยาทนายความ ซึ่งแนวคิดจริยธรรมการสื่อสารเน้นการปฏิบัติทางจริยธรรมในการสื่อสาร รวมถึงการเคารพผู้อื่น การใช้ภาษาที่เหมาะสม การไม่บิดเบือนข้อมูล การรักษาความลับ (Johannesen, 2008) ในส่วนของแนวคิดการสื่อสารที่มีสตินั้น เน้นย้ำถึงการมีสติ ตระหนักรู้ในปัจจุบันในขณะระหว่างสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาหรือการสื่อสารผ่านสื่อ การรับฟังและสื่อสารโดยไม่ตัดสินหรือประเมินค่าความคิดและความรู้สึกของผู้อื่นในทันที การฟังอย่างใส่ใจและเปิดใจรับฟังมุมมองของผู้อื่น ซึ่งช่วยลดความเข้าใจผิดและความขัดแย้ง การตอบสนองต่อผู้สื่อสารด้วยความมีสติและความรอบคอบ ไม่ตอบโต้โดยทันทีแต่ใช้เวลาในการคิดและตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความนั้น จำเป็นต้องพัฒนาให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ มีทักษะทางด้านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ และการสื่อสารนั้นต้องเป็นการสื่อสารที่อยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม ตลอดจนมีสติในขณะสื่อสาร เมื่อแนวคิดของการสื่อสารอย่างมีจริยธรรมและการสื่อสารอย่างมีสติบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ อันได้แก่ รู้จักเหตุ (เหตุปัจจัย) รู้จักผล (ผลที่เกิดจากเหตุ) รู้จักตน (ตนเอง) รู้จักประมาณ (ประมาณตน) รู้จักกาล (เวลา) รู้จักชุมชน (สังคม) รู้จักคน (บุคคล) สัมมาวาจา และวาจาสุภาสิต มาใช้ในการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความนั้น จะทำให้ทนายความสามารถคิด วิเคราะห์ แยกแยะได้ดียิ่งขึ้นที่จะสื่อสารออกไปสู่สาธารณชนเนื่องจาก การรู้จักแยกเหตุ พิจารณาผล รู้จักประมาณสิ่งที่จะต้องสื่อสารออกไป รู้จักเวลาที่จะสื่อสาร พิจารณาว่าสื่อสารที่ไหนสถานที่แห่งใด และกำลังสื่อสารกับใครนั้น ล้วนเป็นการฝึกสติทั้งสิ้น ประกอบกับหากมีการนำหลักธรรมในเรื่องของการสื่อสาร คือสัมมาวาจา วาจาสุภาสิต มาร่วมเป็นฐานด้วยจะทำให้การสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความนั้นถูกต้องเหมาะสมและสร้างสรรค์เสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความนั้น ได้รูปแบบการพัฒนาซึ่งประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ pre-module รู้สติ Module 1 รู้จักตนคุณค่า ความภาคภูมิใจในอาชีพ ใส่ใจมรรยาทนายความ Module 2 รู้ต่อยอด สื่อสารสร้างสรรค์ไม่ขัดมรรยาทนายความ Module 3 รู้รับผิดชอบต่อยอดสู่สังคม Module 4 รู้ปัญญา ใช้สื่อออนไลน์สร้างประโยชน์และคุณค่า Module 5 รู้การพัฒนาเป็นการเก็บข้อมูลโดยให้ผู้เข้าร่วมอบรม ฝึกปฏิบัติจริง โดยการคัดเลือกจากการสมัครจำนวน 11 คน ใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วัน และการปฏิบัติการเสริมสร้างทักษะด้วยตนเอง 21 วัน การวัดและประเมินผลหลักสูตรสันติวัฒนธรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ใช้การวัดและการประเมินผลทั้ง 2 มิติ คือ การประเมินผลระหว่างการอบรม

(Summative Assessment) การประเมินผลรวม (Formative Assessment) ผลการอบรมแสดงตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของทนายความ ก่อน-หลังการทดลอง

n = 11

สมรรถนะที่เสี่ยงชุมชน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของทนายความ	3.90	0.50	4.67	0.34	4.71	

*p < 0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบแยกรายด้านความแตกต่างทางสถิติ Pre Test-Post Test

n = 44

รายด้าน การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ ของทนายความ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
รู้สถิติ: ฐานรากของการสื่อสาร	4.10	0.57	4.67	0.45	2.87	.01*
รู้จักตน: คุณค่า ความภาคภูมิใจในอาชีพ ใส่ใจมรรยาททนายความ	4.10	0.84	4.65	0.42	2.15	.05*
รู้ต่อยอด: สื่อสารสร้างสรรค์ไม่ขัดมรรยาททนายความ	4.01	0.78	4.71	0.36	2.44	.03*
รู้รับผิดชอบต่อยอดสู่สังคม	4.18	0.60	4.67	0.37	2.61	.02*
รู้ปัญญา ใช้สื่อออนไลน์สร้างประโยชน์และคุณค่า	3.09	0.94	4.63	0.39	5.14	.00*

*p < 0.05

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะของทนายความก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะของทนายความรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

การสรุปองค์ความรู้ที่นำไปสู่การสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นผลจากการ บูรณาการหลักพุทธสันติวิธี ได้แก่ สัปปริยธรรม 7 วาจาสุภาสิต และหลักสัมมาวาจา ร่วมกับหลักการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ตามศาสตร์สมัยใหม่ ผ่านการทดลองด้วยการสร้างหลักสูตรอบรมให้กับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความเพื่อพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ตามหลักมรรยาททนายความ ทำให้เกิดองค์ความรู้เรียกว่า LAWYER Model “การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ” ตามรูปภาพที่ปรากฏ ดังนี้

LAWYER Model

สันติวิธีกรรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

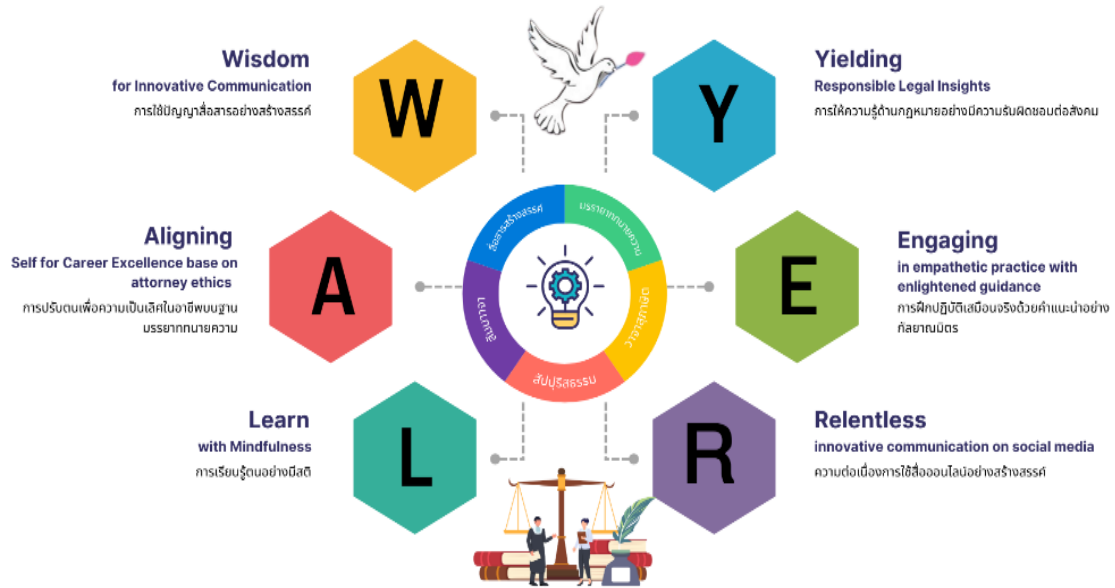

Figure 1: LAWYER Model

จากแผนภาพรูปแบบโมเดล ประกอบไปด้วยจากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้องค์ความรู้คือ

L = Learn with Mindfulness คือ การเรียนรู้ตนอย่างมีสติเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับทนายความในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพราะช่วยให้ทนายความเข้าใจคุณค่าและความหมายของวิชาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างมีเป้าหมาย การฝึกสติช่วยให้ทนายความรู้จักตนเอง จุดอ่อน จุดแข็ง และความคาดหวังของตนเอง รวมถึงรับรู้ความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ทางกายภาพของตนเอง ตลอดจนสิ่งแวดล้อมโดยรอบ การสื่อสารอย่างมีสติช่วยให้ทนายความปรับตัวเข้ากับผู้รับสารที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม ปฏิบัติตนตามกรอบของกฎหมายและหลักคุณธรรมจริยธรรม และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับสาธารณชนได้

A = Aligning Self for Career Excellence base on attorney ethics หมายถึง การปรับตนเพื่อความเป็นเลิศในอาชีพบนฐานบรรษัททนายความ ทั้งนี้ในฐานะผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ผู้ซึ่งแบกรับความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ในการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของลูกค้า การรู้จักตนเอง คุณค่า และความภาคภูมิใจในอาชีพ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพ การรู้จักตนเองเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นทนายความที่มีจริยธรรม การสำรวจจุดแข็ง จุดอ่อน ค่านิยม และความเชื่อของตนเอง จะช่วยให้ทนายความเข้าใจว่าตนเป็นใคร และตนต้องการอะไรจากอาชีพนี้ การไตร่ตรองถึงจุดแข็งของตนเองจะช่วยให้ทนายความสามารถใช้ประโยชน์จากการสำรวจตนเองได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่การตระหนักถึงจุดอ่อนของตนเอง จะช่วยให้ทนายความสามารถพัฒนาและปรับปรุงจุดอ่อนของตนเองได้อย่างสมบูรณ์แบบ

W = Wisdom for Innovative Communication การใช้ปัญญาสื่อสารอย่างสร้างสรรค์สำหรับทนายความนั้นจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ต่อยอดอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ และฝึกฝนทักษะการสื่อสารอย่างหลากหลาย เช่น การสื่อสารด้วยวาจา ภาษากาย การฟัง การอ่าน การเขียน และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย โน้มน้าวใจผู้ฟัง สร้างสายสัมพันธ์อันดีกับประชาชน และใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารสาธารณะ นอกจากนี้ ทนายความควรสื่อสารอย่างรู้จัก

ประมาณ ใช้ภาษาและพฤติกรรมที่เหมาะสม รู้จักเลือกเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมในการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย และเข้าใจความแตกต่างของบุคคลเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล รากฐานการสื่อสารอย่างมีปัญญาและสร้างสรรค์นั้นมาจากหลักวาจาสุภาสิตและหลักสัมมาวาจา โดยให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นกลาง หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือสับสน ใช้ภาษาที่สุภาพและเคารพเมื่อสื่อสารกับผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากตน ไม่พูดเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เป็นความจริงในระหว่างการสื่อสารสาธารณะ การนำเทคโนโลยีสื่อสารออนไลน์มาใช้ในการพัฒนาเสริมสร้างการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์จะช่วยสร้างมูลค่าในวิชาชีพอย่างยิ่ง

Y = Yielding Responsible Legal Insights ทนายความมีหน้าที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำของตนและละวางผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อความยุติธรรมและความสงบสุขของสังคม ทนายความควรสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมความรู้ทางกฎหมายและการเคารพกฎหมายในสังคม โดยใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น บล็อก โซเชียลมีเดีย อย่างไรก็ตาม ทนายความต้องใช้ความระมัดระวังในการสื่อสารสาธารณะ หลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลลับของลูกค้าหรือการแสดงความคิดเห็นที่อาจกระทบต่อการพิจารณาคดี เคารพความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น และละเว้นการใช้ถ้อยคำที่เป็นการหมิ่นประมาทหรือสร้างความเกลียดชังในสังคม

E = Engaging in empathetic practice with enlightened guidance การฝึกปฏิบัติเสมือนจริงด้วยคำแนะนำอย่างกัลยาณมิตร เป็นสิ่งสำคัญสำหรับทนายความในการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะโดยใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และคำแนะนำจากกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพที่หลากหลายช่วยให้เกิดการพัฒนาและความเชื่อมั่นในการใช้สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติเสมือนจริงก่อนเผยแพร่สู่สาธารณะช่วยให้ทนายความเห็นถึงความสำคัญของข้อความ ทนายความต้องเข้าใจบริบทของการสื่อสารสาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์เพื่อตีความและวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารได้อย่างถูกต้อง รวมถึงใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาดเพื่อประยุกต์ใช้กับความรู้ทางกฎหมาย การไม่เรียนรู้และปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีจะส่งผลให้วงการวิชาชีพทนายความไม่พัฒนาและไม่สามารถสร้างบทบาทที่ชัดเจนและถูกต้องเหมาะสมบนสื่อสังคมออนไลน์ได้

R = Relentless innovative communication on social media ความต่อเนื่องการใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ กล่าวคือ ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความเห็นถึงความสำคัญของการสื่อสาร ซึ่งถือเป็นเครื่องมือทรงพลังในการสร้างความเข้าใจและเชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกัน ดังนั้น การสื่อสารของทนายความจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากส่งผลต่อการตัดสินใจและความเข้าใจของทั้งผู้ส่งและผู้รับสาร การพัฒนาตนเองด้านการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดหลักสัมมาวาจา วาจาสุภาสิต และสัปปริสธรรม 7 ประการ จะสร้างคุณค่าและประโยชน์อย่างมหาศาลให้แก่สังคมด้านการสื่อสารสาธารณะ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหา ความต้องการและความจำเป็น และฝึกอบรม พบว่า การพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์มีความจำเป็นสำหรับทนายความในยุคดิจิทัลเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสาร ทนายความจำเป็นต้องพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งนี้ แม้ว่าการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลจะรวดเร็ว แต่ทนายความต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความรับผิดชอบต่อ โดยยึดมั่นในหลักจริยธรรมและมรรยาททนายความ เพื่อรักษาภาพลักษณ์

และความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า การสื่อสารอย่างมีจริยธรรมช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาของ หนายความถูกลดทอนลงในอนาคต ด้วยการสื่อสารที่ชัดเจน โปร่งใส และเคารพความเป็นส่วนตัวของบุคคล ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Nattavat Yanapappho (Tangpattamawong) (2021) ที่พบว่า สนับสนุนข้อสรุปข้างต้น โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้สื่ออย่างมีจริยธรรมในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับหนายความที่ต้องคำนึงถึงมรรยาทวิชาชีพและความคาดหวังของสังคม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีสัมัยใหม่ในการพัฒนาการสื่อสาร สาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพหนายความ สอดคล้อง กับแนวคิด ทฤษฎีจริยธรรมการสื่อสาร (Communication Ethics Theory) ซึ่งเน้นการปฏิบัติทางจริยธรรมในการสื่อสาร รวมถึงการเคารพผู้อื่น การใช้ภาษาที่เหมาะสม การไม่บิดเบือนข้อมูล การรักษาความลับ และอีกหนึ่งทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎี การสื่อสารที่มีสติ (Mindful Communication Theory) Langer (1989) นักจิตวิทยาและนักวิชาการชั้นนำ ด้านการมีสติ ได้เน้นย้ำแนวคิดของการมีสติการตระหนักรู้ในปัจจุบันและในระหว่างการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็น การสนทนาหรือการสื่อสารผ่านสื่อ การรับฟังและสื่อสารโดยไม่ตัดสินหรือประเมินค่าความคิดและความรู้สึก ของผู้อื่นในทันที การฟังอย่างใส่ใจและเปิดใจรับฟังมุมมองของผู้อื่นทั้งนี้เพราะพฤติกรรมการมีสติดังกล่าวช่วย ลดความเข้าใจผิดและความขัดแย้ง ซึ่งทฤษฎีการสื่อสารศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักพุทธสันติ วิธี อันเป็นฐานในการนำไปปฏิบัติเพื่อการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพหนายความ โดยมีการนำหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ มาเป็นฐานในการสร้างสติการตื่นรู้ทุกครั้งในการสื่อสาร อันได้แก่ รู้จักเหตุ (เหตุปัจจัย) รู้จักผล (ผลที่เกิดจากเหตุ) รู้จักตน (ตนเอง) รู้จักประมาณ (ประมาณตน) รู้จักกาล (เวลา) รู้จักชุมชน (สังคม) รู้จักคน (บุคคล) ประกอบกับหากมีการนำหลักธรรมในเรื่องของการสื่อสาร คือ สัมมาวาจา วาจาสุภาสิต มาร่วมเป็นฐานด้วยจะทำให้การสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพหนายความนั้นถูกต้องเหมาะสม และสร้างสรรค์ และสอดคล้องกับ Phramaha Hansa Dhammaso (Nithiboonyakorn) (2011) ซึ่งกล่าวถึงหลักพุทธวิธีสื่อสารไว้ว่า ในห้วงเวลาแห่งการสื่อสารที่รุดหน้าเช่นปัจจุบัน ความขัดแย้งย่อมเป็นเรื่อง ที่หลีกเลี่ยงได้ยาก อาทิ การตีความที่คลาดเคลื่อน การรับฟังข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน หรือการเล่าเรื่องราวที่เสริม แต่ง สาเหตุที่แท้จริงของความขัดแย้งในการสื่อสารนั้นล้วนหยั่งรากกลับมาจากธรรมชาติของมนุษย์ องค์ประกอบหลักในการสื่อสารมีสองประการ ได้แก่ ร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรม หากเราเพียงมุ่งเน้นไปที่การควบคุมร่างกายและจิตใจโดยตรง โดยไม่คำนึงถึงการส่งเสริมความดีงามในจิตใจ แล้ว พฤติกรรมการสื่อสารที่ปรากฏออกมาก็จะปราศจากความสงบสุข เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างราบรื่น และปราศจากความขัดแย้ง มนุษย์จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองทั้งทางกายและใจ ควบคู่ไป กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจ เพราะเมื่อใดที่มนุษย์ละเลยการพัฒนาตนเองในด้านใดด้านหนึ่งแล้ว ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารที่ขาดความสงบสุขและความเข้าใจอันดีต่อกัน

ดังนั้น การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 สัมมาวาจา และวาจาสุภาสิตมาใช้ในการสื่อสารบนสื่อสังคม ออนไลน์จะช่วยส่งเสริมการสื่อสารที่มีคุณภาพและสร้างสรรค์ให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพหนายความ การสื่อสารที่ ซื่อสัตย์ สุภาพ และสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม การปฏิบัติตาม หลักธรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพหนายความเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือในสายตาของสาธารณชน และ เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีจริยธรรม นอกจากนี้ การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ ที่ผ่านการไตร่ตรองอย่างรอบคอบจะช่วยให้หนายความปฏิบัติตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทหนายความได้อย่าง เคร่งครัด

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบ วิชาชีพหนายความ จากการลงพื้นที่ทำกระบวนการทดลองโดยนำเรื่องของทฤษฎีการสื่อสารสาธารณะ ทฤษฎี

จริยธรรมการสื่อสารมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ จนเป็นที่มาของ LAWYER Module หลักแนวคิด L.A.W.Y.E.R นำเสนอแนวทางที่ครอบคลุมสำหรับการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ โดยเน้นที่การนำธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนามีสติในการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของกฎหมาย รู้จักตนเพื่อปรับตัว แสวงหาต่อยอดองค์ความรู้อย่างชาญฉลาด มีความความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม เชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ ด้วยปัญญา รู้จักพัฒนาตนเองอย่างมีเหตุและผล ทั้งนี้เพราะหากการดำรงตนด้วยสติของทนายความ โดยการไตร่ตรองก่อนสื่อสาร และการพัฒนาดนอย่างต่อเนื่องให้ทันกับเทคโนโลยีที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว จะช่วยยกระดับมาตรฐานของวิชาชีพทนายความ ตลอดจนสามารถให้บริการที่ดีสื่อสารอย่างมีจริยธรรมเข้าถึงประชาชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมอยู่บนพื้นฐานของมรรยาททนายความ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bunkeat (2017) เรื่อง “จิตวิญญาณในการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพ ทนายความ” พบว่า ทนายความมีความเข้าใจและแสดงออกทางจิตวิญญาณในการทำงานที่แตกต่างกันในแต่ละมิติ โดยจิตวิญญาณในการทำงานมีความสอดคล้องกับการแสดงออกทางจริยธรรม (Ethics) ในมิติชีวิตจิตใจและงานที่มีคุณค่า จิตวิญญาณในการทำงานที่สอดคล้องกับจริยธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน โดยมีมิติที่สอดคล้องระหว่างค่านิยมองค์การและค่านิยมปัจเจกบุคคลเป็นมิติที่สนับสนุนให้เกิดจริยธรรมในการทำงานอย่างสมบูรณ์ จิตวิญญาณในการทำงานที่แสดงออกมาจากจริยธรรมดังกล่าวสะท้อนถึงประสิทธิผลในการสื่อสารเพื่อควบคุมวิชาชีพของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์

สรุป

จากการวิเคราะห์บริบท ปัญหา และความจำเป็นในการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งของเทคโนโลยีส่งผลให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจำเป็นต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารสาธารณะให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยอยู่ในกรอบของมรรยาททนายความและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี แนวคิดและทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญได้เน้นย้ำถึงการสร้างและการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะบนพื้นฐานของความถูกต้องเหมาะสมและสร้างสรรค์ โดยบูรณาการร่วมกับหลักธรรมทางศาสนา ได้แก่ สัปปริสธรรม 7 วาจาสุภาสิต และสัมมาวาจา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความให้ถูกต้องเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม มากกว่ามุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตน การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีเนื้อหาบูรณาการจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่ จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อตอบโจทย์การเป็นทนายความที่สามารถสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ สร้างประโยชน์และคุณค่าให้แก่สังคม โดยยึดมั่นในหลักมรรยาททนายความ ผลงานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า "LAWYER Model"

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

หน่วยงานต่าง ๆ เช่น สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัย และองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการอบรมการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการอบรมนี้จะช่วยยกระดับทักษะการสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความและนักกฎหมาย เพื่อให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลทางกฎหมายที่ซับซ้อนให้กับสาธารณชนได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่ายตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมอย่างสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษางานวิจัยที่ต่อยอดจากงานวิจัยนี้โดยพัฒนาโมเดลการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ ของผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ

2.2 นำผลของงานวิจัยนี้ไปประยุกต์เป็นแนวในการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ของวิชาชีพอื่น

References

- Bunkeat, P., & Srikittikul, M. (2017). The Working Spirit of the Legal Profession. *Journal of Law*, 46(1), 155-174.
- Johannesen, R. L., Valde, K. S., & Whedbee, K. W. (2008). Ethics in Human Communication. (6th ed.). *United States of America*: Waveland Press.
- Khaosod. (2023). *Neighboring Lawyer Slams Fame-Hungry Lawyer for Making Others Look Bad Good People Don't Do That*. Retrieved August 30, 2024, from <https://www.youtube.com/watch?v=czzCfUQnALc>
- Khemglad, C. (2017). *A Study of the Process of Environmental Public Communication: A Case Study of the Urban Forest Project by the Thailand Research Fund (TRF)*. (Master's Thesis). National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Kit, T. (2023). *Thailand Enters the Era of "Digital City" with 61.2 Million Internet Users*. Retrieved August 30, 2024, from <https://tonkit360.com/110636>
- Langer, E. (1989). *Mindfulness*. (1st ed.). Massachusetts: Da Capo Lifelong Books.
- Phra Nattavat Yanapappho (Tangpattamawong). (2021). Gratitude and Ethics of Thai People in the Digital Age. *Integrated Social Sciences*, 1(3), 38-50.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn). (2011). *Buddhist Peace Integrating Principles and Tools for Conflict Management*. (1sted.) Bangkok: 21 Century Company Limited.

สันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่*

Peace Innovation in Growth Mindset for the Development of
a New Breed of Salaryman¹ยุติธรรม สินธุ และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์¹Yutitham Sinthu and Khantong Wattanapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: yutitham@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท และความต้องการจำเป็นในการพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ 2) เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่และ 3) เพื่อสร้างและนำเสนอสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานแบบแผนเชิงทดลอง เครื่องมือวิจัย คือการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างมนุษย์เงินเดือนองค์กรเอกชนแห่งหนึ่ง จำนวน 20 คน ด้วยเครื่องมือแบบสอบถามพลังความคิดและพฤติกรรมการทำงาน ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสังเกตการณ์ การสะท้อนคิด การวิเคราะห์และประเมินผลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี เชิงปริมาณด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติ t-test สรุปผลแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภายใต้อสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอยและสถานการณ์โลกที่ผันผวน ทำให้มนุษย์เงินเดือนกำลังเผชิญกับสถานะความรู้สึไม่มั่นคงในการทำงานจนเกิดความเครียดและขาดพลังทุ่มเทในการทำงาน สภาพปัญหาที่พบคือปัญหาจากการปรับตัวไม่ทันสำหรับการเปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านการสื่อสารในองค์กร การขาดสมดุลชีวิตและวินัยทางการเงินของมนุษย์เงินเดือนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพัฒนาให้รับมือกับสภาพการณ์เหล่านั้นทั้งนี้ความต้องการจำเป็นในการพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ได้แก่ การเปลี่ยนชุดความคิด การเรียนรู้สิ่งใหม่อย่างต่อเนื่อง พัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวก สร้างสมดุลระหว่างการงานและชีวิตส่วนตัว รวมถึงการพัฒนาวินัยทางการเงินและการสร้างระบบนิเวศในการทำงานร่วมกันเพื่อให้พนักงานมีความสุขในการทำงานและสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน 2) แนวคิดทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่คือการเรียนรู้เกี่ยวกับชุดความคิดแบบเติบโต การสื่อสารสร้างพลังบวกและการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้กับหลักพุทธสันติวิธี ได้แก่ สัมมาทิฐิ 3) การสร้างสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ด้วยหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ ผลการทดลองพบว่า คะแนนค่าเฉลี่ยการอบรมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; ชุดความคิดแบบเติบโต; มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่; สัมมาทิฐิ

Abstract

This research article aimed to achieve the following objectives: 1) to examine the context and key needs for developing a new breed of salaryman, 2) to analyze modern theoretical concepts and Buddhist peaceful means that support the innovation of a growth mindset for developing a new breed of salaryman, and 3) to create and propose an innovative growth mindset for developing a new breed of salaryman. The research employed a mixed-methods approach with an experimental design. Data collection combined both quantitative and qualitative methods. Quantitative data were gathered through an experiment involving a sample of 20 salaried employees from a private organization. A questionnaire measuring mindset power and work behavior was administered before and after the experiment. Qualitative data were collected through observations and reflections. Analysis and evaluation were conducted using inductive qualitative methods and quantitative analysis, comparing the means before and after the experiment using t-test statistics. The results were summarized narratively.

The study found the following results: 1) In the context of the current economic downturn and the volatile global situation, salaried employees experience job insecurity, which leads to stress and a lack of work commitment. Identified challenges include difficulties in adapting to changes, communication issues within organizations, lack of work-life balance, and poor financial discipline. To address these issues, the necessary developments for new-generation salaried employees include shifting their mindset, promoting continuous learning, enhancing positive communication skills, achieving work-life balance, improving financial discipline, and fostering a collaborative work environment. These developments aim to ensure employees' well-being and their ability to effectively adapt to changing circumstances. 2) Modern theoretical concepts include the study of growth mindset, positive communication, and adult learning. When integrated with Buddhist peaceful means, such as Right View (*Sammā-Diṭṭhi*), these concepts support the development of a constructive mindset. 3) The creation of an innovative growth mindset development program for new-generation employees is facilitated through a practical training course. The experimental results showed that the post-training average scores were significantly higher than the pre-training scores, with a statistical significance level of .05.

Keywords: Peace Innovation; Growth Mindset; New Breed Salaryman; *Sammā-Diṭṭhi*

บทนำ

สัดส่วนของกำลังแรงงานในปี พ.ศ.2565 มีทั้งสิ้น 39.22 ล้านคน จากจำนวนประชากรวัยทำงานทั้งหมด 58.62 ล้านคน (Ministry of Labor, 2023) เป็นสัดส่วนเกินกว่าครึ่งของสังคมไทย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าไทยเป็นสังคมแห่งการจ้างงานที่มี “มนุษย์เงินเดือน” เป็นกลไกสำคัญ ทั้งนี้มีรายงานว่า “มนุษย์เงินเดือน” โดยเฉพาะพนักงานองค์กรเอกชนทั่วโลกมีความเครียดมากขึ้นกว่าที่เคย โดยมีสุขภาพจิตที่ไม่ดีและ

ความเหนื่อยหน่ายในระดับสูง เมื่อรู้สึกถึงความกดดัน ถึงแม้การแพร่ระบาดของโควิดจะสิ้นสุดลงในปี 2565 แต่พนักงานโดยเฉพาะทั่วเอเชียต้องเผชิญกับความเครียดใหม่ๆ หลายอย่าง ทั้งความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจจากการอุบัติขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัลในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อภาพรวมของภาคธุรกิจทั่วโลก (Thappinporn, 2023) อีกทั้งความท้าทายด้านค่าครองชีพ ค่ารักษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้น ตามรายงานของบริษัทนายหน้าประกันภัยเอออน และเทลัส เฮลท์ พบว่า 35% ของพนักงานในเอเชียมีความเสี่ยงด้านสุขภาพจิตสูง ขณะที่ 47% เสี่ยงปานกลาง และรายงานยังพบว่า 45 % ของพนักงานในเอเชียเชื่อว่าสุขภาพจิตของตนกำลังส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานในที่ทำงาน (Thansettakij, 2023) การสำรวจครั้งนี้ดำเนินการเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2565

ในการจะพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพนั้นจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ ชุดความคิดของแต่ละคน เพราะความคิดเป็นหลักสำคัญในการกำหนดการกระทำ ทั้งนี้สอดคล้องกับ หลักการทางพระพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงการพัฒนาตัวบุคคลว่าควรจะให้มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาเป็นผู้ที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ นั่นคือเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยความรู้และการประพฤติ ในศาสตร์ทางด้านตะวันตก ชุดความคิด (Mindset) เป็นความเชื่อที่มีผลต่อพฤติกรรมที่ฝังอยู่ในตัวมนุษย์ เมื่อบุคคลเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ จะมีการตีความหมายและมีการแสดงออกเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์นั้นๆ โดยอาศัยรูปแบบของชุดความคิดที่ตนมีความเชื่ออยู่เดิมทำให้แต่ละคนมีแรงจูงใจและคุณลักษณะอื่นๆ เช่น การมีเป้าหมายที่ ชัดเจน แตกต่างกัน เป็นผลให้ มีการพัฒนาศักยภาพได้ไม่เท่ากันและประสบความสำเร็จในระดับที่ต่างกันน้อยแตกต่างกัน (Rungrueng, and Chatchaem, 2016) ทั้งนี้มีการค้นพบว่าผู้ที่มีชุดความคิดแบบเติบโตจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงาน การรับรู้ถึงความสามารถและศักยภาพของตนเองดังนั้นในสภาพสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมที่มีความไม่แน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้คนจึงเล็งไม่ได้ที่ต้องเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ ซึ่งบางครั้งก็นำไปสู่ความล้มเหลวดังนั้นหากมีชุดความคิดแบบเติบโตมองว่าสิ่งที่เผชิญนั้นเป็นเรื่องท้าทาย หรือมองว่าความล้มเหลวนั้นคือโอกาสในการพัฒนาตนเองผู้ที่มีชุดความคิดแบบเติบโตก็จะสามารถเผชิญหน้ากับความยากลำบากและจัดการกับความพ่ายแพ้เพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ (Somsuk, 2022)

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจในการนำแนวคิดชุดความรู้ทางตะวันตกได้แก่ แนวคิดชุดความคิดแบบเติบโต และชุดความคิดสร้างกุศลหรือสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสร้างสันติภายใน มาพัฒนาให้เกิดสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ โดยใช้พื้นที่ศึกษาทดลองนำร่องกับกลุ่ม มนุษย์เงินเดือนในภาคเอกชน ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลลัพธ์ของการวิจัยจะช่วยพัฒนาศักยภาพของ “มนุษย์เงินเดือน” ให้เห็นคุณค่าของตนเองที่จะเรียนรู้และก้าวข้ามอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ที่อาจต้องเผชิญในชีวิตภายใต้บริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างคาดเดาได้ยากเพื่อให้เป็น “มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่” ที่มีคุณลักษณะ ได้แก่ พลังความคิดบวกนำพาตนและสังคมรอบข้างให้มีสันติสุข การปรับเปลี่ยนตนเองเรียนรู้สิ่งใหม่เพื่อการพัฒนา การสื่อสารเชิงบวกที่สร้างพลังในการแก้ไขปัญหา การทำงานเป็นทีมแบบมีส่วนร่วม และใช้ปัญญาและคุณธรรมนำพาชีวิตให้เกิดสมดุล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และความต้องการจำเป็นในพัฒนาในการพัฒนามนุษย์เงินเดือน พันธุ์ใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อสันตินวัตกรรม ชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการค้นหาคำตอบงานวิจัยด้วยหลักคิดแบบอริยสัจ ด้วยวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Method Research Design) แบบแผนเชิงทดลอง ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ แบบทำการทดลอง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการนำมาสร้างสันติวัฒนธรรม ชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่และ ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการทดลองขั้นต้น Pre- Experimental Design แบบ มีกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group Pre-test-Post-test Design) เพื่อใช้ทดลองหลักสูตร และทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวิจัยและ เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบพัฒนาหลักสูตรสันติวัฒนธรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่โดยแนวคิดที่ใช้ในการออกแบบหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ประเด็น หลักได้แก่ หลักพุทธสันติวิธี เพื่อเสริมสร้างชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ได้แก่ หลักสัมมาทิฐิ และศาสตร์ สมัยใหม่ที่จะนำมาใช้ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับชุดความคิดแบบเติบโต แนวคิดการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังทางบวก แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่และแนวความคิดดัชนีชี้วัดคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือโดยเครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แบบ สัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) 2) การประเมินก่อนและหลังการทดลอง ด้วยแบบประเมินแบบทดสอบพลังความคิดและพฤติกรรมการทำงาน (Pre-Post Test) 3) หลักสูตรอบรมสันติ วัฒนธรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ตรวจสอบคุณภาพด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) การตรวจสอบเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ ในการคำนวณค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และ วิเคราะห์อำนาจจำแนกรายข้อของแบบประเมินด้วยค่าสหสัมพันธ์ CORRECTED ITEM-TOTAL CORRELATION (CITC) ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = 0.97 การออกแบบหลักสูตรสันติวัฒนธรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่โดยผ่านการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญต่างสาขา 5 ท่าน เพื่อรับรองหลักสูตร โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญและตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่ม ตัวอย่าง ที่เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจรับรองจริยธรรมวิจัยจากสถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว.117/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูล ตามระยะการวิจัยโดยระยะวิจัยที่ 1) การ เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การคัดเลือกแบบ เจาะจง (Purpose sampling) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ด้านพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 10 รูป/คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญของศูนย์คุณธรรม จำนวน 3 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบพัฒนาหลักสูตร วิทยากร กระบวนกร โค้ช จำนวน 5 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้าน ทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 8 คน กลุ่มผู้บริหารองค์กรเอกชน จำนวน 5 คน กลุ่มผู้บริหารและพนักงานองค์กรทดลอง นำร่อง จำนวน 5 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งหมด 36 รูป/คน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อนำมาสรุปการกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินปรับปรุงหลักสูตรสันติวัฒนธรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์ เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ก่อนนำไปทดลองใช้ โดยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อกำหนด

หลักสูตรสันติวัฒนธรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่และออกแบบร่างหลักสูตรและนำเข้าสู่สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกันจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ ด้านสันติศึกษา ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการบริหารงานองค์กรด้านจิตวิทยา และด้านการออกแบบหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองกลุ่มตัวอย่างเป็นมนุษย์เงินเดือนในบริษัท ออโตเมเทค เอนจิเนียริง จำกัด จำนวน 20 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นมนุษย์เงินเดือนในองค์กรและมีความยินดีเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดการทดลอง ใช้รูปแบบการวิจัยทดลองแบบ One Group Pretest-Posttest Design โดยใช้การประเมินผลก่อน-หลังการทดลองด้วยแบบวัดพลังความคิดและพฤติกรรมการทำงานและติดตามผลการปรับใช้จำนวน 21 วัน โดยติดตามวัดผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากการทำโครงการและการสรุปถอดบทเรียนสะท้อนคิด ร่วมกับการสัมภาษณ์เพื่อนร่วมงานที่ไม่ได้เข้ารับการทดลอง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ผลข้อมูลและสรุปผล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method triangulation) เป็นการตรวจสอบโดยพิจารณาจากการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกับศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบ โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถามสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การแปรผลข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (X) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent Samples เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความแตกต่างของคะแนนแบบวัดแบบวัดพลังความคิดและพฤติกรรมการทำงาน ดำเนินการสรุปผลข้อมูลโดยรายงานผลการวิจัยทดลองด้วยสถิติวิเคราะห์ t-test อธิบายเชิงคุณภาพประกอบ นำสรุปข้อมูลแบบอุปนัยวิธี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนามนุษย์เงินเดือน สภาพปัญหาของมนุษย์เงินเดือนได้ดังนี้ 1) ปัญหาการปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ด้วยสภาพบริบทของโลกที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของเทคโนโลยีที่ก้าวกระโดดอีกทั้งการเผชิญวิกฤตจากโรคโควิด-19 ส่งผลให้เศรษฐกิจโลก และวิถีชีวิตใหม่ ทั่วโลก ทำให้หลายองค์กรต่างต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงผลกระทบอันเนื่องมาจากเหตุดังกล่าวทำให้หลายองค์กรมีการลดขนาดองค์กรจากภาวะเศรษฐกิจ มนุษย์เงินเดือนต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับทักษะให้สอดคล้องกับยุคสมัย อีกทั้งยังมีความกังวลเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่แน่นอนที่กระทบต่อความรู้สึกและส่งผลกระทบต่อการทำงานในท้ายที่สุด 2) สภาพบรรยากาศการทำงานและการสื่อสารในองค์กรที่ไม่เอื้อให้เกิดพลังในการทำงาน ในโลกของธุรกิจในปัจจุบันนั้นมีการแข่งขันที่สูง การปรับตัวที่รวดเร็วอาจไม่เพียงพอแต่ต้องทำออกมาได้ดีด้วย การสื่อสารการใช้คำพูดที่รุนแรงจึงเกิดขึ้นบ่อยจนกลายเป็นความไม่เข้าใจระหว่างกัน ไม่เกิดการประสานงานที่ดี เมื่องานยากขึ้นจึงเป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้งมีมากขึ้น สาเหตุประการหนึ่งที่เจอมากในหลายองค์กรคือความต้องการของผู้ประกอบหรือนายจ้างและมนุษย์เงินเดือนที่แตกต่างกันและปัญหาสื่อสารแตกต่างระหว่างวัยเพราะความคาดหวังที่ไม่ตรงกันหรือสไตล์การทำงานที่ต่างกัน 3) การไม่สมดุลชีวิตและขาดวินัยทางการเงิน เมื่อต้องทำงานภายใต้ความกดดันและความคาดหวังต่างๆ ที่มากขึ้น ทำให้สมดุลชีวิตขาดหายไปเมื่อต้องทำงาน สุขภาพด้านอื่นเช่นการดูแลสุขภาพ การดูแลครอบครัวจะถูกละเลย อีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่เจอได้บ่อยมาคือการขาดวินัยทางการเงิน

ซึ่งปัญหาทางการเงิน (Financial Problem) เป็นปัญหาสำหรับมนุษย์เงินเดือนมากซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเครียด ลดประสิทธิภาพในการทำงาน และทำให้องค์กรลดศักยภาพลงได้

ด้วยสภาพบริบท ปัญหาของมนุษย์เงินเดือนที่ได้กล่าวมาความต้องการจำเป็นในการพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่นี้ 1) จำเป็นต้องเปลี่ยนชุดความคิด (Mindset) เพราะชุดความคิด (Mindset) เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะจะเป็นตัวกำหนดว่าเราจะทำงานได้อย่างมีความสุขและเติบโตในองค์กร เมื่อมนุษย์เงินเดือนยุคใหม่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการมีชุดความคิดแบบเติบโตจะช่วยให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ 2) จำเป็นต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ ทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานสำหรับมนุษย์เงินเดือนนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น นอกจากทักษะเฉพาะทางแล้ว มนุษย์เงินเดือนควรมีทักษะชีวิต (Life Skills) เช่น ความซื่อสัตย์ วินัย อดทน ยืดหยุ่น คิดสร้างสรรค์ คิดบวก 3) จำเป็นต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อสร้างพลังบวกในการทำงานร่วมกัน ในการทำงานทุกวันนี้การประสานงานกับทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก การสื่อสารเชิงบวกจะทำให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีทั้งผู้สื่อสารและผู้รับสารไม่ว่าผู้สื่อสารและผู้รับสารนั้นจะอยู่ในสถานะใดในองค์กร ซึ่งจะสามารถนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีของคนในองค์กรส่งผลต่อเนื่องทำให้พนักงานทำงานอย่างมีความสุขซึ่งจะนำไปสู่ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศของทั้งองค์กรในท้ายที่สุด 4) จำเป็นต้องสร้างสมดุลชีวิตในการทำงานและวินัยทางการเงิน สมดุลชีวิตในการทำงาน (Work-life Balance) คือ แนวคิดเกี่ยวกับการปรับสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัว เพื่อลดผลกระทบจากการทำงานหนักเกินไปเมื่อพนักงานมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีขึ้นก็จะส่งผลทำให้พนักงานเกิดความสมดุลของชีวิตในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ในประเด็นของวินัยทางการเงินของมนุษย์เงินเดือนนั้นการขาดความรู้ทางการเงิน เป็นหนึ่งต้นตอของหลายปัญหาในชีวิต จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความรู้ในเรื่องนี้แก่มนุษย์เงินเดือน 5) จำเป็นต้องสร้างระบบนิเวศในการทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน คือ หัวใจหลักของการนำระบบนิเวศมาใช้อธิบายในโลกของการทำงาน และการดำเนินชีวิต ในการทำงานนั้นมนุษย์เงินเดือนจำเป็นต้องรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ความรู้สึกรักตน รักองค์กร เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำงานได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างสันตินวัตกรรมสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่นั้นแนวคิดที่นำมาเป็นกรอบในการพัฒนาสันตินวัตกรรม ชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับชุดความคิดแบบเติบโต เนื่องจากชุดความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) เชื่อว่าความสามารถทางปัญญาและความถนัดสามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้ ความพยายาม และการฝึกฝน มองความท้าทาย อุปสรรค และความผิดพลาด เป็นโอกาสในการเรียนรู้และเติบโตมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และทุ่มเทกับเป้าหมาย มองความสำเร็จของผู้อื่นเป็นแรงบันดาลใจ ซึ่งตรงข้ามกับ(Fixed Mindset) ซึ่ง การพัฒนาคนในองค์กร จะต้องเริ่มต้นปลูกฝัง Mindset นี้ เพราะ "Growth Mindset" กำลังท้าทายความเชื่อเดิม ๆ นี้ Dare to Fail Mindset คือความกล้าที่จะเผชิญความท้าทาย กล้าที่จะล้มเหลว และเรียนรู้จากประสบการณ์ 2) แนวคิดการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังทางบวก ปัญหาที่มีกันแทบทุกองค์กร และเป็นสาเหตุของปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมามากมาย ปัญหานั้นคือ 'การสื่อสาร' ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำงาน ล้วนมีสาเหตุสำคัญคือ การสื่อสาร การสื่อสารเชิงบวก คือ รูปแบบการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และการฟังอย่างตั้งใจ เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีสร้างความสัมพันธ์ที่ดีพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ และโน้มน้าวสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นแนวคิดที่นำมาเป็นกรอบในการพัฒนาคนวัยทำงานในองค์กรต่าง ๆ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตอบสนองความต้องการใน

การเรียนรู้ ตามความสนใจ ความต้องการ ความถนัด เป้าหมายของตนเองและต้องส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังกับเพื่อนร่วมงาน (Collaborative Learning) เพื่อให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะการรับฟังเสียงของผู้อื่นเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ 5) แนวคิดมาตรฐานทางด้านคุณธรรมของศูนย์คุณธรรมแห่งประเทศไทย จากการถอดบทเรียนองค์กรแห่งความสุขจึงได้นำแนวคิดนี้มาปรับใช้เพื่อให้มนุษย์เงินเดือนในองค์กรสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อคุณธรรม เน้นคุณธรรมเชิงพฤติกรรม ปลุกฝังความดีงาม เพื่อสร้างความสุขในการทำงาน จากแนวคิด ทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่นั้นเมื่อนำมาบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธี ได้แก่ สัมมาทิฐิ หมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ปัจจยแห่งการเกิด สัมมาทิฐิ มี 2 คือ ปัจจยภายนอก (ปรโตโฆสะ) และปัจจยภายใน (โยนิโสมนสิการ) โดยที่ ปรโตโฆสะ คือเสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจากผู้อื่น ในกรณีนี้มนุษย์เงินเดือน จึงต้องมีเพื่อนร่วมงาน มีหัวหน้างานที่ดี ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สำหรับปัจจยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย คือการคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น ในทำนองเดียวกันการไม่รู้จักคิด คิดไม่เป็นก็คือการขาดโยนิโสมนสิการนั่นเอง ทั้งนี้ สัมมาทิฐิ คือ ต้องมองว่าองค์กรกับเราเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน โดยที่การเป็นส่วนหนึ่งซึ่งกันและกันจะช่วยให้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขและองค์กรเติบโตอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 3 การนำหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ที่ใช้ในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่โดยเป็นหลักสูตรเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระยะเวลาอบรม 2 วัน โดยมีเนื้อหาอบรมประกอบด้วย Pre-module ปลดและปล่อยเพื่อเปิดใจตั้งสติเพื่อการเรียนรู้ Module 1 “วิถีแห่งความสุข” Module 2 “จากใจถึงใจ” Module 3 “ร่วมคิดปลูกชีวิตที่มีพลัง” Module 4 “เปลี่ยนได้ก็สุขได้” Module 5 “เราปรับโลกเปลี่ยน” Module 6 “สร้างนิเวศแห่งความสุข” ในการวัดประเมินผล ใช้ 2 รูปแบบ 1) วัดผลเชิงปริมาณ ด้วยแบบวัดพลังความคิดและพฤติกรรมการทำงาน ก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งพบว่า คะแนนเฉลี่ยของพลังความคิดและพฤติกรรมการทำงานหลังทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) การวัดผลเชิงคุณภาพ จากผลการสะท้อนผลการเรียนรู้ในห้องเรียนและการติดตามผลการนำองค์ความรู้และทักษะที่ได้ไปปรับใช้เป็นเวลา 21 วันจากสมุดบันทึกการเดินทางจากด้านในของกลุ่มทดลองและจากผู้เพื่อนร่วมงานที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมในกลุ่มทดลอง มีการสะท้อนถึงการเรียนรู้พัฒนาตนเองโดยนำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงานที่ไม่ได้เข้าร่วมการอบรมและผลของการเข้าร่วมอบรมในครั้งนี้ทำให้ผู้เข้าอบรมตั้งสติ คิดก่อนที่จะทำการตัดสินใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเห็นชัดเจนว่าคนในองค์กรรักกันมากขึ้นมีการสื่อสารมากส่งพลังบวกให้กันมากขึ้นและมีการสร้างสมดุลชีวิตรวมไปถึงมีการใช้เหตุผลในการใช้จ่ายมากขึ้นบนหลักการของความพอเพียงนอกจากนี้ยังมีการสะท้อนว่าจะพัฒนาตนเองต่อไปเพื่อให้เกิดเป็นนิสัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการปรับชุดความคิดเป็นแบบเติบโตจะทำให้เราสามารถเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุค BANI ที่เป็นโลกแห่งความเปราะบางและกระทบอารมณ์ทางลบของผู้คนได้ง่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขในทุกๆ ด้านของชีวิต ผ่านการเรียนรู้ ความพยายาม และการฝึกฝน มองความท้าทาย อุปสรรค และความผิดพลาด เป็นโอกาสในการเรียนรู้และเติบโตมุ่งมั่นพัฒนานตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และทุ่มเทกับเป้าหมาย มองความสำเร็จของผู้อื่นเป็นแรงบันดาลใจ และก้าวสู่การเป็นมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ที่พร้อมเผชิญกับทุกความท้าทายและโอกาสในยุคปัจจุบัน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการทำงานมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ก่อน-หลังการทดลอง

ผลการพัฒนาด้านรวม	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
พฤติกรรมมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่	3.87	0.50	4.27	0.44	-4.23	.001

*p < 0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายด้านสมรรถนะพฤติกรรมการทำงานมนุษย์เงินเดือนรายด้าน ก่อน-หลังการทดลอง

พฤติกรรมมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่รายด้าน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑) พลังของชุดความคิด	3.87	0.50	4.26	0.43	-4.23	.001
๒) การสื่อสารเชิงบวก สร้างพลังการมีส่วนร่วมแก้ไข	3.98	0.53	4.24	0.45	-2.91	.009
๓) การทำงานเป็นทีมแบบมีส่วนร่วม	4.03	0.59	4.33	0.50	-2.36	.030

*p < 0.05

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะพฤติกรรมการทำงานมนุษย์เงินเดือนก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะพฤติกรรมการทำงานมนุษย์เงินเดือนรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะสมรรถนะพฤติกรรมการทำงานมนุษย์เงินเดือนแต่ละด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

จากการที่ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลการศึกษาตามขั้นตอนการวิจัย ที่นำมาสู่การสร้างและพัฒนา สันติวัฒนธรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่นำมาสู่การสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและนำมาบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบท และความต้องการจำเป็นของมนุษย์เงินเดือนสรุปออกมาเป็นในรูปแบบ Model ที่เรียกว่า “JOMYUT” จอมยุทธ์มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ตามรูปภาพที่ปรากฏ ดังนี้

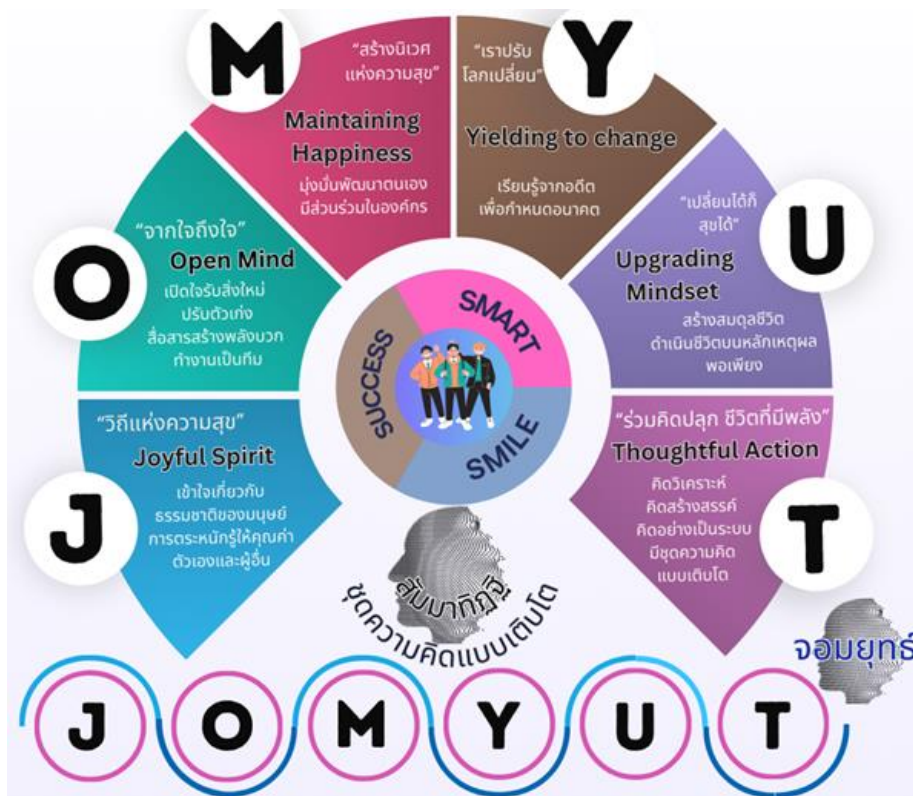

Figure 1: “JOMYUT” Model the New Generation of Salaryman Warrior

จากแผนภาพรูปแบบโมเดล พื้นฐานของการเป็นมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่คือหลักสัมมาทิฐิกับชุดความคิดแบบเติบโตคือ ความเห็นตรง/เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ที่มีต่อความรักในตน/องค์กร/ในการทำงาน/บริหารเงินเดือน (financial literacy) อย่างมีความสุขเพื่อให้มีชีวิตอย่าง สง่างาม สานสัมพันธ์ สำเร็จ (Smart, Smile, Success) โดยมีคุณลักษณะสำคัญที่จะส่งเสริมการเป็นมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ 6 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1: Joyful Spirit การเป็นมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่นั้นองค์ประกอบแรกจะต้องเป็นผู้ที่การเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ นั่นคือต้องเข้าใจ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น รู้จักคุณค่าของตัวเอง ให้คุณค่ากับผู้อื่น มีความเชื่อเชิงบวก ที่เป็นความสุขที่มาจากภายใน หรือ Inner happiness ที่จะทำให้อยู่อย่างสง่างามมีชีวิตชีวา

องค์ประกอบที่ 2: Open Mind มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น นั่นคือจะต้องมีความเปิดกว้างทางความคิดเป็นคุณสมบัติที่ต้องมีเพื่อปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงนั้นคือต้องยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ อีกทั้งต้องมีการสื่อสารทางบวก ซึ่งการเปิดใจ สำคัญต่อมนุษย์เงินเดือนยุคปัจจุบันที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขทำให้เกิดการสานสัมพันธ์กันได้อย่างดี

องค์ประกอบที่ 3: Maintaining a Happiness องค์ประกอบนี้ เปรียบเสมือน เครื่องมือสำคัญที่จะสร้างนิเวศน์แห่งความสุขในองค์กรจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการร่วมกันสร้าง The Happiness Project.

องค์ประกอบที่ 4: Yielding to change องค์ประกอบนี้ เปรียบเสมือน เครื่องมือ ที่ช่วยให้มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ เรียนรู้จากอดีต วิเคราะห์ หาสาเหตุ หาบทเรียน เพื่อกำหนดอนาคตตนเองในองค์กรเป็นข้อตกลงร่วมยึดถือร่วมกันเพื่อเดินทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ร่วมกัน เป็นจุดเริ่มต้นการเดินทางอย่างมีความสุข

องค์ประกอบที่ 5: Upgrading Mindset มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่จำเป็นต้องสร้างสมดุลชีวิตของตนเอง ให้ความสำคัญต่อตนเอง ครอบครัวย องค์กร และสังคมดูแลตนเอง และสร้างวินัยทางการเงินพร้อมทั้งสร้างพันธสัญญากับตัวเองที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการของตนเองเพื่อสร้างสมดุลชีวิตของตน อีกทั้งตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรม “ความพอเพียง” “วินัยรับผิดชอบ” “กตัญญู” “สุจริต” “จิตสาธารณะ”

ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ สำคัญต่อมนุษย์เงินเดือนยุคปัจจุบันเป็นอย่างมากซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นความสุขที่ได้ รับผิดชอบต่อสังคม **องค์ประกอบที่ 6: Thoughtful Action** มนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ จำเป็นต้องมี การคิด อย่างถูกต้อง เป็นระบบและลงมือทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ตั้งใจ เมื่อเริ่มคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา ตัดสินใจวางแผน ประสานงานทำงานร่วมกันจนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมาย ชีวิตการทำงานจะมีความสุขและประสบความสำเร็จ เป็นความสุขที่มาจากพลังของการคิดอย่างเป็นระบบและคิดอย่างสร้างสรรค์ ที่จะทำให้เกิด ความสง่างาม สานสัมพันธ์ สร้างสุขร่วมกัน

ผู้วิจัยได้องค์ความรู้สำคัญคือ 1) หลักการและแนวทางในการจัดอบรมต้องกระตุ้นการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันอยู่เสมอ การกระตุ้นความคิดจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้พัฒนาทักษะเดิม ให้เก่งขึ้นไปอีก และการติดตามผล 21 วัน ถือว่าเหมาะสมในสร้างแรงบันดาลใจให้คนอยากเปลี่ยนตัวเอง 2) การนำหลักพุทธสันติวิธีและแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่สามารถนำมาบูรณาการผสมกลมกลืนและนำมาใช้เพื่อ ออกแบบกิจกรรมตอบสนองความต้องการจำเป็นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้ผลว่ามนุษย์เงินเดือนในปัจจุบันประสบปัญหา ปัญหาการปรับตัว ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทักษะใหม่ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการรับมือกับความผันผวนทางเศรษฐกิจ ในปัจจุบัน ซึ่งมนุษย์เงินเดือนก็ต้องยอมรับและปรับตัวเพราะผู้ที่อยู่รอดไม่ใช่ผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดหรือฉลาดที่สุด แต่คือผู้ที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีที่สุด เพราะโลกธุรกิจในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือเรียนรู้ทำอะไรใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็วจึงเป็นข้อได้เปรียบ การจะปรับตัวได้นั้น การมีชุดความคิดแบบเติบโตจะช่วยให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ และทำงาน อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อมูลสนับสนุนจากจาก The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (IPST) (2022) ที่แสดงผลการวิเคราะห์เชิงลึกของปัจจัยด้านชุดความคิดแบบเติบโต โดยการมีชุดความคิดแบบเติบโตเป็นคุณลักษณะที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ การไม่หลีกเลี่ยงความท้าทาย การไม่ย่อท้อต่อความล้มเหลว การเห็นคุณค่าของความพยายาม การเรียนรู้จาก คำวิจารณ์ และการมองหาบทเรียนและแรงบันดาลใจจากความสำเร็จของผู้อื่น ซึ่งล้วนเป็นหนทางสู่การ ประสบความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษาและด้านอื่นๆ ในชีวิต ปัญหาอีกประการที่พบคือปัจจุบันมนุษย์ เงินเดือนเองก็มีปัญหาการสื่อสารเพราะความคาดหวังที่อาจจะไม่ตรงกันระหว่างมนุษย์เงินเดือนกับเจ้าของ หรือผู้ประกอบการเพราะมนุษย์เงินเดือนคาดหวังงานที่มั่นคงทำงานแล้วได้เงินอย่างเหมาะสมมากกว่า ที่จะต้องการทำงานอย่างหนักเพื่อความสำเร็จจนเสียสมดุลของชีวิตในด้านอื่นๆ ในขณะที่ผู้ประกอบการเอง ก็ต้องแบกรับภาระต่างๆ มากมายและต้องต้องการความสำเร็จจึงต้องทำงานอย่างหนักและต้องต้องการให้ คนทำงานคิดและทำแบบเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yenphet (2023) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความ ตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ ปัจจัยด้าน ความต้องการประสบความสำเร็จ อีกหนึ่งปัญหาสำคัญคือเรื่องของวินัยทางการเงินที่เป็นความต้องการจำเป็น อย่างมากที่ต้องพัฒนามนุษย์เงินเดือนให้มีทักษะนี้สอดคล้องกับ Onjeen (2022) ที่ทำการศึกษา อิทธิพลของ ปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลของพนักงานในเขตนิคมอุตสาหกรรม นวนคร พบว่าบุคคลส่วนใหญ่ยังคงละเลยไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการเงินส่วนบุคคลเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้ประกอบการ ควรมีการจัดการบริหารด้านความเสี่ยง เพื่อช่วยให้พนักงานเห็นพฤติกรรมทางการเงินอย่าง ชัดเจนขึ้น ทั้งรายได้และค่าใช้จ่าย และตระหนักได้ว่าค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไปไม่มีความจำเป็นสามารถตัดออกได้

รวมทั้งรายได้ก็น้อยเกินไปก็สามารถหาทางเพิ่มได้ ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้พนักงานสามารถวางแผนการเงินได้อย่างเหมาะสมมากขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาชีวิตที่จะโยงมาถึงความสุขและความสำเร็จในการทำงานในท้ายที่สุด

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีสัมัยใหม่ในการพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่นั้น ชุดความคิดแบบเติบโต เป็นหัวใจหลักที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เติบโตและทำให้คนทำงานมีความสุข ดังแนวคิดของของ Dweck ที่ว่า องค์กรหรือบริษัทที่มีบุคลากรที่มีชุดความคิดแบบเติบโต มักแสวงหาความท้าทาย มีการปรับเปลี่ยนพัฒนาทักษะความสามารถของตนเองอยู่เสมอ พวกเขาจะไม่ย่อท้อต่อความล้มเหลวและมองว่าความล้มเหลวนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตรงข้ามกับองค์กรหรือบริษัทที่มีบุคลากรที่มีชุดความคิดจำกัดเป็นส่วนใหญ่จะพบปัญหามากกว่า เพราะบุคลากรเหล่านั้นมักจะไม่ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง หลีกเลี่ยงการปรับเปลี่ยนงานที่มีความท้าทาย พวกเขาเชื่อว่าหากทำสิ่งใหม่ ๆ แล้วไม่ประสบความสำเร็จซึ่งจะบ่งชี้ว่าเป็นผู้ที่ไร้ประสิทธิภาพดังนั้นจึงเลือกที่จะทำตามรูปแบบงานเดิม (Dweck, 2006) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเมื่อเทียบกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาพบว่าให้ความสำคัญกับชุดความคิดเช่นกัน โดย สัมมาทิฏฐินั้นเป็นหัวข้อแรกในมรรค นั่นคือเมื่อมีสัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบแล้ว สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบก็จะมีขึ้น แล้วจะมีสัมมาวาจา พูดชอบ สัมมากรรมันตะ กระทำชอบ เป็นต้น สอดคล้องกับ Charmphunoth (2018) ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการปรับเปลี่ยนชุดความคิดเชิงพุทธพบว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญที่ปัจจัยภายในคือ การโยนิโสมนสิการ และปัจจัยภายนอกคือ ปรโตโมสะ ร่วมสร้างให้เกิดสัมมาทิฏฐิซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนามุ่งเน้น และการพัฒนาชุดความคิดมีผลต่อความสำเร็จ การมีบุคลิกภาพ และความฉลาดเป็นสิ่งที่พัฒนาให้เติบโตได้กระบวนการปรับเปลี่ยนชุดความคิดอิงหลักพระพุทธศาสนา และชุดความคิด (Mindset) คล้ายคลึงกันหลายประการ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนาโดยการนำหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ที่น่าสนใจในการออกแบบหลักสูตรหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ (หลักสูตร “Happiness Unlocked : 21-Days Challenge”) จากการลงพื้นที่ทำกระบวนการทดลองโดยการนำชุดความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ตามแนวคิดของ Dweck ซึ่งมีงานวิจัยหลายเรื่องที่น่าแนวคิดนี้ไปใช้และได้ผลลัพธ์ในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้ยอมรับและปรับตัวต่อสถานการณ์ต่างๆได้ดี อีกทั้งการนำแนวคิดการสร้างนิเวศองค์กรแบบมีส่วนร่วมมาใช้ทำให้เกิดนิเวศแห่งความสุขในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Students of the Capital Market Institute, Generation 30 (2020) รุ่นที่ 30 ได้ศึกษาเรื่อง “สร้างคน อย่างไร ธุรกิจไทยยั่งยืน” พบว่าปัจจัยหลักที่สำคัญ 2 ประการใน การกำหนดทิศทางการพัฒนาคนขององค์กรทุกแห่ง คือ วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร และวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งสามารถหล่อหลอมรวมความเชื่อความคิดและพฤติกรรมของบุคลากรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทุกองค์กรในกลุ่มนี้ล้วนให้ความสำคัญในการพัฒนาคน ควบคู่ไปกับการสร้างความผูกพันต่อองค์กร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jiravisitkul (2023) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของโปรแกรมเสริมสร้างกรอบความคิดแบบเติบโตของพนักงานองค์การพัฒนาเอกชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างกรอบความคิดแบบเติบโตและการเผชิญปัญหาเชิงรุก (Active Coping) และกรอบความคิดแบบเติบโตช่วยส่งเสริมการทำงานในทิศทางที่ดีขึ้น จากการวัดผลทางด้านปริมาณและคุณภาพ กล่าวได้ว่าผลการพัฒนาและนำเสนอสนธิบัตรกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่นั้นสามารถทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงตนเอง ตามที่ แมคเวล มอลท์ (Maxwell Maltz) ผู้ริเริ่มทฤษฎี 21 วัน (21-Day Habit Theory) ที่มีหลักการของทฤษฎีคือการเปลี่ยนนิสัยโดยการทำพฤติกรรมบางอย่างซ้ำ ๆ ติดต่อกันเป็นเวลา 21 วัน

ทั้งนี้ มีข้อควรคำนึงที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับมนุษย์เงินเดือนที่ต้องร่วมสร้างระบบนิเวศในการทำงานอย่างมีความสุขร่วมกันที่นอกเหนือจากการมีชุดความคิดแบบเติบโต และมี สัมมาทิฐิแล้ว ในการทำงานภาคเอกชน แนวคิดแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Mindset) หรือมุมมองเป็นเจ้าของ มีจิตสำนึก (Sense of Belonging) และความรู้สึกในการเป็นเจ้าของมีความสำคัญยิ่ง หากมนุษย์เงินเดือนมีชุดความคิดเหมือนเป็นเจ้าของแล้ว จะทำให้มองได้กว้างขึ้น รอบด้านขึ้น เป็นการมองถึงความยั่งยืนที่องค์กรและธุรกิจจะแข็งแกร่งเติบโตไปกับสังคมได้ สร้างทั้งภาพลักษณ์และกำไรให้กับธุรกิจนั้น ๆ แนวคิดนี้สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในองค์กรโดยตระหนักว่าเมื่อองค์กรมีความมั่นคงและทำกำไรได้ พนักงานก็จะมีชีวิตที่มั่นคงและเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย ในทางกลับกัน การมีแนวคิดแบบเพียงมนุษย์เงินเดือนหรือลูกจ้าง อาจนำไปสู่พฤติกรรมการทำงานที่ขาดความกระตือรือร้นและไม่ใส่ใจในผลสำเร็จของงาน ดังนั้น การนำสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตไปใช้เพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ นอกจากจะช่วยพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมแล้ว ยังช่วยปรับแนวคิดของพนักงานให้มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและองค์กรอย่างต่อเนื่อง การสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในงานของตนจะทำให้พนักงานมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีขึ้นสำหรับทั้งพนักงานและองค์กร

สรุป

สันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ ทำให้เห็นถึงบริบทของมนุษย์เงินเดือนภายใต้สถานการณ์โลกที่ผันผวนและเปราะบางทำให้มนุษย์เงินเดือนกำลังเผชิญกับสภาวะความรู้สึกไม่มั่นคงในการทำงานจนเกิดความเครียดและขาดพลังทุ่มเทในการทำงาน จึงมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ โดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนความคิดด้วยการสร้างชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อนำไปสู่การสร้างระบบนิเวศองค์กรให้เกิดสันติสุขในการทำงานร่วมกัน และ หลักธรรมที่นำมาใช้เป็นในการพัฒนา คือ สัมมาทิฐิคือความเห็นที่ถูกต้องทำให้เกิดการรู้จักคิดเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ช่วยนำพาพฤติกรรมให้ทำตามความถูกต้องและเป็นการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่เกื้อกูลประโยชน์ ทั้งนี้การนำสันตินวัตกรรมชุดความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนามนุษย์เงินเดือนพันธุ์ใหม่ที่เข้าร่วมในหลักสูตรสามารถยกระดับการพัฒนาตนเอง ผู้อื่น และสังคมในชีวิตการทำงานของมนุษย์เงินเดือนได้อย่างดียิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1. สถานประกอบการแต่ละแห่งควรบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างระบบนิเวศการทำงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ โดยเฉพาะการส่งเสริมชุดความคิดแบบเติบโตและทักษะที่จำเป็นในการทำงานและชีวิต สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความสุขในการทำงานในองค์กร

1.2 กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน ควรสนับสนุนหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อยกระดับศักยภาพของพนักงาน โดยเน้นการพัฒนาทักษะผ่านชุดความคิดแบบเติบโต ซึ่งช่วยเพิ่มทักษะด้านอารมณ์และสังคมที่สมดุล ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน

1.3 ในด้านการศึกษา องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้สามารถนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของมนุษย์เงินเดือนยุคใหม่ในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านทักษะทางอารมณ์สังคม เพื่อสร้างนิเวศแห่งการทำงานร่วมกันด้วยความสุข หรือทักษะการคิดวิเคราะห์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในครั้งต่อไปควรเน้นการศึกษาผลกระทบระยะยาวของการนำชุดความคิดแบบเติบโตมาใช้ในองค์กรต่างเพื่อให้เห็นภาพรวมของประสิทธิผลในการพัฒนาบุคลากรอย่างยั่งยืน

2.2 ควรนำชุดความคิดแบบเติบโตไปประยุกต์เพื่อพัฒนากลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เงินเดือน เช่น ผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและครอบคลุมในทุกระดับขององค์กร

2.3 งานวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการศึกษาชุดความคิดแบบเติบโต เช่น แรงจูงใจในการทำงาน หรือพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

References

- Charmphunoth, W. (2018). *Process of Changing Mindsets Based on Buddhist Principles*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkorn University. Ayutthaya.
- Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. New York: Random House.
- Jiravisitkul, J. (2023). *Effectiveness of Growth Mindset Development Program in Relation to the Level of Transformational Leadership for Bangkon-Based Non-Governmental Organization Staff*. (Doctoral Dissertation). Sri Nakharinwirot University. Bangkok.
- Ministry of Labor. (2023). *Labor Statistics Yearbook 2023*. Retrieved December 2, 2023, from <http://warning.mol.go.th/uploadFile/pdf/pdf-2023-06-08-1686190690.pdf>
- Onjeen, U. (2022). *The Influence of Internal and External Factors Affecting Personal Financial Planning of Employees in the Navanakorn Industrial Estate*. (Master's Thesis). Sripatum University. Bangkok.
- Rungrueng, C., & Chatchaem, S. (2016). Growth Mindset: A New Approach to Human Potential Development. *Research Methodology and Cognitive Science*, 14(1), 1-12.
- Somsuk, N. (2022). Growth Mindset of Students from the 2018 PISA Assessment Results. *Journal of the Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology*, 51(239), 50-54.
- Students of the Capital Market Institute, Generation 30. (2020). *Shaping People for Business Sustainability—in Action*. (Research Report). Bangkok: Capital Market Institute.
- Thansettakij. (2023). *"Being a Salaried Employee Is Stressful": Employees in Asia at Risk of Mental Health Problems*. Retrieved December 2, 2023, from <https://shorturl.asia/A94g0>
- Thappinorn, P. (2023). Strategies for Sustainable Growth of Medium-Sized Enterprise Entrepreneurs in Bangkok Metropolitan Region. *MCU Journal of Buddhist Studies Review*, 8(6), 173-185.
- The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2022). *Growth Mindset of Thai Students: Results from the PISA 2018 Assessment*. Bangkok: National PISA Center.
- Yenphet, H. (2023). *Factors Affecting Entrepreneurial Intention among Flight Attendants*. (Master's Thesis). Mahidol Region Journal, 6(1), 24-33.

การพัฒนาแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษา
พัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการในหลักสูตรประกาศนียบัตร
วิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา^{*}
Development of a Management Model for Teaching Centers for Additional
Courses Developed by Educational Institutions according to the Needs of
Business Establishments in the Higher Vocational Certificate Program,
Dual System, under the Office of the Vocational Education Commission

¹ธราเชษฐ์ สุขันธ์, พิสิฐ เมธาภัทร และ ไพโรจน์ สติรยากร

¹Tharachet Sukhon, Pisit Methapatara and Pairote Stirayakorn

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Faculty of Technical Education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: pichet.s@dmte.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนาแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 2) พัฒนาและประเมินความเหมาะสมการพัฒนาแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในสถานประกอบการตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา 1) สถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 2) สถานประกอบการ และ 3) นักศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาแบบการบริหารศูนย์ฯ และ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจัดประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนาแบบการบริหารศูนย์ฯ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 1.03) จัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น 6 ด้านจากมากไปน้อย คือ ด้านการวัดและประเมินผลการฝึกอาชีพรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ด้านการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี ด้านการฝึกอาชีพในสถานประกอบการด้านการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือก ด้านการจัดทำแผนการฝึกอาชีพรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ และด้านศูนย์การเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี

^{*}Received January 29, 2025; Revised February 24, 2025; Accepted February 25, 2025

จัดตั้งภายในสถานศึกษา พบว่าผลการจัดอันดับความต้องการจำเป็นทุกข้อมีความสำคัญระดับมาก 2) พัฒนาและประเมินความเหมาะสมการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ฯ นำผลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ฯ ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มาใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนารูปแบบภายใต้รูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) และจากการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 ท่าน พบว่า รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอน รายวิชาฯ ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 13 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (P: Plan) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 2) การดำเนินการ (D: Do) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน 3) การปฏิบัติในสถานประกอบการ (C: Check) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน และ 4) การประเมินผล (A: Action) ประกอบด้วย 1 ขั้นตอน โดยผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.39) ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่จะไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอน; รายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ; ฝึกปฏิบัติงาน; ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

Abstract

This research aims to: 1) Study the current conditions and the needs for developing an administrative model for subject management centers at educational institutions, which have been further developed according to the requirements of workplace in the Advanced Diploma (Higher Vocational Certificate) Program under the Dual Vocational Education System, supervised by the Office of the Vocational Education Commission (OVEC). 2) Develop and evaluate the appropriateness of the proposed administrative model for subject management centers, designed to align with workplace demands within the Advanced Diploma (Higher Vocational Certificate) Program under the Dual Vocational Education System of OVEC. The sample group for this study comprised: 1) Public vocational institutions under OVEC. 2) Workplace and 3) Students. The research tools consisted of: 1) A questionnaire assessing the current issues and the necessity of developing an administrative model for subject management centers at educational institutions in line with workplace requirements under the Advanced Diploma (Higher Vocational Certificate) Program within the Dual Vocational Education System. 2) An evaluation form to assess the appropriateness of the proposed administrative model for subject management centers in accordance with workplace demands. Data analysis was conducted using mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and focus group discussions.

The research results were: 1) Current Conditions and Development Needs. The overall findings indicate that the necessity for developing an administrative model for subject management centers at educational institutions, in response to industry demands, was at a high level ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 1.03). The study prioritized six key areas of concern and necessity, ranked from highest to lowest: Assessment and evaluation of vocational training in institution-developed courses tailored to workplace needs. Management of the dual vocational

education system. Vocational training in workplace. Curriculum development for institution-developed courses aligned with workplace needs, particularly in elective professional competencies. Planning of vocational training for institution-developed courses. Establishment of subject management centers for institution-developed courses within both workplaces and vocational institutions. All identified areas were considered essential and can serve as a framework for enhancing the administration of subject management centers to better meet workplace demands. 2) Development and Evaluation of the Administrative Model. The development of the administrative model was based on the findings from objective 1 and structured using the Deming Cycle (PDCA: Plan-Do-Check-Act). An expert evaluation ($n=11$) confirmed that the proposed model consists of four components with thirteen sub-processes, as follows: Planning (P: Plan)–4 sub-processes. Implementation (D: Do)–3 sub-processes. Execution in workplaces (C: Check)–5 sub-processes. Evaluation (A: Action)–1 sub-process. The overall appropriateness of the model was rated at the highest level ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.39). Therefore, the proposed model is deemed appropriate as a guideline for the effective administration of subject management centers at educational institutions, ensuring alignment with workplace requirements and enhancing overall operational efficiency.

Keywords: Management Model of Teaching and Learning Centers; Institution-Developed Courses Tailored to Enterprise Needs; Practical Training; Self-Directed Training Modules

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 มีแนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งอาศัยหลักการสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษา เพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) ประเด็นภายในประเทศ (Local Issues) อาทิกุณภาพของคนทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำยุทธศาสตร์ชาติ (National Strategy) ซึ่งมีวิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย ตัวชี้วัดและยุทธศาสตร์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ มาเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญ จากแนวคิดการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน จึงได้กำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ ดังนี้ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” (Office of the Education Council, 2017) ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจึงมีนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัด จัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาในระบบทวิภาคีขึ้น โดยความร่วมมือ และข้อตกลงระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ให้ผู้เรียนใช้เวลาเรียนส่วนหนึ่งในสถานศึกษา และอีกส่วนหนึ่งเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ โดยมีรายวิชาซีฟตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ตามแผนการเรียนที่จัดการเรียนการสอนโดยครูฝึกในสถานประกอบการให้กับผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์ตามสมรรถนะวิชาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะและความสามารถในการประยุกต์ใช้รวมถึงเป็นการ

เสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ตามสมรรถนะวิชาชีพ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อสร้างความมั่นใจและเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และการประกอบอาชีพ (Office of the Vocational Education Commission, 2019) ที่ผ่านมาการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการของผู้เรียนในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2567 ประเภทวิชา อุตสาหกรรม กลุ่มอาชีพเครื่องกลและยานยนต์ เป็นหลักสูตรที่พัฒนาผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และ ทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร ทักษะการคิดและการแก้ปัญหา ทักษะทางสังคมและการดำรงชีวิตในการ พัฒนาตนเองและวิชาชีพ มีความเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้หลักการบริหารและการจัดการวิชาชีพ การใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ และหลักการทำงานอาชีพที่พัฒนาเทคโนโลยียานยนต์ และเครื่องกลที่สัมพันธ์กับการ พัฒนาวิชาชีพให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางของเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี มีความเข้าใจหลักการและ กระบวนการทำงานในกลุ่มงานพื้นฐานด้านอาชีพเครื่องกลและยานยนต์ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะ ทางเทคโนโลยีมาปฏิบัติงานด้านวิเคราะห์ แก้ปัญหา มาพัฒนางานอย่างสร้างสรรค์ในสถานประกอบการและ ประกอบอาชีพอิสระ ทั้งนี้ยังสามารถดำรงชีวิตโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซื่อสัตย์สุจริตมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อต้านความรุนแรงและ สารเสพติด มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญเพื่อการศึกษาต่อที่สูงขึ้นได้ (Office of the Vocational Education Commission, 2024)

จากข้อมูลระบบบริหารจัดการฐานข้อมูล การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (DVE-DATA) ปีการศึกษา 2566 มีจำนวนผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี คิดเป็นร้อยละ 67.93 ของจำนวนนักศึกษาระบบทวิภาคีภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (Dual Vocational Education Center, 2023) จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เข้ารับการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่มีความหลากหลายและความแตกต่างกันในแต่ละสถานประกอบการ ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะและความสามารถในการประยุกต์ใช้ได้ไม่ครบถ้วนตามจุดประสงค์รายวิชาและสมรรถนะรายวิชาที่กำหนดไว้ใน หลักสูตร ครูฝึกในสถานประกอบการซึ่งมีความรู้และทักษะที่แตกต่างกัน ครูผู้สอนวิชาชีพผู้ทำหน้าที่นเทศการ จัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการมีไม่เพียงพอต่อการกำกับดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึง สถานศึกษาจึงควรมี หน่วยงานที่เป็นศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของ สถานประกอบการในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์การบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนการสอนให้ความรู้และการฝึกทักษะ เพิ่มเติมให้กับนักศึกษาที่ได้รับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานประกอบการให้มีสมรรถนะตามจุดประสงค์ และมาตรฐานของรายวิชา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Marnphae (2018) ในการศึกษาสภาพปัจจุบันและ ปัญหา พบว่า สภาพปัจจุบันการวางวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายและหลักการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี สถานศึกษาและสถานประกอบการมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาซึ่งดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ของแต่ละฝ่าย โดยจัดโครงสร้างงาน/หน้าที่และความรับผิดชอบ การจัดโครงสร้าง การแต่งตั้งคณะกรรมการ พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกัน วิธีการดำเนินงานการวางแผนการจัดการอาชีวศึกษาระบบ ทวิภาคี และการนำแผนงานระบบทวิภาคีไปใช้ให้ประสบความสำเร็จรวมทั้งมีปัจจัยแห่งความสำเร็จในการ จัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี สภาพปัญหา พบว่า จำนวนนักศึกษาที่เข้าเรียนระบบทวิภาคีมีไม่เพียงพอกับ ความต้องการของสถานประกอบการ สถานประกอบการที่อยู่ใกล้มีจำนวนน้อย จึงจำเป็นต้องหา สถานประกอบการที่ไกลออกไปซึ่งส่งผลทำให้กระบวนการการนิเทศล่าช้า ผู้เรียนที่ไม่ผ่านฝึกงานเกิดจาก พฤติกรรมของผู้เรียนเอง

การพัฒนาแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยนำชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการมาใช้ในการพัฒนานักศึกษา ประกอบไปด้วยหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งเป็นส่วนย่อยของรายวิชา ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง คือ หน่วยการเรียนรู้ที่สำเร็จรูป เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ลักษณะของชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองที่ที่จะต้องให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้แนะนำให้คำปรึกษาเท่านั้น มีจุดมุ่งหมายและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดลำดับที่ดี เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ และกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปตามลำดับ สร้างแรงจูงใจผู้เรียนในทุก ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียนรู้ และภาษาที่ใช้ต้องอ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน ถูกต้องเหมาะสมกับผู้เรียน คุณลักษณะของข้อกำหนดหน่วยการเรียนรู้ อาจดัดแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการ ดังนั้นผู้สอนอาจนำไปพัฒนาเพิ่มเติมให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอน เช่น หน่วยการเรียนรู้สำหรับฐานสมรรถนะ ซึ่งต้องเขียนอยู่ในรูปแบบ 1 หน่วยสมรรถนะ (Unit of competency) ที่มีสมรรถนะย่อย (Element of Competency) โดยแต่ละสมรรถนะย่อยประกอบด้วย เกณฑ์การปฏิบัติงาน (Performance criteria : PC) ขอบเขต (Range) หลักฐานการปฏิบัติงาน (Performance Evidence) แนวทางการประเมิน (Assessment Guidance) ซึ่งรูปแบบของชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ประกอบไปด้วย 1) คำชี้แจง ซึ่งเป็นส่วนแรกที่บอกผู้เรียนว่าชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองต้องทำอะไรจึงจะประสบผลสำเร็จ มีหัวข้อย่อยที่ต้องเขียน ได้แก่ บทนำเพื่อกล่าวถึงสาระสำคัญของบทเรียนโมดูล ขอบเขตของเนื้อหาในบทเรียนชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 2) จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในโมดูลหนึ่ง ๆ อาจมีจุดประสงค์เพียงหนึ่งข้อ หรือหลายข้อ ก็ได้ ผู้จัดทำต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าจุดประสงค์ เหล่านี้ถูกต้องและเหมาะสมที่จะเป็นจุดประสงค์ของโมดูลนี้หรือถ้าในโมดูลหนึ่ง ๆ มีจุดประสงค์หลายข้อ ให้เรียงจุดประสงค์ตามลำดับของสมรรถนะ โดยคำนึงถึงความรู้ก่อนเรียน และความรู้หลังเรียน 3) ระบุความรู้พื้นฐานของผู้เรียน โดยใช้แบบทดสอบความรู้พื้นฐานกับผู้เรียนก่อนได้ ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดให้กลับไปศึกษาเรื่องนั้น ๆ ก่อน 4) การประเมินผลก่อนเรียนต้องออกข้อสอบให้จุดประสงค์ของชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองที่กำหนด 5) กิจกรรมการเรียนรู้เป็นหัวใจของชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพราะได้มาจากการวิเคราะห์จุดประสงค์ แล้วแปลออกมาเป็นการเรียนรู้ ที่ก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างแท้จริง ส่วนที่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้นี้ กำหนดกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน เรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง บอกแหล่งความรู้ที่ต้องแสวงหา หากได้มีการคิดและเขียนกิจกรรมนี้ไว้เป็นอย่างดี ผู้เรียนก็สามารถเรียนรู้และมีสมรรถนะตามกำหนดไว้ในชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองได้ และ 6) ประเมินผลหลังเรียน เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียน ตรวจสอบความก้าวหน้าของตนเอง โดยใช้แบบทดสอบแบบเลือกตอบซึ่งในการประเมินผลหลังเรียนขึ้นอยู่กับเนื้อหาและวิธีการใช้แบบทดสอบ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ (Sathitmon, Kaongernand, and Sakorn, 2021) สถานศึกษาจึงได้ทำการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ โดยใช้รูปแบบวงจรเดมมิ่ง (PDCA) ในบริบทของการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง การบริหารการศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา และสถานประกอบการ การพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการพัฒนาระบบการประเมินผลที่สะท้อนสมรรถนะวิชาชีพอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษา มีทักษะ

และความสามารถที่ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการ และสามารถปรับตัวได้ในโลก ของการทำงาน ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้สถานศึกษามีแนวทางการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี สามารถ ประยุกต์ใช้รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาชีพระดับสูงในสถานประกอบการ ตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในสาขาวิชาอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอน รายวิชาชีพระดับสูงในสถานประกอบการตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีสมรรถนะรายวิชาชีพระดับสูงตามจุดประสงค์รายวิชา จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับสภาพปัจจุบันของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็น ที่จะศึกษาและพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาชีพระดับสูงในสถานประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอน รายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
2. เพื่อพัฒนาและประเมินความเหมาะสมการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอน รายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในสถานประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ผู้วิจัยได้ แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียน การสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สาขาวิชาเทคนิค เครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการ บริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถาน ประกอบการผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล จากตำรา สื่อออนไลน์ เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ ครอบคลุมเนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิจัยจากหลายแหล่งและทำการสรุปเนื้อหาสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร คือ สถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่จัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล จำนวน 327 วิทยาลัย ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน 181 วิทยาลัย วิทยาลัยละ 3 คน รวมจำนวน กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 543 คน จากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie, and Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มย่อย ที่ 1 คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของ สถานประกอบการ กลุ่มย่อยที่ 2 คือ ครูฝึกในสถานประกอบการ และกลุ่มย่อยที่ 3 คือ ผู้เรียนรายวิชา

ที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ สาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) มีค่าระหว่าง 0.6 - 1.0

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล นำแบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 181 แห่ง โดยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเก็บข้อมูลไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทางระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้รับเอกสารกลับคืนจำนวน 154 วิทยาลัย วิทยาลัยละ 3 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 462 คน คิดเป็นร้อยละ 85.08

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนและตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลต่อไปใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงบรรยาย โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ระยะที่ 2 พัฒนาและประเมินความเหมาะสมรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ โดยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ โดยวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดทฤษฎีการบริหารตามแนวคิดของนักวิชาการ เพื่อให้ได้ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้แก่ วงจรเดมมิ่ง (PDCA) จากนั้นดำเนินการร่างรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของ สถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ที่มีประสบการณ์และมีผลงานวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์บริหาร ผู้บริหารส่วนกลางสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา นักวิชาการสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบการบริหาร จำนวน 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี จำนวน 5 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอุตสาหกรรม

ยานยนต์ จำนวน 3 ท่าน เพื่อทำการสนทนากลุ่มรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอน รายวิชา ที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยใช้ในการสนทนากลุ่ม จากผู้ที่มีความรอบรู้ มีประสบการณ์และมีผลงานวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 5 ฉบับ ดังนี้ 1) ความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ 2) แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการวางแผนรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ 3) แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการดำเนินการของรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ 4) แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการปฏิบัติในสถานประกอบการของรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ และ 5) แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการประเมินผลของรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม สรุปผลประเมินความเหมาะสมในภาพรวมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ได้รับกลับคืนและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินนำมาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลต่อไปใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงบรรยาย โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการฯ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

(n=462)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับสภาพ ปัญหาและ ความต้องการ
1. ด้านการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี	4.19	0.98	มาก
2. ด้านการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ กลุ่ม สมรรถนะวิชาชีพเลือก	3.97	1.07	มาก
3. ด้านการจัดทำแผนการฝึกอาชีพรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ	3.97	1.01	มาก
4. ด้านการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ	4.18	1.02	มาก
5. ด้านศูนย์การเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในสถานประกอบการตามหลักสูตรประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี จัดตั้งภายในสถานศึกษา	3.76	1.10	มาก
6. ด้านการวัดและประเมินผลการฝึกอาชีพรายวิชาที่ สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถาน ประกอบการ	4.20	0.99	มาก
ค่าเฉลี่ยในภาพรวม	4.05	1.03	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ทั้ง 6 ด้าน พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 1.03) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ฯ ด้านการวัดและประเมินผลการฝึกอาชีพรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.99)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและประเมินความเหมาะสมการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในสถานประกอบการตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ใช้รูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) โดยเริ่มจากการคัดเลือกสถานประกอบการ การแต่งตั้งคณะกรรมการและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ จัดทำชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนา

เพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ จัดอบรมครูฝึกในสถานประกอบการและครูผู้สอนรายวิชา ในการใช้ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง จัดส่งนักศึกษาไปฝึกปฏิบัติในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติม ตามความต้องการของสถานประกอบการในสถานประกอบการ ตรวจสอบและติดตามการฝึกปฏิบัติงาน ในสถานประกอบการโดยครูผู้สอนรายวิชา วัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการของ นักศึกษาโดยครูฝึกในสถานประกอบการ จัดทำตารางข้อมูลผลการฝึกปฏิบัติงานในรายวิชาที่สถานศึกษา พัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ จัดทำปฏิทินการใช้ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และกำหนดช่วงเวลาการวัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติงานจากชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองโดยแจ้งต่อ ครูผู้สอนรายวิชา ครูฝึกในสถานประกอบการวัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติงานจากการใช้ชุดโมดูลการฝึก ปฏิบัติด้วยตนเองเพิ่มเติมของนักศึกษา ในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถาน ประกอบการ จัดสอบวัดและประเมินผลภาคทฤษฎี เกี่ยวกับความรู้ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงานในรายวิชา ที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการโดยครูผู้สอนรายวิชา และครูสอน รายวิชารวบรวมผลการประเมินการฝึกปฏิบัติงานจากการใช้ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพิ่มเติมของ นักศึกษาจากสถานประกอบการ และผลการสอบภาคทฤษฎี เพื่อประเมินผลการเรียนรายวิชาที่สถานศึกษา พัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ และผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ การบริหารศูนย์ฯ แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชา ที่ สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในภาพรวม โดยผู้เชี่ยวชาญ

(n=11)

รายการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหาร ศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษา พัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ ความเหมาะสม
1. ความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการ เรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตาม ความต้องการของสถานประกอบการ ตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี	4.76	0.37	มากที่สุด
2. ความเหมาะสมขั้นตอนการวางแผน รูปแบบการบริหาร ศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนา เพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ตาม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี	4.89	0.19	มากที่สุด
3. ความเหมาะสมขั้นตอนการดำเนินการ ของรูปแบบการ บริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษา พัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี	4.76	0.44	มากที่สุด

รายการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหาร ศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษา พัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ ความเหมาะสม
4. ความเหมาะสมขั้นตอนการปฏิบัติในสถานประกอบการ ของรูปแบบการบริหารศูนย์ การจัดการเรียนการสอน รายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของ สถานประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูง ระบบทวิภาคี	4.67	0.47	มากที่สุด
5. ความเหมาะสมขั้นตอนการประเมินผลของของรูปแบบ การบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่ สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถาน ประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี	4.73	0.46	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยในภาพรวม	4.76	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในภาพรวม มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.39) โดยความเหมาะสมขั้นตอนการวางแผน รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.19)

องค์ความรู้ใหม่

จากแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อนำไปสู่การบริหารสถานศึกษา ที่มีบทบาทสำคัญในการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา และสถานประกอบการ การพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการพัฒนาระบบการประเมินผลที่สะท้อนสมรรถนะวิชาชีพอย่างแท้จริง มีรายละเอียดดังรูปภาพที่ 1

**รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติม
ตามความต้องการของสถานประกอบการ**

องค์ประกอบที่ 1 การวางแผน (P : Plan)

1. คัดเลือกสถานประกอบการ
2. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ
3. พัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ
4. จัดทำชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ

องค์ประกอบที่ 2 การปฏิบัติ (D : Do)

5. จัดประชุมครูฝึกในสถานประกอบการและครูผู้สอนรายวิชาในการใช้คู่มือชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง
6. จัดส่งนักศึกษาไปฝึกปฏิบัติในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการในสถานประกอบการ
7. ตรวจสอบและติดตามการฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการโดยครูผู้สอนรายวิชา

องค์ประกอบที่ 3 การตรวจสอบ (C : Check)

8. วัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการของนักศึกษาโดยครูฝึกในสถานประกอบการ
9. จัดทำตารางข้อมูลผลการฝึกปฏิบัติงานในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ
10. จัดทำปฏิทินการใช้ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองและกำหนดช่วงเวลาการวัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติงานจากชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองโดยแจ้งต่อครูผู้สอนรายวิชา
11. ครูฝึกในสถานประกอบการวัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติงานจากการใช้ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพิ่มเติมของนักศึกษา ในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ
12. จัดสอบวัดและประเมินผลภาคทฤษฎี เกี่ยวกับความรู้ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงานในรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ โดยครูผู้สอนรายวิชา

องค์ประกอบที่ 4 การปรับปรุง (A : Action)

13. ครูผู้สอนรายวิชารวบรวมผลการประเมินการฝึกปฏิบัติงานจากการใช้ชุดโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพิ่มเติมของนักศึกษาจากสถานประกอบการ และผลการสอบภาคทฤษฎี เพื่อประเมินผลการเรียนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ

Figure 1: Deming Cycle Model (PDCA)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการประเมินสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทั้ง 6 ด้าน พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าแนวทางการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ยังขาดความชัดเจน ยากต่อการนำมาปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหาในการฝึกอาชีพในสถานประกอบการที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การวัดประเมินผลไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tupwong (2022) ที่พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา ระบบทวิภาคี วิทยาลัยการอาชีพบางปะกง ในภาพรวมความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินการ อยู่ในระดับปานกลางและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Marnphae (2018) ที่พบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาระดับการปฏิบัติในการวางแผนการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การกำหนดแผนมีระดับปฏิบัติมากที่สุด รองลงมา คือ การนำแผนไปปฏิบัติและการวิเคราะห์สถานการณ์ มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ส่วนสภาพปัญหา พบว่า ปัญหาในการวางแผนการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี โดยรวมอยู่ในระดับมาก การนำแผนไปปฏิบัติมีระดับปัญหามากที่สุด รองลงมาคือการกำหนดวัตถุประสงค์และการกำหนดแผนมีระดับปัญหาน้อยที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) ที่พัฒนาขึ้น ส่งผลให้การบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในภาพรวม มีความเหมาะสมมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ได้รับคำแนะนำและข้อเสนอแนะในการจัดทำรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 11 ท่านในการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saengchan, Wisetsena, Chuanchom, and Tanya (2021) ที่พบว่า รูปแบบการบริหารอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่มีประสิทธิผลของสถานศึกษา ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ สาระสำคัญของรูปแบบการนำรูปแบบสู่การปฏิบัติ และเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ โดยมีการประเมินความเหมาะสม ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และ ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่มีประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สรุป

สภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก จัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น 6 ด้าน จากมากไปหาน้อย คือ ด้านการวัดและประเมินผลการฝึกอาชีพรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ด้านการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี ด้านการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ กลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือก ด้านการจัดทำแผนการฝึกอาชีพรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ และด้านศูนย์การเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในสถานประกอบการ

ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี จัดตั้งภายในสถานศึกษา อีกทั้งยังพบว่า ผลการจัดอันดับความต้องการจำเป็นทุกหัวข้อมีความสำคัญ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการฯ ได้ต่อไป

พัฒนาและประเมินความเหมาะสมการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในสถานประกอบการตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ฯ ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ ภายใต้รูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) และจากการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 ท่าน พบว่า รูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาฯ ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 13 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ 1) การวางแผน (P : Plan) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อย 2) การดำเนินการ (D : Do) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย 3) การปฏิบัติในสถานประกอบการ (C : Check) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนย่อย และ 4) การประเมินผล (A : Action) ประกอบด้วย 1 ขั้นตอนย่อย โดยผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการประเมินสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์ การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทั้ง 6 ด้าน พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการทุกด้านอยู่ในระดับมาก ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับจัดทำโมดูลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง โดยนำรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการที่ได้จากการพัฒนาร่วมกับสถานประกอบการมาจัดกระบวนการเรียนรู้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในภาพรวม มีความเหมาะสมมากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ควรวางแผนและร่วมนิเทศติดตามกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 สถานศึกษา สถานประกอบ และผู้เรียน/ผู้ปกครอง ต้องทำความเข้าใจร่วมกันในการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างจริงจัง เมื่อนำรูปแบบการบริหารศูนย์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของสถานประกอบการ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระบบทวิภาคี

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการ ด้วยการใช้ความรู้ ทักษะ ความสามารถจากบุคลากร รวมถึงเครื่องมือเครื่องจักร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการพัฒนาหลักสูตรในสาขาวิชาอื่น ๆ ให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น ตรงตามความต้องการตลาดแรงงาน

2.2 ควรนำชุดโมดูลฝึกปฏิบัติด้วยตนเองไปพัฒนาให้มีความทันสมัยเผยแพร่บนแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ โดยทุกคนสิทธิ์ในการเข้าถึงชุดโมดูลฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

References

- Dual Vocational Education Center. (2023). *Dual Vocational Education-Data*. Retrieved February 24, 2025, from <https://dve.cm.in.th>
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal of Education and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Marnphae, N. (2018). *The Management Planning Model of Dual Vocational Training of Technical College under the Office of the Vocational Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. Phranakhon Si Ayutthaya
- Office of the Education Council. (2017). *The National Education Plan B.E. 2560-2579 (2017-2036)*. Bangkok: Prikwarn Graphic.
- Office of the Vocational Education Commission. (2019). *Vocational Education Management Standards, Vocational Certificates, and Higher Vocational Certificates No. 8: Bilateral Vocational Education Management*. Bangkok: Office of the Vocational Education Commission.
- Office of the Vocational Education Commission. (2024). *Higher Vocational Certificate Program 2024*. Bangkok: Office of the Vocational Education Commission.
- Saengchan, T., Wisetsena, Ch., Chuanchom, S., & Tanya, S. (2021). The Effective Dual Vocational Administration Model for Institutions under the Office of Vocational Education Commission. *Sikkha Journal of Education*, 8(2), 76-85.
- Sathitmon, U., Kaongernand, M., & Sakorn, J. (2021). Module Curriculum Development and Upgrading Logistics English Language Proficient Enhancement in Industrial Sector. *SSRU Journal of Public Administration*, 4(3), 125-138.
- Tupwong, J. (2022). Learning and Instruction Model for Enhance Quality Administration Dual Vocational Education of Bangpakong Industrial and Community Education College Chachoengsao Province. *Vocational Education Central Region Journal*, 6(1), 24-33.

การปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต*

The Practice of Meditation Based on Salāyatana Discourse according to the
Four Foundation of Mindfulness for the Liberation of the Mind

¹สมบุญ ตาสนธิ, พระครูพิลาธธรรมากร ญัฐพล ประชุมหะ,
พระมหาธนัชพงศ์ สุพรหมปัญโญ และ บั้วสวรรณ จันทร์พินดา

¹Somboon Tasonthi, Phrakhrupiladdhammakorn Natthaphon Prachunha,
Phramaha Thanatchapong Subrahmapanno, and Buaswan Junpundao

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sdtasonthi@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่การวิจัย คือ สอนทัมมอโสรและวัดป่าหนูปริญาณสังวราราม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 ราย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินองค์ความรู้ และวัดระดับความพึงพอใจจากแบบประเมินตนเอง แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สหายตนวรรค เล่มที่ 18 จัดองค์ความรู้ได้ 2 หมวด คือ 1) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในภพภูมิ เรียกว่า สมุทวาระ 2) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และภพภูมิ เรียกว่า นิโรธวาระ 2. องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติไปกำกับอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ถูกอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ มากระทบแล้ว มีสติรู้ปัจจุบันขณะใน 4 ฐาน คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งความเข้าใจเรื่องอายตนะภายในกับภายนอกของผู้ให้ข้อมูล มีผลไม่แตกต่างกันมากนัก 3. การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต ประกอบด้วยสัทธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นแนวทางการฝึกปฏิบัติ ซึ่งไม่มีคำบริกรรมในอารมณ์กัมมัฏฐาน บูรณาการร่วมกับปาริสุทธิศีล 4 ได้แก่ 1) ปาติโมกขสังวรศีล การมีศรัทธารักษาศีล 2) อินทริยสังวรศีล การมีสติรักษอายตนะภายใน 6 3) อาชีวปรีสุทธิตีล การมีความเพียรในสัมมาชีพ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การมีปัญญาเสพบริโศคปัจจัยภายนอก

คำสำคัญ: กัมมัฏฐาน; คัมภีร์สหายตนะ; สติปัฏฐาน 4; อิสระแห่งจิต

Abstract

The aims of this study were: 1) to analyze and synthesize the *Sālāyatana* scriptures in the context of *Satipaṭṭhāna* or the Four Foundations of Mindfulness, 2) to integrate the knowledge from the *Sālāyatana* scriptures into practical application in alignment with the Four Foundations of Mindfulness, and 3) to develop a meditation practice (*Kammaṭṭhāna*) model grounded in the *Sālāyatana* scriptures, aligned with the Four Foundations of Mindfulness, aimed at achieving mental liberation. This research employed a qualitative approach. The study was conducted at Tamma Isaro Park and Wat Pa Nantaraburiyan Sangkhararam, with 24 key informants participating. Data analysis was carried out using descriptive methods, incorporating in-depth interviews, knowledge assessment forms, and satisfaction evaluations through self-assessment questionnaires and semi-structured group interviews.

The research findings revealed that: 1) The analysis and synthesis of the *Sālāyatana* scriptures according to the Four Foundations of Mindfulness in the *Saṅgyutta Nikāya*, *Sālāyatana Vagga*, Volume 18, categorized the knowledge into two sections: (1) *Sālāyatana* as it relates to the arising of suffering in the realms of existence, referred to as *Samudayavāra*, and (2) *Sālāyatana* as it relates to the cessation of suffering in the realms of existence, referred to as *Nirodhavāra*. 2) The knowledge in the *Sālāyatana* scriptures applied to practice according to the Four Foundations of Mindfulness involves maintaining mindfulness to guide the six internal sense bases—eye, ear, nose, tongue, body, and mind—which are in contact with the external sense bases of form, sound, smell, taste, touch, and mental objects. One should be mindful of the present moment across the four foundations: body, feeling, mind, and phenomena. The understanding of the internal and external sense bases among the informants did not show significant differences. 3) The development of a meditation practice model in the *Sālāyatana* scriptures according to the Four Foundations of Mindfulness for the liberation of the mind consists of three principles: *Pariyatti* (learning), *Pāṭipatti* (practice), and *Pāṭivedha* (realization). This approach to practice does not involve reciting specific phrases in meditation objects but integrates with *Pārisuddhi-sīla* (Four Moralities for Purification): (1) *Pātimokkha-sīla* (observance of the monastic code), which involves maintaining faith in the precepts; (2) *Indriyasamvara-sīla* (restraint of the senses), which involves mindfulness in safeguarding the six internal sense bases; (3) *Ājīva-parisuddhi-sīla* (purity in livelihood), which entails right effort in engaging in right livelihood; and (4) *Paccayasannissita-sīla* (wisdom in consuming external factors), which involves the wisdom to wisely partake in external requisites.

Keywords: Kammaṭṭhāna; Sālāyatana Scriptures; Satipaṭṭhāna; Liberation of the Mind

บทนำ

การสำรวจสถานการณ์โรคซึมเศร้าพบว่าคนไทยร้อยละ 3 มีอาการป่วยโดยเกิดในช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี จำนวนไม่น้อยกว่า 800,000 คนมีอาการเกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ และอีกประมาณ 300,000 คนป่วย

แบบเรื้อรังโรคซึมเศร้ามีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ครอบครัว การทำงาน ชุมชนและสังคม มีอัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น (Thongsuk, 2023) สภาพสังคมปัจจุบันมีความผันผวนปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว วิธีการดำเนินชีวิตมีความเป็นส่วนตัวหรือตัวใครตัวมันมากขึ้น มีไลฟ์สไตล์ (Lifestyle) ที่สะท้อนพฤติกรรมและค่านิยมตามสภาพแวดล้อม ธุรกิจ เทคโนโลยี และกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ขาดความเชื่อมโยงอย่างสมดุลกับมิติด้านอื่น สังคมขาดความเป็นปึกแผ่น ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ปัญหาความยากจนและอาชญากรรมทวีความรุนแรงมากขึ้น สะท้อนการเสื่อมสลายของสังคมในยุคปัจจุบัน ปัญหาส่วนใหญ่ของมนุษย์คือภาวะความเครียด ยารักษาโรคที่ขายดีที่สุดในโลก 3 อย่าง ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเครียดทั้งสิ้น คือ ยาแก้ปวดประสาท ยารักษาโรคความดันโลหิตสูง และยารักษาแผลในกระเพาะอาหาร มนุษย์ถูกเร่งให้เร็วขึ้น ๆ เหมือนหนูที่วิ่งอยู่บนสายพานที่หมุนเร็วขึ้นเรื่อย ๆ (Wasi, 2002)

สภาพปัญหาสังคมเช่นนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสว่า “สพเพ สงฺขารา ทุกฺขา” (Pali Tripitaka: 25/227/110) แปลว่า สังขาร คือ กายและใจนั้น ล้วนแล้วแต่มีทุกข์ การเกิดปัญหาทางด้านจิตใจหรือทุกข์นั้นเกิดขึ้นในทุกสังคม ชนชั้น วรรณะ ทั้งยากดีมีเงิน เช่นในสมัยพุทธกาลท่านยสกุลบุตร ผู้เป็นบุตรของมหาเศรษฐี แม้มีของบริโภคมามากมายแต่ก็ยังตกอยู่ในสภาพของความเป็นทุกข์ จึงได้เปล่งอุทานว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ” (Thai Tripitaka: 4/25/31) โลกปัจจุบันอยู่ในยุคของการเปลี่ยนผ่านจากยุคการครอบงำแบบพึ่งพาสู่ การครอบงำแบบไร้พรหมแดนได้ ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างสูงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Sriariya, 2007) สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและวัฒนธรรมบริโภคมีสถานะครอบงำ ความวิฤตติในวิถีชีวิตและสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน คุณค่าจากมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมก็อาจจะรักษาและสืบทอดไว้ได้ สิ่งใหม่ที่รับเข้ามาตามกระแสนิยมก็เป็นตัวเร่งภัยพิบัติ เพราะไม่สามารถจะเข้าถึงคุณค่าอันมีในชาติตนและคุณค่าทางสากล ความไม่พอใจ ความคับข้องใจต่อชีวิตและการงาน ทำให้เกิดความเครียด ชักนำไปสู่ปัญหาหาเสพติด และการใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา จึงเป็นสังคมมากปัญหา มีความขัดแย้งดำรงอยู่ในหลายลักษณะ มีความ ฉ้อฉล ละเมิดศีลธรรม จรรยาบรรณระดับต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มชน กลุ่มวิชาชีพ โดยแผ้วถางจนน่าปริวิตก (Thammakiat, 2007) การดำเนินชีวิตที่ยุ่งเกี่ยววุ่นอยู่กับวัตถุมาก ถ้าสติน้อย เพลินไป คิดถึงแต่ตัวเองว่าจะได้อะไร หรือมัวหมกมุ่นอยู่กับการกินเสพบริโภค เป็นเหตุให้มีการแย่งชิงเบียดเบียนกันมาก และขาดแคลนความสุขภายใน ไม่มีความสุขที่เป็นอิสระ (Phra Buddhaghosa Mahāthera, 2024)

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้อยู่กับปัจจุบันอย่างมีความสุข จึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากคัมภีร์ในพระไตรปิฎกและส่งเสริมการปฏิบัติกัมมัฏฐาน โดยคัมภีร์ที่มุ่งศึกษาทางออกจากทุกขในพระไตรปิฎกเล่มที่ 18 หมวดคัมภีร์สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค จัดเป็นเล่มที่ 4 หมวดสังยุตตนิกาย ว่าด้วยอายตนะภายใน 6 คือ จักขุ โสตะ ชานะ ชิวหา กาย และมโน อายตนะภายนอก 6 คือ รูป รส กลิ่น เสียง ธรรมารมณ์ (Thai Tripitaka: 18/3-4/3-4) คณะผู้แปลพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯได้กล่าวไว้ในบทนำ ว่า “พระสังคีตการจารย์จึงตั้งชื่อว่า “สฬายตนวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอายตนะ 6 มีพระสูตร 420 สูตรสาระสำคัญของเนื้อหาในคัมภีร์สฬายตนะ คือ การศึกษาการจำแนกการทำงานของอายตนะภายใน 6 ประการ ที่เชื่อมต่อกับอายตนะภายนอก 6 ประการ” (Thai Tripitaka: 18/7) เมื่อทั้ง 2 สิ่งนี้มากระทบกันจึงเกิดความรู้สึกหรือวิญญาณ (Tasonthi, 2022) แล้วมีสติกำกับดูแลในอายตนะเพื่อไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสอายตนะ 6 ประการนี้ ที่บุคคลไม่ฝึกฝน ไม่คุ้มครองไม่รักษา ไม่สำรวมระวังแล้ว ย่อมนำทุกข์หนักมาให้ ที่บุคคลฝึกฝนดี คุ้มครองดีรักษาดี สำรวมระวังดีแล้ว ย่อมนำสุขมากมาให้” และตรัสแนวทางการใช้อายตนะเหล่านั้น สามารถจะนำไปใช้ร่วมกับสติปัฏฐาน 4 เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ คือ วิมุตติอิสระ หรือพระนิพพานว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทาง

เดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม (อริยมรรค) เพื่อให้แจ้งนิพพาน (นิพพานสส สจฉิกิริยา) ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” (Thai Tripitaka: 10/405/338) คัมภีร์สฬายตนวรรคจึงเป็นคัมภีร์ที่มุ่งตรงในการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ถูกต้อง เพื่อความพ้นทุกข์ในปัจจุบันและในพ้นจากสังสารวัฏ เพราะพระพุทธศาสนาเน้นพัฒนา 2 ประการ คือ 1) พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง 2) พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกตนเองการพึ่งตนเองและการมุ่งอิสรภาพแก่ตนเอง (Phra Thewpethi (P.A. Payutto), 1989) ยิ่งสังคมปัจจุบันมีลัทธิคำสอน ทฤษฎีต่างๆ เกิดขึ้น การเข้าไปยึดมั่นในทฤษฎีหรือทฤษฎี หรือหลักวิชาการบางอย่าง ทำให้ติดอยู่อย่างนั้น แทะไม่ออก ขาดอิสรภาพที่จะรู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง (Wasi, 2002) โดยความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ทุกคนไม่ชอบความทุกข์ ย่อมต้องการแสวงหาเพื่ออิสรภาพที่แท้จริงของชีวิต (Phramaha Sutit Apakaro (Oboon), 2005)

ดังนั้น เมื่อมนุษย์มีอายตนะและใช้อายตนะเป็นวิถีชีวิตอยู่แล้ว และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสรู้ มุ่งสอนเรื่องอายตนะเหล่านี้ หากไม่ศึกษา ไม่ธรรมวิจย ไม่ปฏิบัติเรื่องนี้จะทำให้พลาดจากแก่นของพระพุทธศาสนาอย่างน่าเสียดาย คณะผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง การปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สฬายตนะตามหลัก สติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ คัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สฬายตนะสู่การปฏิบัติตามแนว สติปัฏฐาน 4 และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต เป็นกระบวนการศึกษาสติปัฏฐานที่ทำงานร่วมกันกับสฬายตนะ ตามที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ในคัมภีร์สฬายตนวรรค เล่มที่ 18 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่การวิจัย คือ 1) สวนหัตถมอสิโร บ้านเดื่องก อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ 2) วัดบ้านนันทบุรีญาณสังวราราม ตำบล ผาสังห์ อำเภอมือง จังหวัดน่าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 24 ราย เครื่องมือวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง แบบประเมินองค์ความรู้ แบบประเมินตนเอง

บทความวิจัยนี้นำเสนอพุทธวิปัสสนาวัตรกรรม คือ การนำเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกนำเสนอรูปแบบ งานวิจัย หนังสือ และนำประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อันจะเป็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่วิชาการและสังคม อย่างกว้างขวาง เพื่อความงอกงามแห่งพุทธปัญญาและการพัฒนาจิตใจสังคม ชาวพุทธเกิดความเข้าใจ ในหลักการวิปัสสนาในพระไตรปิฎก และสามารถนำหลักการไปปฏิบัติขัดเกลาจิตใจด้วยสมณะกัมมัฏฐานและ วิปัสสนากัมมัฏฐานทั้ง 2 วิธี ด้วยการนำเครื่องมือทางกระบวนการวิจัยมาช่วยส่งเสริมให้สอดคล้องกับคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท อันจะนำพาชีวิตไปสู่หนทางแห่งสันติสุขอิสรภาพได้ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ ของชาติ (2018-2037) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแผนที่ 13 ว่า “มหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนาที่สร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2023)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สฬายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

วิเคราะห์และสังเคราะห์คำภีร์สหายตนะตามแนวสติปัญญา 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากแหล่งข้อมูลดังนี้

1.1 ข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่คำภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2500 พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

1.2 ข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ คำภีร์อรรถกถา ภาษาบาลีและภาษาไทย เช่น คำภีร์อรรถกถาและคำภีร์สัททวารวิเสสทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2553 เปฏโกปเทศปกรณ์ เนตติปกรณ์ วิสุทธิมรรค วิมุตติมรรค อภิธัมมัตถสังคหะ ปรมัตถทีปนี เป็นต้น พจนานุกรมคำภีร์บาลี เช่น อภิธานปิทีปิกาสุจิ เป็นต้น พจนานุกรมฉบับภาษาไทย และตำราวิชาการด้านพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งหนังสือ บทความ เอกสารงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

นำองค์ความรู้ที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาสู่ภาคปฏิบัติกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เคยผ่านการปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวสติปัญญา 4 มาก่อน จำนวน 24 ราย การวิจัยนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในพื้นที่วิจัย จำนวน 2 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะสมตามหลักสัปปายะ เอื้ออำนวยต่อการฝึกปฏิบัติ คือ

1. สวนทัมมอิสโร บ้านเตือง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จัดกิจกรรมในระหว่างวันที่ 25-28 มกราคม 2567 สวนทัมมอิสโร บ้านเตือง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในโครงการปฏิบัติธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ร่วมกับศูนย์กลางศึกษาพระไตรปิฎกแห่งล้านนา ซึ่งตั้งอยู่ในวัดโสภณาราม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในองค์กรคณะสงฆ์เชียงใหม่

2. วัดป่านันทบุรีญาณสังวราราม ดาบพลึง อำเภอน่าน จังหวัดน่าน จัดกิจกรรมในระหว่างวันที่ 21-23 มีนาคม 2567 วัดป่านันทบุรีญาณสังวราราม เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดน่านแห่งที่ 1 (ธรรมยุต) ตั้งอยู่ที่บ้านผาตูป หมู่ที่ 7 ตำบลผาสิงห์ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2555 เป็นวัดในพระสังฆราชูปถัมภ์วัดสุดท้ายของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ พระองค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่านเพื่อเป็นการสืบสานอายุพระพุทธศาสนา สนับสนุนให้เยาวชน ประชาชน องค์กรต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ได้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ จำนวน 9 ราย และ 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ จำนวน 24 ราย คือ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐาน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติกัมมัฏฐาน/พระวิปัสสนาจารย์ 3 ราย 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการและบริหารสำนักวิปัสสนาภาวนา 2 ราย 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านคำภีร์พระไตรปิฎก 2 ราย และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ 2 ราย รวมจำนวน 9 ราย

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนาและหลักสูตรประกาศนียบัตรพระไตรปิฎกศึกษา รุ่นที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 12 ราย จากจำนวนผู้เรียนทั้งหมด 65 ราย โดยการประกาศรับสมัครผู้ที่มีความสนใจในการฝึกกัมมัฏฐาน เพื่อนำไปต่อยอดการเป็นวิปัสสนาจารย์เมื่อจบหลักสูตร และมีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติธรรมตามสถานปฏิบัติธรรมมากกว่า 2 ครั้ง และ 2) ประชาชนทั่วไปที่สนใจการปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จำนวน 12 ราย แต่ยังคงขาดความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสหายคณะที่ถูกต้อง รวมมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการฝึกปฏิบัติ จำนวน 24 ราย

2. ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐาน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติกัมมัฏฐาน/พระวิปัสสนาจารย์ 3 ราย 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการและบริหารสำนักวิปัสสนาภavana 2 ราย 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พระไตรปิฎก 2 ราย และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ 2 ราย รวมจำนวน 9 ราย

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบประเมินตนเอง 3) แบบประเมินองค์ความรู้ และ 4) แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจรับรองจริยธรรมวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ว.05/2567

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 **วัตถุประสงค์ข้อที่ 1** เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายคณะตามแนวสติปัฏฐาน 4 สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ราย เพื่อร่วมวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายคณะสู่การปฏิบัติ นำไปพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายคณะตามแนวสติปัฏฐาน 4

ระยะที่ 2 **วัตถุประสงค์ข้อที่ 2** เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายคณะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 ราย ณ สวนท่มมอิสโร บ้านदेื่องก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 25-28 มกราคม 2567 ดังนี้

1. นำรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายคณะมาสู่การปฏิบัติการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ตามกรอบในพระไตรปิฎกและแนวคิดทฤษฎีในบทที่ 2

2. จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องคัมภีร์สหายคณะตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการประเมินองค์ความรู้ ก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรม

ระยะที่ 3 **วัตถุประสงค์ข้อที่ 3** เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายคณะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต โดยขอข้อมูลสำคัญกับประชากรจำนวน 24 ราย ซึ่งเคยปฏิบัติการครั้งแรกผ่านมาแล้ว เป็นครั้งที่ 2 ณ วัดบ้านนันทบุรีญาณสังวราราม ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ระหว่างวันที่ 21-23 มีนาคม 2567 ดังนี้

1. นำสาระแนวทางการปฏิบัติที่บกพร่องที่จัดทำครั้งที่ 1 มาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป จนได้ถอดรูปแบบมาจากคัมภีร์สหายคณะ พัฒนาเป็นปฏิปทาสหายคณะโมเดล

2. จัดกิจกรรมการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการประเมินตนเองทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) จนได้รูปแบบปฏิปทาสหายคณะโมเดล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ราย ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นเพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามแนวคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา

2. แบบประเมินองค์ความรู้ ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมของอาสาสมัครการวิจัย ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นเพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถเสนอข้อมูลถูกต้องตามคัมภีร์พระไตรปิฎกและพระพุทธศาสนาเถรวาท และใช้ประกอบการเสนอผลการวิจัย วิเคราะห์อภิปราย นำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนา

3. แบบประเมินตนเอง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของอาสาสมัครการวิจัย การใช้แบบประเมินตนเองนี้เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจจากการอบรมภาคทฤษฎีประกอบกับภาคปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) 5 ระดับ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวัดระดับ (Ordinal Scales) ได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) กับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทำการแปลผลแล้วนำมาเป็นข้อมูลเสริมสรุปผลการวิจัย

4. แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบกึ่งมีโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นเพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถเสนอเป็นข้อมูล และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย นำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ผลการวิจัยพบว่า คำว่า สฬายตนะ ภาษาบาลี เขียนเป็น “สฬายตน” (Pali Tripitaka: 4/1/1) แปลว่า อายุตนะ 6 เป็น ศัพทสนธิ (ต่อคำ) ประกอบด้วย ส + พ + อายุตนะ มีที่มาของแต่ละคำ ดังนี้

ส แปลว่า 6 เดิมมาจาก คำว่า ฉ เเปลี่ยน ฉ เป็น ส ด้วยสูตรว่า “ส ฉสส วา” (Phra Buddhappiya Mahāthera, 1983)

พ เป็นพยัญชนะ อาคม (Phra Kaccāyana Mahāthera, 1997) ลงมาไม่มีความหมาย แต่มีประโยชน์คือ ใส่มาแล้วเพื่อออกเสียง ต่อจาก ส ไปหา อายุตนะ อ่านออกเสียงได้คล่องและง่ายขึ้น (หากเขียนว่า สายตนะ ทำให้ออกเสียงยาก)

อายุตนะ ประกอบด้วย

- อา อายุตนิบาต ประเภทอุปสรรค (บทหน้า) ลงมาเพื่อขยายธาตุ
- ยต ธาตุ แปลว่า ความพยายาม (ให้ผลเกิดขึ้น) หรือ สถานที่ประชุม หรือ บ่อเกิด หรือ ยดี ธาตุ แปลว่า พยายาม ถ้ามี อา เป็นบทหน้า ให้ใช้ในความหมายว่า ที่ตั้ง หรือ ที่ดำรง (Phra Visuddhācārya Mahāthera, 2020)

- ยุ ปัจจัย แปลง ยุ เป็น อน ลงมาเพื่อทำหน้าที่เป็นนามนปุงสกลิงค์ ได้แก่ อนํ ตามสูตรบาลีไวยากรณ์ว่า

อนกา ญณฺณ (Kaccāyana Mahāthera, 1997) แปลว่า แปลง ยุ ปัจจัย เป็น อะนะ และ แปลง ยุ ปัจจัย เป็น อะกะ สำเร็จรูป ต่อ (สนธิ)เป็น สฬายตน แปลว่า อายุตนะ 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือ สถานที่ ที่แก่ กายและใจพยายามทำให้ผลคือความเจริญของชีวิตในวัฏฏทุกข์ หมายความว่า จักขุประสาท เป็นต้นเป็นที่เกิดของผล คือ จักขุวิญญาณและเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลและอกุศล (Phra Supūti Thera, 1992)

คณะผู้วิจัยได้จัดองค์ความรู้ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่มที่ 18 แบ่งออกเป็น 2 หมวด คือ

- 1) สมุทวาระ สฬายตนะเหตุให้เกิดทุกข์ในวัฏฏสงสาร เพราะเป็นแหล่งทำให้เกิดโทษ เรียกว่า อาทีนวโต
- 2) นิโรธวาระ การใช้สฬายตนะเพื่อกิเลสกองทุกข์ เพราะเป็นแหล่งทำให้ออกจากทุกข์ได้ เรียกว่า นิสสรณโต (Phra Bhaddanta Carita Dhammapāla Thera, 1993) ดังนี้

1. สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดทุกขในภพภูมิ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในฉัปปาณโกปม-สูตรว่า การมีอายตนะภายใน ได้แก่ ตา มีธรรมชาติชอบดูในสิ่งที่เร้นลับ อุปมาดังงู มีธรรมชาติชอบไขไปในที่ลับมักเข้าไปสู่จอมปลวกเป็นต้น หูมีธรรมชาติชอบฟังที่ไพเราะ อุปมาดังจระเข้ชอบอยู่ในที่เย็นมักลงไปใต้น้ำ จมูกมีธรรมชาติชอบกลิ่นหอม อุปมาดังนกมักบินไปบนอากาศที่สดชื่น ลิ้นมีธรรมชาติรับรสชาติที่ดี อุปมาดังสุนัขบ้านที่รอคอยแต่การกินอาหารในบ้าน กายชอบสัมผัสที่นุ่ม เหมือนสุนัขจิ้งจอกที่ชอบกินเนื้อสดที่นุ่ม ใจคิดไปต่าง ๆ นานา ไม่คิดหยุดนิ่ง อุปมาดังลิงกระโดดไปมาในป่าใหญ่ (Thai Tripitaka: 18/247/263) อายตนะภายในเป็นปัจจัยภายในเพื่อการเสพอายตนะภายนอก ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์หรือปัจจัยภายนอก แล้วเกิดผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพด้วยการไม่มีสติสำรวมเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลธรรม ได้แก่ การเพลิดเพลิน (โลภะ) ผลักไส (โทสะ) และหลงไม่รู้จริงกับการเสพ (โมหะ) กระแสแห่งการเสพด้วยความเพลิดเพลิน ไม่รู้เหล่านี้ การไม่มีสติคุ้มครองอายตนะภายในย่อมเป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดทุกข์ในชีวิตและวัฏสงสาร ก่อให้เกิดโทษของชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม เรียกว่า สมุทยวาระ

ตารางที่ 1 แสดงสังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรคเป็นไปเพื่อการเกิดทุกขในชีวิตและสังสารวัฏ

สังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรคเป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในชีวิตและสังสารวัฏฏ์							
	ปริญญากิจ เพื่อเรียนรู้					ปหานกิจ	
						เพื่อละ	
อนิจจัง	รูปารมณ	ตา	งู	จักขุวิญญาณ	จักขุสัมผัส	ราคคิ โทสคิ โมหคิ	อัตรดา
ปโลกธัมมมัง เสื่อมสลาย	สัททารมณ	หู	จระเข้	โสตวิญญาณ	โสตสัมผัส	ตัณหา	
	คันธารมณ	จมูก	นก	ฆานวิญญาณ	ฆานสัมผัส	ตัณหา	
	รสารมณ	ลิ้น	สุนัขบ้าน	ชีวหาวิญญาณ	ชีวหาสัมผัส	ตัณหา	
อวิชชา/ สังขาร อดีตเหตุ	โณภูมิจัปปารมณ	กาย	สุนัข จิ้งจอก	กายวิญญาณ	กายสัมผัส	ตัณหา	
	ธัมมารมณ	หัวใจ	ลิง	มโนวิญญาณ	มโนสัมผัส	ตัณหา	
		ฉัปปาณโกปมสูตร /อุปมาอายตนะภายใน 6				อาทิตตะ(ร้อน)	
	วิปาก (ผล)วัฏฏ์/ปัจจุบัน					กิเลสวัฏฏ์/ ปัจจุบัน	
สมุทยสังจะ	ทุกขสังจะ					สมุทยสังจะ	
	เกิด - ดับ / มีคุณ - โทษ						
	ปฏิจจสมุปบาท : จุดกลางเริ่มต้นแห่งทุกข์ (มัชฌเมกัลยาณัง)						เพื่อการเกิด
	โลกสมุทยสูตร เพราะอาศัยสหายตนะ จึงเกิดภพชาติทุกข์						

2) สหายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และภพภูมิ การมีอายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นปัจจัยภายในเพื่อการเสพอายตนะภายนอก ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ หรือปัจจัยภายนอก แล้วเกิดผัสสะ เวทนาแล้วมีสติ สมาธิ ปัญญา (โดยเกิดร่วมกับมรรคมีองค์ 8) ขจัดอกุศลธรรมให้น้อยลงและดับไปในที่สุด เรียกว่า นิโรธวาระ มีปรากฏชัดเจนในอสังขตสังยุตต์ (Thai Tripitaka: 18/366/448) พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการใช้อายตนะเพื่อเป็นการสร้างสรรค์ชีวิตที่สุดคือทำลายอกุศลธรรมให้น้อยลงและดับไปในที่สุด ด้วยการมีสติรักษาอายตนะภายในทั้ง 6

ตารางที่ 2 แสดงสังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรค/อสังขตสังยุตต์

สังเคราะห์คัมภีร์สหายนวรรค/อสังขตสังยุตต์						
ปฏิจจสมุปบาท : จุดกลางเริ่มต้นแห่งทุกข์ (มัชฌิมาสูตร)						
อิสระในสหายตนะ/นิพพาน						
	ปริยญาภิกิจ เพื่อเรียนรู้				ภาเวตัพพกิจ	อนาสวาทิสุตระ
อนิจจัง ปโลกธัมมัง เสื่อมสลาย	รูปารมณ	ตา	จักขุวิญญาณ	จักขุสัมผัสสะ	สติ/สมาธิ/ปัญญา	อนัตตา
	สัททารมณ	หู	โสตวิญญาณ	โสตสัมผัสสะ	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
	คันธารมณ	จมูก	ขานวิญญาณ	ขานสัมผัสสะ	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
	รสารมณ	ลิ้น	ชีวหาวิญญาณ	ชีวหาสัมผัสสะ	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
	โผฏฐัพพารมณ	กาย	กายวิญญาณ	กายสัมผัสสะ	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
อวิชชา สังขาร อติเตเต	ธัมมารมณ	หัวใจ	มโนวิญญาณ	มโนสัมผัสสะ	สติ/สมาธิ/ปัญญา	
สมุทย สังขะ	วิปาก (ผล) วัฏฏ์/ปัจจุบัน/อัสสาท/พาหิยสูตร				สังวรสูตร สมาธิสูตร	สังฆิกรณกิจ
	ทุกข์สังขะ				มรรคสังขะ	นิโรธสังขะ/ นิพพาน
นิโรธวาระ/เพื่อการดับ						
ปฏิจจสมุปบาท : จุดกลางเริ่มต้นแห่งทุกข์ (มัชฌิมาสูตร) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงปฏิจจสมุปบาทมี 3 กระบวนการ คือ (1) จุดเริ่มต้นจากอวิชชา (2)จุดกลาง (จุดปลาย) ชรามณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส (ดูการเก็บเชือก)						
ทางออกจากวัฏฏะ/ไตรสิกขา						
จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ (ศีล) ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ (สมาธิ) ยํ ทุกฺขํ ตทฺนตฺตา (ปัญญา) ภิกษุทั้งหลาย จักขุ(ตา)ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา						
(Pali Tipitaka: 18/1/1) (Tasonthi, 2025)						

อายตนะในฐานะเป็นวิปัสสนาภูมิ อยู่ในกระบวนการแห่งปฏิจจนสมุปบาทที่ 5 ที่เกิดต่อจากนามรูปและ เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ นับว่าเป็นกระบวนการอยู่ตรงกลางแห่งปฏิจจนสมุปบาทเป็นแหล่งที่เหมาะสม เป็นแหล่ง แก่การเจริญวิปัสสนาภาวนา เรียกว่าวิปัสสนาภูมิ ในพระสูตรพระพุทธองค์มักจะ แสดงธรรมตรงท่ามกลาง เรียกว่า มัชฌิมาสูตร ธรรมที่งดงามในท่ามกลาง สำหรับคนที่มีปัญญานกลาง และปริยสาณกันยายน- ธรรม ธรรมที่งามในที่สุด พุทธองค์มักจะแสดงแก่คนที่มีปัญญาน้อย ส่วนอาทิกัลยาณธรรม ธรรมที่ไพเราะ ในเบื้องต้น คือ อวิชชานั้น พุทธองค์ไม่นิยมแสดงไว้ในพระสูตรมากนัก แม้พระองค์จะตรัสรู้เริ่มต้นจากอวิชชา เป็นอันดับแรก เพราะมีเนื้อหาสาระที่ลึกซึ้ง คัมภีร์ภาพ ยากแก่ผู้ที่มีตัณหาครอบงำ เพลินเพลินในทุกข์จะรู้ได้ ดังนั้น การศึกษาเรื่องอายตนะซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของปฏิจจนสมุปบาท หรืออภิปัจจยตา เท่ากับศึกษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ผลการวิจัยพบว่า การมีอายตนะภายใน 6 นั้น จะต้องนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7 ที่เหลือ) อยู่กับอริยบทใหญ่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน และอริยบทเล็ก เช่น คู้มือ จับสัมผัสกับสิ่งของ เหยียบพื้น หลายใจ เป็นต้น 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7 ที่เหลือ) คอยดูเวทนาทั้ง 5 คือ สุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัส และอุเบกขา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7

ที่เหลือ) คอยดูอาการกระแสทางจิต ที่เรียกว่า วิญญาณวิถี 6 คือ จักขุวิญญาณวิถี โสตวิญญาณวิถี ฆานวิญญาณวิถี ชิวหาวิญญาณวิถี กายวิญญาณวิถี มีกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ อโมหะ หรือ อกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นหรือไม่ เมื่อมีก็รู้ เมื่อไม่มีก็รู้ 4) **ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การใช้สติเป็นประธาน (ร่วมกับมรรคมองค์ 7 ที่เหลือ) ดูอาการทางกระแสทางจิตหรือใจ ที่มีกุศล อกุศล และอัปผยาภยธรรมที่ปรากฏ ขึ้นปรุงแต่งทางใจแล้ว และรูปละเอียด เช่น การเดินหรือระบบการทำงานของหัวใจและประสาทอื่นที่ปรากฏ ชัดทางใจ สติปัฏฐาน 4 นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทางสายเอกเพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อความบริสุทธิ์ แห่งจิตใจ โดยการนำสติปัฏฐานไปกำหนดในอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ตารางที่ 3 แสดงสติปัฏฐาน 4 มีสติเป็นประธานด้วยการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ

สติปัฏฐาน 4 มีสติเป็นประธาน (ในองค์มรรค 8) ด้วยการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ (วิหริติ)						
อายตนะ	ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ
วิญญาณวิถี	จักขุ วิญญาณ	โสต วิญญาณ	ฆานวิญญาณ	ชิวหา วิญญาณ	กายวิญญาณ	มโน วิญญาณ
สติปัฏฐาน 4	กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน					

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิตผลการวิจัยพบว่า พระพุทธองค์ได้แสดงวิธีการปฏิบัติในคัมภีร์สหายตนะวรรคไม่มีการใช้คำบริกรรม(สมมติชื่อ)ในอารมณ์กัมมัฏฐาน โดยผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบปฏิบัติตามหลักของสัทธรรม 3 บรูณาการร่วมกับศีล 4 คือ 1) ปริยัติ คือ การใช้อายตนะเป็นไปเพื่อการศึกษา ตามพระธรรมและวินัย 2) ปฏิบัติ การใช้สติปัฏฐาน 4 กำกับควบคุม โดยปฏิบัติตามปาริสุทธิศีล 4 ประการ ที่พระพุทธโสมหาเถระได้วางแนวทางไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (Phra Buddhaghosa Mahathera, 2012) ได้แก่ (1) ปาติโมกขสังวรศีล มีศรัทธาระวังในการรักษาศีล 5, 8, 10, 227, 331 เป็นปกติ ไม่ให้ตกไปในอบาย (2) อินทริยสังวรศีล มีสติสำรวมในอินทรี 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติประจำ (3) อาชีวะปรีสุทธศีล มีวิริยะเพียรในการดำรงชีพด้วยสมาธิขะ เป็นปกติประจำ (4) ปัจจยสันนิสิตศีล มีปัญญาพิจารณาในการเสพบริโภคปัจจัย 4 หรือปัจจัยภายนอก เป็นปกติประจำ จนที่สุดคือความเป็นอิสระแห่งการดำรงชีวิต 3) ปฏิเวธ การมีปัญญาได้เข้าใจรู้แจ้งความสัมพันธ์ระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกอย่างแท้จริง (ปฏิวิฆิตวา) พัฒนาจิตใจให้เกิดความเป็นอิสระภาพ ดังนั้น คำว่า ความเป็นอิสระแห่งจิตในงานวิจัยนี้ จึงมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียะ ได้แก่ การมีสติคุ้มครองในอินทรี 6 เพราะธรรมชาติของสตินั้นเมื่อเกิดแล้วย่อมปิดกั้นกระแสแห่งอกุศลทันที่ คลายความเป็นตัวตน หรือ อัตตานุทิทธิได้ทันที 2) ระดับโลกุตตระ ระดับไม่ติดใจ ยึดมั่น คายความยึดมั่นในความเป็นตัวตน หรือ สักกายทิฏฐิออกเสียได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระโสดาบันจะต้องละได้โดยเด็ดขาด ที่สุดคือความเป็นอิสระจากอายตนะเหล่านั้น ที่เรียกว่า สหายตนะนิโรธ คือ การมีอายตนะเป็นไปเพื่อการดับกิเลสตัณหา คือ พระนิพพาน

ตารางที่ 4 แสดงปฏิปทาสหายตนะโมเดล

ปฏิปทาสหายตนะโมเดล							
สัทธิธรรม 3	สติปัฏฐานมีสติเป็นประธานในการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ						
- ปริยัติ - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ	อายตนะ ภายนอก	สี	เสียง	กลิ่น	รส	สัมผัส	ธรรม
	อายตนะ ภายใน	ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ
	ไตรลักษณ์	- อนิจจัง เปลี่ยนแปลง - ทุกขัง บีบคั้น กดดัน - อนัตตา ไม่เป็นไปตามอำนาจของใคร					
	ศีล 4 ประการ	ปาติโมกขสังวรศีล มีศรัทธาระวังต่อเนื่องในการรักษาศีล 5, 8, 10, 227, 311 เป็นปกติ ไม่ให้ตกไปในอบาย					
		อินทริยสังวรศีล มีสติสำรวมในอินทริย 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติประจำ					
		อาชีวนิวิริยศีล มีวิริยะเพียรในการดำรงชีพด้วยสัมมาชีวะ เป็นปกติประจำ					
		ปัจฉยสันนิสิตศีล มีปัญญาในการเสพบริโภคปัจจัย 4 หรือปัจจัยภายนอก เป็นปกติประจำ จนที่สุดคือความเป็นอิสระ					

องค์ความรู้ใหม่

การปฏิบัติก็มีมาตรฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต คณะผู้วิจัยได้อรรถาธิบายใหม่จากการวิจัย เรียกว่า “ปฏิปทาสหายตนะโมเดล 2 : ปฏิบัติเพื่อพระนิพพาน” หมายถึง ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อพระนิพพานนั้น มีอุปนิสัยไม่เหมือนกัน เพราะที่มาของแต่ละคน ผู้ที่ชอบปฏิบัติสมถภาวนามากกว่า เหมาะเจริญกายนุสสนาสติปัฏฐาน สามารถทำลายสุขวิปลาส คือ ความงดงามของรูปกายไปเสียได้ ย่อมเห็นแต่ความเป็นอสุภะทำให้จิตคลายความกำหนัดหรือราคะออกเสียได้ หรือ เวทนานุสสนาสติปัฏฐาน สามารถทำลายสุขวิปลาส คือ ความสุขที่หลอกลวงไปเสียได้ เห็นแต่ชีวิตเป็นวิปริณามทุกข์ คือ ทุกข์ที่ต้องเปลี่ยนอริยาบถตลอดจึงบดบังไม่ให้เห็นทุกข์ และผู้ที่มีอุปนิสัยชอบปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามากกว่า ควรเจริญจิตตานุสสนาสติปัฏฐาน สามารถทำลายนิมิจวิปลาส คือ ความคงที่ถาวรออกเสียได้ เพราะจิตมีการเปลี่ยนแปลงทุกเสี้ยววินาที และเข้าถึงอนิจจตาได้ง่ายขึ้น หรือ เจริญธัมมานุสสนาสติปัฏฐาน ทำลายอัตตวิปลาส คือ ความมีตัวตน การบังคับบัญชาออกเสียได้ เพราะเมื่อเจริญธัมมานุสสนา ย่อมเห็นสสารแห่งเหตุและปัจจัยเท่านั้น ที่เกิด ตั้ง และดับ จึงเห็นความเป็นอนัตตาได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการเจริญสติปัฏฐาน 4 เหมือนมีประตูเข้าสู่พระนิพพานอยู่ 4 ประตู ประตูใดประตูหนึ่งย่อมเป็นประตูไปสู่หนทางพระนิพพานทั้งสิ้น

Figure 1: Saṅgāyana Model 2 – Practice for Attaining Nirvana

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือการมีปัญญาที่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงว่า รูป-นามนั้นมีลักษณะและกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เกิดขึ้นและดับไป ๆ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่มีตัวตนบังคับบัญชาไม่ได้ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์อย่างถาวร เรียกว่า นิพजरรม หรืออมตธรรม ได้แก่ พระนิพพานโมเดล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าค้นพบการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่จากภายในจิตใจ พัฒนาจิตให้ความบริสุทธิ์ ได้ผลิธรรมโอสถด้วยการสอนธรรมะเพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในจิตเกิดสุขอิสระ โดยวิธีจากง่าย คือ อนุพุททิกถา สอนจากทาน ศีล สวรรค์ เนกขัมมะ อาทินวะ ไปตามลำดับ จนถึงการเรียนรู้ในอายตนะทั้ง 6 จนเข้าถึงอริยสัจธรรมหรืออิสรภาพในที่สุด ปฏิปทาสฬายตนะ พระองค์ทรงตรัสไว้ในคัมภีร์สฬายตนะวรรค ว่า สฬายตนะนิโรธ คือ ความดับกิเลสในอายตนะ 6 ประการ ได้แก่ นิพพาน (Pali Tipitaka: 18/117/94) เรียกอีกนัยหนึ่งว่า สอุปาทิเสสนิพพาน คือ การดับกิเลสในจิตใจแต่ชีวิตเบญจขันธ์ยังเหลืออยู่นั่นเอง หรือ การดับคือการไม่เกิดขึ้นของตัณหา ได้แก่ พระนิพพานนั่นเอง (Phra Nārada Thera, 1998)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์ในพระไตรปิฎก สรุปได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนประโยชน์ของสฬายตนะเรื่องปัญจกิกขัตถุ เหตุว่าด้วยเรื่องที่ภิกษุผู้สอบถามปัญหากันว่า ในบรรดาอายตนะทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย สรรวมอินทรีย์ประเภทไหนดีที่สุด ซึ่งก็ไม่มีคำตอบที่ดีที่สุดจึงได้ไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธองค์ตอบว่า การมีสติสัมปชัญญะอินทรีย์ 6 หรือ อายตนะทั้ง 6 สำเร็จประโยชน์สูงสุด (Thai Tripitaka: 25/360/40) เพราะว่า อินทรีย์เหล่านี้เป็นเพียงช่องทางทำให้เกิดวิญญานวิถิ กระบวนการทางความรู้สึกเท่านั้น การฝึกฝนทางใจต่างหาก เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตตํ ทนตํ สุขาวหิ” (Pali Tripitaka: 25/35/22) แปลว่า จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ (Thai Tripitaka: 25/35/36) เมื่อกล่าวถึงอายตนะ ย่อมมีความเกี่ยวโยงถึงหลักแห่งปฏิจกสมุปบาท เพราะว่า อายตนะเป็นกระบวนการข้อต่ออันดับที่ 5 คือ อวิชชา สังขาร วิญญาน นามรูป และสฬายตนะ ซึ่งเป็นโซ่ระหว่างกลางแห่งปฏิจกสมุปบาท ดังนั้น จะต้องอบรมฝึกฝนการมีสติไปเรียนรู้ในอายตนะเหล่านั้น สติที่ไปกำหนดเรียนรู้กับอายตนะเหล่านั้น เรียกว่า สติปัฏฐาน 4 โดยทำงานร่วมกับอินทรีย์ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา นามอินทรีย์องค์ธรรม 4 ที่มี ศรัทธา วิริยะ สมาธิ

ปัญญาก็เกิดร่วมด้วยโดยความเป็นสัมมปยุตตปัจจัย (Tasonthi, 2011) คือ เป็นปัจจัยเอื้อต่อสติในทริย โดยการประกอบรวมกันอยู่แล้ว ด้วยการที่มีสติคุ้มครองทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผ่านทางสฬายตนะ จึงทำให้อินทรียทั้ง 5 พัฒนาจิต 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียะทำให้อกุศลธรรม คือการละวางความเป็นตัวตนเป็นสันติสุขภายในที่ยั่งยืน หรือชั่วคราว 2) ระดับโลกุตตระ สามารถทำลายราคะ อวิชชาได้ เป็นสันติสุขภายในอย่างยั่งยืน ในภาษาบาลีเรียกว่า สฬายตนนิโรธ (Pali Tripitaka: 30/88/189) คัมภีร์พระพุทธศาสนา และงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสฬายตนะ ก็จะมีสาระและกล่าวถึงโครงสร้างของอายตนะและมีสติในการฝึกอายตนะภายในที่เหมือนกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะการทำความเข้าใจในการจำแนกการทำงานของอายตนะภายใน 6 ประการ เป็นสิ่งที่ทุกคนเรียนรู้ได้สิ่งที่สำคัญอันดับแรกคือการมีสติเพราะสติมีหน้าที่กั้นอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสอนความสัมพันธ์ของอายตนะทั้งหมดนี้ ด้วยการอุปมา อุปมา ประโยชน์ และโทษของอายตนะในคัมภีร์สฬายตนวรรคว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสอายตนะ 6 ประการนี้ ที่บุคคลไม่ฝึกฝน ไม่คุ้มครองไม่รักษา ไม่สำรวมระวังแล้ว ย่อมนำทุกข์หนักมาให้ ที่บุคคลฝึกฝนดี คุ้มครองดีรักษาดี สำรวมระวังดีแล้ว ย่อมนำสุขมากมาให้” (Thai Tripitaka: 18/128/71) การใช้สติปฏิฐานพิจารณาภายในอารมณ์กัมมัฏฐาน อันเป็นอายตนะ คือ ช่องทางแก่การเจริญเติบโตของรูปและนาม พระภิกษุตาจริยธมมปาลเถโร จึงกล่าวว่า “อตถกมโต” (Phra Bhaddanta Carita Dhammapāla Thera, 2020) เพื่อพิจารณาทั้ง 6 หมวดในส่วนของอานาปานสติแล้ว ได้คือ ตา/จักขุประสาท หู/ชานประสาท จมูก/ชานประสาท ลิ้น/ชีวหาประสาท กาย/กายประสาท มีถึง 5 อายตนะล้วนแล้วแต่เป็นส่วนของกายานุปัสสนา มีเพียงส่วนเดียวที่เป็นนามธรรม คือ มนายตนะ ใจ อายตนะทั้ง 6 มีประโยชน์ต่อการเป็นเครื่องให้สติปัญญาดำเนินไปสู่สันติสุขปัจจุบัน และมรรคผลนิพพานต่อไป หากผู้ที่เจริญสติทางกายสามารถทำลายอสุภวิปลาสไปเสียได้ ผู้ที่เจริญสติกำหนดเวทนาสามารถทำลายสุขวิปลาสไปเสียได้ ผู้ที่มีสติกำหนดทางจิตสามารถทำลายนิจจวิปลาสไปเสียได้ ผู้ที่ใช้สติกำหนดธรรม สามารถทำลายอัตตวิปลาสไปเสียได้ ทางใดทางหนึ่งสามารถกระทำพระนิพพานให้แจ้งได้ การกระทำพระนิพพานให้แจ้ง คือ การมีปัญญารู้แจ้งในกายใจโดยความเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นจุดสูงสุดแห่งการพัฒนาปัญญาตามแนวทางที่ถูกต้องตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้ว่า “สพเพ สงขารา อนิจจา ... สพเพ สงขารา ทุกขา... สพเพ ธมมา อนตตา ยทา ปญญา ย ปสฺสติ อถ นิพพินฺนติ เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา” (Pali Tripitaka: 25/277/64) กระบวนการพัฒนาปัญญาให้ถึงความเป็นจริงคือไตรลักษณ์ 3 ประการนี้ จึงจะเป็นการเข้าถึงอริสัจแห่งจิต ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนา (Tasonthi, 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของอายตนะในสฬายตนวิภังคสูตร” ที่ได้สรุปผลการวิจัยว่า (1) ทำให้เกิดมีการฝึกจิต (2) ทำให้เกิดความรู้สึกในศีล (3) ทำให้กิเลสไม่เข้าสู่จิตใจ (4) ทำให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และ (5) ทำให้ถึงความ สันทุกข์ทั้งปวงได้ (พระมหาภาธร อาภาธโรและคณะ, 2561) สาระตถะแห่งที่เกี่ยวข้องกับสฬายตนะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นการศึกษากระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในคัมภีร์สฬายตนวรรคซึ่งเป็นการนำเอาความรู้ความเข้าใจเรื่องอายตนะมาเป็นหลักธรรมที่ใช้ส่งเสริมในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ต้องอาศัยหลักโพธิปักขิยธรรมคือธรรมะอันเป็นเครื่องตรัสรู้ บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นอายตนะตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นอายตนะตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ประเวศ วสี จึงกล่าวว่า “สิ่งที่สำคัญคือจะต้องทำจิตให้เป็นกลาง ที่เรียกว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะความเป็นกลาง ไม่มีอคติ 4 คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ จึงจะสามารถรู้เห็นตามความเป็นจริงได้” (Wasi, 2002) และสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง “อายตนะกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา” กล่าวถึงการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา มีการบรรลุธรรมด้วยอารมณ์กรรมฐานหลากหลาย เช่น ในมหาสติ

ปฏิฐาน 4 คือ 1) หมวดกายานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 7 หมวดย่อย 2) หมวดเวทนานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 9 ข้อ 3) หมวดจิตตานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 16 ข้อ 4) หมวดธัมมานุปัสสนาสติปฏิฐาน มี 5 หมวดย่อย ซึ่งสามารถบรรลุธรรมได้ทุกหมวด เมื่อได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน จนเห็นความไม่เที่ยงแปรปรวน คือ อนิจจัง เป็นต้น ตามนัยของวิปัสสนาญาณ आयตนะกับการบรรลุธรรมจึงมีความสำคัญต่อการบรรลุเป็นพระอริยบุคคล หรือ สำคัญต่อพุทธศาสนิกชนยิ่งนับเป็นธรรมะอีกหมวดหนึ่งที่น่าสนใจ (Phra Suphot Thammavaddhano, 2019) จุดเด่นของพระพุทธศาสนาและวิปัสสนา ได้แก่ สติปฏิฐาน 2 หมวด คือ 1) เวทนา 2) ธรรม เพราะ เวทนาและธรรมนั้นมีความละเอียดลึกซึ้งมาก จะต้องมีการปฏิบัติธรรมและปฏิบัติธรรมอบรมมาดีแล้ว จึงเกิดสติ และวิปัสสนาปัญญาไปพิจารณาเห็นชัดในจิตและธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายตนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปฏิฐาน 4 จากการใช้แบบประเมินตนเองหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประเมินความองค์ความรู้และเข้าใจในหมวดสหายตนะหลังจากการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับสหายตนะแล้ว พบว่า ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจเรื่องอายตนะภายในกับภายนอก ไม่แตกต่างกันมาก ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 ผลการประเมินตนเองหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในหมวดสหายตนะ

อายตนะ	คะแนนค่าเฉลี่ยสูงสุด	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ภายใน	4.02	0.06
ภายนอก	4.15	0.26

ผลการประเมินจากตารางที่ 5 พบว่า ส่วนใหญ่มีความเข้าใจเรื่องอายตนะภายในกับภายนอก ไม่แตกต่างกันมากนักหลังรับฟังการบรรยายองค์ความรู้เกี่ยวกับสหายตนะ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ปฏิบัติ ส่วนใหญ่มีความสนใจในการฝึกปฏิบัติมาบ้างก่อนแล้วและเป็นผู้ศึกษาพระไตรปิฎกมาบ้างแล้ว แต่หากไม่มี องค์ความรู้มาก่อนหรือเป็นผู้ฝึกใหม่ อาจมีความสับสนในการตามรู้อายตนะโดยเฉพาะการพิจารณาอายตนะ ภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งที่ตามรู้ทันได้ยากหากไม่มีสติอยู่ในปัจจุบันขณะ การเข้าใจเกี่ยวกับสหายตนะจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการในการฝึกสติปฏิฐานให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น โดยคะแนนค่าเฉลี่ยความ เข้าใจเกี่ยวกับอายตนะภายในและภายนอกอยู่ที่ 4.02 และ 4.15 จึงสามารถนำมาประกอบสรุปผลได้ในระดับ หนึ่งว่า การฝึกกัมมัฏฐานต้องเรียนรู้และเข้าใจ และพัฒนาไปที่ละขั้น โดยต้องอาศัยผู้สาธยายธรรมที่มีความ เชี่ยวชาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามแนวทางแห่งหลักธรรมตามพระไตรปิฎก จึงสามารถสรุปได้ว่า องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปฏิฐาน 4 ในเรื่องอายตนะ ภายใน 6 และภายนอก 6 สามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ โดยต้องอาศัยผู้สาธยายธรรมที่มีความเชี่ยวชาญ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติประกอบกับการฝึกปฏิบัติเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นอิสระแห่ง จิตได้ตามลำดับ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์สหายตนะตาม แนวสติปฏิฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต การปฏิบัติร่วมกับสติปฏิฐาน 4 แล้วย่อมทำให้เราทราบว่า สติ กับปัญญาเป็นการทำงานเป็นเอกภาพมากขึ้นขององค์มรรค คือ สัมมาสติ สำหรับผู้ที่พัฒนาตัวเองไปสู่ ความเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐที่เรียกว่า อารยชน หรืออริยบุคคล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาหรือปฏิบัติ ปาริสุทธิศีล 4 ประการ สอดคล้องตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า คือ 1) ปาติโมกข-สังวรศีล การสำรวมรักษาศีล 2) อินทริยสังวรศีล คือการรู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเป็นจุดเริ่มต้นของ การศึกษาและของสุขภาวะได้ 3) อาชีวนปาริสุทธิศีล การดำรงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การเสพ

บริโภคผ่านอายตนะด้วยปัญญา (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008) ดังนั้น แนวทางแห่งการพัฒนาตัวเองตามปฏิปทาสหายนะโมเดล จึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องฝึกฝนเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ เพราะว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเชื่อมั่นว่า มนุษย์สามารถฝึกฝนจนถึงความเป็นอริยบุคคล คือ พระโสดาบัน สกทาคามี อนาคามีและอรหันต์ได้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ทณโต เสฏโฐ มนุสเสสุ” (Pali Tripitaka: 25/321/72) แปลว่า ในหมู่มนุษย์ ๆ ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐได้ (Tasonthi, 2023)

ตารางที่ 6 แสดงปฏิปทาสหายนะโมเดล 1: ปฏิบัติเพื่อสันติสุขปัจจุบัน

ปฏิปทาสหายตะโนโมเดล 1: ปฏิบัติเพื่อสันติสุขปัจจุบัน								
สัทธิธรรม 3	สติปัฏฐานมีสติเป็นประธานในการไปกำหนดรู้ปัจจุบันขณะ / สมถะ+วิปัสสนา							
-ปริยัติ -ปฏิบัติ -ปฏิเวธ	อายตนะ ภายนอก	สี	เสียง	กลิ่น	รส	สัมผัส	ธรรม	
	อายตนะภายใน	ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ	
	ไตรลักษณ์	- อนิจจัง เปลี่ยนแปลง - ทุกขัง บีบคั้น กดดัน - อนัตตา ไม่เป็นไปตามอำนาจของใคร						
	ศีล 4 ประการ	ปาติโมกขสังวรศีล มีศรัทธาระวังในการรักษาศีล 5, 8, 10, 227, 311 เป็นปกติ ไม่ให้ตกไปในอบาย						
		อินทริยสังวรศีล มีสติสำรวมในอินทริย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติประจำ						
		อาชีวนิวิธศีล มีวิริยะเพียรในการดำรงชีพด้วยสัมมาชีวะ เป็นปกติประจำ						
		ปัจจุยสนันิสิตศีล มีปัญญาในการเสพบริโภคปัจจัย 4 หรือปัจจัยภายนอก เป็นปกติประจำ จนที่สุดคือ ความเป็นอิสระ						
โพธิปักขิยธรรม		อินทริย์ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา						

ตามความของ Wasi (2002) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 : สู่ภาพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา ว่า “ถ้าเราฝึกให้รู้อย่างเชื่อมโยงเสมอ ๆ การรู้อย่างเชื่อมโยงจะทำให้เราลดละความเห็นแก่ตัว หรือจากการทำเอาตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง เกิดพัฒนาการทางจิตวิญญาณ ทำให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวเอง และอิสระภาพ” (Wasi, 2002) ความเห็นนี้กล่าวถึงการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ต้องละความถือมั่นและยึดมั่นให้ได้ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงลักษณะนี้ว่าเป็น คุณสมบัติอันดับแรกของพระโสดาบัน ต้องละสักกายทิฐิ หรือความเห็นแก่ตัวออกเสียได้โดยเด็ดขาด (Pali Tripitaka: 31/64/75) ซึ่งการฝึกทางกายและจิตนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แบ่งกัมมัญฐานนั้นในพระไตรปิฎกเป็น 2 ประเภท คือ สมถกัมมัญฐาน และวิปัสสนากัมมัญฐาน การปฏิบัติกัมมัญฐานนั้นจะต้องเป็นบาทฐานหรืออุปการะแก่กันและกัน ดังที่พระพุทธองค์ตรัส ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ตสฺสึเม ทเว ยฺยคณฺหา วตฺตนฺติ สมฺโถ จ วิปสฺสนา จ ปวตฺตนฺติ”. (Pali Tripitaka: 14/831/526) แปลว่า ธรรม 2 ประการนี้ คือ สมถะ และ วิปัสสนา ควบคู่กันไป (Tasonthi, 2023) ที่เป็นเช่นนี้เพราะสมาธินั้นมีอุปการะมากต่อการเจริญวิปัสสนากัมมัญฐาน หากมีสมาธิมาก ย่อมทำให้จิตผ่องใสมากขึ้น เมื่อจิตผ่องใสทำให้การเจริญวิปัสสนาปัญญาพิจารณาในธรรมต่าง ๆ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และพระเรรูกาเน จันทวิลมเถระ กล่าวว่า “สิ่งที่พึงกระทำเพื่อความบรรลุความเป็นบริสุทธิ์แห่งจิต คือ การเจริญสมาธิ เพราะการเจริญวิปัสสนาเริ่มต้นจากการเจริญสมาธิ” (Phra Rerukane Chanthawimala Thera, 2013) อย่างไรก็ตามธรรมทั้ง 2 ถ้าจำแนกตามองค์มรรคแล้วเป็นสัมปยุตตธรรม คือ เป็นธรรมที่ประกอบร่วมกัน สมถภาวนา ได้แก่ สัมมาสมาธิ วิปัสสนาภาวนา ได้แก่ สัมมาทิฐิ ดังนั้น ทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาจึงเป็นธรรมที่เคียงคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาหาองค์ธรรมของการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัญฐานในคัมภีร์สหายตนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอิสระแห่งจิต ก็คงไม่พ้นจากจากหลักแห่งโพธิปักขิยธรรมเพราะ **ปริยัติ** คือ การศึกษาพระธรรม และ **ปฏิบัติ** คือการทำให้มรรค 4 ผล 4 เกิดขึ้น ส่วน **ปฏิเวธ** คือการรู้แจ้งตลอดสายแห่งความสัมพันธภาพของรูปและนามสูงสุดคือพระนิพพาน สมดังที่พระสุเมธกคสาณมิตเถระได้พรรณนาไว้

ในคัมภีร์อภิธรรมตถวิภาวินีฎีกา ว่า “ตตถ อตตานํ ธาเรนเต จตุสฺส อปเปสฺสุ วฏฺฐทุกฺขेषฺส จ อปตฺตานํ กตฺวา ธาเรน ตีติ ธมฺโม จตฺมคฺคผลนิพฺพานวเสน นววิธํ ปริยตฺติยา สห ทสฺวิธํ วา ธมฺโม” (Phra Sumanglasamit Thera, 1999) แปลว่า ชื่อว่า พระธรรม ได้แก่ สภาวธรรมที่รักษาผู้กระทำ (ความดี) ด้วยตนเอง ไม่ให้ตกไปในอภายภูมิ 4 และวิภูฏทุกฺข พระธรรมมี 9 อย่าง คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 หรือมี 10 รวมปริยัตติธรรมอีก 1 (Tasonthi, 2023) จะเห็นได้ว่า ปฏิปทาสหายนะโมเดล รวมองค์ธรรมโพธิปักขิยธรรม ได้แก่ อินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ทั้งหมดเป็นวิปัสสนาภาวนาด้วยการไปกำหนดเรียนรู้ในสหายนะ จึงเข้าถึงความเป็นอริสราภาพแห่งจิต หรือ พระนิพพานได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า “ผุฏฺฐสฺส โลภมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ” (Pali Tripitaka 25/271/386) แปลว่า จิตของผู้ที่เป็นอริยะ อันโลกธรรมกระทบแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว (Tasonthi, 2023)

สรุป

การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สหายนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่มที่ 18 จัดองค์ความรู้ได้ 2 หมวด คือ 1) สฬายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดทุกข์ในภพภูมิ เรียกว่า สมุทวาระ 2) สฬายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และภพภูมิ เรียกว่า นิโรธวาระ ด้านการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ร่วมกับสฬายตนะ ได้แก่ การมีสติไปกำกับอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ถูกอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์มากระทบแล้วเจริญวิปัสสนาภาวนาด้วยการมีสติคุ้มครองอยู่ในกาย เวทนา จิต ธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้ในคัมภีร์สหายนะสู่การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 นั้นต้องมีสติกำหนด ปัจจุบัน คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธานตามดูอยู่กับอริยบทใหญ่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน และอริยบทเล็ก เช่น คู้มือ จับสัมผัสกับสิ่งของ เหยียบพื้น หลายใจ เป็นต้น 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติเป็นประธานตามดูเวทนาทั้ง 5 คือ สุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัส และอุเบกขา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธานตามดูอาการกระแสทางจิต ที่เรียกว่า วิญญูณวิถีสี่ทั้ง 6 มีจักขุวิญญูณวิถีสี่ เป็นต้น 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติเป็นประธานตามดูอาการทางกระแสทางจิตหรือใจ ที่มีกุศล อุกุศลและอภัยกตธรรมที่ปรากฏขึ้น

การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติก็มีพื้นฐานในคัมภีร์สหายนะตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อความเป็นอริสราแห่งจิต ด้วยการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติที่มีพื้นฐานใช้สัทธิธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นแนวทางการพัฒนา ปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือมีสติและปัญญาพิจารณาในกายอยู่กับปัจจุบันขณะ 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติและปัญญาพิจารณาในเวทนาทั้งหลายที่เกิดขึ้นขณะปัจจุบัน 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ มีสติและปัญญาพิจารณาจิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีสติและปัญญาพิจารณาในกุศลธรรม อุกุศลธรรมและอภัยกตธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ บุรณาการร่วมกับปาริสุทธิศีล 4 ได้แก่ 1) ปาติโมกขสังวรศีล การมีศรัทธารักษาศีล 2) อินทรีย์สังวรศีล การมีสติรักษาอายตนะภายใน 6 3) อาชีวปริสุทธิศีล การมีความเพียรในสัมมาชีพ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การมีปัญญาเสพบริโภคปัจจัยภายนอก เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขและความเป็นอริสราแห่งจิตมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกิยะ ได้แก่ การมีสติคุ้มครองในอินทรีย์ 6 เพราะธรรมชาติของสตินั้นเมื่อเกิดแล้วย่อมปิดกั้นกระแสแห่งอกุศลทันที คลายความเป็นตัวตน หรือ อัตตานุทิฏฐิได้ทันที 2) ระดับโลกุตตระ ระดับไม่ติดใจ ยึดมั่น คลายความยึดมั่นในความเป็นตัวตน หรือ สักกายทิฏฐิออกเสียได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระโสดาบันจะต้องละได้โดยเด็ดขาด การมีอายตนะเป็นไปเพื่อการดับกิเลสตัณหา คือ พระนิพพาน เรียกอีกอย่างว่า สอุปาทิเสสนิพพาน หรือ สฬายตนนิโรธ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์สฬายตนะตามแนวสติปัฏฐาน จัดองค์ความรู้ได้ 2 หมวด คือ 1) สฬายตนะ ที่เป็นไปเพื่อการเกิดในภพภูมิ หรือ เกิดทุกข์ 2) สฬายตนะที่เป็นไปเพื่อการดับภพภูมิ หรือ ดับทุกข์ สอดคล้องกับหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งมี 2 สาย คือ 1) สายเกิดทุกข์ คือ สมุทวาระ (2) สายดับทุกข์ คือ นิโรธวาระ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา วัด สำนักสงฆ์ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรพัฒนาระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการพัฒนาศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้สาธยายธรรม โดยเน้นองค์ความรู้จากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะความรู้พื้นฐานเรื่องคัมภีร์สฬายตนวรรค เล่มที่ 18

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ร่วมกับสฬายตนะ ได้แก่ การมีสติไปกำกับอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ถูกอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์มากระทบแล้วมีสติกำหนดปัจจุบันใน 4 ฐาน กั้นอกุศลธรรมไม่ให้เกิด ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การศึกษาเรื่องสฬายตนะ และสติปัฏฐาน 4 นี้จำเป็นต้องต้องเรียนรู้ร่วมกัน ขาดจากกันไม่ได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานโดยใช้สัทธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นแนวทางการพัฒนา ปฏิบัติตามสติปัฏฐาน 4 ซึ่งไม่มีคำบริกรรมในอารมณ์กัมมัฏฐาน บูรณาการร่วมกับศีล 4 ได้แก่ 1) ปาติโมกข์สังวรศีล การมีศรัทธารักษาศีล 2) อินทริยสังวรศีล การมีสติรักษายายตนะภายใน 6 3) อาชีวปริสุทธศีล การมีความเพียรในสมาธิ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การมีปัญญาเสพวิปัสสนาปัจจยภายนอก เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขและความเป็นอิสระแห่งจิต เรียกว่า ปฏิปทาสฬายตนะโมเดล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา วัด สำนักสงฆ์ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรนำรูปแบบดังกล่าวนี้ไปประยุกต์สอนและใช้ได้ทั้งตัวนักปฏิบัติเองในชีวิตประจำวัน รวมถึงองค์กรได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 คัมภีร์ในหมวดสังยุตตนิกาย มีความเหมาะสมสามารถนำไปสังเคราะห์ วิเคราะห์วิจัยด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างยิ่ง

2.2 ควรนำเอาหลักวิปัสสนาภูมิอื่น เช่น ชันธ 5 ธาตุ 18 อินทริย 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท มาร่วมสังเคราะห์ วิเคราะห์กับคัมภีร์สฬายตนวรรค ตามแนวสติปัฏฐาน 4

References

- Kanari, T. (2007). *Kaliyuga and Thailand's Economic Crisis*. (3rd ed.). Bangkok: Amarin Book Center.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1957). *Pali Tripitaka: Mahachula Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- _____. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.

- _____. (2023). *Mahachulalongkornrajavidyalaya University Development Plan, Phase 13 (B.E. 2566-2570): Public Version*. Retrieved June 7, 2024, from <https://pr.mcu.ac.th/?p=9693/2024/07/12>
- Phra Bhaddanta Carita Dhammapāla Thera. (1993). *Pathikavagga Aṭṭhakathā*. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University Press.
- Phra Buddhaghosa Mahāthera. (1983). *Patthūpasiddhi*. Bangkok: Chalermchan Printing.
- _____. (2012). *Visuddhimagga: Thai Translation*. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.
- Phra Kaccāyana Mahāthera. (1997). *Kaccāyana vyākaraṇa*. (Translated by Mahachulalongkornrajavidyalaya University). Bangkok: Wiriya Phatthana Printing.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2008). *Holistic Well-Being in Buddhism* (6th ed.). Bangkok: Kled Thai.
- _____. (2010). *Dhamma Analysis* (2nd ed.). Bangkok: Charoendee Mangkhang Printing.
- _____. (2012). *What Did the Buddha Realize?* Bangkok: King of Advertising and Graphics Co., Ltd.
- Phra Rerukane Chanthawimala Thera. (2013). *Vipassana Meditation*. (Translated by Sunthorn Plamin). Bangkok: Pimsuay Publishing.
- Phra Suphot Thammavaddhano. (2019). The Six Sense Bases and the Attainment of Enlightenment in Buddhism. *MCU Philosophical Review Journal*, 2(2), 51-63.
- Phra Thepwethi (P.A. Payutto). (1989). *The Buddha's Teaching Techniques*. (2nd ed.). Bangkok: Buddhist Dhamma Foundation.
- Phra Visuddhācārya Mahāthera. (2020). *Dhātu-vatthu-saṅgaha-pāṭhanissaya*. (2nd ed.). Bangkok: Prayurasat Thai Printing.
- Phra Nārada Thera. (1998). *Milindapañha Aṭṭhakathā*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- _____. (1999). *Abhidhammatthasaṅgah Aṭṭhakathā*. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University Press.
- Phra Sumaṅgalasamit Thera. (1999). *Abhidhammatthavibhāvanīṭikā*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- _____. (1992). *Abhidhānappadīpikā sūci*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Phramaha Phathorn Aphatharo et al. (2018). An Analytical Study on the Significance of the Six Sense Bases in the Salayatana Vibhanga Sutta. *MCU Social Science Review*, 7(3), 101-111.
- Phramaha Sutith Apakaro (Oboon). (2005). *Learning Innovation: People, Community, and Development*. Bangkok: Pisit Thai Offset.
- Somdet Phra Buddhaghosacarya (P.A. Payutto). (2024). *Entering the Rains Retreat: A Life of Learning*. Retrieved February 22, 2025, from https://www.papayutto.org/th/book_detail/769

- Sriariya, Y. (2007). *Kaliyuga and Thailand's Economic Crisis*. (3rd ed.). Bangkok: Amarin Book Center.
- Tasonthi, S. (2011). *Disappearance of the Dhamma*. Thonburi: Think Beyond Books.
- _____. (2022). *One Month of Mind Observation for Nirvana*. Thonburi: Think Beyond Books.
- _____. (2023). The Four Noble Truths: The Identity of Buddhist Teachings. *Mahachula Academic Journal*, 10(1), 205-220.
- Thongsuk, T. (2023). *Depression Can Be Cured: Just Family Care and Attention*. Ubon Ratchathani: Siritham Offset.
- Wasi, P. (2002). *The Human Path in the 21st Century: Towards a New Paradigm of Development*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

**การพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย
วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมหาวงษ์***

**The Development of Multimedia Teaching Materials on “Thai Patterned
Bamboo Woven Fans” in the Subject of Home Economics for Upper Primary
School Students at Wat Mahawong School**

¹นุสบา บุญโนนแต้, ชญาภัทร ก่ออารีโย และ เปรมระพี อูยามาวีรหิรัญ

¹Nutsaba Boonnonta, Chayapat Kee-ariyo and Premraphi Ooaymaweerahirun

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nutsababoonnonta@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) หาประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดมหาวงษ์ ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สื่อการสอนมัลติมีเดีย พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย แบบทดสอบภาคปฏิบัติ แบบประเมินความเหมาะสมของสื่อการสอน และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 จากการวิเคราะห์ผลประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ คะแนนจากการฝึกทักษะระหว่างเรียน (E_1) และคะแนนจากการทดสอบทักษะปฏิบัติชิ้นงานหลังเรียน (E_2) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับ 81.75/89.87 2) นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ จากการวิเคราะห์ผลความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72

คำสำคัญ: สื่อการสอนมัลติมีเดีย; พัดจักสาน; ไม้ไผ่; วิชาการงานอาชีพ; นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

Abstract

The objectives of this research were: 1) to evaluate the efficiency of the multimedia teaching materials on “Thai Patterned Bamboo Woven Fans” in the subject of home economics, and 2) to assess the students' satisfaction with the multimedia teaching materials on “Thai Patterned Bamboo Woven Fans” in the subject of home economics. This study

*Received February 13, 2025; Revised February 25, 2025; Accepted February 27, 2025

employed a quantitative research design. The sample group consisted of 6 students from the 6th-year upper primary school at Wat Mahawong School, selected through cluster sampling. The research instruments included the multimedia teaching materials on “Thai Patterned Bamboo Woven Fans,” a practical skills test, an evaluation form for the propriety of the teaching materials, and a satisfaction survey. The statistical tools used for data analysis included percentage, mean, and standard deviation.

The findings of the study revealed: 1) The efficiency of the multimedia teaching materials on the “Thai Patterned Bamboo Woven Fans” met the standard of 80/80. The analysis showed that the scores from the skill practice during the course (E1) and the post-course practical skills test (E2) were 81.75/89.87, respectively; and 2) Students expressed a high level of satisfaction with the multimedia teaching materials on the “Thai Patterned Bamboo Woven Fans.” The overall satisfaction analysis indicated that the students were highly satisfied, with a mean score of 4.72.

Keywords: Multimedia Teaching Materials; Woven Fans; Bamboo; Home Economics Subject; Upper Primary School Students

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) เข้าสู่ยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 มนุษย์ทุกคนในสังคมจึงต้องปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน โดยการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีคุณภาพ และมีประสิทธิผลอย่างเต็มที่ โดยปัจจุบันศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานไม่ตรงกับตลาดแรงงาน ครอบครัวมีรูปแบบที่หลากหลายและเปราะบางส่งผลต่อการบ่มเพาะให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพ ประกอบกับการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยผ่านสังคมยุคดิจิทัล ในขณะที่คนไทย จำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อวิกฤตค่านิยม ทักษะคติ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่กลุ่มเด็กปฐมวัยที่ต้องพัฒนาให้มีสุขภาพกาย และใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาคนไทยทุกวัยให้เป็นคนดี มีสุขภาพดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะ ความรู้ และความสามารถที่ปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรอบตัวบนพื้นฐานของสถาบันทางสังคมที่แข็งแกร่ง ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกันพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023)

การงานอาชีพมีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต เพราะการงานอาชีพเกี่ยวข้องกับทุกคนทั้งในชีวิตประจำวันและงานอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนเทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้และผลผลิตต่าง ๆ ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และศาสตร์อื่น ๆ ทักษะการทำงานจะช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาวิธีคิด ทั้งความคิดเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์วิจารณ์ มีทักษะสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้ ใช้ความรู้และทักษะเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางานด้วยกระบวนการออกแบบ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งสามารถค้นหาข้อมูลหรือสารสนเทศ ประเมินสารสนเทศ ประยุกต์ใช้ทักษะการคิด

การสร้างสรรค์การวางแผนขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ สื่อดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริงอย่างสร้างสรรค์ สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถตรวจสอบได้ ทักษะอาชีพเป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (knowledge-based society) ดังนั้น ทุกคนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ และมีคุณธรรม ครูผู้สอนจึงต้องเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดด้านเหตุผล สร้างสรรค์ และวิเคราะห์วิจารณ์ รวมถึง ทักษะสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้า สร้างองค์ความรู้ แก้ปัญหา และตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ministry of Education, 2014)

การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือช่วยถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ศักยภาพ ทางความคิด เสริมสร้าง คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมแก่ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้นี้มีหลาย ประเภทและมีคุณลักษณะแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อการเรียนรู้นี้ในปัจจุบันมีอิทธิพลสูงในการเรียน ให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองสามารถเชื่อมโยงแหล่งความรู้ที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนมาสู่ การเรียนรู้ของผู้เรียนได้ในเวลาอันรวดเร็วและไม่มีข้อจำกัด จึงเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ควร ให้ความสนใจ สื่อในปัจจุบันมีความสำคัญต่อมนุษย์ในการสื่อสารข้อมูลสารสนเทศ สื่อจึงเป็นตัวกลาง ที่ช่วยสื่อสารระหว่างผู้สอนไปยังผู้เรียน ให้เข้าใจและเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (Nithedsilp, 2008) การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นหลัก โดยเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง กระบวนการจัดการศึกษา จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพสูงสุด โดยเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ ในส่วนของความรู้ควรบูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับแต่ละระดับ การศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม (National Education Act, 2010)

จากสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอน พบว่าผู้เรียนมีความสามารถและทักษะการเรียนรู้ ที่แตกต่างกัน ทำให้การสอนแบบบรรยายและสาธิตไม่ตอบโจทย์ เกิดความเบื่อหน่าย ไม่เข้าใจขั้นตอน การปฏิบัติงาน ครูต้องอธิบายซ้ำหลายครั้ง ส่งผลให้การสอนไม่เป็นไปวัตถุประสงค์และกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น สื่อการสอนมัลติมีเดียจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญมีการใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือในกิจกรรมการสอน ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ในเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ที่มากขึ้น และเพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ ของหลักสูตรรายวิชา ผู้วิจัยจึงได้มีแนวคิดในการพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมหาหงษ์ เพื่อเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล เป็นไปตามมาตรฐานของหลักสูตรรายวิชา สามารถนำความรู้ไปใช้ ประกอบอาชีพ สร้างโอกาสทางการศึกษาพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย เรื่องงานประดิษฐ์ วิชาการงานอาชีพ ผู้วิจัยได้ทำการเลือกเนื้อหาที่นำมาใช้ในการพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ทำวิจัยได้ศึกษาเฉพาะนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2567 และเรียนวิชาการงานอาชีพพื้นฐาน โรงเรียนวัดมawang จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 40 คน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดมawang ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2567 และเรียนวิชาการงานอาชีพพื้นฐาน จำนวน 40 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดมawang ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2567 และเรียนวิชาการงานอาชีพพื้นฐาน จำนวน 40 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สื่อการสอนมัลติมีเดียพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย แบบทดสอบภาคปฏิบัติ แบบประเมินความเหมาะสมของสื่อ และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย

1. สื่อการสอนมัลติมีเดียพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย โดยมีเนื้อหาดังนี้

ตอนที่ 1 วัสดุ และอุปกรณ์สำหรับการสานพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย

ตอนที่ 2 การสานพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย

ตอนที่ 3 การประกอบพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย

ในการประเมินความเหมาะสมสื่อการเรียนรู้เฉลี่ยทุกด้านเท่ากับ 4.81 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.24

2. แบบทดสอบภาคปฏิบัติ ใช้สำหรับวัดประสิทธิภาพผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนและหลังเรียนจากการใช้สื่อพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย

1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินทักษะปฏิบัติ ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เพื่อวัดความสามารถในการปฏิบัติพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย

2) นำแบบประเมินที่สร้างเสร็จแล้วไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความชัดเจนทางภาษา

3) นำแบบประเมินเสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

4) นำแบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบมาคัดเลือกข้อที่มีค่า ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

5) ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์นำแบบประเมินทักษะปฏิบัติไปใช้วัดทักษะการพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ ของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ในการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ด้วยการประเมินค่า IOC (Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.71-1.00 อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

3. แบบประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดียวิชาการงานอาชีพ เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมหาวัน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ศึกษาทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และ ความเป็นประโยชน์ของสื่อมัลติมีเดียวิชาการงานอาชีพ เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย เพื่อนำไปใช้ในการ สร้างแบบประเมิน

2) กำหนดขอบเขต และโครงสร้างของแบบประเมินให้ครอบคลุมตาม วัตถุประสงค์ของการศึกษา

3) นำแบบประเมินที่ผ่านการแก้ไขจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน เพื่อพิจารณาคุณภาพของแบบประเมิน

4. แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย ซึ่งแบบประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบประเมิน

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ ซึ่งประกอบด้วยคำตอบย่อยแบ่งเป็น 5 ระดับ โดยใช้มาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) และให้คะแนนแต่ละระดับตั้งแต่คะแนนน้อยที่สุด คือ 1 ถึงค่าคะแนนมากที่สุดคือ 5

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ในการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ด้วยการประเมินหาค่า IOC (Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.86 - 1.00 อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

จากนั้นนำแบบประเมินไปขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คนเพื่อประเมินความเหมาะสมของ แบบสอบถาม ด้วยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับคือ แบบทดสอบมีความเหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.64 อยู่ในระดับ เหมาะสมมากที่สุด จึงนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยมีความต้องการทดสอบความเที่ยงตรง และความเหมาะสม ของแบบสอบถามก่อนที่จะนำแบบสอบถามไปทำการเก็บข้อมูลจริง ดังนี้

1) การทดสอบความเที่ยงตรง โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเนื้อหาความ เหมาะสมของภาษา และโครงสร้างแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ และ แบบประเมินความพึงพอใจ รวมถึงให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจำนวน 7 คน ตรวจสอบโครงสร้างแบบประเมิน นำข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ 7 คน มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ของ ความสอดคล้อง

ถ้าค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่า 0.50 ขึ้นไป แสดงว่าคำถามข้อนั้นมีความ เที่ยงตรง เชิงเนื้อหา แต่ถ้าได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) น้อยกว่า 0.50 หรือมีค่าเป็นลบ แสดงว่าคำถามนั้นไม่มีความ เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ในงานวิจัยนี้ พบว่า ข้อคำถามที่นำมาใช้มี ค่ามากกว่า 0.50 ขึ้นไป และแบบสอบถาม โดยรวมมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.97

2) การประเมินความเหมาะสม โดยผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ด้วยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณ ค่า 5 ระดับคือ แบบทดสอบมีความเหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และ เหมาะสมน้อยที่สุด

โดยกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมคือ ถ้าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีค่าตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปถือว่าแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้ เมื่อทำการทดสอบ ความเหมาะสมของสื่อการสอน พบว่า แบบสอบถามโดยรวมมีค่าความเหมาะสม เท่ากับ 4.64

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. นำสื่อการเรียนรู้ประกอบการจัดการเรียนการสอนตรวจสอบความพร้อมในการใช้งานโดยผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 7 ท่าน จากนั้นประเมินความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้ นำผลการประเมินที่ได้มาปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ให้ดีขึ้น และนำสื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2. นำสื่อการเรียนรู้มาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างเรียนจากสื่อการเรียนรู้ นักเรียนต้องเรียนเนื้อหาให้เข้าใจ แล้วจึงทดสอบภาคปฏิบัติเรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ จากนั้นนำคะแนนจากระหว่างเรียนและทดสอบปฏิบัติหลังเรียนมาหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ ประกอบการจัดการเรียนการสอน (E_1/E_2) หาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ต่อไป

3. หลังจากให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้ใช้สื่อการเรียนรู้แล้วจึงให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้ประกอบการจัดการเรียนการสอน แล้วนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลอธิบายตัวแปรของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไว้ดังนี้

1. การประเมินคุณภาพและความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาและด้านสื่อการเรียนรู้ โดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

2. การทดสอบประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สถิติที่ใช้ คือ (E_1/E_2)

3. การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย สถิติที่ใช้ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดมawangษ์ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 40 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม สามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่อง พัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ

คนที่	คะแนนระหว่างเรียน					คะแนนหลังเรียน			
	การเตรียมอุปกรณ์และการเก็บรักษาอุปกรณ์ (4)	ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (4)	ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ (4)	ผลงานสำเร็จตามเวลาที่กำหนด (4)	ภาพรวมของผลงานสำเร็จ (4)	คะแนนรวม (20)	ร้อยละ	คะแนนหลังเรียน (20)	ร้อยละ
1	3	2	3	3	3	14	70.00	17	85.00
2	3	3	3	3	3	15	75.00	17	85.00
3	3	3	3	3	3	15	75.00	17	85.00
4	4	3	3	3	4	17	85.00	18	90.00
5	3	3	3	3	3	15	75.00	17	85.00

คนที่	คะแนนระหว่างเรียน					คะแนนหลังเรียน			
	การเตรียม อุปกรณ์ และการ เก็บรักษา อุปกรณ์ (4)	ขั้นตอน การ ปฏิบัติงาน ถูกต้อง (4)	ปฏิบัติงาน ด้วยความ ละเอียด รอบคอบ (4)	ผลงาน สำเร็จ ตามเวลา ที่กำหนด (4)	ภาพรวม ของ ผลงาน สำเร็จ (4)	คะแนน รวม (20)	ร้อยละ	คะแนนหลัง เรียน (20)	ร้อยละ
6	4	3	3	3	4	17	85.00	19	95.00
7	3	3	3	3	3	15	75.00	17	85.00
8	4	3	3	3	3	16	80.00	18	90.00
9	4	3	3	4	4	18	90.00	19	95.00
10	4	3	3	3	4	17	85.00	18	90.00
11	3	3	4	3	4	17	85.00	19	95.00
12	4	3	4	3	2	16	80.00	18	90.00
13	4	3	3	3	4	17	85.00	19	95.00
14	4	3	3	4	3	17	85.00	19	95.00
15	3	2	3	3	3	14	70.00	18	80.00
16	4	2	3	4	4	17	85.00	19	95.00
17	4	2	3	4	4	17	85.00	19	95.00
18	4	2	3	3	4	16	80.00	19	95.00
19	4	3	3	4	4	18	90.00	20	100.00
20	4	4	2	3	4	17	85.00	19	95.00
21	4	3	3	3	4	17	85.00	18	90.00
22	3	2	3	3	3	14	70.00	15	75.00
23	3	2	3	3	3	14	70.00	16	80.00
24	3	2	3	3	3	14	70.00	15	75.00
25	3	3	3	3	3	15	75.00	16	80.00
26	4	3	3	3	4	17	85.00	18	90.00
27	4	2	3	3	4	16	80.00	18	90.00
28	4	3	3	3	3	16	80.00	18	90.00
29	4	3	3	3	4	17	85.00	19	95.00
30	4	2	3	3	4	16	80.00	18	90.00
31	3	3	3	3	3	15	75.00	17	85.00
32	4	4	3	4	3	18	90.00	19	95.00
33	4	3	4	3	4	18	90.00	19	95.00
34	4	3	4	3	4	18	90.00	19	95.00
35	4	3	3	4	4	18	90.00	19	95.00
36	4	3	4	3	4	18	90.00	19	95.00
37	4	3	3	3	4	17	85.00	18	90.00
38	4	3	4	4	3	18	90.00	19	95.00
39	4	3	4	3	4	18	90.00	19	95.00
40	3	3	3	3	3	15	75.00	16	80.00
รวม						81.75		89.87	

จากตารางที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ค่า E2 มีประสิทธิภาพที่มากกว่า E1 มีประสิทธิภาพเป็น 81.75/89.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	14	35.00
หญิง	26	65.00
รวม	40	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 และเป็นเพศชาย จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหาของบทเรียน			
1.1 เนื้อหามีความเหมาะสมน่าสนใจก่อให้เกิดความรู้	4.73	0.45	มากที่สุด
1.2 เนื้อหาไม่ยากจนเกินไป มีความเข้าใจง่าย	4.75	0.44	มากที่สุด
1.3 เนื้อหา มีการแบ่งเป็นตอนๆ ที่ช่วยให้เกิดความรู้ความ	4.98	0.16	มากที่สุด
1.4 การจัดลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอนตามลำดับก่อน-หลัง	4.53	0.51	มากที่สุด
1.5 การจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาที่สะดวกต่อการเรียนรู้	4.78	0.42	มากที่สุด
1.6 เนื้อหากระชับเหมาะสมกับระยะเวลาการสอน	4.83	0.38	มากที่สุด
รวม	4.76	0.43	มากที่สุด
2. ด้านสื่อมัลติมีเดีย			
2.1 การออกแบบสื่อได้น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจของผู้เรียน	4.68	0.47	มากที่สุด
2.2 เสียงที่ใช้ในการบรรยายกระตุ้นให้เกิดความสนใจและน่าติดตาม	4.80	0.41	มากที่สุด
2.3 ใช้ภาษาถูกต้องเข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้เรียน	4.93	0.27	มากที่สุด
2.4 สื่อความหมายได้ชัดเจนเหมาะสมกับเนื้อหา	4.88	0.27	มากที่สุด
2.5 ภาษาและรูปภาพที่ใช้มีความสอดคล้องกัน	4.73	0.45	มากที่สุด
2.6 สีที่ใช้สวยงามและสบายตา	4.75	0.54	มากที่สุด
2.7 การเลือกใช้สีโดยรวมมีความเหมาะสม	4.75	0.54	มากที่สุด
2.8 ขนาดตัวอักษร ชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา	4.18	0.38	มาก
2.9 ภาพเคลื่อนไหวเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา	4.78	0.42	มากที่สุด
รวม	4.72	0.48	มากที่สุด
3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อมัลติมีเดีย			
3.1 การเรียนรู้ด้วยสื่อการสอนช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น	4.53	0.64	มากที่สุด
3.2 ผู้เรียนสามารถควบคุม และใช้สื่อได้ทุกที่ ทุกเวลา	4.68	0.47	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
3.3 เมื่อเรียนด้วยสื่อการสอนแล้ว ผู้เรียนมีความเข้าใจ เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทยมากขึ้น	4.68	0.47	มากที่สุด
3.4 ผู้เรียนสามารถนำความรู้ในบทเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.63	0.49	มากที่สุด
รวม	4.63	0.52	มากที่สุด
ภาพรวม	4.72	0.47	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.72$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหาของบทเรียนโดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.76$ เนื้อหา มีการแบ่งเป็นตอนๆ ที่ช่วยให้เกิดความรู้ความ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.98$ รองลงมาเนื้อหา กระชับเหมาะสมกับระยะเวลาการสอน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.83$ การจัดหมวดหมู่ของ เนื้อหาที่สะดวกต่อการเรียนรู้ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.78$ เนื้อหาไม่ยากจนเกินไป มีความ เข้าใจง่าย มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.75$ เนื้อหามีความเหมาะสมน่าสนใจก่อให้เกิดความรู้ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.73$ และการจัดลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอนตามลำดับก่อน-หลัง มีความ พึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.53$ ตามลำดับ ด้านสื่อมัลติมีเดียโดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจใน ระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.72$ ใช้ภาษาถูกต้องเข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้เรียน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.93$ รองลงมาสื่อความหมายได้ชัดเจนเหมาะสมกับเนื้อหา มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.88$ เสียงที่ใช้ในการบรรยายกระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจและน่าติดตาม มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.80$ ภาพเคลื่อนไหวเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.78$ สีที่ใช้ สวยงามและสบายตา และการเลือกใช้สีโดยรวมมีความเหมาะสม มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.75$ ภาษาและรูปภาพที่ใช้มีความสอดคล้องกัน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.73$ การออกแบบสื่อได้ น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจของผู้เรียน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.68$ และขนาดตัวอักษร ชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.18$ ตามลำดับ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อ มัลติมีเดีย มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.63$ ผู้เรียนสามารถควบคุม และใช้สื่อได้ทุกที่ ทุกเวลา และ เมื่อเรียนด้วยสื่อการสอนแล้ว ผู้เรียนมีความเข้าใจ เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทยมากขึ้น มีความพึงพอใจใน ระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.68$ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ในบทเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ $\bar{X} = 4.63$ และรองลงมาการเรียนรู้ด้วยสื่อการสอนช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.53$ ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา สื่อมัลติมีเดีย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

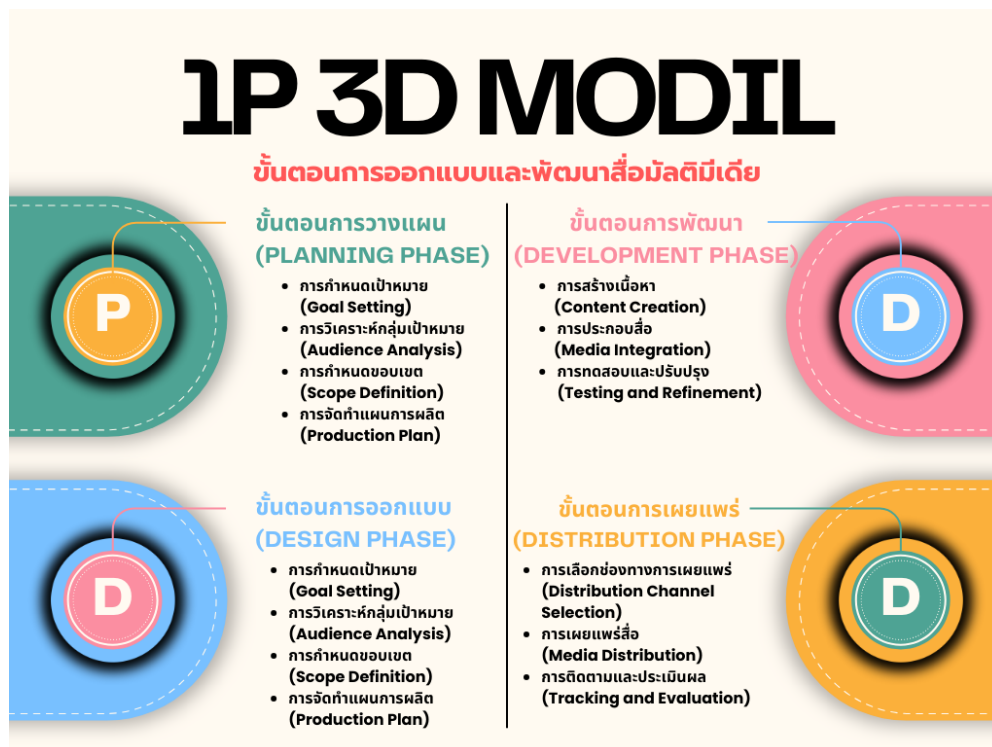

Figure 1: The New Body of Knowledge

1. ขั้นตอนการวางแผน (Planning Phase)
 - 1.1 การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของการสร้างสื่อมัลติมีเดีย
 - 1.2 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การศึกษาและทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถออกแบบสื่อที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย
 - 1.3 การกำหนดขอบเขต การกำหนดขอบเขตของเนื้อหาและรูปแบบของสื่อมัลติมีเดีย เพื่อให้การสร้างสื่อเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงประเด็น
 - 1.4 การจัดทำแผนการผลิต การวางแผนขั้นตอนการทำงาน กำหนดเวลา และทรัพยากรที่จำเป็นในการสร้างสื่อมัลติมีเดีย
2. ขั้นตอนการออกแบบ (Design Phase)
 - 2.1 การออกแบบเนื้อหา การวางโครงสร้างเนื้อหา กำหนดประเด็นสำคัญ และลำดับการนำเสนอเนื้อหา เพื่อให้เนื้อหามีความน่าสนใจและเข้าใจง่าย
 - 2.2 การออกแบบส่วนประกอบ การออกแบบองค์ประกอบต่าง ๆ ของสื่อมัลติมีเดีย เช่น ข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ และสื่อปฏิสัมพันธ์ ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน
 - 2.3 การออกแบบปฏิสัมพันธ์ การออกแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานกับสื่อมัลติมีเดีย เพื่อให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมและได้รับประสบการณ์ที่ดี
 - 2.4 การออกแบบภาพลักษณ์ การออกแบบรูปลักษณ์ของสื่อมัลติมีเดีย เช่น สี รูปแบบตัวอักษร และองค์ประกอบกราฟิก ให้มีความสวยงามและน่าสนใจ
3. ขั้นตอนการพัฒนา (Development Phase)
 - 3.1 การสร้างเนื้อหา การผลิตเนื้อหาต่าง ๆ ของสื่อมัลติมีเดีย เช่น การเขียนบท การถ่ายภาพ การบันทึกเสียง และการสร้างวิดีโอ

3.2 การประกอบสื่อ การนำองค์ประกอบต่าง ๆ ของสื่อมัลติมีเดียมาประกอบเข้าด้วยกัน เช่น การใส่ข้อความในภาพ การใส่เสียงประกอบวิดีโอ และการสร้างสื่อปฏิสัมพันธ์

3.3 การทดสอบและปรับปรุง การทดสอบสื่อมัลติมีเดียเพื่อให้แน่ใจว่าทำงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ก่อนที่จะนำไปเผยแพร่

4. ขั้นตอนการเผยแพร่ (Distribution Phase)

4.1 การเลือกช่องทางการเผยแพร่ การเลือกช่องทางการเผยแพร่สื่อมัลติมีเดียที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย หรือแอปพลิเคชัน

4.2 การเผยแพร่สื่อ การนำสื่อมัลติมีเดียไปเผยแพร่ในช่องทางที่เลือก

4.3 การติดตามและประเมินผล การติดตามผลการเผยแพร่สื่อมัลติมีเดีย และประเมินว่าสื่อมัลติมีเดียตามวัตถุประสงค์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawang พบว่า เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawang ที่ได้จัดทำขึ้น มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 81.75/89.87 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้นำรูปแบบการสอน ADDIE Model ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบการสอนที่นำออกแบบการเรียนการสอน และนักพัฒนาการฝึกอบรมนิยมใช้กัน ซึ่ง ADDIE Model มีลำดับการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Development) การนำไปใช้ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) รวมไปถึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ มีความถูกต้อง การใช้ตัวอักษรอ่านง่าย เสียงบรรยายมีความเหมาะสม ภาพประกอบมีความความชัดเจน ภาษาที่ใช้ในการบรรยายมีความเหมาะสม เข้าใจได้ง่ายนำมาพัฒนาเป็นสื่อการสอนที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทำให้นักเรียนสนใจเรียน และสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่า ค่า E2 มีประสิทธิภาพที่มากกว่า E1 เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในช่วงระหว่างเรียนครูผู้สอนให้นักเรียนศึกษาตั้งแต่ วัสดุ และอุปกรณ์สำหรับการสานพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย ขั้นตอนการสานพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย ขั้นตอนการประกอบพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย ตั้งแต่เริ่มต้นอย่างเป็นขั้นตอนพร้อมคำอธิบาย โดยในขณะที่นักเรียนปฏิบัติงานครูผู้สอนจะคอยให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือแก่นักเรียนในส่วนที่นักเรียนไม่เข้าใจตลอดระยะจนหมดคาบเรียนอีกทั้งยังให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนจนนักเรียนเกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้เมื่อนักเรียนนั้นได้ฝึกปฏิบัติในระหว่างเรียนจนเกิดเป็นประสบการณ์ และความเข้าใจ จึงทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ดีในการทดสอบหลังเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Fuangsri (2023) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเครื่องหอมไทย พบว่า โดยภาพรวม สื่อการสอนมัลติมีเดียเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำรูปไทย พบว่า มีค่าเท่ากับ 80.19/85.19 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ และยังสอดคล้องกับ Butkrut, and Kee-ariyo (2023) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย วิชาพื้นฐาน การประกอบอาหารประเภทแกงและต้ม เรื่อง แกงมัสมั่นสำหรับนักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ อาหารไทยมีอาชีพ โรงเรียนการอาหารไทยเอ็มเอสซี พบว่า ประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย วิชาพื้นฐานการประกอบอาหารประเภทแกงและต้ม เรื่องแกงมัสมั่น หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพอาหารไทยมีอาชีพโรงเรียนการอาหารไทยเอ็มเอสซี มีประสิทธิภาพในภาพรวมเท่ากับ 80.70/89.75 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.72$ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ 2 นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Thanong, and Kee-ariyo (2020) ได้ศึกษาการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเรื่องการเย็บตะเข็บผ้าพื้นฐานวิชาการงานอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดียเรื่องการเย็บตะเข็บผ้าพื้นฐานอยู่ในระดับมาก $\bar{X} = 4.42$ ซึ่งหมายความว่านักเรียนชื่นชอบและพอใจกับการใช้สื่อมัลติมีเดียในการเรียนรู้เนื้อหา Srirongkhon (2023) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย วิชาการงานอาชีพ นักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า 1 นักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะปฏิบัติร่วมกับสื่อมัลติมีเดียในวิชาการงานอาชีพ ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52

สรุป

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ เพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 40 คน โดยผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ ในภาพรวมมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.75/89.87 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ ซึ่งมีผลพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่นักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านเนื้อหาของบทเรียน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด รองลงมาด้านสื่อมัลติมีเดียโดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อมัลติมีเดีย นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การหาประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักษานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมawangษ์ พบว่า ผลการหาประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้เท่ากับ 81.75/89.87 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 ดังนั้นเพื่อให้สื่อมีประสิทธิภาพมากขึ้น หลังจาก

การใช้สื่อมัลติมีเดียควรปรับปรุงและพัฒนารูปแบบในการนำเสนอของสื่อมัลติมีเดีย ในรูปแบบ แอนิเมชัน 3 มิติ หรือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR application) เพื่อให้ เห็นความสมจริงมากขึ้น

1.2 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อการเรียนรู้เรื่องพดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการทำงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดมทาวงษ์ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในสื่อการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านต่าง ๆ พบว่า ด้านเนื้อหาของบทเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดกว่าทุกด้าน รองลงมาด้านสื่อมัลติมีเดียโดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อมัลติมีเดีย นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าการตีความจากเนื้อหา สู่การทำสื่อมัลติมีเดียภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงประกอบช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการพัฒนาสื่อการสอนในรูปแบบอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น สื่อมัลติมีเดียในรูปแบบเกม หรือสื่อมัลติมีเดีย 3 มิติ เพื่อตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างกัน และเพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้

2.2 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิคและรูปแบบการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสื่อการสอนและการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาค้นคว้าผลของการใช้สื่อการสอนกับตัวแปรอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การศึกษาความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ หรือการศึกษาค้นคว้าความคงทนในการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจผลของการใช้สื่อการสอนอย่างรอบด้าน และนำข้อมูลมาปรับปรุงพัฒนาสื่อการสอนให้ดียิ่งขึ้น

References

- Butkrut, T., & Kee-ariyo, C. (2023). The Development of Multimedia Teaching Materials for Basic Course of Cooking Massaman Curry and Soup for Students of Thai Professional Vocational Certificate Program, MSC Thai Culinary School. *Journal of Technical Education Development*, 35(127), 39-49.
- Chaithip, P. (2017). *Multimedia for Education*. Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Fuangsrri, K. (2023). Development of Multimedia in Local Wisdom Thai Incense Making. *Journal of Technical Education Development*, 35(126), 100-109.
- Ministry of Education. (2014). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2014)*. Retrieved June 23, 2024, from <https://www.academic.obec.go.th/images/document/.pdf>
- National Education Act. (2 0 1 0) . *Royal Gazette*. Retrieved June 23, 2024, from <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2553/A/045/1.PDF>
- Nithedsilp, W. (2008). *Instructional and Innovation for Learning*. (1st ed.). Pathum Thani: Skybook Company Limited.
- Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC. (2023). *The Thirteenth Plan B.E. 2566–2570 (A.D. 2023–2027)*. Retrieved June 23, 2024, from <https://mocplan.ops.moc.go.th>

- Saisombat, S. (2017). Job Satisfaction of Teachers in Secondary Schools under the Department of General Education, Roi Et Province. *Buabundit Journal of Educational Administration*, 20(4), 35-47.
- Srimongkhon, P. (2023). The Development of Learning Activities Emphasizing Practical Skills with Multimedia, Banana Leaf Work Subject, Vocational Certificate Students, 1st Year of the Field of Study Home Economics. *Phimoldhamma Research Institute Journal*, 10(3), 169-182.
- Thanong, T., & Kee-ariyo, C. (2020). The Multimedia Development on Basic Sewing in Home Economics Subject for Secondary 1 Students of Sinakharinwirot University Prasanmit Demonstration School (Secondary). *Journal of Industrial Education*, 14(1), 10-24.
- Waijittragum, P. (2020). Graphic and Multimedia Design to Promote Tourism for Ranong Province. *Journal of Faculty of Architecture*, 34(1), 102-113
- Watmahawong School, (2024). *Information about Watmahawong School*. Retrieved June 23, 2024, from <https://watmahawong.thai.ac>

กระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Developing Coaches Towards Professionalism through
Buddhist Peaceful Means

พจนารถ ซีบังเกิด

Potchanart Seebungkerd

กลุ่มบริษัทจิมมีเดอะโค้ช

Jimi the Coach Group, Thailand.

Corresponding Author's Email: jimi@jimithecoach.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้วัตถุประสงค์ของการวิจัยประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของโค้ช และแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นมืออาชีพตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) วิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพ และ 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยหลักพุทธสันติวิธี การวิจัยดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับการวิจัยเพื่อนำผลสู่การปฏิบัติ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านการโค้ช ผู้ที่มีประสบการณ์การโค้ช ผู้นำทางความคิด และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบหลักสูตร รวมทั้งการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยถูกนำไปสังเคราะห์เพื่อพัฒนากระบวนการ โมเดล และหลักสูตร ซึ่งได้รับการทดลองและประเมินผลในเชิงปฏิบัติ

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจุบันยังคงมีความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจเกี่ยวกับการโค้ชแบบมืออาชีพในสังคม อีกทั้งผู้ประกอบการอาชีพโค้ชมีทักษะและมาตรฐานการปฏิบัติที่หลากหลาย และบางส่วนยังขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ 2) การพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นมืออาชีพเป็นความจำเป็นทางสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมและความสัมพันธ์ที่รวดเร็ว โค้ชจึงต้องมีศักยภาพในการปรับตัวและทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางสังคม 3) มาตรฐานของสหพันธ์การโค้ชนานาชาติ เป็นกรอบการพัฒนาที่เหมาะสม เนื่องจากได้รับการยอมรับในระดับสากล 4) หลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 กัลยาณมิตรธรรม ขรรวาสธรรม พรหมวิหาร และโยนิโสมนสิการ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถของโค้ช โดยเฉพาะการฝึกสติที่มีความสำคัญยิ่ง และ 5) กระบวนการพัฒนาที่ใช้แนวทางการเรียนรู้แบบ 70:20:10 ของ Center for Creative Leadership (CCL) มีความเหมาะสมในบริบทของการพัฒนาโค้ช

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ได้แก่ 1) กระบวนการพัฒนาโค้ชตามหลักพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการ 2) โมเดล “รู้จริง อิงหลัก เจริญมรรค เจริญธรรม” (J.I.M.I. Model) และ 3) หลักสูตรการพัฒนาที่ผสมผสานระหว่างหลักการโค้ชสากลและหลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพของโค้ช และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม อันจะนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระดับบุคคลและระดับสังคม

*Received August 19, 2024; Revised December 20, 2024; Accepted January 8, 2025

คำสำคัญ: การพัฒนาโค้ช; โค้ชมืออาชีพ; พุทธสันติวิธี; การบูรณาการ; การฝึกสติ

Abstract

The aims of this study were: 1) to examine the current state, challenges, and needs for the coaching profession, alongside the concepts and theories related to the development of coaches towards professionalism based on modern scientific approaches; 2) to analyze Buddhist peaceful means that support the professional development of coaches; and 3) to design and propose a process for coach development towards professionalism grounded in Buddhist peaceful means. This research employed a research and development approach, integrated with action research. Data collection involved reviewing primary and secondary documents, as well as conducting in-depth interviews with experts in Buddhism, coaching, experienced coaches, thought leaders, and curriculum design specialists. The focus group discussions with qualified individuals were also organized. The findings from this research were synthesized to create a process, model, and curriculum, which were subsequently tested and evaluated in practice.

The research findings indicated that: 1) There remains a lack of consensus in society regarding the understanding of professional coaching, with coaches demonstrating varying levels of skills and adherence to professional standards, and some lacking confidence in fulfilling their roles; 2) The development of coaches towards professionalism is a critical need in the society due to the rapid changes in social contexts and relationships. Coaches must therefore possess the adaptability required to act as pillars of social support; 3) The standards set by the International Coaching Federation (ICF) serve as an appropriate framework for development, given their global recognition; 4) The Buddhist principles, including the Ariyasacca (Four Noble Truths), the concept of Kalyāṇamitta (good friendship), Gharāvāsadharmma (the four virtues for lay people), Brahmavihāras (the four sublime states of mind), and Yonisomanasikāra (wise reflection), are applicable in the development of coaching competencies, with mindfulness being particularly crucial; and 5) The 70:20:10 learning model from the Center for Creative Leadership (CCL) is well-suited to the context of coaching development.

A body of knowledge from the study includes: 1) An integrated process for coach development grounded in Buddhist peaceful means; 2) The "J.I.M.I. Model" (Journey to Coaching Wisdom, Integrating ICF Competencies, MiddleWay Approach, Integrity with the Dhamma); and 3) A curriculum that integrates global coaching methodologies with Buddhist teachings.

The findings from this research offer valuable insights for the establishment of professional coaching standards and the enhancement of people's well-being in the society, ultimately fostering mental stability and peaceful coexistence at both the individual and social levels.

Keywords: Coach Development; Professional Coaching; Buddhist Peaceful Means; Integration; Mindfulness Cultivation

บทนำ

ในปัจจุบัน การโค้ช (Coaching) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของบุคคลและองค์กร การโค้ชช่วยให้บุคคลสามารถตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ การโค้ชยังเป็นการสนับสนุนให้บุคคลพัฒนาและบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลและวิชาชีพ โดยใช้กระบวนการที่มีโครงสร้างและเป็นระบบ (Grant, 2003) อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทย การโค้ชยังคงเป็นแนวคิดใหม่ที่หลายคนยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการโค้ชมีอาชีวะ ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในทักษะและมาตรฐานการให้บริการของโค้ช ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของการโค้ช (Stober and Grant, 2006) ปัญหานี้ส่งผลให้เกิดความท้าทายในการพัฒนาโค้ชมืออาชีพที่มีทักษะและจริยธรรมที่เหมาะสมเพียงพอที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการที่ซับซ้อนในสังคมปัจจุบัน

ในบริบทของสังคมไทย งานวิจัยหลายชิ้นได้เริ่มต้นศึกษาการบูรณาการระหว่างหลักธรรมพุทธศาสนากับมาตรฐานการโค้ชระดับสากล เช่น งานของ Kanchanathawawat (2022) ได้นำหลักธรรมพุทธศาสนามาผสมผสานกับแนวคิดการโค้ชตามมาตรฐานสหพันธ์การโค้ชนานาชาติ (ICF) เพื่อพัฒนาโค้ชต้นแบบสันติภาพ โดยเน้นการใช้พุทธสันติวิธีเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของ Srirattanawong (2020) ที่เน้นการนำพุทธจิตวิทยามาปรับใช้ในการโค้ชในองค์กรธุรกิจ ซึ่งใช้โมเดล GROW และวงจรแห่งปัญญาในการพัฒนาภาวะผู้นำ ผลการศึกษาดังกล่าวได้สร้างแนวทางใหม่ในการพัฒนาโค้ชที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณธรรมและความรู้เชิงลึก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างออกไป โดยต่อยอดพัฒนาโค้ชที่ผ่านการศึกษาคำสอนและทักษะการโค้ชมาแล้ว และปัจจุบันมีอาชีพเป็นโค้ช ให้มีการพัฒนาอย่างละเอียดอ่อนและลงลึกขึ้นด้วยหลักของพุทธสันติวิธี และมีการฝึกในสนามจริงกับลูกค้าผู้รับการโค้ชจริง เพื่อสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงและประสิทธิภาพในการโค้ชของตนเอง ซึ่งยังไม่เคยมีการทำวิจัยในรูปแบบนี้มาก่อน นอกจากนี้ การวิจัยนี้ยังได้นำกระบวนการเรียนรู้แบบ 70:20:10 ซึ่งเป็นแนวทางที่พัฒนาโดย Center for Creative Leadership (CCL) มาใช้เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาทั้งในระดับทฤษฎีและการปฏิบัติ (Lombardo, and Eichinger, 1996)

แนวคิดการพัฒนาบุคลากรตามหลักสากลหรือทางตะวันตกเน้นการใช้กระบวนการโค้ช (Coaching) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของบุคคล โดยเฉพาะในด้านการโค้ชตามมาตรฐานสหพันธ์การโค้ชนานาชาติ (International Coaching Federation: ICF) ที่ให้ความสำคัญอย่างมากต่อจริยธรรมของโค้ช โค้ชมืออาชีพจะต้องยึดถือจริยธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากผู้รับการโค้ช ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้รับการโค้ชกล้าเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวและปัญหาที่แท้จริง (Whitmore, 2009)

โค้ชมีบทบาทเป็นกัลยาณมิตรหรือหุ้นส่วนชีวิตของผู้รับการโค้ช มีหน้าที่ช่วยให้ผู้รับการโค้ชเกิดการตระหนักรู้ ปลดล็อกศักยภาพที่แท้จริงออกมา และค้นหาทางออกของปัญหาด้วยตนเอง กระบวนการโค้ชนี้เน้นการยึดผู้รับการโค้ชเป็นศูนย์กลาง (Coachee Centric) โดยโค้ชจะรับฟังในสิ่งที่ผู้รับการโค้ชบอกเล่าโดยไม่ยึดติดกับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนเอง เพื่อให้ผู้รับการโค้ชสามารถค้นหาตัวตนที่แท้จริงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมที่ยั่งยืน (ICF, 2023)

กระบวนการโค้ชที่สมบูรณ์นั้นเป็นความร่วมมือระหว่างโค้ชและผู้รับการโค้ชตั้งแต่ต้นจนจบ โค้ชมีหน้าที่สะท้อนมุมมอง ให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้รับการโค้ชในทุกขั้นตอน โดยใช้แนวทางที่ได้รับการสนับสนุนจากการวิจัยและแนวทางการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) และการเปลี่ยนแปลง (Transformational Learning) เพื่อให้ผู้รับการโค้ชสามารถพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน (Mezirow, 1991)

การพัฒนาบุคลากรตามหลักธรรมในพุทธศาสนาเน้นการให้คำปรึกษาเชิงพุทธและการพัฒนาตนเองผ่านการฝึกสติและการตระหนักรู้ กระบวนการหลักในการพัฒนาตามหลักพุทธศาสนาคือการช่วยให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และตระหนักรู้ถึงปัญหาและทุกข์ของตนเองเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม การให้คำปรึกษาเชิงพุทธมุ่งเน้นการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและปัญหาที่เผชิญ โดยใช้ศิลปะและวิธีการทางจิตวิทยา รวมถึงการแสดงธรรมเทศนาเพื่อช่วยให้บุคคลมีความชัดเจนในการจัดการกับปัญหา ตัวอย่างเช่น การให้คำปรึกษาแก่นางปฐาจาราและนางกิสาโคตมี ซึ่งเป็นการใช้หลักธรรมเพื่อดับทุกข์และช่วยให้บุคคลพัฒนาสุขภาวะทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ (Phramaha Prayoon Dheeravanso, and Phramaha Khanchit Saenubol, 2003) นอกจากนี้ การพัฒนาตามหลักพุทธศาสนายังเน้นที่การฝึกสติ (Mindfulness) เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในตนเองและการพัฒนาทางจิตใจ การฝึกสติช่วยให้บุคคลมีสมาธิและความชัดเจนในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการเผชิญกับความท้าทายในชีวิต (Kabat-Zinn, 2003) การผสมผสานหลักธรรมเช่น กัลยาณมิตรธรรม, พรหมวิหาร 4, และสังคหวัตถุธรรม ในการให้คำปรึกษา ช่วยให้การพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน (Phra Thepveti, and Phramaha Kiangkrai Buachanat, 2023)

แรงจูงใจในการทำวิจัยเรื่อง "กระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธี" มาจากการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาโค้ชในฐานะเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมความสามารถและศักยภาพของบุคคลในสังคม การเห็นปัญหาที่ผู้ใช้บริการการโค้ช สื่อมวลชน และสังคมทั่วไปยังมีความคลาดเคลื่อนในความหมายและประโยชน์ของการโค้ชอย่างมืออาชีพ ทำให้เกิดความตั้งใจที่จะวิเคราะห์และทำความเข้าใจปัญหาเหล่านี้เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม อีกทั้งการนำหลักพุทธสันติวิธีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโค้ชจะช่วยเสริมสร้างโค้ชที่มีจริยธรรมและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความหมาย อีกทั้งแรงบันดาลใจนี้ยังมาจากความเชื่อที่ว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความลึกซึ้งและสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพและจิตใจมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การผสมผสานหลักการโค้ชสากลกับหลักพุทธธรรมในกระบวนการพัฒนาโค้ชจะช่วยเสริมสร้างความสุข ความสงบ และสันติในสังคม การวิจัยนี้ยังมุ่งหวังที่จะเห็นหลักพุทธธรรมเข้าไปมีบทบาทในองค์กรธุรกิจ ช่วยให้บุคลากรในองค์กรเหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุขและมีจริยธรรม ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ทั้งนี้หวังว่าโมเดลและกระบวนการพัฒนาที่นำเสนอจะได้รับการนำไปใช้ในวงกว้างและสามารถสร้างโค้ชที่มีคุณภาพ มีจริยธรรม และส่งเสริมสังคมที่ดีขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของโค้ช และแนวคิ
2. วิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพ และ
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย "บันได 9 ขั้น" ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยและพัฒนา (Research & Development) กับการนำผลวิจัยสู่การปฏิบัติ (Action Research) ภายใต้กรอบอริยสัจ 4 โดยในแต่ละขั้นของบันไดมีรายละเอียดดังนี้:

บันไดขั้นที่ 1 เป็นการศึกษาปัญหาและความต้องการของบุคคล ชุมชน องค์กร และสังคม โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงศึกษาบทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุชชินิพนธ์ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย

บันไดขั้นที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามศาสตร์สมัยใหม่ โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการ และกระบวนการ จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ เช่น เอกสารวิชาการ งานวิจัย ตำรา วารสาร และนิตยสาร ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

บันไดขั้นที่ 3 เป็นการศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมีการสนทนารธรรมกับพระเถระชั้นผู้ใหญ่และพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อเลือกหลักธรรมที่เหมาะสมในการทำงานวิจัย

บันไดขั้นที่ 4 เป็นการบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาก่อนหน้านี้ รวมถึงการจัดเวทีสนทนา และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

บันไดขั้นที่ 5 ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานในการโคชอยู่แล้ว โดยการบูรณาการความรู้และทักษะเดิมเข้ากับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อสร้างกระบวนการที่ลึกซึ้งและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

บันไดขั้นที่ 6 เป็นการนำกระบวนการที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติออกเป็นสามช่วงเวลา รวมทั้งสิ้น 27 วัน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกฝนในสถานการณ์จริงและสามารถนำไปปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

บันไดขั้นที่ 7 การประเมินผลกระบวนการและการเรียนรู้ของผู้รับการพัฒนา โดยการส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วม รวมถึงการเปรียบเทียบวิธีการโค้ชแบบเดิมกับวิธีการใหม่ที่ได้เรียนรู้ในหลักสูตรเพื่อวัดผลลัพธ์และประสิทธิภาพของกระบวนการที่พัฒนาขึ้น

บันไดขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย โดยนำเสนอเป็น "กระบวนการในการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธี" ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลายบริบทและสามารถต่อยอดได้ในอนาคต

บันไดขั้นที่ 9 เป็นขั้นตอนการติดตาม รักษา และพัฒนาต่อยอดกระบวนการให้ยั่งยืน โดยผู้วิจัยจะบรรจุกระบวนการนี้เป็นหลักสูตรประจำของสถาบัน Thailand Coaching Academy และขอการรับรองจากสมาพันธ์การโค้ชนานาชาติ (ICF) รวมถึงการเผยแพร่ให้กับพระสงฆ์เพื่อใช้ในการทำงานกับชุมชนต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของโค้ช และแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นมืออาชีพตามศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า 1) ผู้ที่ประกอบอาชีพโค้ชในปัจจุบันยังคงเผชิญกับความเข้าใจผิดและการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับความหมายและประโยชน์ของการโค้ชจากผู้ให้บริการ สื่อมวลชน และสังคมทั่วไป นอกจากนี้ ทักษะและมาตรฐานการให้บริการของโค้ชยังมีความแตกต่างกันในระดับต้นลึก รวมถึงโค้ชบางคนยังขาดความมั่นใจในตนเอง ส่งผลต่อการขาดความเชื่อมั่น

จากลูกค้าและความสามารถในการสร้างตัวตนที่น่าเชื่อถือ 2) การพัฒนาโค้ชเป็นความต้องการที่จำเป็นของสังคมในปัจจุบัน เนื่องจาก (ก) บริบทของสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้มนุษย์เกิดความสับสน ความขัดแย้ง และหลงทางในการบริโภคข้อมูลข่าวสารและการดำเนินชีวิต การพัฒนาศักยภาพและจิตใจของมนุษย์จึงมีความสำคัญต่อการอยู่รอดและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (ข) โค้ชเป็นอาชีพที่มีศักยภาพในการสร้างประโยชน์และความมั่นคงให้กับสังคม โดยอาศัยทักษะที่ช่วยเข้าใจ สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลง และแรงจูงใจในพฤติกรรมของมนุษย์ โค้ชสามารถเป็นพื้นที่ปลอดภัยและเป็นที่พักของสังคมผ่านการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงความจริงสูงสุด ลดอัตตา เคารพผู้อื่น และดำรงตนเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตอย่างมีจริยธรรม (ค) จำนวนโค้ชที่มีคุณสมบัติแบบมืออาชีพอย่างครบถ้วนยังมีจำนวนน้อยในอุตสาหกรรมโค้ช และ 3) แนวคิดในการพัฒนาโค้ชมืออาชีพตามศาสตร์สมัยใหม่สามารถใช้มาตรฐานจรรยาบรรณและสมรรถนะของสหพันธ์การโค้ชนานาชาติ (International Coaching Federation - ICF) เป็นแนวทางหลักได้ เนื่องจากมาตรฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับในระดับสากลมากกว่า 30 ปี โดยสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญทางตะวันตก และมีระบบการบริหารจัดการที่เชื่อถือได้ ทั้งนี้ การพัฒนาจริยธรรมและสมรรถนะของโค้ชสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในทุกหัวข้อ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทั้งในเชิงจิตวิญญาณและความเป็นมืออาชีพ ซึ่งผลการวิจัยในประเด็นนี้เป็นพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับ วัตถุประสงค์ การวิจัยข้อ 2 ซึ่งจะกล่าวถึงกระบวนการพัฒนาโค้ชในรายละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพ พบว่า หลักธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพตามแนวทางพุทธสันติวิธี ได้แก่ อริยสัจ 4, กัลยาณมิตรธรรม 7, พรหมวิหาร 4, ขรवासธรรม 4 และ โยนิโสมนสิการ ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการพัฒนา นอกจากนี้ สัมมาสติ หรือการฝึกสติอย่างถูกต้อง ได้รับการระบุว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาโค้ชให้เป็นมืออาชีพตามหลักพุทธสันติวิธี

การวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาพบว่า ผู้เข้าร่วมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตกผลึกทางความคิดในทิศทางเดียวกัน โดยระบุว่า นอกเหนือจากหลักธรรมที่ระบุไว้ในหลักสูตรแล้ว ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสนับสนุนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพ ซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ หนังสือ และการฟังธรรมจากแหล่งที่เชื่อถือได้

การฝึกสติ ได้รับการเน้นย้ำว่าเป็นปัจจัยสำคัญ โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการได้สังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเองในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการโค้ชอย่างมีสติ และเชื่อมั่นว่าการใช้ชีวิตด้วยความระลึกรู้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการโค้ชอย่างมืออาชีพ

ผลการประเมิน แสดงให้เห็นว่าระดับสติของผู้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนา มีการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ 66.67 โดยผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดเป็นกลุ่มที่มีการเจริญสติเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว ซึ่งคะแนนเพิ่มขึ้นร้อยละ 25.00 ขณะที่ผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดแสดงค่าเพิ่มขึ้นสูงสุดถึง ร้อยละ 300 เนื่องจากคะแนนก่อนการเข้ากระบวนการอยู่ในระดับต่ำมาก ผลการพัฒนาชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้นของสติและการระลึกรู้ส่งผลให้ความแตกต่างก่อนและหลังการพัฒนา มีความชัดเจนมาก

ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพตามแนวทางพุทธสันติวิธีนั้น จำเป็นต้องอาศัยการฝึกสติควบคู่กับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่องและมีระบบ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธี พบว่า กระบวนการวิจัยที่ดำเนินการตามแนวทาง บัณฑิต 9 ขั้น ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนากระบวนการ โมเดล และหลักสูตรการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพตามแนวทางพุทธสันติวิธี

โดยกระบวนการพัฒนาประกอบด้วย 7 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การคัดเลือกผู้สอน 2) การคัดเลือกผู้เรียน 3) การออกแบบหลักสูตร 4) การทดลองก่อนจัดหลักสูตร 5) การจัดหลักสูตรจริง 6) การประเมินผลผู้เรียน และ 7) การประเมินผลกระบวนการ โดยผลการวัดความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนามีคะแนน 4.71 จาก 5 คะแนนเต็ม คิดเป็น ร้อยละ 94.20 นอกจากนี้ ผลการพัฒนาพบว่า โค้ชที่เข้าร่วมกระบวนการมีความเข้าใจในหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการโค้ชเพิ่มขึ้น ร้อยละ 72.28 เมื่อเทียบกับก่อนการพัฒนา

ผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกสติ แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมมีการฝึกสติระลึกตัวตนระหว่างการโค้ชเพิ่มขึ้นจากเดิม ร้อยละ 67.79 กลุ่มตัวอย่างเชื่อมั่นว่าการพัฒนาดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อ ความน่าเชื่อถือ, ประสิทธิภาพในการโค้ช, และความมั่นใจของโค้ชมืออาชีพ

ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบกระบวนการพัฒนาและหลักสูตรที่สอดคล้องกับแนวทางพุทธสันติวิธี เพื่อสนับสนุนการยกระดับทักษะและคุณลักษณะของโค้ชในมิติที่ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการและจริยธรรม

องค์ความรู้ใหม่

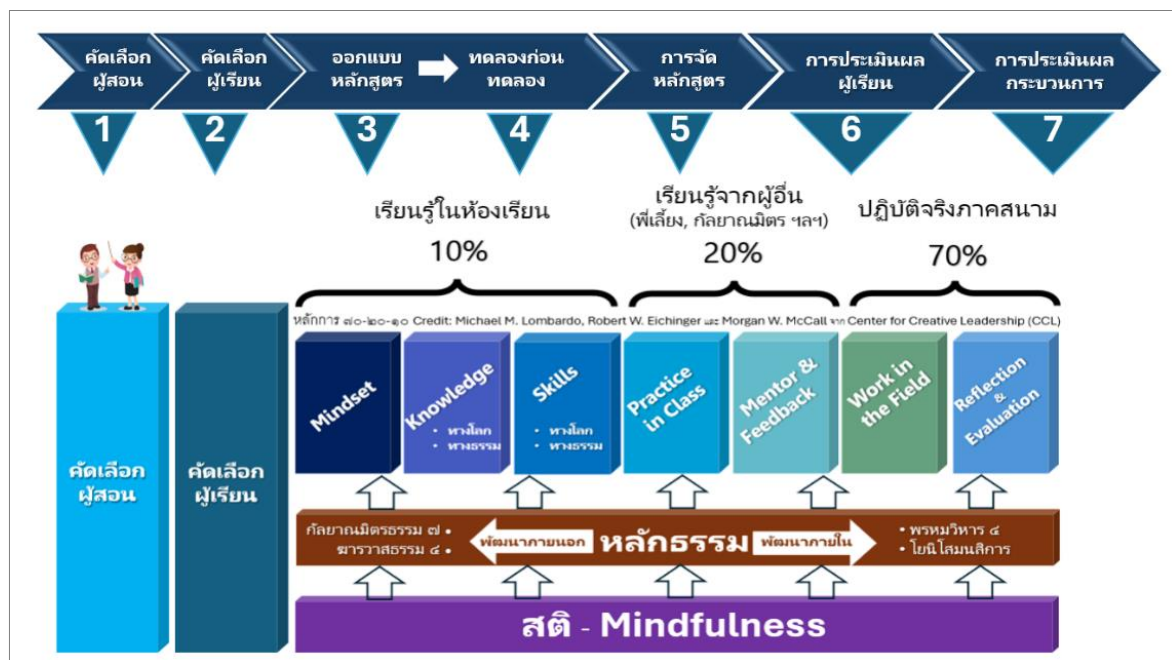

Figure 1: The Nine-Step Process for Developing Professional Coaches through Integrated Buddhist Peaceful Means with International Standards and Buddhist Principles

นอกจากกระบวนการพัฒนาที่ได้กล่าวถึงในส่วนก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมด้านการพัฒนาโค้ชในรูปแบบของโมเดลใหม่ ซึ่งเรียกว่า **"รู้จริง อิงหลัก เจริญมรรค เจริญธรรม"** หรือ **J.I.M.I. Model** โดยโมเดลนี้ถูกออกแบบเพื่อเป็นแนวทางเชิงบูรณาการในการพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นมืออาชีพ โดยมีองค์ประกอบหลักดังนี้

J = Journey to Coaching Wisdom (รู้จริง) ในการพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นมืออาชีพ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบและการฝึกฝนภายใต้มาตรฐานที่ได้รับการยอมรับ ในการวิจัยนี้ได้กำหนดให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินกระบวนการเรียนรู้ไม่น้อยกว่า 60 ชั่วโมง ซึ่งครอบคลุมระยะเวลา 3-4 เดือน

ตามแนวทางของ International Coaching Federation (ICF) โดยมีผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาและดูแลตลอดกระบวนการ ทั้งในด้าน หลักคิด (Mindset), ความรู้ (Knowledge), และ ทักษะที่สำคัญสำหรับโค้ช (Skills) เพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งในการเป็นโค้ชมืออาชีพ

I = Integrating ICF Competencies (อิงหลัก) งานวิจัยนี้ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางสันติวิธี ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม, ขรवासธรรม, พรหมวิหาร, และ โยนิโสมนสิการ มาเปรียบเทียบและผนวกเข้ากับสมรรถนะหลักของ ICF (ICF Competencies) ซึ่งเป็นแนวทางการโค้ชสมัยใหม่ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล จากนั้นได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ออกแบบหลักสูตรสำหรับกระบวนการพัฒนาโค้ช พร้อมทั้งการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพทั้งในเชิงวิชาการและจริยธรรม

M = Middle Way Approach (เจริญมรรค) หลักการพัฒนาโค้ชตามแนวทาง ทางสายกลาง อาศัยการออกแบบหลักสูตรที่ส่งเสริมการตกผลึกทางความคิดและการสะท้อนตัวตนผ่านการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง โดยเน้นการพัฒนากระบวนการให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ คือ ให้ผ่านการเรียนรู้ การสังเกต การวิเคราะห์ ตกผลึก และการมองโลกตามความเป็นจริง เพื่อป้องกันความสับสนหรือการหลงทางในการปฏิบัติ ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนามุ่งเน้นการเชื่อมโยงระหว่างการฝึกปฏิบัติในชีวิตจริงของการเป็นโค้ชและการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

I = Integrity with Dhamma (เจริญธรรม) แนวคิดนี้เน้นการหลอมรวมหลักธรรมในพุทธศาสนา เข้ากับหลักจริยธรรมของ ICF ในส่วนที่ ICF เรียกว่าจริยธรรมสำหรับวิชาชีพโค้ช หรือ Code of Ethics เพื่อสร้างพื้นฐานที่มั่นคงในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ของโค้ชมืออาชีพ การต่อยอดการใช้ชีวิตตามหลักธรรมช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและยกระดับมาตรฐานจริยธรรมในวงการโค้ชระดับสากล ทั้งในด้านวิชาชีพและการพัฒนาตนเองในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

Figure 2: “True Knowledge, Principle-Based, Path Development, Dhamma Cultivation” Model (J.I.M.I. Model)

โมเดลนี้ได้รับการออกแบบโดยอิงจากทั้งหลักพุทธสันติวิธีและมาตรฐานการโค้ชระดับสากล เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางจิตวิญญาณและความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ อันนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านทักษะการโค้ชและความเข้าใจเชิงจริยธรรมของผู้ปฏิบัติ

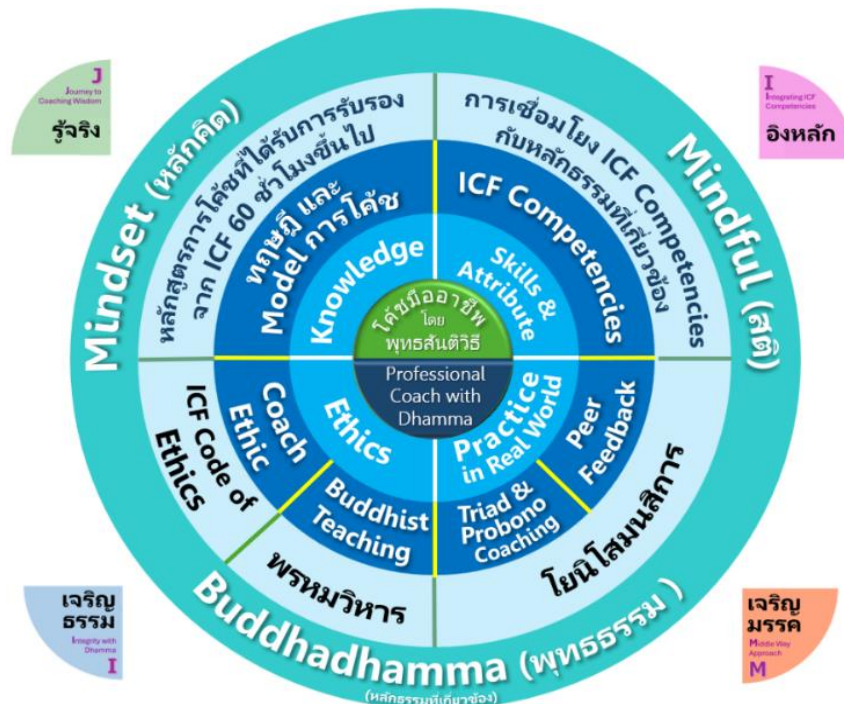

Figure 3: Components of the “True Knowledge, Principle-Based, Path Development, Dhamma Cultivation” Model (J.I.M.I. Model)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ได้วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยใช้หลักพุทธสันติวิธี เปรียบเทียบกับทฤษฎีการโค้ชแบบตะวันตก (ICF Competencies) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการจากผลการวิจัยที่ได้อธิบายข้างต้น สามารถอภิปรายในแต่ละวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของโค้ช และแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นมืออาชีพตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันของวิชาชีพโค้ชในประเทศไทยยังมีความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจเกี่ยวกับการโค้ชอย่างมืออาชีพทั้งในส่วนของผู้ให้บริการและสังคมทั่วไป รวมถึงมีความแตกต่างในทักษะและมาตรฐานการให้บริการของโค้ช ทั้งนี้ เป็นเพราะการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพยังเป็นการดำเนินการจำเป็นของสังคมไทย ที่ต้องเผชิญกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพและจิตใจมนุษย์มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ International Coaching Federation (ICF) ที่เน้นการพัฒนาโค้ชตามมาตรฐานจริยธรรมและความสามารถ (ICF Competencies) ซึ่งได้รับการยอมรับทั่วโลกเป็นเวลานานเกือบ 30 ปี (ICF, 2020)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพ ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมเช่น อริยสัจ 4, กัลยาณมิตรธรรม 7, พรหมวิหาร 4, ขรവാสนธรรม 4, และโยนิโสมนสิการ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธี โดยเฉพาะการฝึกสติให้

เป็นสัมมาสติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเสริมสร้างคุณภาพของโค้ช ทั้งนี้ เป็นเพราะหลักธรรมเหล่านี้ช่วยพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองและลดอดีต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้รับการโค้ช สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lomas et al. (2014) ที่ชี้ให้เห็นว่าการฝึกสติและสมาธิสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจที่ลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าแนวทางการโค้ชแบบตะวันตกเพียงอย่างเดียว

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพ โดยพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กระบวนการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพโดยใช้กระบวนการ 7 ขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกผู้สอน การคัดเลือกผู้เรียน รวมทั้งการพัฒนาโมเดล และหลักสูตรการสอน จนถึงการประเมินผล สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของโค้ชด้วยการใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อการโค้ช นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ที่ผ่านกระบวนการนี้มีความเข้าใจในหลักธรรมและการฝึกสติเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความมั่นใจในการปฏิบัติงานของโค้ช ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการพัฒนาโค้ชสู่ความเป็นโค้ชมืออาชีพ นอกจากจะใช้กระบวนการของศาสตร์สมัยใหม่แล้ว หากมีหลักธรรมในศาสนาพุทธเข้ามาบูรณาการส่งเสริมด้วยย่อมทำให้การพัฒนาได้รับผลลัพธ์ที่ดีจริงซึ่งงานวิจัยนี้ได้ดำเนินการแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cavanagh, and Spence (2013) ที่เสนอว่าการผสมผสานแนวคิดการโค้ชสมัยใหม่กับหลักธรรมในศาสนาพุทธย่อมให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในการพัฒนาคุณภาพของโค้ช

สรุป

จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาโค้ชสู่การเป็นมืออาชีพในบริบทสังคมไทย ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การผสมผสานระหว่างแนวคิดการโค้ชสมัยใหม่ของสหพันธ์การโค้ชนานาชาติ (ICF) กับหลักพุทธสันติวิธี เช่น อริยสัจ 4, พรหมวิหาร 4, ขรവാสนธรรม 4, กัลยาณมิตรธรรม 7, และ โยนิโสมนสิการ ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการโค้ช การพัฒนาโมเดล 'รู้จริง อิงหลัก เจริญมรรค เจริญธรรม' สะท้อนถึงการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาโค้ชมืออาชีพ ที่ไม่เพียงแต่ทักษะ แต่ยังรวมถึงการเสริมสร้างจิตใจให้มีสติเพื่อความน่าเชื่อถือและความมั่นใจในการปฏิบัติงาน การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพโค้ชในประเทศไทยอย่างยั่งยืนและมีความหมายต่อสังคมโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยนี้ได้เสนอแนวทางที่มีคุณค่าสำหรับการนำการโค้ชเชิงพุทธไปประยุกต์ใช้ในวงการโค้ชได้ ดังนี้

1.1 ในระดับประเทศ การพัฒนาหลักสูตรการโค้ชเชิงพุทธที่ผสมผสานหลักธรรมที่เรียบง่ายแต่นำไปใช้ได้จริง เช่น อริยสัจ 4, พรหมวิหาร 4 และการฝึกสติ ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพและความเป็นมืออาชีพของโค้ชในประเทศไทย การจัดทำมาตรฐานการโค้ชเชิงพุทธที่ได้รับการยอมรับจากสมาคมวิชาชีพ เช่น สหพันธ์การโค้ชนานาชาติ (ICF) และการพัฒนาระบบการรับรองคุณภาพโค้ชเชิงพุทธ จะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและการยอมรับจากสาธารณชน นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการโค้ชเชิงพุทธ และการติดตามประเมินผลจะทำให้บริการการโค้ชเข้าถึงได้มากขึ้นและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการโค้ชจะเป็นการเสริมสร้างคุณค่าและความหลากหลายให้กับวิชาชีพโค้ชในประเทศไทย และส่งเสริมการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตของผู้รับการโค้ชอย่างยั่งยืน

1.2 ในระดับสากล ตลาดการค้าทั่วโลกที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็วเป็นโอกาสที่จะนำเสนอแนวทางใหม่ที่มีความแตกต่าง โดยการผสมผสานหลักพุทธสันติวิธีในการค้าซึ่งสามารถปรับใช้ได้ในทุกศาสนา ในขณะที่ยังคงรักษาแก่นของพุทธธรรมไว้ การทำงานร่วมกับสหพันธ์การค้านานาชาติหรือสถาบันการค้าที่มีชื่อเสียงจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและการยอมรับ และการใช้เทคโนโลยีออนไลน์จะช่วยขยายการเข้าถึงในระดับนานาชาติได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากการนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการค้าธุรกิจสามารถช่วยแก้ไขปัญหาระดับโลก เช่น ความเครียด การขาดสมดุลในชีวิต และความขัดแย้งในองค์กร การขยายกระบวนการพัฒนาไปสู่การเป็นมืออาชีพโดยพุทธสันติวิธีจึงเป็นโอกาสในการเสริมสร้างความเข้าใจและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ และยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของวิชาชีพค้าในบริบทที่หลากหลาย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากข้อจำกัดและผลการวิจัยในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อพัฒนาความรู้และเพิ่มประโยชน์ให้กับวงการค้าในประเทศไทย ดังนี้

2.1 การวิจัยผลกระทบของการค้าเชิงพุทธต่อประสิทธิภาพขององค์กร ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพขององค์กรที่นำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการค้ากับองค์กรที่ใช้วิธีการค้าแบบดั้งเดิม โดยเน้นวัดผลลัพธ์ในด้านความพึงพอใจของพนักงาน ความผูกพันต่อองค์กร และประสิทธิภาพการทำงาน

2.2 การประยุกต์ใช้หลักพุทธสันติวิธีในบริบทองค์กรต่าง ๆ ควรมีการศึกษาวิธีการปรับใช้หลักพุทธสันติวิธีในการค้าในบริบทขององค์กรที่หลากหลาย เช่น ธุรกิจการเงิน การศึกษา การแพทย์ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์และความเหมาะสมในการนำไปใช้ในแต่ละบริบท

2.3 การพัฒนาโมเดลการค้าเชิงพุทธสำหรับผู้นำองค์กร ควรมีการวิจัยและพัฒนาโมเดลการค้าเชิงพุทธที่เน้นการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กร โดยรวมหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับทฤษฎีการค้าสมัยใหม่และทฤษฎีการบริหารจัดการ และทดสอบผลลัพธ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำ

2.4 การวิเคราะห์ความต้องการขององค์กรในการใช้หลักพุทธสันติวิธี ควรมีการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการขององค์กรในประเทศไทยในการนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการค้า รวมถึงความพร้อมและอุปสรรคที่องค์กรอาจเผชิญในการนำหลักธรรมมาใช้

2.5 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับวิธีการค้าในวัฒนธรรมอื่น ๆ ควรทำการเปรียบเทียบประสิทธิภาพและการยอมรับของการค้าเชิงพุทธกับการค้าในวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น การค้าแบบตะวันตก การค้าแบบญี่ปุ่น หรือการค้าแบบอินเดีย เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาวิธีการค้าให้เหมาะสมในวัฒนธรรมที่ต่างกัน

การดำเนินการวิจัยตามแนวทางดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้เห็นแนวทางในการพัฒนาค้าให้มีความเป็นมืออาชีพเพิ่มขึ้นแล้ว ยังจะช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่และนำไปสู่การพัฒนากระบวนการค้าที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรสมัยใหม่ และส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในบริบทการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนอีกด้วย

References

- Bozer, G., & Jones, R. J. (2018). Understanding the Factors that Determine Workplace Coaching Effectiveness: A Systematic Literature Review. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 27(3), 342-361.

- Cavanagh, M. J., & Spence, G. B. (2013). Mindfulness in Coaching: Philosophy, Psychology, or Just a Useful Skill? In J. Passmore, D. B. Peterson, & T. Freire (Eds.), *The Wiley-Blackwell Handbook of the Psychology of Coaching and Mentoring* (pp. 112-134). Chichester, West Sussex, England: Wiley-Blackwell.
- De Haan, E., Duckworth, A., Birch, D., & Jones, C. (2013). Executive Coaching Outcome Research: the Contribution of Common Factors Such as Relationship, Personality Match, and Self-Efficacy. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 65(1), 40-57.
- Grant, A. M. (2017). The Third 'Generation' of Workplace Coaching: Creating a Culture of Quality Conversations. *Coaching: An International Journal of Theory, Research, and Practice*, 10(1), 37-53.
- Grover, S., & Furnham, A. (2016). Coaching as a Developmental Intervention in Organisations: A Systematic Review of Its Effectiveness and the Mechanisms Underlying It. *PloS One*, 11(7), e0159137.
- Hyland, P. D., Lee, R. A., & Mills, M. J. (2015). Mindfulness at Work: A New Approach to Improving Individual and Organizational Performance. *Industrial and Organizational Psychology*, 8(4), 576-602.
- International Coach Federation. (2023). *Core Competencies*. Retrieved August 15, 2023, from <https://coachingfederation.org/core-competencies>
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-Based Interventions in Context: Past, Present, and Future. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 144-156.
- Kanchanathawawat, C. (2022). A Model for Developing Peace Leader Coach Using Buddhist Peaceful Means. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Lombardo, M. M., & Eichinger, R. W. (1996). *The Career Architect Development Planner*. (1st ed.). Minneapolis, MN: Lominger Limited Inc.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Phra Thepveti Kiangkrai Buachanat. (2023). *Buddhist Dhamma and Social Development*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phramaha Khanchit Saenubol. (2003). *The Effects of Buddhist Group Counseling on Life Aspirations of AIDS Patients at Wat Phrabat Nam Phu, Lopburi Province*. (Master's Thesis). Graduate School, Srinakharinwirot University.
- Phramaha Kiangkrai Buachan-at. (2003). *A Comparative Study of the Doctrine of Kalyanamitta and the Attainment of Enlightenment in Theravada and Mahayana Buddhism*. (Master's Thesis). Graduate School, Mahidol University, Bangkok.

- Phramaha Prayoon Dheeravanso. (2003). *Buddhist Methods of Counseling. Lecture Handout for Life and Death in Buddhism Course*. Phra Nakhon Sri Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Reb, J., Narayanan, J., & Chaturvedi, S. (2014). Leading Mindfully: Two Studies on the Influence of Supervisor Trait Mindfulness on Employee Well-Being and Performance. *Mindfulness*, 5(1), 36-45.
- Srirattanawong, S. (2020). Development of Coaching Model in Business Organizations Based on Buddhist Psychology. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(6), 2037-2052.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน ศึกษากรณีวัดปากน้ำอเมริกา*

Propagation of Buddhism Abroad: A Case Study of Wat Paknam America

พระวิเทศวิสุทธิคุณ สมัคร์ สมัคโค

Phra Videsvissuddhikhun Samak Samaggo

วัดปากน้ำอเมริกา

Wat Paknam America, USA.

Corresponding Author's Email: watohio@gmail.com

บทคัดย่อ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนนั้น พระธรรมทูตสายต่างประเทศจะต้องได้รับการอบรมให้มีความรู้ความสามารถ จริยวัตรอันงดงาม พระธรรมทูตต้องมีความเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมของประเทศที่ตนไปเผยแผ่ให้ดีพอ ทำให้การการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสื่อสารกับคนในประเทศนั้นได้ดี และมีความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศได้ดียิ่งขึ้น มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะไปปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ในต่างประเทศ เพื่อสนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ทำหน้าที่ในการส่งสารซึ่งก็คือธรรมะอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา นำไปให้ถึงประชาชนเพื่อให้เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ดำเนินการสั่งสอนให้คำแนะนำประชาชนให้เกิดศรัทธา และน้อมนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิต

พระธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของคณะสงฆ์ไทยเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ เดินทางไปเพื่อฉลองศรัทธา พุทธศาสนิกชนไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ที่นี่เป็นชุมชนและปรารถนาที่จะให้มีวัดไทยขึ้น พระสงฆ์ทำหน้าที่หลักในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การสร้างวัดจึงเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่นกัน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางการพบปะของชุมชนคนไทยที่อยู่ต่างแดนในเมืองนั้น ๆ และเป็นสถานที่ที่ผู้สนใจพระพุทธศาสนาจะได้ศึกษาพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

คำสำคัญ: การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา; พระธรรมทูต

Abstract

In propagating Buddhism abroad, foreign missionaries must receive training to enhance their knowledge, skills, and ethical conduct. They should understand the language and culture of the country they are sent to, enabling effective communication and propagation of Buddhism. This will help them confidently carry out religious duties abroad. Missionaries must be well-qualified to carry out their duties in propagating Buddhism on behalf of the Thai Sangha, conveying the core teachings of the Buddha to the people, helping them understand Buddhist principles, and guiding them to practice these teachings in daily life.

*Received January 30, 2025; Revised February 10, 2025; Accepted February 19, 2025

Foreign missionaries represent the Thai Sangha and serve as spiritual guides for Thai communities abroad. They help celebrate faith and build Thai Buddhist temples in foreign lands, fulfilling their role in performing religious ceremonies and teaching people Buddhist principles. The establishment of temples plays a crucial part in spreading Buddhism as they serve as centers for the Thai community abroad and places where those interested in Buddhism can study and practice.

Keywords: Propagation; Buddhism; Dhammaduta

บทนำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติคำว่า การเผยแผ่ หมายถึงการทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา (Royal Institute, 2013) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งสมัยพุทธกาลนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น (Punyanupap, 1981) ตลอดจนยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น (Thai Tripitakas: 10/90/50-51) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ถือว่าเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา (Phantarangsi, 1973) ด้วยเพราะพระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควรเป็นผู้ควรแก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเพื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก (Thai Tripitakas: 12/74/66) มีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย

นอกจากนี้ การเผยแผ่ยังได้มีความหมายรวมถึงการประกาศพระพุทธศาสนา (Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto), 2005) โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป” จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่า บทบาทสำคัญของการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธสาวกจนตราเป็นปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการคือ

1. ทิฐฐัมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในชาตินี้
2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในชาติหน้า
3. ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์อย่างยิ่ง

ประโยชน์ 3 ประการกล่าวคือ ผลตอบสนองได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยกุศลกรรมที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่ถือเป็นสุขที่สงบเย็นเป็นชีวิตที่อยู่จบพรหมจรรย์สิ้นทุกข์ทั้งปวง

การที่พระพุทธรูปทรงประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือ เกิดปัญหาในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในต่างแดนนั้น พระธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและทำหน้าที่เสมือนเป็น ตัวแทนของคณะสงฆ์ไทยพบปัญหาการเผยแผ่ดังต่อไปนี้ คือ ในประเทศสหรัฐอเมริกาพบปัญหาการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาจากการทำงานพระธรรมทูตที่ผ่านมาในประเทศสหรัฐอเมริกา มีพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท (แบบไทย ๆ) เข้าไปเผยแผ่ งานเผยแผ่ในช่วงเวลานั้นเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำไม่มีระบบที่ชัดเจน และ พระสงฆ์ซึ่งเป็นพระธรรมทูตที่เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจนั้น เดินทางไปเพื่อฉลองศรัทธา พุทธศาสนิกชนไทย ที่มีถิ่นฐานอยู่ที่นี่เป็นชุมชนและปรารถนาที่จะให้มีวัดไทยพระสงฆ์ทำหน้าที่หลัก ในการประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนา และเดินทางมาตามทีครูบาอาจารย์มอบหมายเท่านั้น แม้จะมีการอบรมพระธรรมทูตอย่างเป็นทางการ เพื่อส่งมาปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตสายต่างประเทศก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยปัญหาและอุปสรรคที่พบได้แก่ พระธรรมทูต ในสหรัฐอเมริกามุ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนไทยมากกว่าชาวต่างชาติ วัดไทยมีไว้สำหรับ เป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมไทย การสื่อหลักธรรมเข้าสู่จิตใจของพุทธศาสนิกชน

ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนนั้น พระธรรมทูตยังไม่เข้าใจภาษาและ วัฒนธรรมของประเทศที่ตนไปเผยแผ่ดีพอ ทำให้การสื่อสารกับคนในประเทศนั้นได้ไม่ดีเท่าที่ควร ด้านองค์กร สงฆ์ที่มีส่วนในการดูแลพระธรรมทูตยังไม่เข้มแข็งพอ จึงให้การสนับสนุนและดูแลได้ไม่ทั่วถึง แม้ปัจจุบันจะมี หลายหน่วยงานที่กำกับดูแลโดยตรงแต่ก็ยังไม่ครอบคลุมได้ไม่ทั่วถึง เช่น ศูนย์ควบคุมดูแลพระไปต่างประเทศ ก็ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตก็ทำหน้าที่อีกอย่าง อบรมพระธรรมทูตแล้วส่วนการคัดเลือกว่า พระสงฆ์รูปใดจะได้เดินทางไปประเทศไหนนั้นเป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง เมื่อผ่านเกณฑ์พิจารณาแล้วก็ต้องผ่าน ขั้นตอนในการขอหนังสือเดินทาง ขอวีซ่าเข้าประเทศ บางประเทศก็ยากมากและใช้เวลาในการพำนักร ในประเทศนั้น ๆ น้อยทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Phra Nattakitt Suddhamano (Udomphol), 2017)

วัดเป็นสถานที่รวมจิตใจของคนไทยที่พลัดถิ่นมาอยู่ต่างแดนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศ สหรัฐอเมริกา และนอกจากนั้นวัดยังเป็นสถานที่ให้ความรู้ เผยแผ่วัฒนธรรม ศิลปะประเพณีแก่คนในชุมชน โดยมีพระธรรมทูตประจำวัดนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมสั่งสอนและวัดยังเป็นที่พักผ่อนของคนไทยในต่างแดน เพื่อเป็นที่ประชุมหรือเพื่อเป็นที่เจริญสมาธิภาวนาชำระจิตใจของผู้คน นับได้ว่าวัดมีอิทธิพลมากต่อคนไทยเป็น อย่างมาก เพราะวัดเป็นสถานที่เดียวที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยในต่างแดนมาโดยตลอด บทบาทของวัด และพระธรรมทูตเริ่มสูญหายไปเพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทยเมื่อประมาณ 70-80 ปีที่ผ่านมา เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละสังคมโดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลมาก ๆ พระสงฆ์ยังคงมี บทบาทหลายอย่างเหมือนเดิมและเป็นความจริงที่ว่าคนไทยเกือบทุกคนจะต้องกลับเข้าสู่วัดอีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้ายของชีวิต จึงกล่าวได้ว่าหวังชีวิตของพุทธศาสนิกชนต้องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดเวลา ตั้งแต่สมัย อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจนกว่าพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทยอันเป็นที่อยู่ของสังคมไทย นอกจากนี้วัดก็ยังเป็นศูนย์รวมความเชื่อต่าง ๆ ทางไสยศาสตร์ของชาวพุทธซึ่งเป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล ดังนั้นวัดจึงเปรียบเสมือนแหล่งรวบรวมและสร้างวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นค่านิยมและความเชื่อที่มีร่วมกัน มาอย่างปัจจุบัน

เมื่อสรุปปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศโดยภาพรวม แบ่งได้ เป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ปัญหาจากภายนอก ได้แก่ปัญหาความขัดแย้งในเรื่อง การบริหารจัดการวัดและการ บริหารการเงินของพระสงฆ์กับคณะกรรมการวัดเนื่องจากในหลายประเทศ การจัดตั้งวัดจะต้องดำเนินการ

ในนามของนิติบุคคลจึงต้องมีคณะกรรมการซึ่งเป็นฆราวาสมาร่วมบริหารจัดการด้วย จำนวนวัดไทยมีเพิ่มขึ้น แต่หน่วยงานในส่วนกลางของไทยไม่สามารถกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึงและปัญหาจากพระธรรมทูต ได้แก่ ความไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการใช้ภาษาท้องถิ่น ความไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป มีปัญหาเรื่องการเงิน และบางรูปลาสิกขาเมื่อได้รับใบอนุญาตให้ทำงาน และพำนักได้ถาวร เป็นต้น แต่ปัญหาบางประการอาจคาบเกี่ยวทั้งปัญหาภายนอกและภายในเช่น ระยะเวลาในการพำนักอยู่ในแต่ละประเทศนั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับระเบียบปฏิบัติของสถานทูตในประเทศนั้น แต่อาจได้รับความสะดวกมากขึ้น ถ้ากระทรวงการต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกให้แก่พระธรรมทูตหรือปัญหาการบริหารจัดการวัดระหว่างคณะกรรมการซึ่งมีฆราวาสร่วมอยู่ ด้วยตัวอย่างปัญหาและอุปสรรคที่พบเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่พบและรอการจัดการทั้งจากตัวพระธรรมทูตเองและจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูตในต่างประเทศ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน

พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานได้กล่าวไว้ในวันปิดการประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2017) มีใจความว่า จากที่เข้าร่วมประชุมสมัชชามาอย่างสม่ำเสมอ ครั้นนี้เป็นปีที่ 41 ได้เห็นการพัฒนาการของสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา เราในฐานะปลาสองน้ำทั้งไทยและต่างแดน ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ในอดีตเรามักจะถูกมองว่าไปแค่รักษาศรัทธาคนไทย ซึ่งพูดด้วยความไม่เข้าใจ โดยเข้าใจว่าต้องไปเปลี่ยนให้คนมานับถือศาสนาพุทธ เรามีสำนักกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ถือว่าเห็นการยอมรับของคณะสงฆ์ไทย มหาเถรสมาคมเห็นความสำคัญมากสำหรับพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรมในต่างแดน พร้อมทั้งให้กำลังใจด้วยการถวายสมณศักดิ์พระธรรมทูตในต่างแดน ซึ่งปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยนั้น ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การเผยแผ่ภายในประเทศและในต่างประเทศ ซึ่งดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 รวมถึง ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบ โดยมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งแยกตัวจากกรมการศาสนาในปี พ.ศ. 2545 เพื่อดูแลและประสานงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง (National Office of Buddhism, 2012) ทั้งนี้ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลและศึกษาจากหลากหลายแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน สามารถสรุปรวมเป็นวิธีการได้ดังนี้

1. วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านบุคคล

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านบุคคลนั้น เป็นวิธีการเริ่มต้นที่ใช้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลด้วยพระองค์เองจนถึงปัจจุบันผ่านพุทธบริษัทผู้ทำหน้าที่เป็นเหมือนธรรมทูต คือ ทูตผู้นำพุทธธรรมไปเผยแผ่ โดยสามารถเปรียบเทียบวิธีการเผยแผ่โดยผ่านบุคคลได้ออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

(1) การเผยแผ่โดยพระพุทธรเจ้าทรงเป็นผู้เผยแผ่ด้วยพระองค์เอง เป็นวิธีการเผยแผ่ที่มีมาแต่ดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพุทธกาลและไม่สามารถทำได้ในปัจจุบันแล้ว หลังจากพระพุทธรองค์บรรลุนิรุตถ์สัมมาสัมโพธิญาณ ทรงได้แสดงธรรมที่ทรงตรัสรู้แก่สาวก การแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ในวันเพ็ญเดือนหก จึงถึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกพระพุทธรองค์โดยทรงเลือกสอนบุคคลผู้มีปัญญา กลุ่มผู้นำ หรือกลุ่มคนที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงสังคมในวงกว้างก่อน เนื่องด้วยทรงเห็นว่า ผู้มีปัญญาสามารถเรียนรู้ และทำความเข้าใจได้ง่าย การเผยแผ่โดยพระพุทธรเจ้าเองไม่สามารถทำได้หลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านบุคคลในข้อนี้จึงไม่สามารถทำได้อีก

(2) การเผยแพร่โดยพระสงฆ์สาวก เมื่อเกิดพระสงฆ์สาวกแล้ว พระสงฆ์สาวกก็ได้ช่วยพระพุทธเจ้าเผยแพร่พระพุทธศาสนาตราบจนถึงปัจจุบัน หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ได้ทรงกำหนดระบบอุปชฌาย์ขึ้นและกำหนดให้เหล่าสาวกยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและเผยแพร่พุทธธรรมแก่บุคคลอื่น พระสงฆ์คือสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาทแบบไทยนั้น มีแกนกลางอยู่ที่พระสงฆ์ (Phra Paisal Visalo, 2003)

นอกจากนี้ วิธีการเผยแพร่ผ่านการผลิตบุคลากรที่เป็นชาวต่างชาติด้วยตนเอง ถือเป็นวิธีการเผยแพร่ที่เติบโตอย่างช้า ๆ แต่มั่นคง ดังเช่น วัดหนองป่าพง และวัดป่าอานาชาติ ได้พิสูจน์ให้เห็นมาแล้ว ข้อดีของการสร้างพระชาวต่างชาติ คือ ความได้เปรียบด้านภาษาที่สามารถอธิบายได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ความเข้าใจในพื้นฐานความคิด เพราะเกิดจากพื้นฐานวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นต้น

(3) การเผยแพร่โดยฆราวาส นับแต่ครั้งพุทธกาล มีฆราวาสผู้เป็นกำลังหลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังกล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชที่ได้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ก่อสร้างวัดและสถานศึกษา ตลอดจนกำหนดนโยบาย ในฐานะกษัตริย์ ให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ในสังคมไทยก็เช่นกัน อุบาสก โดยเฉพาะกษัตริย์ผู้ปกครองแผ่นดิน ได้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นไปในวิธีการเดียวกันกับสมัยพุทธกาล เช่น การสร้างวัดวาอาราม และการกำหนดนโยบายสำคัญ ๆ พร้อมด้วยการส่งพระธรรมทูตไปยังที่ต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างสื่อ เช่น พระไตรปิฎก และหนังสือสำหรับผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาอีกด้วย

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศโลกตะวันตก ในยุคแรก ๆ เกิดจากความฆราวาส โดยเป็นความประสงค์ของชาวเอเชียที่ย้ายถิ่นฐานไปยังประเทศต่าง ๆ พร้อมได้นำศาสนาดั้งเดิมของตนไปด้วย ดังจะเป็นได้จากพระพุทธศาสนาที่เข้าไปในสหรัฐอเมริกา ด้วยมีการนิมนต์พระสงฆ์ไทยโดยกลุ่มคนไทยในสหรัฐอเมริกาเพื่อไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่นั่น (Phrapalad Amphon Suthero, and Phramaha Thanat Atthajari, 2000)

เหตุการณ์ดังกล่าว แม้หน้าที่การเผยแพร่จะดำเนินไปด้วยคณะสงฆ์ แต่มีศาสนิก คือ กลุ่มชาวพุทธเป็นผู้เป็นต้นแบบ และริเริ่มการเผยแพร่ในต่างประเทศ ซึ่งวิธีการเผยแพร่ในลักษณะดังกล่าว กล่าวคือ กลุ่มชาวพุทธในต่างประเทศนิมนต์พระสงฆ์ไปเผยแพร่ศาสนา ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศศาสนาในต่างประเทศในหลาย ๆ ประเทศ

2. วิธีการเผยแพร่ผ่านศาสนวัตถุ ศาสนสถาน หรือสัญลักษณ์

ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงสมัยปัจจุบัน มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านศาสนวัตถุรวมถึงสัญลักษณ์และศิลปกรรมต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน ต่างแต่ในรายละเอียดของศาสนวัตถุ เช่น รูปแบบของศาสนวัตถุมีความต่างกัน ในยุคสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้สร้างสถูปเจดีย์สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและศิลาจารึกไว้ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระศาสนา (Kumpairoj, 2010) จนถึงปัจจุบันนี้ ซากเสาโอศกที่ยังเหลืออยู่ก็ยังคงเป็นจุดสนใจที่สร้างความน่าศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ได้ไปเยือน ไม่ว่าจะเป็นในมิติเชิงประวัติศาสตร์ เชิงศาสนา หรือการท่องเที่ยว

วิธีการเผยแพร่ในสมัยรัตนโกสินทร์ กษัตริย์ในราชวงศ์จักรีเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา มาในทุกรัฐกาล วิธีการเผยแพร่มีความชัดเจนในด้านการวางระบบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา เห็นได้จากการจัดตั้งสถาบันต่าง ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงอาศัยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองในด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยทรงโปรดให้ตั้งศูนย์การศึกษาบาลีที่วัดมหาธาตุเรียกว่า ‘มหาธาตุวิทยาลัย’ และทรงโปรดให้ตั้งมหาวิทยาลัยวชิรวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาปริยัติขึ้นที่หน้าวัดบวรนิเวศวิหารอีกแห่งหนึ่ง ทั้งยังมีการทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎกอีกครั้งจากภาษาขอมเป็นภาษาไทย นับเป็นพระไตรปิฎกพิมพ์เป็นภาษาบาลี

เล่มแรกของโลกที่พิมพ์ได้ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นเล่ม (Phra Dhammavisuddhikawi (Phijit Thitawanno), 2003)

3. วิธีการเผยแผ่โดยใช้สื่อและเทคโนโลยี

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อและเทคโนโลยีมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลโดยมีพัฒนาการมาตลอดและปัจจุบันเป็นวิธีการที่ชาวตะวันตกโดยส่วนใหญ่รู้จักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านการอ่านหนังสือ วรรณกรรม หรือสื่อออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ เผยแผ่ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา การแสดงพระธรรมเทศนาออนไลน์ เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพัฒนาการในการเผยแผ่ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ยุค (Cybervanaram, 2010)

- 1) ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
- 2) ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำ จารึกลงใบลาน
- 3) ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎก คัมภีร์ตำราทางพระพุทธศาสนา
- 4) ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุ โทรทัศน์
- 5) ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิทัลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียม และอินเทอร์เน็ต

หนังสือเช่นพระไตรปิฎก หนังสือเรื่องพระพุทธเจ้าสอนอะไรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎกโดยทรงโปรดให้คัดลอกจากไตรปิฎกอักษรขอมในใบลานมาเป็นตัวอักษรไทย นับเป็นพระไตรปิฎกพิมพ์เป็นภาษาบาลีเล่มแรกของโลกที่พิมพ์ได้ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นเล่มหนังสือ รวม 49 เล่ม (Phra Dhammavisuddhikawi (Phijit Thitawanno), 2003)

อีกทั้งยังมีสื่อในด้านผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับของกับทางพระพุทธศาสนา เช่น งานวิจัยของ Alan Wallace แห่งสถาบันการศึกษาด้านจิตใต้สำนึก มหาวิทยาลัย Santa Clara ที่ชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมด้วยวิธีเจริญสติตามแนวพุทธส่งผลดีอย่างมากต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต เช่น ลดความเครียด อันนำไปสู่การลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม (Wallace, and Shapiro, 2006) เป็นต้น สื่อผลงานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นกระบอกเสียงที่ทำให้มีผู้สนใจศึกษาวิธีการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

4. วิธีการเผยแผ่โดยผ่านนโยบายทางการเมืองและสังคม

วิธีการเผยแผ่โดยผ่านนโยบายทางการเมืองและสังคมมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันโดยมีความคล้ายคลึงกันแต่ต่างกันในรายละเอียดของนโยบายและวิธีการดังตัวอย่างในประเทศไทย เช่น การสืบเนื่องจากการสร้างมหาธาตุวิทยาลัยในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงจัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น คือ หลักสูตรนักธรรมในชั้นแรก และเปิดโอกาสให้กุลหัตถ์เข้าเรียนและสอบด้วยเรียกว่าธรรมศึกษา (Phra Dhammavisuddhikawi (Phijit Thitawanno), 2003) ทำให้กุลหัตถ์ผู้สนใจในการศึกษาธรรมเกิดความสะดวกและสามารถเข้าถึงการศึกษาธรรมะอย่างระบบมากขึ้น

อีกหนึ่งวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การเผยแผ่ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมที่ตนอยู่ อย่างเช่น ดิข นัท ฮันท์ ผู้ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในบุคคลผู้ริเริ่มนำพระพุทธศาสนาออกมาสัมพันธ์กับโลกสมัยใหม่อย่างมีพลัง (King, 2001) ท่านมุ่งเน้นให้ชาวพุทธออกไปช่วยเหลือสังคม โดยพร้อมร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขา แต่สิ่งที่ต้องทำควบคู่กับปฏิบัติการทางสังคมก็คือ การเจริญสมาธิภาวนา เพื่อให้จิตบังเกิดความสงบ มีสติเปี่ยมด้วยกรุณาและมีปัญญากระจ่างแจ้ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์แก่ตนเองและประโยชน์แก่สังคม

อย่างแท้จริง นอกจากการนำพระพุทธศาสนาไปสัมพันธ์กับสังคมแล้ว ท่านนัท ฮันท์ ยังมีความเห็นว่า พระพุทธศาสนาอาจแยกจากชีวิตได้ การปฏิบัติธรรมมิได้หมายถึงการปลีกตัวออกจากกิจวัตรประจำวัน หากควรผสมผสานให้กลมกลืนกับทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การทำงาน ล้วนเป็นโอกาสแห่งการเจริญสมาธิภาวนาทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับชีวิตและสังคมอย่างแนบแน่นดังกล่าว ท่านนัท ฮันท์ เรียกว่า “Engaged Buddhism”

จึงพอสรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลายวิธีที่ถูกใช้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 วิธีหลัก ได้แก่ 1) การเผยแผ่ผ่านบุคคล ซึ่งเริ่มจากพระพุทธองค์เองและต่อเนื่องผ่านพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ โดยเฉพาะพระชาวต่างชาติที่ช่วยเผยแผ่ในต่างแดน รวมถึงฆราวาสที่สนับสนุนพระศาสนา เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชและกษัตริย์ไทยที่มีบทบาทสำคัญ 2) การเผยแผ่ผ่านศาสนวัตถุและศาสนสถาน เช่น สถูปเจดีย์ เสือโคก และวัดต่าง ๆ ที่เป็นศูนย์กลางศาสนาและการศึกษาธรรมะ 3) การเผยแผ่โดยใช้สื่อและเทคโนโลยี ซึ่งมีการพัฒนาเรื่อยมา ตั้งแต่मुखปาฐะ จารึก หนังสือ ไปจนถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์และอินเทอร์เน็ต ทำให้ชาวตะวันตกรู้จักพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น 4) การเผยแผ่ผ่านนโยบายทางการเมืองและสังคม เช่น การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมในไทย และแนวคิด “Engaged Buddhism” ของดิช นัท ฮันท์ ที่เน้นให้พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันและสังคมโดยรวม วิธีการเผยแผ่ทั้งหมดนี้ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายและยังคงมีอิทธิพลในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดปากน้ำอเมิกา

ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูต ในสหรัฐอเมริกา ได้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกาเป็นเวลามากกว่า 25 ปี และได้รับรู้รับฟังปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา ทั้งจากพระธรรมทูตและบุคคลทั่วไปที่สนใจในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนได้ตระหนักถึงรูปแบบวิธีการ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรนี้ จะทำให้มีผลกระทบต่อการครองสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และพระธรรมทูตที่ปฏิบัติหน้าที่ สาเหตุที่ผู้เขียนเลือกเอา วัดปากน้ำอเมิกา มาเป็นกรณีศึกษานี้ เนื่องจากเป็นวัดสร้างที่สร้างขึ้นโดยพระธรรมทูตและประชาชนซึ่งประกอบด้วยคนไทยหลายเชื้อชาติหลายวัฒนธรรมและวัดตั้งอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีความเจริญทางวัตถุสูงสุด และวัดปากน้ำอเมิกาแห่งนี้เป็นวัดในเครือข่ายสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาลำดับที่ 51 โดยที่วัดไทยที่อยู่ในสังกัดสงฆ์ไทยมีอยู่ทั่วเกือบทุกรัฐของประเทศประมาณ 122 วัด มีพระธรรมทูตไทยปฏิบัติหน้าที่อยู่ประมาณ 600 รูป (The Council of Thai Bhikkhus in the USA, 2022) ทำให้ได้ภาพรวมของปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อสะท้อนปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อก่อนคนไทยที่รัฐโอไฮโอต้องเดินทางไปทำบุญกุศล ทั้งงานมงคล งานบุญตามประเพณีที่วัดไทยในรัฐอื่นเป็นประจำ จวบจนกระทั่งวันสำคัญวันหนึ่ง คือ วันศุกร์ที่ 4 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2547 ผู้เขียนได้นำคณะญาติโยมชาวเมืองเดย์ตัน (Dayton) รัฐโอไฮโอ กลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก ซึ่งผู้มีความปรารถนาอย่างแรงกล้า มุ่งมั่นที่จะสร้างวัดในเมืองนี้ มานานแล้ว มาร่วมเริ่มบุกเบิกสร้างวัด โดยได้ประชุมปรึกษาหารือขอเช่าบ้านหลังเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางด่วนหมายเลข 70 เลขที่ 7575 ถนนเทเลอร์วิลล์ เขตเมืองฮิวเบอร์ไฮท์ รัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา และตั้งชื่อวัดว่า วัดพุทธมงคลภาวนา ชื่อวัดแต่เดิมดังกว่า เมื่อเริ่มก่อตั้งนั้นยังหาชื่อที่เหมาะสมที่สุดและลงตัวไม่ได้ ด้วยอาศัยความเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อดอกปากน้ำ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ยึดถือหลักคำสอนและปฏิบัติตามแนวคำสอนของท่านอยู่เป็นนิจ ชื่อวัดพุทธมงคลภาวนาจึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและอาภิวาจาแก่ท่าน

ข่าวการตั้งวัด สร้างความปิติ ปลาบปลื้ม มากมายบังเกิดขึ้นกับผู้คนมากมาย เนื่องจากเป็นเวลาหลายสิบปีที่ คนที่รัฐโอไฮโอแห่งนี้ต้องใช้เวลาเดินทางหลายชั่วโมง (6 ชั่วโมงกว่า) ต้องค้างคืนต่างรัฐ เพื่อจะไปทำบุญ ไปงานประเพณีทางศาสนา

วัดแห่งนี้ เป็นวัดพุทธศาสนาไทย แห่งแรกของรัฐนี้ เกิดขึ้นที่นี่ อันเกิดจากความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจระหว่างกันของคนไทยในต่างแดน ด้วยความปรองดองเหล่านี้ เป็นหัวใจในความสำเร็จของกิจการงานทุกอย่าง เพราะพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นผู้นำพี่น้องชาวไทยผู้ร่วมบุกเบิกงานสร้างวัด ต่างมีธรรมะในใจ มีความสามัคคี ปรองดองอย่างมั่นคง แน่นหนา วัดนี้จึงเกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่าการปฏิบัติศาสนกิจระยะแรก ๆ จะไม่ราบรื่นเท่าใดนัก เนื่องจากมีกฎระเบียบ ข้อกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐอย่างเคร่งครัด เพราะบ้านที่เช่าอยู่ในเขตที่พักอาศัย ไม่ใช่เขตที่จะทำกิจกรรมอื่น ๆ อย่างอิสระ จึงใช้ที่พำนักพักของพระสงฆ์แต่เพียงอย่างเดียว มิหนำซ้ำยังมีเรื่องของความไม่เข้าใจในวิถีทางของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนของชาวต่างชาติบางกลุ่ม ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาทั่วไป

ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานในฐานะพระธรรมทูตของคณะสงฆ์ไทย นอกเหนือไปจากความเมตตา สงเคราะห์แก่ประชาชนชาวไทยในรัฐนี้และรัฐใกล้เคียง พระธรรมทูตและคณะสงฆ์ที่มาร่วมงาน มีจิตใจตั้งมั่นที่จะดำเนินรอยตามผลงานการเผยแผ่พระธรรม สงเคราะห์สังคมประชาชนทุกชาติ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลความสุขแก่เพื่อนมนุษย์ ตามพุทธประสงค์และบรรดาพระสาวกในอดีต เพื่อน้อมเป็นพุทธบูชา

ในปีแรกหลังจากออกพรรษา ผู้เขียนได้เดินทางกลับไปเมืองไทย เพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจ และถวายรายงานการก่อสร้างวัดต่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามงคลาจารย์ (ช่วง วรบุญมหาเถร ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ หลวงพ่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ปรารภว่า ขึ้นชื่อว่าวัดปากน้ำ ไม่ว่าจะเป็นสาขาใด ประเทศใด ล้วนต้องยึดถือระเบียบแนวปฏิบัติตามแบบของวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ อย่างเคร่งครัด กำลังใจ และโอวาทกล่าวอนุโมทนาบุญในกิจการงานสร้างวัดและเผยแผ่พระธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ถือเป็นกำลังใจมหาศาลที่ได้รับเมื่อครบรอบ 1 ปี ผู้เขียนจึงได้กราบอาราธนาพระเดชพระคุณหลวงพ่อรองสมเด็จ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อดิมนฺต ป.ธ.9) รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เพื่อเดินทางมาเป็นประธานในพิธี พร้อมพระสงฆ์อนุจรติดตามอีก 5 รูป

การครั้งนั้น ถือเป็นความพิเศษที่สุดของรัฐโอไฮโอ เนื่องจากว่ามีพระสงฆ์ถึง 27 รูป มาประชุมพร้อมกันมากที่สุดเป็นครั้งแรกของรัฐ นับเป็นกำลังใจยิ่งใหญ่ของคณะสงฆ์ และคณะญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาทุกหมู่เหล่า ที่จะทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เกิดมีวัดที่สมบูรณ์แบบ เพียบพร้อมทางด้านศาสนาสงฆ์ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อปวงชน ตามวัตถุประสงค์ของการสร้างวัด ซึ่งก็คือ

1. เพื่อเป็นสถานที่รวมจิตใจของชุมชนชาวไทยและชาวพุทธในรัฐโอไฮโอ และรัฐใกล้เคียง
2. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท
3. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน
5. เพื่อเป็นสถานที่ส่งเสริม การเรียนรู้ วัฒนธรรมและประเพณีของลูกหลาน ที่เติบโตในสหรัฐอเมริกา
6. เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

การปฏิบัติงานของทางวัดต่อมาอีก 2 ปี จึงได้ข่าวดี ซึ่งเปรียบได้ว่า เกิดจากกุศลผลบุญ บารมีของการสร้างวัด อีกผู้สร้าง ที่สามารถหาที่ ที่เหมาะสมในการสร้างวัดอย่างถาวรในอนาคตได้

สถานที่แห่งใหม่นี้ บ้านเลขที่ 4545 ถนนฟิชเบอร์เกอร์ เมืองฮิวเบอร์ไฮท์ อยู่ห่างจากบ้านเล็กหลังเดิมเพียง 4 กิโลเมตรเศษเท่านั้น มีบ้านและที่ดินสำหรับใช้สอยทั้งหมด 5.9 เอเคอร์ (ประมาณ 17 ไร่) ซื้อในราคา 324,000 เหรียญ (สามแสนสองหมื่นสี่พันเหรียญสหรัฐ) ในนามของวัด โดยได้รับความร่วมมือและสนับสนุน

จากพุทธศาสนิกชนในรัฐโอไฮโอและรัฐอื่น ๆ จนทำให้วัดสามารถซื้อที่ดินได้ โดยทางวัดจ่ายเงินสดจำนวน 100,000 เหรียญ (หนึ่งแสนเหรียญสหรัฐ) และได้ทำการกู้ยืมเงินจากธนาคารอีกจำนวน 200,000 เหรียญ (สองแสนเหรียญสหรัฐ) กำลังใจ ความสามัคคี ของคณะกรรมการ ญาติโยม และคณะสงฆ์ผู้ร่วมกันพัฒนาและปรับปรุงสถานที่ใหม่แห่งนี้ สูงส่ง มั่นคง และภูมิโอบายที่สุด

บริเวณเขตพื้นป่าหลังวัด ซึ่งรกเรื้อ ได้เปลี่ยนสภาพ ปรับปรุง ตกแต่ง สร้างสะพาน 2 แห่ง มีทางเดินระหว่างสมุพุ่มไม้ คงธรรมชาติความเป็นป่าไว้ได้อย่างสมบูรณ์ เหมาะกับการปฏิบัติธรรมอย่างยิ่ง ป่าวัดแห่งนี้มีความสมบูรณ์แท้จริง นั่นคือ นอกจากจะเป็นที่บำเพ็ญบุญในเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา วัดยังเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน ทุกชาติ ทุกภาษา อีกทั้งเป็นแหล่งเผยแผ่ชนบประเพณี ศิลปวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของชาติไทย และคนไทยแล้ว วัดนี้ยังมีคณะสงฆ์และสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมอย่างสมบูรณ์ยิ่ง สมดังคำตรัสของพระพุทธองค์ที่ว่า “ผู้ใด ปฏิบัติธรรม ผู้นั้น ชื่อว่า เคารพ สักการะ นับถือบูชาเรา ตถาคต แมตถาคตจะปรินิพพานไปนานแล้ว แต่พระธรรมคำสอนของเรานี้ ยังเป็นหนทางที่จะนำให้ท่านทั้งหลายเข้าสู่ มรรคผล นิพพานได้” พระพุทธเจ้า มิได้บังคับ วางกฎเกณฑ์ ชูเซ็นให้ผู้ใดเชื่อในสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง เอาสมณะคือสมาธิเป็นบาทเบื้องต้นของวิปัสสนา (ปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริง) ตรงข้าม พระพุทธองค์ทางทำให้พิสูจน์ด้วยตนเอง ดังคำตรัสว่า “สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ” แปลว่า เชิญวิญญูชนทั้งหลาย น้อมกาย น้อมจิตเข้ามาพิสูจน์ด้วยการปฏิบัติเถิด ผลลัพธ์ย่อมรู้เฉพาะตัว

ในปี พ.ศ. 2550 เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ ได้เดินทางมาเป็นประธานในพิธีสมโภชวัดครบรอบ 3 ปี หากแต่เมื่อถึงกำหนด หลวงพ่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระคุณสมเด็จฯ เกิดอาพาธกะทันหัน ไม่สามารถเดินทางมาได้ จึงได้บัญชาให้พระวิสุทธิวงศาจารย์ รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ มาเป็นประธานในพิธีแทนอย่างเป็นทางการ โดยมีพระสงฆ์อนุจรติดตามมาอีก 5 รูป หลวงพ่อรองสมเด็จฯ ได้กล่าวว่า ในปีถัดไป หากหลวงพ่อก่อนเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ไม่มีอาพาธ ก็จะเดินทางมาเป็นประธานด้วยตัวท่านเอง

นอกจากนี้ ยังได้กล่าว สัมโมนียกถา ชื่นชมความพร้อมเพรียงของญาติโยม คณะกรรมการ ในความเป็นผู้มีหุตากว้างไกล สามารถเลือกสถานที่ตั้งวัดใหม่ได้อย่างเหมาะสม ยังความปลาบปลื้มปิติ ยินดีมายังญาติโยมพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ในปีเดียวกันนี้ คือ พ.ศ. 2550 ผู้เขียนได้เข้ารับพระราชทานสัญญาบัตรและพัดยศที่พระอุโบสถวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ที่พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิคุณ พร้อมกันนั้น เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ ได้มีเมตตาอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่จากเดิม “วัดพุทธมณฑลภาวนา” มาเป็น “วัดปากน้ำอเมริกา” และได้รับไว้ให้เป็นวัดที่อยู่ในความอุปถัมภ์สาขาของวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ

วัดที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ มีทั้งหมด 5 วัด คือ

1. วัดมณฑลเทศาภิบาล ฟิลิปปินส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา
2. วัดปากน้ำญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่น
3. วัดปากน้ำนิวซีแลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์
4. วัดปากน้ำอเมริกา รัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา
5. วัดปากน้ำมิชิแกน รัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากวัดปากน้ำอเมริกายุติในต่างแดน พระสงฆ์ที่เดินทางมาปฏิบัติศาสนกิจในฐานะพระธรรมทูต มีกิจกรรมหน้าที่อะไรบางอย่าง ที่ต่างจากพระสงฆ์ในเมืองไทย ทางวัดมีกิจกรรมทุกเดือนตลอดทั้งปี เพื่อเปิดโอกาสให้ญาติโยมได้ทำบุญ และจรรโลงชนบประเพณีอันเป็นวัฒนธรรม เอกลักษณ์ รากเหง้าของสังคมไทย ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นต้นกำเนิด ที่กล่าวมาแล้ว โดยมีเหตุการณ์ วันสำคัญ ๆ เกี่ยวข้อง บางเดือนก็มีกิจกรรมมากกว่า

1 ครั้ง มีพุทธศาสนิกชน จากเมืองต่าง ๆ และรัฐใกล้เคียง มาร่วมงาน มากบ้าง น้อยบ้าง ตามแต่โอกาสและวันสำคัญนั้น ๆ หลายครั้งจะมีผู้เดินทางไกลถึงกว่า 12 ชั่วโมง เพื่อมาร่วมงาน

ทางวัดได้จัดตารางกิจกรรมประจำเดือนไว้ดังนี้: -

มกราคม	ทำบุญตักบาตร	วันขึ้นปีใหม่
กุมภาพันธ์	ทำบุญตักบาตร	วันมาฆบูชา
มีนาคม	ทำบุญตักบาตร	ของเดือนมีนาคม
เมษายน	ทำบุญตักบาตร	วันสงกรานต์
พฤษภาคม	ทำบุญตักบาตร	วันวิสาขบูชา
มิถุนายน	ทำบุญตักบาตร	งานสมโภชวัดประจำปี
กรกฎาคม	ทำบุญตักบาตร	วันอาสาฬหบูชา และเข้าพรรษา
สิงหาคม	ทำบุญตักบาตร	วันแม่
กันยายน	ทำบุญตักบาตร	วันสารท
ตุลาคม	ทำบุญตักบาตร	วันออกพรรษา
พฤศจิกายน	ทำบุญตักบาตร	วัดทอดกฐินสามัคคี
ธันวาคม	ทำบุญตักบาตร	วันเฉลิมพระชนมพรรษา

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ ในฐานะพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในสหรัฐอเมริกา นอกจากกิจกรรมของสงฆ์ทั่ว ๆ ไป เช่น

- พระสงฆ์ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติธรรมทุกวัน
- วันพฤหัสบดีและวันอาทิตย์ จะมีญาติโยมสาธุชนร่วมทำวัตรสวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนา และสนทนาธรรมเป็นประจำตลอดปี
- จัดอบรมและปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา
- แบ่งหน้าที่ในการดูแลสถานที่ เสนาสนะสงฆ์ให้ดูสะอาด เรียบร้อย เหมาะแก่พุทธศาสนิกชนที่จะมาใช้ในการบำเพ็ญบุญ
- จัดเตรียมสถานที่ สำหรับการบำเพ็ญบุญในเทศกาลต่าง ๆ และงานกุศลต่าง ๆ
- ให้คำปรึกษาปัญหาธรรมะ และปัญหาอื่น ๆ กับสาธุชนทั่วไป

งานพระธรรมทูตในสายต่างประเทศ จึงมีเพิ่มเติมในด้านการเผยแผ่ เช่น พิมพ์หนังสือต่าง ๆ หนังสือสวดมนต์ และวารสารรายปักษ์ต่าง ๆ รับสอน และรับบรรยายวิชาพระพุทธศาสนา ตามวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยทั่วไป สอนการเจริญสมาธิภาวนา ตามแบบวิซาชธรรมกาย ที่วัดเป็นประจำ และการเผยแผ่ธรรมะ ประชาสัมพันธ์งานพระพุทธศาสนาผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต

พระธรรมทูตที่มาปฏิบัติศาสนกิจที่วัดแห่งนี้ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ทั้งทางศาสนา หรือการศึกษาทางสงฆ์ และการศึกษาในระดับสามัญเป็นอย่างดี เพราะการศึกษาทั้งสองด้าน ทางโลกและทางธรรม เป็นแกนนำสำคัญยิ่งสำหรับผู้นำทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตามในสังคมโลก ที่จะช่วยให้มีความคิด จิตสำนึก ทศนคติ อุดมการณ์ กว้างไกล ไม่คับแคบ จึงจะเหมาะกับการปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูตในต่างแดน ต้องรู้เขารู้เรา การขาดการศึกษาสามัญ มีแต่การศึกษาทางศาสนาฝ่ายเดียวของผู้นำศาสนาใดก็ตาม ย่อมเป็นอุปสรรคต่อความเจริญและพัฒนาของชุมชน อีกทั้งสังคมโลกอย่างมากมาย บางแห่งถึงกับเป็นแกนนำก่อสงคราม การก่อการร้ายข้ามทวีป และขบวนการทำลายล้างความเชื่อ และศาสนาอื่นอย่างรุนแรง เฉกเช่นที่เราท่านได้ยินได้เห็นมาตลอด จนปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ. 2551 เมื่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ ได้เดินทางมาเป็นประธานในพิธีสมโภชวัด ครอบรอบปีที่ 4 พร้อมพระอนุจร จากวัดปากน้ำภาษีเจริญ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ได้ทำพิธีเจิมและเปิดป้ายวัดปากน้ำอเมริกาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันอาทิตย์ที่ 8 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2551 เวลา 09.09 น. มีทำบุญสมโภชวัด หลวงพ่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า ได้กล่าวสัมโมทนียกถา ใจความตอนหนึ่งว่า “วันนี้ อาตมาได้มาพบญาติโยมและคณะสงฆ์เป็นจำนวนมาก ณ ที่วัดปากน้ำอเมริกา แห่งนี้ น่าชื่นใจญาติโยมทุกคนเอิบอิ่ม ยิ้มแย้มแจ่มใส น่าอนุโมทนา พระสงฆ์ทุกรูปช่วยเหลือเกื้อกูลงานให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีทุกประการ การสมโภชวัด เป็นบุญมหาศาลของศรัทธาสาธุชนญาติโยมญาติโยมได้บำเพ็ญกุศลการกุศลให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา การสร้างวัดไม่ใช่เป็นของทำได้ง่าย ๆ ทำได้ยาก เพราะเป็นงานใหญ่ เป็นของใหญ่ แต่ว่าได้อาศัยความสามัคคีพร้อมเพรียงกลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การจัด การทำ การสร้าง ก็สำเร็จได้ด้วยเวลาอันไม่นานนัก ดังที่ท่านทั้งหลายได้เห็นอยู่แล้ว ณ วัดปากน้ำอเมริกาแห่งนี้ เพียง 4 ปี เท่านั้น ได้ความสำเร็จ มีพื้นที่ มีเสนาสนะสงฆ์ มีที่สิ่งจัดว่าเป็นศาลา มีที่สำหรับนั่งภาวนา มีที่สำหรับเจริญกรรมฐานในป่าในดง เรียกว่ามีพร้อม การมีความพร้อมอย่างนี้ และด้วยเวลาอันไม่นานนักเรียกว่า เป็นความสามัคคีของทั้งวงการคณะสงฆ์และของศรัทธาสาธุชน ร่วมด้วยช่วยกัน งานจึงสำเร็จลุล่วงลงอย่างนี้ทุกประการ” (Somdet Phra Maharatchamangkalacharn (Chuang Worapunyo), 2008)

วัดปากน้ำอเมริกา ได้ก่อตั้งมาเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพบปะของพี่น้องชาวไทยที่อยู่ในรัฐโอไฮโอ และรัฐใกล้เคียง โดยส่งเสริมสนับสนุนให้นาหลักธรรมมาปฏิบัติ เป็นการสร้างชุมชนให้เกิดสันติสุขได้ ทุกคนที่เข้ามาวัด ไม่ว่าจะเชื้อชาติและศาสนาใดก็ตาม ทางวัดให้ความสำคัญทุกคน โดยการมอบความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ให้ความสำคัญและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม ยอมรับฟังความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งจะสร้างสังคมและชุมชนให้เกิดสันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน จะพบว่า ประชาชนมีความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดความยากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการคมนาคมเดินทางถึงจะมีความสะดวกสบาย แต่ก็มีปัญหาเรื่องของระยะทางที่ห่างไกลพอสมควร ช่องทางในการสื่อสารไม่สามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารหลักได้เนื่องจากมีข้อจำกัดและค่าใช้จ่าย การสร้างวัดไทยในต่างแดนมีความลำบากและยุ่งยากเนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านกฎหมายที่ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาบางอย่างได้ ซึ่งถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องปรับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและมีการนำผลของการประเมินประสิทธิภาพการเผยแผ่มาเป็นฐานในการปรับปรุงแก้ไขนำเอาข้อเสนอแนะจากคณะสงฆ์พระเถระและพุทธศาสนิกชนทั่วไปมาเป็นข้อมูลประกอบและมีการพัฒนาประสิทธิภาพของพระธรรมทูตให้มีความรู้ทักษะความสามารถในการเผยแผ่และมีความรอบรู้ในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการร่วมกันให้ข้อคิดเห็นร่วมกันหาแนวทางและวิธีการในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ภายใต้สังคมปัจจุบัน ซึ่งมีนวัตกรรมร่วมสมัย เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ และระบบออนไลน์อื่น ๆ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้กว้างขวางไปทั่วโลก ภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น พระธรรมทูตควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโลก รวมถึงการได้รับการอบรมให้มีความรู้ความสามารถจริยวัตรอันงดงาม และความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศยิ่งขึ้น มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะไป

ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ในต่างประเทศ เพื่อสนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ทำหน้าที่ในการส่งสารซึ่งก็คือธรรมอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา นำไปให้ถึงประชาชนเพื่อให้เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำในการสั่งสอนให้คำแนะนำประชาชนให้เกิดศรัทธา และน้อมนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุธรรมต่อไป

References

- Cybervanaram. (2010). *Cybervanaram: The Development of Spreading Buddhism from Oral Tradition to the Cyber World*. Retrieved October 22, 2024, from <http://cybervanaram.net/2009-12-17-14-43-37-13/860-2012-11-09-04-06-10>
- King, R. H. (2001). *Thomas Merton and Thich Nhat Hanh: Engaged Spirituality in an Age of Globalization*. New York: The Continuum International Publishing Groups Inc.
- Kumpairoj, Ph. (2010). *Buddhist History from the Pilgrimage Sites*. n.p.: n.p.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- National Office of Buddhism. (2012). *Strategy of the National Office of Buddhism*. Bangkok: National Buddhism Publishing House.
- Phantarangsi, S. (1973). *Comparative Religion*. Bangkok: Phadungwitthaya Printing.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2017). *Development of Thai Sangha in the United States. Presented at the 41st General Assembly of the Council of Thai Bhikkhus in the USA, Held at Wat Mongkolratanaram, Florida, USA, June 2-4, 2017*. Florida, USA.
- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2005). *Dictionary of Buddhism: Compendium of Dhamma*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Dhammavisuddhikawi (Phijit Thitawanno). (2003). *Thai People and the Work of Spreading Buddhism*. Bangkok: Chuan Phim Press.
- Phra Nattakitt Suddhamano (Udomphol). (2017). The Propagation of Theravada Buddhism in England. *Journal of Chandrakasemsarn*, 23(44), 33-47.
- Phra Paisal Visalo. (2003). *Reformation and Revival of Buddhism in the Era of Globalization. Collected Writings and Articles by Phra Paisal Visalo*. Retrieved October 12, 2024, from <http://www.visalo.org/article/budKarnpatiroob.htm>
- Phrapalad Amphon Suthero, & Phramaha Thanat Atthajari. (2000). *Dhammaduta in Foreign Countries*. Bangkok: MCU Press.
- Punyanupap, S. (1981). *Comparative Religion*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Royal Institute. (2013). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554 (2011)*. Bangkok: Nanmeebooks Publications.
- Somdet Phra Maharatchamangkalacharn (Chuang Worapunyo). (2008). *Sammothoniyakkatha. Live Broadcast Ceremony of the Fourth Anniversary of Wat Paknam America, July 8, 2008*. Florida, USA.
- The Council of Thai Bhikkhus in the USA. (2022). *About the Council of Thai Bhikkhus in the USA*. Retrieved November 12, 2024, from <https://thectu.org/>

Wallace, A., & Shapiro, S. (2006). Mental Balance and Well-Being: Building Bridges between Buddhism and Western Psychology. *American Psychologist*, 61(7), 690-701.

กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยพุทธสันติวิธี*

Mediation Process before Prosecution by Buddhist Peaceful Means

กัญจน์ที รตนศิลป์กัลชาญ

Kannathee Ratanasilpkalcharn

ศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดปทุมธานี

The Pathumthani Juvenile and Family Court, Thailand.

Corresponding Author's Email: kanrat88@gmail.com

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันเกิดมีความขัดแย้งในสังคมกันมากขึ้นทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างบุคคล ระหว่างองค์กร และต่อมาได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล ชุมชน และท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม และประเทศชาติ รวมทั้งนานาชาติต่อไป เช่น การเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ แล้วใช้กำลังทหารเข้าสู้รบกัน ย่อมทำให้ประเทศต้องใช้งบประมาณในการต่อสู้กัน ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งด้านชีวิต ทรัพย์สิน และทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เกิดความตึงเครียด ล่าช้าในการพัฒนาประเทศ อันเนื่องมาจากผลเสียจากความขัดแย้งกัน ตามกระบวนการยุติธรรมหลัก ในด้านกฎหมายนั้น เมื่อผู้กระทำความเสียหายแก่บุคคลอื่น ศาลจะมีกระบวนการพิจารณาความผิดตามกฎหมายและต้องได้รับโทษ ย่อมทำให้มีบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายส่วน เช่น รัฐ ต้องมีเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ จำเลยหรือผู้เสียหายต้องมีทนายความ และผู้พิพากษาเป็นผู้วินิจฉัยคดี เมื่อผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดทางอาญา ต้องได้รับโทษจำคุก พร้อมทั้งชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวจากจำเลย เพราะจำเลยถูกจำคุกเสียแล้ว นอกจากนั้น หากจำเลยมีครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนหรือผู้ใกล้ชิด ก็จะมีทุกข์ใจไปกับจำเลยด้วย รวมทั้งผู้เสียหายที่ไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากจำเลยและจากรัฐ ผู้เสียหายก็จะรู้สึกท้อแท้ไม่ได้รับความยุติธรรมด้วย

การแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจมีหลายวิธีแต่ในบทความนี้จะเสนอกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี คือ การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และหลักพุทธสันติวิธีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมของบุคคล และองค์กรในปัจจุบัน เพื่อช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่ความให้เกิดประสิทธิภาพ โดยยังมีต้องนำข้อขัดแย้งขึ้นสู่กระบวนการของศาล

คำสำคัญ: กระบวนการไกล่เกลี่ย; ก่อนฟ้อง; พุทธสันติวิธี

Abstract

Nowadays, various conflicts between individuals or organizations have been occurring and increasing more and more in our society. The conflict areas have expanded to be groups of people and communities, and also leading to the conflicts between societies, national and international levels. For example, the conflict between countries can lead to military forces

*Received January 17, 2025; Revised January 30, 2025; Accepted February 10, 2025

and wars, which costs both nations' military budget, and also causes their losses of citizen's lives, properties and countries' economy. These conflict issues can affect the nations to be lack of development. According to the main process of judgement, when the offender causes damages to the victim, a court will have the process to consider the offenses in accordance with violation of the law and punishment. This process involves several sectors, such as the government, police, attorney, offender's lawyer, victim's lawyer, and judge, who investigates the case. When the offender committed a criminal crime, he/she has to be sentenced to jail, and also responsible for the compensatory damages to the victim. On the other hand, the victim does not receive the compensation from the offender, since he/she has already been sentenced to jail; in addition, if the victim has his/her family, relatives or friends, these people will also feel sorrow. Therefore, the victim who does not receive any compensatory damages or healing solutions from the offender or government will feel that he/she does not get justice as well.

Furthermore, there are various methods which can be applied to resolve the conflicts. However, this article is illustrating the method that utilized the Buddhist Peaceful Means, by applying the Buddhist Peaceful Means with the mediation process to solve the conflicts that have currently occurred in the society for both individuals and organizations. The purpose of this application is to help and improve the mediation process between the victims and the offenders to be more efficiency and successful, and also to avoid the prosecution in court process.

Keywords: Mediation Process; Before Prosecution; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ในปัจจุบันเกิดความขัดแย้งในสังคมกันมากขึ้นทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างบุคคล ระหว่างองค์กร และต่อมาได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล ชุมชน และท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม และประเทศชาติ รวมทั้งนานาชาติต่อไป เช่น การเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ แล้วใช้กำลังทหารเข้าสู้รบกัน ย่อมทำให้ประเทศต้องใช้งบประมาณในการต่อสู้กัน ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งด้านชีวิต ทรัพย์สิน และทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เกิดความตึงเครียดล่าช้าในการพัฒนาประเทศ อันเนื่องมาจากผลเสียจากประชาชนเกิดความขัดแย้งกัน

บริบทของศาลยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 กำหนดให้สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการของศาลยุติธรรม งานส่งเสริมตุลาการและงานวิชาการ เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่ศาลยุติธรรม รวมทั้งเสริมสร้างให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งบทบาทหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ของสำนักงานศาลยุติธรรม ที่สำคัญคือการประสานงานกับหน่วยงาน ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพ (Court of Justice, 2018; Ministry of Justice, 2017)

สภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมมากขึ้น ทำให้ศาลมีคดีเข้าสู่การพิจารณามากในด้านการพิจารณาสืบพยานในชั้นศาล เพราะด้านกฎหมายนั้น การที่ผู้กระทำความเสียหายแก่บุคคลอื่น จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้องได้รับโทษหรือไม่นั้น ย่อมทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐ ต้องมีเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ จำเลยหรือผู้เสียหาย ต้องมีทนายความ และผู้พิพากษาเป็นผู้วินิจฉัยคดี และต้องมีการได้รับโทษจำคุก พร้อมทั้งชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวจากจำเลย เพราะจำเลยถูกจำคุกเสียแล้ว นอกจากนั้น หากจำเลยมีครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนหรือผู้ใกล้ชิด ก็ารู้สึกทุกข์ใจไปกับจำเลยด้วย อีกทั้งผู้เสียหายที่ไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากจำเลย และจากรัฐสังคมก็จะรู้สึกว่ตนเองไม่ได้รับความยุติธรรมด้วยเช่นกัน

จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น การแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ มีหลากหลายวิธีจากการศึกษาในพื้นที่ของศาลจังหวัดพระโขนง ในบทความนี้ จะขอเสนอแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง เข้ามาช่วยแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับบุคคล ชุมชน และสังคม โดยการนำหลักพุทธสันติวิธี เข้ามาประยุกต์กับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก คือ การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและหลักพุทธสันติวิธีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมของบุคคล และองค์กรในปัจจุบัน เพื่อช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่ความให้เกิดประสิทธิภาพ โดยยังมิต้องนำข้อขัดแย้งขึ้นสู่กระบวนการของศาล รวมเรียกว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยพุทธสันติวิธี จะช่วยสร้างเสริมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี ช่วยสร้างช่องทางให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้มีโอกาสพูดคุยเกี่ยวกับผลกระทบ เพื่อหาความต้องการที่แท้จริงของทั้งสองฝ่าย ผ่านคนกลาง (ผู้ไกล่เกลี่ย) ช่วยลดขั้นตอน ลดระยะเวลาในการดำเนินคดีในศาล และลดค่าใช้จ่ายในชั้นศาล ไม่สูญเสียงบประมาณในการพิจารณาคดี รวมถึงช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลได้

แนวทางการปฏิบัติงานการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี

ในปัจจุบันการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการยอมรับจากนานาประเทศว่าเป็นวิธีการยุติข้อพิพาทที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และคู่พิพาทมีความพึงพอใจ การสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นประโยชน์ทั้งกับศาลยุติธรรม ประชาชน และระบบเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเป็นวิธีการยุติข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพแล้ว ยังเป็นวิธีการที่สามารถรักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่กรณี ซึ่งส่งผลดีต่อระบบการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศอีกด้วย สำหรับประชาชนทั่วไป การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจจะเป็นทางเลือกในการยุติข้อพิพาทระหว่างกัน โดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล ดังนั้น เพื่อให้การอำนวยความสะดวกด้านการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีมีความชัดเจน เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงประชาชนทั่วไปที่มีข้อพิพาท สามารถเลือกวิธีการระงับข้อพิพาทได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม ตลอดจนมีระบบการขึ้นทะเบียนผู้ประนีประนอมเพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าวได้อย่างเพียงพอและตรงตามความต้องการของคู่พิพาท เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการระงับข้อพิพาทอย่างฉันทมิตร มีประสิทธิภาพ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงจำเป็นต้องมีแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี ดังนี้

1. การดำเนินการให้มีการไกล่เกลี่ย

1.1 ในกรณีที่คู่พิพาททุกฝ่ายประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง คู่พิพาทสามารถแจ้งความประสงค์ต่อศาลหรือสำนักส่งเสริมตุลาการ หรือแจ้งผ่านช่องทาง QR Code เพื่อให้ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการ นัดประชุมคู่พิพาทและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยและดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไป

1.2 ในกรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดประสงค์จะไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง ให้แจ้งความประสงค์ต่อศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการ พร้อมรายละเอียดหรือแจ้งผ่านช่องทาง QR Code

1.3 ให้ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการ ส่งหนังสือแจ้งให้คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งทราบโดยเร็ว เพื่อให้ตอบรับกลับมายังศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการ หรือตอบรับผ่านช่องทาง QR Code ภายในสิบห้าวันนับแต่วันได้รับสำเนาคำร้อง หากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบกลับมายภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าไม่มีการดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยต่อไป

1.4 ในกรณีที่คู่พิพาททุกฝ่ายประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี คู่พิพาทอาจแจ้งความประสงค์ต่อศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการ หรือแจ้งผ่านช่องทาง QR Code เพื่อให้ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการดำเนินการนัดประชุมตามข้อ 1.5

1.5 หากคู่พิพาทผู้ได้รับหนังสือเห็นชอบในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ให้ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการนัดประชุมคู่พิพาทเพื่อแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายในเจ็ดวัน และดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยต่อไป

1.6 ให้ศาลจัดให้คู่พิพาททุกฝ่ายลงนามตกลงนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย เมื่อคู่พิพาทลงนามตกลงดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าคู่พิพาทยอมรับและผูกพันในกระบวนการไกล่เกลี่ยตามข้อตกลง ถ้าคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมลงนามตกลง ให้ถือว่าไม่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

1.7 เมื่อคู่พิพาทลงนามตกลงในข้อ 1.6 แล้ว ในการไกล่เกลี่ย ให้ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการ แต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยหนึ่งคนโดยความเห็นชอบของคู่พิพาท เป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย

หากคู่พิพาททั้งสองฝ่ายประสงค์จะตั้งผู้ไกล่เกลี่ยมากกว่าหนึ่งคน ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการ

1.8 ผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการแต่งตั้ง จะต้องลงนามในข้อตกลงรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและต้องเปิดเผยข้อมูลอันเกี่ยวกับส่วนได้เสียหรือความเกี่ยวข้องเป็นส่วนตัวกับคู่พิพาททุกฝ่ายต่อศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการ

2. ผู้ไกล่เกลี่ย

2.1 ทะเบียนรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ย ให้สืบผลตามทะเบียนรายชื่อผู้ประนีประนอมที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานศาลยุติธรรมตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554

การสืบผลของทะเบียนรายชื่อตามวรรคหนึ่งไม่กระทบถึงการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้ดำเนินการไปก่อนแล้ว และให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งนั้นปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

2.2 ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้อง

- (1) เตรียมการไกล่เกลี่ย
- (2) ผูกพันตามข้อตกลงที่ทำไว้ตามข้อ 1.6
- (3) ช่วยเหลือสนับสนุนการเจรจาระหว่างคู่พิพาท แนะนำแนวทางแก้ปัญหาเพื่อการยุติข้อพิพาท

(4) ไม่ออกความเห็นในลักษณะใด ๆ ที่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท เว้นแต่คู่พิพาทจะได้ตกลงกันให้ผู้ไกล่เกลี่ยออกความเห็นเช่นนั้น

(5) ช่วยเหลือคู่พิพาทในการร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ

(6) ดำเนินการไกล่เกลี่ยจนกระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุด

2.3 ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของคู่พิพาท

2.4 ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ต้องรับผิดชอบคู่พิพาทในการกระทำใด ๆ ที่ได้ดำเนินการไปเพื่อการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท เว้นแต่การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ไกล่เกลี่ยเป็นไปโดยจงใจ ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือไม่เป็นไปตามแนวทางนี้ จนเป็นเหตุให้คู่พิพาทเสียหาย

2.5 ในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยพ้นจากหน้าที่

(1) ผู้ไกล่เกลี่ยได้กระทำการใด ๆ ในฐานะเป็นผู้แทนหรือกระทำการใดแทนคู่พิพาท

(2) ผู้ไกล่เกลี่ยมีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องกับคู่พิพาทฝ่ายใดอันเกี่ยวกับปัญหาที่พิพาทนั้น

(3) เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยถูกลบชื่อออกจากทะเบียนรายชื่อ

(4) เมื่อผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการมีคำสั่งถอดถอนผู้ไกล่เกลี่ยนั้น เนื่องจากปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ไกล่เกลี่ยกระทำการบกพร่องต่อหน้าที่ หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ ให้ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการ แต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยคนใหม่ โดยความเห็นชอบของคู่พิพาท การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยคนใหม่ตามข้อนี้อาจดำเนินการในเวลาใดๆ ก่อนกระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงก็ได้

2.6 คู่พิพาทอาจคัดค้านผู้ไกล่เกลี่ยได้ หากปรากฏข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย แต่คู่พิพาทจะคัดค้านผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งตนได้ให้ความยินยอมในการแต่งตั้งมิได้ เว้นแต่คู่พิพาทฝ่ายนั้นไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้ถึงเหตุแห่งการคัดค้านในขณะที่ให้ความยินยอม

2.7 คู่พิพาทที่ประสงค์จะคัดค้านผู้ไกล่เกลี่ย ต้องแจ้งเหตุแห่งการคัดค้าน ให้ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการทราบก่อนเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ย หรือภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่รู้ถึงข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ต้องกระทำก่อนกระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง

การที่ผู้ไกล่เกลี่ยถอนตัวไม่ถือว่าเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงตามที่คู่พิพาทยกขึ้นคัดค้าน ในกรณีที่มีการคัดค้าน ให้ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการที่แต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

3. กระบวนการไกล่เกลี่ย

3.1 คู่พิพาทที่เป็นบุคคลธรรมดาพึงเข้าร่วมประชุมไกล่เกลี่ยด้วยตนเอง เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ คู่พิพาทนั้นอาจแต่งตั้งตัวแทนที่มีอำนาจตัดสินใจและทำสัญญาประนีประนอมยอมความเข้าร่วมประชุมไกล่เกลี่ยก็ได้

คู่พิพาทที่เป็นนิติบุคคลพึงแต่งตั้งตัวแทนที่มีอำนาจตัดสินใจและทำสัญญาประนีประนอมยอมความเข้าร่วมประชุมไกล่เกลี่ย โดยทำเป็นหนังสือส่งต่อเจ้าหน้าที่ประจำศาลหรือเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมงานตุลาการ เว้นแต่จะได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความไว้ในคดีแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ประจำศาลได้รับหนังสือแต่งตั้งตัวแทนแล้ว ให้ตรวจสอบความถูกต้องของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจและขอบเขตอำนาจที่ได้รับมอบ ในกรณีที่หนังสือมอบอำนาจมีข้อบกพร่องหรือมีข้อจำกัดเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจที่ได้รับมอบ ให้แจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยทราบ

3.2 ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น ผู้ไกล่เกลี่ยอาจกำหนดขั้นตอนหรือแนวทางในการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงพฤติกรรมแห่งคดี ความประสงค์ของคู่พิพาทการปฏิบัติต่อคู่พิพาทอย่างเป็นธรรม และความต้องการที่จะระงับข้อพิพาทด้วยความรวดเร็ว

ก่อนไกล่เกลี่ย ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งขั้นตอนการไกล่เกลี่ยให้คู่พิพาททราบว่าข้อเสนอและคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในชั้นไกล่เกลี่ย ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการจะเก็บเป็นความลับคู่พิพาทไม่มีสิทธิใช้อ้างอิงไม่ว่ากรณีใด ๆ และไม่ผูกมัดคู่พิพาทหรือศาล หรือ สำนักส่งเสริมงานตุลาการให้ต้องมีการปฏิบัติตาม

3.3 เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยอาจให้คู่พิพาทเสนอข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเบื้องต้นแห่งข้อพิพาท ตลอดจนข้อเสนอในการระงับข้อพิพาทต่อผู้ไกล่เกลี่ย หรืออาจเสนอให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลดังกล่าวระหว่างข้อพิพาทก็ได้

คู่พิพาทอาจขอให้ผู้ไกล่เกลี่ยดำเนินการตามความในวรรคก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ผู้ไกล่เกลี่ยจะจัดให้มีการดำเนินการตามที่คู่พิพาทขอหรือไม่ก็ได้

3.4 การไกล่เกลี่ยจะทำได้ด้วยวิธีใด ณ วันเวลาและสถานที่ใด ให้เป็นไปตามแนวทางที่ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการกำหนด โดยต้องแจ้งให้คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ

3.5 เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยอาจอนุญาตให้เฉพาะแต่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่ายอยู่ในการประชุมไกล่เกลี่ยก็ได้ ทั้งนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องแจ้งถึงการดำเนินการไกล่เกลี่ยนั้นให้คู่พิพาทฝ่ายที่มีได้เข้าร่วมทราบด้วย

ความในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับแก่ตัวแทน หนายความ ที่ปรึกษาของคู่พิพาทหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ผู้ไกล่เกลี่ยอนุญาตให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยด้วย

3.6 กระบวนการไกล่เกลี่ยให้ดำเนินการเป็นการลับ และไม่ให้มีการบันทึกรายละเอียดของการไกล่เกลี่ยไว้ เว้นแต่คู่พิพาทจะตกลงกันให้บันทึกรายละเอียดของการไกล่เกลี่ยทั้งหมดหรือแต่บางส่วนโดยคู่พิพาทเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายก็ได้

3.7 ในการไกล่เกลี่ย ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่ามีข้อพิพาทของบุคคลอื่นเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทที่อยู่ระหว่างการไกล่เกลี่ย ซึ่งหากได้จัดให้มีการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทเหล่านั้นรวมกันไปในคราวเดียวกัน จะเป็นประโยชน์แก่คู่พิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยโดยความยินยอมของคู่พิพาทและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง อาจจัดให้มีการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาททั้งหมดไปในคราวเดียวกันก็ได้

3.8 ผู้ไกล่เกลี่ยอาจจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้แก่คู่พิพาท หรือจะให้หนายความของคู่พิพาท หรือเจ้าหน้าที่ประจำศาลหรือเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมงานตุลาการเป็นผู้จัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้ก็ได้

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ศาลหรือเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมงานตุลาการไกล่เกลี่ยไม่ได้เป็นผู้จัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยอาจขอให้เจ้าหน้าที่ศาลหรือเจ้าหน้าที่สำนักส่งเสริมงานตุลาการไกล่เกลี่ยช่วยตรวจสอบว่าข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้น เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือไม่ก็ได้

หากการจัดทำสัญญาดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายที่คู่พิพาทต้องรับผิดชอบ ผู้ไกล่เกลี่ยจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากคู่พิพาททุกฝ่ายก่อนและคู่พิพาทตกลงรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายนั้นแล้ว

3.9 การไกล่เกลี่ยให้มีระยะเวลาดำเนินการสี่สัปดาห์วันนับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยแล้วเสร็จ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจขอให้ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการไกล่เกลี่ยออกไปได้อีกไม่เกินสองครั้ง ๆ ละไม่เกินสี่สัปดาห์ นับแต่ระยะเวลาการไกล่เกลี่ยได้สิ้นสุดลง การขยายระยะเวลาให้กระทำได้ต่อเมื่อผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการเห็นว่าคู่พิพาทมีทางจะตกลงกันได้

หากข้อพิพาทมีความยุ่งยากซับซ้อนและจะตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจขอให้ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการไกล่เกลี่ยออกไปได้อีก แต่ต้องไม่เกินสี่สิบห้าวันนับแต่ระยะเวลาตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลง

3.10 การติดต่อระหว่างคู่พิพาท รวมถึงบรรดาข้อมูลหรือความเห็น หรือข้อเสนอแนะใด ๆ ซึ่งได้เปิดเผยหรือแสดงในระหว่างการไกล่เกลี่ย จะไม่สามารถนำมาใช้อ้างอิงในกระบวนการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการหรือศาล เว้นแต่คู่พิพาทจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

4. การสิ้นสุดแห่งกระบวนการไกล่เกลี่ย

4.1 ในกรณีดังต่อไปนี้ให้ถือว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง

- (1) คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้โดยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือ ถอนข้อพิพาท
- (2) คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์ให้ทำการไกล่เกลี่ยอีกต่อไป
- (3) คู่พิพาทไม่สามารถระงับข้อพิพาทได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด
- (4) ผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปจะไม่เป็นประโยชน์แก่คดี
- (5) ผู้บริหารศาลหรือผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการเห็นว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปจะไม่เป็นประโยชน์แก่ข้อพิพาท

4.2 เมื่อกระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง ให้ศาลหรือสำนักส่งเสริมงานตุลาการแจ้งให้คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ (Watthanasap, Phothiransiyakorn, Khanthong, Kasemwongchit, and Harasith, 2011)

5. การเก็บรักษาความลับ

5.1 ในกรณีที่คู่พิพาทไม่ได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น ให้รักษาข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยเป็นความลับ เว้นแต่ เป็นการใช้เท่าที่จำเป็นเพื่อปฏิบัติ หรือ บังคับให้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

5.2 คู่พิพาทที่เข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไกล่เกลี่ยตกลงจะไม่นำความลับไปอ้างอิง หรือนำสืบเป็นพยานหลักฐาน ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ กระบวนพิจารณาของศาล หรือเพื่อดำเนินการอื่นใด ไม่ว่าจะนำไปใช้ในรูปแบบใดเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ความประสงค์หรือความเต็มใจของคู่พิพาทในการขอเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย
- (2) ความเห็นหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการในการระงับข้อพิพาทของคู่พิพาทในการไกล่เกลี่ย
- (3) การยอมรับหรือข้อความที่กระทำโดยคู่พิพาทในการไกล่เกลี่ย
- (4) ข้อเสนอใด ๆ ที่เสนอโดยผู้ไกล่เกลี่ย
- (5) ข้อเท็จจริงที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเต็มใจที่จะยอมรับข้อเสนอในการไกล่เกลี่ย

5.3 เอกสารใดไม่ว่าอยู่ในรูปของเอกสารหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลซึ่งใช้หรือได้ใช้หรือเกิดขึ้นจากกระบวนการไกล่เกลี่ย คู่พิพาทตกลงไม่นำไปใช้อ้างอิงในกระบวนการพิจารณาอื่นใดอันเกี่ยวกับข้อพิพาท

อนึ่ง พยานหลักฐานใดที่ใช้ในการไกล่เกลี่ย หากเป็นพยานหลักฐานที่นำสืบได้อยู่แล้ว ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ กระบวนพิจารณาของศาล หรือเพื่อดำเนินการอื่นใด ต้องห้ามไม่ให้ตกลงตามความในวรรคหนึ่ง

5.4 คู่พิพาทตกลงที่จะไม่อ้างหรือให้ศาลมีหมายเรียกผู้ไกล่เกลี่ย ผู้บริหารศาล ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ยที่เข้าร่วมประชุมการไกล่เกลี่ย ให้เป็นพยานเบิกความต่อศาลในข้อเท็จจริงที่เป็นเนื้อหาหรือรายละเอียดแห่งการเจรจาในกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น

6. ส่วนไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลและส่วนไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักส่งเสริมงานตุลาการ

6.1 ให้ส่วนไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทและส่วนไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักส่งเสริมงานตุลาการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินการเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยตามที่คู่พิพาทร้องขอ
- (2) จัดทำสารบบและสำนวนคดีไกล่เกลี่ย
- (3) จัดทำรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยและประสานงานกับผู้ไกล่เกลี่ย
- (4) จัดทำข้อมูล ประวัติความประพฤติ และผลการปฏิบัติงานของผู้ไกล่เกลี่ย
- (5) จัดทำและรายงานข้อมูลและสถิติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง
- (6) ดำเนินการติดตามประเมินผลการดำเนินการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง
- (7) ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง
- (8) ดำเนินการอื่นใดที่ได้รับมอบหมาย

7. การปลดทำลายสำนวนความ

สำนวนความคดีไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดี เมื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยเสร็จแล้ว ให้เก็บรักษาไว้หนึ่งปีแล้วให้ทำลายเสียทั้งสิ้น เว้นแต่สำเนาสัญญาประนีประนอมยอมความให้เก็บรักษาไว้ตลอดไป ทั้งนี้ หากการจัดเก็บรักษาไว้ตลอดไปนั้นจะสามารถกระทำได้ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่นใดตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมกำหนด ก็ให้เก็บรักษาเอกสารดังกล่าวไว้เพียงสิบปี แล้วทำลายเสีย

วิธีการและขั้นตอนการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้นำระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการปลดทำลายสำนวนความและเอกสาร มาใช้บังคับโดยอนุโลม (Office of the Judiciary, 2006; Royal Gazette, 2011; Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary, 2017).

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางมีเป็นจำนวนมาก แต่ในบทความนี้ ผู้จัดทำได้นำกรอบของหลักธรรมอริยสัจสี่ เพราะเป็นหลักใหญ่ นำมาเป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งหลักอริยสัจสี่ คือความจริงอันประเสริฐ ประกอบด้วย

1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น
2. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์
3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์
4. มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่ หรือนำไปถึงความดับทุกข์ (Thai Tripitakas: 35/2/144)

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในบทความนี้ คือ มรรค 8 ซึ่งเน้นไปที่ สัมมาทิฐิ อันเป็นความเห็นที่ถูกต้อง เห็นถึงประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมากกว่าการเน้นทำร้ายหรือทำลายคนอื่นเพื่อประโยชน์ของตน รวมถึงการมีสัมมาวาจา เป็นการเจรจาอย่างสุภาพ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ส่อเสียด ข่มขู่ บังคับให้คู่กรณียอมความ การเจรจาอย่างถูกต้องเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารอย่างลึกซึ้ง และในหลักอริยสัจสี่ยังรวมถึงการวิเคราะห้เรื่องราวที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ คือ ผลที่เกิดขึ้นมีสาเหตุเกิดจากอะไรอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีเหตุถึงได้เกิดผลขึ้นมา การวิเคราะห์ทำได้โดยเข้าใจทุกข์ที่เกิดขึ้น หาสาเหตุที่แท้จริง การเข้าถึงการ

ดับทุกข์หรือจัดการกับปัญหา และหาวิธีการในการก้าวพ้นจากปัญหา ในส่วนของการหาสาเหตุที่แท้จริงหรือสมุทัย สามารถเชื่อมโยงได้กับการค้นหาความต้องการที่แท้จริงที่อยู่ลึกซึ้งในจิตใจของคนซึ่งดีกว่าการมองเพียงสิ่งที่คนเรียกร้องหรือแสดงจุดยืนของตน

โดยนำหลักธรรมดังกล่าวมาสังเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง ซึ่งประกอบด้วย ความเมตตา ความเป็นกลาง การประชุมโดยสม่ำเสมอ การสื่อสารอย่างลึกซึ้ง การคิดอย่างถูกต้อง และการวิเคราะห์เรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

พรหมวิหาร 4 เป็นอีกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นธรรมประจำใจ ที่ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมใช้เป็นแนวทางประกอบในการประพฤติปฏิบัติตนอันประเสริฐบริสุทธิ์ ถูกต้องทำนองคลองธรรม เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สัตว์ทั้งหลาย ด้วยความเมตตา และรักษารธรรมไว้ด้วยอุเบกขา โดยมีหลักความประพฤติปฏิบัติ 4 ประการคือ

1. เมตตา คือ มีความรักใคร่ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ
2. กรุณา คือ มีความสงสารอยากช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ รับฟังความคิดเห็นและปัญหาของผู้อื่น สงสารและช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากอย่างเต็มที่
3. มุทิตา คือ มีความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ มีความสุข ไม่คิดริษยาที่ผู้อื่นมีความสุขหรือได้รับความยกย่องดีกว่าตน สนับสนุนส่งเสริมและให้โอกาสผู้อื่นเสมอ
4. อุเบกขา คือ ความวางเฉย เป็นกลาง หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในบทความนี้ คือ ความเมตตา คนกลางมีความรัก ปรารถนาดีต่อผู้อื่น และอุเบกขา คือ วางเฉย ความเป็นกลางต่อคู่ความทุกฝ่าย (Phramaha Hansa Dhammaso (Nithiboonyakorn), 2018; Pratheuangrattana, 2018; Thai Tripitakas: 228/192/252)

สรุป

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องโดยพุทธสันติวิธี พบว่า ทุกข์ คือ สภาพปัญหาที่คู่พิพาทต้องประสบ จนต้องหาวิธีการที่เป็นทางออกของปัญหา แต่ทางออกของปัญหานั้นมีกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบหลักอริยสัจ 4 หากเราเทียบเคียงนำมาใช้ก็จะพบว่า เมื่อเจอปัญหาจำเป็นต้องค้นหาสาเหตุของปัญหา ก่อน เมื่อรู้สาเหตุของปัญหาก็ควรจะไปหาหนทางของการแก้ปัญหา ซึ่งในบทความนี้ไปหาหนทางของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในที่นี้คือ “สันติ” สุดท้ายคือวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายในที่นี้คือ “มรรค” คือวิธีการที่เป็นทางสายกลาง ที่เรียกกันว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” นั่นเอง

ผู้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็เช่นเดียวกัน ต้องมีคุณสมบัติที่ครบถ้วน กล่าวคือ มีสันติภาพภายในเพียบพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่เพื่อสร้างสันติภาพภายนอกได้เป็นอย่างดี

การไกล่เกลี่ยที่ประสบผลสำเร็จจนคู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ เป็นประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้คู่ความสามารถหันหน้าเข้าหากันได้อีก อย่างฉันทมิตร
2. ในบางกรณีคู่ความสามารถดำเนินธุรกิจต่อกันได้อีก
3. ประหยัดค่าใช้จ่าย ทำให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของคู่ความลดลง
4. คู่ความได้รับความพึงพอใจ
5. คู่ความไม่ต้องประสบกับการบังคับคดีที่ยุ่งยากในศาล
6. ช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาล ทำให้คดีที่ทำการไกล่เกลี่ยและคดีอื่น ๆ สามารถยื่นระยะเวลาพิจารณาได้เร็วขึ้น
7. ลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลสูง (ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา) ด้วย

8. ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม
9. รัฐประหารยับยั้งประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดให้มีการดำเนินการพิจารณาคดี หรือข้อพิจารณาของประชาชนโดยรวม

References

- Court of Justice. (2018). *About the Office of the Judiciary*. Retrieved April 12, 2022, from <https://www.coj.go.th/th/content/page/index/id/16>
- Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary. (2017). *Handbook for Dispute Mediation System in Courts According to the Supreme Court President's Regulations on Mediation B.E. 2554 (2011)*. Bangkok: Thana Press Co., Ltd.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Ministry of Justice. (2017). *History and Evolution of the Ministry of Justice*. Retrieved April 12, 2022, from <https://www.moj.go.th/view/11>
- Office of the Judiciary. (2006). *Psychological Techniques for Mediation*. (7th ed.). Bangkok: Active Print Co., Ltd.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn). (2018). *Buddhist Peaceful Means: Integration of Principles and Tools for Conflict Management*. (2nd ed.). Bangkok: Prayoonsanthai Printing Limited Partnership.
- Pratheuangrattana, Ch. (2018). *A Mediation Model by the Integration of Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- The Supreme Court President's Regulations on Mediation B.E. 2554. (2011, 7 October). *Royal Gazette*. Vol. 128, Issue 73 a.
- Watthanasap, W., Phothiransiyakorn, N., Khanthong, A., Kasemwongchit, K., & Harasith, S. (2011). *Citizen's Mediation and Dispute Conciliation Handbook*. Bangkok: Klung Na Na Vithya Press Limited Partnership.

แนวทางการพัฒนาระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา*

Approaches to Developing the Criminal Mediation Process

สุนทร ทิมจ้อย

Soontorn Timchoi

ศาลอุทธรณ์ภาค 6

The Court of Appeal, Region VI, Thailand.

Corresponding Author's Email: S.timchoi29@gmail.com

บทคัดย่อ

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา มีเป้าหมายสร้างสันติภาพใน 6 ด้านหลัก ได้แก่ 1) เปิดโอกาสให้จำเลยและผู้เสียหายบอกเล่าความจริง 2) ให้จำเลยสำนึกถึงผลกระทบจากการกระทำผิด 3) ส่งเสริมการเยียวยาผู้เสียหาย 4) เปิดโอกาสให้จำเลยรับผิดชอบและปรับปรุงพฤติกรรม 5) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างจำเลยและผู้เสียหาย และ 6) ให้ผู้เสียหายให้อภัยและยุติคดี

กระบวนการดังกล่าวมุ่งแก้ไขข้อจำกัดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิม ที่เน้นการลงโทษจำเลยผ่านกระบวนการพิจารณาตัดสินโดยศาล แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหายและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม กระบวนการไกล่เกลี่ยจึงเน้นความร่วมมือจากทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้เสียหาย ชุมชน และจำเลย เพื่อให้เกิดการเยียวยาความเสียหายทางอารมณ์ ความรู้สึก และสถานะทางสังคม เมื่อศาลนำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้ก่อนตัดสินคดี ผู้เสียหายและจำเลยจะได้รับโอกาสแก้ไขความขัดแย้ง โดยจำเลยแสดงความรับผิดชอบ เยียวยาผู้เสียหาย และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีใหม่ ผู้เสียหายที่ได้รับการเยียวยาและให้อภัย สามารถถอนฟ้องหรือยุติการดำเนินคดีได้ ศาลจึงสามารถใช้ดุลพินิจรอลงอาญาหรือกำหนดโทษเบาลงเพื่อลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น ซึ่งช่วยลดงบประมาณรัฐและส่งเสริมการกลับตัวของจำเลย กระบวนการนี้ยังต้องการผู้ประนีประนอมที่มีความเป็นกลาง ช่วยค้นหาข้อเท็จจริง ทั้งนี้กระบวนการไกล่เกลี่ยช่วยเติมเต็มช่องว่างของระบบยุติธรรมในแง่ของการเยียวยาและการสร้างสันติภาพอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา; ผู้เสียหาย; จำเลย

Abstract

The criminal mediation process is designed to promote peace in six key areas: 1) providing an opportunity for both the defendant and the victim to share their truths; 2) encouraging the defendant to recognize the consequences of their actions; 3) promoting the healing of the victim; 4) allowing the defendant to take responsibility and improve their behavior; 5) fostering a positive relationship between the defendant and the victim; and 6) enabling the victim to forgive and end the case.

This process aims to address the shortcomings of traditional criminal justice systems, which tend to focus on punishing the defendant without prioritizing the healing of the victim

*Received January 23, 2025; Revised February 17, 2025; Accepted February 22, 2025

or the community affected by the crime. Mediation process emphasizes cooperation from all parties involved, including the victim, the community, and the defendant, in order to repair emotional and psychological harm, as well as social status. When the court uses mediation before rendering a verdict, both the victim and the defendant have the chance to resolve the conflict. The defendant can take responsibility, make amends, and rebuild relationships, while the victim, having healed and forgiven, can choose to withdraw the case or end the legal proceedings. As a result, the court may decide to defer punishment or impose a lighter sentence, reducing unnecessary imprisonment, saving state resources, and supporting the defendant's rehabilitation. This process requires a neutral mediator to help uncover the facts. Ultimately, mediation bridges the gap in the justice system by emphasizing healing and fostering genuine peace.

Keywords: Development Guidelines; Criminal Mediation Process; Victim; Defendant

บทนำ

ศาลยุติธรรมมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดีอาญา โดยไม่เพียงแต่ตัดสินความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการหาทางออกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาคriminal ความขัดแย้งในสังคม กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศาลนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความยุติธรรม และช่วยให้ทั้งผู้กระทำผิดและผู้เสียหายสามารถหาทางออกที่เป็นธรรมร่วมกัน โดยไม่ต้องพึ่งพาการลงโทษที่มีความรุนแรงหรือการจำคุกตลอดไป การไกล่เกลี่ยนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดความขัดแย้ง แต่ยังเป็นการส่งเสริมการคืนสู่สังคมของจำเลยให้กลับมาใช้ชีวิตที่ดีในสังคมอีกครั้ง กระนั้นก็ยังมีความจำกัดและปัญหาหลายประการที่ทำให้กระบวนการนี้ไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพเสมอไป ดังนั้นการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อให้การยุติธรรมในระบบการยุติธรรมของประเทศไทยเป็นไปอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน

ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา หลังจากพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลแล้ว เมื่อศาลพิจารณาสืบพยานแล้วเสร็จ ศาลต้องคำพิพากษา โดยคำพิพากษานั้นมีสาระสำคัญ 2 ประการ

1. จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ หากจำเลยไม่มีความผิดศาลพิพากษายกฟ้อง แต่ถ้าจำเลยมีความผิดศาลต้องพิพากษาลงโทษจำเลย

2. ศาลใช้ดุลยพินิจลงโทษจำเลยให้เหมาะสมตามมาตรการทางกฎหมายอาญา

2.1 มีเหตุรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษ โดยศาลต้องการข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเกี่ยวกับจำเลย ตามมาตรา ปอ.มาตรา 56 หรือไม่ ถ้าไม่มีเหตุดังกล่าวศาลต้องพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยตามกฎหมาย

2.2 ผู้เสียหายอาจถอนฟ้องหรือถอนคำร้องทุกข์ต่อศาลได้ เป็นเหตุให้จำเลยไม่ต้องรับโทษจำคุก

ศาลมีความต้องการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตาม ปอ.มาตรา 56 คือ ประวัติส่วนตัว เช่น อาชีพ การศึกษา ความเป็นอยู่ การรู้สำนึกในการกระทำความผิดพฤติการณ์ในการกระทำความผิด การเยียวยา การให้อภัย และการแก้ไข ในการคืนสู่สังคม ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก เป็นต้น ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นศาลเป็นมาตรการทางอาญาที่ศาล นำมาใช้เพื่อให้จำเลยรู้สำนึก บรรเทาความ

เสียหาย และเสนอประวัติส่วนตัว การประกอบอาชีพ และพฤติการณ์ในการกระทำความผิด (The Office of the Council of State, 2019) โดยศาลจะใช้ข้อเท็จจริงดังกล่าวประกอบดุลยพินิจในการรอการลงโทษ หรือให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดีตามกฎหมายได้ ทำให้คดียุติไปด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม เกิดความพึงพอใจ ทุกฝ่าย (The Office of the Council of State, 2019)

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญามีปัญหาหลายประการที่ส่งผลต่อความเสมอภาคและความยุติธรรม ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในด้านการลงโทษที่ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน ทำให้การเยียวยาความเสียหายแตกต่างกันไปตามการเห็นชอบของผู้เสียหายและจำเลย ซึ่งอาจส่งผลให้จำเลยที่มีพฤติกรรมคล้ายกันได้รับการลงโทษที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับความผิดที่กระทำ นอกจากนี้ กระบวนการไกล่เกลี่ยยังถูกมองว่าไม่สามารถป้องปรามการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมุ่งเน้นการเยียวยาผู้เสียหายมากกว่าการลงโทษจำเลยอย่างเหมาะสม ทำให้บางครั้งผู้ที่คิดจะกระทำความผิดอาจไม่เกรงกลัวต่อโทษที่อาจได้รับ และทำให้บางกลุ่มใช้กระบวนการนี้เป็นช่องทางหลีกเลี่ยงการรับโทษ อย่างไรก็ตาม กระบวนการไกล่เกลี่ยยังอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือของฝ่ายที่มีอำนาจในการบีบบังคับฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่าให้ยอมรับมาตรการที่ไม่เป็นธรรม เช่น ในกรณีของการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการขาดความเท่าเทียมในกระบวนการ (Kannarit, and Praithong, 2021)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในศาลยุติธรรม ซึ่งมุ่งเน้นการใช้กระบวนการที่ไม่เพียงแต่การลงโทษจำเลย แต่ยังช่วยให้เกิดการเยียวยาผู้เสียหาย และทำให้จำเลยมีโอกาสกลับตัวเป็นพลเมืองดี กระบวนการนี้ช่วยให้ศาลมีข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับจำเลยและช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีความยุติธรรมและเหมาะสมตามสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาหลายประการในการใช้กระบวนการนี้ เช่น การขาดมาตรฐานในการลงโทษและการที่บางกรณีอาจทำให้จำเลยได้รับโทษที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับความผิดที่กระทำ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงที่กระบวนการไกล่เกลี่ยจะไม่สามารถป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ หรือทำให้ผู้เสียหายถูกบีบบังคับในการตกลงผลการไกล่เกลี่ยโดยไม่เต็มใจ การศึกษานี้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาให้มีความยุติธรรมและมีมาตรฐานที่เหมาะสมมากขึ้น เพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมในการใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางอาญา

การกระทำความผิดทางอาญา

การกระทำความผิดทางอาญา ทำให้เกิดความทุกข์กับบุคคลดังต่อไปนี้ คือ

1. จำเลย กับ ภริยา บุตร ญาติพี่น้อง เพื่อน ที่มีความทุกข์ว่าจำเลยจะคิดคุก หรือถูกคุมขัง จากการกระทำความผิด จำเลยต้องการขอโอกาสจากสังคมในการกลับตัวเป็นพลเมืองดี และให้อภัยแก่จำเลย
2. ผู้เสียหาย รู้สึกได้รับความทุกข์จากการกระทำของจำเลยที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากจำเลย และไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากจำเลย หรือสังคม
3. สังคมได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำของจำเลยที่กระทำผิดต่อกฎหมาย ทำให้ผู้เสียหายและสังคมไม่สงบสุข และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการนำความสงบคืนสู่สังคม และต้องสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อรองรับการแก้ไขป้องกันการก่อให้เกิดความไม่สงบต่อสังคม หรือลงโทษจำคุกจำเลยเพื่อป้องกันมิให้จำเลยมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก (Office of Justice Affairs, 2018)

ดังนั้น การกระทำความผิดอาญาเป็นการทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงทั้งผู้เสียหาย ชุมชน และจำเลย และก่อให้เกิดภาระหน้าที่ที่จะต้องแก้ไขเยียวยาให้สิ่งต่าง ๆ กลับสู่สภาวะที่ถูกต้องที่ควรจะเป็น บุคคลทุกฝ่ายควรจะมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการกับการกระทำความผิดอาญา รวมทั้งผู้เสียหายถ้าหากประสงค์เช่นนั้น

ชุมชน และแม้แต่จำเลยเอง ทศนคติและมุมมองของผู้เสียหายเป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการที่จะเป็นตัวกำหนดถึงการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา มีมุมมองว่า มนุษย์ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า “ความสมานฉันท์” ด้วยการเยียวยาและสร้างความสัมพันธ์ชุมชน เป็นเป้าหมายเบื้องต้นของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา และเป็นการให้โอกาสจำเลยและเสียหายเจรจาตกลงกันแล้วให้ผู้เสียหายถอนฟ้อง หรือถอนคำร้องทุกข์ เพื่อยุติการดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยตาม ป.วิ.อ. มาตรา 35 เพื่อให้โอกาสจำเลยไม่ต้องโทษจำคุกกลับคืนสู่สังคมอย่างเดิม เป็นต้น

ศาลมีกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา เพื่อให้คู่ความมีเวทีในการพูดคุยกันในศาลก่อนศาลมีคำพิพากษาเพื่อให้ศาลได้ข้อเท็จจริงตาม ปอ. มาตรา 56 ว่าจำเลยรู้สำนึก เยียวยาผู้เสียหาย และผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ให้อภัยจำเลยแล้ว ศาลให้โอกาสจำเลยกลับตั้งเป็นพลเมืองดี รอการลงโทษจำคุกจำเลยได้ หรือ ผู้เสียหายถอนฟ้องหรือถอนคำร้องทุกข์ ยุติการดำเนินคดีต่อจำเลย โดยศาลอนุญาตให้ผู้เสียหายถอนฟ้องถอนคำร้องทุกข์ยุติการดำเนินคดีจำเลยได้ เป็นต้น เพื่อมิให้จำเลยต้องรับโทษจำคุกเกินความจำเป็น และรัฐไม่ต้องเสียงบประมาณในการคุมขังจำเลยเป็นต้น ดังนั้นกระบวนการไกล่เกลี่ยจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นที่ต้องมาช่วย ผู้เสียหาย จำเลย สังคม ศาล และรัฐ ที่จะช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุข

ปัญหาการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญามาใช้ในศาล

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา (Restorative Justice) เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างจำเลยและผู้เสียหาย โดยเน้นการเยียวยาผู้เสียหายและการเสริมสร้างความรับผิดชอบของจำเลย เพื่อลดความรุนแรงและส่งเสริมการกลับตัวของจำเลยอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินการและการบังคับใช้กฎหมายในระบบยุติธรรมอาญา ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา มีการลงโทษจำเลยไม่มีมาตรฐานเดียวกัน หรือการขาดความสม่ำเสมอและความไม่ได้สัดส่วน หรือความไม่เสมอภาคกัน ที่เกิดจากการที่มาตรการต่าง ๆ สำหรับการแก้ไขปัญหาละเอียดความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นการเห็นร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดกับฝ่ายจำเลย ทำให้มาตรการที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างและหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความตกลงของผู้เสียหายและจำเลยในคดีที่เกี่ยวข้อง จำเลยที่กระทำความผิดอย่างเดียวกันและมีพฤติการณ์แวดล้อมคล้ายคลึงกัน อาจจะต้องปฏิบัติตามมาตรการที่แตกต่างกันอย่างมากก็ได้ ในบางกรณีจำเลยอาจจะต้องถูกลงโทษที่รุนแรงเกินสัดส่วนของความผิดที่ตนกระทำก็ได้เนื่องจากไม่มีมาตรการที่คอยควบคุมโทษมิให้รุนแรงเกินสัดส่วน

2. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา เป็นกระบวนการที่นุ่มนวลเกินไปและไม่สามารถป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีก เนื่องจากมาตรการในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา (Restorative Justice) มุ่งไปที่การแก้ไขและเยียวยาผู้เสียหายเป็นสำคัญ และไม่มุ่งเน้นการลงโทษจำเลยให้ต้องรับโทษที่หนักหรือให้สาสมกับความผิดของจำเลยที่ก่อให้เกิดขึ้น ทำให้บรรดาผู้ที่คิดจะกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันไม่เกิดความเกรงกลัวในระบบเพราะโทษที่ตนจะต้องรับไม่รุนแรงนัก จึงมีโอกาที่จะทำให้มีบุคคลอื่นกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันอีก และสังคมต้องการลงโทษจำคุกจำเลยโดยไม่รอการลงโทษ

3. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา เป็นการให้ผู้เสียหายเพื่อประโยชน์ของจำเลย เนื่องจากจำเลยอาจจะใช้สิ่งจูงใจหรือให้ประโยชน์แก่ผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายแสดงความเห็นสนับสนุนในรายงานที่เสนอต่อศาล เพื่อจะทำให้ตนเองหลุดพ้นจากการต้องรับโทษจำคุกหรือโทษประการอื่น หรือจำเลยเข้าใจว่ามีเงินก็สามารถ

ฟื้นความรับผิดชอบทางอาญา จำเลยและสังคม หรือบุคคลทั่วไปเข้าใจว่า คนร้ายไม่ต้องรับโทษทางอาญา เพราะสามารถใช้เงินช่วยให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญา

4. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา อาจมีการใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ไม่เท่าเทียมกันของกระบวนการยุติธรรมที่ผู้เสียหายและจำเลยอาศัยอยู่ ผู้เสียหายและจำเลยมีสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ หรือด้านอื่น ๆ ที่แตกต่างกันมาก ทำให้ฝ่ายหนึ่งอาจจะมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนืออีกฝ่ายมาก จนกระทั่งสามารถบีบบังคับให้ฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่าต้องยอมกระทำการอันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนั้นไม่เต็มใจหรือไม่ทำหากปราศจากการใช้อำนาจข่มขู่หรือบีบบังคับนี้ ทำให้มีความเป็นไปได้ที่สภาพความแตกต่างของอำนาจและอิทธิพลที่มีอยู่ในโลกภายนอก จะสะท้อนออกมาในกระบวนการหรือของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาชั้นศาลอุทธรณ์ด้วย โดยคู่ความฝ่ายที่มีอิทธิพลหรืออำนาจนั้นอาจจะอาศัยช่องทางในกระบวนการ เพื่อขู่บังคับให้อีกฝ่ายต้องยอมรับมาตรการต่าง ๆ โดยไม่เต็มใจ และเพื่อช่วยให้ฝ่ายที่มีอำนาจหลุดพ้นจากการต้องรับโทษหนักก็ได้ เช่น ในกรณีของสามภรรยาที่ตามปกติสามีอาจจะชอบใช้กำลังหรือการขู่ข่มขู่ภรรยาอยู่เสมอ เมื่อเกิดมีคดีความขึ้น สามีก็อาจจะกระทำการในลักษณะเดียวกันเพื่อข่มขู่ให้ภรรยาช่วยให้ตนพ้นความรับผิดชอบ เป็นต้น (Kannarit, and Praithong, 2021)

หลักการของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา (Restorative Justice)

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ Restorative Justice มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย

- 1) การพยายามให้การช่วยเหลือ “เหยี่ยวยา” ผู้ที่เป็นเหยื่อจากการกระทำความผิดอาญา
- 2) การทำให้จำเลยเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในผลเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดของตน
- 3) การทำให้จำเลยเกิดความรู้สึกตระหนักและเข้าใจในผลกระทบอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญาที่มีต่อผู้ที่เป็นเหยื่อ
- 4) การพยายามกระตุ้นและดำเนินการให้จำเลยจัดมาตรการเยียวยาที่เหมาะสมให้แก่ผู้เสียหายผู้ที่เป็นเหยื่อและชุมชน
- 5) การพยายามค้นหาหนทางที่จะสมานฉันท์และประสานรอยร้าวอันเกิดขึ้นในระหว่างเหยื่อและจำเลยผู้กระทำความผิดในกรณีที่เป็นไปได้
- 6) การพยายามช่วยให้ผู้ที่เป็นเหยื่อและจำเลยสามารถกลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ดังเดิม (Narkdilok, and Kenaphoom, 2017)

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาตามวัตถุประสงค์ทั้ง 6 ประการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการ Restorative Justice ไม่ได้เป็นกระบวนการที่มุ่งไปที่การลงโทษผู้กระทำความผิด หากแต่มุ่งไปที่การแก้ปัญหาและเยียวยาความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดเป็นสำคัญ โดยการที่จะแก้ไขปัญหานั้น ไม่ว่าจะเป็นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น และผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะหากไม่เข้าใจปัญหาและผลกระทบอย่างถ่องแท้แล้ว การจะแก้ไขหรือเยียวยาใด ๆ ย่อมยากที่จะเกิดขึ้นได้ หรือหากเกิดขึ้นก็อาจจะไม่ตรงกับปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะทำหน้าที่เป็นเวทีที่นำทุกฝ่ายมาทำความเข้าใจในปัญหาร่วมกันและแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

การที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ไม่ว่าจะเป็นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยทั่วไปต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เพราะหากไม่เข้าใจปัญหาและผลกระทบอย่างถ่องแท้แล้ว การจะแก้ไขหรือเยียวยาใด ๆ ย่อมยากที่จะเกิดขึ้นได้ หรือหากเกิดขึ้นก็อาจจะไม่ตรงกับปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น กระบวนการยุติธรรมจึงทำหน้าที่เป็นเวทีที่นำทุกฝ่ายมาทำความเข้าใจในปัญหาร่วมกันและแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาคือผู้เสียหาย จำเลย และชุมชน ให้เกิดความสงบสุขในสังคม สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาเป็นกระบวนการที่มี “ผู้เสียหาย” หรือ “เหยื่อ” ของการกระทำความผิดมาเป็นศูนย์กลาง (Victim-centered) แทนจำเลย โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ทำให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อรู้สึกว่าการเกิดปัญหาคือเรื่องที่เกิดขึ้นกับตนเป็นเรื่องที่กระบวนการให้ความใส่ใจและพร้อมที่จะหาทางช่วยเหลือเยียวยาให้ ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกมั่นใจและพร้อมที่จะเปิดเผยความรู้สึกและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้มากกว่า ในกระบวนการนี้ผู้เสียหายจะมีโอกาสที่จะบอกเล่าให้จำเลยได้รับรู้ว่า การกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความทุกข์หรือความเสียหายอย่างไรบ้าง นอกจากนั้น ยังมีโอกาสสอบถามจำเลยเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยหากผู้เสียหายไม่รับรู้หรือไม่เข้าใจในพฤติกรรมของจำเลยที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายยังมีโอกาสที่จะแสดงให้จำเลยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ว่า ผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้มีหนทางเยียวยาอย่างไรบ้าง โดยในกระบวนการต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ ผู้เสียหายจะเป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการที่การดำเนินการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไป (Narkdilok, and Kenaphoom, 2017)

2. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา มุ่งที่จะทำให้จำเลยเกิด “ความรับผิดชอบ” (Accountability) ในผลพวงจากการกระทำของตนอย่างแท้จริง ซึ่งการที่จำเลยเข้ามาในกระบวนการเพื่อรับรู้ผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับ “เหยื่อ” ของการกระทำของตน รู้ว่าสิ่งที่ตนได้ทำลงไปทำให้คนอื่นได้รับความทุกข์หรือความเดือดร้อนเช่นไร การสื่อสารในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นการสื่อสารให้รับรู้กันโดยตรงระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยผ่าน “เวที” ที่จัดขึ้น ในกระบวนการ Restorative Justice นี้ นอกจากจำเลยจะรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นนี้โดยตรงแล้ว จำเลยยังจะมีโอกาสในการแสดงความรู้สึกไม่ว่าจะเป็นความสำนึกผิด หรือเข้าใจในความเดือดร้อนที่ตนก่อให้เกิดขึ้น จะเป็นเครื่องเตือนใจจำเลยให้ระลึกถึงเมื่อตนจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่อาจจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนในลักษณะที่คล้ายคลึงกันอีกในอนาคต ความรู้สึกเช่นนี้จะเป็เครื่องมือป้องกันมิให้เกิดกระทำความผิดซ้ำ (re-offending) ได้ดีกว่ามาตรการลงโทษเสียอีก ในทางตรงกันข้าม หากจำเลยสามารถหลุดพ้นจากความรับผิดชอบโดยเพียงแต่ชดใช้ “เงินค่าเสียหาย” โดยไม่ได้รับรู้อย่างแท้จริงในผลกระทบหรือความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่เหยื่อ อาจจะเป็นการสื่อความเข้าใจผิดไปยังจำเลยว่าจะสามารถใช้เงินซื้ออะไรก็ได้ และในโอกาสต่อไป จำเลยก็จะไม่ได้มีความรู้สึกว่าคุณต้องระมัดระวังพฤติกรรมของตนมากนัก トラบเท่าที่ตนยังมีทรัพย์สินสมบัติเพียงพอที่จะ “จ่าย” เพื่อซื้ออิสรภาพของตน (Wongsuphakdee, 2020)

3. กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา คือ การให้ชุมชนหรือบุคคลแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น (community-based process) โดยที่บุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นอกเหนือจากตัวจำเลยและผู้เสียหายแล้วได้แก่ บุคคลในครอบครัว หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เสียหายหรือจำเลย เหตุที่ต้องนำบุคคลเหล่านี้เข้ามาในกระบวนการด้วย เนื่องจากไม่อาจจะเป็นการแก้ไขเยียวยาทางฝั่งจำเลยหรือทางฝั่งผู้เสียหาย ล้วนแล้วแต่ต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคคลใกล้ชิดด้วยกันทั้งสิ้นสำหรับผู้เสียหาย การที่ได้รับความเดือดร้อนหรือความยากลำบากใด ๆ ย่อมต้องการกำลังใจและแรงสนับสนุนจากบุคคลรอบข้างเพื่อที่จะทำให้ผ่านสถานการณ์เหล่านี้ไปได้ และในขั้นตอนการปรับตัวเพื่อที่จะดำเนินชีวิตต่อไปตามปกติ ภายหลังเหตุการณ์ผ่านไปแล้วก็อาจจะต้องการให้บุคคลรอบข้างเข้าใจ แนะนำ และช่วยเหลือในส่วนที่จำเป็น ในส่วนของจำเลย หลายครั้งที่พบว่าจำเลยกระทำสิ่งที่ไม่ดีพลาดขึ้นโดยที่บุคคลรอบข้างหรือบุคคลในครอบครัวไม่ได้ร่วมรับรู้ด้วยเลย บุคคลเหล่านั้นจึงไม่มีโอกาสทราบได้เลยว่าจำเลยกระทำการสิ่งใดไปบ้าง การที่บุคคลเหล่านี้ไม่ทราบข้อเท็จจริง ย่อมทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่เกิดความรู้สึกหรือความจำเป็นที่จะต้อง

ระมัดระวังมิให้เกิดพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันอีกในอนาคต ในบางครั้งก็จำเลยเองรู้สึกผิดและเสียใจในผลความเดือดร้อนที่เกิดจากการกระทำของตน ความรู้สึกเหล่านี้ถือเป็นสถานการณ์ที่ยากลำบากสำหรับจำเลยด้วยเช่นกัน การที่จำเลยจะผ่านพ้นสถานการณ์เช่นนี้และพยายามปรับปรุงตัว หรือแม้แต่การกลับเข้าสู่สังคมก็จำเป็นต้องได้รับความกำลังใจและความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Office of Justice Affairs, 2023)

หลักการแนวความคิดตาม ป.อ. มาตรา 56 หลักการตามกฎหมาย ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับถ้าปรากฏว่าผู้นั้น”

1) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน

2) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือ ความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

3) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (Legardy, 2023)

หลักการพิจารณาจากคุณสมบัติของจำเลยในอดีต เช่น ให้ศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น

หลักการหลังจากจำเลยกระทำความผิดแล้ว โดยพิจารณาจากสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอันควรปรานีแล้ว

เมื่อศาลได้พิจารณาข้อเท็จจริงแล้วศาลอาจจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

หลักการให้โอกาสจำเลยกลับตัวเป็นพลเมืองดี โดยการวางเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ ดังต่อไปนี้

แนวความคิดตาม ป.วิ.อ. มาตรา 35 นั้น คดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีความผิดอันยอมความ (ตาม ป.อ. เรียกว่าคดีความผิดอันยอมความได้ ตาม ป.วิ.อ. เรียกว่าคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งเป็นคดีประเภทเดียวกัน) หมายความว่าคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัวโดยตรง ไม่มีผลกระทบต่อรัฐ สังคมส่วนรวมหรือประชาชนทั่วไป ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้อำนาจแก่ผู้ได้รับความเสียหายนั้นเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เองโดยตรง หรือจะร้องทุกข์กับเจ้าพนักงานของรัฐเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดให้ก็ได้ โดยผู้เสียหายต้องร้องทุกข์กับเจ้าพนักงานของรัฐภายในระยะเวลาที่กฎหมายบัญญัติ เจ้าพนักงานของรัฐมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ แต่ถ้าผู้เสียหายไม่ประสงค์จะร้องทุกข์ให้เจ้าพนักงานของรัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เจ้าพนักงานของรัฐก็ไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ และแม้ว่าผู้เสียหายจะได้ดำเนินคดีโดยฟ้องร้องผู้กระทำความผิดด้วยตนเองหรือร้องทุกข์กับเจ้าพนักงานของรัฐเพื่อให้สอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้วก็ตาม ในระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานของรัฐไม่ว่าจะอยู่ในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน ชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการ หรือคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา トラบใดที่คดียังไม่ถึงที่สุด หากผู้เสียหายเปลี่ยนใจไม่ประสงค์ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอีกต่อไป ผู้เสียหายก็มีอำนาจที่จะแจ้งความประสงค์ต่อเจ้าพนักงานของรัฐให้ยุติคดีได้ เช่น คดีอยู่ในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายก็มีอำนาจถอนคำร้องทุกข์ ถ้าคดีนั้น

อยู่ในชั้นพิจารณาของศาลโดยผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง ผู้เสียหายก็มีอำนาจถอนฟ้องหรือกรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง ผู้เสียหายก็สามารถไปยอมความในศาลหรือถอนคำร้องทุกข์ได้ ซึ่งมีผลทำให้คดีอาญาที่ผู้เสียหายร้องทุกข์ไว้นั้นระงับไปตาม ป.วิ.อ. มาตรา 39 (2) คดีประเภทนี้ได้แก่คดีที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ทั้งใน ป.อ. ใน พ.ร.บ. ต่าง ๆ เช่น คดีความผิดฐานยักยอก ฉ้อโกง หรือคดีตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชื้อ เป็นต้น ส่วนคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดิน หรือ ความผิดอันยอมความได้นั้น หากผู้เสียหายฟ้องคดีเอง เมื่อผู้เสียหายและจำเลยสามารถตกลงกันได้ตามกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา โจทก์ก็สามารถถอนฟ้องคดีอาญาดังกล่าวได้ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา แต่หากศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว โจทก์ไม่สามารถถอนฟ้องคดีอาญาได้

วิเคราะห์แนวทางการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา

จากการศึกษาปัญหาของกระบวนการไกล่เกลี่ยในปัจจุบัน แม้ว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยจะมีข้อดีมากมาย แต่ก็ยังพบปัญหาหลายประการที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

1. การขาดมาตรฐานในการลงโทษ กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญามีการใช้มาตรการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความตกลงระหว่างผู้เสียหายและจำเลย ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการลงโทษหรือการเยียวยา เช่น จำเลยที่กระทำความผิดเหมือนกันแต่ได้รับการลงโทษที่แตกต่างกัน โดยไม่มีเหตุผลที่ชัดเจน การขาดมาตรฐานนี้อาจทำให้ผู้เสียหายรู้สึกที่ไม่ได้รับความยุติธรรม หรือแม้กระทั่งทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยไม่สามารถลดปัญหาการกระทำความผิดซ้ำได้ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดมาตรฐานในการลงโทษที่ชัดเจน การสร้างมาตรฐานในการลงโทษและการเยียวยาผู้เสียหาย จะช่วยลดปัญหาความไม่เสมอภาคในการดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยสามารถกำหนดกรอบมาตรการที่ชัดเจนในการลงโทษจำเลยและการเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายได้รับความยุติธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถทำให้การไกล่เกลี่ยมีความเหมาะสมและมีมาตรฐานที่สอดคล้องกับความผิดที่เกิดขึ้น

2. กระบวนการที่อ่อนแอเกินไป อีกหนึ่งปัญหาที่พบในการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยคือการมุ่งเน้นไปที่การเยียวยาผู้เสียหายโดยไม่ให้ความสำคัญกับการลงโทษจำเลย ซึ่งอาจทำให้ผู้ที่กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษที่หนักพอที่จะป้องปรามไม่ให้เกิดการกระทำความผิดในอนาคต ส่งผลให้กระบวนการนี้ไม่สามารถสร้างการยับยั้งและไม่สามารถสร้างความรู้สึกกลัวในการกระทำความผิดได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น จึงควรสร้างความสมดุลในการลงโทษและการเยียวยา ซึ่งการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ย ควรมุ่งเน้นให้มีความสมดุลระหว่างการลงโทษและการเยียวยา โดยการลงโทษจำเลยให้สอดคล้องกับความผิดที่กระทำ และให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหาย เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมในสังคม กระบวนการไกล่เกลี่ยควรจะทำให้ทุกฝ่ายมีโอกาสในการฟื้นฟูและกลับตัวเป็นพลเมืองดี

3. การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อประโยชน์ของจำเลย ในบางกรณี การไกล่เกลี่ยอาจถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของจำเลย โดยที่ผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยหรือถูกบังคับให้ยอมรับข้อตกลงในการไกล่เกลี่ย แม้ว่าจะไม่ได้เต็มใจ ซึ่งอาจทำให้การกระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษที่เหมาะสม และอาจทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความยุติธรรมที่สมควรได้รับ ดังนั้น จึงควรพิจารณาการใช้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความเป็นกลางและเชี่ยวชาญ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ไม่เป็นธรรม ผู้ไกล่เกลี่ยควรมีความเป็นกลางและมีความเชี่ยวชาญในการทำหน้าที่ ซึ่งจะช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นไปอย่างมีความยุติธรรมและไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของจำเลยหรือผู้เสียหาย

4. อำนาจและอิทธิพลที่ไม่เท่าเทียมกัน การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในบางกรณีอาจมีการใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้เสียหายและจำเลย ซึ่งอาจทำให้ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจในการบีบบังคับหรือ

ชักจูงให้อีกฝ่ายยอมรับเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรม และอาจทำให้ผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น ดังนั้น จึงควรให้การสนับสนุนการฟื้นฟูจิตใจและสังคมของจำเลย ซึ่งจำเลยควรได้รับการสนับสนุนจากการฟื้นฟูทั้งในด้านจิตใจและสังคม ซึ่งการไกล่เกลี่ยควรมีการสร้างโอกาสให้จำเลยสามารถปรับตัวและคืนสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดหาทรัพยากรและโอกาสในการศึกษา อาชีพ และการฝึกอบรม เพื่อให้จำเลยมีความพร้อมในการกลับสู่สังคมโดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดอีก

ฉะนั้น การพัฒนาการไกล่เกลี่ยคดีอาญา จึงควรกำหนดมาตรฐานการลงโทษที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกยุติธรรม รวมถึงต้องประเมินความเหมาะสมในการลงโทษจำเลยเพื่อไม่ให้กระบวนการมุ่งเน้นเฉพาะผู้เสียหาย โดยต้องมีมาตรการป้องกันการกดดันจากจำเลยต่อผู้เสียหาย และสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยสำหรับทุกฝ่าย เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมและลดความขัดแย้งในสังคม

สรุป

กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาเป็นกระบวนการที่มีการใช้เพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายโดยไม่จำเป็นต้องมีการลงโทษที่รุนแรง การไกล่เกลี่ยนี้มุ่งเน้นที่การบรรเทาความเสียหายและเยียวยาผู้เสียหาย โดยทำให้ทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยและหาทางออกที่เหมาะสมร่วมกัน เพื่อให้จำเลยสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการนี้มีปัญหาหลายประการที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการนี้ในทางปฏิบัติ หนึ่งในปัญหาที่สำคัญคือ การขาดความสม่ำเสมอในการลงโทษ เนื่องจากมาตรการที่ใช้ในการแก้ไขปัญหานี้ขึ้นอยู่กับความเห็นร่วมระหว่างผู้เสียหายและจำเลย ซึ่งอาจทำให้มีมาตรการที่แตกต่างกันในแต่ละคดี แม้ว่าเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของจำเลยอาจคล้ายคลึงกัน ทำให้การลงโทษในบางกรณีไม่สอดคล้องกับความผิดหรืออาจรุนแรงเกินไป เนื่องจากขาดมาตรการในการควบคุมความสัดส่วนของการลงโทษ อีกปัญหาคือ กระบวนการไกล่เกลี่ยอาจเป็นการลงโทษที่นุ่มนวลเกินไป ซึ่งไม่สามารถป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก การมุ่งเน้นที่การเยียวยาผู้เสียหายเป็นหลักอาจทำให้ผู้กระทำผิดไม่ได้รับการลงโทษที่สาสมกับความผิดของตน ทำให้บางครั้งผู้ที่คิดจะกระทำความผิดอาจไม่เกรงกลัวต่อผลที่จะตามมา ทำให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะเดียวกันซ้ำ ๆ ได้

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยให้เกิดประโยชน์แก่จำเลย โดยจำเลยอาจใช้สิ่งจูงใจหรือเสนอประโยชน์ให้กับผู้เสียหายเพื่อให้ได้ประโยชน์ในกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งอาจทำให้เกิดการใช้เงินหรืออำนาจในการหลุดพ้นจากการรับโทษได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการใช้สิทธิพลที่ไม่เท่าเทียมระหว่างผู้เสียหายและจำเลย ซึ่งอาจทำให้ฝ่ายที่มีอำนาจสูงกว่าใช้ช่องทางในกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อข่มขู่หรือบีบบังคับให้ฝ่ายที่อ่อนแอกว่าต้องยอมรับมาตรการต่าง ๆ ดังนั้น การพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาจึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้การยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยไม่ละเลยผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดความเสมอภาคในการลงโทษ และต้องรักษาความเป็นธรรมในการใช้กระบวนการเพื่อให้เกิดการยุติธรรมที่แท้จริงในสังคม

References

- Kannarit, P., & Praithong, P. (2021). Cases Conciliation Issues: Study at the Singburi Provincial Court. *Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University Academic Journal*, 8(2), 118-129.

- Legardy. (2023). *The Penal Code Act B.E. 2499 (1956): Section 56 of the Penal Code*. Retrieved November 22, 2024, from <https://www.legardy.com/thai-law/criminalcode/criminal-law-section56>
- Narkdilok, L., & Kenaphoom, S. (2017). Mediation Method for Terminating Criminal Case Disputes Court. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University*, 4(2), 61-75.
- Office of Justice Affairs. (2018). *White Paper on Crime & Justice 2018*. Bangkok: Office of Justice Affairs.
- Office of Justice Affairs. (2023). *The Mediation of "Criminal Cases"*. Retrieved December 15, 2024, from https://justicechannel.org/listen/5-minute-podcast-law/ep-10-mediation-criminal?utm_source=chatgpt.com
- The Office of the Council of State. (2019). *The Act Promulgating the Criminal Procedure Code, B. E. 2477 (1934) . (Amended B. E. 2562)*. Retrieved December 15, 2024, from <https://jla.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/115/iid/121396>
- The Office of the Council of State. (2019). *The Criminal Code Act B.E. 2499 (1956)*. (Amended B.E. 2562). Retrieved December 20, 2024, from <https://jla.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/113/iid/121230>
- Wongsuphakdee, N. (2020). *Criminal Mediation in the Process of Investigation: A Study of the Dispute Resolution Act B.E. 2562*. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University. Bangkok.

ผู้นำพันธุ์ใหม่สร้างสุขในองค์กร*

New Breed Leaders for Creating Happiness in Organization

¹สุภกิจ บุญเลี้ยง และ ²ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์¹Supakit Bunleang and ²Khantong Wattanapradith¹ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹Krung Thai Bank Public Company Limited, Thailand.²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.¹Corresponding Author's Email: supakit.bunleang@gmail.com

บทคัดย่อ

ในยุคที่โลกอยู่ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากโลกยุค VUCA ที่ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ สู่โลกยุค BANI ที่มีความเปราะบาง วิดกกังวล ความสัมพันธ์ไม่เป็นเส้นตรง และมีความซับซ้อนเข้าใจได้ยาก ส่งผลให้องค์กรในโลกธุรกิจสามารถประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของผู้นำองค์กร ผู้นำในศตวรรษที่ 21 จึงต้องการ “ผู้นำพันธุ์ใหม่” ที่มีทักษะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำพาองค์กรให้สามารถเผชิญกับการแข่งขันที่สูง พร้อมความสามารถในการผูกใจคนให้เกิดความรักความผูกพันในองค์กรจึงจะนำพาให้องค์กรเกิดสันติสุขและมีพลังนำพาความสำเร็จมาสู่องค์กร บทความนี้ผู้เขียนได้เสนอ “ผู้นำพันธุ์ใหม่” ซึ่งเป็นการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลงร่วมกับหลักพรหมวิหาร 4 โดยมีองค์ประกอบสำคัญของผู้นำเรียกว่า “MEKMU” ที่สามารถสร้างคุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ 16 ประการ เพื่อใช้บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้พนักงานเกิดความผูกพันกับองค์กร ผูกพันกับงานที่ทำ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีพลังและเกิดสันติสุขในองค์กร ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและสามารถรับมือกับโลกในยุคใหม่ที่นับวันจะคาดเดาได้ยากและพร้อมจะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

คำสำคัญ: ผู้นำ; ผู้นำพันธุ์ใหม่; องค์กรที่มีความสุข

Abstract

In an era of rapid global transformation, from the volatile, uncertain, complex, and ambiguous (VUCA) world to the brittle, anxious, nonlinear, and incomprehensible (BANI) landscape, organizations face unprecedented challenges in achieving success or facing failure swiftly. Central to navigating this dynamic environment is the adaptive capability of organizational leaders. Leaders in the 21st century seek "New Breed Leaders" equipped with transformational leadership skills to lead organizations through high levels of competition. These leaders must obtain the competency to inspire love and engage team with high commitment within the organization, fostering harmony and empowering success. This article

*Received July 13, 2024; Revised September 16, 2024; Accepted September 24, 2024

proposes the concept of "New Breed Leaders," synthesizing transformational leadership theory with the Four Noble Truths as "MEKMU" leaders. MEKMU leaders are adept at managing themselves, others, and tasks efficiently, promoting organizational commitment and job satisfaction. Ultimately, they enable organizations to thrive in an increasingly unpredictable world, poised for continual adaptation and success.

Keywords: Leader; New Breed Leaders; Happiness in Organization

บทนำ

ในโลกที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความซับซ้อน การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไม่คาดคิดได้กลายเป็นสิ่งที่องค์กรทุกขนาดต้องเผชิญ จากสภาพแวดล้อมที่เคยเป็น VUCA ที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ เราได้เข้าสู่ยุค BANI ที่ทุกสิ่งทุกอย่างดูประหลาด สร้างความวิตกกังวล และการคาดการณ์ผลลัพธ์ที่ต้องการมีความไม่เป็นเส้นตรง เข้าใจได้ยากขึ้น ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ผู้นำที่มีความสามารถในการปรับตัวและนำพาองค์กรให้เติบโตอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สภาวะของโลกธุรกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปิดตัวของธุรกิจมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ตามรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สหรัฐอเมริกาพบว่าในปี 2023 มีธุรกิจปิดตัวลงมากถึง 25% มากกว่าปีที่ผ่านมา ขณะที่ธุรกิจใหม่เกิดขึ้นมีจำนวนลดลงอยู่ที่ 15% (National Statistics Office, USA, 2024)

ในประเทศไทย ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ระบุว่าในปี 2023 มีธุรกิจปิดตัวลงมากถึง 20,000 ราย เพิ่มขึ้นจากปี 2022 ประมาณ 30% ขณะที่การจดทะเบียนธุรกิจใหม่ลดลงถึง 10% การเปลี่ยนแปลงนี้มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย รวมถึงการแพร่ระบาดของ COVID-19 การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมผู้บริโภค การแข่งขันที่สูงขึ้น และปัญหาเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจในทุกประเทศ (Ministry of Commerce, Thailand, 2024)

สาเหตุของความล้มเหลวหรือความสำเร็จของธุรกิจขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในยุค VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) ที่เปลี่ยนมาเป็น BANI (Brittle, Anxious, Nonlinear, Incomprehensible) โดยในยุค BANI ธุรกิจต้องเผชิญกับความประหลาด ความวิตกกังวล การเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นเส้นตรง และสิ่งที่ไม่สามารถเข้าใจได้ง่าย ผู้นำองค์กรจึงเป็นกลไกสำคัญในการนำพาให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว การพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่จึงมีความจำเป็นในโลกธุรกิจยุคใหม่ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความยืดหยุ่น และมีความสามารถในการปรับตัวจะสามารถนำพาองค์กรผ่านความท้าทายและสร้างความสำเร็จได้

ในศตวรรษที่ 21 ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องมีทักษะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) (Sandwijk, 2018) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมงานในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้นำที่สามารถปรับตัวและนำพาทีมงานก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคในช่วงเวลาที่ยากลำบากได้จะช่วยให้องค์กรสามารถเติบโตและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน องค์กรต้องการผู้นำที่มีความสามารถในการนำ และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโลกธุรกิจในปัจจุบันมีความไม่แน่นอนสูง มีการแข่งขันที่รุนแรง และอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำที่มีทักษะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะสามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมงาน ช่วยให้องค์กรปรับตัวและนำหน้า

คู่แข่งได้ นอกจากทักษะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแล้ว องค์กรยังต้องการผู้นำที่สามารถผูกใจคน ให้พนักงานทุ่มเท และอุทิศตนให้องค์กร การมีหลักธรรมในการบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างความผูกพันและความสามัคคีในทีมงาน

ในทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและศีลธรรม โดยเฉพาะการนำพาทีมงานไปในทางที่ดี หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานสำคัญของผู้นำคือ "พรหมวิหาร 4" ซึ่งประกอบด้วย เมตตา (ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้เขามีความสุข), กรุณา (ความกรุณาต่อผู้อื่นให้เขาพ้นจากความทุกข์), มุทิตา (ความยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่น), และอุเบกขา (การมีใจเป็นกลาง) ในพระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 7 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค) กล่าวถึงการปฏิบัติพรหมวิหาร 4 ว่าเป็นวิธีที่ผู้นำควรนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความผูกพันและความรักในองค์กร ผู้นำที่ยึดหลักปฏิบัติพรหมวิหาร 4 จะช่วยให้ผู้นำนั้น ๆ สามารถผูกใจคนในองค์กรได้ โดยการแสดงออกถึงความเมตตาและกรุณาจะช่วยให้พนักงานรู้สึกถึงความอบอุ่นและความเป็นกันเอง การมีมุทิตาจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน โดยยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และการมีอุเบกขาจะช่วยให้การตัดสินใจเป็นธรรม มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (Thai Tripitakas: 19/11/574-579)

ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาผู้นำในยุคศตวรรษที่ 21 ให้ผู้นำเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ (New Breed Leader) โดยการบูรณาการหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ให้กับผู้นำ เพื่อเสริมความสามารถในการนำเพิ่มเติมผสมผสานกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เพื่อนำพาทีมงานให้เกิดความรักและความผูกพันกับงาน และองค์กร เป็นที่มาของความผูกพันในองค์กร และ เป็นการเสริมสร้างให้เกิดความสุขในองค์กรแบบยั่งยืนต่อไป

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับโลกยุค BANI

ผู้นำคือบุคคลที่มีบทบาทและหน้าที่ในการกำหนดทิศทาง การวางแผน และการตัดสินใจที่สำคัญ เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำองค์กรไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจ แต่ยังต้องมีทักษะในการสื่อสาร การกระตุ้นแรงจูงใจ และการสร้างความร่วมมือในทีมงาน

Cascio (2020) ผู้เชี่ยวชาญด้านอนาคตศึกษา (Futurist) และนักวิเคราะห์สังคมที่เสนอแนวคิด BANI เพื่ออธิบายลักษณะของโลกในยุคปัจจุบันที่มีความท้าทายและความไม่แน่นอนสูง ได้สรุปแนวคิด BANI ซึ่งประกอบด้วย Brittle (ความเปราะบาง) พุดถึงระบบและโครงสร้างที่ดูเหมือนแข็งแรงแต่สามารถพังทลายได้อย่างง่ายดายเมื่อเผชิญกับความท้าทาย Anxious (ความวิตกกังวล) ความรู้สึกกังวลและไม่มั่นคงเนื่องจากความไม่แน่นอนและความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้น Nonlinear (สถานการณ์ที่ไม่เป็นเชิงเส้นตรง) เหตุการณ์และผลลัพธ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้และไม่มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างเหตุและผล และ Incomprehensible (ความไม่สามารถเข้าใจได้โดยง่าย) สถานการณ์และข้อมูลที่ซับซ้อนจนเกินกว่าจะเข้าใจหรือทำนายได้อย่างแม่นยำ แนวคิด BANI ถูกนำมาใช้เพื่อให้ผู้นำและองค์กรสามารถปรับตัวและเตรียมพร้อมรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่สามารถคาดเดาได้

ณ ปัจจุบัน ผู้เขียนมีแนวคิดว่า ผู้นำที่สามารถนำพาองค์กร นำพาทีมงาน ให้ก้าวข้ามยุค BANI ได้นั้น ต้องเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เน้นการพัฒนาและปรับเปลี่ยนทัศนคติและความต้องการของบุคลากร ผู้นำที่ดีจะส่งเสริมความร่วมมือและพัฒนาความสามารถในทีม ด้วยการชักนำให้ผู้นับตามุ่งมั่นและปฏิบัติตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่สูงขึ้น

Bass, Avolio and Howell (1992, quoted in Bass, 1996) ได้พัฒนามาตรวัดภาวะผู้นำพหุปัจจัย (Multifactor Leadership Questionnaire: MLQ) โดยได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งประกอบไปด้วย 4 แบบคือ

แบบที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงบารมี หรือมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Charismatic Leadership/Idealized Influence) ผู้นำจะเป็นแบบอย่างที่ดี ได้รับการชื่นชม เคารพยกย่อง และไว้วางใจจากผู้ตาม โดยทำในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม

แบบที่ 2 การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) ผู้นำจะกระตุ้นและเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ตามมองเห็นเป้าหมายในอนาคตที่น่าดึงดูดใจ และสร้างความผูกพันต่อเป้าหมาย

แบบที่ 3 การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) ผู้นำจะกระตุ้นให้ผู้ตามคิดหาแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยไม่วิพากษ์วิจารณ์ความผิดพลาด

แบบที่ 4 การตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) ผู้นำจะใส่ใจความต้องการและพัฒนาศักยภาพของผู้ตามแต่ละคนเป็นพิเศษ ผ่านการฝึกสอนและการเป็นพี่เลี้ยง สร้างบรรยากาศที่สนับสนุนและเกื้อกูลผู้ตาม

การเป็นผู้นำในโลกยุค BANI จำเป็นต้องมีคุณสมบัติและทักษะที่สามารถรับมือกับความท้าทายที่ซับซ้อน การเป็นผู้นำในยุคนี้ต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่คาดฝัน รวมถึงการตอบสนองต่อความเปราะบางขององค์กร ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน เพื่อชักนำและสร้างความมุ่งมั่นในผู้ตามให้พัฒนาและก้าวไปข้างหน้าในสถานะที่ไม่แน่นอน การเป็นผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) โดยการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ตาม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้นำต้องแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมและจริยธรรมในการทำงาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในทีม ผู้นำต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) ให้แก่ทีม เพื่อกระตุ้นให้ผู้ตามเห็นถึงความสำคัญและความน่าสนใจของวิสัยทัศน์และเป้าหมาย ทำให้ผู้ตามมีความกระตือรือร้นและตั้งใจที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น ผู้นำต้องกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยการกระตุ้นให้ผู้ตามมองปัญหาในมุมมองใหม่ มีความอิสระในการแสดงความคิดเห็นและการแก้ปัญหา ผู้นำต้องตระหนักถึงความเป็นบุคคลของแต่ละบุคคล (Individualized Consideration) โดยการสนับสนุนและพัฒนาความสามารถของผู้ตามในแต่ละระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและทีมในระดับที่สูงขึ้น

ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI จะต้องมีความสามารถในการปรับตัวและทำงานในสถานะที่ไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยการเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นทางปัญญา และสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในทีมอย่างเหมาะสม

ผู้นำพรหมวิหาร 4 ที่สามารถสร้างความรักความผูกพันในองค์กร

ผู้นำที่สามารถสร้างความรักความผูกพันในองค์กร จะเป็นผู้นำที่สร้างสุขในองค์กรได้ ผู้เขียนได้พิจารณาคุณลักษณะของผู้นำที่สามารถสร้างสุขในองค์กรได้นั้น ต้องเป็นผู้นำที่มีแกนใจเต็มเปี่ยมด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา (ความปรารถนาดี), กรุณา (ความสงสารต่อผู้ทุกข์), มุทิตา (ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น), และอุเบกขา (ความเป็นกลาง) หลักธรรมเหล่านี้มีความสำคัญในการสร้างความรักและความผูกพันในองค์กร เมื่อผู้นำแสดงความเมตตาและกรุณา พนักงานจะรู้สึกถึงความอบอุ่นและการสนับสนุน ซึ่งช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในที่ทำงาน การมีมุทิตาช่วยสร้างความรู้สึกยินดีและสนับสนุนซึ่งกันและกันในทีม ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติอุเบกขาในองค์กรช่วยให้การ

ตัดสินใจเป็นธรรมและโปร่งใส ซึ่งเสริมสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในผู้นำ (Thai Tripitakas: 19/11/574-579)

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ชาวพุทธรู้จักกันดี เป็นธรรมสำหรับทุกคนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ในฐานะเป็น “พรหม” คือเป็นผู้มีศักยภาพในการที่จะสร้างสรรค์และดำรงรักษาสังคมไว้โดยเฉพาะสำหรับผู้นำนั้นแน่นอนว่าจะต้องเป็นแบบอย่างที่จะต้องมีพรหมวิหาร 4 ประการ เพราะพรหมวิหารนั้นเป็นธรรมประจำใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่เป็นผู้ประเสริฐ อันแสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีการศึกษาได้พัฒนาตนแล้ว เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มีอยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง 4 ที่ประสบ กล่าวคือ

1. ในสถานการณ์ที่เขายู่เป็นปกติเราก็มียเมตตา คือ ความเป็นมิตรไมตรี ความมีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นที่เราเกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก เมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานประการแรกที่ต้องมีซึ่งใช้ในยามปกติคือ เมื่อคนอื่นเขายู่กันเป็นปกติเราก็มียเมตตาปรารถนาดีคิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้เขาเรื่อยไป

2. ในสถานการณ์ที่เขาตกต่ำเดือดร้อน เราก็มียกรุณา คือ ความรู้สึกไหวตามความทุกข์ความเดือดร้อนหรือปัญหาของเขา และต้องการช่วยเหลือปลดปล่อยให้เขาพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนนั้น กรุณานี้ต่างไปจากเมตตา คือเมตตาใช้ในยามปกติแต่เมื่อเขาตกต่ำลงไปกลายเป็นเดือดร้อนเป็นทุกข์เราก็มียกรุณา ใฝ่ใจช่วยบำบัดทุกข์ให้

3. ในสถานการณ์ที่เขาขยับสูงขึ้นในความดีงาม สุขความสำเร็จ เราก็มียมูทิตาหมายความว่าเมื่อเขาเปลี่ยนไปในทางสูงขึ้น ได้ดีมีสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประสบความสำเร็จ เราก็มียมูทิตา คือพลอยยินดีด้วย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนในโรงงานตลอดจนการเป็นผู้นำทั่วไปนั้น เรื่องที่สำคัญมากก็คือเมื่อคนมีปัญหา มีทุกข์เดือดร้อน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือยากไร้ขาดแคลน ก็ต้องมีกรุณาที่จะเอาใจใส่แก้ปัญหาเมื่อมีคนประสบผลสำเร็จในการทำสิ่งดีงาม ทำให้อะไรต่ออะไรพัฒนาก้าวหน้าไป ก็ต้องมีมูทิตาช่วยส่งเสริมสนับสนุนแต่ในยามปกติก็ต้องไม่ปล่อยปละละเลย ต้องเอาใจใส่ต่อการที่จะทำให้เขาอยู่ดีมีสุขเช่น มีสุขภาพดีอยู่ในวิถีทางของความสุขความเจริญ และการพัฒนาสืบต่อไป คือ ต้องมีเมตตาปรารถนาดี ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ก็จะทำให้กิจการงาน และประโยชน์สุขที่มุ่งหมายพร้อมที่จะสำเร็จผล ก็จะเกิดขึ้นในตัวผู้นำ คือ “ปิโย” แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” กล่าวคือผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมไปด้วยกัน หรือจะเรียกผู้ตามก็แล้วแต่ ก็จะมีความรักมีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำนั้น เสริมความรู้สึกอยากร่วมไปด้วยให้หนักแน่น มากขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมืออย่างรักก็ตาม ปิโยเท่านั้นไม่พอ ปิโยนั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มูทิตา แต่ยังมีอีกข้อหนึ่ง คืออุเบกขา

4. ในสถานการณ์ที่เขาทำผิดหลักหรือละเมิดธรรม เราก็มียอุเบกขา หมายความว่าเมื่อใดเขาทำอะไรไม่ถูกต้อง โดยละเมิดธรรม คือ ละเมิดต่อหลักการ หรือละเมิดต่อความถูกต้อง ทำให้เสียหลัก เสียกฎเกณฑ์เสียความเป็นธรรม เสียความชอบธรรม ทำลายกติกาเป็นต้น ผู้นำจะต้องอยู่ในหลักที่เรียกว่า อุเบกขา อุเบกขาก็คือรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้าง หยุดการชวนชวายไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรมคือการปฏิบัติต่อคนหรือช่วยเหลือคน จะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ชอบธรรม

ผู้เขียนได้บูรณาการแนวคิดเรื่องพรหมวิหาร 4 กับผู้นำ โดยเรียกผู้นำที่พัฒนาตนเองให้มีพรหมวิหาร 4 เป็นแกนใจในการนำไปใช้บริหารคน บริหารงาน เพื่อให้องค์กรเกิดความรักความผูกพัน โดยผู้เขียนขอใช้ คำ

ทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเรียกชื่อผู้นำนั้นๆ เพื่อให้ง่ายในการนำไปใช้ในการทำกิจกรรมในองค์กร หรือใช้ในงานวิจัยของผู้เขียนต่อไป ดังนี้

1. ผู้นำที่มีความเมตตา	เรียกว่า	METTA LEADER
2. ผู้นำที่มีความกรุณา	เรียกว่า	KARUNA LEADER
3. ผู้นำที่มีมุทิตา	เรียกว่า	MUTITA LEADER
4. ผู้นำที่มีอุเบกขา	เรียกว่า	UBEKKHA LEADER

ผู้นำทั้ง 4 แบบ เป็นผู้นำที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นผู้นำที่มีแกนใจเต็มไปด้วยหลักธรรมพรหมวิหารทั้ง 4 โดยการแสดงพฤติกรรมการนำขึ้นกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของการทำงานในองค์กรขณะนั้น ๆ ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างไร ผู้นำก็จะแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำในแบบต่าง ๆ ออกมาตามสถานการณ์นั้น ๆ และเพื่อให้ง่ายในการเรียกชื่อผู้นำที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นแกนใจ ผู้เขียนจึงนำคำนำหน้าของผู้นำแต่ละแบบตามชื่อภาษาอังกฤษมาตั้งชื่อใหม่โดยใช้คำว่า **MEKMU** มีที่มาคือ ME : METTA, K : KARUNA, M : MUTITA, U : UBEKKHA เรียกผู้นำดังกล่าวว่า **MEKMU LEADER**

งานวิจัยจาก Harvard Business Review แสดงให้เห็นว่าผู้นำที่แสดงความเห็นใจและความเข้าใจในพนักงาน สามารถสร้างความผูกพันในองค์กรได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับความสุขและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อื่น (Harvard Business Review, 2020)

ดังนั้น การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กร จะช่วยเสริมสร้างความรักและความเมตตาในทีมงาน ทำให้พนักงานรู้สึกผูกพันและทุ่มเทให้องค์กร ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนขององค์กรต่อไป

ผู้นำพันธุ์ใหม่กับการสร้างสุขในองค์กร

ผู้นำที่จะเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ (New Breed Leader) เป็นผู้นำที่จะต้องบูรณาการศาสตร์ 2 ศาสตร์เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความสามารถในการนำเพิ่มมากขึ้น โดยการนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ผสมผสานกับการมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) เพื่อนำพาทีมงานให้เกิดความรักความผูกพันกับงาน ผูกพันกับองค์กร เป็นที่มาของความผูกพันในองค์กร เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความสุขในองค์กรต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้ตั้งชื่อว่าผู้นำ MEKMU ซึ่งประกอบด้วย METTA Leader, KARUNA Leader, MUTITA Leader และ UBEKKHA Leader ผู้นำดังกล่าวต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นองค์ประกอบสำคัญด้วย จึงจะเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ที่สามารถสร้างความผูกพันและความสุขในการทำงาน ทำให้พนักงานรู้สึกมีส่วนร่วมและมีความสุขกับงานที่ทำ สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในองค์กร และ ปัจจัยภายนอกที่เกิดขึ้น นำพาองค์กร ก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคต่างๆ ได้ และสามารถประสบความสำเร็จ เต็มที่ได้อย่างยิ่งยืน บทความนี้จะเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้นำที่สามารถสร้างความสุขและความมั่นคงในองค์กร ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสำเร็จในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ มีความซับซ้อน ไม่สามารถคาดการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้โดยแม่นยำเหมือนในอดีต

องค์กรที่มีความสุข

องค์กรที่มีความสุข คือองค์กรที่พนักงานมีความสุขในการทำงาน วัดได้จากการที่พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งความผูกพันดังกล่าวพิจารณาจาก 2 มิติ คือ พนักงานผูกพันกับงานที่ทำ และ ผูกพันกับองค์กรที่ทำงานอยู่ รวมเป็น ความผูกพันต่อองค์กร โดยดูจากพฤติกรรมที่แสดงออกของพนักงานในมิติต่าง ๆ ดังนี้ (Meyer, and Allen, 1991)

1) **ความยอมรับเป้าหมายและค่านิยมองค์กร** พนักงานที่ยอมรับและให้ความสำคัญกับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กรมีโอกาสมากขึ้นที่จะมีความสุขในการทำงาน พวกเขาเข้าใจและรับรู้ว่าองค์กรมีวัตถุประสงค์และมีความสำคัญในการทำงานของพวกเขา

2) **ความเต็มใจในการทำงานเพื่อองค์กร** พนักงานที่ทำงานเพื่อองค์กรอย่างเต็มกำลัง ไม่เพียงแต่ทำงานเพื่อรับเงินเดือน พวกเขามีความสุขเมื่อเห็นผลงานที่ดีและส่งเสริมความสำเร็จขององค์กร

3) **ความต้องการคงอยู่เป็นสมาชิกขององค์กรต่อไป** พนักงานที่รู้สึกว่างค์กรเป็นบ้านของพวกเขา มีความผูกพันที่จะอยู่ในองค์กรต่อไป พวกเขามีความสุขเมื่อรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวองค์กร

4) **ความภาคภูมิใจ และการปกป้องชื่อเสียงและภาพลักษณ์ขององค์กร** พนักงานที่มีความภาคภูมิใจในการทำงานในองค์กร และปกป้องชื่อเสียงและภาพลักษณ์ขององค์กร มีความสุขเมื่อเห็นว่าพวกเขามีส่วนร่วมในการสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร

ความผูกพันต่อองค์กรเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงาน ส่งผลต่อการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความผูกพันในองค์กรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรกๆ ในการบริหารงาน เพื่อให้เกิดความสุขในองค์กรนั่นเอง

แนวคิดของผู้เขียนได้นำเสนอการพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อสร้างสุขในองค์กร ดังนี้

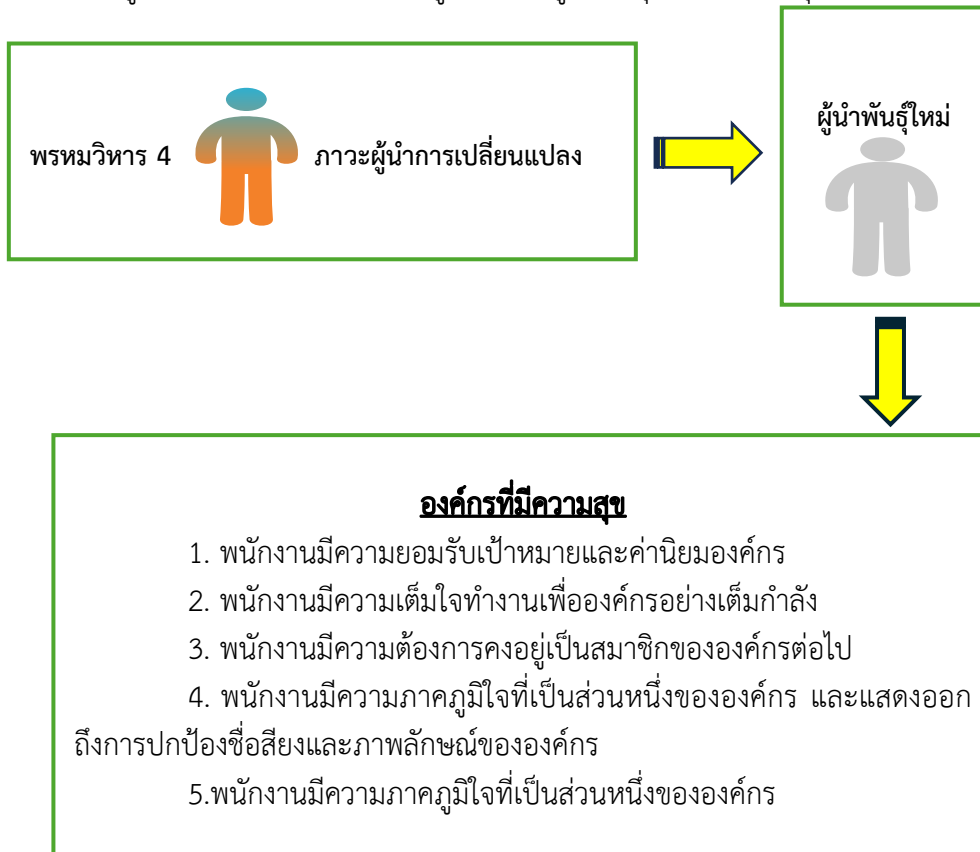

Diagram 1: Leadership Concepts for Enhancing Organizational Happiness

จากแผนภาพที่ 1 แนวคิดผู้นำที่เสริมสร้างความสุขในองค์กร โดยเริ่มที่ผู้นำที่มีพรหมวิหาร 4 หรือ MEKMU LEADER คือผู้นำที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นแกนใจ เพื่อใช้ในการบริหารคน บริหารงาน ให้เกิดความรัก ความผูกพันในองค์กร แต่การจะเป็นผู้นำที่น่าพาองค์กรให้ก้าวข้ามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปมาอย่าง ยุค VUCA to BANU ณ.ปัจจุบันได้นั้น ผู้นำดังกล่าวจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational

Leadership) ซึ่งประกอบด้วย การเป็นผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) การเป็นผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) การเป็นผู้นำแบบกระตุ้นปัญญา (Intellectual Stimulation) และ การเป็นผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) บุรณาการเป็น MEKMU Leader with Transformational Leadership จึงจะเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ หรือ New BREED LEADER ได้ เพื่อนำพนักงานในองค์กรให้คล้อยตาม ปฏิบัติตาม เป็นที่มาขององค์กรที่มีความสุขได้ โดยผู้เขียนได้สร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบตารางเพื่ออธิบายคุณลักษณะผู้นำพันธุ์ใหม่ ในแต่ละสถานการณ์ ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผู้นำ 16 แบบ ตามลักษณะของผู้นำและภาวะผู้นำที่แสดงออก : MEKMU Leader with Transformational Leadership

Leader	Leadership			
	Charismatic Leadership	Inspirational Motivation	Intellectual Stimulation	Individualized Consideration
METTA Leader	ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำเชิงบารมี (METTA Leader with Charismatic Leadership)	ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (METTA Leader with Inspirational Motivation)	ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา (METTA Leader with Intellectual Stimulation)	ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (METTA Leader with Individualized Consideration)
KARUNA Leader	ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำเชิงบารมี (KARUNA Leader with Charismatic Leadership)	ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (KARUNA Leader with Inspirational Motivation)	ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา (KARUNA Leader with Intellectual Stimulation)	ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (KARUNA Leader with Individualized Consideration)
MUTITA Leader	ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำเชิงบารมี (MUTITA Leader with Charismatic Leadership)	ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (MUTITA Leader with Inspirational Motivation)	ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา (MUTITA Leader with Intellectual Stimulation)	ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (MUTITA Leader with Individualized Consideration)

Leader	Leadership			
	Charismatic Leadership	Inspirational Motivation	Intellectual Stimulation	Individualized Consideration
UBEKKHA Leader	ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำเชิงบริหารมี (UBEKKHA Leader with Charismatic Leadership)	ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (UBEKKHA Leader with Inspirational Motivation)	ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา (UBEKKHA Leader with Intellectual Stimulation)	ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (UBEKKHA Leader with Individualized Consideration)

จากความสัมพันธ์ของผู้นำตามตารางข้างต้น ผู้นำพันธุ์ใหม่ (New BREED LEADER) คือผู้นำที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นแกนใจ (MEKMU Leader) และมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ในด้านต่าง ๆ 16 คุณลักษณะ ดังนี้

1. ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำเชิงบริหารมี (METTA Leader with Charismatic Leadership)

เป็นผู้นำที่มีเมตตา และมีความเชื่อในความดีและความสุขของทุกคน สร้างความสามารถในการร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดี เอาใจใส่ต่อทีมงาน และ ปฏิบัติกับทีมงานด้วยความอ่อนโยน ทำให้ทีมงานเกิดความเชื่อมั่น

2. ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (METTA Leader with Inspirational Motivation) เป็นผู้นำที่มีความเมตตาและสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับทีม ใช้ความเมตตาในการสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเป็นบวก สร้างความเชื่อมั่นในทีมงานด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกว่าพวกเขามีความสำคัญและมีคุณค่า

3. ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา (METTA Leader with Intellectual Stimulation) เป็นผู้นำที่มีเมตตาและกระตุ้นให้ผู้อื่นคิดวิเคราะห์ในเชิงลึก ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดที่หลากหลายและการยอมรับความคิดใหม่ๆ สนับสนุนให้ทีมคิดอย่างเปิดกว้าง ทำให้ทีมงานรู้สึกปลอดภัยในการทดลองทำและสร้างนวัตกรรม

4. ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (METTA Leader with Individualized Consideration) เป็นผู้นำที่มีเมตตาและใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ใช้ความเอาใจใส่ในการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในทีม ทำให้พวกเขารู้สึกถึงความสำคัญและการยอมรับในความเป็นตัวของตัวเอง

5. **ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำเชิงบารมี** (KARUNA Leader with Charismatic Leadership)

เป็นผู้นำที่มีความกรุณาและใช้ความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจในการสร้างความเชื่อมั่นและแรงบันดาลใจในทีมงาน มีความสามารถในการดึงดูดผู้ตามด้วยความปรารถนาดีและการสนับสนุนที่จริงใจ ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงความอบอุ่นและการยอมรับ

6. **ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ** (KARUNA Leader with Inspirational Motivation) เป็นผู้นำที่มีความกรุณาและสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ใช้ความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจในการสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและมีพลัง สร้างแรงจูงใจให้ทีมงานด้วยการสนับสนุนและการแสดงความปรารถนาดีในความสำเร็จร่วมกัน

7. **ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา** (KARUNA Leader with Intellectual Stimulation) เป็นผู้นำที่มีความกรุณาและกระตุ้นให้ผู้อื่นคิดวิเคราะห์ในเชิงลึก ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหาด้วยความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจ ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงความสำคัญของการแสดงออกและการเรียนรู้ร่วมกัน

8. **ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล** (KARUNA Leader with Individualized Consideration) เป็นผู้นำที่มีความกรุณาและใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ใช้ความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจในการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกทีม ทำให้พวกเขารู้สึกถึงความสำคัญและการยอมรับในความเป็นตัวของตัวเอง

9. **ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำเชิงบารมี** (MUTITA Leader with Charismatic Leadership)

เป็นผู้นำที่มีมุทิตาจิตและใช้ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่นในการสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์อันดีกับทีมงาน แสดงความภาคภูมิใจและการสนับสนุนที่ชัดเจนต่อความสำเร็จของผู้อื่น ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงการยอมรับและการได้รับการชื่นชม

10. **ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ** (MUTITA Leader with Inspirational Motivation) เป็นผู้นำที่มีมุทิตาจิตและสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ใช้ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่นในการสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและมีพลัง สร้างแรงจูงใจให้ทีมงานด้วยการแสดงความยินดีและการสนับสนุนที่จริงใจในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

11. **ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา** (MUTITA Leader with Intellectual Stimulation) เป็นผู้นำที่มีมุทิตาจิตและกระตุ้นให้ผู้อื่นคิดวิเคราะห์ในเชิงลึก ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหาด้วยความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงความสำคัญของการแสดงออกและการเรียนรู้ร่วมกันในบรรยากาศที่เป็นบวก

12. **ผู้นำที่มีมุทิตาและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล** (MUTITA Leader with Individualized Consideration) เป็นผู้นำที่มีมุทิตาจิตและใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ใช้ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่นในการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกทีม ทำให้พวกเขารู้สึกถึงความสำคัญและการได้รับการยอมรับในความเป็นตัวของตัวเอง

13. **ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำเชิงบารมี** (UBEKKHA Leader with Charismatic Leadership) เป็นผู้นำที่มีความเป็นกลาง ใช้ความสงบและความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้อื่น โดยปฏิบัติอย่างยุติธรรม และ มีความเป็นกลางในการตัดสินใจ ทำให้ผู้ตามรู้สึกถึงความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน หรือปฏิบัติหน้าที่

14. **ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ** (UBEKKHA Leader with Inspirational Motivation) เป็นผู้นำที่มีความเป็นกลางและสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น มุ่งเน้นการสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเป็นบวก โดยใช้ความเป็นกลางในการตัดสินใจ ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงความเป็นธรรมและพร้อมที่จะร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

15. **ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญา** (UBEKKHA Leader with Intellectual Stimulation) เป็นผู้นำที่มีความเป็นกลางและกระตุ้นให้ผู้อื่นคิดวิเคราะห์ในเชิงลึก ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดที่หลากหลายและไม่ตัดสินผู้อื่นบนพื้นฐานของอคติหรือความรู้สึกส่วนตัว ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงความเป็นอิสระในการนำเสนอไอเดียใหม่ ๆ

16. **ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล** (UBEKKHA Leader with Individualized Consideration) เป็นผู้นำที่มีความเป็นกลางและใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยใช้ความเมตตาและกรุณาในการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในทีม ทำให้พวกเขารู้สึกถึงความสำคัญและการยอมรับในความเป็นตัวของตัวเอง

สรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้นเรื่องสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความท้าทายมากมายหลายอย่างเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน องค์กรต้องการผู้นำพันธุ์ใหม่ (New BREED LEADER) ที่สามารถสร้างความสุขในองค์กรได้ คือผู้นำที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นแกนใจ (MEKMU Leader) และมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ในหลายด้าน การผสมผสานคุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ทั้ง 16 ประการ จะช่วยให้ผู้นำสามารถนำทีมงานไปสู่ความสำเร็จและสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมการทำงานที่เต็มไปด้วยความสุขและความผูกพันกับองค์กรได้ กล่าวโดยสรุปคือ

ผู้นำที่มีเมตตา : ผู้นำที่มีเมตตาและมีภาวะผู้นำเชิงبارมี จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เอาใจใส่ และปฏิบัติต่อทีมงานด้วยความอ่อนโยน ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ผู้นำที่มีเมตตาและสร้างแรงบันดาลใจจะสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเป็นบวก สนับสนุนให้ทีมงานรู้สึกว่าคุณค่า และกระตุ้นให้ผู้อื่นคิดวิเคราะห์ ส่งเสริมการแสดงออกและการยอมรับความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพในทีม

ผู้นำที่มีความกรุณา : ผู้นำที่มีความกรุณาและมีภาวะผู้นำเชิงبارมี จะใช้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจในการสร้างความเชื่อมั่นและแรงบันดาลใจ ผู้นำที่มีความกรุณาและสร้างแรงบันดาลใจจะสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ที่มีพลังและจูงใจทีมงานให้ร่วมมือกัน ผู้นำที่มีความกรุณาและกระตุ้นทางปัญญาจะส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาด้วยความเข้าใจ ทำให้ทีมงานรู้สึกถึงความสำคัญของการแสดงออก และผู้นำที่ใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคลจะสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของทีมงาน

ผู้นำที่มีมุทิตา : ผู้นำที่มีมุทิตาจิตและมีภาวะผู้นำเชิงبارมี จะใช้ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่นในการสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ดี ผู้นำที่มีมุทิตาจิตและสร้างแรงบันดาลใจจะสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ที่มีพลังและจูงใจทีมงานด้วยความยินดีในความสำเร็จร่วมกัน ผู้นำที่มีมุทิตาจิตและกระตุ้นทางปัญญาจะส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาในบรรยากาศที่เป็นบวก และผู้นำที่ใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคลจะสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของทีมงานด้วยความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น

ผู้นำที่มีอุเบกขา : ผู้นำที่มีความเป็นกลางและมีภาวะผู้นำเชิงبارมีจะใช้ความสงบและความยุติธรรมในการสร้างความเชื่อมั่นให้ทีมงาน ผู้นำที่มีความเป็นกลางและสร้างแรงบันดาลใจจะมุ่งเน้นการสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเป็นบวก ผู้นำที่มีความเป็นกลางและกระตุ้นทางปัญญาจะส่งเสริมการแสดงออกทาง

ความคิดที่หลากหลายและไม่ตัดสินบนพื้นฐานของอคติ และผู้นำที่ใส่ใจความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคลจะสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในที่อย่างเท่าเทียม

เมื่อผู้นำพัฒนาตนเองเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ตามคุณลักษณะทั้ง 16 ประการนี้ จะนำพาให้ทีมงานทำงานอย่างมีความสุข มีความผูกพันกับงานและองค์กร ซึ่งความผูกพันในองค์กรจะแสดงออกผ่านพฤติกรรมของพนักงานในหลายมิติ คือ พนักงานมีความยอมรับเป้าหมายและค่านิยมองค์กร มีความเต็มใจทำงานเพื่อองค์กรอย่างเต็มกำลัง มีความต้องการคงอยู่เป็นสมาชิกขององค์กร มีความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และมีการปกป้องชื่อเสียงและภาพลักษณ์ขององค์กร

ดังนั้น เมื่อผู้นำ เป็น MEKMU LEADER ที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ (New Breed Leader) 16 รูปแบบตามที่กล่าวมา จะสามารถบริหารงาน บริหารคน บริหารความสุขให้เกิดกับพนักงาน เสริมสร้างความสุขภายในองค์กร เป็นองค์กรที่มีความสุขได้ด้วยการพัฒนาผู้นำให้เป็น ผู้นำพันธุ์ใหม่สร้างสุขในองค์กร นั่นเอง

References

- Bass, B. M., Avolio, B. J., & Howell, J. M. (1992). Transformational Leadership and Organizational culture. In B. M. Bass (Ed.). *Transformational Leadership: Industry, Military, and Educational Impact* (pp. 5-7). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cascio, J. (2020). *Facing the Age of Chaos*. Retrieved May 15, 2024, from <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d>
- Harvard Business Review. (2020). *The Power of Healthy Relationships at Work*. Retrieved May 22, 2024, from <https://hbr.org/2022/06/the-power-of-healthy-relationships-at-work>
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A Three-component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61-89.
- Ministry of Commerce, Thailand. (2024). *Annual Report on Business Closures and New Registrations, 2023*. Bangkok: Ministry of Commerce.
- Sandwijk, G. V. (2018). *21st Century Leadership Skills: Global Thinking | What does it mean for leadership development?* Retrieved July 28, 2024, from <https://timetogrowglobal.com/21st-century-leadership-skills-global-thinking-what-does-mean-for-leadership-development/>
- United States Census Bureau. (2024). *Business Formation Statistics*. Retrieved May 22, 2024, from <http://census.gov/econ/bfs/index.html>